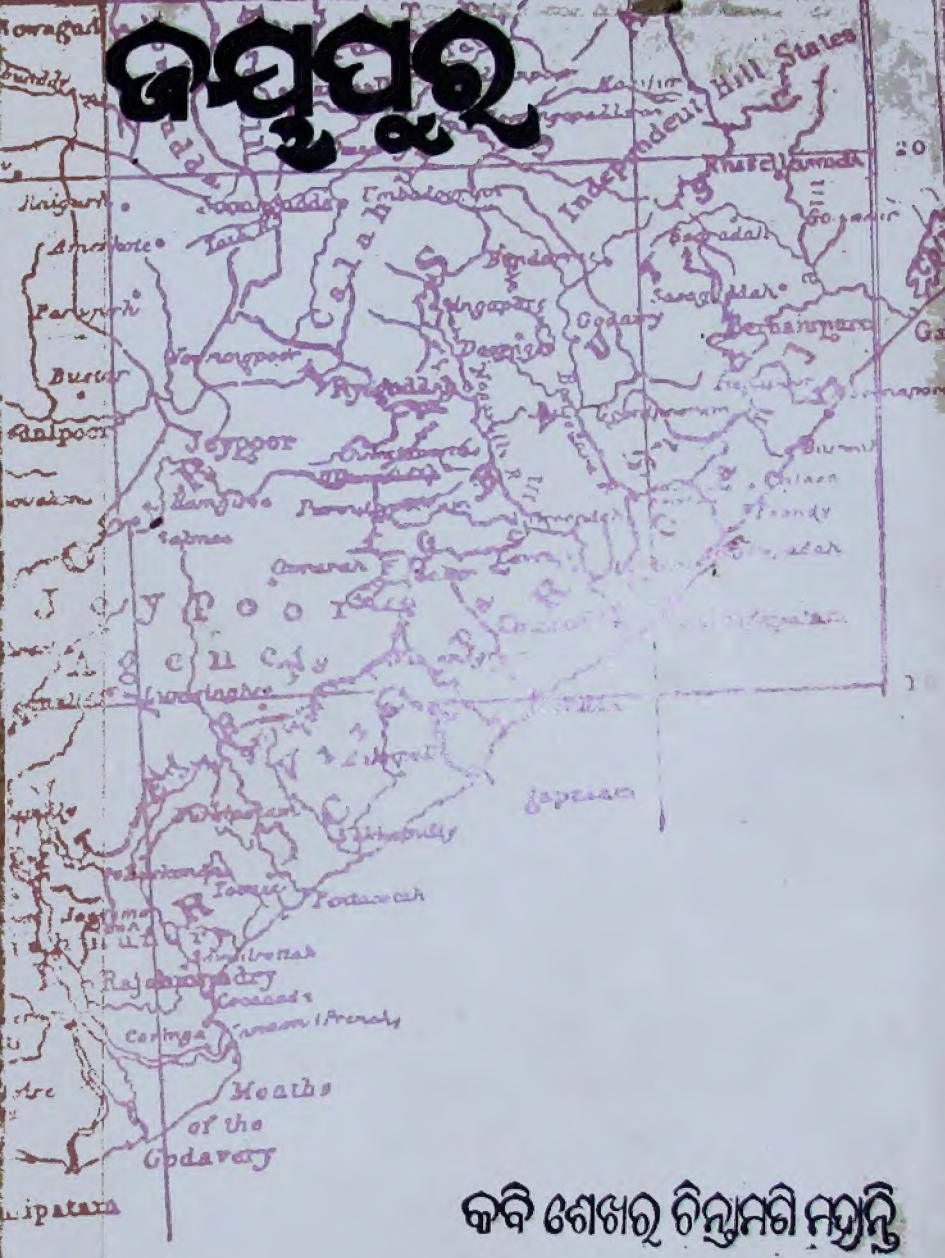
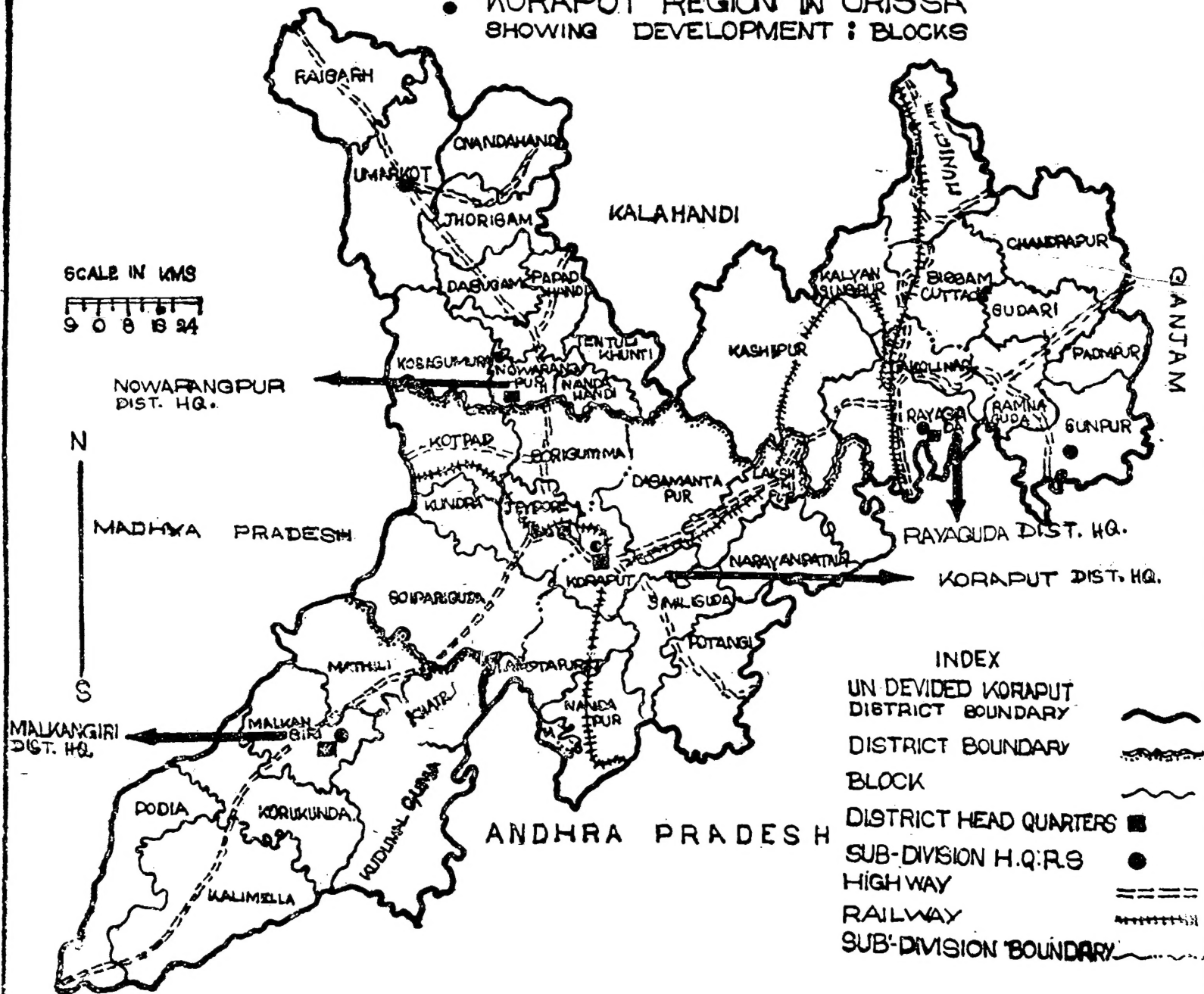

ଜୟପୁର

କବି ଶେଖର ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

• KORAPUT REGION IN ORISSA
SHOWING DEVELOPMENT : BLOCKS

ଜୟପୁର

* ଲେଖକ

ଏ କବିବର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତି ।

* ପ୍ରକାଶକ

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ।

ଚଉପେ-ଶାବର ସଂସ୍କୃତି ଗବେଷଣାକେନ୍ଦ୍ର ।

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ପ୍ରକଳ୍ପ

ଶାବର ଶ୍ରାବେଷ : କୋରାପୁଟ (ଓଡ଼ିଶା)

* ମୁଦ୍ରଣ

ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ, କୋରାପୁଟ

* ପ୍ରକାଶନ

୧୯୯୭, ଜାନୁଆରୀ ପହିଲା ।

* ମୂଲ୍ୟ

ଗୋଉନ- ଟ **Rs. 75/-**

ବନ୍ଦେଇ- ଟ ~~Rs. 100/-~~

(ଲଭସ୍ତେସ୍ ସଂସ୍କରଣ)

JAYAPUR

* Author

ଏ Kabibara Chintamani Mohanti

* Publisher

Sri Krishna Chandra Panigrahi
Care-Sabara Culture Research centre,
Sri Jagannath Temple Complex
Sabara Srikhetra,
KORAPUT-764020, Orissa.

* Printer

Mangal Printers, Koraput.

* Published on

1st January, 1996

* Cost

Paper back- Rs ~~Rs. 100/-~~
Library Edition- Rs ~~Rs. 100/-~~

(ରାଜର୍ଷି ଓ ବିଶ୍ଵନାଥଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା)

ସ୍ତ୍ରୀ କଥନ

ଅଶୋକଙ୍କ ଜନ୍ମଗତ ଶିଳାଲେଖରୁ କଳିଙ୍ଗଜାନନର ଅରଣ୍ୟବାସୀଙ୍କ ନୃଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଏହି କଳିଙ୍ଗଜାନନ ବା କଳିଙ୍ଗବନ ବର୍ତ୍ତମାନର କୋରପୁଟ, ବା ପୂର୍ବତନ ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀ, କାଶୀପୁର ଜମିଦାରୀ, ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଓ ଗଞ୍ଜାମ ମାଳ, କନ୍ଧମାଳ, କଳାହାଣ୍ଡିର ମାଳ ଏବଂ ଆନ୍ଧ୍ରର ମାଳ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ପ୍ରଜୁଜ୍ୟ । ପୁରୀରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ମହାକାନ୍ତାର ରୂପେ ପରିଚିତ ଏବଂ ଏଠାକାର ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ଆଟବିକ କୁହାଯାଇଛି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଆଟବିକ ଗଜ୍ୟ ରୂପେ ମଧ୍ୟ ନାମିତ । ଏହି ଧୂରଣ ଓ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଞ୍ଚଳର ବିପୁଳାଂଶକୁନେଇ ପ୍ରାଚୀନ ଜୟପୁର (ନନ୍ଦପୁର) ଗଜ୍ୟ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀ ଓ ସଂପ୍ରତିକ କାଳର କୋରପୁଟ ।

ଏ ଅଞ୍ଚଳର ସାଂସ୍କୃତିକ ତଥା ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସମୟରେ ଅନେକେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ କାଳରେ ସଙ୍କଳିତ ଗେଜେଟିୟର ଗୁଡ଼ିକରେ ପରିବେଷିତ ବିଷୟବସ୍ତୁକୁହିଁ ପ୍ରାମାଣିକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ଇଂରେଜମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶକରି ଗଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁହିଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ଲେଖା, ପୋର୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସ୍ଵାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିପରେ ଗବେଷଣାର ଅନ୍ତନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଗବେଷକଗଣ ବିଶେଷ କିଛି ନୂତନ ତଥ୍ୟ ପାଇଁ ଗବେଷଣାରତଥିବା ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟଟିଏ ହୋଇ ଅନେକ ଦିନ ବିତିଯିବା ପରେ ବି ଆମେ ଯେଉଁ ତିମିରେକୁ ଯେହିତମିରେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ଵିକ ବିଭାଗର ଅନୁଧ୍ୟାନ ତଥା ସଂରକ୍ଷିତ ସ୍ଥାନ ଖନନ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ନାହିଁ । ବିଦେଶୀ ଗବେଷକଙ୍କ ବିନା ଆମେ କଣ ନିଜକୁ ନିଜେ ଚିହ୍ନି ତଉଲି ପାରିବା ନାହିଁ ? ଅନେକ ଦିନପରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ଜର୍ମାନ ଗବେଷକ Barkhard Schnepel କି ଏକ ମୌଳିକ ନିବନ୍ଧ 'The Nandapur Surya Vansi's Origin and Consolidation of South Orissan Kingdom' ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସେ । ଏହି ନିବନ୍ଧଟି The Orissa Historical Research Journal Vol. XXXVIII, No 1 to 4, 1993 ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ।

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ଭାରତରେ ଶାସନ ଭାର ସମ୍ଭାଳିବା ଅବକାଶରେ ବଢ଼ିଲା ଅଞ୍ଚଳର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥିତି, ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଚାଲଚଳଣି ତଥା ସାମ୍ବୃଦ୍ଧିକ ପରମ୍ପରା ଏବଂ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ, ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ତା' ଉପରେ ଓଡ଼ିଶୀତ ପରମ୍ପରା ଇତ୍ୟାଦି ସବୁକୁ କରିବା ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ମନେ କରିଥିଲେ । ଏ ସମସ୍ତ ସୁଚନାର ଅବଗତ ବିନା ଇଂରେଜ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏକ ଦୃଢ଼ ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧାନ୍ତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଜାହିର କରିବା ସମ୍ଭବପର ହୋଇ ପାରିନା ନାହିଁ । ଏ ପ୍ରକାର ବିଶିଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ଏ ଡକ୍ଟର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ଉକ୍ତି ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ ।

“ଇଂରେଜମାନେ ଭାରତ ଅଧିକାର କଲା ପରେ ଦେଖିଲେ ଯେ ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀରେ ଇତିହାସ ଛଡ଼ା ସମସ୍ତ ଉପାଦାନ ରହିଛି । ସେମାନେ ଏତେ ବଡ଼ ପ୍ରାଚୀନ ଯତ୍ୟଦେଶକୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ତାକୁ ଶାସନ କଲବେଳେ ଏହାକୁ ଅଙ୍ଗତ ଇତିହାସ ଓ ସାମ୍ବୃଦ୍ଧି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲେ । ଏହି ଆବଶ୍ୟକତା ବୋଧହୁଏ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଭାରତର ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସକୁ ପୁନର୍ଗଠନ କରିବାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟ ।

1815 ମସିହାରେ Walter Hemilton କ ଦ୍ୱାରା East India Gazetteer ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । 1854 ମସିହାରେ Edward Thornton କ Gazetteer of the Territories under the Government of East India Company ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ପରେ ପରେ ଭାରତର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର ତଥ୍ୟ ସଂକଳନ ପାଇଁ Imperial Gazetteer of Indiaର ସମ୍ପାଦନା ଦାୟିତ୍ୱ William Hunterଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିଲା । 1881 ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହାର ପ୍ରଥମ ଶକ୍ତି ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ତତ୍ପରେ Col. Collin Mackenzie ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସିର ବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ବହୁ ଗବେଷକ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ଐତିହାସିକଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ସଂଗୃହୀତ ତଥ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନ୍ଦ୍ରାଜସ୍ଥ Oriental Manuscripts Libraryରେ ସଂରକ୍ଷିତ ରହିଅଛି । 1862 ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ D. F. Cormical Vizagpatnam Manual ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ବିଜ୍ଞାନିକଭାବରେ ଗେଜେଟିୟର ପ୍ରକାଶନର ପଥ ଉନ୍ନତ କରିଦେଇ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥଟିକୁ କୋରପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ

ଉପରେ ବିଶେଷ ଆଲୋଚନା କରୁଥିବା ପ୍ରଥମ ଗ୍ରନ୍ଥ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ପାରେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୯୦୭ରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୯୦୯ ମଧ୍ୟରେ “ଇମ୍ପିରିସ୍ମ ଗେଜେଟିୟର” ୨୭ ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । W. Francis କି ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୯୦୭ରେ ପ୍ରକାଶିତ ‘ସାଇକାଲୋଜିକାଲ୍ କଲିଗ୍ ଗେଜେଟିୟର’, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୯୦୯ରେ ପ୍ରକାଶିତ R.C.S. Bell କି ‘କୋରପ୍ଟ କଲିଗ୍ ଗେଜେଟିୟର’ ଏବଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୯୧୭ରେ ଶ୍ରୀ ମାଳମଣି ଯେନାପତି ଓ ଡଃ ନବୀନ କୁମାର ସାହୁଙ୍କ ଯୁକ୍ତ ସଂପାଦନାରେ ପ୍ରକାଶିତ ‘କୋରପ୍ଟ ଗେଜେଟିୟର’ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗୁଡ଼ିକରେ ସମସାମୟିକ ନୂଆ ପ୍ରଶାସନିକ ପରିସଂଖ୍ୟାନକୁ କେବଳ ଯୋଡ଼ିଦିଆଯାଇଛି । D. F. Carmichael କି ଦ୍ଵାରା ସଂଗୃହୀତ ତଥ୍ୟ ଉପରେ ଉପରେକ୍ତ ସମସ୍ତ ଗେଜେଟିୟର ଆଧାରିତ ।

କୋରପ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କେବଳ କବିବର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ । ସବିଶେଷ ତଥ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ‘ଜୟପୁର’ ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପୁସ୍ତକ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ୪ ମହାନ୍ତି ୧୯୩୪ ମସିହା ଫାଲ୍‌ଗୁନ ମାସ (ମାର୍ଚ୍ଚ)ରେ ତତ୍କାଳୀନ ଜୟପୁର ମହାବଳୀ ରଜର୍ଷି ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣକ୍ରମେ କୋରପ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ ଭ୍ରମରେ ଆସିଥିଲେ । ଜୟପୁରର ସ୍ଥାନୀୟ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟଠାରେ ସହରବାସୀଙ୍କ ତରଫରୁ ତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ ସଂବର୍ଦ୍ଧନା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ଜୟପୁର ଜମିଦାରଙ୍କ ବୈଦିକ ଅଞ୍ଚଳ ପରିଷଦା କରି କବିବର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ‘ଜୟପୁର’ର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ମହାବଳୀଙ୍କ କର କମଳରେ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ଆମ ନିକଟରେ ଥିବା ତଥ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ଏହି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ୧୯୪୨ ମସିହାରେ ପ୍ରଥମେ ଭଦ୍ରକସ୍ଥ ବାଟୀ ସାହିତ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଆଲୁକ୍ଷ୍ମରେ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ’ର ଦ୍ଵିତୀୟ ଖଣ୍ଡରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ପରେ ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ୪ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତି (ଅମୃତର ସନ୍ତାନ, ପରଜା ଇତ୍ୟାଦିର ପ୍ରସ୍ତା, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଖ୍ୟାତଯଶା ଔପନ୍ୟାସିକ)ଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ଶ୍ରୀବିଷମଦେବବର୍ମା ରଚନାକାର ‘ଦ୍ଵିତୀୟ ଖଣ୍ଡର ଶେଷ ଭାଗରେ ସ୍ଥାନପାଇ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପରେକ୍ତ ଦୁଇଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । ଉପରେକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦ୍ଵୟର ଅଂଶ ବିଶେଷ ରୂପେ ‘ଜୟପୁର’ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ବ୍ୟତୀତ ତାହା ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିବା ଆମ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିନାହିଁ ।

କବିଶେଖର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକାଶରେ ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ତାରଙ୍ଗ, ଧ୍ୟାନାତ୍ମ ପୁରର ଶେଷ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କବି ପ୍ରତିଭା । ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ସାହିତ୍ୟକୃତି ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାକୃତିକ ବୈବିଧ୍ୟ, କମ୍ବୋଦିନୀ ଓ ଇତିହାସ ଉପରେ ଆଧାରିତ ବର୍ଣ୍ଣନାର କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥମାନ ସାହିତ୍ୟାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଉପାଦେୟ । ବିଭିନ୍ନ ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳୀ ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ କବି ଓଡ଼ିଶାର ବହୁ ଅଞ୍ଚଳ ପରିଚିତ କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ, ଅରଣ୍ୟ ଓ ପର୍ବତ ପ୍ରତି ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଦୃଢ଼ଲତାଥିବା କବିଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି । ସୁଯୋଗକ୍ଷମେ ବହୁ ଅନୁଭବର ଗୁରୁଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟରେ ଅଜସ୍ର ପ୍ରାଣ ତାଙ୍କର ଲେଖନୀ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସାରସ୍ୱତ ଭଣ୍ଡାର ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ଦାନରେ ରହି ମନ୍ତ୍ର । ‘ସୁମୁସର’ ‘ସୁରଙ୍ଗୀ’, ‘ଉଦ୍ୟାନଶ୍ରେଣୀ,’ ‘ଧରକୋଟ ଦର୍ଶନ’ ଗଞ୍ଜାମ ଭ୍ରମଣ’ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସାଧନାର ପ୍ରତୀକ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ସାଧକ-କବି । କବିଶେଖରଙ୍କ ଅଜସ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟରେ ‘ଜୟପୁର’ ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ । ଏହା ପଦ୍ୟାଦୌ ଏକ କାବ୍ୟ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ କବି ସୁଲଭ ବର୍ଣ୍ଣାତ୍ମ୍ୟ ଭାଷା, ମନୋଜ୍ଞ ଶୈଳୀ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନା ପରିପାଟୀରେ ଏହା ଏକ ଅନନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ । ଏହା ଏକ ଗଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ହେଲେହେଁ କବିଙ୍କ ଅନ୍ୟ ଗଦ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ତୁଳ୍ୟ ଏଥିରେ ଉପନ୍ୟାସ ସୁଲଭ ଭାବବୈବିଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ବର୍ଣ୍ଣନା ବୈବିଧ୍ୟ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ । ଏହା ସଙ୍ଗୋପର କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳର ଭୌଗୋଳିକ, ପ୍ରାକୃତିକ, ସମାଜିକ, କମ୍ବୋଦିନୀଭିତ୍ତିକ ବିବରଣୀ ସହ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶାବଳୀର ଇତିହାସ ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ମହାରାଜା ରାଜସିଂହଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଜୀବନ ପଞ୍ଜିକା ସମ୍ବଳିତ ସାହିତ୍ୟ ରସୋତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ସୁଖପାଠ୍ୟ ଏକ ଉପାଦେୟ ଇତିହାସ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ପୂର୍ବରୁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଗେଜେଟିୟର, ଫମେଟ କୁମାର ‘ବନ୍ଦ୍ୟାଧର’ ସିଂହଦେଓଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ Nandapur, a Forsaken Kingdom’ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ । କବିଶେଖର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣିଙ୍କ ‘ଜୟପୁର’ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ବନ୍ଦନ କରିଥିବା ‘ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ’ ତଥା ‘ଶ୍ରୀବିହାରଦେବବର୍ମା ରଚନାଳୀ’ ମଧ୍ୟ ସୁଲଭ ନୁହେଁ ବୋଲି ପୂର୍ବରୁ ସୂଚନା ଦେଇଛୁ । ଏଣୁ କୋରାପୁଟସ୍ଥ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ପରିଚାଳନା ସମ୍ମିତ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ‘ଶ୍ରୀବରସଂସ୍କୃତି ଗବେଷଣାକେନ୍ଦ୍ର’ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ‘ଜୟପୁର’କୁ ପୁସ୍ତକାକାରରେ ପୁନଃ ପ୍ରକାଶ କରାଗଲା । R.C.S.Bell ଙ୍କ ଗେଜେଟିୟରକୁ

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର ପରିଚ୍ଛନ୍ନା ସଂସ୍ଥା, କୋରାପୁଟର ମାସିକ ପତ୍ରିକା
'ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର'ରେ ଧାରାବାହିକ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଉଛି ।

ସମାଜ ଓ ଇତିହାସ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ । ସମାଜ ଏକ
ଗତିଶୀଳ ଜୀବନ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଇତିହାସ ସେ ଗତିଶୀଳତାର ଅନ୍ତାନ୍ତ ସାକ୍ଷ୍ୟ
ବହନ କରେ । କାଳବନ୍ଧରେ ଘଟଣାର ଆବୃତ୍ତି ଓ ପୁନରାବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଏକ
ସତ୍ୟ ସନ୍ଧାନ କରେ ଓ ଶାଶ୍ୱତ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଚୂଢ଼ରେଖ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରେ
ଇତିହାସ । ମନୁଷ୍ୟର ବିବର୍ତ୍ତନ ଅନେକା ବିବର୍ତ୍ତନ କାଳବନ୍ଧରେ ତାର
ଚେତନାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧାରଣ କରେ ଇତିହାସ । ସମାଜ ଏକ ନରବିଚ୍ଛିନ୍ନ
ଧାରା, ଇତିହାସ ତାର ଏକ ପ୍ରମାଣୋତ୍ତର ଧ୍ରୁବରୁ, ଏକ ସଂକେତାତ୍ମକ
ପ୍ରତିରୂପ । ଏହି ପ୍ରତିରୂପର ପ୍ରସ୍ତୁତି କାଳରେ ଐତିହାସିକ ବହୁ ପ୍ରାମାଣିକ
ଗ୍ରନ୍ଥର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ରୁଡ଼ିକ ଅନ୍ତାନ୍ତ ଏବଂ ସୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଲି
ସବଦା ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତୁ ଏ ନାହିଁ । ତଥାପି ଏହାହିଁ ଯୋଗାଯୋଗ ଗବେଷକଙ୍କୁ
ସମ୍ଭଳ, ଗବେଷଣାରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାର ପାଠେୟ । ପ୍ରସ୍ତୁତ 'ଜୟପୁର'ର
ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପୁନଃ ପ୍ରକାଶ ଏବଂ ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚ୍ଛନ୍ନରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ ତଥା ଓ ସୁନେ।
ଗବେଷକଙ୍କ ସହାୟକ ହୋଇ ପାରିଲେ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାର୍ଥକ ହେବ ।

ପାଠକଙ୍କ ସାକ୍ଷୀ ଲାଭକଲେ ଏହି ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର ଅନେକ
ଦୁଷ୍ଟ, ପ୍ୟାଗ୍ରନ୍ଥ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିବାରେ ପ୍ରେରଣା ପାଇବ ।

ବୃଷଟସୁ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

ପ୍ରକାଶକ

ଉପହାର

କୋଟିଦବୃନ୍ଦବନ୍ଦିତ, ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ରାଟ୍ଟି,

ଜୟପୁରଧୀର ମହାରାଜ

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ।

ମହୋଦୟ ମହାଶୟଧାନେଷୁ ।

ମୁକାମ୍ବତ ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ରାଶ୍ରମ,

ଶ୍ରୀରାମ ବିଶାଳବନ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର, ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର
ରାଜପୁତ୍ରା ଧନରେ ସାପେକ୍ଷ; ମାତ୍ର ସାରସ୍ୱତ ବନ୍ୟର
ସମ୍ରାଟ୍ଟି ଭାବରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର ପୂଜା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର । ସାରସ୍ୱତ
ପୂଜା ସାରସ୍ୱତ ଉପାଦାନରେ ହିଁ ହୁଏ । ଏହି
ବିଶ୍ୱାସର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମୁଁ ଏହି “ଜୟପୁର”
ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡି ପୂଜା ପୁଲୁରପେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପୁଣ୍ୟ-
ପୁତ୍ରକର-କମଳର ଭକ୍ତ୍ୟୁପହାର ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି ।
ଏହା ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନର ସ୍ୱାରକ ନିଦର୍ଶନ
ସ୍ୱରୂପ । ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପୂଜାର ଏହା ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାୟନ
ନହେଲେହେଁ, ସୁନ୍ଦର ପୌରାଣିକ ଚମ୍ପକ ଅପେକ୍ଷା
ରୂପକେଶ୍ୱର ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଶିବଙ୍କର ସମୟକ ପ୍ରୀତିପ୍ରଦ
ହୁଏ-ଏହି ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ମୁଁ ଏ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି, ଏଥିରେ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ
ରାଜ୍ୟ, ବଶ ଏବଂ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କ ପବିତ୍ର ଆଶୀର୍ବାଦ ବର୍ଣ୍ଣିତ
ହୋଇଅଛି । କୁହ, ସୁଧା, ପୁଲ ସବୁ ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର, ମୁଁ
କେବଳ ହାର ରୁଦ୍ଧି ଅଛି ମାତ୍ର । ସଦୟ ଗ୍ରନ୍ଥଶାଳୀ-
ମତ୍ତ ହେଉ — ଏତିକି ସବନୟ ମାଗୁଣି । ବସନ୍ତ ପ୍ରଣ-
ବକଟିତ ମଲ୍ଲିକା କୁସୁମରେ ହିଁ ସେହି ରତ୍ନ ସମ୍ରାଟ୍ଟି
ବସନ୍ତ ଦେବଙ୍କୁ ପୂଜା କଲପର ମୋର ଏ ଭକ୍ତି ପୂଜା
ଶ୍ରୀରାମରେ ଗୁଣିତ ହେଲେ ମୁଁ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣିବି ।

ଭଦ୍ରକ
ତା ୨୫/୧୧/୧୯୩୪

ଶ୍ରୀରାମଙ୍କର
ସ୍ନେହ-ସହାନୁଭୂତି-ଜ୍ଞାତ
ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

ଆମ୍ବୁକଥା

“ଜୟପୁର ଏଜେନ୍ସି ଉତ୍କଳ-ସନ୍ନିଳମ”ର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ପରେ ଲକ୍ଷ୍ମପୁରରୁ ଐତିହାସିକ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍. କର “ଜୟପୁର ସନ୍ନିଳମ” ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ “ମହାକାର” ପତ୍ତରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ଯେଥିରେ ସେ ଲେଖିଥିଲେ—“ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆର ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳ ଥରେ ପାଇଁ ଦେଖି ଆସିବା ଦରକାର । X X X X X ଉତ୍କଳର ପ୍ରାକୃତିକ ବୈବିଧ୍ୟ ଜୟପୁରରେ, ଉତ୍କଳର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମ୍ପତ୍ତି ଜୟପୁରରେ, ଉତ୍କଳର ଅନାବଳ ଉତ୍କଳର ସେହି ଜୟପୁରରେ ।” ମୁଁ ପ୍ରଥମ ବିଶେଷଭାବେ ଏହି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲି । ଜୀବନର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ମୁଁ ବନପତ୍ରରେ ବୁଲି ନିଟାଇଥିଲି । ବନ ପତ୍ରଟି ମୋର ପ୍ରିୟ—ମୋ ପକ୍ଷରେ ଲେଖନୀୟ । ଜୟପୁର ଦେଖିବାକୁ ବାସନା ବଳବତ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା । ଅର୍ଥର ଉତ୍କଳର ବଳମ୍ବ ସହପାରେ ନାହିଁ—ଏହା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର କଥା । ସ୍ଥାନ ବିଶେଷର ବର୍ଣ୍ଣନା ପଢ଼ି ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅଜ୍ଞାତରେ ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ଛବି ସୃଷ୍ଟି ଅଜିତ ହୋଇଯାଏ, ତାହାର ଆକର୍ଷଣ ବଡ଼ ପ୍ରବଳ । ଅତୁଳ ଆକାଂକ୍ଷାର ଘାତ ଉତ୍ସର୍ଗ ବାରମ୍ବାର ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ ହେଉଥାଏ । ଛକ୍କା ଅବସ୍ଥାର ପ୍ରତିକୂଳ ହେଲେ ଏହିପରି ଘଟିଥାଏ । ଜୟପୁର ମହାରାଜା, ସାହ୍ୟାଦ୍ରୀସମ୍ମୁଖ ବିହମଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଦଶହରା ପର୍ବ ସମୟରେ ମୋତେ ଜୟପୁର ଯିବା ପାଇଁ ଲେଖିଲେ । ସେଥିରେ ଦଶହରା ସମୟରେ ପ୍ରବଳ ବୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଚିର ଆଶଙ୍କାମୟ ଜୀବନ ଘେନି ସେହି ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗରେ ସୁଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଜୟପୁର ଯିବାକୁ ମୋର ସାହସ କୁଳାଇଲା ନାହିଁ । ତତ୍ତ୍ବ ବିସନ୍ନକାଳରେ ଯିବାପାଇଁ ମହାରାଜା ମହୋଦୟଙ୍କୁ ପତ୍ରଦ୍ବାରା ଧନ୍ୟବାଦ ସହ ଜଣାଇଦେଲି । ଗତ ଫାଲଗୁନ ମାସର ଶେଷ ପ୍ରସାଦରେ ମୁଁ ଜୟପୁର ଯାଇଥିଲି । ସଙ୍ଗରେ ମୋର ଅନୁଜ ସୋମନାଥ ଏବଂ ପୁନ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଯାଇଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କରେ ସୁଖ ସୁବିଧାରେ ଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଜୟପୁରରେ ଆମ୍ବେମାନେ ଏଗାର ଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲୁ । ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଐତିହାସିକ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ ଦେଖିବାର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ଷ୍ଟେଟପକ୍ଷରୁ ହୋଇଥିଲା । ଯାନ, ବାହନର ଏରୂପ ସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା ଯେ, ଜଗଜ୍ଜର ଶରୀରରେ ମୁଁ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ଅନୁଭବ କରି ନାହିଁ । ଏହା ମୋ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ରାଜ ଆନୁକୂଲ୍ୟର ନିଦର୍ଶନ ।

ଜୟପୁର ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ମୁଁ ସେହି ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନସମୂହ
 ଯଦିଓଥିଲି, ଗଜା ଏବଂ ଗଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯାହାଯାହା ଲୋକମୁଖରୁ ସଂଗ୍ରହ
 କରିଥିଲି ତାହାହିଁ ଏ ପୁସ୍ତକର ବର୍ଣ୍ଣନାୟ ବିଷୟ । ତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଗଜ୍ୟର
 ଭୌଗୋଳିକ, ପ୍ରାକୃତିକ, ସାମାଜିକ, କୈମ୍ବଦନ୍ତୀକ ବିବରଣୀ ରଜବଂଶର ଇତିହାସ
 ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜାଙ୍କ ଜୀବନପଞ୍ଜିକା ପୃସ୍ତକରେ ସନ୍ଧିବେଶିତ ହୋଇଅଛି ।
 ମୋର ଜୟପୁର ଦର୍ଶନର ସ୍ଥାନିକ ସ୍ମରଣ ପୃସ୍ତକର ନାମ “ଜୟପୁର” ରଖିଅଛି ।

ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା ସମୟରେ ଜୟପୁର ରଜବଂଶାବଳୀ; ମହାରାଜଜ୍ଞାନୀମାତା
 କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେବଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ “Jeypore in Vizagapattam”
 ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଜିଲ୍ଲାର ଗେଜଟିପୁର ଏବଂ ଉତ୍କଳର ପୁରଗିରିର ଐତିହାସିକ
 ପ୍ରସ୍ତୁତଭୁଜ୍ଞ, ସାହିତ୍ୟିକ ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ବିରଚିତ “ରଜକବି
 ବିକ୍ରମଦେବ” ନାମକ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରୁ ଆବଶ୍ୟକ ମତେ ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ
 କରିଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଗ୍ରନ୍ଥକାରମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞ । ଏହା ଭିନ୍ନ
 ନୂତନ, ପୁରାତନ, ମାସିକ, ସାପ୍ତାହିକ ଏବଂ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକାବିକାରୁ ଜୟପୁର
 ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅନେକ ବିଷୟ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି । ସ୍ବୟଂ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ୍
 ମହାରାଜା ମହୋଦୟ ମଧ୍ୟ ଇତିହାସ ସଙ୍କଳନ ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ
 କରି ମୋର ଅତୁଳଭକ୍ତି ଏବଂ ଧନ୍ୟବାଦରାଜନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ପୁସ୍ତକ-
 ପାଠକଙ୍କୁ ବହୁ ପୁରାତନ ବିଶାଳ ଜୟପୁର ଗଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେହି ଯତ୍ନକ୍ଷତ
 ଅଭିଧାନା ଲଭକଲେ ମୁଁ ଶ୍ରମ ସାଞ୍ଚିକ ମଣିବି ।

ଶ୍ରୀ ଚିତାମଣି ମହାନ୍ତି

ସଥମ ପରିଚେଦ

ବିଶାଖପଟଣ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ, ବଳଷ୍ଟ, ବିଶିଷ୍ଟ ଅଞ୍ଚଳ । କମ୍ବଦନ୍ତୀ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ, ଜଣେ ଆନ୍ଧ୍ରରାଜା କାଶୀ ଯାହିଁ ଯାହିଁ ପଥରେ ଏହିଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ସ୍ଥାନଟି ତାଙ୍କର ଏପରି ପ୍ରୀତିପଦ ହେଲା ଯେ, ସେ ଏଠାରେ ତାଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ବୈଶାଖ ଅର୍ଥାତ୍ କାହିଁକେୟଙ୍କ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଦେବାଳୟ ନିର୍ମାଣ କଲେ ଦେବତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ତଦନୁସାରେ ସ୍ଥାନର ନାମ ବୈଶାଖପଡ଼ନ ହୋଇଥିଲା । ବିଶାଖପଟଣ ତାହାର ଅପଭ୍ରଂଶ । ବିଶାଖପଟଣ କଳିଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଥିଲା । ବିଶାଖପଟଣ ଜିଲ୍ଲା ପାଞ୍ଚଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ, ଯଥା — ବିଶାଖପଟଣ, ବିଜୟନଗର, ନାରାୟଣପଡ଼ନ, ଫାଟ୍‌ଲାଗୁର ଏବଂ କରପଟୁ । କରପଟୁ ଛଅ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ, ଯଥା — କରପଟୁ, ଜୟପୁର, ପାଦୁଆ, ଖୋଟାଙ୍ଗ, ମାଲକାନଗିରି ଏବଂ ନବରଙ୍ଗପୁର । ବିଶାଖପଟଣର ଏଜେନ୍ସି ବା ମାଲମଧ୍ୟରେ ଜୟପୁର । ଏଜେନ୍ସି ବିଭାଗ ୧୮୩୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଇନ ବଳରେ ଜଣେ ବିଶେଷ ଶମତାପ୍ରାପ୍ତ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହୁଏ । ତାଙ୍କୁ ଏଜେଣ୍ଟ କହନ୍ତି । ଏଜେନ୍ସି ବା ମାଲ ଅଞ୍ଚଳ ସ୍ୱାଧୀନତା ଗିରିଜାନନ ସଙ୍କୁଳ । ଲେଖକ ସାଧାରଣତଃ ଆଦିମ ଜାତୀୟ ସାଧାରଣ ଅଇନ ବଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରିହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଇନର ପ୍ରୟୋଜନ ହୋଇଅଛି ।

ନନ୍ଦପୁରସ୍ଥର ଗାର ବିକ୍ରମ ଦେବ ୧୭୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୭୭୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ସେ ନନ୍ଦପୁର ଠାରୁ ନିଜର ରାଜଧାନୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁରକୁ ଡ଼ୋଇ ଆଣିଥିଲେ । ନନ୍ଦପୁରରେ ରାଜବଂଶ ଅଭ୍ୟୁଦ୍ଧି ହେଲା ନାହିଁ, ଏକ ସୁରୁଷା ହୋଇଆସିଲା । ରାଜଧାନୀ ପରବର୍ତ୍ତନର ଏହାହିଁ କାରଣ । ରାଜଧାନୀ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁରରେ ଜୈନମାନେ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଜୟପୁରର ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧ ମାଲିକ ପଣ୍ଡିତରେ ଜୈନନଗର ନାମକ ପଣ୍ଡିତ ଅବ୍ୟାପି ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହାର ପ୍ରାଚୀନ ନାମ ଜୟାନ ବା ଜୈନନଗର, ପରେ କିଛି ନାଳ ଜୈନନଗର ନାମ ଧାରଣ କଲା । ତହିଁ ପରେ ଜୟନଗର

ହେଲ । ଡେଡରେ ଜୟପୁର ନାମ ପର ରାଜ୍ୟବାସୀ ହେଲ । ହାଲୁଆବାଦର ନବାବ ଜୟପୁରର ଜଣେ ରାଜାଙ୍କ “ଶାନ୍ତିଶାନ୍ତି ବାଦନା” ନାମାୟ ମନ୍ତ୍ରୀ କରୁଥିଲେ । ସେହି ହେତୁରୁ ଜୟପୁରକୁ “ଶାନ୍ତିଶାନ୍ତି ବାଦନା ମୁକ୍ତି” ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏହି ଉପାୟଦ୍ୱାରା ରାଜା ପ୍ରଥମ ବର୍ଷର ଦେବ । ସେ ୧୭୫୮ ରୁ ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ଏହି ରାଜା ୧୭୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କୋଟପାଡ଼ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦୁଗ ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ ।

ଜୟପୁର ରାଜା ଉତ୍କଳର ରାଜାଙ୍କ ନାମ । ପୂର୍ବରେ ୩୦୦୦ ପୁଅ ଉତ୍କଳାବଶିଷ୍ଟ ପୂର୍ବଦାଟ ପଦ୍ମନାଳା, ଦକ୍ଷିଣରେ ମାଲକାନଗିରି ଚାଲୁକା । ପଶ୍ଚିମରେ କୋଲକ ନଦୀ ଏବଂ ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟ । ଜୟପୁର ଏକ ବିରାଟ ବିସ୍ତୃତ ରାଜ୍ୟ ଏହାର ପରିମାଣ ଫଳ ପ୍ରାୟ ୧୩୦୦ ବର୍ଗ ମାଇଲ । ଲୋକସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୧୧୦୦୦୦୦ । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ଶତକର ୯୭ ଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଅଧିବାସୀ । ରାଜ୍ୟରେ ଅରଣ୍ୟ ଓ ପାଚ୍ୟ ଭୂମି ଅଧିକ । ବସତିଯୋଗ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଉଷା ଶେତୁ ଅଧିବାସୀ ସଂଖ୍ୟା ଉଷା ହୋଇଅଛି; ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟର ପରିମାଣ ଫଳ ଓଡ଼ିଶାର ପୁରୀ, କଟକ, ବାଲିଶ୍ୱର, ସମ୍ବଲପୁର, ଏବଂ ଅନୁଗୁଳର ଏକତ୍ର ସେହିଫଳ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଉତ୍କଳର ଗୋଟାଏ ଏଡେ ବଡ଼ ଗଳ୍ପ ତାହାଠାରୁ ବଳି ନା ହୋଇ ରହିଛି, ଏହା ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ଅଜାବ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ।

ବନ୍ୟ ଏବଂ ଶଶିଜ ସମ୍ପଦରେ ଜୟପୁର କୁବେର ପ୍ରତିମା ଭୂମି ପ୍ରାକୃ-
ତ ନିୟମରେ ଉତ୍କଳ ବାସ୍ତବରେ ଜୟପୁର ରହୁଥିବୁ ରାଜ୍ୟ । ନିୟମ ପୁଷ-
ମାରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ଅମରବଳୀ । ଜୟପୁରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ପଥ ଘାଟର ବଡ଼ ଅଭାବ
ଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟମୟ ଗିରିସଙ୍କୁଳ ପ୍ରଦେଶ ହେତୁ ତାହା
ମାନବର ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା; ଏମନ୍ତ କି ଅତି ଦୁଃସାହସୀ ସୁଦ୍ଧା ଯିବାକୁ
ଭୟ କରୁଥିଲେ । ଏ ହେତୁ ଲୋକେ ଜୟପୁରକୁ ଯମ ଆଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ ।
ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ତାହାକୁ ପ୍ରବାଦ ନ କହି ଫଳ ଦଟଣା
କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ଗଞ୍ଜାମ ଅଞ୍ଚଳର ଜଣେ ଲୋକ ସଙ୍କଟ
ପୀଡ଼ାରେ ଆହାନ୍ତ ହୋଇ ମରଣାପନ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ତାକୁ ସେ
ଦେଖିଲା ସେ ଯମପୁରର ନିକଟକରୀ ଯାତ୍ରୀ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲା । ଦିନେ ସେ
ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିଷକୁ କୋଣ୍ଡା ଗଣନା କରିବାକୁ କହିବାରୁ ଜ୍ୟୋତିଷ କହିଲା—
“ତୁ ଆଉ ବଞ୍ଚୁ ନାହିଁ, ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ତୋର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବ ।” ତତ୍ପରେ ଯମକୁ

ଠକାଉଁଟା ପାଇଁ ମନେ ମନେ ବିଚାର କରି କହୁଲା, ଜୟପୁରକୁ ତ ଲୋକେ ଯମପୁର ବୋଲି କହନ୍ତି । ମୁଁ ମେହଗାବେ ନାଲ ଚାଲିଲେ ଆଜି ମୋଲେ ଯମ କପରି ନେବ ? ଏହି କୌଶଳରେ ମୁଁ ଯମକୁ ଠକାଇ ଦେଇ ପାରିବି । ଏହା ଭାବି ସେ ଜୟପୁରରେ ଯାଇ ରହିଲା । ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ଷେମ ସେ କିଛି ଦିନ ପରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୋଗମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆଉ ଘରକୁ ନ ଫେରି ସେହି ଜୟପୁରରେ ରହିଲା । ଲୋକଟି ଅଦ୍ୟାପି ଜାଣନ୍ତି । ତାହାର ମୁତ ବଣ୍ଟାସ ତାକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଫଳ ପ୍ରଦାନ କଲା ! ତାପ୍ରକରେ ଏହା ସତ୍ୟ ମତ୍ୟା !

ଜୟପୁରକୁ ଘାଟିପଥ ଫିଟିଲା ଦିନୁ ତାର ଯମପୁର ଅପବାଦ ଭିରୋଧିତ ହୋଇଅଛି । ଏବେ ଜୟପୁର ବାଣୀପାର୍ଥରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଅମରବତୀ ଏବଂ ଅଳକାପୁରକୁ ନୀରବରେ ପରିହାସ କରୁଅଛି । ନୀରବ ପରିହାସ ବାସ୍ତବରେ ଉଚ୍ଚ ବିଷ ପରି ବଡ଼ ଘାବୁ । ତାହା ପ୍ରାଣର ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଜାଳିଦିଏ ।

ଜୟପୁର ଯିବାକୁ ହେଲେ ରେଳଗାଡ଼ିରେ ବିଜୟନଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ସେଠାରୁ ରେଳ ବା ମୋଟର ବାସରେ ସାଲୁର ଯିବାକୁ ହୁଏ । ଉଭୟର ଉତ୍ତା ସମାନ । ବିଜୟନଗର ଗୋଟିଏ ସୁସଜ୍ଜିତ ସହର । ସେଠାରେ ସ୍କୁଲ, କଲେଜ, ଡାକ୍ତରଖାନା ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ସରକାରୀ ଅଫିସ ପ୍ରଭୃତି ନାଗରିକ ଉପାଦାନ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ସହର ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଏକ ଅଂଶ ଓଁଲଡିଅର, ଅପର ଅଂଶ ବିଜୟ ନଗର । ବିଜୟ ନଗରରେ ଜଣେ ମହାରାଜା ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ କଲେଜଟି ଉକ୍ତ ସଦାଶିବ ମହାରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟୟରେ ପରିଚାଳିତ । ବିଜୟ ନଗରଠାରୁ ସାଲୁରର ଦୂରତା ୩୬ ମାଇଲ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ତାଳଗଛ ଦେଖାଯାଏ । ଘନ ସନ୍ଧିବିଷ୍ଣୁ ତାଳତରୁପଂକ୍ତି ଶଯ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୀମାବାଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ଗ୍ରାମ, ବିଲ, ପ୍ରାନ୍ତର ସବୁ ତାଳବନ-ମୟ । ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ବୁଝିଲେ ଦୈତ୍ୟରାଜ ପରି ବୋଧହୁଏ । ତାଳଗଛଗୁଡ଼ାକ ଝୁସି ଡୁଇମୁଣି ପରି ଉଷା, ମସ୍ତକରେ ସ୍ଥୂଳ ରୁଷ ଘନକେଶ ଫର ଫର ହୋଇ ଉଡ଼ୁଅଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ତାଳ ପତ୍ରରେ ଅନେକ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ତାଳପତ୍ରରେ ଘର ଛୁଆଁ ଯାଏ । ପଲ୍ଲୀର ଅଧିକାଂଶ ଗୃହ ତାଳ ବରଡ଼ା ନିର୍ମିତ । ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତାକାରରେ ତାଳପତ୍ରରେ ଠୋଲ ତପ୍ପାର କରି ସେଥିରେ କୁଅଁରୁ ପାଣି କଢ଼ାଯାଏ । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଠୋଲରେ କଲସୀଏ ଲେଖାଏଁ ପାଣି ଧରେ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଭୂମି ଖୁବ୍ ଉର୍ବର । ଶଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରମାନ କାରମାସଯାକ

ବିବିଧ ଶସ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଏ । (ବିଲ ମଝିରେ କଦଳୀବନ ଦୂରରୁ ମାଳପାଟ ଶୁଖିଲା ପ୍ରାୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ) ସତେ ଯେପରି ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ବୃକ୍ଷଗୁଡ଼ିକ ଶାଖା ସଞ୍ଚାଳନ ଛଳରେ ପଥକକୁ ଅତିଥି ହେବା ପାଇଁ ଛାତ ଠାରୁ ଡାକୁଅଛନ୍ତି । ସାନ ସାନ ଗଛରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ କଡ଼ କାନ୍ଦି କଦଳୀ ଫଳେ । କାନ୍ଦୁଗୁଡ଼ିକ ଦୁଇ ପାଖରୁ ଝୁଲୁପଡ଼ି ମଝିରେ ବିବିଧ ମେହେରାରିୟୁକ୍ତ ମନୋରମ କୁଞ୍ଜ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ । ସେ ଶୋଭା କେବଳ ଉପଭୋଗ୍ୟ, ତୁଳନାରେ ସେ ଗୁରୁତର ଅଙ୍କ ତ ହେବାର ନୁହେଁ ।

ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିସ୍ତର ଆଖୁବୃକ୍ଷ ହୁଏ । କୃଷକମାନେ ବାଡ଼ିରେ ପାଳ ଗଦା ପରି ଆଖୁପ୍ରସ ଗଦା କରି ଚତୁର୍ମାସ୍ୟାରେ ଜାଲ ଫକାଣେ ସାଇତି ରଖିଥାଆନ୍ତି । ପଥପାଶୁରେ ତାଳପତ୍ର ଧଳୀଗୁଡ଼ିକ ଗୁଡ଼ି ଅଣ୍ଡମ ପରି ମନୋରମ ଏବଂ ଶାନ୍ତିପ୍ରଦ । ତେଲୁଳି ଗଛମାନ ବରଗଛଠାରୁ ବଡ଼ ହୁଏ । ଏହା ସ୍ଥାନୀୟ ଜଳବାୟୁର ପ୍ରଭାବ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କଲମି ଆମ୍ବର ଫଳ ବଡ଼ ତୋଟା ଦେଖାଯାଏ । ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଝାମ୍ପାମୁଗୁଣ୍ଡିଆ ଶ୍ରେଣୀ ପରି ପବନରେ ଫକ୍ ଫକ୍ ହୋଇ ନାଚୁଥାଆନ୍ତି । ଲଙ୍କାଆମ୍ବ ତୋଟାର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ନାହିଁ । ପଥ ପାଶୁର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ନେତ୍ରରସାୟନ ଏବଂ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ।

ସାଲୁରରେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ରଜା ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରଜା ତେଲୁଗୁ । ସାଲୁର ପରି ମହଙ୍ଗା ସ୍ଥାନ ଭୂମଣ୍ଡଳରେ ଅଛି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ, ବୋଧ ହୁଏ ନଅଜି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଯେଠାରେ ବସା କରି ରହିଛି । ପାନ ପଇସାରେ ଖିଲେ, ଏହିଥିରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ମୂଲ୍ୟ ଅନୁମେୟ । ହୋଟେଲରେ ଥରକୁ ପରଶ ପଇସା ଦେଇ ଉପବାସ ଗ୍ରନ୍ଥ ଧାରଣ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଅନ୍ନଦେବତାଙ୍କୁ କେବଳ ସ୍ୱର୍ଗ କରି ତାଙ୍କର ଗୌରବ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ, ଉଦରସ୍ଥ କରିବାର ସାଧ ନାହିଁ । ଅନ୍ନବ୍ୟଞ୍ଜନ ମିଶି ଯେତେ, ଲୁଣ, ଲଙ୍କାମରିଚ, ଖଟା, ହେଙ୍ଗୁ ଏବଂ ମେରଣିଜାପସ ପ୍ରାୟ ତାହାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ । ଉପାଦାନ ମାତ୍ର ବୋଲଗଲ, ସ୍ୱାଦୁ ଏବଂ ରୁଚିର କଥା ନ କହିବା ହିଁ ନରପଦ । ଲଙ୍କାମରିଚ ପ୍ରାୟ ଶତପ୍ରତିତ ତରବାର ଭୁଣ୍ଡକୁ ନେଲକ୍ଷଣି ନେତ୍ରରୁ ଶ୍ରାବଣର ଧାର ଗଡ଼ିପଡ଼େ । ଦୁଷ୍ଟ ପିଲ ଅବଧାନଠାରୁ ଛୁଟି ଖାଇ “ଉଡ଼” ହେଲ ପରି ଭୋଜନ କର୍ତ୍ତାର ପଞ୍ଚଆମ୍ବା ଶୀତଳ ହୋଇଯାଏ । ଦକ୍ଷିଣଦେଶ ହୋଟେଲର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ଥରେ ଯେଥିରେ ଆହାର କଲେ ଖାଦକର ସପ୍ତପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

କେହି ହୋଟେଲର ସୀମା ଟାଣି କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେବେ ନାହିଁ । ଗୁରୁର ଗୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଉଦୟକ୍ତ ଭାଷାର ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ । ଗୁରୁତ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଣ୍ଣୀ କି ତପସ୍ୟା କରି କେ ଜାଣି ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶଟାଯାକ ଏକଛନ୍ଦ ଅଧିଷ୍ଠ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ବସିଅଛୁ । ବ୍ୟଞ୍ଜନ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସୌଭାଗ୍ୟବାନ ।

ସାଲୁରଠାରୁ ଜୟପୁର ପ୍ରାୟ ୭୫ ମାଇଲ । ଛ'ମାଇଲ ସମଭୂମିରେ ପିବାକୁ ହୁଏ । ଅବଶିଷ୍ଟ ଧୂସରାଟି ପଟ୍ଟରେ ଘାଟି ପଥରେ ଅତିନୟନ କରାଯାଏ । ପ୍ରାୟ ପରୁଣ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ମାତ୍ର ୧୨ ସରକାର କୋଡ଼ିଏ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ଏହି ଘାଟିପଥ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ସାଲୁରଠାରୁ ଜୟପୁରକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ତ ନୟମିତ ରୂପେ ମୋଟର ବସ ଯାତାୟାତ କରେ । ୩୦୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ଉପରେ କପରି ଅପୂର୍ବ କୌଶଳରେ ପଥ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଦେଖିଲେ ମନେ-ହୁଏ, ବୋଧହୁଏ ବିଜ୍ଞାନର ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି ତାହା ମାୟାର ମରଣୀ । ଘାଟିପଥ ଦୂର ଘୂରୁ ପର୍ବତ ଚୂଡ଼ାକୁ ଉଠିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋଭ-ନୀୟ । ସତେ ଯେପରି ପ୍ରଣିଭୁଷଣ ଶିବଙ୍କ ଜଟାମୁକୁଟରେ ମଣିଭୁଷଣ ସର୍ପ ଛୁଇଁ-ହୋଇ ରହିଅଛି । ଅଥବା ଯୋଗୀବର ପର୍ବତର କଷାୟ ଉଷ୍ଣିଷ ଶୁଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ସ୍ଥବିରତାସୁଲଭ ଶିରଳ ଝରୁ ଗିରିକୁ ଯୁଗଳବା ବୋଲି ପକେତରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଅଛି । ଘାଟିପଥ ଯେପରି ଉଲ୍ଲାସପ୍ରଦ, ସେହିପରି ଭୃତଜନକ, ମାତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ଚମତ୍କାର । ଶ୍ରେଣୀତା ସିନା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମହତ୍ତ୍ୱ, ଅନନ୍ତ ବାରିଧି ଭୁଜତରଙ୍ଗତାଣ୍ଡବରେ ଶ୍ରେଣୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଥାଆନ୍ତା କି ? ଘାଟିର ଏକପାର୍ଶ୍ୱରେ କାଟିହେଲା ପ୍ରାୟପର୍ବତ ଠିଆ ହୋଇଅଛି, ଅନ୍ୟ ପାର୍ଶ୍ୱର ଗଭୀରତା ଏତେ ଯେ, ସେଠାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେଖା ପାଏ ନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ଘାଟିର ସ୍ୱକଟନାମ ସାର୍ଥକ । ସେଠାରୁ ଖସିଲେ ବଳରାଜାଙ୍କ ରାଧାଙ୍କ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ଅନ୍ୟତ ଚର୍ଚ୍ଚିତା ଅପମୃଦ୍ଧ; କିନ୍ତୁ ସେ ଆଶଙ୍କା କଲ୍ୟାଣ ମାତ୍ର । ମୋଟର ଗୁଲକ-ମାନେ ଅଭୂତ ସାହସ ଏବଂ କୌଶଳରେ ଯାନ ଚଳାଇନିଅନ୍ତି । ତଳକୁ ଚାହିଁ ଦେଲେ ଅତି ଦୁଃସାହସୀର ସୁଦ୍ଧା ମୁଣ୍ଡଦବଇ ହୁଏ, ମାତ୍ର କିଛି ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟି ନାହିଁ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପ୍ରକାଶିତ ପ୍ରସ୍ତର ଶ୍ରେଣୀଗିରିଗାନ୍ଧରେ ଅଟକ ରହି ପଟନର ଭୟ ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ଗତିଆସୁ ନାହାନ୍ତି । ମହାନିନିମାଣେ ଧମକ ଦିଅନ୍ତି ସିନା, ମାତ୍ର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଧମକାଣ ଗୋଟାଏ ଅଭୂତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରହିକତା । ଘାଟିପଥ ଉଦ୍ଧାତନପଟନମୟ । ଉନ୍ନତର ପଥ

ଯେପରି ଦୁର୍ଗମ ଅଧୋଗତର ପଥ ସେହିପରି ସହଜ, ଏହି ସତ୍ୟଟିଏ ବାଣୀ
 ଘାଟିପଥ ନୀରବରେ ପ୍ରଭୁର କରୁଅଛି । ଖାଲି ପ୍ରଭୁର କରୁନାହିଁ, ତାହା
 ଆଦର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଉଅଛି । ଅବନତିର ପଥ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ସୂଚକ ଅଧିକାଂଶ
 ତାହା ପ୍ରତି ଅକୃଷ୍ଣ ହୁଅନ୍ତି । ସେହି ସ୍ୱରୂପକର୍ମୀମାନଙ୍କ ପଥରେ ମୋଟର ବସ
 ଯାଉଥିବା ବେଳେ ନୀଳ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ା ନାହାନ୍ତି ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା ଭଲ ଚଳୁ
 ଦେଖାଯାଏ । ଘାଟିର ଦୃଶ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାଘଟ । ଉପକୁ ଉଠି ଚାରିପଟେ ଦେଖିଲେ
 ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ପରି ପ୍ରଜ୍ଞାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ବେନୁକାଳରେ
 ସେଠାରେ ଶୋଭା ଉପରେ ମହାଶୋଭା ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ । କେଉଁଠାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ
 ଶତ “କବକ” ଫୁଲ ଫୁଟି ବହୁଦୂରଯାଏ ଘାଟିର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱ ଆଲୋକିତ କରି
 ରହିଅଛି । କେଉଁଠାରେ ପୀତଶାଳୁଳୀ ବସନ୍ତରୁ ମର ବିଜୟପତାକା ଉଡ଼ାଇ
 ଅଛି । କେତେ ସ୍ଥାନରେ ଲତାପଲୀ ଥାପାଦମୁକ ପୁଷ୍ପମଣ୍ଡିତ ହୋଇ
 ସାରରବେରେ ପ୍ରକାଶିତା ମାଡ଼ିଲେ ପ୍ରାୟ ଦିଶୁଅଛି । କେଉଁଠାରେ ବିବିଧ
 ବର୍ଣ୍ଣର ପୁଷ୍ପ ବହୁଳ ଭାବରେ ଫୁଟି ପବନରେ ଖେଳି ବହୁଦୂର ଭାବ
 ଉପମା ଧାରଣ କରିଅଛି । ବ୍ୟାଘ୍ରଭାବୁଳ ପୁଷ୍ପିତା ଧାତୁଳ ଗୁଞ୍ଜମାଳାରେ ମଣ୍ଡିତ
 ବନ୍ୟବାଳା ପ୍ରାୟ ଟିକିଭୁରୁଣ୍ଡରେ ଉଭୟଦିଗେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହାସ୍ୟ ବିସ୍ତାର
 ପୂର୍ବକ ବ୍ୟାଘ୍ରକୁଳକୁ ଭୟ ଦେଖାଉଅଛି । ଧାତୁଳ ଫୁଲରେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ
 ମହୁ ଥାଏ । ତାହା ଖୁବ୍ ମଧୁର ଏବଂ ଅତି ଅମୃତ । ସେ ଅମୃତ ଲାଗିଲେ
 ବାଘ ଦେହରେ ଘା’ ହୋଇଯାଏ । ଘା କୁଣ୍ଡାଇହେଲେ ବାଘ ତାକୁ କାମୁଡ଼ି
 ଆହୁରି ଶତବିଷତ କରିପକାଏ; ଶେଷରେ ଘାରେ ପୋକ ପଡ଼େ, ବାଘ ମରି-
 ଯାଏ । ଏହି ହେତୁ ଫୁଲ ଫଟିଥିବାବେଳେ ବାଘ ଧାତୁଳବଳକୁ ଭୟରେ ପଶେ
 ନାହିଁ । ବସନ୍ତକାଳରେ ଧାତୁଳ ଫୁଲ ଫୁଟେ । ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅମ୍ଳ, ପେସ,
 ପିପୁଡ଼ିର ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ତୋଟା ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ସେଠାରେ ବନ୍ୟ ସତ୍ୟତାରେ
 ନାଗରିକ ସତ୍ୟତା ମିଶାମିଶି ହୋଇଅଛି । ବନ୍ୟତରୁ ଗ୍ରାମ୍ୟତରୁ ଉଭୟେ ପ୍ରଣୟ-
 ପାଶରେ ଛନ୍ଦାଛନ୍ଦି ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏ ମିଳନ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର, ବଡ଼ ମଧୁର ।
 ବନ୍ୟତରୁର ସଙ୍କୋଚ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଗ୍ରାମ୍ୟତରୁର ସତ୍ୟତା ବେ ନାହିଁ । ଉଭୟେ
 ପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣେ ମିଶି ବନ୍ଧୁଭାବରେ ପରସ୍ପରକୁ ପ୍ରେମାଳୀନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଘାଟି ଉପରୁ ତଳକୁ ଚାହିଁଲେ ନିଆମାନେ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାବିଶିଷ୍ଟ ରୌପ୍ୟ-
 ଲତା ପରି ଅତି ସୁନ୍ଦର ଦିଶନ୍ତି । ପ୍ରତେହୁଏ, ଗିରିଯୋଗୀର ପରିପକ୍ୱ ଚନ୍ଦ୍ରାର

ଅମର ଭାବଧାର ନଦୀରୂପରେ ବହିଯାଉଅଛି କି ? କିମ୍ବା ତାହାର ପବନ ବହୁ-
 ପ୍ରେମ ଅଶ୍ରୁରୂପରେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଅଛି । ନମ୍ର ପାଦପଦ୍ମର ବାମନ ମୁଣ୍ଡ
 ଧରିଲା ପ୍ରାୟ ଉପରୁ ଦେଖାଯାଏ । ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ଭୂଇଁ ପଲପରି ସ୍ବପ୍ନ ଦିଶେ । ବୃକ୍ଷ
 ଟିଣ୍ଡୁ ପରି ଦିଶେ, ଯୁବକ ବି ଟିଣ୍ଡୁ ପରି ଦିଶେ । ସତେ ଯେପରି ସେଠାରେ ଟିଣ୍ଡୁ
 ଦେଖିଲା ନମିଅଛି । ଗୋରୁପଲ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ୍ୟରେ ବେଙ୍ଗଛତାର ସାଦୃଶ୍ୟ ଧାରଣ
 କରେ । ପଲ୍ଲଙ୍ଗନ ମହାମାନବମାନେ ଉନ୍ନତର ଚରମସୀମାକୁ ଉଠିଲେ ସେମା-
 ନଙ୍କ ନେତରେ ତଳସ୍ଥ ଶ୍ବରୂପ୍ୟାପାର ଏହିପରି ସ୍ବପ୍ନ ନଗର୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ।
 ଭାଟିପଥ ପ୍ରଶସ୍ତ, ସେଥିରେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଦୁଇଟୋଟା ମୋଟର ଅନାୟାସରେ
 ଯାତାୟାତ କରିପାରେ । ପବନ କାଟି ଭାଟିପଥକୁ ଆହୁରି ପ୍ରଶସ୍ତ ଏବଂ ନରପଦ
 କରଯାଉଅଛି । ଶତଶତ କୁଲି ପଥରକଟାରେ ଲଗିଅଛନ୍ତି, ପାଖରେ କମାର-
 ଶାଳ ଲଗିଛି । ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରମାନ କୁନ୍ଦା ହୋଇଯାଉଅଛି, ସେହିକ୍ଷଣି ଶାଳରେ
 ବସାଇ ତାହାର ଧାର ପଜାଇ ଦିଆଯାଉଅଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କଳାମୁରୁଖି
 ପଥର କଟାଯାଉଅଛି । ତାହା ଅତି କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ । ଏହି ଭାଟି ଜୟପୁରର ଏକ-
 ମାତ୍ର ବାଣିଜ୍ୟପଥ । ଶଗଡ଼ ଓ ବଳଦ ପିଠିରେ ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଭାଟି-
 ପଥରେ ଚାଲିଅଛି, ବଡ଼ ବଡ଼ ମୁଦ୍ରିକାଠ, ସିଲପଟ ଏବଂ ଧାନ ବିଶେଷ ପରି-
 ମାଣରେ ରସ୍ତାନ ହୁଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗାଈ ସୁଦ୍ଧା ଛେଲ ବୁଝନ୍ତି, ଏହା
 ଗୋଟାଏ ନିଷ୍ଠୁର ବଙ୍କର ପ୍ରଥା । ପାଟଳବର୍ଣ୍ଣର ଗୋରୁ ସଂଖ୍ୟା ସବୁଠାରୁ
 ଅଧିକ । ଛେଲ ବଳଦର ଶିଙ୍ଗରେ ଭଲୁଛୁଲ ଏବଂ ମୟୂରପୁଷ୍ପ ମୁକୁଟ ଅକା-
 ରରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ । ବାୟୁରେ ଆନ୍ଦୋଳିତ ହୋଇ ତାହା ସତଳ ଇନ୍ଦ୍ର-
 ପନ୍ଥ ପରି ଦେଖାଯାଏ । କଉଡ଼ିକନୟକୁ ପଲ୍ଲଣ, ପେଟୀ, ଲଞ୍ଜା, ଭୂଣ୍ଡୀ ପ୍ରଭୃତି
 ବଳଦଗୁଡ଼ିକୁ ଅଳଙ୍କାର ପରି ଶୁଭ୍ର ମାନେ । ବନ୍ୟଜାତିର ପୁରୁଷମାନେ
 ଲେଙ୍କୁଟିମାରି ହାତରେ ଲାଉତୁମ୍ବା ଧରି ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଚାଲିଥାଆନ୍ତି । ଲାଉ-
 ତୁମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ଜଳପାତ୍ରର କାର୍ଯ୍ୟକରେ ।

ଭାଟି ଉପରୁ ଚାହିଁଲେ ଚାହିଁଆଡ଼େ ବହୁସ୍ତର ଗିରିମାଳାର ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ
 ଦୃଷ୍ଟିର ଭୃଷ୍ଟ ସମ୍ପାଦନ କରେ । ସଂସାର ମାୟା ଜାଲରେ ଛନ୍ଦିହେଲା ପ୍ରାୟ
 ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ପଟ୍ଟଚକ୍ରରେ ଛନ୍ଦିହୋଇଅଛି । ରାଜ୍ୟର ତନିଭାଗ ଭୂମି
 ପଟ୍ଟଚକ୍ର । ଏହି ସବୁ ପଟ୍ଟଚକ୍ରରେ ମହାତ୍ମା ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସମ୍ପତ୍ତି ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ

ହେଉଛି । ଅନେକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ କାଠ ଏବଂ ପଥର ଏହାର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ବିଭବ; ମାଟି ଗୁପ୍ତରହି ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ଶାଳ, ପିଆଶାଳ, ଶିଶୁ, ମହୁଳା ପ୍ରଭୃତି ବୃକ୍ଷ ପରି ସ୍ଥୂଳ ଲମ୍ବକାଣ୍ଡ ବୃକ୍ଷ ଅନ୍ୟସ୍ଥ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦୂରପା ଜନକ ସ୍ଥାନ ହୋଇ-କେବଳ ଧାତୁକା ଫୁଲରୁ ଯହୁ ପ୍ରୟ ଟଙ୍କା ଅଧି ହେଉଥାନ୍ତା । ଧାତୁକା ଫୁଲ ଅନେକ ଭିତ୍ତିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଅତି ମେହର ରଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ।

୩୦୦୦ ପ୍ରାୟ ଉଚ୍ଚ ପର୍ବତ ଉପତ୍ୟକାରେ ଗ୍ରାମ, ଶାସନେଷ, ପକାର ଅଫିସ୍ ଏବଂ ପ୍ରକୃତିର ନାନାବିଧ ଯୌତୁକ ଯେତେବେଳେ ଶେଷ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଯିବ ହୋଇଯାଏ । ମନେହୁଏ ଯେପରି ସ୍ୱପ୍ନ ବା ଭୋକବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏହା ସବୁ ଦେଖାଯାଉଅଛି କିମ୍ବା ଏହା ଗୋଟାଏ ଅଦୃଷ୍ଟ ଅଶ୍ରୁତ ସ୍ୱପ୍ନ ସୃଷ୍ଟି ଦଶକ ବୟସରେ ଅମ୍ଭବସ୍ତୁ ହୁଏ । ଅଧାସ୍ତରେ ଲାଳାମୁକର ଏହି ବିଚିତ୍ର ଲାଳା ଦେଖିଲେ ମନ ସ୍ୱପ୍ନବତଃ ଭାବିବାର ହୋଇ ଉଠେ । ଦଶକ ମାୟା ରାଜ୍ୟରେ ବିଚରଣ କଲ ଭଲ ଜ୍ଞାନକରେ । ଅଧୁନ ରାଜ୍ୟରେ ସବୁ ଅଧୁନ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ନାନା ପ୍ରକାର ନୂତନ ପକ୍ଷୀ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି, ପାର ପରି ଏକ ଜାତିୟ କାଉ ଅଛି; ସେମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣ ଶୁକ୍ଳ, କେ ରାଗି । ଯେହୁ କେ ମଧ୍ୟରେ ତାମର କାଉର କର୍କଶ ଶବ୍ଦର ଆଶ୍ରୟ ମିଳେ । ଏ ପକ୍ଷୀ ଭଲ ଅପେକ୍ଷା ବଡ଼ । କେତେ ଅଦୃଷ୍ଟଦେବ ଦୁଇ ପକ୍ଷୀ ତପସ୍ୱିକ୍ଷୟରେ ପକ୍ଷୀତ ଗାନ କରନ୍ତି । ପକ୍ଷୀ-ଭାଷା ପକ୍ଷୀମାନେ ବୁଝନ୍ତି; ମାଟି ସ୍ୱର ବଡ଼ ମଧୁର । ସ୍ୱରପ୍ରିୟ ମାନବ ସେହି ସ୍ୱରରେ ମୁଗ୍ଧ ହୁଏ । ନବାଗତ ଦର୍ଶକ ସେ ଅବୋଧ ହଞ୍ଜୀତର ମଧୁର ମାତ-କଥାରେ ଏଭଳି ବିଭୋର ହୋଇଉଠେ ଯେ, ସେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ପହଞ୍ଚେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦେବାକୁ ଏକାନ୍ତ ସଜ୍ଜିତ ହୁଏ । ଯେଠାରେ ସେହି ପକ୍ଷୀମେଲର ପକ୍ଷୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛାହୁଏ । ମନ ନେହୁକୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିବା ବିଷୟରେ ସେ ସ୍ଥାନର ପ୍ରଭବ ଅବିଶ୍ୱାସ ।

ଆଞ୍ଚ ପଥରେ ନୋଟର ଯାନରେ ଗଲବେଳେ ଗୋଟାଏ ମଧୁର ଅରବ ବୋଧ ହୁଏ । ପଥ ଆଜ୍ଞଳ ଫୁଲର ମଧୁର ସୌରଭରେ ଆମୋଦିତ । କେଉଁ ଅଂଶ ଅଜ୍ଞାନମା ଶୁକ୍ଳପୁଷ୍ପବଳି ଦ୍ୱାରା ଚାରିକିତ । କେଉଁଠି ବକେଲର ଏବଂ

ବଶନହିଁ ସୁଗନ୍ଧସୁଲଭ ବନ ପ୍ରକୃତର ନାସାରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବସଣୀ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ-
 ଅଛି । ଭ୍ରମର ସେ ବସଣୀର ମାଲ ମଧ୍ୟମଣି ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ବଶୁଅଛି । ଯେ ଦୂର
 ପବନ ପୁଷ୍ପପରିମଳ ବୋଲିହୋଇ ଧୀରେ ଧୀରେ ବହୁଅଛି । ସେ ପ୍ରାନ୍ତର ପବନ
 ପାର୍ଥବ ବାସନା, କାମନାର ଉତ୍ତାପରେ ଉଷ୍ମ ନୁହେଁ, ତାହା ସୁନ୍ଦର, ପୂର୍ବ, ଅମୃତ
 ପରି ମଧୁର ଏବଂ ଶୀତଳ । ସେ ବାୟୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧକୁ କ୍ଷୀଣ କରି ମନକୁ ଶୁଦ୍ଧପୁର ଏବଂ
 ନିର୍ମଳ କରିଦିଏ । ସେଠାରେ ସ୍ୱାର୍ଥ, ହୋଧ, ଦ୍ୱେଷ ଏବଂ ପରିଶ୍ରମାତରତାର
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କେଳାତଳ ନାହିଁ, ତାହା ଶାନ୍ତମୟ ପବନ ଦେବଧାମ । ମନୁଷ୍ୟ
 ସେଠାରେ ଦେବରୁ ଲଭ କରେ । ପୃଥ୍ୱୀସୁଲଭ ମାୟା, ମମତା ସ୍ନେହର ନିବିଡ଼
 ବନ୍ଧନ ସେଠାରେ ନାହିଁ । ଅଛି କେବଳ ଅନାଦିତ ଦେବରୁ ଏବଂ ଶାଶ୍ୱତ ଧର୍ମ
 ଦେବ । ପ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରଭାତରେ ମନବର ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି ସୁଦ୍ଧା ସେଠାରେ ଧର୍ମପ୍ରବଳ
 ହୋଇଉଠେ । ମାନବର ଶୁଦ୍ଧତା ସେଠାରେ ମିଳାଇଯାଏ ଏବଂ ପ୍ରକୃତ ମହତ୍ତ୍ୱ
 ପ୍ରାଣରେ ପୁଞ୍ଜିଉଠେ । ମାନବ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ଗୁଡ଼ି ବଶୁପ୍ରେମରେ ପ୍ରମତ ହୁଏ
 ତାହାର ହୁଦଳତା ସେହି ବଶୁପ୍ରେମରେ କୁଆଡ଼େ ଉଠେଇଯାଏ । ସେ ନିଜକୁ
 ଚିହ୍ନିପାରେ ଏବଂ ନିଜର ଶକ୍ତି ଗୁଝିପାରେ । ସେ ମହାଶକ୍ତି ଦେବୀଙ୍କର ପୁତ୍ର
 ହୋଇ, ହୁଦଳତା ତାହା ସୁଗନ୍ଧର କଳଙ୍କ, ଏହି ସତ୍ୟ ସେ ହୃଦୟରୁ କର
 ବାକୁ କ୍ଷମ ହୁଏ । ସେ ଅମୃତର ପୁତ୍ର, ତାହାର ମୃତ୍ୟୁ ନାହିଁ; ଏ ବସୟରେ
 ଯନ୍ତେହଶୂନ୍ୟ ହୁଏ । କେତେବେଳେ ସେ ଗୁଝିପାରେ, ତାହାର ନିଜଟାରୁ ଶିଶିବାସ
 ବସୟ ଅନେକ ଅଛି । ସହସ୍ର ପ୍ରସ୍ତକ ପାଠରେ, କୋଟିଏ ଗୁରୁ ଉପଦେଶରେ
 ସେ ଯେତେ ଶିଖେ, ନିଜଠାରୁ ସେଥିରୁ ଅଧିକ ଶିଖେ । ତାହାର ଶରୀରମୟ
 ଭିତରେ ଯେଉଁ ଗୁରୁ ଅଛନ୍ତି ତାକୁ ସେ ଚିହ୍ନିପାରେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅନନ୍ତ
 ମହିମା ପ୍ରାଣରେ ଉପଲବ୍ଧ କରିପାରେ । ସୁତରାଂ ସେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ
 କରି ସେହି ପରମଗୁରୁଙ୍କ ପାଦପଦ୍ମରେ ଶରଣ ପଶେ । ସେହି ସବୁଙ୍କ ମଧ୍ୟ
 ଗୁରୁଙ୍କ ନାମ—ଶ୍ରୀମତ୍ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ।

ଏହି ଭାଟି ଶତସ୍ତମ୍ଭର ନନ୍ଦନକାନନ ବା ତୈସରଥ ବନ । ଭିତ୍ତି
 ଜରତରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ତରୁ, ଲତା, ଗୁଳ୍ମ, ଡ଼ୁଣ, ଶୈବାଳ ପ୍ରଭୃତି ଅଛି
 ତାହା ପ୍ରାୟ ଏହିଠାରେ ଏକାଧାରରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏଠାରେ ଯାହା ବା
 ତାହା ବୋଧ ହୁଏ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନ ଥିବ । ବୈବିଧ୍ୟ ଏବଂ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମଧ୍ୟ
 ସମାବେଶ ଏହିଠାରେ । ସ୍ୱର୍ଗର ନିଶ୍ଚିଣ୍ଣୀ ପ୍ରାୟ ଶିଶିମାଳ ନେତ୍ରାନ୍ତରରୁ ବା

ବାଳ ଯାଏ ବସ୍ତ୍ର । ଏଠାରେ ଦିଗର ଚନ୍ଦ୍ରବାଳ ନାହିଁ, ଗିରିମାଳହିଁ ଚନ୍ଦ୍ରବାଳ ।
 ବଶାଳ କରମାନ ଶ୍ରେଣୀ ଜନ୍ମ ମୁଖ ବ୍ୟାଦାନ କଲ ପରି ଦିଶୁଅଛି । ବୋଧ
 ଦ୍ଵୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ଗିରିରାଣୀଙ୍କର ନିଜର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧର । ବାସ୍ତବରେ ଏହି କରମାନ
 ଆର୍ଯ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ପୁରାଣର ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧଶାଳ । ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମମାନ ଏହିଠାରୁ ଜାତ ହୋଇ
 ଜଗତରେ ଫୁଟିତ ଏବଂ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅରଣ୍ୟ ଏତେ
 ଗଭୀର ଏବଂ ନିକାଞ୍ଚନ ଯେ, ସେଠାରେ ନିସ୍ତବ୍ୟତାର ଭୈରବ ରାଗିଣୀ “ସାଏ
 ସାଏ” ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ଶବ୍ଦର ଅସ୍ତିତ୍ଵ ନାହିଁ । ସାଧକ ପକ୍ଷରେ ଏହା ସାଧ-
 ନର ଉପଯୁକ୍ତ ଶେଷ । ଭାବୁକ ପକ୍ଷରେ ନିରାଟ ନିରାଟ ତତ୍ତ୍ଵ ଉଦମରୁଦ୍ଧମିରେ
 ଦଗ୍ଧ ଶ୍ରୀମତୀ ପାନ୍ଥକୁଳର ଶାନ୍ତିମୟ ପାନ୍ଥନିବାସ । ରସିକ ନେତ୍ରେ କେଳି
 କୌତୁହଳର ବଳାସମନ୍ଦର; ମାତ୍ର ଅରସିକ ଶ୍ରେଣୀ ନେତ୍ରେ ଶ୍ରେଣୀ ଅରଣ୍ୟ
 ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ସଲପଗଛ ମନ୍ଦ୍ୟପାୟୀ ପ୍ରାୟ ନିଶା ଭୋଳରେ ଝୁଲୁ-
 ଅଛି । ମଳମଗରର ମନ୍ଦ୍ୟ ବାହାରେ, ତାହା ବନ୍ୟଜାତିର ପିୟ ମାମାସ । ଏହି
 ଗଛର ମଞ୍ଜିକୁ ରୁନା କରି ଯାଉ, ପିଠା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ । ଏହି ଦୃଶ୍ୟ
 ତାଳୀପର୍ଯ୍ୟାୟଭୂକ୍ତ । ପଳାଶଗଛ ଉଦ୍ଭିତ ହୋଧୀ ପରି ନିଜର ବସ୍ତ୍ର ଚରି ନିଶ-
 ପଞ୍ଜି ରକ୍ତାକ୍ତ କରିଅଛି । ଗିରିରୂପାସ୍ଥ କାଞ୍ଚିଅ ପଥରର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ରହସ୍ୟ-
 ପ୍ରଦ । ତାହା ପଥରରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲ ପରି ଦିଶୁଥାଏ । ଗିରି କାବ୍ୟରେ ଏହା
 ବିଷମ ସମସ୍ୟା, ଗିରି ଦେହରେ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରର ଶୋଭା ଅନିବାରଣୀୟ । ନବକର୍ଷିତ
 ଲେହିତ ବର୍ଣ୍ଣର କିଷ୍କିନ୍ଦ୍ରମାନ ଭକ୍ତଙ୍କର ଗିରି ଦେହରେ ନାମାବଳ ପ୍ରୀୟ ଅଛା-
 ଦିନ । କିଆଣ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ସଦା ଗୁଳ୍ମଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ତର ସ୍ଵରୂପ ଦିଶୁଅଛି । ପ୍ରକୃତି ନନ୍ଦ୍ୟ
 ମୟୀ, ସେ ପଥର ଦେହରେ କେତେ ମୁଖି ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି, କେତେ ଚିତ୍ତ ଅଜ୍ଞିତ
 କରିଅଛି, ତାହାର ଇୟତ୍ତ ନାହିଁ । କେଉଁ ପଦ୍ମତର ରୂପା ହସ୍ତୀ ସଦୃଶ, କେହି
 ଭଲ୍ଲୁକ ସଦୃଶ, କେହି ସିଂହ ସଦୃଶ, କେହି ବା ହୁଅ ଦୈତ୍ୟ ସଦୃଶ । ନାନା-
 ରଙ୍ଗର ଶିବାଳ ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ମାଡ଼ିଅଛି । କେହି ମଣମଲ ପରି ଚିକ୍ଚିକା,
 କେହି ଗାଲିରୁ ପରି କୋମଳ, କେହି ବା କମ୍ବଳ ପରି ରୁକ୍ଷ । ଏହିପରି ଦୃଶ୍ୟ
 ଦେଖି ଦେଖି ଭାବପଥ ଅତିକ୍ରମ କଲବେଳେ ମନ ପୃଥ୍ଵୀରେ ଥିଲା ପରି ବୋଧ-
 ଦ୍ଵୟ ନାହିଁ । କେଉଁ ଅଭୂତ ରଙ୍ଗଦିଆ ସ୍ଵପ୍ନ-ରଙ୍ଗରେ ଯାଇ ନାଚି ଖେଳି ବୁଲୁ-
 ଥାଏ । ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଶୋଭାବଳ୍ୟ ନୁହେଁ; ସ୍ଵପ୍ନସ୍ଵର୍ଗ । ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ଏହା
 କବିତାମୟ ରଙ୍ଗ । ଏଠାରେ ପଶୁ ପକ୍ଷୀ-କଣ୍ଠରୁ କବିତାର ଛନ୍ଦ ବାହାରିଆସୁଛି,
 ପବନ କବିତା ଆବୃତ୍ତି କରୁଛି । ଦୃଶ୍ୟ ଲତା କବିତା ଗାନରେ ବିଶ୍ଵେର, ଗୁଡ଼ା

ମୁଖରେ ଗିରି କବିତା ପାଠ କରୁଅଛନ୍ତି । ପୁଲ୍ କବିତାମୟ; ସ୍ୱପ୍ନ କବିତାବଦ୍ଧ
ଏଠାରେ ପୁଲ୍ ରୂପ ଧରି ହୁଅଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ କବିତା ଉପରେ କବିତା ବର୍ଷ-
ପାଉଅଛନ୍ତି । ଏ କବିତାମୟ ରାଜ୍ୟ ଉତ୍କଳ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ରାଟ ରାଜକବି
ରାଜ୍ୟ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବିଧିସ୍ଥ । ବାଣୀବରପୁରଙ୍କର ସାରସ୍ୱତ ସିଂହା-
ସନ ବାଣୀ ଦେବା ଏହିଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟା ସିଂହା-
ସନର ବିମଳ ଜ୍ୟୋତିରେ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ଆଲୋକିତ । ସୌରଭ ଯୋଗୁ ପୃଷ୍ଠଧନ୍ୟ
ହେଲୁ ପ୍ରାୟ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ଯୋଗେ ସିଂହାସନ ଧନ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ସେ ଗଜ-
ମୋତି, ଏ ଜ୍ୟୋତି; ସେ କବିତା, ଏ ଭାବ; ସେ ପିଣ୍ଡ, ଏ ଆତ୍ମା ।

ଏକ ଦିଗରେ ଅରଣ୍ୟ ଭାଷଣ ଉତ୍କଳ ଗିରିପୁରର ନିଶ୍ଚିତ ପ୍ରାୟ ନେତ୍ରର
ଅନ୍ତରାଳକୁ ଉଠିଯାଇଅଛି, ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ସମସ୍ତ ଗଞ୍ଜାଣିଆ ଅତଳ ପାତାଳ ।
ନେତ୍ର ମଳିନୀମୟରେ ପ୍ରାୟ ପାନେ ମୋଟର ବସ ଖାଲ ମାଖକୁ ଢଳିପଡ଼େ ।
ସେତେବେଳେ ଆରୋହୀର ସାହସ ଉଡ଼ିଯାଏ—ଜଣାଯାଏ ସତେ ଯେପରି
ମୋଟର ବାସୁକିଭ୍ରବନକୁ ଗଡ଼ିଯିବ; ମାତ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ପୁଣି ସଲଖିଯାଏ, ମନେ-
ହୁଏ ପ୍ରାଣଟା ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଅଟକିଗଲା, ଭୟରେ ଛୁଟି ଦୁଲିକିଉଠେ, ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ
ପୁଣି ସେ ଭୟ କୁଆଡ଼େ ଉଠେଇଯାଏ । ମନ ଅପୂର୍ବ ଉଲ୍ଲାସରେ ନାଚିଉଠେ ।
ନିଟବର ମୋଟର ବସ ଆରୋହୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହିକତା କରେ ପର । ଗେଲ
କୌତୁକ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରାଣରେ ବି ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରେ ମଙ୍ଗଳମୟଙ୍କ
ମଙ୍ଗଳରାଜ୍ୟ ଅମଳମଳ ସଦ୍ୟ ନିମନ୍ତେ କବି-ପ୍ରାଣ କୃତଜ୍ଞତାରେ ପରିଉଠେ
ଏବଂ ସାହିତ୍ୟିକଭାବପୂର୍ବ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ତାହା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ । ଭ୍ରାନ୍ତ ମାନବକୁ
ବିପଦ ଏହିପରି ସତର୍କ କରାଇଦେଇ ଶରୀରସଖି ସ୍ମରଣ କରାଇବ । ଏ
ହିସାବରେ ବିପଦ ବି ମାନବର ବନ୍ଧୁ । କିନ୍ତୁ ମାନବ ତ ଭୋଳାମନ୍ଦେଶ୍ୱର,
ବିପଦ କଟିଗଲା ଶଶି ପୁଣି ସବୁ ପାଶୋରିଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଦୁର୍ବଳତା ଏହି-
ଠାରେ । ଅଭ୍ୟାସ ଗୋଟିଏ ମହାଯୋଗ, ତାହାର ଶକ୍ତି ଅମାନ୍ୟ । ଅଭ୍ୟାସ-
ଯୋଗ ଅସାଧ୍ୟସାଧନରେ ଦକ୍ଷ । ସେହି ଅଭ୍ୟାସଯୋଗବଳରେ ଚରଣାଟି
ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ଏଭଳି ଆସନମୃତ୍ୟୁର ଆଶଙ୍କା ହେଉନାହିଁ । ସେମାନେ ଅଭ୍ୟାସ-
ଯୋଗୀ । ତେବେ ଯୋଗୀପଦ ଲଭର ଏଡ଼େ ସହଜ ଉପାୟ ଆଉଁ ଆଉଁ
ଯୋଗୀଭାବୀମାନେ ବ୍ରହ୍ମସାଗର ମନ୍ଥନକରି ଆୟୁ କ୍ଷୟ କରନ୍ତି କାହିଁକି ? ସେ
ଯାହା ହେଉ ଅଭ୍ୟାସଯୋଗ ସୁପ୍ରାବସ୍ଥାରେ ସୁଦ୍ଧା ଅଭ୍ୟାସ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ

ବସ୍ତ୍ରାର୍ଦ୍ଧକରେ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଘଟଣା ଏସମ୍ଭବରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଜଣେ ପେନ୍‌ସନ୍‌ପ୍ରାପ୍ତ ରାଜକର୍ମଚାରୀ କହୁବର୍ଷ ଶୁଣି ଚାଲି ଗଲେ ବସି-ଅଛନ୍ତି । ସେ ଅନ୍ୟାୟ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖନ୍ତି—କର୍ମସନର କଲେକ୍ଟର ଆସିଅଛନ୍ତି, ଅଫିସ ପରିଦର୍ଶନ ଲାଗିଅଛି, ନଥି ଦେଖାଦେଉଅଛି; ବୁଦ୍ଧ କାଗଜପତ୍ର ଖୋଜିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଏହିପରି ଗୁଡ଼ିଆଯାକ ସେ ସ୍ୱପ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ କେତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏହା ଅନ୍ୟାୟଯୋଗର ପରିପକ୍ୱତାର ଫଳ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୋଗ ଅନ୍ୟାୟ ସାପେକ୍ଷ; ସୁତରାଂ ଅନ୍ୟାୟହିଁ ଯୋଗ ।

ଘାଟିପଥରେ ମେଘ ମାନବର କ୍ଷୀତି ଗୋଟାଏ ଅପୂର୍ବ ଦୃଶ୍ୟ । ଧୂମା-କାରରେ ମେଘ ଧାଇଁଆସି ମୋଟର ଭିତରେ ପଶି ଖରଗଡ଼ରେ ବାହାରି ଚାଲିଯାଏ । ତାକୁ ଧରିବାକୁ ପ୍ରବଳ କୌତୁହଳ ଜାତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଧରିହୁଏ ନାହିଁ—ଧଉଁ ଧଉଁ ସେ ଦେହ ଅଦ୍ରୁ କରଦେଇ ପଳାଇଯାଏ । ଆକାଶର ମେଘ ସଙ୍ଗରେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟମାନବର ଏ କୌତୁକ ଦେଖି ପରିହାସପ୍ରାୟ ପାଦଗାୟ ବାୟୁ କର କର ସ୍ୱରରେ ହସିଉଠି ପରିହାସ କରେ । ସେ କୌତୁକ ଯେପରି ମଧୁର; ସେ ପରିହାସ ଚହଟିବଳ ମଧୁମୟ, ଏଣେ ମେଘବାନ୍ଧବ ରୂତକ ମହାର ରାଗିଣୀରେ ତାହାର ମେଘମିତର ସ୍ୱାଗତଗୀତିକା ଗାନ କରୁଥାଏ । “ମିତ ମିତ” ବୋଲି ଆସୁ ବ୍ୟାକୁଳ କଣ୍ଠରେ ମିନତିଭର ଛନ୍ଦରେ ବନ୍ଦୁଏ ରସି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥାଏ; ମାତ୍ର ନିଷ୍ଠୁର ମିତ ମେଘ ସେଥିରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ ନ କରି ପଦତଳୁ ଉଠିଯାଏ । ଦର୍ପୋଚ୍ଚତ କୃପଣ ଧନୀ ଧନ ଯାତକର କରୁଣ ପ୍ରାର୍ଥନା ଏହିପରି ବ୍ୟର୍ଥକରେ ସିନା । ମେଘ ଗିରିରାଜର ବେଶକାର, ସେ କେତେବେଳେ ତାକୁ ଚନ୍ଦନଚର୍ଚ୍ଚିତ କରୁଅଛି, କେବେ ମୟୂରକଣ୍ଠୀ ପରିଚ୍ଛଦ ପିନ୍ଧାଇ ତାକୁ ରାଜବେଶରେ ସଜାଇଦେଉଅଛି, ପୁଣି କେତେବେଳେ ବା ତାହା ମସ୍ତକରେ ଖୁରକମୁକୁଟ ପିନ୍ଧାଇଦେଉଅଛି । ତାହାର ଗୁପ୍ତା ପ୍ରତ୍ୟେ ଦୈନ୍ୟ ପରି ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଗିଳିଦେଉଅଛି; କିନ୍ତୁ ରୌଦ୍ରର ରୁଦ୍ର ଜ୍ୱାଳାସହିନପାରି ତାକୁ ଉଦ୍‌ଗାର କରି ପକାଇ ଭୟରେ ଲୁଚିଯାଉଅଛି । ଗିରିବାସରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ଏହିପରି କେତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଉଅଛି । ପୁଣି ପ୍ରତିମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କେତେ ଧୁସ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଅଛି । ବୈଶାଖର ସୃଷ୍ଟି, ପ୍ରଳୟର ମହାଲୀଳା ଅନବରତ ଲାଗି ରହିଛି । ଶୈଳ ଖଣିଏ ଦୃଶ୍ୟ ମହାକାବ୍ୟ । ତାହାର ପଟ୍ଟପରିବର୍ତ୍ତନ ସବଦା ଶୁଣିବାକୁ ମନେ ପଡ଼େ, ତାହାପ୍ରାୟ ନୂତନ

ପର୍ବର ସ୍ବୟଂସେବକ ଅଛି, ସେଥିରେ କଲନା ନାହିଁ । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନରେ କାବ୍ୟ
 ଥିବୁଣି । ଏହି ମହାପରିବର୍ତ୍ତନର ଶେଷ କେଉଁଠାରେ, ତାହା କିଏ କହି ପାରିବ ?
 ଏହି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ହେତୁ ଗିର ଏଡେ ସୁନ୍ଦର । ବୈଚିତ୍ର୍ୟବିହୀନ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅଳ-
 କାର ଶୂନ୍ୟ କାବ୍ୟ ପରି ବିଶେଷତ୍ବ ବର୍ଜିତ । ବୈଚିତ୍ର୍ୟହିଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମୂଳ-
 ଏବଂ ପ୍ରାଣ । ଯେଉଁ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସବଦ୍ୟାଗୀ ମୁଖରସିମାନଙ୍କର ଚିତ୍ର ବଣ କରି-
 ଥିଲା ତାହାର ଶକ୍ତି, ଝେରତା ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ବ କେତେ, ତାହା ଭାବିଲେ ଚିତ୍ର
 ବିମୁଗ୍ଧରେ ପ୍ରବ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । କିନ୍ତୁ ପୁନଃମିଳି ନାହିଁ । ଏହି ବୈଚିତ୍ର୍ୟ
 ହେତୁ ଘାଟି ବିଚିତ୍ର । ସବୁ ଅବସ୍ଥାରେ ସବୁଶେଣୀମ୍ବ ଲୋକ ପ୍ରାଣରେ ସେ ଅସୀନ
 ଆନନ୍ଦ ଦାନ କରେ ।

ଘାଟିର ଧାରରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବନ୍ୟଜାତିର ଗ୍ରାମ ଅବସ୍ଥିତ । ଆବା-
 ନବୃଦ୍ଧ ଗ୍ରାମବାସୀ ଘାଟିରେ କୁଳକାମ କରନ୍ତି । ଖଣ୍ଡର ଦୃଢ଼, ସବଳ ଏବଂ
 ସୁଗଠିତ, ବର୍ଣ୍ଣ କୃଷ୍ଣ, ଆକୃତି ଖବ । ଅଶଶ୍ଚ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ତାଙ୍କ ସବଳତା
 ଦୃଷ୍ଟିସ୍ପଷ୍ଟ ଶରୀରରୁ ବେଶ ବୁଝାଯାଏ । ସେମାନେ ବନଗିରିର ଜଙ୍ଗଲ ପରିବାର ।
 ବନଗିରି ତାଙ୍କର ରକ୍ଷକ, ପାଳକ ଏବଂ ଶିକ୍ଷକ । ନିରନ୍ତର ସରଳ ଜୀବନ
 ପାପନ ସେମାନଙ୍କର ଚିର ଅଭ୍ୟାସ । ସେମାନେ ଧର୍ମର ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂକ୍ଷ୍ମତର ଅର୍ଥ ବୁଝନ୍ତି
 ନାହିଁ — ଯାହା ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ବାସ, ତାହାହିଁ ଧର୍ମ । ନବଯୁଗ ଘଣ୍ଟକାର
 ଶଙ୍ଖଧ୍ବନି ସେ ଜାତିର କାନରେ ବାଜିନାହିଁ । ସ୍ବଭାବ ବଡ଼ ଛନ୍ଦ, ଏକବୁଝା । ଏ
 ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ଶିକାର ଆଲୋକପାତ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ପୁରୁଷମାନେ ଲେଙ୍ଗୁଟି
 ମାରନ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଆବରଣ ଅଛି । ଜାଲ, ଜୁଆରେଣା, ମିଥ୍ୟା, ପ୍ରବେଶନା
 ସେମାନଙ୍କର ଘୃଣ୍ୟ, ତ୍ୟାଗ । ସେମାନେ ବ୍ୟଭିଚାର ପ୍ରତି ସତର ଶତ୍ରୁବଦ୍ଧ ।
 ଅସଭ୍ୟ ଅସିଦ୍ଧିତ ହେଲେହେଁ ସତ୍ୟପ୍ରିୟ ଜାତି । ସେମାନଙ୍କର ଏକତା ଜାଣି-
 ପୁତା ସଭ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତନାମଧାରୀ ଅନେକ ଜାତିର ଶିକ୍ଷଣୀୟ । ସେ ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀ-
 ସ୍ବାଧୀନତା ଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ଦୃଷ୍ଟିତ ବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ସୀମାବଦ୍ଧ ଦୋଷ
 ଦେଖିଲେ ଅକ୍ଳିଷ୍ଣ । ଶମାର ମୁଖ ଏମାନଙ୍କଠାରେ କଞ୍ଚାକର ନୁହେଁ । କ୍ଷମା
 ସ୍ବଗୀୟ, ଦଣ୍ଡ ପୈଶାଚିକ, ଏହା ବୁଝିବାର ଶକ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ ।
 ସେମାନେ ସାଦୃଶ୍ୟ, କର୍ମୀ । ଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ଉତ୍ସାହର ଜୀବନ୍ତ ମୁଦ୍ରା ସେମାନଙ୍କ
 ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଭଜୁଳ ରୂପେ ମୁଦ୍ରିତ; ମାତ୍ର ପକ୍ବ ରମ୍ଭା ଜନ୍ମବିଶେଷକୁ ଫିଟା

ଲଗିଲ ପରି କନ୍ୟା ଅନେକ ପଲ୍ଲବତ୍ରାସା ରସଶୌଳକୁ ଅମିଷକ୍ତ ପିତା ଲଗିଲ
ପରି ଶିକ୍ଷା ଏମାନଙ୍କୁ କୋତଲ ଭୁଲ ପିତା ଲଗେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୃତ୍ୟ-
ଗୀତ, ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା ସୀମାବଦ୍ଧ ଏବଂ ସାମ-
ସ୍ଥିକ । ଏମାନଙ୍କର ସମାଜବନ୍ଧନ ଦୃଢ଼ ଏବଂ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ।

ବନ୍ୟ ଜାତିମାନେ ଦେବତା ମାନନ୍ତି । ଯାହାଠାରୁ ଉପକାର ପାଆନ୍ତି
ସେହି ତାଙ୍କର ଦେବତା । ବନ, ପର୍ବତ, ଶ୍ୟାମେଷଠାରୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଆନ୍ତି
ବୋଲି ଦେବତା ବିଶ୍ୱାସରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପୂଜାକରନ୍ତି । ଯେ ଦିଏ ସେ ଦିଅଁ
ଅର୍ଥାତ୍ ଦେବତା । ବାସ୍ତବରେ ଯେ ମଙ୍ଗଳ ଦାନକରେ ସେ ଦେବତା । ଅସଂଖ୍ୟ
ଆଦମ ଅପାଠୁଆ ଜାତିର ଏହି ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ମୂଳରେ ପ୍ରକୃତ ଗଣ୍ଡର ସତ୍ୟ
ନିହିତ ଅଛି । ଅସଂଖ୍ୟ ମିଛି ସଜାଗେ ଏହି ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଜୀବବଳି
ମାନସିକ କରନ୍ତି । ଏହା ଆବଶ୍ୟକ ନିୟମ ନିୟମ ଗୋପନୀୟ, ସାମ୍ବିଧାନିକ,
ଶିଷ୍ଟ ସମାଜରୁ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଆଦ୍ୟାଦି ଉପଯୋଗନାହିଁ, ଭୋର ଅସଂଖ୍ୟ ବନ୍ୟ
ଜାତିକୁ ବା କିଏ କେଉଁ ମୁହଁରେ ବାଛିବା । ହତ୍ୟା ସଂସ୍ଥରେ ସତ୍ୟ ସମାଜ
ଶାସ୍ତ୍ରର ପ୍ରମାଣ ଦେଖାନ୍ତି, ଏହା ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ଅବମାନନା ସିନା । ବେଦରେ
ଜୀବହତ୍ୟାର ବଧ ଅଛି ବୋଲି ସତ୍ୟଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମହାଜ୍ଞାନ ବୁଦ୍ଧଦେବ
ବେଦକୁ ମାନୁନଥିଲେ । ହତ୍ୟା ହୁଏ ଯେବେ ବୈଧ ହୁଏ, ତେବେ ପାପ ମଧ୍ୟ
ବୈଧ । ବୈଧ ହୁଏ ମଧୁର ନକରଳା ଚେର ବରଷି ଯୁକ୍ତି । ଜୀବ ବ୍ରହ୍ମ ପର,
ତେବେ ଜୀବହତ୍ୟା ବ୍ରହ୍ମହତ୍ୟା ନୁହେଁ କି ? ଏହି ଦେହରୁ ମୃତ୍ୟୁ ଧର୍ମ
ହତ୍ୟାକୁ ସମର୍ଥନ କରି ନାହିଁ । ପର ପ୍ରାଣ ବଧ ନିଜର ଶ୍ରେୟ, ସାଧନ ବର୍ତ୍ତର
ପ୍ରେମାତ୍ମକ ବ୍ୟବହାର । ପ୍ରାଣୀ ହୋଇ ପ୍ରାଣୀକୁ ବଧ କରିବା ଆତ୍ମହତ୍ୟା
ସଂସ୍କାର ସମାନ; ଏହା ଶାଂତା କନ୍ୟା ରଞ୍ଜିତଆବାକୁରୁଣ୍ଡ ନୁହେଁ ।

୨୩ ମାଇଲ ପରେ ପୋଟଙ୍ଗୀ ଗ୍ରାମ । ତାହା ଜୟପୁରସ୍ଥ । ପୋଟଙ୍ଗୀ
ଜାଲୁକର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଦମ ଜାତିଙ୍କର ସଖ୍ୟା ଅଧିକ ।
ଏଠାରେ ପରେଷ୍ଟ ଅଫିସ, ପୋଲିସ ଅଫିସ, ପୋଷ୍ଟ ଓ ଟେଲିଗ୍ରାଫ
ଅଫିସ ଓଡ଼ିଶା କେତେକ ଅଫିସ ଅଛି । ଏଠାରେ ବସୁନ୍ଦରୀ ଆମ୍ଭ ବରିଷ୍ଠ ଅନେକ
ଦେଖାଯାଏ । ଗ୍ରାମଟି ମେଲେରିଆର ଇଜବ ଭୂମି । ସେଠାରୁ କୋରାପୁଟ ୩୪
ମାଇଲ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ଧ ସହର । ଉପଯୁକ୍ତ ଅଫିସ ଅବାଲଭ ଏଠାରେ

ଅଛି । ସେଠାରୁ ନୟାପୁର ବାର ମାଇଲ । ଏହି ପଥ “ଦେଉଆଟି” ଉପରେ ଯିବାକୁ ହୁଏ । ଘାଟି ଚିହ୍ନ ଭିତରେ ବରକ୍ର—ସାଲୁର ଘାଟି, ଶୁଙ୍ଖୀ ଘାଟି ଏବଂ ଚିହ୍ନ ଘାଟି । ଏହି ତିନି ଘାଟି ପାର ହେଲେ କୟପୁର ।

1. ପଞ୍ଚବତ୍ସ ଶତାବ୍ଦୀବେଳକୁ କୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଉତ୍ତରରେ ନବାହାଣ୍ଡର ବୁଢ଼ାନିଗଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ କାମାମୋରୁ ପଶ୍ଚିମରେ ଉତ୍ତର ନଦୀଠାରୁ ପୂର୍ବରେ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳଯାଏ ବିସ୍ତୃତଥିଲା । 1775 ମସିହା ବେଳକୁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନାଧୀନକୁ ଆସିଥିଲେହେଁ କୟପୁର ରାଜାଙ୍କ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶାସନ ଚଳାଇଥିଲେ । 1863 ମସିହାରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର କୟପୁର ଠାରେ ଜଣେ ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଅବସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନର ମାଲକାନଗିରି, ନବରଙ୍ଗପୁର ଓ କୋରପୁଟ (ନାରାୟଣପାଟଣା ଆମା ବ୍ୟତୀତ) ସବ୍ଡିଭିଜନର ଦାୟିତ୍ବରେ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟ ପାର୍ବତୀପୁରଠାରେ ରହି ନାରାୟଣପାଟଣା ଆମା, ଗୟରଡ଼ା ଓ ଗୟାପୁର ସବ୍ଡିଭିଜନର ଶାସନ ଦାୟିତ୍ବ ଚଳାଇଥିଲେ । କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରର ଚଢ଼ାମଣି “କୟପୁର” ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅବିଭକ୍ତ କୋରପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ ‘କୟମାନ’ ଇଣ୍ଡିକେଟରୁପେ ପରିଚିତଥିଲା ।
2. ସାଲୁର କୟପୁର ଇଣ୍ଡିକେଟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତଥିଲା ଏବଂ ଏହାର ଗଢା ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ ।
3. ବର୍ତ୍ତମାନ ପୂର୍ବପରି ପଞ୍ଚକଳାଲ ଆଉ ନାହିଁ । ଅତଏବ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୃଶ୍ୟ ବିରଳପ୍ରାୟ ।
4. ଅଧୁନା ଏ ଦୃଶ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଭୋଗର ହୁଏନାହିଁ ।
5. 1863 ମସିହାରେ କୟପୁର ଇଣ୍ଡିକେଟର ଇଂରେଜଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶାସନକୁ ଆସିବାବେଳକୁ ଏହି ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳରେ ବନ୍ୟରାଷ୍ଟ୍ର ବ୍ୟତୀତ ବସ୍ତୁତଃ ସଜ୍ଜିତ ଗମନାଗମନ ପାଇଁ ସୁବିଧା ନଥିଲା । କୟପୁରଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ଦେଇ କଦ୍ରାଞ୍ଚଳଯାଏ ଏବଂ ଗୁଣ୍ଡାପୁରଠାରୁ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିଯାଏ ଯୋଗାଯୋଗ ସମ୍ଭବ ଥିଲା । କୟପୁରଠାରୁ ନୟାପୁର ଓ ଅନନ୍ତଗିରିଦେଇ ବିଶାଖାପାଟଣା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗସ୍ତାଟିଆରି କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । 1866 ମସିହାରେ କୟପୁରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟ ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ସ୍ୱିଥ୍ ସାଲୁର-କୟପୁର ରସ୍ତାର ନିର୍ମାଣ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । 1878 ମସିହାରେ ପୁଣି କୋରପୁଟର ସହର ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟ ଏଭର୍. ଜି. ଚର୍ଚ୍ଚର ଶରତ୍ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ଓସାରିଆ କରି ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ପରାଜାଠାରୁ ଡାଢ଼ିବାଇଯାଯାଏଁ ଗସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କଲେ । 3000 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେଥିବା ଏହି ଘାଟିରାସ୍ତାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ 20 ମାଇଲ । ଲେଫ୍ଟନାଣ୍ଟ ସ୍ୱିଥ୍ ପୁଣି କୋରପୁଟଠାରୁ ରଣାଗଡ଼ ଘାଟି, ବରିଗୁମା ଦେଇ କୟପୁରକୁ ଗସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । 1874 ମସିହାରେ ସାଲୁରଠାରୁ ଘାଟି ଅବିଭକ୍ତ କରି ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ କୟପୁର

ଯାଏଁ ଶରତ୍ ସିବାଧିବା କରିପାରିବ । 1887 ମସିହାରେ କୋରପୁଟ-ବନ୍ଧପୁର ଗାଡ଼ିଘଟା ନିର୍ମିତହେଲା । ମହାରଣୀ ଚିରୋରିଆଙ୍କ କୁରୁନି ଉପବ ତପଲକ୍ଷ ଏହା ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇ-
ଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'କୁରୁନି ଗାଡ଼ି' କୁହାଯାଏ ।

6. ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଦୁର୍ଗମସ୍ଥାନ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ପାଇଁ ପ୍ରଣାଳୀ ଯୋଜନା-
ମାନ ସଫଳରୂପରେ ପାରିନାହିଁ । ଆଦିବାସୀ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଏ କୁଳରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ପାଇଁ
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆବଶ୍ୟକ ଯାହା ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ ଜୀବିକା ଉପାକରଣ
ଲୋକକୁ ବନ୍ଧନୀ ପୋଗାଇ ପାରିବ । ଅର୍ଥବାସୀଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବସ୍ଥା, ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଓ
ବାମାନିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଜୀବନଧାରଣର ଫଳା ଓ ମାନକୁ ଦୃଷ୍ଟି କେ ରଖି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ପରିସ୍ଥିତିରେ
ଜୀବିକା ଉପଯୋଗୀ ଧର୍ମାଭିଳାଷ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥା କରଯାଇପାରେ । ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକା ସଫଳ
ସଫଳିତ ନହେଲେଯାଏଁ ଶିକ୍ଷା ଯେ ଏକ ମୌଳିକ ଆବଶ୍ୟକତା, ଏକଥା କେଳେ କୁହୁଁ
ପାରିବେନି । ଅତଏବ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଜନସମାଜର ଜୀବନ ଓ ଜୀବିକାକୁ ଚିନ୍ତି କରି ସ୍ଥାପନିକ
ପ୍ରକାରର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆବାସିକ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥା ଆବଶ୍ୟକ ମନେହୁଏ ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଜୟପୁର ଦୁର୍ଗ ପବିତ୍ର ମେଘଳା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ତାହାର ଉନ୍ନତ
ଦିଗରେ ଅତ୍ୟନ୍ତମାନବ ନିର୍ମିତ ଗୁମ୍ଫା ଗୋଟିଏ, ପଶ୍ଚିମରେ ଦୁର୍ଗମାଲେଖ୍ୟାପୀ
ଜଗନ୍ନାଥସାଗର ନାମକ ବିସ୍ତୃତ ଗର୍ଭିକା ସେହି ମେଘଳାର ସୁନ୍ଦର ଶ୍ରୀରାମ
ମୁହାଣିରୂପେ ବିରାଜିତ । ତାହା ଜୟପୁର ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବିଶାଳ ମାଳତୀପର୍ବ
କିମ୍ବା ନିରୁତ କେଳିସଭେବଳ । ଜଗନ୍ନାଥ ମାଗର ପଦ୍ମପୁଲରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ
ହୋଇ ତାରକାଗୁମ୍ଫା ନିଶି ଆକାଶରୁ ଖଣ୍ଡେ ଛୁଡ଼ିପଡ଼ିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ ।
ପୁଲକୁଳେଶ୍ଵରୀ ସରସଜ ନେମା ପଦ୍ମମ ସୁନ୍ଦର ନିଜର ଅଭୁଜ୍ଞ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟରେ
ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଧସୁଅଛି । ବୋଧହୁଏ ବୟ ଅମୃତରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁଜି ମିଶାଇ ଏହି
ଲବଣ୍ୟବିଧି ସଜନା କରିଅଛି । ପୁଣି ସେହି ରୂପକୁ ବାସନ୍ତୀ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ
ରସାଣି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଏବଂ ଲହୁଲ୍ୟ କରିଅଛି ଅଥବା ନିଶିଲ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକୁ ସାର
ସଂଗ୍ରହ କରି ହେଁରେ ପୁଷ୍ପ ନିର୍ମଳେଷୁ ଉପାସନାରେ ରଞ୍ଜିତ କରିଅଛି ।
ବିଧାତା ତାକୁ କରରେ ନିର୍ମାଣ କରିନାହିଁ, କଳ୍ପନାରେ ନିର୍ମାଣ କରିଅଛି । ସେ
ସୁନ୍ଦର ତନ୍ମୟ ରସରେ ଜଳଜଳ । ତାହାର ନିର୍ମାଣ ଫୁଟ ଓ ପରିମଳ ।
କୁଳରେ ବସି ସେହି ପରିମଳ ଲବଣ୍ୟ କଲେ ଶୋକତପ୍ତ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତ
ସୁଖୀଭବ ହୁଏ । ରାଜାଙ୍କର ପୋଷା ହାତୀମାନେ ବେଳେବେଳେ ଗର୍ଭିକାରେ
ଜଳକେଳି ରଚନା କରନ୍ତି ଏବଂ ପଦ୍ମବନ ଧ୍ୟାନକରି ରଜମୁଖ ଆଖ୍ୟାରେ
ସାର୍ଥକତା ପ୍ରମାଣ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଶୋଭାର ଯମ, ସୁଚ୍ଛବିର ବନ୍ଧୁ । ଖଣ୍ଡ
ପରି ସଭେବରର ଶୀତଳ ପଲ୍ଲବରେ ଦାହ, ତୃଷ୍ଣା ଶାନ୍ତିକରି ତାହାର ଧନ ଅପ-
ହରଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାହାର ଶୋଭା ଉଦରସ୍ଥ କରନ୍ତି । ଜଳାଧାର ସୁନ୍ଦର;
କିନ୍ତୁ ତାହାର ସ୍ଵରୂପ ସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ । ନିବାଗନ୍ତକ ଲୋକ ସେଥିରେ ଥରେମାତ୍ର
ସ୍ଥାନିକଲେ କିମ୍ବା ତାହାର ଜଳ ପାନକଲେ ମାନବକୁ ସାଦର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ
ପରି ହୁଏ । ସାଗର ନିମଣ୍ଡଳ ପୋତିହୋଇ ପଡ଼ୁଅଛି । ପଦ୍ମବନ ଯୋଗୁଁ ତାହାର
ଏ ଦୁର୍ଗତ । ଶୋଭା ତାହାର ପ୍ରାଣର ବୈର ହୋଇଅଛି । ସାଗରରେ ପ୍ରକାଶ
ପ୍ରକାଶ ମଧ୍ୟ ଏବଂ କୁମ୍ଭୀର ପ୍ରଭର ଅଛି । ସାଗରର ଅନ୍ତତ ଦୂରରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
ଅମ୍ରେ ସ୍ଥାନ, ସେଠାରେ ହାତୀ ଗୋଟିଏ ହୁଏ । ଏ ଅଂଶରେ ହାତୀଙ୍କ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ

ବାସ୍ତବରେ ଚିନ୍ତାହର । ଯାଗରର ପଙ୍କୋଦାରର ଚେଷ୍ଟା ରାଜସରକାର ଲକ୍ଷରୁ ହେଉଅଛି । 'ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ସାତ ମାଇଲବ୍ୟାପୀ ଗୁଣ ଭୂମିକୁ ଜଳ ଯୋଗାଏ । ଇଷ୍ଟ, ଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନୀ ଅମଳରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସାହେବମାନେ ଏହି ଯାଗରର ଭୂସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି ।

ଜୟପୁର ଗଡ଼ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସୁସଜ୍ଜିତ ନାଟସ୍ଥଳ ନାଟକୃତ୍ତ ସହର । ତାହାର ହିମାଳୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବୋଧହୁଏ ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାହା ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀର ସହରରେ ପରିଣତ ହେବ । ତାହାର ପୌରାଧିପାତା ବର୍ତ୍ତମାନ ରଜା ସେ ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟିତ । ଦୁର୍ଗଟି “ନାକେଇ” ପଟ୍ଟତର ଉପକଣ୍ଠରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗିରି ଏବଂ ଦୁର୍ଗ ଯୁକ୍ତାଂଶର ଉପମା ଧାରଣ କରି ଅଛନ୍ତି ଅଥବା ଗିରିରୁ କୋଳରେ ଲାଙ୍ଗୁଳ ପ୍ରାପ୍ତତମା ଜମା ହେମବର୍ତ୍ତ ଦେବା ଉପବିଷ୍ଣୁ ନବୁବା ଗୌର୍ଯ୍ୟ କୋଳରେ ଶଯ୍ୟା ଆସିନା ।

ନାଟକର ମହତର ଆଦର୍ଶ ନାମିକା ମଣି । ଲାହରୀ ଅମଳ ନାମ ନାକଟି । ପ୍ରବାଦ ଅଛି—ପୂର୍ବେ ଜେଲ ବା ଜୋରିମାନା ଦଣ୍ଡ ନ ଥିଲା । ତାହାର ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କର ନାକ, ଜାନ ବା ଅଙ୍ଗୁଳି କଟା ଯାଉଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ନାକକଟା ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପାଉଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ପଟ୍ଟ ଉପରେ ଉଠେଇକୁ ନେଇ ସୂର୍ଯ୍ୟଶା କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ହେତୁରୁ ପଟ୍ଟତର ନାମ “ନାକଟି” ହୋଇଅଛି । କେଉଁ ସୁଦୂର ଅଞ୍ଚଳ ବଙ୍ଗର ଯୁଗରେ ଏ ଭଳି ପୈଶାଚିକ ରାଜଦଣ୍ଡର ଚିନ୍ତା ନ ଥିଲା, ଜନଶୁଦ୍ଧିର ତାହା ଅଜ୍ଞାତ । ଏହି ପଟ୍ଟତରେ ଚନ୍ଦନ ଘୁଷି ଅଛି । ଜୟପୁରର ଆନ୍ତରୀ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଚନ୍ଦନବନ ଅଛି । ଗ୍ରେଟ୍ ଦେବାନ ସାହେବଙ୍କ ଆବାସଭବନ ନିକଟରେ ରେପିଡ ଚନ୍ଦନ ତରୁ ଦେଖାଯାଏ । ଚନ୍ଦନର ଡାଳ, ପତ୍ର, ଫୁଲ ବା ବଲ୍‌କ ବାସେ ନାହିଁ, କେବଳ ଗଛର ମଞ୍ଜି ବାସେ । ଏହି ଗଛ ପଙ୍ଗରେ ଶିଶୁ ଗଛର ସୌଧାଦୃଶ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଅଛି । ଚନ୍ଦନବୃକ୍ଷର ମଞ୍ଜିକୁ ନିମ୍ବ, ବଇଁଞ୍ଚ, ପିପ୍ପୁଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି କାଠ ପଙ୍ଗରେ ସିଝାଇଲେ ତାହା ଚନ୍ଦନର ସ୍ୱରାବ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ବଜାରରେ ଯେଉଁ ଚନ୍ଦନକାଠ ବିକ୍ରି ହୁଏ, ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଏହି କୃତ୍ରିମ ଚନ୍ଦନ । ବିଶୁଦ୍ଧ ଚନ୍ଦନର ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ । ଜୟପୁରରେ ଚନ୍ଦନ ଗଛର ସଂଖ୍ୟା ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ ବଢ଼ୁଅଛି । ସମୟରେ ଏହି ଚନ୍ଦନକାଠ ବହୁ ଲାଭଜନକ ବିକ୍ରୟ ବ୍ୟବସାୟରେ ପରିଣତ ହେବ । ଜୟପୁରରେ ଏହିପରି ପ୍ରଚୁର ବନ୍ୟବିଭବ ଅଛି । ଜୟପୁରକୁ ରେଳ ସୁବିଧା ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବନ୍ୟ ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସୁଦୂର

ପରାହତ । ରେଲପଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଥିଲା, ମାତ୍ର ପୃଥିବୀରୁ ଅର୍ଥସଙ୍କଟ
 ୫୦୦ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ ସ୍ଥଗିତ ରଖାଯାଇଅଛି ।

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଏକ ନାକେଇ ପଦ୍ଧତିରେ ଦାବାନଳ ଜଳଉଁ ଶିଳ୍ପ ଅପୂର୍ବ
 ଦୃଶ୍ୟର ମହୋତ୍ସବ ସୃଷ୍ଟିକରେ । କେବେ ଦାବାନଳରେଣା ମୁକ୍ତିପାମର
 ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ପଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଦେଖାଯାଏ, କେବେ ବା ପଦ୍ଧତି ବର୍ଣ୍ଣର ସୃଷ୍ଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ
 ପ୍ରାୟ ଦିଶେ, କେବେ ଅବା ପଦ୍ଧତି ଗାତରେ ନାନା ଭଙ୍ଗୀରେ ଚରି ବୁଲି
 ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଅଙ୍କନ କରେ । ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗରେ କୁବେର ସମ ଏହି ପଦ୍ଧତି
 ସାହିତ୍ୟ ସମାଜରେ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରଜ୍ଞା; ସୁତରାଂ ତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧିନୀ
 ଶ୍ଳୋକ ସୃଷ୍ଟିକରେ ଲେଖି ଦେଖାଉଅଛି ଅଥବା ବିଧିବଦ୍ଧ ମହାମାନରେ
 ଜପାଳପାଳରେ ଗୁରୁ ପ୍ରତିଭାର ଜ୍ୟୋତି ପୁଷ୍ଟିଉଠିଅଛି । କଣ୍ଠାମଳି,
 ଭୁଞ୍ଜିଭୁଞ୍ଜି କୁଟାପଦ୍ଧତି, ପେଟାଉଞ୍ଜର ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍ତର, ପୂର୍ବ ଓ ଦକ୍ଷିଣେ
 ପଦ୍ଧତିମାନ ନାକେଇର ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦାନ । ତାଙ୍କ ଚାନ୍ଦରେ ବି ଦାବା-
 ନଳ ଜଳଉଠେ । ସତେ ଯେପରି ପଦ୍ଧତିମାନେ ଏକ ମଙ୍ଗରେ ଜୟପୁର ରଜ-
 ନାମୁକୁ ଭକ୍ତିରେ ଆଳତି କରୁଅଛନ୍ତି କିମ୍ବା ବର୍ଣ୍ଣର ଅନ୍ଧାର ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧରେ
 ବଡ଼ବାନଳ ଜଳଉଠିଅଛି ଅଥବା ଅନ୍ଧାରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀର ସ୍ୱପ୍ନରେ ଧନୁପଦ୍ଧତି
 ଜ୍ଞାନାଲୋକର ରେଖାପାତ କରିଅଛି । ପଦ୍ଧତି ପଦ୍ଧତିରେ ଅପର ରୂପେ
 ରହି ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସେତୁବନ୍ଧ ପରି ବିସ୍ତୃତ । ଏହି ଗିରିମାଳା ବନ୍ଧର ଶୀ,
 ସମ୍ପଦ ଏବଂ ଶକ୍ତି । ପଦ୍ଧତିମାନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟମୟ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ
 ନିର୍ଭୟରେ ନିରାପଦରେ ହାତୀପଲ ରହି ପାରନ୍ତି । ଜୟପୁରର ନବରଙ୍ଗପୁର
 ବନ୍ଧରେ ହାତୀ ଅଛନ୍ତି, ସେଠାରେ ହାତୀଧର ହୁଏ । କଥାରେ କହନ୍ତି — “ହାତୀ
 ଶାନ୍ତିଥିଲେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା, ମଲେ ବି ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା,” ସୁତରାଂ କେହି ଅନ୍ଧାର
 ପାଳିତ ସମ୍ପଦ ।

ରାଜପ୍ରାସାଦ ନିକଟରୁ ବିପଣୀମାଳା ବାହାର ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର
 କରିଅଛି । ନାନାବିଧ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟରେ ବିପଣୀ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ । ବହୁ ଦୋକାନଗୁଡ଼ିକ
 ଟଙ୍କାହୋଇଥିବା ନାନାବର୍ଣ୍ଣର ବସ୍ତୁରେ ଲମ୍ବପଥର ହାର ପିନ୍ଧିଲା ପାୟ
 ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପିତୃଳ ବାସନ ଅତି ସୁନ୍ଦର । କେଟା ଗଗ୍ଗୁଡ଼ିକ
 ସୃଷ୍ଟି ବର୍ଣ୍ଣ ପରି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏବଂ ଚିତ୍କଣ । ପଥର ଦୁଇପାଖରେ ହର୍ମ୍ୟମାଳା
 ନଦୀର ଦୁଇପାଖରେ ବନ୍ଧ ପ୍ରାୟ ବିସ୍ତୃତ । ଜନ ଶ୍ରେଣୀର ଗତାଗତ ଅବରଣ

ଲଗିଥାଏ — ସତେ ଯେପରି କବିବର୍ଣ୍ଣା ଓ କୃତ୍ତି ଲେନ କଲେନ ମେଘପୁଷ୍ପ ଛନ୍ଦରେ କରୋ ଲେଖିଯାଉଅଛି । ନାନାଜାତିର ବୈଦ୍ୟମାନେ ଚିକିତ୍ସାମରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରନ୍ତି । ତେଲଙ୍ଗା, ମୁଲମାନ, ବୈଷ୍ଣ, ହିନ୍ଦୁ ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରଭୃତି ନାନାଜାତିର ଲୋକେ ଚାଷୀ ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟପୁରୁଷରେ ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନୀୟ ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମୀ ଓଡ଼ିଆ । ଅନ୍ୟଗ୍ରାମୀର ପ୍ରଭାବ ସେଥିରେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ । କେତେକ ବାଦ ଦେଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଗାଣି ଓଡ଼ିଆ । ରାଜବଣ ଓଡ଼ିଆ, ଧେନାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣୟ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଜପତି ରାଜବଣ ସଙ୍ଗରେ ଚଢ଼ପୁର ରାଜବଣର ବନ୍ଧୁତାଧୀନ ଅଛି ।

ରାଜପୁର ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଏବଂ ନୂଆଗଡ଼ । ମହା-ରାଜ ବିଷମଦେବ ପୁରୁଷା ଗଡ଼ରେ ଅବସ୍ଥାନ କରନ୍ତି । ନଅର ମଧ୍ୟରେ ରାଜ-ବଣର ଲକ୍ଷ୍ମଣଦେବ ଜନକ ଦୁଗାକର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ସେଥିରେ ହିରଣ୍ୟୟା ଦୁଗା ମୂର୍ତ୍ତି ବିରାଜିତା । କି ସୁନ୍ଦର ମାତୃମୂର୍ତ୍ତି, ପ୍ରସନ୍ନ ବଦନମଣ୍ଡଳରୁ ମାତୃତ୍ବର ମହତ୍ତ୍ବ ଝରି ପଡ଼ିଅଛି । ଦେବାଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣ ପାଶୁରେ ସାନ ଜନକଦୁର୍ଗା ଅବସ୍ଥିତ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟରେ ବୃହତ୍ ପିତୃଳ ସିଂହ ଆଜ୍ଞା ପ୍ରଣାମରେ ଉଭା ହୋଇଅଛି । ଦୁଇ ପାଖରେ ପୃଷ୍ଠିନିର୍ମିତ ବିଜୟ ମୂର୍ତ୍ତି । ମୂଳ ମୂର୍ତ୍ତିଦ୍ବୟ ପଦାକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଏହି ବିଜୟପ୍ରତିମା ଯାହା ପବ୍ବରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ ବାହାରନ୍ତି । କହିତ ହୁଏ — ‘ଉତ୍କଳ ସମ୍ରାଟ ପ୍ରତାପୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ କାନ୍ଧି ଜୟକରି ଏହି ଜନକଦୁର୍ଗା ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ପୁରୁଷ ଦେବ ଯାଉଥିଲେ । ସେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟଦେଇ ଯିବାବେଳେ ଜୟପୁରର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ଏହି ମୂର୍ତ୍ତି ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ ।’ ଏ ଜନଶ୍ରୁତି ନିତାନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ ବୋଧହୁଏ । ବିଶାଳ ଉତ୍କଳର ରାଜବଣବର୍ଣ୍ଣା କାନ୍ଧି ବିଜେତା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କଠାରୁ ମୂର୍ତ୍ତି ଛଡ଼ାଇ ନେବା ଭଳି ଦୁଃସା-ହସ ଜୟପୁରର ରାଜା କହାଯିବ ନାହିଁ । ମହାରାଜ ବିଷମଦେବ ମଧ୍ୟ ଏ କଥା ବିଶ୍ବାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କହନ୍ତି — ‘ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବ ସୈନ୍ୟ-ସାମନ୍ତ ଦେବ ଆଗରୁ ବାହାର ଯାଇଥିଲେ । ମୂର୍ତ୍ତିବାହକମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପରିରେ ଥିଲେ । ସୈନ୍ୟ ଏବଂ ସାନବାହନର କୋଳାହଳ ଶୁଣି ଜୟପୁରର ଲୋକେ ଦେଉଳିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଅତି ଅନ୍ତଃସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରତିମାବାହକ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଉଳି ଜୟପୁର ସେନା ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ଭାବି ଭୟରେ ପ୍ରତିମା ସେହି-ଠାମ୍ଭର ରଖିଦେଇ ପଳାଇଲେ । ଜୟପୁରର ଲୋକେ ତହିଁ ଜନକଦୁର୍ଗାକୁ ଯିବାକୁ ନିଜାକୁ ଦେଲେ । ରାଜା ନଅର ମଧ୍ୟରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରି ଦେବାକୁ

ଛେଦେବା ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ, ବାସ୍ତବରେ ମହାବଳାଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତି ସମୀ-
ଚୀନ ଏବଂ ସମ୍ଭବ ।

କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଡାହାଣ ପାଖରେ ବୃନ୍ଦାବନରୁ ଅମାତ ମଦନମୋହନ
ଦେବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ହୃଦୟ ମନ୍ଦିରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ମଦନମୋହନଙ୍କ ଶୁଦ୍ଧପାଖରେ
ରାଧିକା, ରାଧାକାନ୍ତ, ଲଳିତା, ସୀତା, ରାମ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ନାରାୟଣ, ନୃସିଂହ,
ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଚୈତନ୍ୟ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ, ଗରୁଡ଼, ଲକ୍ଷ୍ମଣୀଆ ଗୋପାଳ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର,
ପାଦ୍ମାବତୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟନାରାୟଣ, ସୂର୍ଯ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଙ୍କେ ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ଶତାଧିକ ଶାଳଗ୍ରାମ
ମୂର୍ତ୍ତି ଅବସ୍ଥିତ । ମଦନମୋହନ ଯେପରି ଦେବ, ଦେବୀ, ଭକ୍ତ, ସିଦ୍ଧ ସାଧକ-
ଗଣଙ୍କୁ ଦେଖି ସନ୍ତୋଷ କରି ବସିଅଛନ୍ତି । ପିଞ୍ଜର ଗରୁଡ଼ମୂର୍ତ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ଉଭା
ହୋଇଅଛି ।

ନଅଘର ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଦୁଇଟି ବୃହତ୍ ପିଞ୍ଜର ସିଂହ ଦ୍ୱାରରଗଣୀ ପ୍ରାୟ
ଉପବିଷ୍ଟ । ଘାତ୍ର ସିଂହର ଗୁହାଣୀ, ଠାଣି ଅତି ଚମତ୍କାର । ସିଂହଦ୍ୱାର ସମ୍ମୁ-
ଖରେ ରଘୁନାଥ ମନ୍ଦିର । ରାଜା ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଷ୍ଣୁମଦେବଙ୍କ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଜନନୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ
ଶାନ୍ତନା ଗୋସାଇଁ ଏହି ମନ୍ଦିର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ କାର୍ଗାରୁ ଶଙ୍ଖମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରନିର୍ମିତ
ସେ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସୀତାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଗାଧ ପ୍ରାପନ କରିଥିଲେ ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ମନ୍ଦିରରେ ରାଜବଂଶର ଲକ୍ଷ୍ମଦେବ ବଞ୍ଚିଭନାରାୟଣ
ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଶଙ୍ଖ, ଚନ୍ଦ୍ର, ଗଦା, ପଦ୍ମଧାରୀ ଚତୁର୍ଭୁଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ମନୋରମ ।
ଦୃଷ୍ଟି ସ୍ନେହବୋଲା ଏବଂ ମଧୁର । ସତେ ଯେପରି ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସ୍ନେହ, ସ୍ନେହ,
ଦୟାର ତ୍ରବେଣୀଧାର ନିର୍ଗତ ହେଉଅଛି । ବଞ୍ଚିଭନାରାୟଣ ରୌପ୍ୟ ମେଢ଼ାରେ
ବିଜେ ହୋଇଛନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ପାଶାଟ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେହରୁ ଶୁଭ୍ର ସ୍ୱଚ୍ଛ କେଶଧ
ନିର୍ଗତ ହୋଇ ମନ୍ଦିରକୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କରୁଅଛି । ଦୁଇ ପାଖରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ,
ସରସ୍ୱତୀ ଅବସ୍ଥିତ । ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଲଳିତା ତାଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ହୋଇ ଏବଂ
ଚନ୍ଦନଯାଗ ସମୟରେ ବାଦାଉନ୍ତି । ବଞ୍ଚିଭନାରାୟଣଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣପାଖରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ-
ନାରାୟଣ ମୂର୍ତ୍ତି । ନକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ୟ ଏକ ମନ୍ଦିରରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବଳଭଦ୍ର, ସୁଭଦ୍ରା
ଏବଂ ପତିତପାବନ ବିରଜିତ । ବଞ୍ଚିଭନାରାୟଣ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଗରେ
ଗରୁଡ଼ ଦୁଇ ଅଡ଼କୁ ମୁହଁ କରି କରି ଯୋଡ଼ି ଉଭୟ ଦେବତାଙ୍କ ନୀରବ ପ୍ରବରେ
ନିୟନ୍ତ୍ର । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଶ୍ରେଣ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚସ୍ଥ ଧରଣର । ପ୍ରଥମ ବିଷ୍ଣୁମଦେବ ତାଙ୍କୁ
ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ବଡ଼ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଦେବ ଜାନୁଆରୀ ନାରାୟଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ

ଭଗବତ ମୂର୍ତ୍ତି ଆଣି ଜୟପୁରରେ ପ୍ରାପନ କରିଥିଲେ । ଭଗବତଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପ୍ରସର ନିର୍ମିତ । ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବାହନ କେଶବ ଦେବଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ନିମନ୍ତ । ବଲ୍ଲଭନାଥପୁର ମନ୍ଦିରର ପ୍ରକାଶ ସ୍ଥିତିଦ୍ୱାରା ଶିଶୁ କାଠରେ ନିର୍ମିତ । ଦେହ-
 ଲୀରେ ଜୟ, ବିଜୟ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସରସ୍ୱତୀ, ଗଣେଶ, ଗଜ, ଅଶ୍ୱ ଏବଂ ପରା-
 ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି କୁନ୍ଦିତ ହୋଇଅଛି । ଉକ୍ତ ଦେହଲୀରେ ଲେଖାଅଛି, ଯଥା—
 “ଶ୍ରୀବଲ୍ଲଭନାଥପୁର, ଶ୍ରୀଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମି, ଶ୍ରୀବଳଭଦ୍ର, ଶ୍ରୀସୁଭଦ୍ରା ବିଜୟାନନ୍ଦେ, ଶ୍ରୀଶାଳ-
 ବାହନ ଟଙ୍କା ୧୮୩୯ ପିଙ୍ଗଳା ନାମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ ଗୁରୁ-
 ବାର ଇଂରାଜୀ ୧୯୧୭ ସାଲ ମଇ ମାସ ତା ୩୧ ରବିବାର ଏହି ବଲ୍ଲଭନାଥପୁର
 ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ମନ୍ଦିର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଶ୍ରୀମାନ ମହାରାଜ ସାର୍ବ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ
 ଶ୍ରୀ ବିଜୟ ଦେବ ବାହାଦୁର, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସି, ଆଇ, ଇ. ଜୟପୁର ସମସ୍ତାନ । ନିର୍ମାଣ
 କର୍ମସମାପ୍ତିକ—ଲକ୍ଷ୍ମୀରାଜ ପାତ୍ର । ” ଜୟପୁର ରଜାମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦେବା-
 ଗର୍ଭନ ଲେଖି ନାହିଁ । ବଲ୍ଲଭନାଥପୁର ମନ୍ଦିରରେ ଦେବାଙ୍ଗନ ଦ୍ୱୟ । ମହା-
 ରାଜା ବିଜୟ ଦେବଙ୍କ ପିତାମହ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦେବତା ପରି ପୂଜାକରିବା ସ୍ୱଭାବ
 ଏକାନ୍ତ ବିଶେଷୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆମଳରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦେବାଙ୍ଗନ ରହିତ ହୋଇ
 ଲକ୍ଷ୍ମୀଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିରରେ ହେଉଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେବାଳୟରେ ଦେବମାତ୍ର ଏବଂ
 ପୂଜା ଆଡମ୍ବରରେ ହୁଏ । ନଅରର ପୁରୁଷଗଣରେ ପାରବର୍ତ୍ତ ନାମରେ ଗୋଟିଏ
 ବନ୍ଧ ଅଛି ।

ଜୟପୁର ଗଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ମସଜିଦ୍ ଦେଖାଯାଏ । ରଜଧାନୀରେ ପ୍ରାୟ
 ଏକଶତ ଭର ମୁସଲମାନ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଉପାସନା ସକାଶେ ମହାରାଜ
 ବିଜୟଦେବ ବର୍ମା ଏହି ଧର୍ମମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ମହାରାଜଙ୍କର
 ଏ ଉଦାର ସାମ୍ୟମତ ବାସ୍ତବିକ୍ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଧର୍ମରେ ଇତର ବିଶେଷ ନାହିଁ,
 କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ ମୂଳରେ ଏକ ବ୍ରହ୍ମ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହା ଯେ ବୁଝନ୍ତି, ସେ ପ୍ରକୃତ
 ଧର୍ମଜ୍ଞ । ବିଧର୍ମୀକୁ ଘୃଣା ବା ଅବମାନନା କରିବା ମାନବିକ ଆଚରଣ ନୁହେଁ,
 ତାହା ପିଶାଚିକ ବ୍ୟବହାର ।

ଜୟପୁର ସହର ସୁଭବସୁନ୍ଦର, ପୁଣି ତାହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗସ୍ଥ ପ୍ରକୃତ
 ସେହି ଯୌଦର୍ଯ୍ୟକୁ ବହୁଗୁଣିତ କରିଅଛି । ଗତ ଭାରତବ୍ୟାପୀ ମହାଭୂମିକମ୍ପ
 ଜୟପୁରକୁ ନାମମାତ୍ର ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ-ତାହା ଜାଣି-
 ପାରି ନାହାନ୍ତି । ଜୟପୁର କିପରି ପବନମୟ ପ୍ରଦେଶ, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁ-

ମେଘ । ଯେଉଁଠି ପବନ, ସେହିଠି ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ; ସୁତରାଂ ଜୟପୁରରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉଲ୍ଲସ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଶୀତା କରେ । କେବଳ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ନୁହେଁ—କୃଷିମ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ମଧ୍ୟ ସେ ଚିତ୍ରଦର । ଯେଉଁ ଆଳକୁ ଚାହିଁଲେ ମେଢ଼, ମଣ୍ଡି, ଦେଉଳ, ଅଟ୍ଟାଳୀ ପ୍ରଭୃତି ନେହର ଦୃଷ୍ଟି ରୋଧକରେ । ସହର ପୁଷ୍ପାଦ୍ୟାନମୟ ପ୍ରତି ଅଫିସ କମ୍ପା ରଜନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ପାଖରେ ସୁନ୍ଦର ଉପବନ ଅଛି । କେବଳ ନାନା ଶ୍ରେଣୀୟ ଗୋଲ୍ଡ ଉଦ୍ୟାନ ଅନେକ ଦେଖାଯାଏ । ପୁଲର ଗୋଲ୍ଡ ସୁନ୍ଦର ସହରକୁ ପଟା ନେଇଅଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଲ୍ଡ ପତ୍ରପୁଲ ରହି ବଡ଼ ହୁଏ । ରଜନୀୟ ଉପବନ ଲେଉମାୟ ଦର୍ଶନୀୟ ସ୍ଥାନ । ବିବିଧ ବର୍ଣ୍ଣର ଗୁଳ୍ମର ଚାନ୍ଦା ଚାଉକିତ । ଝଙ୍କ, ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ, ବାସନ୍ତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଡଳିତଳ ଲଜ୍ଜାସ୍ତ ଏବଂ ଖାଲପାୟା ଲୁଧାର ମୋଡ଼ନ ମାଧୁର୍ୟ୍ୟ ସେଠାରେ ଏକାଧାରରେ ଥିଲେ । ତାହା ପୁଷ୍ପରାଜ୍ୟ ।

ସରକାରୀ କୋର୍ଟ, ଗୋଲ୍ଡ ଅଫିସ, ଚତୁଷ୍ପାଠୀ, ଡାକରଖାନା, ଆୟୁବେଦ ଔଷଧାଳୟ, ହୀରାକାୟାଳୟ, ପର୍ଯ୍ୟଟନ, ଡାକ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ଅଫିସ, ପର୍ଯ୍ୟଟନୀୟ ଅଫିସ୍, ବଡ଼ ବଡ଼ ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ବାଣିଜ୍ୟ ଗୃହ ପ୍ରଭୃତି ପାହରୀଙ୍କ ଉପକରଣରେ ରଜନୀୟ ସୁଷମାମଣ୍ଡିତ । ଜୟପୁରରେ ସରକାର ତରଫରୁ ଜଣେ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ କଲେକ୍ଟର ଅଛନ୍ତି । ରେଜିଷ୍ଟର ବିଭାଗ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ହାତରେ ଅଛି । ଜୟପୁରରେ ଇଉନିୟନ ବୋର୍ଡ଼ ମଧ୍ୟ ଅଛି ।

ମହାରାଜ ବିଜୟ ଦେବଙ୍କର ଜଣେ ଆଇ. ସି. ଏସ୍. ଦେବାନ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ନାମ D. Pulla Reddi Esq M. A., I. C. S. । ତାଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆବାସଗୃହ ଅଛି । ରଜନୀୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ପୁଣ୍ୟାଳାରେ ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ବିଜୟ ଦେବଙ୍କ ରଜରୁରେ ଜୟପୁର ବର୍ତ୍ତମାନ ରମ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଅପୋଧାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଭର କରିଅଛି ।

ରାସ୍ତରେ ନଗର ବୈଦ୍ୟୁତ୍ତ ଆଲେକମାଳାରେ ବିଭୂଷିତ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରେ । ନଗର ବହୁନେତ୍ର ଫେଡ଼ ନଜର ଶୋଭା ଦେଖି ନୟନବା ପ୍ରାୟ ବୋଧହୁଏ ଅଥବା ଜୟପୁର ରଜଲକ୍ଷ୍ମୀ ରଜରାଜେଶ୍ୱରୀ ବେଶରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇଥିଲା ପରି ପ୍ରତୀତ ହୁଏ । ତେତେବେଳେ ନୈଶ ଅନ୍ଧକାର ଭୟରେ ପଳାଇଯାଇ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗିରିରୁହାରେ ଲୁଚି ରହେ

କନ୍ୟା ମାୟାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆଶୟ ନିଏ । ଦେବାଳୟର ବିବିଧ ବାଦ୍ୟସ୍ବରରେ ରଜନୀର ମଧୁମୟ ହୋଇଉଠେ । ଦୂର ପବିତ୍ର ଅନ୍ଧାରରେ ମିଳାଇ ଯାଇ-
ଥାଏ । ଶିଶିଗୋଷ୍ଠୀ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଜ୍ଞତ ସ୍ଥାନକୁ ଉଠିଗଲେ ପ୍ରାୟ ଭ୍ରମ
ଜାତହୁଏ । ବେଳେ ବେଳେ ଦାବାଳ ଜଳଉଠି ଚିରି ଅସ୍ଥିର ସପ୍ତମାଣ
କରେ ।

ନୟପୁରରେ ଶିଳ୍ପ ବାଣିଜ୍ୟ ଅନ୍ୟତ୍ର ତେଜା ଲାଗିଅଛି । ସେହି
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ କାରଖାନା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଗୋଟିଏ ମହତ୍ତ୍ବ
ଆଦର । ଦେଶକୁ ଶୁଦ୍ଧିରୂପେ ଗଠନ କରିବାକୁ ଯେଲେ ଏହିପରି ସେହିପରି
ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇବା ଉଚିତ । ଏହାହିଁ ଗଠନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ । ଦେଶର ଅର୍ଥାବସ୍ଥା
ନିନ୍ଦିତଲେ-କିନ୍ତୁ ହେବ କିମ୍ବଦିନୀ ବାହାରୁ ଅର୍ଥ ଆଣି ନ ପାରିଲେ ଦେଶର
ଅବସ୍ଥା ସୁଦୃଢ଼ ହେବ ନାହିଁ । କାରଖାନାଟି ଚାକିରମାନଙ୍କର କର୍ମଶାଳା । ଯେଥରେ
ବଡ଼େଇ, କମାର, କୁମ୍ଭାରମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଅଛି । କେତେ ନୂତନ
ନୂତନ ଶିଳ୍ପ ଗଠିତ ହେଉଅଛି । ନୟପୁରରେ ଶିଳ୍ପର ଉପଯୋଗୀ ଓପର,
ମୁଦ୍ରିକା ଏବଂ କାଷ୍ଠ ପ୍ରଭୃତିର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଦୂର ସ୍ଥାନରୁ ମାଟି ଆଣି ରୂର
ପ୍ରକାର ମାଟି ମିଶାଇ ଚୀନା ବାସନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଉଅଛି । ଅଦର ସ୍ବରୂପ
ଯେଉଁ ବାସନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି, ତାହା ଚାଳିଆରେ ଟିକି ଫେଙ୍କାର । ତାହା
ବଜାରର ଚୀନା ବାସନଠାରୁ ବହୁତକିଛି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଏବଂ ଲେଉଟିୟ । କରତ
ଜଳର କାଠର ବଡ଼ କୌତୁକପ୍ରଦ ଦୃଶ୍ୟ । ଦୁଇ ଟିନି ମିନିଟ ମଧ୍ୟରେ ସାତ
ହାତ ଲମ୍ବର ବେଡ଼ିଆ କାଠ ଦେଖି ଦେଖି ଚାରି ହୋଇଯାଉଅଛି । କରତର
ଚକ୍ରାକାରରେ ଦୂରୁଅଛି । ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର ବହୁ ଦୈର୍ଘ୍ୟକୁ ଦୁଇଫାଳ କଲପର
ଏହା ବଡ଼ ବଡ଼ କାଠକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଭାବରେ ଚାରି ଦେଉଅଛି । କରତର ଧାର
ବସିଗଲ ଶିଖି ଯେତେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ କଲ ତାକୁ ଶାଣି ଦେଇ ପକାଉଅଛି । କରତ
ଶାଣି ଦେଲବେଳେ ଭୂଇଁମୋଟା ଯେତେ ପରି ସୁନ୍ଦର ଅଟେ, ସୁସ୍ଥ ହେଲ
ବେଳେ ସେହିପରି ସୁନ୍ଦରତାର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ମୁହଁଟିକେ ମିଳାଇ ଯାଉଅଛି ।
ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ ଦାନବ ପରି ଚଳୁଅଛି । ଏହି ଲୁହା କଲରେ କାରଖାନାର
ଆବଶ୍ୟକୀୟ ସମସ୍ତପାତ୍ର ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ଅନ୍ୟ ଏକ କଲରେ ମହଲ
ମଞ୍ଜି ଫେଡ଼ି ତେଲ ବାହାର କରାଯାଉଅଛି । କାମରେରୁ ଚିତ୍ତରୁ ଶୀଘ୍ର ନିର୍ଗତ
ହେଲେ ପ୍ରାୟ ମୋ ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼ ଭବପ୍ରସାଦ । ଏହାକୁ ଯୁକ୍ତି ତେଲ କହନ୍ତି । ଏହି

ତେଲ ଜଳାଯାଏ । ଏହାର ଅଲୋକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ସେଥିରେ ଚକ୍ରର ପୀତା ହୁଏ ନାହିଁ । କଳକାରଖାନାରେ ଏହି ତେଲ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ଓ ଦେଖିବାକୁ ଦିଅ ପରି ବହଳ । ବନ୍ୟଜାତିମାନେ ଦିଅ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଏହି ଟଲ ତେଲ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । କଳରେ ଛଟା ଏବଂ ଟାଲ ତୟାର ହେଉଅଛି । ଦିନରେ ଚାରି ହଜାର ଛଟା ତୟାର ହୁଏ । ଟାଲ ଲୁହକ ଫଣ୍ଡ ପକ୍ଷୀ, ଲତା, ପୁଷ୍ପ ଏବଂ ହନୁଦେବ ଦେବର ଚିତ୍ତକଳାରେ ମଣ୍ଡିତ । ପୋଡ଼ାହେଲ ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ବେଶ୍ ଲଲ ହୁଏ । ମାଟିର ସଦୃଶ୍ୟ ସୁଲୁକୁଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ମେସିନ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଅଛି । ବରପକଳରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବରପ ତୟାର ହେଉଅଛି । ସମସ୍ତ କଳ ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ଛାତ୍ରୀ ଶକ୍ତିରେ ଚାଳିତ ହୁଏ । ମିଲମେନେଜର ମିଷ୍ଟର ଏଲ୍‌ଡର୍ ଏଲ୍‌ଡର୍ ଉଲ୍‌ଲେନ୍ ଏବଂ ସିଙ୍ଗଲବାସୀ ଭୁକ୍ତବିହାରୀ ଏସ୍. ପିଲ୍‌ଲ ଉଭୟେ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ କାରଖାନା ପରିଚାଳନା କରୁଅଛନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଯରଳ ମାଧୁପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଅମାୟିକ । ସେମାନେ ଦର୍ଶକକୁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ନେଇ କାରଖାନା ଦେଖାନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରଶଂସନ ପ୍ରଦାନ ପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହି ଶିଶୁ କାରଖାନାଟି ବଟହସର ଅଞ୍ଚଳ ପରି ଦିନେ ବିରଟ ମହାପୁରରେ ପରି-
ତେ ହୋଇ ଶାଶୁପ୍ରଶାଶୁ ବସ୍ତ୍ରାରପୂର୍ବକ ଦେଶବିଶାଳ ହେବ । ଏ ଭରସା ସମୀଚିନ । ଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁଗରେ ପ୍ରକୃତର ଶକ୍ତି ପୂର୍ଣ୍ଣାଭୂତ ହୋଇ ଅଭୂତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଅଛି । ମନୁଷ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ଶକ୍ତି, ପ୍ରତିଭା, କର୍ମଶକ୍ତି ବିଜ୍ଞାନ ବଳରେ କେତେ ଦୂର ବିକଶିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା କଳନା କରିହୁଏ ନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାନ ବଳରେ ଅସାଧ୍ୟ କର୍ମ ସୁସାଧ୍ୟ ହେଉ ଅଛି ଏବଂ ଜଟିଳ କର୍ମପଥ ସରଳ ହେଉଅଛି । ବିଜ୍ଞାନର ଶକ୍ତି ଦୈଗ ଶକ୍ତି ପରି ଅଭୂତ । ମନୁଷ୍ୟର ଶାରୀରିକ ବଳ ତାହା ଭୁଲିନାରେ ହେୟ ଏବଂ ନଗଣ୍ୟ ।

ଏହି କାରଖାନାର କରତକଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ବିନୟଦେବ ବାଣୀ ମହୋଦୟଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପିତୃବ୍ୟସୁତ ସ୍ୱର୍ଗତ ମହାରାଜ ସାର ଭୃଞ୍ଜୟ ବିନୟଦେବ କେ. ସି. ଅ. ଇ. ଇ. କହାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ସୁପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ର ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ରାଉଲକଲ ସ୍ଥାପନ କରି-
ଥିଲେ । ଗୀନାମାଟିର କଳ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ଚତୁର୍ଥ ବିନୟଦେବ ବାଣୀଙ୍କ ଅମଳରେ ହୋଇଅଛି । କରତ କଳରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଡ଼ି, ବଗା, ପଟା ପ୍ରଭୃତ ରାଜ୍ୟବାସୀମାନେ ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ ନିୟୁତ କରନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାହା ବିଦେଶକୁ ନିବା

ସୁବିଧା ଜନକ ନୁହେଁ । ଘାଟିପଥରେ ରେଳଷ୍ଟେସନ୍କୁ ନେଲେ ଡେଇଁ କିଣା ମୁଲକୁ ବଳି ପଡ଼ିବ । ଜୟପୁରକୁ ରେଳପଥ ନ ହେବାଯାଏ ଏ ଅସୁବିଧା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । 'ସାଲୁରଠାରୁ ଜୟପୁରକୁ ରେଳପଥ ହେଲେ କୌଣସି ବିଶେଷ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଘଟିବ ନାହିଁ—କେବଳ ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ନଦୀ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଷ୍ଟ୍ରି ନାଳ ଉପରେ ପୋଲ କରିବାକୁ ହେବ । ସେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅତି ନଗଣ୍ୟ । ଅର୍ଥସଙ୍କଟ କାଳ ପଡ଼ି ନ ଥିଲେ ଏତେବେଳକୁ ଜୟପୁର ଟାଟା ରେଲର କାର୍ଯ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ଯାହା ହେଉ ଅଦୂରଭବ—ଷ୍ଟାକରେ ସେ ଜୟପୁରକୁ ଶାଖାରେଳପଥ ଫିଟିବ; ଏହା ନିସନ୍ଦେହ । ତଦ୍ୱାରା ରାଜ୍ୟର ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନତ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଡେଇଁଓସ୍ତେ କୋମ୍ପାନୀର ମଧ୍ୟ ଆୟ ବୃଦ୍ଧି ହେବ । ତେତେବେଳେ ଏହି କାରଖାନା ବିରାଟ ଆକାର ଧାରଣ କରିବ ।

'ବିଶାଳ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଗୃହ ଜୟପୁରର ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ । ଜୟପୁରରେ ଯାହା ଅଛି, ତାହା ଏହି ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଗୃହରେ ପୂର୍ଣ୍ଣୀଭୂତ । ସୁତରାଂ ପ୍ରଦର୍ଶନୀଟି ଜୟପୁରର ଷ୍ଟ୍ରି ସମ୍ବରଣ ବା ସନ୍ଧିପ୍ରସାର । ତାହା ଦେଖିବା ବିଷୟ, ଲେଖି ଶେଷ କରି-ହେବ ନାହିଁ । ଜୟପୁରରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କାଠ ଅଛି, ସେ ସବୁର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ସଜ୍ଜିତ ଏବଂ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । କେବଳ ଚନ୍ଦନ କାଠର ନମୁନା ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟରେ ଚନ୍ଦନ ଗଛର ଅପ୍ରଚୁରତା ନାହିଁ; ତଥାପି ତାହା କାହିଁକି କେଜାଣି ରକ୍ଷିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଦୁଇଟି ମୃତ ବ୍ୟାଘ୍ରକୁ ଜୀବିତ ପରି ରଖାଯାଇଅଛି । ସେମାନେ ଶିକାର ଠାଣିରେ ଠିଆହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଶରୀର ଏବଂ ଚେହେରା ଟିକିଏ ହେଲେ ଶୁଷ୍କ ବା ମଳିନ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜୀବିତ ପ୍ରାୟ ଭୟ ବୋଧହୁଏ । ଜୟପୁର ବାଦ ଖୁବ୍ ଲମ୍ବ । ଗୋଟିକର ଲମ୍ବ ଏଗାର ଫୁଟ ଢଳିଇଅଛି ଏବଂ ଅନ୍ୟଟି ଦଶଫୁଟ ନ ଇଅଛି । ଗୃହ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ମହାବଳ ବାଦର ଛୁଲ ମୁଣ୍ଡ ସହିତ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଅଛି । ତାହାର ଦାନ୍ତ ପୁଅଲ ବ୍ୟକ୍ତିର ବୁଢ଼ା ଆଙ୍ଗୁଳିଠାରୁ ମୋଟା । ସେ ବ୍ୟାଘ୍ରଲା ସମ୍ବରଣ କରି ହାତ ମାଂସ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ସୁକର । ସେହିପରି ଦୁଇଗୋଟା ମୃତ ଭାଲ୍ ଜୀବିତ ପ୍ରାୟ ଠିଆହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଗୋଟାକର ଲମ୍ବ ଛଅ ଫୁଟ ଛଅଇଅଛି, ଅନ୍ୟଟି ତାହାଠାରୁ ଟିକିଏ ସାନ । ଦୁଇଟା ବୃହତ୍ ହାତୀ ଦାନ୍ତ ରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ଗୋଟାକର ଓଜନ ୩୪ ପାଉଣ୍ଡ, ଦ୍ୱିତୀୟଟା ୩୧ ପାଉଣ୍ଡ । ବଡ଼ଦନ୍ତର ଲମ୍ବ ପାଞ୍ଚ ଫୁଟ ଢଳି ଇଅଛି, ମୋଟ ଏକ ଫୁଟ ଦୁଇଇଅଛି ।

ଗୋଟାଏ କଲପାଟି ଦିନର ଓଞ୍ଜନ ୩୭ ପାଉଣ୍ଡ ବା ୧୮ ସେର । ଏଥିରୁ ଅନୁ-
ମିତ ହୁଏ ହାତୀଟାର ଆକାର ପ୍ରକାଶ, ଗିରିରତ୍ନା ପରି ହୋଇଥିବ । ତାହାର
ଦନ୍ତଭୂଷଣ ପିତ୍ତଳକତାମାନ ବଡ଼ ଗରମୁହଁଠାରୁ ବଡ଼ । ଚିତାବାଦ ଓ ମାଙ୍କ-
ଡର ଅସ୍ଥିକଳାଳ ପ୍ରେତବର୍ଣ୍ଣର ପ୍ରଜା ପ୍ରାୟ ଠିଆହୋଇଅଛନ୍ତି । ବଣମଝି,
ମାଳ ଗାଈ, ଗୟଳର ଶିଙ୍ଗାଳ ମୁଣ୍ଡ ଏବଂ ଗୋଟାଏ ମୃତ ଶିଆଳ ରକ୍ଷିତ ହୋଇ-
ଅଛି । ପରଜା, ଗାଦବା ଶବ୍ଦର ପ୍ରଭୃତି ବନ୍ୟ ଜାତିର ଉତ୍ସବଗଣ ଭିତ୍ତି-
ଗାନ୍ଧରେ ବିଲମ୍ବିତ । ପରଜା ନାହିଁ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ । ଯୋଡ଼ିଆ ପରଜା
ଏବଂ ବନ୍ଦା ପରଜା । ଯୋଡ଼ିଆ ପରଜାଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ରସ
ଓ ପିତ୍ତଳର ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧନ୍ତି ଏବଂ ଝିଙ୍କ ଝଙ୍କାଠି ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧନ୍ତି । ବନ୍ଦା
ପରଜା ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଚିର ଉଲଗ୍ନା । ବନ୍ଦା ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଉଲଗ୍ନ ।
ସେମାନେ ୮/୯ ଆଙ୍ଗୁଳ ଓସାରର ଖଣ୍ଡେ କନା ଅଣ୍ଟାରେ ବାନ୍ଧିଥାଆନ୍ତି । କାତ
ଏବଂ କଉଡ଼ିମାଳରେ ସେମାନଙ୍କର ବେକଠାରୁ ଆଣ୍ଟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡାକିହୋଇ-
ଥାଏ । ପ୍ରବାଦ ଅଛି — “ମାତେରୁ ନଦୀରେ ସୀତା ସ୍ନାନ କଲବେଳେ ସେମାନେ
ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ହସିଥିଲେ । ତତ୍ତ୍ୱ ସୀତା ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଅଭିଶାପ ଦେଇଥିଲେ,
ଭୁବନୁମାନେ ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତରରେ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ରହିବ । କେବଳ ଅଣ୍ଟାରେ
ଖଣ୍ଡିଏ ଅଣଅସାରୀଆ କନା ବାନ୍ଧବ” ।

ଯୋଡ଼ିଆ ପରଜା ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ହାତ ଗୋଡ଼ରେ ଚିତା କୁଟାନ୍ତି ।
ସେମାନେ ପିତ୍ତଳର ଭାରି ଭାରି ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧନ୍ତି । ସେମାନେ ପରିଷ୍କାର, ପରି-
ଚ୍ଛନ୍ନ ମୁଣ୍ଡ ସଦାନନ୍ଦମୟ । ପ୍ରଦର୍ଶନୀର ଏକ ସ୍ଥାନରେ ବନ୍ୟଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର
ଅଳଙ୍କାର ଗଚ୍ଛିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । କଂସାପିତ୍ତଳର ପ୍ରକାଶ ଖଡୁ, ଗୋଡ଼-
ବଳା ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାକୁ ହୁଏ । ପଟେ ୨ ଡାଡ଼, ଖଡୁ ଏବଂ ଗୋଡ଼-
ବଳାର ଓଞ୍ଜନ ସେରେ ଦୁଇଫେରରୁ ଉଠା ଦୁହେଁ । ନାକର ଲୁହାଦଣ୍ଡୀ
ଦେଖିଲେ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହା ଡିନି ଆଙ୍ଗୁଳ ପରିମିତ
ଲମ୍ବ ଏବଂ ତଦୁପସାଗୀ ଓସାର । ସେ ଦଣ୍ଡୀ ପାଟି ଉପରେ ଡାକୁଣୀ ପରି
ଝୁଲୁଥାଏ । ଖାଇବାବେଳେ ତାକୁ ବାମହସ୍ତରେ ଟେକି ଧରିବାକୁ ହୁଏ । ଏହା
ଦଣ୍ଡୀ ପିନ୍ଧିବାର ଦଣ୍ଡ । ଏହି ଅଳଙ୍କାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟାଏ କି ବିକୃତ କରେ,
ତାହା ଯେହି ଦଣ୍ଡୀଧାରଣୀ ମାନେ ଜାଣିଥିବେ । ମାତଳ କଙ୍ଗା ଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ-
ମାନେ ବି ଉଲଗ୍ନ । ରୁଣିଆଙ୍ଗୁଳ ବହଳର ଗଣିକଉଡ଼ିମାଳରେ ଭୁଡ଼ଠାରୁ

ଆଶୁ ଯାଏ ଅଜ୍ଞାତନ କରି ରଖନ୍ତି । ସେମାନେ କଂସାପିତ୍ତଲର ଅଳଙ୍କାର ଧାରଣ କରନ୍ତି । ବେକ ଓ କାନର ଅଭୂତ ବେଶାବେଶ ଲେଖିଲେ ଟେଣ୍ଡେ ପୋଥି ହେବ ।

ବନ୍ୟ ଜାତିମାନଙ୍କ ପୁରୁଣା କାଳିଆ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ସବୁସ୍ବତ ହୋଇ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଗୃହରେ ରଖାଯାଇଛି । ଧନୁ, ବାଣ, ଟାଙ୍ଗି, ବୁଝେ, ଗୋ, ଦା, ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଅଛି, ତାହା ସଖ୍ୟା କରିଦେବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଧୈର୍ବ୍ୟ ନାନା ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଖେଳେ ଅଛନ୍ତି ଟେଣ୍ଡେ, ଟିକା, ଦଣ୍ଡୁ, ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ି ପାଇ ନାହିଁ । ନାନାଜାତିର ବନ୍ୟଜାତି ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଦେଖାଯାଏ । ଝୁଣା, ଲୁହା, କୁହୁଡ଼ି, ଶୁକୁଡ଼ି, ମଣ୍ଡୁର, ମହୁପେଣା, କେମ୍ପକ-ପଥର, ସୋଲ, କୁମୁଦଗୁଳି, ଢିଲିଙ୍ଗ, ବେଣାଚେର, ହଣ୍ଡୋ, ବାହାଡ଼ା, ଅସିକା, ଭଲିଆ, ପାଲୁଅରୁନା, କାପିମଞ୍ଜି ଟୁଲ, ମସିଣା, କୁର୍ମିକୋଷ ପ୍ରଭୃତି କେତେ ଯେ ଅଛି, ସେଥିର କଳନା ନାହିଁ । ଧାନ, ମାଣ୍ଡିଆ, ରବିସ୍ୟା, ଘୁଆ, କାଣିଆ, ଜନା, (ବାଜରା) କାଙ୍ଗ, ଗଛର ଫୁଟନ୍ତୁ ପାହାରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଧୋଇ ରହିଅଛି । ମାବକା ପାହ; ପଥର ପିଆଳ, କଂସା ପିତ୍ତଳ ଓ ମୋ ବାଦନ, ଡେଇଁ ଟିକାର ବାକ୍ସ, କାଠର ବନାନ, କରମହାତନମିତ ସୁନ୍ଦର ବାକ୍ସ, ସେଉଁଥି ପ୍ରଭୃତି ପାଣିଗୁଡ଼ା ଯନ୍ତ୍ର, କାଢ଼ିଶପାଣ୍ଡୁଆ, ଯେଡ଼ି, ଡାଲ, ଜଉଝେଡ଼ି, ଜଉମାଲ. ଜଉ-ଶୁମର, ମସୁର ପୁକ୍ତ, ବନ୍ୟଜାତି ଔଷଧ ଚେର, ଛୁଲି, ପଲ. ହଳଦୀ, ବେନା ପ୍ରଭୃତି ସୁନ୍ଦରତ ହୋଇଅଛି । ସୁଲରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଯାହା ଅଛି, ମାସେଯାଏ ଲେଖିଲେ ତାହା ଖେଳେ ଟେଣ୍ଡେ ଟେଣ୍ଡେ ନାହିଁ ।

ଘରବାର ହଲ ଜୟପୁରର ଅଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଦୁର୍ଗ । ପ୍ରକାଶ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ହଲ ଅବସ୍ଥିତ । ଦୁର୍ଗମଣି ସୁନ୍ଦାବଲିଦ୍ବାରା ଦୁରୁ ଅତି ମନୋହର ଦିଶେ, ଯେପରି ନାଟବଜ ବାଦକ ବହୁ ପଣା ଫେକି ଘେବକୁ ଟରିଅଛି । ବହୁବଧ ଉତ୍ସାହ ଶିଳ୍ପକଳାରେ ହଲ ଆଲୋକିତ । ଭିତକୁ ଘେବେ ଲେଲେ ଗୋଟିଏ, ଏହା ମହେନ୍ଦ୍ର ଉଦନ କମ୍ବା କୁବେରେ ଯନ୍ତ୍ରାବଳୀ ଶାଳ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଗୋପ୍ୟ ନିର୍ମିତ ଛବି, ରୂମର, ବଜରା, ଚରସ, ଆଦେଶୀ, ପଟାକା, ବାମନ, ଅମାୟ, ପାଲକି, ହାୟୋଲା, ଚୌକି, ଅବମିଚୌକି, ସିଂହାସନ ଜ୍ୟୋତିରେ ଝଲକ ଉଠୁଅଛି । ସରଳତା ସବୁକୁ କାହୋଡ଼ର ଜ୍ୟୋତି ମେ ଜ୍ୟୋତିକୁ ପୃଥକ କରୁଅଛି । ମହାଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଜ୍ୟୋତିରେ ମହୋତ୍ସବ ଲାଗିଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ମନୋରମ ସ୍ବଚ୍ଛତମ କାରୁକଳାରେ ଅଳଙ୍କୃତ ।

ଭୂଗୋଳ ବହୁମୂଲ୍ୟ ବହୁଦାୟ ଅଜ୍ଞାତ । ତାହା ଉପରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ
 ଫୁଲର ପର୍ମା ବେଷ୍ଟିତ ପଟୋ ଟଙ୍କା ହୋଇଛି । ପଟୋରେ କାନ୍ଥ ଦଶିବାକୁ
 ନାହିଁ । ମାତ୍ରାଜ ଲଟକ ସହଚ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାୟ ରଜା ରମଚନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କର କର ମନ୍ଦିନ
 ଚନ୍ଦ୍ର ଖଣ୍ଡି ଶିଳ୍ପ ଅତି ସ୍ୱାସ୍ଥବିକ ପ୍ରକାରରେ ଉଠାଇଅଛି । ମହାରଜା ବନ୍ଧମଦେବ
 ବର୍ମାଙ୍କର ଦରବାର ବେଶ ସୁଧର୍ଷିତକ ପରି ସରଳ, ନିରାଡ଼ମ୍ବର । ସେ ଜନକ-
 ରଜାଙ୍କ ପରି ଆଦର୍ଶ ଗୁପ୍ତ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ତପସ୍ୱୀ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଯେହୁ ଭାବ ସୁପ୍ତ
 ଭାବରେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି । ସେ ସାରସ୍ୱତ ରତ୍ନକୋଷର ମହାହୁଁ ଦୁଲଭ
 ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଭୂଷଣ ମଣି, ତାହାର ପାର୍ଥବ ରତ୍ନାଳଙ୍କାରରେ କି ପ୍ରୟୋଜନ ?
 ଜୟପୁରର ଭୂତପୁର ରାମାନାଥଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରମୂର୍ତ୍ତି ଅନେକ ସୁନାମଧନ୍ୟ ବରେଣ୍ୟ
 ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପୋଷ ଅତି ସତ୍ତ୍ୱଭାବରେ ସୁରକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛି । ଗୋଟିଏ
 ରୌପ୍ୟସିଂହର ଠାଣି ବଡ଼ ଚମତ୍କାର । ପଶୁରଜାର ନିର୍ଭୀକ ଉଦାର ଦୃଷ୍ଟି,
 ଗର୍ଭର ମୂର୍ତ୍ତି ଯଜ୍ଞତଥା ହୋଇଅଛି । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାଦିତ ଖୋଦିତ ଉକ୍ତି ଆକର୍ଷଣୀ ଦଶା-
 ବତାର ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲେ ତାହା ହସ୍ତନିର୍ମିତ ବୋଲି କୋପ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହା
 ରଜାଙ୍କ ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସୁଗନ୍ଧ ମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରଭାମଣ୍ଡଳ ହୋଇଅଛି ।
 ହଲ୍ ତଳେ ବହୁରଙ୍ଗୀ ମସୃଣ ମାବଲି ପଥର ବସ୍ତୁ ହୋଇଅଛି । ସତେ ଯେପରି
 ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ ଆକାଶରୁ ଖସିପଡ଼ି ଗୁରୁ ଅଘାତରେ ମୁକ୍ତି ହୋଇ ରହିଅଛି ।
 ଦ୍ୱାରର ଭିତର ପାଖରେ ଦୁଇଜଣ ସୈନିକ ପୁରୁଷ ବରୁଣ ଧରି ତଣ୍ଡାୟମାନ ।
 ଲୌହ ସାଞ୍ଜୁରେ ତାଙ୍କର ଆପାଦମସ୍ତକ ଆବୃତ । ଆଖି ଉପରେ ସୁଦ୍ଧା ସୁସ୍ଥ
 ଲୌହଜାଲର ଆବରଣ ରହିଅଛି । ଗୋଡ଼ରେ ବୁଟ, ଜୋତା, ମୁଣ୍ଡରେ
 ଲୌହନିର୍ମିତ ସାହେବ ଟୋପି, ଚାଟାଣି ବାସେଇତ, ଶୁଷଣ ଏବଂ ଗର୍ଭର, ହଠାତ୍
 ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦୁଇଜଣ ସଶସ୍ତ୍ର ଦୌଡ଼ାରିତ ବୋଲି ଭ୍ରମ ଜାତ ହୁଏ । ମୂର୍ତ୍ତି ଦୁଇଟି
 ଦରବାର ବେଳେ ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଦରବାରର ସମସ୍ତ ସାଜ
 ସରଞ୍ଜାମ ହଲରେ ଗଢ଼ିତ ଆଏ, ସାହା ଏରୂପ ଯନ୍ତ୍ର ସହ ରକ୍ଷିତ ଯେ, ସେଥିରୁ
 କେହି ପୁରୁଣା ହେବାକୁ ନାହିଁ—ସବଦା ନୂତନ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ଦରବାର
 ହଲରେ ଯେତେ ଉପକରଣ ସଜ୍ଜିତ ଅଛି ତାହାସବୁ ଲେଖିଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ସ୍ତବ୍ଧ
 ପୁସ୍ତକ ହେବ । ସେଠାରେ ପ୍ରତୀନ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଉତ୍ତପୁଣିଲ୍ଲ ଦାତ ଧରାଧର
 ହୋଇ ରହିଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ପଦାର୍ଥସମୂହରେ ଇତିହାସର ଉପାଦାନ ଘଣ୍ଟେ
 ବିଦ୍ୟମାନ ।

ତରବାର ହଲକୁ ଲାଗି ଅସ୍ଥାଗାର^{୨୦} । ତାହା ଦେଖିବାକୁ କୌତୁକ୍ୟ ଦି
ହେଲେହେଁ ଯମପୁରୀ ସଦୃଶ ଝୁଷଣ । ସେଥିରେ ଯେତେ ଅସ୍ତ୍ର ଚାପ ଗନ୍ଧକୋଇ
ରହିଅଛି, ସ୍ବୟଂ ମୃତ୍ୟୁର ଅସ୍ବଗାଳରେ ସୁଦ୍ଧା ସେତେ ଥିବା କା ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ।
ତାହା ଦେଖିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟମତ ବ୍ୟାଧାର ଲେଖା ଉନ୍ମତ କରାଅଛି,
ତାହା ସହଜରେ ଜଣାଯାଏ । ବିଜ୍ଞାନର ଅଭିଭାବ ଶକ୍ତି ଯେତେ ପ୍ରକାର ଉନ୍ମତ
ଉଦ୍ଭାବନ କରିଅଛି, ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ମାର୍ଗ ଯନ୍ତ୍ରର ଉନ୍ମତ ସାମୁଦ୍ରିକ ବିଜାଗ୍ରାସ୍ତ୍ର
ହୋଇଅଛି । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ତାହା ପୁଣି ବିଜ୍ଞା ମାନ୍ୟତାର ପ୍ରତ୍ୟାପନ
ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁନାତି ମୃତ୍ୟୁଅସ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବନ ଯେତେ ଅଧିକ କରିପାରିଅଛି,
ସେ ଜାତି ଜଗତରେ ତେତେ ଉନ୍ମତ ଏବଂ ତେତେ ସତ୍ତ୍ବ । ଏହିକ ନାନା
ପ୍ରକାର ବିଷାକ୍ତ ମୃତ୍ୟୁବାସ୍ତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର ସାଂଘାତକ ଅସ୍ତ୍ର ହୋଇ ବଢ଼ିଲଣି । ବୈଜ୍ଞାନିକ
ଯୁଗରେ ମନୁଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଖୁବ ମାରିଶିଖିଅଛି । ନିଜର ବ୍ୟବସ୍ଥା ବ୍ୟାଧାର
ମନୁଷ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସା ହୋଇଉଠିଛି — ଏହା ତାହାର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ମତ !!
ପୃଥକାଳରେ ମୁନିରାଜିମାନେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମବ୍ୟାଧାର ରୋମ ସୀମାକୁ ଉଠିଥିଲେ;
ମାତ୍ର ଏକାକରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରାଷ୍ଟ୍ରପ୍ରଜାବ୍ୟାଧାନେ ହତ୍ୟାବ୍ୟାଧାର ଚରମ ସୀମାକୁ
ବଳିଗଲେଣି । ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବୃନ୍ଦିର ଶେଷ କେଉଁଠାରେ, ତାହା ଭବିଷ୍ୟେ ଭବିଷ୍ୟେ
ଆମ୍ଭା ଥିବ ଉଠେ । ଏ ଉନ୍ମତର ଶେଷ କେଉଁଥିରେ ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ
ଶୂନ୍ୟରୁ ଉତ୍ତର ମିଳେ — ଧୂସରେ । ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ସତ୍ତ୍ବ ଶିକ୍ଷିତ ଏବଂ
ଉନ୍ମତ ହୋଇ ଧୂସ ଆଡ଼କୁ ଧାଉଁଅଛି । ଧୂସହୀଁ ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଧୂସହୀଁ
ତାହାର ଆଦର୍ଶ । ଏହିପରି ମନୋବୃତ୍ତି ଦେଖି ସଂସାରରେ ରହିବା ଅପେକ୍ଷା
ବଣକୁ ପଳାଇ ‘ସାହି ମଧୁସୂଦନ’ ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବା ମନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ । ହିଂସା,
ହତ୍ୟା ଯେବେ ମାନବଜନ୍ମର ପରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ତେବେ ମନୁଷ୍ୟ ଜନ୍ମ ଅପେକ୍ଷା
ପଶୁ ପକ୍ଷୀ ଜନ୍ମ ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ଶ୍ରେୟ ।

ଅସ୍ଥାଗାରୁଟି ସ୍ବୟଂ ରାଗଚଣ୍ଡୀଙ୍କର ଆଶତାଶାଳା । ତାହା ଭିତରେ
ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖବ୍ୟାଧାନ କରି ରହିଥିବା ପ୍ରାୟ ବୋଧ ହୁଏ । ସଂସାରର ଅନିତ୍ୟତା,
କାଳର କରଳ ତାଣ୍ଡବ ଲାଳା, ନରପ୍ରାଣରେ ଦେବତା ସ୍ବରୂପ ଦୟା କ୍ଷମାର
ଅବହେଳା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ଭାବ ଅସି ମନକୁ ଦେଇ ପକାଏ । ମନୁଷ୍ୟର
ଜୀବନରେ ମନୁଷ୍ୟ ମଧୁମହୋତ୍ସବ ଉପସ୍ଥାପନ କରେ, ଏହା ଭାବ ମନୁଷ୍ୟ
ଜନ୍ମକୁ ଧୂଳିକାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ଏଣେ କିଏ କେଜାଣି ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ

ଆଜି ଆମେ ଯୁଗର କେତେ ଅଲୌକିକ କାହାଣୀ କାନନ କାନନ କହି
 ବୁଲୁଥାଏ — ଇତିହାସର କେତେ ଅମାସୋର ପାଠ ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଥାଏ ।
 ଅସାଧାରଣରେ ବିଭିନ୍ନ ଢଙ୍ଗର ଦୁଇ ଶତାଧିକ ବନ୍ଧୁକ ଅଛି । ବାଡ଼ି ବନ୍ଧୁକ
 ଖଣ୍ଡେ ସୁନ୍ଦର ହାତବାଡ଼ି ପରି; ମାତ୍ର ଗୁଳିଲେ ତାହା ଭିତରେ ଯମ ଦୁଇ ପରି
 ଆଗରୁପାଏ ରହିଅଛି । ଖଣ୍ଡା ସଂଖ୍ୟା ଗଣ୍ଡାକୁ ଅନ୍ଧକ୍ରମ କରି ପରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ
 ହୋଇଅଛି । ନଦୀରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଜହ୍ନମାଛ ଗ୍ରାସିଲେ ପରି କାନ୍ଥରେ
 ମାଲ ମାଲ ଖଣ୍ଡା ସଜିତ । ସୃଷ୍ଟି ନିର୍ମିତ ପାଟଖଣ୍ଡା ଅତି ଗୌରବରେ ପାଟ
 ଘୋଡ଼ିହୋଇ ସୁନାଖାପ ଭିତରେ ନିହିତ । ଦୂରବାର ବେଳେ ଏହି ଖଣ୍ଡା
 ସିଂହାସନ ଉପରେ ରଖିତ ହୁଏ । ସୁନାର ଢାଲ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ବାସ ନଶୀ ହୁଏ
 ତଳେ ଲୁହାର ଘାଣ୍ଟି ନାଶ ଲାଗିଅଛି, ତାହା ଅଙ୍ଗୁଳ ତଳେ ଲୁଚିରହେ ।
 ସେହି ନିଶରେ ଶବ୍ଦକୁ ଭଲ ପରି ଅମ୍ଳୁତ ଆଣିଲେ ସେ ଶୁଷ୍କ ଶତବିଷତ
 ହୋଇ ଇହଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କରେ । ସ୍ଥଳରେ ଅସାଧାରଣରେ ଧ୍ରୁ ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ର-
 ଶସ୍ତ୍ର ଅଛି । ପ୍ରତି ପ୍ରକାରର ଅସ୍ତ୍ର ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଛି । କେତେକ ପ୍ରକାର
 ଅସ୍ତ୍ରର ନାମ ନିମ୍ନରେ ଅଙ୍କିତ ହେଲା: —

୧ । ଖଣ୍ଡା — ଗୁପ୍ତ ଖଣ୍ଡା, ଖାମଶା ଖଣ୍ଡା, ସୁନ୍ଦର ଖଣ୍ଡା, ଧୂପ ଖଣ୍ଡା,
 କର୍ମି ଖଣ୍ଡା । ୨ । କାଣ୍ଡ — କଇଁଙ୍ଗାଘା, ଗୋଗା, ଯମଦାଡ଼ି, କଟାଘା, ଗାଗଡ଼ା,
 ବୁର୍ଜୁଲ, ବୁକୁ, ବଡେଇ, ଖଙ୍ଗାରକାଞ୍ଚା । ୩ । ଟାଙ୍ଗି — ପଶୁରାମ ଟାଙ୍ଗି,
 ଚଲପଣିଆ ଟାଙ୍ଗି, ମୋଟା ଟାଙ୍ଗି । ୪ । ଟାଙ୍ଗିଆ — ମୁଣ୍ଡି ଟାଙ୍ଗିଆ, ପାଣି
 ଟାଙ୍ଗିଆ । ୫ । ତାଲ — ପଟା, ପଞ୍ଚ । ୬ । ଭୂଷଣ — ସାବେଲି, ପଟିଛେଲ,
 ମୁକୁନ୍ଦସୁର ଛେଲୁ, ଭାଲ, ଶିର୍ଷ ବାନାଟି । ୭ । ଧନୁ — କଷଣୀ ଧନୁ, ବାଟୁଲ
 ଧନୁ । ୮ । କାଣ୍ଡ — କେନା କାଣ୍ଡ, କଷଣୀ କାଣ୍ଡ, ଶଉର କାଣ୍ଡ, ବିଟା କାଣ୍ଡ ।
 ୯ । ଚକ୍ର । ୧୦ । ନଳୀ — ଓଡ଼ିଆ ନଳୀ, କେପୁ ନଳୀ, ଝିକମକ ନଳୀ, ବାର
 ନମ୍ବର ନଳୀ, ବାଡ଼ି ନଳୀ, ପବନ ନଳୀ, ରାଜପୁଲ, ମେଗାବନ, ହାଣ୍ଡମାଟିନ,
 ସଇତର, ବ୍ରତଲେଡ଼ି, କାମେଣ୍ଡ, ଓଡ଼ିଆ ପିସ୍ତଲ, କେପୁପିସ୍ତଲ, ରଭଲଭର,
 ତୋପ, ଟୋଟା ତୋପ । ୧୧ । କଡ଼ାବନ୍ଧୁ — ଟୋପର, ପଟୀ, ଦୋସ୍ତନା ।
 ୧୨ । ବାସନ୍ତା ।

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ନାନାପ୍ରକାର କମାର, ଲୁହା ସାଞ୍ଜୁଣ ସାହେବ ଟୋପି
 ପରି ଲୁହା ଟୋପି, ପିଉଲ ଟୋପି, ଯମଦାଡ଼ି ଅସ୍ତ୍ର, ଛଅଗା ହୁସ, ବଜ୍ର ଏବଂ

ଛାତରେ ଧରି ପିଙ୍ଗିବା ଅସୁ ଓଡ଼ିଆ ଅସୁର ଅନେକ ଅସୁର ଅଛି । ଗେମର
 ବନ୍ଧୁକ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଏବଂ ମୋଟା । ଗୋଟାଏ ବନ୍ଧୁକକୁ ଦୁଇଜଣ ଟେକିବା
 କଷ୍ଟକର । ତାକୁ ଗଛରେ ବାନ୍ଧି ମାରିବାକୁ ହୁଏ । ଯେହେତୁ ବନ୍ଧୁକ ଛାତରେ
 ଧରି ଲଢ଼ୁବା ଭଳି ଖରପୁରୁଷ ପୂର୍ବେ ଜୟପୁରରେ ଥିଲେ, ବୋଲି ପ୍ରାର୍ଥନା
 ଲେକେ କହନ୍ତି । ଅସୁକଣ୍ଠିତ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ବନ୍ଧୁ ଅସୁର ଜ୍ୟୋତିରେ
 ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ । ସେ ଜ୍ୟୋତିରେ ଘେନିଲେ ଫିଲେ ଅତି ଉଚ୍ଚ ଜ୍ୟୋତି ଉଠିଲା
 ହୁଏ । ତେତେବେଳେ ଅସ୍ତ୍ରାଗାରକୁ ଚାହିଁଲେ ଅତି ଦୁର୍ଲଭ ହୋଇପଡ଼େ । ଅସ୍ତ୍ରା-
 ଗାରରେ କେତୋଟି ସୈନିକ ପୁରୁଷର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି । ସେମାନେ ଲୁହା ସାଞ୍ଜୁ ଓ
 ଲୁହା ଟୋପି ପିନ୍ଧି ସତର୍ପି ବରଭଙ୍ଗୀରେ ଚିଆନ୍ତାଛା ଅଛନ୍ତି । ସାଞ୍ଜୁରେ
 ଅସୁରସ୍ତ୍ର ଖଞ୍ଜାହୋଇଅଛି । ଧୂସରେ ଧନୁବାଣ ଧରି ଚିତ୍ତହୋଇଅଛନ୍ତି ।
 ପୃଷ୍ଠପ୍ରାନ୍ତରେ ଶରପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂଶୀର ବନ୍ଧା ହୋଇଅଛି । ମୂର୍ତ୍ତିବୃତ୍ତିକ ଦୈତ୍ୟଦାନବ
 ମୂର୍ତ୍ତିର ଶତ୍ରୁ ସମ୍ବରଣେ । ଦେଖିଲେ ଭୟ ବୋଧ ହୁଏ । ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ
 ଏହେତୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟକାୟ ଖର ଥିଲେ, ଏହି ମୂର୍ତ୍ତି ଯେତେବେଳେ ନିର୍ବଚ ସାନ୍ଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ
 କରୁଅଛି । ଏସ୍ତ୍ରାଗାରର ଅସୁରସ୍ତ୍ର ସଖ୍ୟା ଅଗଣ୍ୟ ନ ହେଲେହେଁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ
 ଲୁହେଁ । ପୂର୍ବେ ଉତ୍କଳୀୟ ଶରମାନେ କରୁଥିବା ଅସୁରସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ,
 କିପରି ଶରବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହେଉଥିଲେ, ଯେତେବେଳେ ଶକ୍ତିହାସିକ ପ୍ରମାଣ
 ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳେ । ଯେଉଁ ଜାତୀୟ ବରଭଙ୍ଗରେ ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ସେତୁ-
 ବନ୍ଧିଯାଏ ଅଭିଭାବିତ ବକ୍ଷୀତ ହେଉଥିଲା, ସେହି ବଜ୍ରପୀ ଶରମାନଙ୍କର
 ବନ୍ଧୁରମାନେ ଖବକାୟ, ଶରୁ ଏବଂ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଲେ ଦାରୁଣ ଶୋଭା
 ଏବଂ ଦୁଃଖରେ, ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁ ସିନ୍ଧୁ ହୋଇଥାନ୍ତେ । ଯେଉଁମାନେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ମହାବଳ
 ବ୍ୟାଘ୍ର ଏବଂ ମଉ ଦନ୍ତାବଳକୁ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ପରି ହେୟ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ, ସେହି-
 ମାନଙ୍କର ବନ୍ଧୁର ଏବେ କୁକୁର ଭୂକିଲେ ଭୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ହାୟ ସର୍ବଭାସୀ
 କାଳର ଅସାଧ୍ୟ କଅଣ ଅଛି ? ଏ ଅଧୋଗତି—ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତର ସାନ୍ତ୍ବନା କଅଣ
 ଅଛି । ସାନ୍ତ୍ବନା କେବଳ ହାତୀକାର ଏବଂ ମର୍ମଦାୟକ ଉଷ୍ଣ ନିଃଶ୍ୱାସ ସିନା !
 “କାଳସ୍ୟ କୁଟିଳା ଗତିଃ” ଏ ପ୍ରବଚନ ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ଯତ୍ୟ ଏବଂ ସାଧକ ।
 ନିଜ ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ଖ୍ୟାତି ଗୌରବ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏକାକରେ ହସ୍ତ ବା କାନ୍ତନିକ
 ଉପନ୍ୟାସ ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ନିଜେ ଯେ ଦେଖି ନହୁଁନିତ ବର ବନ୍ଧୁର
 ବନ୍ଧୁର, ଏହା ଯଦିଫଳରେ ଯଦ୍ୱାସ କରିହେଉନାହିଁ । ନିଜ ପ୍ରତି ନିଜର ଅବ-

ଶ୍ରାପ ଜନ୍ମୁ ଅଛି । ଏ ଦୁର୍ଗତ ରଖିବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଚାଟର ଅନୁପମ ଚପୁଳ କାଞ୍ଜିକୁ ବିଦେଶୀୟମାନେ ମନୁଷ୍ୟର କାଞ୍ଜି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ, ସେହି ନୀତି ଏବେ ଦରଦ୍ରୁପଞ୍ଚାଶର ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହା କେଉଁ ପାପ ବା କେଉଁ ଅପଦେବତାର ଅଭିଶାପ ଫଳ, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ନାରୀ ଶାବକ ମହାଲତା ହେଉଅଛି, ପୂର୍ବପୁରୁଷର ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ସଙ୍ଗାଳି କରି ରବ ଅନୁଭବ କରୁଅଛି; ମାତ୍ର ଅଲଗା ଗର୍ବରେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଦିନ ସେ ବଂଶୀୟ ଗୌରବରେ ଖାଲି ରବ ଅନୁଭବ ନ କରି ନିଜେସେହି ବଂଶର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରି ନାହିଁ ବୋଲି ଅସନ୍ନ୍ୟ ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରିବ, ସେହିଦିନ ସେ ସେହି ବଂଶର ଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ହେବ ଓ ସେହିଦିନ ସେ ଅଜ୍ଞତ ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶର ଅନୁକରଣରେ ଶୁଦ୍ଧ ହୋଇ ନିଜକୁ ଉନ୍ନତ ଭାବରେ ଗଠନ କରିବାକୁ ଶିଖିବ ।

¹¹ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ନିକଟରେ ନୂତନ ନଅର ତୋଳା ହେଉଥିଲା । କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଶେଷ ହୋଇଆସିଥିଲା; କେବଳ ଉପରକାମ ସାମାନ୍ୟ ଅବଶିଷ୍ଟ ଥିଲା; ମାତ୍ର କି ଅମଙ୍ଗଳ ସୂଚନା ହେତୁ ତାହା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ ସ୍ୱାମୀ-ବର ମଣିମାଣିକ୍ୟରେ ଝଲମଲ ହେଉଥାଆନ୍ତା, ଗୀତ ବାଦ୍ୟ, ଜନ କୋଳାହଳରେ ଚରମୁଖରିତ ହେଉଥାଆନ୍ତା, ତାହା ଏବେ ଶୂନ୍ୟ ପୁରା ହୋଇଅଛି । ସ୍ୱାମୀ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟର ନୁହେଁ, ଜଡପଦାର୍ଥର ବି ସ୍ୱାମୀ ଅଛି ।

1. କଥିତ ଅଛି ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ଖୋଲାଉଥିଲେ । ଏହି ସରୋବରର ଆୟତନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଙ୍କୁଚିତ । ଏହା ପୋତି ହୋଇଯିବା ଉପରେ । ଏହାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ସହରର ବହୁ ପ୍ରକାର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିବ ।
2. ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୁଣାଗଡ଼ ଏକ ଧୂ*ସସ୍ତ୍ରପ ମାତ୍ର । ଜୟପୁର ସହରର ପୂର୍ବଦିଗରେ ପ୍ରାଚୀନ ସଦୃଶ ଏକ ପର୍ବତମାଳାର ପାଦଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ସରବାରୀ ବାଜକ ଭଜ ବିଦ୍ୟା - ଜୟର ଅନତିଦୂରରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ମାଟି ନିର୍ମିତ ଏହି ସୁଦୃଢ଼ ଦୁର୍ଗ 1775 ମସିହାରେ ଇଂରେଜ କ୍ୟାପଟେନ୍ ମାଥ୍ୟୁସଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରେ ବିଶେଷ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତହୋଇଥିଲା । ପରେ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର ଅଭାବରୁ ଏହା ଧୂ*ସସ୍ତ୍ରପରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଦୁର୍ଗର ପ୍ରାଚୀରର ଉଚ୍ଚତା 20 ଫୁଟ ଥିଲା ଏବଂ 20 ଫୁଟ ଉଦ୍ଧାରର ଏକ ପରିଣା ଦ୍ୱାର ଏହା ସୁରକ୍ଷିତ ଥିଲା । ମହାରାଜା ବିଜୟଦେବ ବର୍ମା ନୂଆ ରାଜସ୍ୱାସାଦ ନିର୍ମାଣ

କଲେ ଏବଂ ଦରବର ହଇର ପଛପଟକୁ ଏହା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ସମ୍ମୁଖ ଦ୍ଵାର ରାମେଶ୍ଵର ମନ୍ଦିର ଅଭିମୁଖେ ଥିଲା । ଏହା ଅତି ଜଳ ଦୃଢ଼ ପ୍ରାଚୀର ପରି-ବେଷିତ । କବିଶେଖରଙ୍କ ଜୟପୁର ଆଗମନକାଳରେ ଏହା ନିର୍ମାଣାଧୀନ ଥିଲା ।

3. ଜୟପୁରର ପୁରୁଣା ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ନାମ ବଲ୍ଲଭ ନାରାୟଣ ମନ୍ଦିର । ଏହି ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ଦିରରେହିଁ ଜଗନ୍ନାଥାଦି ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତି ସମେତ ଅନ୍ୟ ଦେବଦେବୀ ପୂଜିତ ହେଉଥିଲେ । ବଲ୍ଲଭ ନାରାୟଣଙ୍କ ଗୌପ୍ୟ ମେଳୁ ଜିୟା ସେହିନର ମନୋରମ ପରିବେଶ ଆଜି ଅନ୍ଧ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଅଦୂରରେ ନିର୍ମାଣାଧୀନ ଏକ ସୁଦୃଶ୍ୟ ମନ୍ଦିରରେ ଜଗନ୍ନାଥାଦି ଚତୁର୍ଦ୍ଧାମୂର୍ତ୍ତି ବିରାଜିତ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସହଯୋଗର ହାତ ବଢ଼ି ଆସିଲେ ଏ ସ୍ଥଳ ପୁଣି ମନୋରମ ହୋଇଉଠିବ ।
4. O. Pulla Reddy, I. C. S., ଯଏଜି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ନବଗଠିତ ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଥମ ଚିପ୍ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଏବଂ ପରେ ଚାନ୍-ଭରତ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଭରତ ସରକାରଙ୍କ ଦେଶରକ୍ଷା ବିଭାଗର ସର୍ବାଧିକାରୀ ରହିଥିଲେ, କିଛିକାଳ ପାଇଁ ଜୟପୁର କର୍ମଦାରୀରେ ଦେବୀନଗୁପ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ଜୟପୁର କର୍ମଦାରୀକୁ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ମିଶାଇବା ଦିଗରେ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମକୁ ପସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଚହାଡ଼ ଚଳାଇଥିବା ଜଣାଯାଏ ।
5. ବଙ୍ଗରର ଚାନାବାସନଠାରୁ ବହୁଗୁଣରେ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ଲେଉଟନୀୟଭାବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜୟପୁରର ଚାନାବାସନ ଶିଳ୍ପର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ସରକାରୀ ତଥା ବେସରକାରୀ ଝରରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଆରମ୍ଭ ହେବା ଉଚିତ୍ ମନେହୁଏ ।
6. କଳ ତିଆରି ଲତା ଓ ଚାଇଲ କାଖୋନା କ'ଣ ପୁଣି ଗୁଲୁକରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ?
7. କବି ଶେଖର ଚିତାମଣି ମହାନ୍ତି ସାଲୁରୁଠାରୁ ଜୟପୁରକୁ ରେଳରାସ୍ତାର ସ୍ଵପ୍ନ ସେତେବେଳେ ଦେଖିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ସାଧୀନ ଭାରତରେ ଜୟପୁର, କୋରାପୁଟ ଦେଇ ବିଶାଖାପାଟଣାଯାଏ ରେଳରାସ୍ତା ତିଆରି ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟହ ମାଲବୁହା ଗୁଲିଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ଏହାଦ୍ଵାରା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଉପକୃତ ହୋଇନାହିଁ । କଳିକତା ଓ ମାୟାଜଳ ଯୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ଯେପରି ଓଡ଼ିଶା ଦେଇ ରେଳପଥ ତିଆରି କରାଯିବ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିଲା, ସେପରିହିଁ ଜୟପୁର, କୋରାପୁଟଦେଇ ରେଳପଥ ତଥା ନିର୍ମାଣାଧୀନ ରାୟଗଡ଼ା ରେଳପଥ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ତଥାକଥିତ ଉନ୍ନତିକଳେ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ବଡ଼ ଲୋକେ କୁହନ୍ତି, ଶୋଇଲ ପୁଅର ଭାଗ ନାହିଁ । କୋରାପୁଟିଆ କେବେ ଉଠିବେ କିଏ ଜାଣେ ?

8. ବର୍ତ୍ତମାନର ପୂର୍ଣ୍ଣମହଲହିଁ ଥିଲ ବଞ୍ଚିତ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଗୃହ । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶିତ କିମିଷ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟ ଏବଂ ରେକର୍ଡ ପତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଅଭିଲେଖଗାରକୁ ଶୁଦ୍ଧିଯାଇଛି । ଏହାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ଯତେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକ ମନେହୁଏ ।
9. ଦରବାର ହଲ ଓ ନୂଆଗଡ଼ କୋଠା (ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହାକୁ ପୁରୁଣା ରାଜପ୍ରାସାଦ କୁହାଯାଉଛି) ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରାହୀନ । କ୍ଷୟପୁର ରାଜପରିବାରର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଗଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହାର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ସଂଭବପର ମନେ ହୁଏନି । ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଏ ଦିଗରେ ଆଗେଇ ଆସିବା ଉଚିତ ।
10. ଅସ୍ଥାଗାରର କେତେକ ଅସ୍ତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁଲିସ୍ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟରେ ସୁରକ୍ଷିତ ରହିଛି । ଅନ୍ୟସବୁ ରାଜ୍ୟ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ । କୋରାପୁଟରେ ନବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆଦିବାସୀ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ଏହାର ସ୍ଥାୟୀ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ସହ ଯୋଗାଯୋଗ ଚାଲିଛି ।
11. ନୂଆଗଡ଼ର ନୂଆ ନଅର କଥା ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇଛି । ସେସମୟରେ ତିଆରି ଚାଲିଥିବା ନୂଆ ନଅର ଆଜି ଶ୍ରାହୀନ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମହାରାଜ ବିଷମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ରାଜତ୍ବରେ ଜୟପୁର ଉତ୍କଳରେ ଉତ୍କଳ-
ସୂକ୍ଷ୍ମଗୋଷ୍ଠୀ ଧାରଣ କରିଅଛି । ସେଠାରେ ପ୍ରକୃତ କୋଟି କୁବେରର ଅନନ୍ତ
ଅମୂଲ୍ୟ ନିଧର ପ୍ରଦର୍ଶନା ବସାଇଅଛି । ଜୟପୁର ନିମ୍ନ ଅନେକା ଉତ୍କଳର
ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ଲୁଚିକରି ଅଛିଅଛି । କେଉଁଠାରେ କେତେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ବୈଦିକପୂର୍ଣ୍ଣ
ଅପୂର୍ବ ସୁଷମା ବନ ପଶୁପକ୍ଷୀର ଉପସ୍ଥାପନ ହେଉଅଛି, କେଉଁଠି କେତେ ଅମୂଲ୍ୟ-
ରତ୍ନ ଲୋକଲୋଚନର ଅଗୋଚରରେ ପଡ଼ିରହିଅଛି, କେଉଁଠାରେ ବା ପ୍ରକୃତିର
କେତେ ମହାଶକ୍ତି ବନପର୍ବତରେ ମିଳାଇ ଯାଉଅଛି, ତାହାର ଲୟତ୍ରା ନାହିଁ ।
ଜୟପୁରରେ ଅନେକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ ଏବଂ ଡର୍ଥ ସ୍ବରୂପ ଶିବମନ୍ଦିର ବିଦ୍ୟମାନ ।
ମାଳ-କଣ୍ଠେଶ୍ବର ପ୍ରତାପୀ ମହାଦେବ । ଏକାଦଶତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଧ୍ୟାନଧାରଣା
କଲେ ରୋଗ, ବିପଦରୁ ମୁକ୍ତି ମିଳେ । ଦିନେ ଦିନେ ତାଙ୍କ ପୀଠସ୍ଥାନକୁ ଡର୍ଥ-
ସାମୀ ପରି ଦଳା ହୋଇ ଲୋକ ଧାଇଁବାରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଶିବ ଜୟ-
ପୁରର କ୍ଷେତ୍ରପାଳ ରୂପେ ଗଡ଼ରଞ୍ଜନକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ ଶାନ୍ତିମୟ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଅବ-
ସ୍ଥିତ । ସ୍ଥାନଟି ଯୋଗ ସାଧନର ଉପଯୁକ୍ତ । ତେଣୁ ମହାଯୋଗିବର ଶଙ୍କର ସେ
ସ୍ଥାନକୁ ନିଜର ପ୍ରିୟ ଯୋଗପୀଠ ରୂପେ ବାଛିନେଇଅଛନ୍ତି । ଗଡ଼ର ଦକ୍ଷିଣରେ
ପଞ୍ଚମୁଖେଶ୍ବର ବା ପଞ୍ଚାନନ ନାମଧେୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଶିବଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଧରଣୀର
ମାନଦଣ୍ଡ ରୂପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ପଞ୍ଚାନନ ଆତୁରର ଗୁଡ଼ାରି ବକ୍ଷିଣ କର୍ଣ୍ଣରେ
ଶୁଣନ୍ତି । ଶବଙ୍କର ମନ୍ଦିରରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣବିଶ୍ବସ । ତାଙ୍କର ସେବା
ପୂଜାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ରାଜୋଚିତ ବ୍ୟବରେ ଚଳେ । ଜୟପୁର ରାଜଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ
ଘୋଡ଼ଗୋପବୃନ୍ଦାପୁଜା ପାଇ ଏବଂ ରାଜଭୋଗରେ ଭୋଗ ହୋଇ ଭୋଜନାଥ
ପ୍ରିୟ ରାଜଧାନୀ କୈଳାସ ପାଟଣାକୁ ଭ୍ରମିଯାଇଅଛନ୍ତି । କେହି କେହି ପଞ୍ଚାନନ
ମନ୍ଦିରରେ ଜପ କରି ସିଦ୍ଧମନୋରଥ ହୋଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଏ । ସେଠାରେ
ପ୍ରବେଶ ମାର୍ଗେ ସ୍ଥାନ ପ୍ରଭାବରେ ଗୋଟାଏ ଅତ୍ୟୁତ ପବିତ୍ରତା ଏବଂ ଦେବଭାବ
ଆସି ରୁଚିଆଡ଼ୁ ଦେଖିପକାଏ । ଶୁଦ୍ଧ, ସାହିତ୍ୟିକ ଭାବ ସଂସାରଚନ୍ଦ୍ରା ଶ୍ରବଣାନ୍ତ
ମନକୁ ଉତ୍ତାପ କରିଦିଏ । ଏହା ହିଁ ଡର୍ଥସ୍ଥାନର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଏବଂ ବିଶେଷତ୍ବ ।

ଗଡ଼ରୁ ସାତ ମାଇଲ ଦୂରରେ ବାକର ¹ ଜଳପ୍ରପାତ । ସେଠାରେ ବାକର
ନାମରେ ବନ୍ୟ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଅଛି । ରୂପପାଖରେ ମାରନ୍ତି, ଅରଣ୍ୟ,

ଉପେକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ । ସେଠାରେ ବ୍ୟାଘ୍ର ଉପେକ୍ଷା ସୁଲଭ । ସୁତରାଂ ତାର ବାଧ୍ୟତା
 ନାମ ସାଥୀକ ହୋଇଅଛି । ଗ୍ରାମର ନାମକରଣ ଅନୁସାରେ ପ୍ରପାତର ନାମ
 ହୋଇଅଛି । କି ପ୍ରପାତର ନାମାନୁସାରେ ଗ୍ରାମର ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି,
 ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ତାହା କହିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବୋଧ ହୁଏ ଗ୍ରାମଟି ପ୍ରପାତଠାରୁ
 ନାମ ଧାର କରିଅଛି । ପ୍ରପାତ କେଉଁ ସ୍ତରର ସୁତେନ, ତାହା ଭୁଲନାରେ
 ବାବଦ ଗ୍ରାମ ସଦ୍ୟଜାତ ଅନାଉଛି ନାହିଁ । ପ୍ରପାତ ଏହିପରି କେତେ ଗ୍ରାମର
 ଉତ୍ଥାନ ଫଳନ, ଜନ୍ମ ଚଳୟ ଦେଖିଥିବ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରପାତକୁ “ଡୁଡୁମା”
 କହନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଏହା ବନ୍ୟଜାତିର ଭାଷା । ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ହେଲେ
 ଭାଟି ପଥରେ କିଛି ଦୂର ଯାଇ ସେଠାରୁ ବାଟ ଛାଡି ଯିବାକୁ ହୁଏ । ପ୍ରପାତ
 ଫର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗାଡ଼ି, ମୋଟର ପ୍ରଭୃତି ଯାନ ଯାଇପାରେ । ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ହାତ ଚାଲି
 ଯିବାକୁ ହୁଏ । କେତକ ପଥ ଅତି ଗୋଟାଣିଆ ଏବଂ ପିଚ୍ଛିଳ ଖଣ୍ଡୋଇଲ ପୃଷ୍ଠି ।
 ଚାଲିବା ବେଳେ ଗୋଡ଼ ଚଟ୍ ଚଟ୍ ଶୁଣିଯାଏ । ଦୁବଳ ଲୋକ ସେ ପଥରେ ଚାଲି
 ପାରେ ନାହିଁ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ପାରିଶ୍ରମିକ ଦେଲେ ସେମାନେ
 ଦୋଳା କରି ନେଇଯାଆନ୍ତି । ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଶିକାରେ ବସାଇ ଫର୍ଶା କରି
 ମଧ୍ୟ ନେଇପାରନ୍ତି । ପ୍ରପାତ ଯାଯାପଥରେ ଦୁଇପାର୍ଶ୍ବର ଗୋସ୍ଥ ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଲୋଭନୀୟ । ବନଦେବଙ୍କ ଅଧରୁ ହାସ୍ୟ ଝରିଲ ପ୍ରାୟ କୁନ୍ଦ ପୁଲରଣି ଝଡ଼ି-
 ପଡ଼ୁଥାଏ । କୁନ୍ଦ ପତ୍ୟ ସମାଳରୁ ଆସି ଏଠାରେ ଅସତ୍ୟ ସମାଜରେ ମିଶି
 ରହିଅଛି । ନଗର ଗୁଡ଼ି ବନକୁ ସେ ନିଜର ଆବାସ କରିନେଇଅଛି । ସତ୍ୟ
 ଅସତ୍ୟର ଏ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ମିଳନ ବଡ଼ ଅଭୂତ ଦୃଶ୍ୟ । କେହି କହାକୁ ଦୃଷ୍ଟା
 କରିବାକୁ ନାହିଁ, ଅଧିକନ୍ତୁ ପରସ୍ପର ସମତାବଦ୍ଧ । ବୋଧହୁଏ କୁନ୍ଦସୁନ୍ଦରୀ
 ନାଗରିକ ସତ୍ୟତାର “କୁନ୍ଦଦନ୍ତୀ” ଉପମା ସହି ନ ପାରି ପୁଣି ଆଦମ୍ଭ ଅବସ୍ଥାକୁ
 ଫେରି ଆସିଅଛି । କବିମାନେ ତାକୁ ଦନ୍ତ ସଙ୍ଗରେ ଉପମା ଯୋଗି ତାହାର
 ନିର୍ମଳତା ଏବଂ ପବିତ୍ରତା ହ୍ରାସ କରିବାକୁ ବସିବାରୁ ସେ ଅଇଣ୍ଡା ହେବା
 ଭୟରେ ପଳାଇଆସି ବନରେ ଲୁଚିଅଛି ପର ! ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୁଦ୍ଧା କୁସୁମ
 ଏବଂ ଧାତୁଜୀବଣ ବିଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । ଭାଟି ଉପରୁ ନିମ୍ନସ୍ଥ ଛୁପୁ ଜଳାଧାର
 ବନଦେବଙ୍କର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶ୍ରେୟ କନ୍ୟା ଚିରରାଣୀଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟବସା ଦର୍ପଣ ପରି ଅତି
 ମନୋରମ ଦିଶେ ।

“ଗୋଲ୍‌ବ” ନଦୀ ଗର୍ଭରେ ବାଦର ଜଳପ୍ରପାତ । ଦୁଇ ପାଖରେ ପବନ
 ଅଜଗର ଶୋଇଲ ପରି ଲମ୍ବମାଣ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତର ଶଯ୍ୟାରେ ନଦୀ ବହି-
 ଯାଉଅଛି । ଗତି ପଥରେ ବୃହତ୍ ଶିଳା ଅତିକ୍ରମ କରି ତଳକୁ ଗଡ଼ି ଆସିବା-
 ବେଳେ ସ୍ରୋତ କଳ କଳ ନାଦରେ ଧ୍ବଜସ୍ବଳୀ ଘେଇ ରୁଲିଅଛି । କେଉଁଠାରେ
 ବହୁ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡରେ ସ୍ରୋତ ପ୍ରତିହତ ହୋଇ ବହୁ କ୍ବବେଶୀ ଏବଂ ପଞ୍ଚନଦର
 ସୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି । କେଉଁଠାରେ ବା ପ୍ରସ୍ତର ଛୁଦ୍ବରେ ଗଳାଆସି ଐଶ୍ବର
 ଦଳାଧାରରେ ଗଙ୍ଗାବନ୍ଦରଶନ ଦୃଶ୍ୟ ଅନୁକରଣ କରୁଅଛି । ସ୍ରୋତ ଜଳଲତା
 ସୃଷ୍ଟି କରି ରୁଲିଅଛି । ଫେନପୁଞ୍ଜ ସେହି ଲତାରେ ଫୁଲ ଫୁଟିଲ ଭଳି ଫୁଲର
 ଦିଶୁଅଛି । ନଦୀ ଯେଉଁ ଅମର କବିତା ଗାଇ ଗାଇ ରୁଲିଅଛି, ଏହି ଜଳଲତାମାନ
 ସେହି କବିତାର ଜଟିଳ କୁଟିଳ ଛନ୍ଦ ଏବଂ ଫେନପୁଞ୍ଜ ତାହାର ମୁଢ଼ିନା ।
 କେଉଁଠାରେ ଗଙ୍ଗା ପାତାଳ ଗାମିନୀ ହେଲ ପରି ପବନରେ ଯାକ ହୋଇ
 ସ୍ରୋତ କେଉଁଆଡ଼େ ଗଲିଯାଇଅଛି, କିଛି ଜାଣିହେଉ ନାହିଁ । ଗଣ୍ଡୁଜାନଘରେ
 ଶାଳଗ୍ରାମ ଗଡ଼ିଲ ପରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ରୋତ ବେନରେ ଅସ୍ବଖ୍ୟ ଚକ୍ବକ୍ବ
 ପ୍ରସ୍ତରଗୋଲକ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଖେଳୁଅଛନ୍ତି । ସ୍ରୋତ ବହୁଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରି
 ଧାଉଁଅଛି, ମନୁଷ୍ୟର ଆଶାସ୍ବପ୍ନ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖାରେ ଛନ୍ଦିହୋଇ ଆଗକୁ ଧାଉଁ-
 ଆସ, ପଛକୁ ଫେରିବା ତାହାର ସ୍ବଭାବବିରୁଦ୍ଧ । ସ୍ରୋତମଧ୍ୟସ୍ଥ ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ
 ଶିଳାଖଣ୍ଡ ବନଲମ୍ବୀଙ୍କର ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳୀନ ଜଳଯନ୍ତ୍ରପୁରର ସାହାଣମେଲ ପ୍ରାୟ
 ବିରାଜିତ । ଏକସ୍ଥାନରେ ସ୍ରୋତ ବିଶାଳ ଶିଳା ଡେଇଁ ପ୍ରୟାଗରରେ ବହୁ ହସ୍ତ
 ନମ୍ବରେ କରୁଡ଼ିହୋଇ ପଡ଼ୁଅଛି ଏବଂ ଶୁଷ୍କତା ଶବ୍ଦରେ ବନଭୂମି ବିକଳିତ
 କରୁଅଛି । ପତନ ସ୍ଥାନରେ ଖଇଫୁଟିଲ ପ୍ରାୟ ସାଣି ସାଣି ଫେନ ଛୁଡ଼ିକ ପଡ଼ୁ-
 ଅଛି, ଏହାହିଁ ବାଦର ପ୍ରମାତ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ପ୍ରମାତର ଦୃଶ୍ୟ ବଡ଼
 ମନୋହର । ଶୁଷ୍କତା ତାହାର ଗୋସ୍ବର ଉପାଦାନ ହୋଇଅଛି । ଦୁଇପାଖର
 ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରପାତକୁ ଉପରେ କମ୍ବା ଭକ୍ତିରେ ପୃଷ୍ଠାଞ୍ଜଳି ଦେଉଅଛନ୍ତି, ତାହା
 ସେହି ଏକା ଜାଗନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର କଲ୍ବନା ସେଠାରେ ମୁକ । ପ୍ରପାତ ସମୀପସ୍ଥ
 ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ବିଚିତ୍ର । କେଉଁଠାରେ ମୃତକୂଳ ମୃରକ ମୃରକ ହୁଅୁଅଛି ।
 କେଉଁଠାରେ ନବପଲ୍ଲବିତ ବଶିଜାମୁ ପାଟଲୁଗା ଘୋଡ଼ି ହୋଇ କ୍ଳାନ୍ତ ପଥକ
 ପରି ପ୍ରସ୍ତର ଉପରେ ଅଙ୍ଗ ତାଳିଦେଇ ବିଶ୍ରାମ କରୁଅଛି । ଦୋଦୁଲ୍ୟକିରାଟିଧାସ୍ତ
 କୃଷ୍ଣଚୂଡ଼ା କୃଷ୍ଣପ୍ରମରେ ବଢ଼େଇ ହୋଇ ଝୁଲୁଅଛି । ଶରଗୁଳ୍ମ ଶୁକ୍ଳପତାକା

ଧରି ଦୋହଳଉଅଛି । ଏହାର ଅପର ନାମ ଶିରଦ୍ଧାମର । ମାଧାରତଃ ଏହା “ପୁଲୁଷ୍ଟୀ” ନାମରେ ପରିଚିତ । ଶିରଦ୍ଧା ଜଳେ ଶୁକ୍ଳମେଘ ଲାଗିରହି ପବନର ଚନ୍ଦନପାଟି ପ୍ରାୟ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଅଛି । ଏଠାରେ ସଲପ ଏବଂ ଚନ୍ଦନ ଗନ୍ଧ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦେଖାଯାଏ । ଅମ୍ଳ ଚକ୍ଷୁମାନ ଟେକମାସରେ ଡେଲେ, ଅଶାନ୍ତ ମାସରେ ଆମ୍ଳ ପାଚେ । ସ୍ଥୁଳ ପ୍ରକାଶ ବୃଷ ସଙ୍ଗରେ ଆମ୍ଳଫଳର ଭୁଜନା କଲେ ହିମାଳୟ ମୁଣିକ ପ୍ରସବ କଳପାୟ ବୋଧ ହୁଏ । ପଲ୍ଲବପାଟଳ ଶାଳଚନ୍ଦ୍ରମାନ ବଉଳ ଭାବରେ ଝୁଙ୍କି ପଡ଼ି ନମ୍ରସ୍ୱରାବ ବିଦ୍ରୁମନ ପରି ଦିଶୁଅଛନ୍ତି । ଘନପଲ୍ଲବ ଭିତରେ ଶାଳ ବଉଳ ଛୁଆରୁଡ଼ିକ ପଦ୍ମଗର ପାତ୍ରରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ମୁକୁଟ ଥୁଆ ହେଲା ପରି ଦିଶେ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ପବନରେ ଦାଦାନଳର ଦୃଶ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ସତେ ଯେପରି ଶିରଶାଣୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହୀନ୍ଦ୍ରାରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଅଥବା ରୂପେଶ୍ୱରୀ ବଜ୍ରଲ ବଜ୍ରର ଅଜସ୍ର କର୍ଣ୍ଣଦାହା ଶବ୍ଦରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନିର୍ଜନରେ ଆସି ସୁଖନିଦ୍ରା ଉପସ୍ଥାପନ କରୁଅଛି ।

ଜୟପୁର ଏବଂ ମାଡ଼ଗୋଲରାଜ୍ୟର ସୀମା ସ୍ଥଳରେ ରମଣିର ଆନା ଲଙ୍କାକାରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ ଜଳପ୍ରପାତ ଅଛି । ପାବତ୍ୟ ପ୍ରକୃତି ମାଣ୍ଡେରୁ ବା ମହାନଦୀ ଗର୍ଭରେ ସେହି ଜଳପ୍ରପାତ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ତାହାର ନାମ ବାଦଗଡ଼ ପ୍ରପାତ, ଅପରନାମ ବଡ଼ତୁମ୍ପା ବା ବଡ଼ଜଳପ୍ରପାତ । ବୋଧ ହୁଏ ଦୁଇତୁମ୍ପ ଦୁଇତୁମ୍ପ ଶବ୍ଦରେ ଜଳ ପଡ଼ିବାରୁ ପ୍ରପାତର ନାମ ତୁମ୍ପା ହୋଇଥିବ । ତାହା ଭାରତବର୍ଷର କାହିଁକି, ପୃଥିବୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜଳପ୍ରପାତ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶ ହାତ ଉଚ୍ଚରୁ ଜଳସ୍ରବ୍ଧ ଶ୍ରେଣିତ ହୁଏ ମହାବଳ ବ୍ୟାଘ୍ରପରି ଅନବରତ ଝଟିବା ଗର୍ଜନ ଛୁଡ଼ୁଅଛି । ସେହି ରୁଦ୍ରଗର୍ଜନରେ ବନ ପବନ ଅନର୍ଗଳ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ମହାପ୍ରପାତ ଦୃଷ୍ଟିରେକୋହେଧୀ ଗହର ଅରଣ୍ୟ ଗର୍ଭରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାକୁ ଯିବା ନବପଦ ନୁହେଁ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ମହୁମାଛିର ପ୍ରବଳ ଉପଦ୍ରବ । ବିଶେଷତଃ କାର୍ତ୍ତିକମାସରେ ସେଠାକୁ ଗଲେ ମଧୁମଝିକାର ଆକ୍ରମଣରୁ ନିସ୍ତାର ପାଇବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ଉଠେ । ପ୍ରପାତର ଗର୍ଜନ ବହୁଦୂରଯାଏ ଶୁଣିଗୋଚର ହୁଏ । ଦୃଢ଼ ଦାନବର ଗର୍ଜନ ପ୍ରାୟ ସେ ଶବ୍ଦ ବଡ଼ ଭୟାନକ । ତାହା ଶୁଣି ଅତି ଦୁଃସାହସୀ ହୃଦୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଭୟ ଜାତ ହୁଏ । ପ୍ରକୃତିର ଏଡ଼େ ଗୋଟାଏ ମହାକ୍ରିୟା ସେଠାରେ ବନରେ ମିଳାଇ ଯାଉଅଛି । କୌଣସି ଉନ୍ନତ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦେଶରେ ଏପରି ଗୋଟାଏ ବିରାଟ

ଜଳପ୍ରପାତ ଥିଲେ, ତାହାର ଶକ୍ତିକୁ ଧରି କେତେ ବୃହତ୍ ଜଳକାରଖାନା ଚାଲି ଖୋଲିଥାଆନ୍ତା ଏବଂ କେତେ ଅସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ସୁସାଧ୍ୟ ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ଧନାଗମର କେତେ ପଥ ଯେ ଉଦ୍ଭାବିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ତାହା କଳନା କରିହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । କେବଳ ସେହି ଶକ୍ତି ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକର ସ୍ୱସାରସାଧାରଣ ପଥ ସରଳ କରିଦେଇଥାଆନ୍ତା । ସେ ଶକ୍ତି ଭୁଲନାରେ କୋଟି ମାନବଶକ୍ତି ପିମ୍ପୁଡ଼ଠାରୁ ଉନ୍ନତ । ସେ ଶକ୍ତିକୁ ଦେଖିଲେ : ଦର୍ପଣର : ଦର୍ପଣ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରା କେଉଁ ଆଡ଼େ ମିଳାଇଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଶକ୍ତି ଯେ କେତେ ଛଦ୍ମ ସାମାରେ ଆବଦ୍ଧ, ତାହା ସ୍ୱତଃ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ବଡ଼ ପ୍ରପାତର ଶକ୍ତି ଏକା ଜୟପୁର ଶକ୍ତି ନୁହେଁ, ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ ସେହି ଶକ୍ତିରେ ବେ-ଗୋରବ ଅନୁଭବ କରିବ । ଆଶା ହୁଏ, ମହାରାଜ ବିଜୟଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଏ ମହାଶକ୍ତି କଦାଚ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ ନାହିଁ । ସେ ଏହାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇ ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ନିଜର କର୍ତ୍ତି ଚରସ୍ମରଣୀୟ ରଖିବେ । ଓଡ଼ିଶାର ଏଡ଼େ ଗୋଟାଏ ମହାପୁରୀ ଶକ୍ତି ପ୍ରସନ୍ନରେ କଦାଚ ବନମାଳତୀ ପରି ବିଳସୁ ଭଜିବ ନାହିଁ । ବନେ ଏହି ମହାପ୍ରପାତ ଆଫ୍ରିକାସ୍ଥ ଜାମେଜ୍ଜା ନଦୀର ଭିକ୍କାରୀଆ ପ୍ରପାତ କିମ୍ବା ଆମେରିକାର ନାଏଭ୍ରା ପ୍ରପାତର ଗୋରବମୟ ସୌଭାଗ୍ୟ ଲଭ କରିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ତେତେବେଳେ ପୃଥିବୀର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟର ଖ୍ୟାତି-ମୟ ତାଲିକାରେ ଏହାର ନାମ ସମ୍ବୃଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ । ପ୍ରପାତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ସହସ୍ର ମଉ-ହସ୍ରୀର ଶକ୍ତି ତାହା ଭୁଲନାରେ ଭୁଲ୍ଲ ଏବଂ ନଗଣ୍ୟ । ବିଜ୍ଞାନର ଏହି ଏକଛନ୍ଦ ରାଜତ୍ୱ ଯୁଗରେ ଜୟପୁର ପ୍ରପାତ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କର ଲାଲ୍‌କାଷ୍ଠ ହେବ ଏବଂ ଏହି ପ୍ରପାତ କେତେ ନିଃସ୍ୱକୁ କୋଟିପତି କୁବେର ଗଢ଼ିଦେବ ।

ବାଦର ପ୍ରପାତକୁ ଯିବା ପଥର ବାମପାର୍ଶ୍ୱରେ ନୂଆବର ତୋଟା ୨ ନାମରେ ଗୋଟାଏ ବୃହତ୍ ଆମ୍ବୋଦ୍ୟାନ ଅଛି । ମହାରାଜ ବିଜୟଦେବ ବର୍ମା ଉକ୍ତ ବଗିଚାରେ ହାଟ ବସାଇଅଛନ୍ତି । ତତ୍କାଳୀନଗଡ଼ବାସୀ ଏବଂ ମଫସଲବାସୀ-ମାନଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟ ସୁବିଧା ହୋଇଅଛି । ହାଟଟି କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ସାମୟିକ ଛଦ୍ମ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ । ଅନୁବାଣିଜ୍ୟୋନ୍ନତିର ତାହା ଗୋଟିଏ କଲ୍ୟାଣପ୍ରଦ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ଯେଉଁଠାରେ ଯାହା ଅଭାବ; ତାହା ପୂରଣ କରିବା ବିଷୟରେ ମହାରାଜଙ୍କର ତତ୍ପରତା ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଅଛି । ରାଜ୍ୟର

ଦେବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟବଦ୍ଧ । ଏହି ତୋଟା ମଧ୍ୟରେ
 ବିସ୍ତୃତ ଦେବାର ମଣ୍ଡପ ୩ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାରେ ଲଟିଯାହେବ ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପ
 ଅଗ୍ରଜ୍ଞାନକୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରାଯାଏ । ବିନ୍ଦୁଦେବ ବର୍ମା ରଜା ହୋଇ
 ଜୟପୁରକୁ ବଳେ ହେବାବେଳେ ଏହିଠାରେ ଅଭ୍ୟର୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରଜା-
 ବର୍ଗ ଏବଂ ରଜକର୍ମରୂପମାନେ ତାଙ୍କୁ ଏହି ମଣ୍ଡପରେ ଅପ୍ପାବ ଅପ୍ପାବ ସହ ମହା
 ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଅଭିନୟନ ପ୍ରଦାନ କରି ପାଣ୍ଡୁଟି ନେଇଥିଲେ । ମଣ୍ଡପ ମାରବରେ
 ସେହି ପବନ ସ୍ମୃତି ଘୋଷଣା କରୁଅଛି । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ଆମ୍ଭ, ପଣ୍ଡା
 ଓଡ଼ିଆ ପଲକୃଷର ସୁବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ୟାନ ବହୁତ ଦେଖାଯାଏ । ସାଧାରଣତଃ ଏତେ
 ଅଧିକ ସାଧ୍ୟକ ଉଦ୍ୟାନ ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଉଦ୍ୟାନର ବହୁଳତା
 ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜୟପୁରକୁ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳମଣ୍ଡଳର “ମଧୁବନ” କହିଲେ ଅତିରକ୍ତିତ
 ହେବ ନାହିଁ । ଉଦ୍ୟାନ ପରି ହାଟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚୁର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ହାଟକୁ ବନଜାତ ପଦାର୍ଥ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ବିକ୍ରୟ ହଜାଣେ ଆସେ । ଜନା,
 ମାଣ୍ଡିଆ ଓଡ଼ିଆ ଗାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟର ପ୍ରଚୁର ଦେଖିଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହେବାକୁ ହୁଏ ।
 କୁରୁତି, କାତି, ନାନା ଧରଣର ଟାଙ୍ଗିଆ ଓଡ଼ିଆର ସାଧ୍ୟା କରିବା ଦୁରୁହ ।
 ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଭୁଲନାରେ ତାହା ସବୁ ଖୁବ୍ ଶସ୍ତ୍ରରେ କଣିକା ମିଳେ । ପ୍ରାୟ
 ପ୍ରତିବାରରେ ହାଟ ହୁଏ । ତିଥିଗୁଣ୍ୟ ବାର ଆଇପାରେ, ମାସ ଜୟପୁର
 ରାଜ୍ୟରେ ହାଟଗୁଣ୍ୟବାର ୪ ପ୍ରାୟ ନାହିଁ କହିଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ ।

ଜୟପୁରର ପ୍ରାଚୀନ ରଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁର ୫ । ଜୟପୁର ରଜଧାନୀଠାରୁ
 ତାହାର ଦୂରତା ୪୨ ମାଇଲ । ସେଠାରେ ବହୁଶଯ୍ୟାବିଜ୍ଞାନଶିଳ୍ପ ପ୍ରଚୁର
 ସିଂହାସନ ଅଛି । ପୂର୍ବେ ରଜାମାନେ ବୃକ୍ଷସିଂହାସନରେ ବସି ରାଜ୍ୟଭିଷିକ୍ତ
 ହେଉଥିଲେ । ସିଂହାସନ ତଳେ ଶାଳଗ୍ରାମ ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଶାଳଗ୍ରାମ ଦେବତା
 ରୂପେ ପୂଜିତ ହୁଅନ୍ତି, ସେହି ଦେବତାଙ୍କ ଉପରେ ପାଦ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଅଧର୍ମ
 ଭାବି ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିତାମହ ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଉକ୍ତ
 ଅକଲ୍ୟାଣ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଆଉ ଅଭିଷେକୋତ୍ସବ
 ହେଉ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ନନ୍ଦପୁରରେ ଶ୍ରୀଶାପଦ ରାଜକାୟ ଶକ୍ତିରେ ପ୍ରତି-
 ପାଳିତ ହୁଏ । ନନ୍ଦପୁରର ପବନର ନାମ—କୋଟନ ମାଲ । ସେହି ପବନରେ
 ଶାଳ ଜମି ଅଛି । ସେଥିରେ ଯେଉଁ ଧାନ ହୁଏ, ତାହା ରାଜପରିବାରର
 ନୂଆ ଖିଆହୁଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସେହି ଶକ୍ତି ଚଳିଆହୁଅଛି । ଜୟପୁରର କଟି-

ରାଜା ନନ୍ଦପୁରସ୍ଥ କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ଆହାର କରୁ ନ
 ଥିଲେ । ସେଠାରୁ ଦେବଙ୍କର ପ୍ରସାଦ ପ୍ରତ୍ୟହ ଆସିଲେ ରାଜାଙ୍କର ଯୋଗାଣ
 ବଢ଼େ । ଥରେ ଝଡ଼ ବର୍ଷାଦି ଦୁର୍ଯ୍ୟାସରେ ପଥ ଘାଟ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯିବାରୁ
 କେତେ ଦିନଯାଏ ପ୍ରସାଦ ଆସିପାରିଲା ନାହିଁ । ରାଜା ନିରମ୍ଭ ଉପବାସ ରହିଲେ ।
 ଦିନେ ଦେବୀ ସ୍ୱପ୍ନରେ ରାଜାଙ୍କୁ ଆଦେଶ କଲେ ଆଉ ଏତେ କଷ୍ଟ
 ପହଞ୍ଚିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ମୋର ମୂର୍ତ୍ତି ଜୟପୁର ଗଡ଼ରେ ସ୍ଥାନେ କର
 ମୁଁ ସେହିଠାରେ ତୁମ୍ଭର ଭକ୍ତିପୂଜା ଗ୍ରହଣ କରିବି । ତତ୍ତ୍ୱ ରାଜା ଦେବଙ୍କ ଅଜ୍ଞା
 ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ବକ ସତ୍ୟର ପ୍ରତିପାଳନ କଲେ । ନନ୍ଦପୁରରେ ଏବେବାର
 ଶିବଙ୍କର ମନ୍ଦିର ଅଛି । ରାଜବଂଶର ଆଦି ପୁରୁଷ ବିନାୟକ ଦେବ ପ୍ରଥମେ
 ସେହି ଦେଉଳରେ ଆସି ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ତେତେବେଳେ ନନ୍ଦପୁର ଶିବ
 ବର୍ଣ୍ଣାୟ ରାଜାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ବହୁତ ବବରଣୀ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପରିଚ୍ଛେଦର
 ରାଜବଂଶାବଳୀରେ ଲିଖିତ ହେବ । ନନ୍ଦପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଜୈନ ଏବଂ ବୌଦ୍ଧ
 ମନ୍ଦିର ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ଅନେକ ଅଛି । ବୋଧ ହୁଏ ସମୟରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ଏହି ଦୁଇ
 ଧର୍ମର ଗୋଟାଏ ଉପକେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ଇତିହାସର ଉପାଦାନ ନନ୍ଦପୁରରେ ମୂର୍ତ୍ତି
 ଧରି ରହିଅଛି । ସେଠାରେ “ଗଙ୍ଗେଇଶ୍ୱରୀ” ନାମା ପ୍ରବାହତ ହୁଏ । ପାବିତ୍ୟ
 ଜାତି ଉଲ୍ଲଗ୍ନ ବନ୍ଦାପରନା ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ନନ୍ଦପୁରରେ ଉଲ୍ଲଗ୍ନ
 ଲେମ୍ବୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳେ । ପାଡ଼ୁଆ ଏବଂ ନାରାୟଣପୁର ପାଟଣାରେ ମଧ୍ୟ ଭଲ
 କମଳା ଲେମ୍ବୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ନନ୍ଦପୁର ଶୋଭା ମହାରାସ୍ତ୍ରୀର ବାଞ୍ଛିନୀୟ
 ଉପାସନା ଘର୍ଥ ଏବଂ ରାଜଧାନୀର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ । ସେଠାରେ ଶନୁ ଆନନ୍ଦଶା
 ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାର ପ୍ରାକୃତିକ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ବଂଶର ଆଦି ପୁରୁଷ
 ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କଠାରୁ ଛ’ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
 ପୁତ୍ର ହେବାରୁ ସପ୍ତମ ରାଜା ବୀର ବିନ୍ଦୁସଦେବ ସେଠାରୁ ଜୟପୁରକୁ ରାଜଧାନୀ
 ଉଠାଇଆଣିଥିଲେ । ବୀର ବିନ୍ଦୁସଦେବ ୧୬୩୭ ରୁ ୧୬୬୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
 ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏହି ବୀର ବିନ୍ଦୁସଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ନନ୍ଦପୁରରୁ ଜୟପୁରକୁ
 ରାଜଧାନୀ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଥିବାର ବିଶାଖପଟଣା ଜିଲ୍ଲା ଗେଜେଟିୟରରେ ଲିଖିତ
 ହୋଇଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଲେଖା ରାଜବଂଶାବଳୀ ଯନ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଠିକ୍
 ମିଳୁଅଛି । ମାତ୍ର ଐତିହାସିକ ରାମଦାସ ପାଲୁଲୁଙ୍କ ମତରେ ଗେଜେଟିୟରରେ
 ବୀର ବିନ୍ଦୁସଦେବଙ୍କର ଯେଉଁ ରାଜତ୍ୱ କାଳ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଅଛି, ତାହା
 ପ୍ରକୃତରେ ରାଜାଧିରାଜ କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କ ଅମଳ । ଏହି କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ବିପୁଳ ବିସ୍ତୃତ ଦାଣ୍ଡିବା ଯୋଗୁଁ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁରରୁ ଜୟପୁରକୁ ଘୁଞ୍ଚିଆସିଲା । କାରଣ ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାୟ କେନ୍ଦ୍ର-ସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ମତ ଡେଇଟେ ପ୍ରାମାଣିକ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ରାଜଧାନୀ ରାଜ୍ୟର ଠିକ୍ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳରେ ହେବ ବୋଲି କୌଣସି ଧରଣର ନିୟମ ନାହିଁ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ରାଜଧାନୀର ସ୍ଥାନ ନିର୍ବାଚନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ନନ୍ଦପୁରଠାରୁ ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀର ଅଧିକତର ଉପଯୁକ୍ତ । କୃଷ୍ଣ ଦେବ ବୀର ବିଜୟଦେବଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତୀ ରଜା । ସେ ୧୬୭୯ରୁ ୧୬୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜପଣ କରିଥିଲେ । କେଉଁ ପ୍ରମାଣ ବଳରେ ସେ ବୀର ବିଜୟଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳକୁ କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହା ଅଜ୍ଞତ ହେତୁ ସେ ସମ୍ଭବରେ ଆଲୋଚନା କରାବାର ସୁବିଧା ହେଲ ନାହିଁ; ତଥାପି ତାହା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନଧାନର ବେଶ୍ ହେବା ଉଚିତ । ଆଶା ହୁଏ, ତାହା ଶୀଘ୍ର ମୀମାଂସିତ ହୋଇଯିବ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଦୃଶ୍ୟ ୧ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ଗୁହା । ଏହା “କୋଲବ” ନଦୀ ଘାଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗୁହା ମୁଖର ଓଁସାର ନ ପୁଟ ନ ଲକ୍ଷ, ଉଚ୍ଚତା ୮୦ ପୁଟ । ଗୁହାଟି ପ୍ରାୟ ଦୃଶ୍ୟକାର ଗୁହ ସ୍ୱରୂପ । ଜାହାର ଉଚ୍ଚତା ୧୦ ପୁଟ ଏବଂ ଦୀର୍ଘତ୍ୱ ପ୍ରାୟ ୪୦ ପୁଟ । ଭିତରେ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ଶିବ ଅଧିଷ୍ଠିତ । ଏହା ଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତି ନୁହେଁ; ଲିଙ୍ଗାକାରରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରସ୍ତରଚକ୍ତ । ଜୟପୁରର ରଜା ବିଜୟ-ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଆବିଷ୍କୃତ । ପାଞ୍ଚଶ ପୁଟ ଉଚ୍ଚ ପବ୍ତ ଉପରେ ଏହି ଗୁମ୍ଫା ଅବସ୍ଥିତ । ପବ୍ତ ତଳୁ ଗୁମ୍ଫା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାହାଚ ବାହା ହେଉଅଛି । ଏଠାରେ ରାମାୟଣବର୍ଣ୍ଣିତ ଅନେକ ଘଟଣା ଘଟିଥିବାର କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ଏଠାରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଶିବରାତ୍ରି ଯାହା ମହାସମାରୋହରେ ହେଉଅଛି । ଗାନ୍ଧୀ ଆକୃତିର ଖଣ୍ଡେ ପ୍ରସ୍ତରରୁ ଅନବରତ ଟୋପା ଟୋପା ହୋଇ ପାଣି ଝରୁଅଛି । ତାକୁ କାମଧେନୁ ଚରନ୍ତୁ ଶୀର ଗଢ଼ୁଅଛି ବୋଲି ଲୋକେ କହନ୍ତି ଏବଂ ଅତି ପବିତ୍ର ଜ୍ଞାନ କରି ଭକ୍ତରେ ତାହା ପାନ କରନ୍ତି । ସ୍ଥାନଟି ଯୋଗୀ ରୁଷିମାନଙ୍କର ଲେଉଟାଣି । ବୋଧ ହୁଏ ଏହା ଯୋଗାଶ୍ରମ ଥିଲା । ସେହି ପବିତ୍ରତା, ସେହି ପୁଲକବୋଲା ଶାନ୍ତି ଅଦ୍ୟାପି ସେଠାରେ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି, ଏବଂ ତାହା ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଅଜ୍ଞତରେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଅଛି । ଏ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନର ନିର୍ମଳ ପବିତ୍ର ବାୟୁ ନରପ୍ରାଣରେ ଶୁଦ୍ଧ ସାଂସ୍ଫିକ ଭାବ ଉଦ୍ରେକ କରିଦିଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଏଠାରେ

ବସିଲେ ସଂସାରକୁ ଏକାବେଳକେ ଝୁଲିଯାଏ । ଏ ସ୍ଥାନର ବନ୍ୟ ଚିତ୍ରକ୍ରମାନେ ଯୁଦ୍ଧା ରୁଷିପ୍ରକୃତିର । ମଧୁର କୁନଳ ଛଳରେ ସେମାନେ ଆଗନ୍ତୁକକୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରନ୍ତି । କୁକୁ କୁକୁ ଶବ୍ଦରେ ନଦୀ ସ୍ଵାଗତମୁଖରେ କରେ । ଚକ୍ରକଣ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡ ସୁଖାସ୍ତରରେ କ୍ଳାନ୍ତି ଅପମୋଦନ କରେ । ଯେପରି ଶବ୍ଦକ ସହବାସରେ ସମସ୍ତେ ଶିବର ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଶିବଙ୍କର ମହିମା ଦୂର ଦୂରନ୍ତରେ ବିସ୍ତାରିତ ହୁଏ । ବିପଦ କାଳରେ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ଶରଣାଗତ ହୁଅନ୍ତି । ଶଙ୍କର ନିଜର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଦେବତାରେ ଲୋକଙ୍କର ଭକ୍ତି ଏବଂ ବିଶ୍ଵାସ ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଶିବକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଅନେକ ଅସାଧ୍ୟ ରୋଗପ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୋଗମୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାର ଜନଶ୍ରୁତି ଅଛି । ଦେବତା ବିଶ୍ଵାସ କେହି କହିବା ନାହିଁ; ମାତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସ ଦେବତା ପ୍ରାପ୍ତହୋଇ ଅବସ୍ଥା ପଳ ପ୍ରଦାନ କରେ, ଏହା ସ୍ଵତଃସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟ । ଭକ୍ତପ୍ରବର ବଳପୁର ଶିଶୁଧ୍ରୁବର ଅବସ୍ଥା ବିଶ୍ଵାସ ତାଙ୍କୁ ହରି ରୂପରେ ଦେଖାଦେଇ ଚୋରଣ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ସାଧକମଣି ପ୍ରଭାତର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ଵାସ ନିରାଶିତ ରୂପରେ ସ୍ତମ୍ଭ ବିଦାର ପିତୃ ଦୌରାନ୍ତରୁ ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲା । ଏହା ଅପେକ୍ଷା ବିଶ୍ଵାସର ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଏଠାରୁ ନ ମାଇଲ ଦୂରରେ ୭ ରାମଗିରି ପର୍ବତ । ଏହାକୁ ପଣ୍ଡିତମାନେ କାଳଦାସ ବିରଚିତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମେଘଦୂତ କାବ୍ୟର ରାମଗିରି ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି । ଏହାର ଧାତଦେରେ ଦୁର୍ଘମର ବେଶ ନଦୀ ପ୍ରବାହିତା । ଏହିଠାରୁ ପର ନିବାସନ ଦଣ୍ଡପ୍ରାପ୍ତ ବିରଞ୍ଚୟକ୍ଷ “ଅଶାନ୍ତସ୍ୟ ପ୍ରଥମବିବସେ” ମେଘକୁ ଦୂତପଦରେ ବରଣ କରି ପ୍ରିୟା ନିକଟକୁ ଯକ୍ଷପୁରକୁ ପଠାଇଥିଲା ।

ଜୟପୁରର ଚର୍ମଶାଳା ଗୋଟିଏ ଛନ୍ଦ୍ର ରଜବାଟୀ ପରି ଦିଶେ । ସାକ୍ଷୀ ସଜ୍ଞା ରାଜୋଚିତ । ଅତିଥିମାନଙ୍କ ସୁଖ ବିଶ୍ରାମର ଭଲ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ସମ୍ମୁଖରେ ଫୁଲ ବଗିଚା । ଅଧିକାଂଶ ଗଛ ଗୋଲପ । ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଅଲିଅଳ ବାଳିକା ପରି ଗୋଲ କୋଡ଼ୁକରେ ପରସ୍ପର ଉପରେ ତଳପଡ଼ି ମଧୁର ହାସ୍ୟରେ ଦିଗ ଉଡ଼ୁଳ କରି ବସିଅଛନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ସମୀରଣ ଆସି ସେବକ ପରି ସେମାନଙ୍କୁ ପୃଷ୍ଠ ଦୋଳରେ ଝୁଲାଇ ଦେଇଯାଉଅଛି । ବାଳିକାଗୁଡ଼ିକ ହସି ହସି ଥରି ଉଠୁଅଛନ୍ତି । ପାଖୁଡ଼ାଛଳରେ ସେ ହାସ୍ୟରୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବଢ଼ିପଡ଼ୁଅଛି । ସେହି ଫୁଲସୁନ୍ଦରଗୁଡ଼ିକ ଆଗନ୍ତୁକକୁ ପ୍ରଥମେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରନ୍ତି । ପ୍ରଶ୍ନାସ ସୌରଭର ବନ୍ୟା ଖେଳାଇଦେଇ ଆଗନ୍ତୁକର କ୍ଳାନ୍ତି, ବିଶାଦ ଧୋଇ ଦିଅନ୍ତି ।

ଏହି ଧର୍ମଶାଳା ଓଡ଼ିଆ ମହାବଳ ବନ୍ଧୁମତ୍ତେବ, କେ. ସି. ଆଇ. କେ. ଆଇ. ଅଫ୍ ଫିନିଶ୍ । ମହାବଳଙ୍କ ଗୃହାଧିକ ମହାମତ୍ତ ମାର୍ଗ ସାହାଯ୍ୟେ ସ୍ମୃତି-ରକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ମହାବଳ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତି ଓ ଚକ୍ରମାନ କରୁଥିଲେ । ଭୂତପୂର୍ବ ମାନ୍ୟାକ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ପ୍ରଦାନଶ୍ରୀ ଏହି ପାନ୍ଥ ନିବାସର ଦ୍ଵାରଦ୍ଵାରୀଟି କଲବେଳେ ମହାବଳ ସ୍ଵୀୟ ବିଶାସୁରୁକ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିଥିଲେ — “ସେ ପିତା ପରି ମୋର ଯତ୍ନ ନେଉଥିଲେ । ସେ ବଡ଼ ଜନପ୍ରିୟ ଥିଲେ । ଗୁରୁସାହେବ ନାମରେ ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କ ନିକଟରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ମୁଁ ଅତି ମର୍ମହତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲି । ମୋର ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆଉ ଏଡ଼େ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ମୁଁ ଭୋଗ କରି ନ ଥିଲି । ଏହି ପାନ୍ଥନିବାସ ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ମୋର ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜ୍ଞାନ ପଥକ ଏଠାରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଲାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ମନେ ପକାଇବେ ଏବଂ ଆଶୀର୍ବାଦ କରିବେ ।”

ମହାବଳଙ୍କର ଏହି ଭକ୍ତି ତାଙ୍କ ଅଗାଧ-ଗୁରୁଭକ୍ତିର ପରିରୂପକ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାପନା । ଶିଷ୍ୟ ସ୍ତୁତିରୁ ଏହି ଅନାବଳ ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଭଲ ସମ୍ଭବ ଯାହାର ଶ୍ରେୟ ଅତି ଅଳ୍ପ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ମହାବଳଙ୍କର ଏହି ବ୍ୟାଘ୍ର-ତର୍ପଣକୁ ଗୁରୁଦେବ ଶ୍ରୀବୀର ଭୂଲ୍ୟ ଆଗ୍ରହରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବେ । ପର-ଲୋକରେ ତାହା ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଆନନ୍ଦର କାରଣ ହୋଇଥିବ । ଉପଯୁକ୍ତ ଶିଷ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁରୁଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା କରି ଧନ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଗୁରୁଶିଷ୍ୟର ପିତାପୁତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ଏହିପରି ଆନୁରକ୍ତିଦ୍ଵାରା ସାଥୀକ ହୁଏ । “ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଆଉ ଏଡ଼େ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ମୁଁ ଭୋଗ କରି ନ ଥିଲି ।” ରାଜଶିଷ୍ୟଙ୍କର ଏହି କଥାପଦକ ଗୁରୁପ୍ରୀତିର ରୂପାନ୍ତ ସୀମା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଅଛି ।

ଅଶାନ୍ତ ଆବାସ ପାଖରେ ହାଉସ୍ କଲିଭୁଡ଼ା ପରି ସବୁବେଳେ ମୁଝର । ଭରୁ ଭରୁ, ଠକ୍ ଠକ୍, ଧୁସ୍ ଧୁସ୍ ଧ୍ଵନି କର୍ଣ୍ଣରେ କଲକ ବିଦି କରେ ସେଠାରେ ବିଜ୍ଞାନର ଲଲା, ଅଜ୍ଞାନ ପାଇଁ ଠାବ ନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଚାରିଆଡ଼କୁ ବ୍ୟୁତ୍କଳ ହୁଏ । ତାରଦ୍ଵାରା ପ୍ରେରିତ ହୁଏ । ଆଲୋକ-ରାଶି ସୌଦାମିନୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ପଥ, ଘାଟ, ଗୃହ, ପ୍ରାକାର ଆଲୋକମୟ କରିଦିଏ । ଶକ୍ତିସ୍ତ୍ରୋତ ଚକ୍ରମଳ ପଥର କିମ୍ବା ମସୃଣର ଉପର ପରି ବାହାରେ ଶୀତଳ; ମାତ୍ର ଭିତରେ ଅଗ୍ନିର ଗର୍ଭ । ସେହି ଶକ୍ତିଜାଳକ ପ୍ରକରେ ଶେଷରେ

ବିଦ୍ୟାବିଶାରଦ ଜେତେ ଜଣ କର୍ମରୁଣ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକର ଏକାଧିକ ସହକର୍ମୀ ଅଛନ୍ତି । ମେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ବିଦେଶୀ । ଗୋଦାବରୀ କଳଗାଝୀ ଜଣେ ମୁସଲମାନ କର୍ମରୁଣର ଦକ୍ଷତା ଅତି ଚମତ୍କାର । ଓପ୍ପାରଲେସ୍ ବା ବେତାର-ଯନ୍ତ୍ର ଏହିଠାରେ ଅଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଅଚଳ ।

ଜୟପୁରର ପ୍ରଧାନ ପଟ୍ଟ ଦଶହରା; ତାହା ଅତି ସମାରୋହରେ ପାଳିତ ହୁଏ । ପଟ୍ଟଟି ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ — ବଡ଼ ଉପନ ଏବଂ ସାନ ଉପନ । ଉପନର ଅର୍ଥ ଉତ୍ସବ । ଉତ୍ସବର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଦିନ ବଡ଼ ଉପନ ଏବଂ ଷୋଡ଼ଶ ଦିନ ସାନ ଉପନ ଆଖ୍ୟାରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କର ପୂଜା ଦଶହରା ସୋଳ ଦିନଯାଏ ଲାଗିଥାଏ । ପୁରୀ ଦେବୀଙ୍କ ନିକଟରେ ନରବଳି ଫଡ଼ୁଥିଲା, ତାହାକୁ ମେରିଆ କହୁଥିଲେ । ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଶୁବଳି ପୂର୍ବରୁ ଦେବୀଙ୍କୁ ପୃଷ୍ଠ-ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କରାଯାଏ, ତାହାକୁ ମେରିଆ ପୃଷ୍ଠ କହନ୍ତି । ପଟ୍ଟର ତେଉଦିନ ଦିନ ମହାସ୍ନାନୀଙ୍କର ଦରବାର ହୁଏ । ଏହି ଦିନକୁ ବଡ଼ ଉପନ କହନ୍ତି । ଅଠର ଦିନରେ ପଟୁଆର ହୁଏ । କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ବିଜେ ପ୍ରତିମା ବିପୁଳ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ବିଜେ ହୁଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ବସ୍ତ୍ରରୁ ଆମାତ ପ୍ରକାଶ ଶ୍ରେତ ପତାକା ଚାଲେ । ବିଜେ ପ୍ରତିମା ସହସ୍ରମୁଖାଭିଷେକରେ ଦରବାର ହଲକୁ ବିଜେ କରନ୍ତି । ତହିଁପରେ ମହାସ୍ନାନ ହସ୍ତୀପୁଷ୍ପରେ ବିଜେ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପଛରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ କର୍ମରୁଣମାନେ ହାତରେ ବସି ଯାଆନ୍ତି । ଗଡ଼ର ଉତ୍ତର ପଟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାହର ପଦା ନିରୂପିତ ଅଛି । ସମସ୍ତେ ବିଭିନ୍ନ ପଟୁଆର ସହ ହେଠାରେ ଯାଇ ରୁଣ୍ଡିହୁଅନ୍ତି । ମହାସ୍ନାନ ଦେବୀଙ୍କ ଉପାସନା କଲା ପରେ ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ବାଉଁଶ ପୋତା ହୁଏ । ତାହା ଉପରେ ଗୋଟାଏ ବାଉରଣ ରଖି ତାକୁ କାଣ୍ଡ ମରାହୁଏ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ବସନ୍ତ ନବରସ ଉତ୍ସବ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁରରେ ଅତି ଜାକଜମକରେ ପାଳିତ ହୁଏ ।

ବସନ୍ତରୁ ଆମାତ ଧଳା ପତାକାର ଛତିହାସ ଏହି ଯେ, ବସନ୍ତର ରାଜା ଦରପାଳ ସିଂହ ଦେବ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଦଳଗଞ୍ଜିନ ସିଂହ ଲାଲଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନାନ୍ତର ଘଟିଲା । ଦଳଗଞ୍ଜିନ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ରାଜ୍ୟରେ ମେଳ ଜାତକଲେ । ରାଜା ସେଠାରେ ରହିବା ନିର୍ବାସନ ନ ମଣି ନନ୍ଦପୁର ଆସି ତତ୍କାଳିନ ରାଜା ପ୍ରଥମ ବିଜୟ ଦେବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ । ତତ୍ତ୍ୱ ନନ୍ଦପୁରର ରାଜା ସସୈନ୍ଦ୍ୟ

ବସନ୍ତ ଅଭିମୁଖରେ ଅଭିଯାନ କରି ବସନ୍ତାଦି ତମନ ପୂର୍ବକ ବସନ୍ତର ରଜାକୁ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ । ବସନ୍ତର ରଜା ଦରିୟାଳ ସିଂହ ଦେବ ବନ୍ଧୁ ଓ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ୧୭୭୭-୭୮ ସାଲରେ କୋଟପାଡ଼ି ପ୍ରଗଣା ବିନ୍ଦୁମଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେହି ସମୟରେ ବସନ୍ତର ବିରାଟ ପତାକା ଜୟଧ୍ୱରକୁ ଆମାତ ହୋଇଥିଲା । ବୋଧହୁଏ ନନ୍ଦପୁର ସୈନ୍ୟ ବସନ୍ତର ମେଳାଆମାନଙ୍କଠାରୁ ତାହା ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ । ସେହି ପତାକା ନିଶାହାର ଉତ୍ସବକୁ ଯିବା ସମୟରେ ଜୟଧ୍ୱରର ରୁଗିନ୍ଦ୍ର ଛାମର ଲେକେ ତାକୁ ଜଣି ଉଠନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଜୟଧ୍ୱରର ଶ୍ରେଷ୍ଠକରନ୍ତି ।

ଜୟଧ୍ୱର ରାଜ୍ୟରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ସାମୟିକ ମେଳା ଓ ଯାତ୍ରା ହୁଏ । ତାହା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଦର୍ଶନ । ତଦ୍ୱାରା ଅନୁବାଣିଜ୍ୟ କୁଟୀରଶିଳ୍ପ ଧରୁରର ସୁବିଧା ହୁଏ । ଭଗବତ ସପ୍ତା, ହରିହାଟ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକଟି ହେବାଉ ଦେଖାଯାଏ । ସପ୍ତାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ନବାକ୍ଷରୀ ଓଡ଼ିଆ ଭଗବତ ପାଠହୁଏ । ଜୟଧ୍ୱର ଓଡ଼ିଶାରୁ ବଞ୍ଚି ନ ଡୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ନିନ୍ଦର ଜାଣିଯୁତା ହୁଏ ନାହିଁ । “ଯେତେ ଦୂରେ ଥିଲେ ସେ ଯାହାର ସେ ତାହାର” ଓଡ଼ିଆ କବିଙ୍କର ଏ ଉକ୍ତି ସାର୍ଥକ । ଜୟଧ୍ୱର ଓଡ଼ିଶାର ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ଜୟଧ୍ୱରର । ଶତ ଶତ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ବିଜାପୁର ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭାବ ଏବଂ ଶାସନଗତ ବଞ୍ଚେଇ ସହି ଯୁଦ୍ଧା ସେ ତାହାର ନିଜର, ମହାନ୍ତ, ରକ୍ଷାକରି ଆସିଅଛି — ଏହାହିଁ ଜୟଧ୍ୱରର ବିଶେଷତ୍ୱ । ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ଶାସ୍ତ୍ରପୁରଣ କାମ୍ୟ ଭାବରେ ପୂଜିତ ଏବଂ ପଠିତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଆ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଜନ୍ମପତ୍ରିକା ଲିଖିତ ହୁଏ । ସେଥିରେ ପୁରୀ ଗଜପତି ରାଜାଙ୍କର ଅଙ୍କ ବସେ । ଓଡ଼ିଶାର ଓଷା, ବାର, ପବଂ ଜୟଧ୍ୱରରେ ଚଳେ । ଏତେ ସାମ୍ୟ ଏତେ ପ୍ରମାଣ ଆଇ ପୁରୀ ଆଇ ମାନେ ଜୟଧ୍ୱରକୁ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ କହିବାକୁ କୁଣ୍ଡିତ । ଏହା ସ୍ୱାର୍ଥର ଉଚ୍ଚଟ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ନୁହେଁ କି ? ଜଣେ ଆଇ ଦ୍ରାଢ଼ାଙ୍କର ବିଚିତ୍ର ଯୁକ୍ତି ଶୁଣିଲେ ହାସ୍ୟ ସମ୍ଭରଣ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ସେ କହନ୍ତି — ଜୟଧ୍ୱରର ଓଡ଼ିଆମାନେ “କଅଣ” ନ କହି “କିଏ” ବୋଲି କହନ୍ତି । କିଏ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ନୁହେଁ, ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦ । କେହି କେହି କହନ୍ତି — ଜୟଧ୍ୱର ଦ୍ରାବିଡ଼ ରାଜ୍ୟ; ମାତ୍ର ଏ ଅଭୁତ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଚାହୁଁବୁଝି ତାକୁ ଟିପି ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରତି ସୁପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେଣି । ତାଙ୍କର ଏ ଯୁକ୍ତିକୁ ପଟ୍ଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଥିଲପରି ମଧ୍ୟ ବୋଧ ହୁଏ ।

ଏକା ଘରରେ “କିସେ” ଶବ୍ଦକୁ ଯୋଗୁଥିବ ସେ “କିସ” ଯୋଗୁ ଶବ୍ଦ ହେବ । ଏ ଅସୁବିଧାପୂର୍ଣ୍ଣ ଧ୍ୟାନର ସମୟରେ ଗୋଟିଏ ମୂଲ୍ୟବାନ ଉପାଦାନ । କିସେ ଅର୍ଥ କଅଣ ନୁହେଁ— କାହିଁରେ । କିମ୍ ଶବ୍ଦରୁ କିସ ହୁଏ, ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀରାମ ଆମ ଡାଲିଭାତକୁ ଆସି ପଶ୍ଚିତ ବଙ୍ଗଳା ସାମିଲ କରିନାହାନ୍ତି— ଏତକ ଓଡ଼ିଶାର କଠୋର ତପସ୍ୟାର ଫଳ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ କିସ ଶବ୍ଦ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଅନ୍ତର୍ଭାଗୀକ କୋଳକଳ୍ପିତ ମତ ଶୁଣି ଏହି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ— ‘କିସ’ ପୁଣି ଦେଖା ନ ଯାଇ ଯେତେ ଆଇଁ ଜାବରେ, ବିଷମ ସମସ୍ୟା ପୂରଣ ହେଲା ଏହି ଠାବରେ ।’ ଏହିପରି ଅଶାନ୍ତ ଆଶା ବଢ଼ିଲା । ଯୁକ୍ତିତର୍କରେ ବିଦଗ୍ଧୀ ସରକାରକୁ ଠକିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରିବା କିମ୍ ବାହାଦୁରୀ ନୁହେଁ । ଗୋଟାଏ ମାତ୍ର ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଗୋଟାଏ ପ୍ରାଚୀନ ମହାଭାରତ ମୌଳିକ ତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିନେବା ଏବଂ ତାହାର ପ୍ରାଣ, ଅମ୍ବା ଚାହିଁନେବା ବାସ୍ତବରେ ବିଚାରଣ ବୁଦ୍ଧିର ପରିଚ୍ଛାଦନ । ଏହିପରି କେତେକ ବୃତ୍ତାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟି କଲେ ଲେଖକ ଉକ୍ତ ଜ୍ୟାମିତିର କଳାର ପୃଷ୍ଠା ଘୋଳିଉଠିଲା । ଏକଥା ଏହିକି ଆଉ । ଚଷ୍ମାକୁଟାରେ କିଛି ଫଳ ନାହିଁ ।

ଜୟପୁର ରଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଜୟପୁର ଏବଂ ନବରଙ୍ଗପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଉତ୍ତମ ଭୂମି ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ଅଛି । ସେଥିରେ ଜଞ୍ଜା, ସଉପ, ଦୋକଡ଼ା, ସୋଣେ, ରାଣି, ବେପଦଳ, ଧାନ, ମାଣ୍ଡିଆ, ଜନା, ସୁଆଁ, କୋଦୁଅ, ଝୋଟ, ଭୂଳା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ପରିମାଣରେ ଫଳେ । ଜୟପୁରରେ ଚିଲିକା ଅଳ୍ପତରୁ ବୃଦ୍ଧ ହୁଏ । ତାହା ମାନ୍ଦ୍ରାଜୀ ଅଳ୍ପପରି ଛୋଟ, ମାତ୍ର ଚିତ୍ରା । ପବନମାନଙ୍କରେ ବୋବେଇ ଭୃଣ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଜାତହୁଏ । ସେଥିରେ କାରଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇପାରେ । ମୁର୍ଗା ସୁତାର ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପବ ନାହିଁ । ବନ୍ୟସମ୍ପଦ ଯେ କେତେ ଅଛି, ତାହାର କଳନା ନାହିଁ । ଶିଳ୍ପ ସମ୍ପଦର ମଧ୍ୟ ନିମା ନାହିଁ । ଜୟପୁରରେ ବଡ଼ବଡ଼ କାରଖାନା ଅନେକ ଚଳିପାରେ ।

ଜୟପୁର ବାସ୍ତବରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପ୍ରସ୍ତ ରଜ୍ୟ । ମାଲକାନଗିରି ତାଲୁକାସ୍ଥ ହିଲ୍ସରେ, ପାଲେର ସେରୁ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେଣୁ ସଂଗୃହୀତ ହୁଏ । ସେ ସୁନା କେଉଁଠାରୁ ଆସି ବାଲୁକାରେ ମିଶିଥାଏ ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଖଣି କ୍ଷେତ୍ର ସମ୍ପଦରେ ଶେଷିକ ସୁନା ସଂଗ୍ରହ କରେ ତାହା ମୂଲ୍ୟ ଦୈନିକ ମନ୍ଦିର

ନଙ୍ଗରେ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଦେଶୁରୁଡ଼ିକ ଖାଣି ଏବଂ କାନ୍ଥବାନ । ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ଅଜ୍ଞାତ ଅଗମ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଖଣି ଅଛି । ସେହି ଗାଟେ ନଦୀ ବୋହି ଆସି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭେଣୁ ଉପାଇ ଆଣିଅଛି । ଯାହା ହେଉ, ଦିନେ ତାହା ନଷ୍ଟେ ଆସି ଖୁଚା ହେବ । ବିଜ୍ଞାନର ଅଜ୍ଞାତ କିଛି ନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାନ ଗୋଟାଏ ଅଭୁତ ଖଣି । ଧରଣୀ ଗଣି ତାହାର ଅନନ୍ତ ପୁରୁଣା ଗନ୍ତାବରରେ ଯେଉଁଠାରେ ଯେଉଁ ରହୁ ପ୍ରଜନ୍ମରେ ଯାଇଛି ରଖିଅଛି, ଏ ଅଭୁତ ଖଣି ଅଭୁତ କୌଶଳରେ ତାହା ସନ୍ଧାନ କରି ଲୁଚି ନେଉଅଛି ।

ନବରଙ୍ଗପୁର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗର । ସେଠାରେ ନାଗରିକସୁଲଭ ଉପକରଣମାନ ଅଛି । ଅଧିକନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଅଛି । ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହୁଏ । ଅଭିନୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଧାଶକ ବୋଲି ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୂଲ୍ୟରୁ ଶୁଣାଯାଏ । ଏହି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ହେତୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଯମଶଃ ମାର୍ଜିତ ହୋଇଆସୁଅଛି । କୋଟପାଡ଼ରେ ମଧ୍ୟ ରଙ୍ଗାଳୟ ଅଛି । କେତେ ଜଣ ଦେଶପ୍ରାଣ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ମାତୃସମାଜ ମାତୃଭାଷାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଦେହପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣ କରିଅଛନ୍ତି । ନବରଙ୍ଗପୁରର ଜଉଟିଲୁ ଉତ୍କଳବିଖ୍ୟାତ । ହାର, ଚଅର, ଫେଡ଼ି, ଖଙ୍ଗା, ବାଡ଼ର ଦୃଶ୍ୟ ଲେଖନୀୟ । ତାହାର ସବୁ କୁଟି-କମ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟକ ନ ଥିଲେ ଯୁଦ୍ଧା କିଣିବାକୁ ମନ ବାଧ୍ୟ କରେ । ଗୁମରରେ ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଛି । ଜଉ ସୁଗ୍ରବତଃ ଭଙ୍ଗପ୍ରବଣ; ମାତ୍ର ଏ ଜଉର ଚଅଁର ଯାପା-ରଣ ଚଅଁର ମରି ଆନ୍ଦୋଳିତ ହେଲେଯୁଦ୍ଧା ଭ୍ରାଙ୍ଗେ ନାହିଁ । ଟିଲୁକଲାର ନବ-ରଙ୍ଗ ହେତୁ ନବରଙ୍ଗପୁର ନାମ ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ଏ ଟିଲୁଗୁଡ଼ିକ ବେଲି-ଗୁଣ୍ଡାର ପିତ୍ତଳମାଛ ପରି ବିଦେଶକୁ ଚଲେ ସେଠାରେ ଉଚ୍ଚମୂଲ୍ୟରେ ବିକ୍ରୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତା । ତଦ୍ୱାରା ଉତ୍କଳର ଟିଲୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଧ୍ୟ ଘୋଷିତ ହୁଅନ୍ତା । ନବରଙ୍ଗପୁରସ୍ଥ ପୂଜାରୀଗୁଡ଼ାର ଲୌହ ଟିଲୁ ଯେ କୌଣସି ଦେଶ ପଥରେ ପ୍ରଶଂସାହୀନ । ଟାଙ୍ଗିଆ, ଛୁରୀ, ଦେଶୀ ବନ୍ଧୁକ ଇତ୍ୟାଦି କଳା ତିଆରି ପରି ବୋଧ-ହୁଏ । ଏହିପରି ଜୟପୁରର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଉତ୍କଳ ଟିଲୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ ।

ବଂଶଧାରା, ନାଗାବଳୀ, ଇନ୍ଦ୍ରା-ଘାଟ, ତେଲ, ଗୋଲବ ଜୟପୁରର ପ୍ରଧାନ ନଦୀ । ଅନାମିତ, ସନାମିତ ଗାଳ, ଯୋର କେତେ ଅଛି, ତାହାର

ସନ୍ଧ୍ୟା ନାହିଁ । ଏ ମନସ୍ତ ନଦୀ ବନ ପବନରୁ ବାହାର ଯାଇ ଆଣି ଯମ୍ଭୁତ୍ରିରେ ତାଳ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ସେହି ହେତୁ ମୃତ୍ତିକାର ଶକ୍ତି ବଢ଼ି ଉଠୁଅଛି । ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ଜୟପୁର ଭାଗରେ ପ୍ରକୃତ ଦେଶଜର ଆଖିବାଦଧାର । ଇନ୍ଦ୍ରାବତ୍ତର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ମନୋହର । ଚାଲୁକା ଶଯ୍ୟାରେ ନଦୀର ଧାର ବହିଯାଉଅଛି—ଯେମନ୍ତ କି ଶାରଦୀୟ ଶୁକ୍ଳ ଘନ ପାଟିଯାଳ କୃଷ୍ଣରେଖା ପରି ଆକାଶର କେତେକ ଅଂଶ ଦେଖାଯାଉଅଛି ଅଥବା ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଦୟାର ଧାର ବହୁଅଛି ।

ଜୟପୁର ସନ୍ଧ୍ୟାର ସବୋଇ ପବନର ନାମ 10 ଦେବମାଳୀ, ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୫୫୭୦ ଫୁଟ । ଏହା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ପୌରଣିକ ମହେନ୍ଦ୍ର ଗିରିର ସମକକ୍ଷ । ଦେବମାଳୀ ଜୟପୁର ମହାରଜାଙ୍କର ପାଟହସ୍ତୀ । ଅନ୍ୟ ଏକ ପବନ ନୟାମଗିରିର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୫୦୦୦ ଫୁଟ । ମାଳଅଞ୍ଚଳରେ ଶୁଷ୍କ ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ଜୟପୁରରେ ବୃଷ୍ଟିର ପରିମାଣ ହାନହାର ବାର୍ଷିକ ୭୫ ଇଞ୍ଚ । ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଉତ୍ତପ ମଧ୍ୟ ଉଷା ନୁହେଁ । ଏବର୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୩୪ ସାଲର ରୌଦ୍ର ଉତ୍ତପ ୧୦୭ ଡିଗ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଢ଼ିଥିଲା । ଶୀତ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବଳ ହୁଏ । ଫୁଲତଃ ଜୟପୁରରେ ତିନି ଋତୁ ଯାକ ପ୍ରବଳ । ମାତ୍ର ଏହା କହିଲେ ବସନ୍ତ ଋତୁ ପ୍ରତି ଅବରୂର କରାହେବ । ସେଠାରେ ପ୍ରଗୁଣ ଚୈତ୍ରରେ ତ ବସନ୍ତ ହୁଏ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଖର, ବର୍ଷା, ଶୀତକାଳ ମଧ୍ୟରେ ତ ଋତୁସମ୍ରାଟଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ଫୁଟିଉଠୁଥାଏ । ସୂତରଂ ଜୟପୁର ବସନ୍ତର ଚରପ୍ରିୟ ଲାଳାସ୍ଥଳ । ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ଯେଉଁଠି, ଋତୁସମ୍ରାଟ ସେହିଠି । ଅନ୍ୟଥା ତାଙ୍କୁ ଚରପଟ ଦେଖି ସାହାଯ୍ୟ କରିବ କିଏ ? ଋତୁସମ୍ରାଟ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟଙ୍କର ବଞ୍ଚି ବଞ୍ଚାନ୍ତୀ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ । ତାଙ୍କର ସୁମନ୍ତ୍ରାଣରେ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରନ୍ତି ।

ଜୟପୁରର ଜଳବାୟୁ ପୁରବେ ଅତି ଅସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟକର ଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଣିକି ନାନା ତେଷ୍ଟାରେ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖୁଅଛି । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ, ଏହି ଅସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟକର ଜଳବାୟୁରେବି ୧୦ ବର୍ଷର ଯବଳ ହୁଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ କର୍ମକ୍ଷମ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପକ୍ତିଲ ଯୁକ୍ତଶିଖୀରେ ମଧ୍ୟ କମଳ ବଢ଼ିଉଠେ ନାହିଁକି ?

-
1. ବାଘରା (ବାଗ୍ରା)—ଅପର କୋଲବ ନଦୀବନ୍ଧ ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାପରେ ଏହି ଜଳସମାଚାର ଲୁହ । ସାଲୁର-ଜୟପୁର ରାସ୍ତା । (ଅଧୁନା ନଂ 43 ଜାତୀୟ ରାଜପଥ) ନିର୍ମିତ ହେବାପରେ ଜୟପୁର ଘାଟ ଆଗସରେ ବାମପଟରେ 3ମାଇଲ ଉତ୍ତରକୁ ଗଲେ ବାଗ୍ରାସମାଚ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଉଥିଲା ।

233. କନ୍ଦପୁର-କୋରାପୁଟ ରାସ୍ତାରେ କନ୍ଦପୁର ସାମାଜିକ ବାମ ପାର୍ଟିରେ ନୂଆବନ୍ଧୁତୋଟା ପଡ଼େ । ଏଠାରେ ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ପୂର୍ବପରି ହାଟରସେ । କିନ୍ତୁ ହାଟର ସେଇ ମନ-ମତାଣିଆ ପରବେଶ ଏବେ ଆଉ ନାହିଁ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟିକୁ ସହର ଏବେ ପ୍ରାୟ କଟିକାକୁ ବସିଲଣି । ଦରବାର ମଞ୍ଚପ ଏବେ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓ ଉତ୍ସାହ ।

4. ହାଟ—କନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିଭିନ୍ନ ଦିନରେ ହାଟ ବସୁଥିଲା । ହାଟ ବସୁଥିବା ବାଗକୁ ଚଳଇ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ସପ୍ତାହର ଧାରଣା କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଏହି ଫାଟମାନ ବିସ୍ତରଣ ବଢୁଛି । ତେବେ ସେତେବେଳେ ହାଟ କେବଳ କନ୍ଦବିହରର ସ୍ଥଳୀ ନ ଥିଲା ଏହାଥିଲା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ମିଳନ ମଞ୍ଚ । ଏବେ ବଜାର ସମ୍ପ୍ରତିର ଅନୁପବେଶ ଫଳରେ ହାଟର ମାହାତ୍ତ୍ୱ କମିଆସୁଛି ।

5. ନନ୍ଦପୁର— ନନ୍ଦପୁରରେ କୋଟନୀ ପାହାଡ଼ ରହିଛି; କିନ୍ତୁ ପାହାଡ଼ ତଳେ ଥିବା କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଏବେ ଏକ ଧୂସରପ୍ରସ୍ତ । ଅବଶ୍ୟ କନକ ଦୁର୍ଗା ରାଜପରିବାରର ଇଷ୍ଟଦେବୀ ହେତୁ ରାଜଧାନୀର ପରିବର୍ତ୍ତନପରେ କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ପାଇଁ କନ୍ଦପୁରଠାରେ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥିଲା । ରାଜବାଟୀ ମଧ୍ୟରେ କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ ତଳେ ଏହି ମନ୍ଦିରରୁ ପ୍ରାଚୀନ ତଥା ଅତି ମନୋହର ଦେବୀ ପ୍ରତିମାଟି ଅପହୃତ ହୋଇଯାଇଛି ।

6. ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ଗୁହା— କୋଲବ ନଦୀ ତୀରରେ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ଗୁମ୍ଫା ମଧ୍ୟରେ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର (ଶିବ) ଲିଙ୍ଗ ଆରାଧିତ । ସପ୍ତତି ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ପ୍ରଧାନ ଶିବ ପୀଠରୂପେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରେ । ‘ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର’କୁ ଯିବା ପାଇଁ ଅତି କିଛି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ରାସ୍ତାସାଟର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ଘଟିଛି । ଏଠାରେ ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କର ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଭାଗ ଆନୁକୂଲ୍ୟରେ ଏକ ସୁରମ୍ୟ ଯାତ୍ରାନିବାସ ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି । ଶିବରାତ୍ରି ଦିନ ଏଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ମେଳା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ଏବେ ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର, କୋରାପୁଟର ‘ନିଶାଣୀମୁଣ୍ଡା’ ଏବଂ ‘ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର’ ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ସମୟରେ ଏକ ବିରାଟ ଆଦିବାସୀ ମେଳାର ଆୟୋଜନ କରି କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରତି ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟିକ ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ 1995 ସପ୍ତହାରୀ ‘ଡ଼ଙ୍ଗର’ ଉତ୍ସବର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏହି ଉତ୍ସବର ଆୟୋଜନ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଛି ।

7. ରାମଗିରି— ମହାକବି କ କିଦାସ ତାଙ୍କର ଅମର କାବ୍ୟ ‘ମେଘଦୂତ’, ଏହିଠାରେ ରଚନା କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ‘ରାମଗିରିଶ୍ରମେଷୁ’ ଏବଂ ‘ସାନୁମାନାମ୍ରାକୃତଃ’— ସ୍ୱୟଂ ରାମଗିରି ଓ ଆମ୍ରକୂଟ (ଅମରକୋଟ)ର ସୁରନା ଦିଏ । ଆଷାଢ଼ସ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଦିବସେ

ରାମଗିରିର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭା ମେଘଦୂତରେ ରୂପନେଇଛି । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବିଶିଷ୍ଟ ବିଦ୍ଵାନ ତଥା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଗେଜେଟିଅର କର୍ମଚିର ଏବଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରହକାରୀ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ର ଡିଗି ଜରି କ୍ରେଘୋଷରେ ପ୍ରମାଣିତ କରୁଛନ୍ତି ଯେ ଏହି ସ୍ଥଳୀ କାଳିଦାସଙ୍କୁ ମେଘଦୂତ ରଚିତ ରାମଗିରି । ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅଗତି ଅତିକ୍ରମ କରିସାରିଲେଣି । ତାଙ୍କର ଆଶା ଯେ କାଳିଦାସଙ୍କ କୃତିକୁ ନେଇ ଗବେଷଣା କରୁଥିବା ଦେଶର ବିଦ୍ଵାନ ତଥା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର କରି ଯଦି ଏକ ଆନେଚନା କେନ୍ଦ୍ର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇପାରେ ତେବେ ସେଠାରେ ସେ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପସ୍ଥାପନ କରି ପାରନ୍ତେ । ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ସହଯୋଗ ଓ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ବିଭାଗ ତଥା ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମରେ ଏପରି ଏକ ଆନେଚନାଚକ୍ରର ଆୟୋଜନ କରାଯାଇପାରେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବହୁ ଗବେଷଣା ଲବ୍ଧ ଜ୍ଞାନ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିପାରେ ।

୫. ମେରିଆ — ଧରଣୀ ଦେବତାକୁ ସମ୍ବନ୍ଧ କରିବାକୁ ଆଦିବାସୀମାନେ ବଳିଦେଉଥିବା କଥା କୁହାଯାଏ । ଏହା ମେରିଆ ନାମରେ ପରିଚିତ । କିନ୍ତୁ ଏହି ବଳି ନରବଳି କି ? ଆଦିବାସୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ କିମ୍ବଦନ୍ତୀମାନଙ୍କରେ କିମ୍ବା ବଳି ମଧ୍ୟରେ କୁହାଯି ନରବଳି ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଳହରୁ ହତ୍ୟା କେବଳ ଶୋମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସାଧାରଣ ବ୍ୟାପାର ହୋଇଥାଏ । ଅତୀତରେ ରଂଗେକମାନେ ବିଶେଷ କରି ରସେଲ ସାହେବ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମେରିଆ (ନେବେଲ)ର ଉଲ୍ଲେଖ କର ସେମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର ସକାଶେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଏକ ମାନଚିତ୍ର କରିବା ବୋଲି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ବୈଦେଶିକମାନଙ୍କର ଆମର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଆରମ୍ଭକାର ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଶାସନ କରି କରିବା ପାଇଁ ଏପରି ପ୍ରୟାସ ଏକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାପତି ଶତାବ୍ଦୀର ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଆମର ଦେଶୀ ଗବେଷକମାନେ ସେଇ ବୈଦେଶିକମାନଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିନେଇ ଆମର ଲେଖକ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଏହା କମ୍ ନିନ୍ଦନୀୟ ନୁହେଁ ! ସତ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଚଳୁଥିବା ଛେକି, ମେଣ୍ଟା, କୁକୁଡ଼ା, ମର୍କଟି ବଳିପରି ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପଶୁବଳି ଦେଉଥିଲେ । ବଳିପ୍ରଥା ଆର୍ଯ୍ୟକଠାରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭିତରକୁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟକଠାରୁ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା କିଏ କହିବ ? ଏଥିପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗବେଷଣା ଆବଶ୍ୟକ । ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଲେଖାକୁ ଭିତ୍ତି କରି ମେରିଆ ପର୍ବକୁ ନରବଳି ପର୍ବ ବୋଲି ଧରିନେଇ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଆଦୌ ନିରାପଦ ନୁହେଁ ।

୬. ଦଶହରା — ରାଜାଙ୍କ ଅମଳରେ କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ପ୍ରଧାନ ପର୍ବଥିଲା ଦଶହରା । କର୍ମଦାତା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପରେ ଏହି ପର୍ବ କୁଳ ପ୍ରାୟ ! ମହାଶ୍ୱର ରାଜାଙ୍କ ଦଶହରା ପର୍ବକୁ ସେପରି

କୋର ଖଣି ବାମାକୁ ଯେତକକୁ ଅକୃଷ୍ଟ କରାଯାଇଛି କନ୍ୟାପୁର ଦଶହରାର ଦେବି ପ୍ରାଚୀନ ଯେତେବେଳେ ପୁନର୍ଜୀବିତ ଶେଷ ଦେବିରେ ପରବର୍ତ୍ତେ ଅକୃଷ୍ଟ କରାଯାଇ ପାରନ୍ତା । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ 'ନିଶାଣୀମୁଣ୍ଡା'ଠାରେ କନ୍ୟାପୁରର ଅତୀତ ପରମ୍ପରାର ଅନୁକରଣରେ ଦଶହରା ଉତ୍ସବ ଅମେ ଗୋଟାଏ । ଦଶହରା ଦିନ ନିକଟେ ଗାଆଁମାନଙ୍କରୁ ଶହ ଶହ ଅଦିବାସୀ ଗ୍ରାମଦେବାଳ ଇଠି (ଦେବାଳ ପ୍ରତୀକ) ସ୍ବରୂପ ଏକ ଉଚ୍ଚ ବାଉଁଶ ଦଣ୍ଡ । ଏହି ଦଣ୍ଡର ଅଗ୍ରଭାଗ ଘଡ଼ାକା ଖୋଜିତ) ନେଇ ବାଦ୍ୟବାଜଣା ଓ ନୃତ୍ୟଗୀତ ସହ ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ଅନ୍ୟତମ ପାଠେଶ୍ବରୀ ପର୍ବ-ଶବ୍ଦରାଜ ମନ୍ତ୍ରାଂଶର ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେଠାରୁ ପର୍ବଶବ୍ଦରାଜ କିତେପ୍ରତିମାକୁ ଦୋଳରେ ବସାଇ ଇଠିମାନଙ୍କୁ ଧରି ସାରା ଘରର ପରିକ୍ରମା କରି ଶେଷରେ ନିଶାଣୀ-ମୁଣ୍ଡାଙ୍କ ଅନ୍ଧାନଠାରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି । ସେଠାରେ ଏକ ଦିଗର ସମାବେଶ ହୁଏ । ଚିତିସାର ନୃତ୍ୟଗୀତ ଲଗିରହେ । ଏହି ପର୍ବର ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣ ଆଏ ଅଦିବାସୀ ଯୁବକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନଖବିନ୍ଧା ପ୍ରତିଯୋଗିତା ।

10. ଦେବମାଳି (ଦେଓମାଳି) — ଫୁଲଟି ଆମ ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରମ ପର୍ବ । ଏହି ପର୍ବର ଶୁଭାଦି ପଞ୍ଚାଙ୍ଗୀ ତହସିଲ୍ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦୁଧାରା ଗ୍ରାମ ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସମୁଦ୍ର ପତନ ଠାରୁ ଏହାର ଉଚ୍ଚତା 5486 ଫୁଟ । ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରାଧା ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାରେ ଥିବା ଦୋଳବେଢ଼ାରେ ଠିଆ ହୋଇ ପୂର୍ବଦିଗକୁ ଚାହିଁଲେ ଏହି ପର୍ବର ଯମକଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ସୀମାନ୍ତ ଶ୍ରେ ଡୋରଣ ସ୍ୱରୂପ । ଜୟପୁର ବଶାଳ ପ୍ରକାଶ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ । ତାହାର ଆୟତନ ତ୍ରୁବାକୋଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଦୁଇଗୁଣ, ପରିମାଣମାତ୍ର ତେର ହଜାର ବର୍ଗମାଇଲ, ଅଧିବାସୀର ସଂଖ୍ୟା ଦଶଲକ୍ଷ ଓ ବାର୍ଷିକ ଆୟ ୨୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା । ସୁଲଭେ କହିଲେ ଉତ୍ତରରେ କଳାହାଣ୍ଡିଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ଗୋଦାବରୀ ଜଳସ୍ରୋତ ଗୋଟାଏ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମରେ ବସ୍ତରଠାରୁ ପୁରୀରେ ବଶାଳପଟଣ ଜଳର ସମତଳଭୂମି ଏବଂ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ବସ୍ତୁତ । ଏହାକୁ ବଶାଳପଟଣର ଏଜେନ୍ସି ବା ମାଲଅଞ୍ଚଳ କହନ୍ତି । ଜୟପୁର ପୁରୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଳବଜାର ନିଷାଦଜ୍ୟେ ଥିବା ବୋଲି କମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି । ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ତାମ୍ରଶାସନରୁ ଜଣାଯାଏ, ନଳବଂଶଧର ରାଜା ଭବଦତ୍ତ ଏଠାରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଏହା “ମହା-କାନ୍ତାର” ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲା । ତହିଁ ମୁଦର ଇତିହାସ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ, ମହାଶ୍ୱରଜୟ ଯୁଗରେ ଓଡ଼ିଶାଜାତିର ରାଜଧାନୀ ଏହି ଜୟପୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ କୋପାଡ଼ରେ ଥିଲା । ଏହି ଓଡ଼ିଶା ପଣ୍ଡିତରାଜାଙ୍କୁ ହାଜିଦାନ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । କନ୍ଧ, ଶବର, ଭୂଇଁଆ, ରଣା, ଭଡ଼ଡ଼ା, ଗାଦବା, ପରାମା ପ୍ରଭୃତି ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଆଦମ ଜାତିସ୍ଥ ଲୋକମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ଥିଲେ । ଗାଦବା ଜାତି ସର୍ବାଧିକାଂଶ । ସେମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତରୁ ଆସିଥିଲେ । ଏମାନେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ରାଧା, ଆରୁର, ବ୍ୟବହାର, ଶାନ୍ତି ମାନ୍ଦ୍ର ଅନୁକରଣ କରନ୍ତି । ଗାଦବା ଜାତି ଚାଷ କରନ୍ତି, ପୁଣି ସୈନ୍ୟ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଜୟପୁରର ପୁରୀ ରାଜଧାନୀ ନଦୀପୁରରେ ଜୈନ ଏବଂ ଶିଳା ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କର ନିବର୍ତ୍ତନ ଅଛି । ମୌର୍ଯ୍ୟବଂଶ ପୁରୀ ନଦୀବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଜୟପୁରରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିବାର ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସରେ ମିଳେ । ବିଜୟନଗର, ବଗୁଲି, ସାଲୁର ଜୟପୁରର କରଦରାଜ୍ୟ ଥିଲା, ଏହା ମଧ୍ୟ ଇତିହାସ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଖିଅଛି ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ--ଉତ୍ତର ବିଭାଗ ଏବଂ ନିମ୍ନବିଭାଗ । ଜୟପୁର ଉତ୍ତର ବିଭାଗ ଏବଂ ଗୁଣପୁର ନିମ୍ନ ବିଭାଗ । ଜୟପୁର ବିଭାଗ ମଧ୍ୟରେ

ଜୟପୁର, କୋରପୁଟ, ନନ୍ଦପୁର, ଘମଗିରି, ମାଲକାନଗିରି, କୋଟପାଡ଼ି, ଅମରନାଥ, ଭୈରବଶିଳାପୁର ଏବଂ ନବରଙ୍ଗପୁର ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥାନ । ଗୁଣପୁର ବିଭାଗରେ ଗୁଣପୁର, ଗୁଡ଼ାଗି, ବୟଗଡ଼, କଲ୍ୟାଣସିଂହପୁର ଏବଂ ନାବପୁଟ-ପାଟଣା । ଜୟପୁର ଏଜେନ୍ସି ୧୮୩୯ ସାଲର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଇନବଳରେ ଜଣେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗାସ୍ତିତ ହୁଏ । ଏହି କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ସମତା ସାଧାରଣ କଲେକ୍ଟରଙ୍କଠାରୁ ଡେର ବେଶୀ । ତାଙ୍କୁ କେତେକ ବିଶେଷ ସମତା ଦିଆଯାଇଅଛି । କାହାଙ୍କର ଉପାଧି ଲୁଟପାହେବଙ୍କର ଏଜେଣ୍ଟ । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀ ଅଧିକାଂଶ ଆଦିମ ଜାତିୟ । ସେମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ଗାସ୍ତିତ କରିହେବ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ, ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ, ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆଇନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି । ଅନୁଗୁଳ ଓ କନ୍ଧମାଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେହିପରି ଆଇନ ପ୍ରଚଳିତ, ଜୟପୁରରେ ସେହିପରି ଆଇନ ଚଳେ । ଏହାକୁ ଜୟପୁର ଜମିଦାରୀ ନ କହି ଜୟପୁର ମମସ୍ତାନ ବୋଲି କହନ୍ତି । ପୁରୀ ଇଷ୍ଟକୋଷ୍ଠିଆ କୋମ୍ପାନୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହାକୁ ଦେଶୀୟ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗଣନା କରାଯାଇଥିଲା । ସୁତରାଂ ଜୟପୁରକୁ ସାଧାରଣ ଜମିଦାରୀ ସହିତ ଭୁଲ୍‌ନା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ବିଶାଖପଟଣା ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ଜୟପୁର ଏଜେନ୍ସିର ଏଜେଣ୍ଟ । ପିଟପିଟା ଏବଂ ମାଡ଼ଗୁଲ୍ ଜମିଦାରୀ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁର ଏଜେନ୍ସିର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ବିଶାଖପଟଣା ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧୀନରେ କରପୁଟ ଏବଂ ପାଟଣାପୁରରେ ଦୁଇଜଣ ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟ ଅଛନ୍ତି । କରପୁଟର ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଜୟପୁର, କରପୁଟ, ନବରଙ୍ଗପୁର, ପାଡ଼ୁଆ, ପୋଟାଙ୍ଗୀ, ମାଲକାନଗିରି ଏହି ଛଅଟି ଡାଲୁକ ଅଛି । ପାଟଣାପୁର ସହକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଗୁଣପୁର, ବୟଗଡ଼, ବୁଝୁକଟକ ଏହି ତିନିଗୋଟି ଡାଲୁକ ଅଛି । ଏହା ଛଡ଼ା ସାଲୁର ଓ ପାଟଣାପୁରର କେତେକ ଅଂଶ ଏବଂ ମାଡ଼ଗୁଲ୍ ରାଜ୍ୟ ଜୟପୁର ଏଜେନ୍ସିର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।

ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ନଅଗୋଟି ଡାଲୁକା ଏବଂ ଚଉଦଗୋଟି ପ୍ରଗନାରେ ବିଭକ୍ତ । ପ୍ରତି ଡାଲୁକା ଜଣେ ଜଣେ ତହସିଲଦାରଙ୍କ ଅଧୀନ ଏବଂ ପ୍ରତି ପ୍ରଗନା ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ଅମୀନଙ୍କ ଅଧୀନ । ସହକାରୀମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ଲଲିକା ଗାସ୍ତିତ କରନ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଜୟପୁର ସହରର ଅଧିବାସୀ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ୧୩ ହଜାର । ସେଠାରେ ଲଞ୍ଜନପୁର ବୋର୍ଡ଼ ଅଛି ଏବଂ

ଜଣେ ସବୁଦିନ କଲେକ୍ଟର ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ କଳା-
ହାଣ୍ଡି, ବାସ୍ତାନଗର, ଖଡ଼ିଆଳ, କୁରୁପାମ, ମେରିଙ୍ଗ, ଯାଙ୍ଗବାଲିଆ, ପାଟଣା-
ପୁର, ପଞ୍ଚୁପେଣା, ପାଲକୁଣ୍ଡା ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଜୟପୁରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥିଲା ।
ଜୟପୁର ସହରରେ ଗୋଟିଏ ବୋଡ଼ିପରିବ୍ରାଜିତ ଉଚ୍ଚ ଇଂରେଜ ସ୍କୁଲ ଅଛି ।
ଶ୍ରୀବାସର ଯାବତୀୟ ବ୍ୟୟ ରାଜ୍ୟସରକାରରୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁଏ । ଏହା ଛଡ଼ା ମହାରାଜ
ବିଜୟବର ବାମା ମହୋଦୟ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥକୁବୃତ୍ତି ଦିଅନ୍ତି । ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ସଂଖ୍ୟା
ପ୍ରାୟ ତିନିଶତ, ଯେଉଁ ମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ର ଅଳ୍ପ କିଛି ଅଟେ । ସ୍କୁଲରେ ଜଣେ
ବାଲେଶ୍ୱରବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଉମେଶଚନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, ଏମ. ଏ. ବି. ଜଡ଼ି
ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷକ ଅଛନ୍ତି । ଉମେଶ ବାବୁ ସାହସୀ ଯୁବକ, ସେ ବହୁ ଦୂରରୁ ଯାଇ
ସେଠାରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକମାନଙ୍କର ଏହିପରି ସାହସ
ଦେଖାଇବା ଉଚିତ । ଉମେଶ ବାବୁ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଅପେକ୍ଷା ହୃଦୟ ମିଶ୍ରଣରେ
ଅଧିକ ପସନ୍ଦୀତ; ସେ ଗଞ୍ଜାମରେ ବିବାହ କରି ସେଥିରେ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇ-
ଅଛନ୍ତି । ସ୍କୁଲର ଓଡ଼ିଆ ପଣ୍ଡିତ ଜଣେ ଚର କୁମାର ନିଷ୍ଠାପର ସୁଗ୍ରାହଣ ।
ସ୍କୁଲର ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରୀସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ବିଷୟରେ ସେ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ । ତାଙ୍କର
ସ୍ୱାଗତ ଜାଣି ସ୍ୱାଗତ ଅଭିମାନରେ ରହନ୍ତି । ବୃଦ୍ଧ ହେଉଁମାଧୁର ରାମ ଦାସ ପାନ୍ତଲୁ ଜଣେ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହାସିକ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାରଙ୍କ ଐତିହାସିକ ଆଲେଚନା ବିଭାଗ
ସମୟ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ମତ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଜୟପୁର ହାଇସ୍କୁଲର ମାସିକ
ତିନି ହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ ।

ନବରଙ୍ଗପୁର ଏବଂ କୋଟପାଡ଼ିରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ମାଲିନର ସ୍କୁଲ ଅଛି ।
କୁଟୁପୁରରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲ ଅଛି । ଏ ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକ ବୋର୍ଡ଼ ଦ୍ୱାରା
ପରିଚାଳିତ ହୁଏ । ନିମ୍ନ ବା ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଜୟପୁର
ରାଜ୍ୟସରକାର ବାର୍ଷିକ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚହଜାର ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ କରନ୍ତି ।^୧ ଆଦିମ ଜାତିଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାର ଆଦର ଆଦୌ ନାହିଁ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ
ରାଜ୍ୟର ବିଶାଳତା ଭୁଲନାରେ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସଂଖ୍ୟା ସମ୍ବୁଦ୍ଧି-ଶଙ୍ଖେ ପାଣି
ଭୁଲ୍ୟ । ଆଦିମ ଜାତିର ଅଳ୍ପ ବିଶ୍ୱାସ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଳ୍ପ କରି ରଖିଅଛି । ପାଠ
ପଢ଼ିଲେ ମରିଯିବ ବୋଲି ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଧାରଣା । ଯାହାହେଉ
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକ ବିସ୍ତାର ଯେ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, ଏହା

ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ତାହା “ଶନୈଃ ପତ୍ନୀ” ଶବ୍ଦରେ ଆରବ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ । ଜୟପୁରର କଟେରୀ ଏବଂ ଝିହା ବସ୍ତ୍ରଗରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ମାନ ଚୈତ୍ୟର କର୍ମରାଜର ଲଘୁଲତା ହେତୁ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେତୁରେ ତାହା ଉଦୟାଇ ପାରୁନାହିଁ । ବାସ୍ତବରେ ଜୟପୁରରେ ଓଡ଼ିଆ ଶକ୍ତି ଅଙ୍ଗବ ସଙ୍କୁଚିତ ।

ହସିକ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ମତରେ ଜୟପୁରକୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍ତ୍ର ବୋଲି-
ଯାକ ପାରେ । ବଶାଳଚକ୍ରର ତତ୍ପ୍ରଶାସନମାନଙ୍କରୁ ଜଣାଯାଏ, ମୁଖ୍ୟେ ଜୟପୁର
ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆବାସୀ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରାଚୀନ ଦକ୍ଷିଣ
କୋଶଳର ନାମଟି ଥିଲା । ବଶ୍ୟତ ଐତିହାସିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ଦାସ, ଏମ୍.
ଏ. ଇ. ଏଲ୍. କମ୍ପାନୀ — ‘ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ’ ବର୍ଷ ପୁରୁ ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ
ଓଡ଼ିଆମାନେ ବାସ କରୁ ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଏତେ ଜାଲ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ତେଲୁଗୁ
ହେବାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଏହା ହିଁ ତାହାର ପ୍ରାଚୀନତାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ
ପ୍ରମାଣ ନୁହେଁ କି ? କୌଣସି ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିବେଶୀ ଭାଷା ସଙ୍ଗେ
ଦକ୍ଷିଣ ଉତ୍ତର ଯେତେ ପାଖ ପଡ଼େ, ସେ ଧବେଷ୍ଟରୁ ଉଭେଇ ଯାଏ ନାହିଁ ।
ତାହାର ପ୍ରାଚୀନତା ତାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖେ । ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କର ଜାଣପୁରା
ଜାଣିତ ଅଛି, ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଜାଣିତ ଅଛି ।’

ଜୟପୁର ବନ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ କଳଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ଥିଲା । ତାହା
ଉତ୍କଳର ରଙ୍ଗାବର୍ଣ୍ଣୀୟ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣୀୟ ବନ୍ୟାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା ।
ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲେପ ପରେ ତାହା ଗୋଲକୁଣ୍ଡା ବନ୍ୟର ଅଧୀନରେ
ରହିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ନାମମାତ୍ର ଅଧୀନ ଥାଇ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅଟତ ରଖି-
ଥିଲା । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ
ହୋଇ ଏନେନ୍ସି ବସ୍ତ୍ର ନାମରେ ଶାସିତ ପାଦତ ହେଉଅଛି । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ
ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ଆଶାକରୁଥିବା ଉନ୍ନତ କରପାରୁ ନାହିଁ । ୧ ଯେଉଁ ଦିନ ସେ
ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବ, ସେହିଦିନଠାରୁ ଉନ୍ନତର ନିର୍ମଳ ନ୍ୟାୟ ତାହାର ଲଲଟ-
ଫଳକରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେବ । ସେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଶୁଭଦାନ କେତେ ଦୂରରେ
ଅଛି, ତାହା ସେହି ଅନନ୍ତମଙ୍ଗଳମୟ ସବୁଜ ପୁରୁଷ ବିଶ୍ୱକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁହିଁ ଗୋଟର ।

ଜୟପୁରରେ “ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ” ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଜାତୀୟ ସଦନୃତ୍ୟାନ
ଅଛି । ୩ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ସାମନ୍ତସ୍ୱୟ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଣେ ନିର୍ଦ୍ଦାୟ ଶାସୀ

ଜାତୀୟ ନେତା । ସୁଦେ ଓକିଲ ୪ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦତ୍ତନର ମିଶ୍ର ଜାତୀୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ
 ନିଜକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଅଛନ୍ତି । ଆଜି କେତେ ଜଣ ଉତ୍ସାହୀ ଝିଣିତ ସୁଦେ ଦେଶ-
 ସେବାରେ ସେ ଉଦୟଙ୍କର ପନ୍ଥାଦୁସାହୀ । ଏହିମାନେ ସମସ୍ତେ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର
 ଶଶିଷ୍ଟ କର୍ମୀ । ଏହିମାନଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଚେଷ୍ଟାରେ ଜୟପୁରର ଦୁଇ ଥର
 ଏକେନାମି ଉତ୍କଳ ସନ୍ଧିଳମାର ବରଷ ଅଧିବେଶନ ହୋଇ ସରକାରଙ୍କ
 ନିକଟରେ ଜୟପୁର ଉତ୍କଳରେ ମିଶିବାକୁ ଦୃଢ଼ ଦାବୀ କରାଯାଇଅଛି । ଏହି
 ସନ୍ଧିଳମା ଫଳରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳସ୍ଥ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାତୀୟ ଭାବ ଜାତୀୟ
 ହୋଇ ଉଠିଅଛି । ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗରେ ମିଶିବା ପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ବ୍ୟାକୁଳ ।
 ଏହି ଜାତୀୟ ଜାଗରଣ ମୂଲ୍ୟ ଅକଳିତ । ଏହି ଜାତୀୟ ଦିନେ ଜୟପୁରକୁ
 ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇ ପାରିବ ଏ ବିଶ୍ୱାସ ସମୀର୍ଥନ । ଗୌରବେ ବାବୁ
 ଏବଂ ଅପଣ୍ଣୀ ପାତ୍ରଙ୍କ ପୁରମାନେ ସନ୍ଧିଳମାର ଜନ୍ମଦାତା ଏବଂ ହରିହର ବାବୁ
 ପ୍ରାଣସଞ୍ଚାରକର୍ତ୍ତା । ସନ୍ଧିଳମାରେ ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳର କେତେକଟି ଶଶିଷ୍ଟ ନେତା
 ଯୋଗ ଦେଇ ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ
 ସମ୍ମତିକ୍ରମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଳର ଏକକରଣ ପ୍ରସାର ହେଉ ଅନୁମୋଦନ ମମତା
 ସହ ଗୃହୀତ ହୋଇ ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ମିଶ୍ରଙ୍କର ଅନୁରୋଧ
 ମାନା ଏବଂ ସ୍ୱଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ଯତ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା
 ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧୀନ । ଜୟପୁରର ଜାତୀୟତାରେ ଯେଉଁ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରୋତ
 ବହୁଅଛି, ତାହା କଦାପି ମରିବ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସବୁ ବାଧା ବାଧା କୁଅଡ଼େ
 ରାହାଇ ନେଇଯିବ । ସେ ପ୍ରୋତ ମିଳନ ପିନ୍ଧୁରେ ଯାଇ ଅଙ୍ଗ ତାଳଦେବ ।
 ମିଶ୍ର ଚିନ୍ତାପୁରା ମିଶି ଏକ ହେଲେ ପ୍ରାୟ ଓଡ଼ିଶା ଜୟପୁର ମିଶି ଏକ ହୋଇ-
 ଯିବ । ଜୟପୁରର ବଜା ପ୍ରଜା ଉଦୟ ଓଡ଼ିଆ, ଜୟପୁର ଉତ୍କଳର ମସ୍ତକ;
 କିନ୍ତୁ କି ଦାରୁଣ ଶୋଭର ବିପଦ, ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ହୋଇ ହେଅଛି । ଶେର
 ବିନା ମସ୍ତକର ଏବଂ ମସ୍ତକ ବିନା ଶେରର ଯେ ଦୁର୍ବଳ ହୁଏ, ଉଦୟେ ସେହି
 ଅସହ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ଭେଗ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ଦୁର୍ବଳ ଶେବାଇ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ତାହା
 ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆର ଅନ୍ତଃକରଣର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ଗଭୀର ହିତ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି ।
 ମେ ମହାନ୍ତର ଅନୁତ ପ୍ରଲେପ ଶୈଳ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନାହିଁ । ଜାତି ଜାତିଠାରୁ
 ଅନ୍ତର ହୋଇ ରହିଅଛି, ଭାଇ ଭାଇର ଅପବିତ୍ରତା ହୋଇ ରହିଅଛି, ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି
 ମନଠାରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇ ରହିଅଛି, ଗରି ଅଭାବରେ ପୁଲ ସମ୍ପଦସ୍ଥାନ

ହୋଇଅଛି, ଫୁଲ ଅଭାବର ଗନ୍ଧ ନାହିଁ। ହୋଇ ରହିଅଛି, ଏହା ଭବିଷ୍ୟେ ଅମୟ ବ୍ୟାଧିର କଳା । ଚେତେଇଭଳି, ବେମ ଟାଙ୍କୁର ଭଳି, ପ୍ରାଣ ସିଂହର ଭଳି, ଆତ୍ମା କାନ୍ଦୁ ଉଠେ । ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିପାକ କେବେ ଦୂର ନହେବ, ଏ କୁ ହିଁ କେବଳ ଗୁଡ଼ିବ, ତାହା ଅନ୍ଧକାରରେ ଆଜନ୍ମ । ସଙ୍ଗଟରେ ମଧ୍ୟ ସୁଦନ ସୁରର ଛଡ଼ା ଆଉ ଉପାୟ କଅଣ କିଛି ? ନାହିଁ ମଧ୍ୟସୁଦନ ।

ଗୁମ୍ଫୁର ଶବ୍ଦ ଧନୀ ଅଞ୍ଚଳ, ସେଠାରେ ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ମହା-ଜନ ଅଛନ୍ତି । ଗୁମ୍ଫୁରର ପଶ୍ଚିମରେ “କେଲିସ-କୂଟ” ପର୍ବତମାଳା । ତାହାର ଉଚ୍ଚତା ହାବୁହାରି ୨୫୦୦ ଫୁଟ । ଫଟରେ ଅନେକ ଶବ୍ଦରପକ୍ଷୀ ଅଛି । ଗୁମ୍ଫୁର ବନ୍ୟାବ ନଦୀ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଗୁମ୍ଫୁର ଗୁମ୍ଫୁର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ । ଗୁମ୍ଫୁର ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟର ଏବଂ ବାଣିଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ । ତାହା ମଧ୍ୟ ବନ୍ୟାବ କୁଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ମନୋହର । ସେଠାରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଶାଳ କାଠ ଧ୍ରୁରୁ ମିଳେ । ବାଣାଳ ଶାଳବନର ରୁଦ୍ଧସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟ ଦର୍ଶକର ପ୍ରିୟ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ଯେଉଁ ଶ୍ୟାମଜାନ୍ତ ଶାଳତରୁଗୁଡ଼ିକ ବାୟୁହଲ୍ଲୋଳରେ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ସଞ୍ଚାଳନ କରି ଦୋହଲିବା ବେଳେ ଛଦକ-ପଟ୍ଟାନ୍ତ ନିର୍ମଳ ସୁନ୍ଦର ସାଧୁ ସାଧକ ବର୍୍ଷ ସେମରେ ବସେଇ ହୋଇ ଭାବନାବଶରେ ଝୁଲିଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧ ହୁଏ । ବାସ୍ତବରେ ପାଦପକୁଳ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଆଶାବନ ବରୁଣପ୍ରମା ବରୁ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ଅତି କିଏ ଅଛି ? ସେମାନେ ବରୁ ହୃଦରେ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଜୀବନ ନିମ୍ନ ପାଇଁ ନୁହେଁ—ତାହା ବରୁ ସେବାରେଉଡ଼ିଷ୍ଟ । ସେମାନେ ସେବାଯୋଗୀ, ଆଜନ୍ମ ଅଶକ୍ତ ସେବାହୀଁ ସେମାନଙ୍କ ଧର୍ମ । ଗୁମ୍ଫୁର ବନ୍ୟାବ ନଦୀର ପଶ୍ଚିମ କୁଳରେ ଥିଲା । ଘରେ ନଦୀ ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଆଡ଼କୁ ଗତି କରି ଗୁମ୍ଫୁରର ଅପର ପାର୍ଶ୍ଵରେପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ଗୁମ୍ଫୁରର “ବାଲୁଜା ମଠ” ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମଠ ଅଛି । ବଳରାମ ଦାସ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଥମେ ମଠ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ମଠ ନିର୍ମାଣ ଶେଷ ନ ହେଉଥିବେ ମଠ ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଗଲା । ଜୟପୁର ରାଜା ନିଜେ ଧର୍ମ-କର୍ତ୍ତାବୋଲି ତାଙ୍କ ନାମରେ ମୋକଦ୍ଦମା କରିଥିଲେ, ରାଜାଙ୍କର ଡ଼ଗ୍ରୀ ହୋଇ-ଥିଲା । ମଠର ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ପ୍ରାଚୀନ ଗଡ଼ର ଉତ୍ତାବଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । କଥିତ ହୁଏ, ଖେମଣ୍ଡୀର ରାଜାମାନେ ଉକ୍ତ ଗଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଖେମଣ୍ଡୀର କେଉଁ ରାଜା କେବେ କାହିଁକି ସେଠାରେ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ, ସେ

ସମ୍ବନ୍ଧରେ କମ୍ବଦଳୀ ମୂଳ । ଗୁଣ୍ଡୁପୁରର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ ଭାଗରେ “, ନାମଶ୍ରୀ”
 ଯେଠାରେ ଗୋଟିଏ ହିନ୍ଦୁ ପାହାଡ଼ ଉପରେ ମଞ୍ଜି ବେଣୁର ସ୍ଥାପନାକର ପବିତ୍ର
 ଶ୍ରୀ ୧ ବରଜମାଳ । ମଞ୍ଜି କେଶରୀକର ଦେଉଳ ବୃହତ୍ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡରେ ନିର୍ମିତ ।
 ସେଥିରେ ଦୁଇ ଫୁଲକ ଲଗି ନାହିଁ । ଧୈର ଉପରେ ଧୈର ଘୋର
 ବସିଅଛି । ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରିର ଶ୍ରୀମ ଦେଉଳ ଏହି ଶକ୍ତିରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଅଛି ।
 ଗୁଣ୍ଡୁପୁରବିଶିଷ୍ଟ ଓସର ଉପରେ ଗୁଣ୍ଡୁପୁରବିଶିଷ୍ଟ ଓସର ରଖାଯାଇଅଛି । ବଳ
 ଦୁର୍ଗା ତାକୁ ସୁଦୀର୍ଘ ଦୁଃଖପାରିବ ନାହିଁ । ଲୋକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ କୁଷ୍ଠ ଏବଂ
 ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ କଠିନ ଚୋରମାନେ ମଞ୍ଜି ବେଣୁର ଶ୍ରୀରେ ପରାଜିତ ହେବା
 ଅର୍ଥାତ୍ ଶକ୍ତି ଶେଷରେ ମାଂସ କାଟି ଦେବତାଙ୍କ ଫଳରେ ବଳ ଦେଲେ । ମୂର୍ତ୍ତି
 ରୂପେ ଚରମମୁକ୍ତି ହୁଅନ୍ତି । ଗୁଣ୍ଡୁପୁର ତାଳକାର ମେଘମାଳ ତୋଟା ବହୁ —
 ଯୋଗବ୍ୟାପୀ ହୋଇ ଅନୁକାମନା । ଦୃଢ଼ ତାହା ଶ୍ରୀ ରାମେନ୍ଦ୍ରମାଳା ଓୟ
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷମାନ ହୁଏ । ଉଦ୍ୟାନର ଏକ ଶାଶ୍ୱତରେ ଗୋଟାଏ ହୁଡ଼ ଉପରେ ବନ୍ୟ-
 ଦେବୀ ଅଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଛେଳି, ପାଞ୍ଚ ବଳ ଦିଆଯାଏ । ବିଜୁଜାତିର ଲୋକ-
 ମାନେ ଦେବଙ୍କର ଦେହରୁ । ଦେହରୁ ଅମାନ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟ ଅତି ଅଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ-
 ହୁଏ । ତାକୁ ଦେବତା ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲବେଳେ ସେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଜଗତ
 ଛେଳି ଏବଂ ପାଞ୍ଚର ମୁଣ୍ଡ ଚୋରାଇ ଖାଇଦିଏ । ଏଥିର ସତ୍ୟମିଥ୍ୟା ଅନୁସନ୍ଧେୟ ।
 ଗୁଣ୍ଡୁପୁର ମାଳରେ ହାତୀଅଛନ୍ତି । ଯମ୍ବୁ ଯମ୍ବୁରେ ଯେଠାରେ ହାତୀ ଚରନ୍ତି ।
 ଯିପାରଳାଖେମଣ୍ଡି ଶାଖା ରେଳପଥ ଗୁଣ୍ଡୁପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଅଛି ।

ନବରଙ୍ଗପୁର—ଏଠାରେ ପାଞ୍ଚଭାଗରୁ ଗୁଣ୍ଡୁପୁର ଲୋକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷୀ ।
 ନବରଙ୍ଗପୁରର ତେଲ ନିର୍ମାଣରେ ଅନେକ ବିଶାଳ ବାସକରନ୍ତି । ସେଠାରୁ
 ଧାନ ବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ରପ୍ତାନି ହୁଏ । ଲଙ୍ଗରେ ତିଆରି ଖେଳା ଜନଶ୍ରୀ
 ହେଉଛି ମିଳେ । ସେଥିର ସୂକ୍ଷ୍ମ କାନ୍ଥକଳା ଅତି ଚମତ୍କାର । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ
 ଅନେକ ଚଢ଼ ଚଢ଼ ବଢ଼ିଅଛି । ଅଧିକାଂଶ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ
 ହୋଇଥିଲା । ନବରଙ୍ଗପୁରର ଅଠମାଲ ଉତ୍ତରରେ ପାପଡ଼ାହାଣ୍ଡି । ପାପଡ଼ା-
 ହାଣ୍ଡି ନବରଙ୍ଗପୁରର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ହାନ । ସେଠାରେ ଶିବଙ୍କର ଭୁବନେଶ୍ୱର
 ଦେଉଳ ଛୁଆରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲେଖାଯାଇ ଅନେକ ଉପା-
 ଦାନ ଅଛି । “ଦେବସର” ପୁଷ୍କରିଣୀ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଜଣି । କମ୍ବଦଳୀ ମୂଳରେ
 ହଳାକ—ଯେତେବେଳେ ହାମର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଦେବତା ଶେଷବିଦ୍ୟାମାନଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଜଣି

ହୋଇଯାଏ, ମେତେବେଳେ ନୂତନ ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ ସମ୍ପାଦନ ଏହି ପୁସ୍ତକଟିରେ ଆବଦ୍ଧିତରେ କାଠ ଶ୍ରମି ଉପେ । ନବରଙ୍ଗପୁର ଏବଂ ପାପଡ଼ାହାଣ୍ଡି ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ଭୈରବ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି । ଶ୍ରମି ଉଠିବା କାଠ ଉତ୍ତର ଆଡ଼କୁ ଢଳିଥିଲେ, ପାପଡ଼ା ହାଣ୍ଡିରେ ନୂଆ ମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୁଏ ଆଉ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଢଳିଥିଲେ ନବରଙ୍ଗପୁର ମନ୍ଦିରରେ ନୂତନ ମୂର୍ତ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୁଏ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହ ପୋଷାଗୁରୁ କାଠ ଉଠାଇ ନିଆଯାଏ । କାଠକୁ ନବବହୁ ପିନ୍ଧାଇ ସେଥିରେ ରୂପାର ଆଖି, କାନ, ନାକ, ପାଟି ପ୍ରଭୃତି ଶଙ୍ଖି ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କରାଯାଏ । ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ପଟୁଆରରେ ଯାଇ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ନବଜଳେ ବର ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସମୟରେ ବହୁତ ବଳ ପଡ଼େ । ନବରଙ୍ଗପୁରରେ ଉକ୍ତ ଲେଖା ଲେଖି ଓ ଲେଖି ହୁଏ । ଫଳ ପାରିଥିବା ସମୟରେ କମଳା ତୋଟାର ଦୃଶ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲେଖନୀୟ ହୁଏ । ଯେତେ ଯେତେ କେଉଁ ଯଦୟ ଦେବତା ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଅମୃତ ଆଣି ପଦ୍ମରାଜପାତରେ ଡାକୁଣୀ ଦେଇ ନରଲୋକରେ ବିତରଣ ସମ୍ପାଦନ ସଜାଡ଼ ରଖିଅଛି । ମଧୁର ଫଳର ମଧୁର ସୁବାସ ଉପଭୋଗ କଲେ ପ୍ରସ୍ତର ପ୍ରତିମାର ପ୍ରସ୍ତରଜିହ୍ୱା ଫୁଲ ଫୁଲେଇନ ସାମ୍ବାନ ନ ପାରି ଆସୁଥିବୁ ହୋଇଯିବ । ଉଦରଦେବପୁନଃ ରସରକ ମନୁଷ୍ୟର କଥା ନ କହିବା ହିଁ ନିରାପଦ ।

ପାଞ୍ଜିଆ — ମାଟେରୁ ନଦୀ ଏହି ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ବଗଟା ଜାତିର ଲୋକେ ଅଧିକସଂଖ୍ୟାରେ ବାସ କରନ୍ତି । ବଡ଼-ଗୁଡ଼ା, ମହାକୁଣ୍ଡ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ । ଏହିଗୁଡ଼ାରେ ଶିବଙ୍କର ଅସ୍ଥାନ । ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ପରି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ବିପୁଳ ଅଭୟରେ ଶିବବର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହୁଏ । ଯଦ୍ରୁକ ପବିତ୍ର ନିକଟରେ ମାଟେରୁ ନଦୀ ଗର୍ଭରେ ମହାକୁଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥିତ । ମାଟେରୁ ନଦୀ ପବିତ୍ର ଉପରୁ ଆସୁ ଆସୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ୍ଚ ଗହ୍ୱର ଭିତରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ଶତହସାତ ତଳେ ପୁଣି ବାହାର ଅଛି ଗହ୍ୱରଟା ବୋଧ ହୁଏ ନଦୀରଶୀର ଗୁପ୍ତ ଅନ୍ତଃପୁର । ସେହିଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତ ଗହ୍ୱର ଗୁପ୍ତ ଅଛି । ଏଅଞ୍ଚଳର କେତେକ ସ୍ଥାନ ନିବିଡ଼ ଜଙ୍ଗଲପୂର୍ଣ୍ଣ । ଜଙ୍ଗଲରେ ଭୂକ୍ଷିତ-କର ଗଛ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଖଜୁରି ଗଛର ପକେଟ ସଂସ୍କରଣ ବା ବାମନ ଅବତାର । ତାହା ଫଳ ଧରିଥିବା ସମୟରେ ପ୍ରବଳଗୁମର ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଧିବାସୀଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଏବଂ

ବର୍ଷା ସମାନପରିମାଣରେ ହୁଏ ଅର୍ଥାତ୍ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଯେତେ ପ୍ରଭାବ, ବର୍ଷା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ପ୍ରବଳ ହୁଏ ।

କୋଟପାଡ଼ — ଏହି ପ୍ରଗନା ଜୟପୁର ଗଡ଼ର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ କୋଣରେ ୨୫ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବସ୍ତର ରାଜାକୃତଜ୍ଞତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ବରୂପ କୋଟ-ପାଡ଼ ଜୟପୁରକୁ ଦେଇଥିବା ବିଷୟ ପୂର୍ବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଅଛି । ସେହି ସମ୍ପର୍କରେ ଜୟପୁର ବସ୍ତରକୁ ବାସିନଟ ୨୫ ଟାଙ୍କିସ ଦେବାର ଚକ୍ର ଘୋଇଥିଲା; ମାତ୍ର ଜୟପୁର ରାଜା ବସ୍ତରକୁ କେବେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ହେଉ ଟାଙ୍କିସ "ମହାଦାନ" ନାମରେ ଅଭିହିତ ଥିଲା । କୋଟପାଡ଼ ପାଞ୍ଚ ଗୋଟି ଦୁର୍ଗର ସମଷ୍ଟି । ଯଥା — କୋଟପାଡ଼, ଚୁରୁରୁଆ, ପରଗଡ଼, ଅମରକୋଟ ଏବଂ ବୟ-ଗଡ଼ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁର୍ଗଗୁଡ଼ିକର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଫୁଲିଆସିବା ସ୍ବରୂପ କରି ମାରବ ଖୋଳରେ ଝୁରୁଅଛି । କୋଟପାଡ଼ ଉପନଗରଟି ଜୟପୁର ଏବଂ ବସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବୋର୍ଡ଼ ପରିରୁଳିତ ମାଲିନର ସ୍କୁଲ ଅଛି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ରଙ୍ଗାଳୟ ଅଛି । ସେଠାକାର ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦେଖି ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ତୃପ୍ତି ଲଭ କରିଅଛନ୍ତି । ଅଭିନୟର ଭାଷା ଠିକ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳର ଭାଷା ପରି । ଦମୟନ୍ତୀ ପୃଷ୍ଟରଣୀ କୋଟପାଡ଼ର ପ୍ରଧାନ ଦୃଶ୍ୟ । ଜୟପୁର ନଳରାଜାଙ୍କର ନିଷାଦ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି ଯେଉଁ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି, ଏହି ଦମୟନ୍ତୀ ସବେବର ଏହି କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ପୋଷକ ହୋଇପାରେ କି ନାହିଁ, ତାହା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କର ବିରୂପ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ । କୋଟପାଡ଼ର ମାଟି ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ସହର ପୋତି ହୋଇ ରହିଅଛି । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ଵନାଥ ମହାପାତ୍ର ୭ । ୪ । ୩୪ ତାରିଖର ଦୈନିକ ମମାଜରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି —

“ ବର୍ତ୍ତମାନ କୋଟପାଡ଼ ଗୋଟିଏ ଭଗ୍ନାବଶିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଗ । ଏହି ଦୁର୍ଗଟି ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତୃତ ପ୍ରାନ୍ତର ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପ୍ରାନ୍ତରଟି ଦିନେ ଗୋଟିଏ ବିଶାଳ ସହର ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହି ପ୍ରାନ୍ତର ଗର୍ଭରୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କୂପ ଓ ଅଟ୍ଟାଳିକାମାନଙ୍କରେ ଭରି ବାହାରୁଅଛି । କୋଟପାଡ଼ ଗ୍ରାମବାସୀ ସେହି ପ୍ରାନ୍ତର ଗର୍ଭରୁ ଛଟାମାନ ଖୋଳିଆଣି ନିଜ ନିଜ ଗୃହ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଲୋକେ କହନ୍ତି — ଏହି ପ୍ରାନ୍ତରସ୍ଥ ସହରଟି କୋଟପାଡ଼ ଦୁର୍ଗାଧିପତିଙ୍କର ରଜଧାନୀ ଥିଲା ଦୁର୍ଗଟି ଗୋଟିଏ ପରିଖାବେଷ୍ଟିତ । ତାହାର ଉତ୍ତର

ପାର୍ଶ୍ବ ସ୍ଥାନର ଦମୟନ୍ତୀ ଜଗନ୍ନାଥ ଏହାର ଉତ୍ତର ପରିକ୍ଷା ରୂପ ବିଦ୍ୟମାନ । ଆଉ ଏହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ଗଳ୍ପ କାହିଁ ବୋଲି ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି । କୋଟପାତ ଗ୍ରାମଟି ଜୟପୁର ଓ ବସନ୍ତ ରାଜ୍ୟର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ସବୁ ପ୍ରମାଣମାନଙ୍କରୁ ଜଣାଯାଏ, କୋଟପାତ ଉକ୍ତ ରାଜ୍ୟର ରଜଧାନୀ ଥିଲା । ଜୟପୁର, କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ବସନ୍ତର ରଜାମାନେ ନିଜ ନିଜ ରଜଧାନୀମାନ ଯଥାକ୍ରମେ ନୟାଗଡ଼ରୁ ଜୟପୁରକୁ, କଳାହାଣ୍ଡିରୁ ଭବାନୀପାଟଣାକୁ ଓ ବସନ୍ତରୁ ଜଗଦଲପୁରକୁ ଦୁଆଇଆଣିଥିବା ହେତୁ ଅନେକ ଆହୁର ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ, ଜୟପୁର, କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ବସନ୍ତ ଉକ୍ତରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା ଓ ଉକ୍ତ ରଜାମାନେ ଶାସନସୁବିଧା ପାଇଁ ନିଜ ନିଜର ରଜଧାନୀମାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରଜଧାନୀ କୋଟପାତ ନିକଟକୁ ଦୁଆଇଆଣିଅଛନ୍ତି । ଯେ ଯାହା ହେଉ ବର୍ତ୍ତମାନ କୋଟପାତ ସହର ଗୋଟିଏ ଭଗ୍ନାବଶିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଗ । ତାହା ଯେଉଁ ବିଶାଳ ପ୍ରାନ୍ତର ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ, ସେହି ପ୍ରାନ୍ତର ଗର୍ଭରେ ଏକ ବିଶାଳ ସହରର ଭିତ୍ତି ଲୁଚିଯିବାର ରହିଅଛି ଓ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶ୍ଚ ଅସ୍ବାଗାର ମଧ୍ୟ ମୁଖ ପାର୍ଶ୍ବ ପ୍ରାନ୍ତର ଗର୍ଭରେ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଏହି ସବୁ ନିଦର୍ଶନମାନଙ୍କରୁ ଓ ୧୯୨୪ ସାଲ ୧୯ଶ ଶ୍ରୀ ମାର୍ଗଶିର ୮ମ ସଂଖ୍ୟା “ମୁକୁର” ର ୧୭୩ ପୃଷ୍ଠାରେ “ଉତ୍ତରାଧିକାର ପ୍ରସାର” ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଉକ୍ତରାଜ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ଯାଇ ଯେଉଁ ପ୍ରମାଣମାନ ଦର୍ଶାଇଅଛନ୍ତି, ତହିଁରୁ ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ ଯେ, କୋଟପାତ ଦିନେ ଉକ୍ତ ରାଜ୍ୟର ରଜଧାନୀ ଥିଲା । ଆଶାକର, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞମାନେ ଏହାର ସତ୍ୟତା ସ୍ଥିର କରି ଉତ୍କଳ ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠା ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ କରିବେ ।

ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜୟପୁରର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାବଳ ଶ୍ରୀ ବିନ୍ଦମ ଦେବ ବର୍ମା ମହାଦେୟ କହନ୍ତି — “କୋଟପାତର ଭଗ୍ନାବଶିଷ୍ଟ ଦୁର୍ଗ ଜୟପୁରର ରଜା ପ୍ରଥମ ବିନ୍ଦମ ଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ ୧୭୭୭ ସାଲରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ବିନ୍ଦମ ଦେବ ୧୭୫୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ଵ କରିଥିଲେ ।” ଏହା ମୁହଁରୁ ମଧ୍ୟ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି ।

କୋଟପାତର “ମିରଗାତ” ନାମ ସୂତାରେ ସ୍ଥାପିତ ହେଇ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ରଜାଇ ପାରନ୍ତି । ଲୁଗା ଚରିଯିବାପାଇଁ ରଙ୍ଗର ଉଜ୍ଜ୍ଵଳତା ଅସ୍ପଷ୍ଟ

ଥାଏ । ଏହା ଗୋଟିଏ ଲଭଜନକ ଶିଳ୍ପ; କିନ୍ତୁ ସେହି ମିରଗାଜା ଜାତି ହାତରେ ଏକଶୂଳିଆ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜାତି ତାହା ଟିକା କରି ଶବ୍ଦକା ନିର୍ବାହର ଏଡେ ସହଜ ଉପାୟ ଅଲଗା ନ କରି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହି ସମୟ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହେ; ସେଥିର ସମସ୍ତକାଳ ଘଟେ ନାହିଁ । ବ୍ୟବସାୟ ନିଜ ଶବ୍ଦକା ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଶାସ୍ତ୍ର ବଜ୍ରଦେବରେ ଘୋଷଣା କରୁଅଛି— “ବାଣିଜ୍ୟ ବସତେ ଲକ୍ଷ୍ମୀଃ ।” ଏକା ଦଉଳି ଲୁଗା ପିନ୍ଧିବ, ଅନ୍ୟଜାତି ପିନ୍ଧିଲେ ତାହାର ମାନ ହାନି ହେବ, ଏ ବିଶ୍ୱାସ ଗୋଟାଏ କୁସଂସ୍କାର । ଏକ ଜାତିର ଲୋକ ଅନ୍ୟଜାତିର ବ୍ୟବସାୟ କଲେ ସେ ତାହାର ଧୂଳି ଖିଆଇ—ସେଥିରେ ସେହି ବଢ଼େ । ଏଣିକି ଯେଉଁ ଅଧିକାରୀ ବଢ଼ିଅଛି, ସେଥିରେ ନାନା ବ୍ୟବସାୟର ଆଶ୍ରୟ ନ ନେଇ କେବଳ ପୈତୃକ ବ୍ୟବସାୟଟି ଧରି ବସିଲେ ପ୍ରତି ପିଞ୍ଚାଣରେ ଯାହାରରେ ଝୁଣିବା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ । ଅମଳକୋଟ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଉନ୍ନତ ବିଚାର ପଡ଼ି ବୁଣାଯାଏ । ତାହା ଶପଠାରୁ ଶକ୍ତ ଏବଂ କାରୁକଳାରେ ସୁନ୍ଦର । ସର୍ବପ୍ରକାର ଶିଳ୍ପରେ ଜୟପୁରର ମହନ୍ତ ଉଣା ନୁହେଁ । ସୁବିଧାଜନକ ପଥ ନ ଥିବାରୁ ଏବଂ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରୁ ବହୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଏକ କୋଣରେ ଅବସ୍ଥିତ ହେତୁ ତାହାର ମହନ୍ତ ସମ୍ପଦ ସବୁ ଉପେକ୍ଷା ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ସେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବ୍ୟୁତ୍କଳରୁ ବିକ୍ରି ନ ହୋଇ ରହିଅଛି । ସେହି ହେତୁ ତାହା ଯଙ୍ଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜାଲିୟ ବନ୍ଦନ ଶିଳ୍ପ ହୋଇପଡ଼ିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ବଜ୍ର ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅମଳରେ ଜୟପୁରର ନାମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେପରି ବ୍ୟାପୀଯାଇଅଛି, ସ୍ୱର୍ଗେ କେବେ ଯେପରି ବ୍ୟାପୀ ନ ଥିଲା । ବିକ୍ରମଦେବ ପୂର୍ବର ସେହି ସ୍ୱାଭାବିକ ଶ୍ଳଥ ଜାଲିୟ ବନ୍ଦନକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରୁଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଅଧେ ବଳ ଜୟପୁରରେ ରହିଅଛି । ତାହା ବିନା ଓଡ଼ିଶା ଯେପରି ସ୍ଥାନବଳ, ଓଡ଼ିଶା ବିନା ସେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସ୍ଥାନବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ଉତ୍ତରୁ ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁସ୍ରବଣାନ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରାଣ କ୍ରନ୍ଦନଶାଳି ହୋଇ ରହିଅଛି । ଏ ଟାକୁ ବେଦନା, ଏ ଉତ୍ତର ଯନ୍ତ୍ରଣା ସବୁ ଅସହ୍ୟ । ଉତ୍ତର ମନ୍ତ୍ରକରେ ମଙ୍ଗଳ ମିଳନର ଦେବଅର୍ଗାବାଦ ଅନ୍ତରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଉ,

ମଙ୍ଗଳମୟ ବିଧାତାଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଏହାହିଁ କାତର ଭଣା ।

ଜୟପୁରର ପୂର୍ବରେ କରପୁଟ ସହର । କେହି କେହି କୋରପୁଟ, କରପଟ, କରପ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କହନ୍ତି । କାହାର କାହାର ମତରେ କର ଶବ୍ଦର

ଅର୍ଥ ଚୈତ୍ତ୍ବ ଉପରେ କୋଟିଲ୍ଲ ପଟ ବା ପୁଟ ପଟଣ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ । ପ୍ରବେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅନେକ କୋଟିଲ୍ଲ ବଣ ଥିବାରୁ ଏହିପ ନାମକରଣ ହୋଇଅଛି । କିନ୍ତୁ କୋରପୁଟ ନାମର ଅନ୍ୟ କାରଣ ମଧ୍ୟ ଥାଇପାରେ; ମାତ୍ର ସବୁ ଗ୍ରାମ ନାମର ଅର୍ଥ ହୁଏ ନାହିଁ । ନାମର ମୂଳ ତତ୍ତ୍ବ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ମଧ୍ୟ ସହଜ ନୁହେଁ । କୋରପୁଟ ଗୋଟିଏ ଶୁଦ୍ର ସହର । ସେଠାରେ ସହକାରୀ ଏଃମତ୍ତ୍ବ ଅର୍ଥେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଅର୍ଥେ କରେଇ, ଜେଲ ରଜର ଯୋଗ୍ୟ ଅର୍ଥେ ଓ ଯୋଷ୍ଟାପିଏ ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ସହରଟି ଶୁଦ୍ର ହେଲେହେଁ ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ମନୋହର । ଜୟପୁର ଯାତାୟାତ କରୁଥିବା ମୋଟର ବସ ସେଠାରେ ବିଶ୍ରାମ କରେ । ସେଠାରେ ହୋଟେଲ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣୀ ଜଳଖିଆର ଦୋକାନ ଅଛି । ଜଳବାୟୁ ଅତି ଶୀତଳ ଏବଂ ମେଲେରଥାପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଙ୍ଗଲ ନାହିଁ, ମୃତ୍ୟୁମା ଲାଲବର୍ଣ୍ଣ । ଅନେକ ଅନେକ ବର୍ଗର ବିଶେଷତା କଲମୀ ଆମ୍ବର ଗୋଟାମାନ ଅଛି । ପ୍ରସ୍ତରମୟ ସ୍ଥାନ ହେଲେ ଯୁଦ୍ଧା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯଥସ୍ଥ ରୂପନମୀ ଦେଖାଯାଏ । ସାପ୍ତାହିକ ହାଟବସେ, ଗ୍ଲେଟ ଗ୍ଲେଟ ଲାଲ ପାହାଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରକୃତ ଦେବୀଙ୍କ ବସରେ ମନ୍ଦାରମାଳ ପ୍ରାୟ ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ । ଶିର ପ୍ରାୟ ପରି ସେଥିରୁ ଝରଣା ବହିଥାଉଥାଏ । ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ମାଟିର ପବତ ଅନେକ ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଗୁଡ଼ିକ ଗିରି ରାଜ୍ୟର ଜନ ହୀନ ପ୍ରଜା, ସେମାନଙ୍କର ସାଧାରଣଙ୍କ ପରି ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ନାହିଁ, ତଥାପି ପଲ୍ଲଗନାସୁଖ ପରି ସେମାନେ ପବତକୁ ବିଦ୍ରୁପ କରୁ ଅଛନ୍ତି । କୋରପୁଟ ପବତମୟ ପ୍ରଦେଶ, ସୁତରାଂ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ହେଲେ ଯୁଦ୍ଧା କାହିଁକି କେଜାଣି ମେଲେରଥା ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ସେଠାରେ ଅଧିକ । ସୁନ୍ଦର ଶରୀରର ତାହା ଗୋଟିଏ ଔଷଧ କଲଙ୍କ । ଚନ୍ଦନ ବୃକ୍ଷ ବି ସର୍ପର ନିବାସ ହୁଏ । ସଂସାରରେ ଅନନ୍ତ କଥା । କୋରପୁଟ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚାରିପ୍ରାନ୍ତରୁ ଉଦ୍ଧାର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭାଷୀ, ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଦମ ଜାତୀୟ । ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ଜାତୀୟତା ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ।

ମାଲକାନଗିରି — ଏହାର ଆକୃତି ଅତି ରଖାଳ, ମାତ୍ର ଆଦିବାସୀ ସଂଖ୍ୟା ଶୁଦ୍ଧ ଅଳ୍ପ । ଉତ୍ତର ଦିଗରେ ବହୁପୁର ବିସ୍ତୃତ ଶ୍ୟାମକାନ୍ତ ଶାଳବଣ ଏଡ଼େ ନିବିଡ଼ ଯେ ଦୂରରୁ ପବତମାଳା ପ୍ରାୟ ପ୍ରାୟମାନ ହୁଏ । ଏ ତାଲୁକା ଔଷଧ ଆରଖ୍ୟମୟ । ସୁଦୁରବ୍ୟାପୀ କାହିଁକି ଏହା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ଧରି । ସାଲମଲ

ଓ ଗୋଲଗୁଣ୍ଡାରେ ପ୍ରଚୁର ବାଉଁଶବଣ ଦେଖାଯାଏ । ଭେଙ୍କଟାଫଳୀ ଅଞ୍ଚଳରେ
 ଏକ ପ୍ରକାର ଦାସ ବହୁତ ହୁଏ । ଏହି ଦାସର ନମ୍ବ ଅଠପୁଟରୁ ଅଧିକ । ଏହି
 ଦାସ ଦ୍ଵାରା ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ କୌଣସି କୁଟୀରଟିକୁ ଫୁଟାଇ କେନ୍ଦ୍ର କିମ୍ବା
 ତାହା ଅଙ୍କିତ । ଦାସବଣରେ ସାପର ଭୟ ଅଧିକ । ଜୟପୁର ମଧ୍ୟରେ ଏ
 ସ୍ଥାନରେ ସବାପେକ୍ଷା ବହୁତ ବୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ବର୍ଷା କାଳରେ ଯଥା ହିନ୍ଦୁର
 କର୍ତ୍ତାମିତ ଏବଂ ଜଳମୟ ହୋଇ ଲୋକ ଯାତାୟାତର ଅଗମ୍ୟ ହୋଇଉଠେ ।
 ଏଠାରେ ଛ ମାସ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା ଏବଂ ଛ ମାସ ପ୍ରବଳ ଶୁଷ୍କ ହୁଏ, ତଥାପି
 ମେଲେରିଆର ପ୍ରଭାବ ଉଣା ନୁହେଁ । ଉତ୍ତର ଓ ଉତ୍ତର ଫଣ୍ଟିମ ଦିଗରେ
 “ମଡ଼ିଆ” ନାମକ ବନ୍ୟଜାତି ବାସ କରନ୍ତି । ପୁରୀଦିଗରେ ପାହାଡ଼ ଦୋପରଜା
 ଜାତିର ବାସସ୍ଥାନ । ତାହା ଲଙ୍ଗୁଳୀ ବନ୍ୟ । ମାଲକାନଗିରି ଏବଂ କୁରୁକୁମା
 ମଧ୍ୟରେ ରଣା ପାଇକମାନଙ୍କର ନିବାସସ୍ଥାନ । ସେମାନେ ନିଶ୍ଚର ଭୂମି ଜାଗିରି-
 ରୂପେ ହେଗ କରନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳରେ “କଦ୍ଦା” ନାମକ ବନ୍ୟ ଜାତି ଅଛନ୍ତି ।
 ସେମାନଙ୍କର ଘରା ପୁତଳ, ତାହା ଅନ୍ୟ କେହି ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ସିଲେରୁ
 ନଦୀକୂଳରେ ଉଲ୍ଲୁଖି ଦୋବତା ଗୁଣ୍ଡା ହୁଏ ଏବଂ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କମଳା କେନ୍ଦୁର
 ଗୁଣ୍ଡା ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ଦେବଡ଼ଙ୍ଗର ପର୍ବତରେ ସୁରତନ ଦୁର୍ଗର ଉତ୍ସାବବେଶ ଅଛି ।
 ପୁରୀ ଦୁର୍ଗର ଗୁଣ୍ଡାଦ୍ଵାରରେ ନରବଳି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଦୁର୍ଗର ବଣୀ ଧୈର୍ଯ୍ୟ-
 ବସ୍ତ୍ରରେ ନରବଳି ମାନସିକ କରି ବେଗମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
 ଦଶବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ବାଳିକାକୁ ବଳି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହି ଦେଶ ୧୮୫୪
 ସାଲରେ ଘଟିଥିଲା ବୋଲି ବିଶାଖପଟଣ ଗୋଟେଟିଅରରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।
 ମାଲକାନଗିରି ଅଞ୍ଚଳର ଅଦମ୍ୟ ଜାତିମାନେ ମହୁ ବୃକ୍ଷ କଟନ୍ତି । ଟାଣ୍ଡ୍ୟର
 ଅଭାବ ହେଲେ ହୁଙ୍କା ମାଟିରେ ମହୁ ଟିକାଇ ଖାଆନ୍ତି ।

ପରଜା ଜାତିର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ସମାନ ଉଚ୍ଚ । ସେମାନଙ୍କର
 କେଶବିନ୍ୟାସ ଅତି ଅଭୂତ ପ୍ରକାର । ସେମାନଙ୍କର ଅଧର ଲେଉଟି ପଡ଼ିଲା ପରି
 ବହଳ ଦଣେ । ସେମାନେ ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରିୟା, ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ଶୁଭ୍ର ଅଳଙ୍କାରକୁ
 ସେମାନେ ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ଏ ଜାତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ
 ବାସ କରନ୍ତି । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସବତ ଟୋମା ଉତ୍ତରେ ନାନା ଓକାର
 ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକଳା ଖୋଦିତ ହୋଇଅଛି । ଜୟପୁରର ଉତ୍ତର ଦିଗସ୍ଥ ପ୍ରଗସ୍ତ ଉଚ୍ଚ
 ଭୂଖଣ୍ଡ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କଳିଙ୍ଗ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲା ।
 ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ମହେନ୍ଦ୍ର ପର୍ବତର ପଶ୍ଚିମସ୍ଥ ଉଚ୍ଚ ଭୂଖଣ୍ଡର ଅଂଶବିଶେଷକୁ

ରଙ୍ଗବାଡ଼ି ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଉକ୍ତ ପ୍ରଦେଶରୁ କଳିଙ୍ଗର ଗଙ୍ଗମାନେ ଆସିଥିବାରୁ କଥିତ ଅଛି । ପୂର୍ବକାଳରେ ଜୟପୁରର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ କୋଣସ୍ଥ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଉପୁରଠାରୁ ବସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁଠିରୁ ରାଜ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲା, ସେହି ରାଜ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଜୟପୁରର ଐତିହାସିକ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ବାହ୍ୟାଞ୍ଚଳର ଶିଳା-ଲିପିରୁ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜଧାନୀ ନନ୍ଦପୁରର ନାମ ଖଣି ସ୍ଥାନରୁ ମିଳିଅଛି । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ନାମ ମହାକାନ୍ତାର ଥିଲା, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ମହାକାନ୍ତାର ଅର୍ଥ — ମହାବନସ୍ଥଳ । ମହାକାନ୍ତାରର ପୂର୍ବରେ ପୁରପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉତ୍କଳ ହିମାଳୟ ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରି ଅବସ୍ଥିତ ।

ଜୟପୁର ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ରହୁ ଗୋଦର । ଉତ୍କଳର ସାହିତ୍ୟ, ଇତିହାସ, ବଞ୍ଚନ, ଦର୍ଶନ, ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ, ଶୋଭା ସମ୍ପଦ, ଶକ୍ତି ଶୌର୍ଯ୍ୟ, କଞ୍ଚି, ଗୌରବ, ସୁଖ୍ୟତି, ପୌରୁଷ, ଅମର ଅତୁଳ ଶିଳ୍ପକଳା, ଜୟପୁରରେ ଏକାଧାରରେ ରୁଣ୍ଡିଭୁତ । ଏହିରାଜ୍ୟରୁ ଅନେକ ପ୍ରାଚୀନ ଶିଳାଲିପି, ତାମ୍ରପଲକ, ପ୍ରାଚୀନ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଗୌରୀର ମୁଦ୍ରା ମିଳିଅଛି ଏବଂ ଅଦ୍ୟାବଧି ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରୁ ମିଳୁଅଛି । ଅମରକୋଟ ନିକଟସ୍ଥ ପଦାଗୁଡ଼ାରୁ ଯେଉଁଠିରୁ ଶିଳାଲିପି ମିଳିଅଛି ସେଥିରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ରାଜାମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଜଣାଯାଏ । ନଳବଂଶର ଜନେକ ଯୁବରାଜ ଭବଦତ୍ତ ପିତା ହରାଜିତବା ରାଜ୍ୟର ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ । ସେ ହରିହରଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରରେ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ପାନ୍ଥଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରି କଞ୍ଚି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଶିଳାଲିପିରୁ ଏହିସବୁ ଐତିହାସିକ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ୧୮୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭୈରବସିଂହପୁର ନିକଟସ୍ଥ ଗୁମୁଡ଼ା ନାମକ ସ୍ଥାନରୁ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଯୁବର୍ଷ ମୋହର ମିଳିଥିଲା । ଉକ୍ତ ମୁଦ୍ରାଗୁଡ଼ିକ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ବିଜୟନାମ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅମଳର ଅଟେ । ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କୋଟପାଡ଼ଠାରେ ରାମାନାମାନଙ୍କ ସମୟର ଗୌରୀମୁଦ୍ରା ମିଳିଥିଲା । ଉକ୍ତ ମୁଦ୍ରା କି ସ୍ୱରରେ ଆସି ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିଲା, ତାହା ଐତିହାସିକମାନଙ୍କର ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ଗୁମୁଡ଼ାରେ କେତେକ ଜୈନ ମନ୍ଦିରରେ ଜୈନମୁର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ରହିଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଅଞ୍ଚଳର କୃଷକ ଅଧିବାସୀମାନେ ଉକ୍ତ ମୁର୍ତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକୁ ହିନ୍ଦୁଦେବମୁର୍ତ୍ତି ଜ୍ଞାନରେ ହିନ୍ଦୁ ଝାଡ଼ିରେ ପୂଜା କରନ୍ତି । ପ୍ରାକୃତିକ ଉପହାବରେ କେତେ ଜୈନମୁର୍ତ୍ତି ନଷ୍ଟ ଏବଂ କେତେ ବିକଳାଙ୍ଗ ହୋଇଯାଇଛି । ପୁଣି ଲତା ଓ ଗୌବାଲତାର ଆଞ୍ଚନ ହୋଇ କେତେ

ମୂର୍ତ୍ତି ଅଟେ ହୋଇ ରହିଥିବୁ । ଅମରକାଟର ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ୧୯୯୯' ଗହର ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ଜୟପୁରକୁ ଆମତ ହୁଅନ୍ତି । ଉତ୍ସବ ଶେଷରେ ଫୁଣି ଯଥା-ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଯାଆନ୍ତି । ହରପା ଏବଂ ମହେଞ୍ଜିଦାରୋ ନାମକ ଦୁଇ ସ୍ଥାନରୁ ମୂର୍ତ୍ତିକା ଗର୍ଭରୁ ମୂର୍ତ୍ତିକା ନିର୍ମିତ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ବାହାରିଥିବୁ । ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ମାଟି ଖୋଳିଲେ ନାନା ପ୍ରକାର ପଶୁର ମୂର୍ତ୍ତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମିଳୁଥିବୁ । ଏହିପରି କେତେ ଲାପି, କେତେ ମୁଦ୍ରା, କେତେ ମୂର୍ତ୍ତି ଜୟପୁରର ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ସବୁଝଟ ହୋଇଥିବୁ । ଆହୁରି କେଉଁଠାରେ ସେ କେତେ ଲୁପ୍ତରହୁ, କେତେ ଐତିହାସିକ ଉପାଦାନ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରସ୍ତର ଗର୍ଭରେ ପୋତି ହୋଇ ରହୁଛି ତାହା କିଏ କହି ପାରିବ । ସମୟର ଗତିରେ ତାହା କ୍ଷମଣ ଉଦ୍ଧାର ଯାଏନ ହେବ । ଏହା ଦୃଢ଼ରୂପେ କୁହାଯାଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଶୁଭଦିନ ନିକଟରେ କି ଦୂରରେ ଧାଡ଼ା ଭବିଷ୍ୟତକୁ ଗୋଟର । ତାହାସବୁ ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲେ ଉତ୍କଳର ପୃଥ୍ବୀଙ୍କ ଇତିହାସ ଲେଖକଙ୍କୁ ବହୁତ ଉପାଦାନ ମିଳିବ । ଜୟପୁର ବିବିଧ ରହେ ଆକର । ଧରଣୀ ଦେଶ ଜୟପୁରରେ ବସୁନ୍ଧର ନାମକୁ ସାଥକ କରି ଅଛନ୍ତି । ଦେଶର ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଐତିହାସିକ ଅଧିକ ନ ଥିଲେ ଫୁରା ଏକାନ୍ତ ଅଗ୍ରବ ନୁହନ୍ତି । କେତେଜଣ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ସେ ଘରେ ରେଷ୍ଟା କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ରେଷ୍ଟା ଇତିହାସର ମୁକ୍ତିପ୍ରିୟ ହୋଇ ରହୁଅଛି । ସୁତରାଂ ଇତିହାସର ଭବିଷ୍ୟତ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଜୟପୁରର ସଜା ଓଡ଼ିଆ, ପ୍ରଜା ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ଓଡ଼ିଆ । ସେ ଦେଶର ଅନେକ ଆଦିମ ଜାତି ସୁନ୍ଦର ଓଡ଼ିଆ କହି ପାରନ୍ତି । ଜୟପୁର ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଲେଖକ ସେଥିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମାଣ ଉପଲବ୍ଧ କରିଅଛି । ‘ରୂପା’ ନାମକ ଜଣେ ପରଜା ଜାତିର ଲୋକକୁ ତାହାର ସନ୍ତାନ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାରୁ, ସେ କହିଲେ — ଦିଟା ମଣିଷ ପିଲା, ଦିଟା ମାଛପିଲା ମାହାପୁ (ମହାପ୍ରଭୁ) । ତାହାର ବାପକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରଲେ, ତୁ ରୂପାର କଣ ହେଉ ? ସେ କହିଲେ—ମି ରୂପାର ବୋପା ଲଗେ ମାହାପୁ । ଆଉ ଜଣକର ନାମ ଆଇତୁ । ଆଇତୁ କୌତୁକିଆ ଜଙ୍ଗଲିଆ ଭେଣ୍ଡା, ବର୍ଣ୍ଣ ପାଲିସ କରା ଜଳିମଞ୍ଜି ପରି । ସେ ଶରୀର, ମସ୍ତକ ଓ ହସ୍ତ ହଲାଇ ସୁନ୍ଦର ଭଙ୍ଗିରେକଥ । କହିପାରେ । ଆଇତୁ ମାଂସ ଆମାଉ ଖାଏ । ତା ଦେହ ଥିଆ ରଙ୍ଗ । ସେ ପାଣିପି ଏ ନାହିଁ । ଯିନିଅର ଏକାଦିକମେ ଭାତ ଖାଇଲେ କାଚଲ ପଡ଼ି ଯିବ ବୋଲି ଆଶଙ୍କା କରେ । ତାକୁ ପରୁରବାକୁ ହେଲେ—ଆଇତୁ ତୁ ବଢ଼େଇଉ, ବାଧ୍ୟ ଖାଇଯିବ ବୋଲି ଉପାଦାନ ନାହିଁ । ସେ ନିର୍ବିଚାରରେ କହିଲେ — ‘କାଇଲେ

କାଳବ ମାହାତ୍ମ୍ୟ । ତାଙ୍କି କୋଅଣ କରିବା, ସେ ତ ଗୋଟି ଲୋକ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।” ଏହା କହି ସେ କପାଳରେ ଡାକ ମାରିଲା । ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା— ‘ଆଇତୁ, ତୁ ବାବୁକୁ ମାରିପାରିବୁ ନାହିଁ ?’ ସେ ଉତ୍ତର କଲା— ‘ବାବୁକୁ ? ତାକୁ ମାରିବାକୁ କିଏ ଅତି ମାହାତ୍ମ୍ୟ । ସେ ତ ଆସବ, ନେଇ ମନକବ ।’ ସେମାନେ ଏହିପରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବେଶ୍ କହିପାରନ୍ତି । ଖାଲି ତେଲଙ୍ଗା ଦେଶରେ ଗୁରୁ-ପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ଲଘୁପ୍ରାଣ ଏବଂ ଲଘୁପ୍ରାଣକୁ ଗୁରୁପ୍ରାଣ ପରି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମନ୍ଦତ୍ତ୍ୱ ବୁଝାଇବସନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷା ସେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ, ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ଜୟପୁରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଭାଷୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଶତକଡ଼ା ୯୭ଜଣ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି; ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟଧିକ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଆ ଜନଶକ୍ତି ସେଠାରେ ଅତି ସଙ୍କୁଚିତ । ସେଥିର କାରଣ ପ୍ରତିବେଶୀ ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଏବଂ ଦୁର୍ଜୟ ପ୍ରଭାବ । ଜୟପୁରକୁ ପାଇବା ପାଇଁ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଣ ବ୍ୟାକୁଳ ଏବଂ ଉତ୍କଳରେ ମିଶିବାପାଇଁ ଜୟପୁରର ପ୍ରାଣ ତତୋଧିକ ବ୍ୟାକୁଳ । ଜୟପୁରର ଉତ୍କଳ ଏଜେନସି ସନ୍ନିକିନୀ ଦୁଇଥର ଅଧିବେଶନରେ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଇ ଦେଇଅଛି । ସେଠାରେ ପ୍ରାଣର ବ୍ୟାକୁଳତା ଚରମସୀମାକୁ ଲଘି ଯାଇଅଛି, ସେଠାରେ ଜାତୀୟ ବନ୍ଧନ ସେ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼, ଏହା କିଏ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ? ଉତ୍ତର ସେହି ପ୍ରାଣର ପ୍ରବଳ ଆକର୍ଷଣ ଦିନେ ଦୁହିଁକୁ ଏକ କରିଦେବ ଏହା ସ୍ୱାଭାବିକ ସତ୍ୟ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଯୋଗୁଁ ଦେଶ ଦୁଇଧାର ହୋଇପଡ଼େ, ଦୁଇଟା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ରୋତବହେ । ଦୁହେଁ ଦୁବଳ ହୋଇପଡ଼ନ୍ତି; ମାତ୍ର ପ୍ରାଣର ଆକର୍ଷଣ କିଛି ଦୂର ପରେ ପୁଣି ଦୁହିଁକୁ ମିଶାଇଦିଏ । ଦୁଇଟା ସ୍ରୋତ ପୁଣି ଏକ ହୋଇଯାଏ । ଯେଉଁ ପ୍ରକୃତି ଗୋଟାକୁ ଦୁଇଟା କରିଦିଏ, ସେହି ରହସ୍ୟମୟୀ ପ୍ରକୃତି ପୁଣି ଦୁଇଟାକୁ ଗୋଟାଏ କରିଦିଏ । ତେତେବେଳେ ତାହାର ଶରୀର ପୁଣି ପୁନଃ ପରି ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ସବଳ ହୋଇଉଠେ, ଶକ୍ତି ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇଉଠେ । ଯିଏ ଶୋଧିତ କାଳର ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କଦାପି ବଫଳ ହେବ ନାହିଁ, ଏହି ଆଶା ଶକ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ବଞ୍ଚାଇରଖିଅଛି । ଏ ଭଳି ଗୋଟାଏ ଏକପ୍ରାଣ ମହାଜାତିକୁ ପ୍ରତିବେଶୀ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଜାତିମାନେ କେତେ ଦିନ ଶକ୍ତିଶକ୍ତ କରି ରଖିପାରିବେ । ସ୍ୱାର୍ଥ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଜାତିକୁ ଦୁର୍ବଳ କରି ରଖିବା କୌଣସି ହୃଦୟବାନ୍ ସତ୍ୟଶିଷ୍ଟ ଜାତିର ଲକ୍ଷଣ ନୁହେଁ । ମେହି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଜାତିକୁ କେହି ନିର୍ବଳ କରି ରଖିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣର

ଅମ୍ଭା ନ କାନ୍ଦ ତାହା ସମ୍ଭବ ତ ? ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତି ପରସ୍ପରକୁ ନିଜ ପରି ଜ୍ଞାନ କରିବା ପିନା ମାନବ ଧର୍ମ । ଉଦାତ୍ତତା ସ୍ୱର୍ଗର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଅଟେ ଏବଂ ସ୍ୱର୍ଗ, ଭେଦମାତ୍ର ନରକର ପ୍ରାଣୋପାପ ପୂର୍ବର । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ତ କାହାରିକୁ ଭିକ୍ଷା ମାଗୁ ନାହିଁ, ସେ ତାହାର ଅଧିକାର ଦାବୀ କରୁଅଛି । ସେ ଦାବୀ ସବୁ ଜାତିର ଜନ୍ମଗତ । ତାହା ପ୍ରାକୃତିକ ଅଧିକାର । ତାହାକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେବାର ଶକ୍ତି କାହାର ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ମାନବ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ସନ୍ତାନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାକୃତିକ ମିତ୍ରତା, ଧର୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମୀଚୀନ । ଶ୍ରେଣୀର ମଧ୍ୟ ତାହାହିଁ ଅଦେଶ । ସେ ପୁଣ୍ୟାଦେଶ ଲଂଘନ କରିବା ପିତୃଦ୍ରୋହ ମହାପାପ ନୁହେଁକି ? ମନୁଷ୍ୟ ନିମେ ନିମେ ଉନ୍ନତ ହେଉଅଛି । ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାପ୍ତିର ଗର୍ବ କରୁଅଛି । ମାତ୍ର ତାହାର ସ୍ୱର୍ଗ ବିଷାୟିତ ଭେଦଭାବ ଦୂର ହେଉନାହିଁ କାହିଁକି ? କୌଣସି ଉଚ୍ଚ ଅଦର୍ଶ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଏହା କଲଙ୍କ ନୁହେଁକି ? ଏ କଲଙ୍କ ଦୂର ହେଲେ ଧରା ସ୍ୱର୍ଗ ହୁଅନ୍ତା । ଯେତେ ପ୍ରବଳ ହେଉଅଛି କାହାକୁ ସହଜାତ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବାର ଶକ୍ତି କାହାର ନାହିଁ । ଅଜଣା ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କଲେ ତାହା ସବଦା ବିଦ୍ଧ ହୁଏ । ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ସତ୍ୟ, ଅପ୍ସରା ରାଜ୍ୟର ଉପେକ୍ଷା ନୁହେଁ ।

ସମସ୍ତ ଫୁଲନୋର ଫୁଲକ ଶେଷରେ ପରିଚ୍ଛେଦ ଅନୁକ୍ରମେ
ସଦୃଶ ହୋଇଛି ।

ପଞ୍ଚମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ପୂର୍ବକାଳରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ନାମ ନନ୍ଦପୁର ଥିଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷାଦ୍ଦରେ ଶିଳାବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ନନ୍ଦପୁରରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ କି ସୂତ୍ରରେ ନନ୍ଦପୁର ହସ୍ତଗତ କରିଥିଲେ, ସେ ବିଷୟରେ ଅଦ୍ୟାବଧି କୌଣସି ବିଶେଷ ଗବେଷଣା ହୋଇ ନାହିଁ । ଗଙ୍ଗରାଜୁଙ୍କ ପୁତ୍ର ବିଶ୍ଵନାଥ ରାଜୁ ପ୍ରାୟ ୧୩୫୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନନ୍ଦପୁରରେ ରାଜପଣ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନଳମା ଦେବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଭୈରବ ରାଜ ନାମକ ପୁତ୍ର ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ଭୈରବ ରାଜ ୧୩୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୩୯୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵନାଥ ରାଜ ୧୩୯୬ରୁ ୧୪୨୭ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜପଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଏଡ଼ିଡ଼ାଡ଼ି ରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ସିଦ୍ଧାମାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ସେ ବଂଶ ସହଜତ ଦିନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଏଡ଼ିଡ଼ାଡ଼ି ଦେଶ ଏକ ଓଡ଼ିଆ ଦେଶ ବୋଲି କଥିତ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଡ଼ାଡ଼ି ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିବାଡ଼ି ବା ଓଡ଼ିବାଡ଼ି ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ । ଏହି ଓଡ଼ିଡ଼ାଡ଼ି ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ ପୁତ୍ର ପ୍ରତାପ ନାଙ୍କ ରାଜ ୧୪୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜପଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରତାପଗଙ୍ଗ ରାଜୁ ଶିଳାବଂଶର ଶେଷ ରାଜା । ଆଧୁନିକ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବିନାୟକ ଦେବ ଏହି ପ୍ରତାପଗଙ୍ଗ ରାଜୁଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରି ଯୌତୁକ ସ୍ଵରୂପ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟ ପାଇଥିଲେ । ଜୟପୁର ରାଜବଂଶାବଳୀରୁ ଜଣାଯାଏ, ଏହି ବିନାୟକ ଦେବ କାଶ୍ମୀରରାଜା କନକ ସେନଙ୍କ ସପ୍ତମିଂଶ ବଂଶଧର ।

ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମ କୁନ୍ଦୁରାଜ ଦେବ । ସେ ନାନା ଭାଗ୍ୟବିପର୍ଯ୍ୟୟ ପରେ କାଶ୍ମୀର ଏବଂ ଜମ୍ମୁ ପ୍ରଦେଶର ରାଜା ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ତିନି ଗୋଟି ପୁତ୍ର ଥିଲେ—ସ୍ଵରୂପ ବା ପ୍ରାଣନାଥସିଂହ ଦେବ, ବିନାୟକସିଂହ ଦେବ ଏବଂ ଯୁଗଳ ଦେବ । ଏହି ତିନି ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ବିନାୟକ ମଧ୍ୟମ । ରାଜା କୁନ୍ଦୁରାଜଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସିଂହାସନ ପାଇଁ ଭ୍ରାତୃ ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସ୍ଵରୂପ ବିନାୟକ ଉଭୟେ ରାଜ୍ୟ ପାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ; କିନ୍ତୁ ପରିଶେଷରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ସ୍ଵରୂପହିଁ ସିଂହାସନ ଲଭ କଲେ । ସେ ରାଜ୍ୟରେ ରହିଲେ ଆତ୍ମସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନଷ୍ଟହେବ

ବିନାୟକ ଦେବ କାର୍ତ୍ତୀର ତ୍ୟାକେଇ କାର୍ତ୍ତରେ ଅର୍ଥ ଡେଇଁ ତ ହେଲେ ଏବେ
 ଯେଠାରେ ଦେବାପଦେବ ଶୁଣିଶୁଣି ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଧ୍ୟାନ କରି କଠୋର ଚେ-
 ଶ୍ଟିରରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଡକ୍ଟ୍ରି ଓ ଯାତନାରେ ସତ୍ତ୍ୱେ ସହାୟ,
 ଓଡ଼ିଆ ଶିଶୁମାର ଏକବିଂଶ ଦିବସର ରାତିରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖାଦେଇ
 କହିଲେ “ବନ୍ଧୁ, ତୋର ତପସ୍ୟାରେ ମୁଁ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଇଛି, ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ
 ଶରୀରକୁ ଦାୟିତ୍ୱାତ୍ମକ ପ୍ରଦେଶକୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟକୁ ଗମନ କର ।
 ସେଠାରେ ଅଗରେ ତୋର ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବ ।” ବିନାୟକ ଦେବ ଏହି
 ଦେବାଦେଶ ପାଇ ହୁଣ୍ଡିରେ ଯିବାର ଯତ୍ନ କଲେ । ସେ ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳର ନାନା ସ୍ଥାନ
 ପରିଦ୍ରମଣ କରି ପଶ୍ଚିମରେ ୧୮୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନନ୍ଦପୁରରେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ
 ହେଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ନନ୍ଦପୁରର ମହାରାଜା
 ଶିବମୟରରେ ରାଜିଯାପନ କଲେ । ଏଣେ ସେହି ରାତିରେ ନନ୍ଦପୁର ଭୂପତିଙ୍କୁ
 ଓଡ଼ିଆ ସର୍ବେଶ୍ୱରଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ ହେଲା । ସଦାଶିବ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇ
 ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ—“ବନ୍ଧୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି, ଆଜି ମୋର ଦେଉଳରେ ଜଣେ
 ସୂର୍ଯ୍ୟବର୍ଣ୍ଣାୟ ବଜ୍ରକୁମାର ଅର୍ପଣ କେଉଁଠି, ଯେ ଯେଠାରେ ଓ ଗୁରୁରେ
 ମହାପ୍ରଭୁ । ତୁ ତାଙ୍କୁ ବଢ଼ିତ ସମ୍ମାନପୂର୍ବକ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ନେଇ ତୋର
 ଜନମାନୁଷ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କର । ସେ ସମ୍ମାନରେ ତୋର ଜମାତା
 ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ।” ଏହି ଦେବାଦେଶ ମତେ ତହିଁ ପରଦିନ ରାଜା ସର୍ବେଶ୍ୱର
 ଦେଉଳକୁ ସମାରିଷଦ୍ଧ ବଜେହୋଇ ସେଠାରେ ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ
 ଏବଂ ତାଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କର ବିଷୟ ପଚାରି ପାଇ ପରେ ପରେ ତୋଷା ଲାଭ
 କଲେ । ତହିଁ ତାଙ୍କୁ ବିରାଟ ପଟ୍ଟାଭାରରେ ରଜନବରକୁ ଘେନିଯାଇ ତାଙ୍କ
 ହସ୍ତରେ ନିଜର ସର୍ବସ୍ୱତ୍ୱାକୃତି, ସର୍ବସ୍ୱତ୍ୱ ଶେଷେ କନ୍ୟାକୁ ଯେଉଁଠାରେ
 କରି ସେ ନିଜର ଧନ୍ୟ ମଣିଲେ; ପୁଣି ଏହି ଶୁଭବିବାହର ଯୋଗୁଁ ସ୍ୱପ୍ନ
 ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟ ନବଜାମାତାଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କଲେ । ବୋଧ ହୁଏ ବଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର-
 ସନ୍ତାନ ନ ଥିଲେ । ନଚେତ୍ ଜ୍ୟୋତିର୍ଯ୍ୟାମକ ଜାମାତାଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କେଥାନ୍ତେ
 କାହିଁକି ? ଏ ବିଷୟରେ ରଜବିଶାସିନୀରେ କିଛି ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ଜନଶ୍ରୁତି
 ମଧ୍ୟ ଖରାବ । ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ବର ମଫଳ ହେଲା । ସେହି ଦିନ ବିନା-
 ଯକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ନବଦିବାକର ଉଦ୍ଭିତ ହେଲେ । ମୁଣି ସର୍ବେଶ୍ୱରଙ୍କ କୃପାରୁ

ସେ ଦିବ୍ୟ କନ୍ୟା ଲଭ କରି ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟଧର ମନେକଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ବାସନ୍ତୀ ଚନ୍ଦ୍ରଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା । ଉପରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଅମୃତ ଦୃଷ୍ଟିହେଲା । “କିଂ ନ କରେତି ବିଧିଃ ଯଦି ରୁଷ୍ଟଃ କିଂ ନ କରେତି ସ ଏବ ତୁଷ୍ଟଃ ?”

ଏହି ବିବରଣୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ମୂଳଭୂତି । ଏଥିରେ ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ଯେତେ ପ୍ରମାଣରେ ଆଉ ପଛକେ, ବିନାୟକ ଦେବ ଯେ ଏହି ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବା ଆଦି ପୁରୁଷ, ଏଥିରେ ତଳେମାତ୍ର ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ “A Short account of the tour of His Ex. the Governor of Madras to Jeypore” ନାମକ ଷ୍ଟ୍ରୁପ୍ ଇଂରେଜୀ ପୁସ୍ତକର ମୁଖବନ୍ଧରେ ଏହିପରି ଲିଖିତ ଅଛି— ୧୪୪୩ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କାଶ୍ମୀର ରଜାଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ସହୋଦର ବିନାୟକ ଦେବ ଗର୍ଭ ଭ୍ରମଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କାଶ୍ମୀରକୁ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ସେ ନାନାଜାତି ଭ୍ରମଣକରି ଶେଷରେ ନନ୍ଦପୁରରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେ ନନ୍ଦପୁରର ତଦାନୁଗତ ରଜାଙ୍କ କନ୍ୟାକୁ ବିବାହ କରି ନନ୍ଦପୁର ରଜ୍ୟର ରଜା ହେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ନନ୍ଦପୁର ରଜ୍ୟ ପାରଳା-ଜେମଣ୍ଡୀଠାରୁ ବେସବରମ୍ ସବସିଙ୍ଗି ତାଲୁକା ଏବଂ ସିକାକୋଲଠାରୁ ଭାସ୍କୋଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଥିଲା । ସୁଦୃଢ଼ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷବିଶାରଦ ମହାରାଜ ଜାମାତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବ, ବି.ଏ.ଏମ.ଆର୍.ଏ.ଏସ୍.ବି.ଏଲ.ମହାଶୟ ତାଙ୍କର— “Jeypore in Vizagapatam” ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ଏହି ବିଷୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଲୋଚନା କରିଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର ରାଜବଂଶାବଳୀରେ ମଧ୍ୟ ବିନାୟକ ଦେବ ବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବୋଲି ଲିଖିତଅଛି । ଏହି ସବୁ ପ୍ରମାଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିନାୟକଦେବ ବଂଶର ଆଦିପୁରୁଷ ବୋଲି ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣମାନ ହେଉଅଛି । ବିନାୟକ ବୁଦ୍ଧିମାନ, ଗୁଣବାନ୍ ଏବଂ ବିଚିତ୍ର ବଂଶୋଦ୍ଭବ; ଯୁଦ୍ଧର ସେ ନନ୍ଦପୁର ଭୂପତିଙ୍କର କୃପା-ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିପାରିଥିବେ, ଏହା ବିଚିତ୍ର କଥା ନୁହେଁ । ନନ୍ଦପୁର ରଜ-ଜେମାଙ୍କ ପାଣିପ୍ରହର କରିବା ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ରଜାଙ୍କ ନୃତ୍ୟପରେ ସେ ଜାମାତୃସୂତରେ ରଜଗାଦି ଲଭ କରିଥିବେ, ଏଭଳି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଇତିହାସରେ ବିରଳ ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ଅସାଧାରଣତା କିଛି ନାହିଁ ।

ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ସିଂହାସନାବେଷ୍ଟରେ ୩୪ ବର୍ଷରେ ରାଜ୍ୟରେ ଘୋର ପ୍ରଜା ବିଦ୍ରୋହ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଏହି ପ୍ରଜାମେଳି ଏପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆକାର ଧାରଣ କଲେ ଯେ, ବିନାୟକ ଦେବ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବେଫାନ୍ସ ତ୍ୟାଗ କରି ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ବଣେ ବଣେ ଫଳାଫାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଛତିଶଗଡ଼ ଲୋକାରେ ଲବଣିଆ ନାମକ ଜଣେ ପବନୀ ବିହୀନ ଶୈଳ ସନ୍ଧ୍ୟାର ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଭେଟହେଲା । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପରିତପ୍ତ ହୁଏତ ବିନାୟକ ମଧ୍ୟରେ ଦମ୍ଭ ବଳୁତା ନାଶ ହେଲା । ଶୈଳ ସନ୍ଧ୍ୟାର ତାଙ୍କ ଭାବ୍ୟ ବିବର୍ଣ୍ଣ-ପୂର୍ବ କଥାଶୁଣି ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ସହାନୁଭୂତି ଓ ଦାନେୟତା ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟୋଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟିତ ହେଲେ । ସେ ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କୁ ଦଶହଜାର ବଳଦ ଏବଂ ଗୁରୁ ହଜାର ଲଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଏହି ବାଳଦବ୍ୟୁତ ବୋଧହୁଏ ଅସ୍ତ୍ର ବିସ୍ତ୍ର, ସୈନ୍ୟ ବିଭାରେ ଚାନ୍ଦ୍ୟ ଏବଂ ବ୍ୟବହାରିକ ପଦାର୍ଥ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଚନ୍ଦନ ସକାଶେ ଅର୍ପିତ ହୋଇଥିଲା । ବିନାୟକ ଏହି ସୈନ୍ୟବଳ ସହ ନନ୍ଦପୁରକୁ ଫେରିଆସି ଦୁଷ୍ଟ ମେଳିଆମାନଙ୍କୁ ଦମନପୂର୍ବକ ରାଜ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନ କଲେ । ପ୍ରବଳ ବିଦ୍ରୋହୀ ଶିବାପିତ ହୋଇ ପୂର୍ବରେ ରାଜ୍ୟରେ ଚାନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଭାଗ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ପୁଣି ଅନୁକୂଳ ହେଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ସୁଖରେ ଜୀବିବା ନିବାହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ବିଜୟର ସ୍ମୃତିରୂପେ ଏବଂ ଶୈଳ ବନ୍ଧୁ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ସେହିଦିନଠାରୁ ଗୋବିନ୍ଦନ ରଜୁ (ଗୋରୁପଣା ବା ଗୋରୁ ପଦା) ରାଜ ସନ୍ତକ ରୂପେ ଚଳିଆୟୁଅଛି ।

ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ଅମଳରେ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟର ସୀମା ସଂପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ନିଜ ବାହୁବଳରେ ମାଡ଼ଗୁଲ, ଗୋଲକୁଣ୍ଡା, ଡିପି ଏବଂ ଗୁଣ୍ଡପୁର ପ୍ରଭୃତିର ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଜୟକରି ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କର ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟର ସୀମା ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରକାର ବିସ୍ତୃତ ଲାଭ କରିଥିଲା । ପୁର୍ବରେ ସିକାକୋଲ ନାଗରାଜ୍ୟ, ଦକ୍ଷିଣରେ କାମ୍ବାମେଷୁ ; ପଶ୍ଚିମରେ ରାୟବାର, ପଶ୍ଚିମରେ ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟର ଭାସ୍କର ନଦୀ, ଉତ୍ତରରେ କଳାହାଣ୍ଡି, ତେଣି ବୁଡାଲିଙ୍ଗ ବଡ଼ଖେମୁଣ୍ଡୀ ସମୀପସ୍ଥ ପଟ୍ଟାୟୁରୁ ଏବଂ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡୀ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୁମାଗଡ଼ । ବିନାୟକ ଦେବ ଏହି ସୁବିଶାଳ ରାଜ୍ୟର ଏକଜ୍ଞସାଧୁପତି ରାଜା ଥିଲେ । ସେ ନନ୍ଦପୁରର ସବେଶ୍ୱର ଶିବଙ୍କର

“ମହାମନ୍ଦିର” ବହୁ ଧନବ୍ୟୟରେ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଆଦୁର ଅନେକ ସତ୍ତ-
ଜାଣି ମଧ୍ୟ ସେ ଉପାଜନ କରିଥିଲେ ବୋଲି ଲେକକ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ ।
ଧାର୍ମିକ ବିଦ୍ବାନ ଭଜନୀତିଶୋରଦ ଜେ. ବିନାୟକଦେବ ୧୮୪୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ
୧୮୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୩୩ ବର୍ଷରୁ କର ନିୟତିର ଅବ୍ୟର୍ଥ ନିମନ୍ତରେ
ପରଲେକକୁ ପ୍ରୟାଣ କଲେ । ସେ ଜଣେ ପ୍ରଜାପ୍ରାଣ ରାଜା, ପୁସ୍ତକବିଶେଷରେ
ଓଜା ପାଳନ କରି ନିଜକୁ ଅମର କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କ ଗୁଣରେ
ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପିତୃତୁଲ୍ୟ ଭକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ ।

ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର-ସୁଯୋଗ୍ୟ ପୁଅ ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
୧୮୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନନ୍ଦପୁର ସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ତେତେବେ-
ଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ୍କମ ୨୭ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଶାସନ ପାଳ-
ନରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଶାନ୍ତି ସୁଖରେ କାଳ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ବ
କାଳରେ ବଲ୍ଲଭନାଥପୁର ଏବଂ କନକ ପୁରୀ ନନ୍ଦପୁରକୁ ଆକାଶ ହୋଇ-
ଥିଲେ । ସେ ବିବରଣୀ ପୁସ୍ତକ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ସେ ୪୪ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ବ କରି
୧୫୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ସମୟକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ
୭୧ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ସେ ପିତୃ ସଦ୍‌ଗୁଣର ଉପଯୁକ୍ତ ଦାୟାଦ ଥିଲେ । ସେ
ଜଣେ ଧାର୍ମିକ ନରପତି, ଭବବନ୍ଧନ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁ କରୁ ସଞ୍ଜାନ ଅବସ୍ଥାରେ
ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା ।

ଅନନ୍ତର ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁଅ ଭୈରବ ଦେବ ୩୩ ବର୍ଷ ବୟସ୍କମ
ସମୟରେ ୧୫୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସିଂହାସନାରୋହଣ କଲେ । ସେ ଜଣେ ବୀର
ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ଧନୁବେଦ ବିଦ୍ୟାରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ପାରଦର୍ଶିତା ଥିଲା ।
ସେ ନିଜ ରାଜ୍ୟାନ୍ତର୍ଗତ ବୋବଲ ଗଡ଼ରେ ‘ଭୈରବ ସାଗର’ ନାମକ ସୁବୃନ୍ଧ
ପୁସ୍ତକଖଣି ଖୋଲାଉଥିଲେ । ରାଜା ଭୈରବଦେବ ୧୭ ବର୍ଷ ରାଜପଣ କରି
୧୫୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ବର୍ଗାରୋହଣ କଲେ । ସେ ୧୮୮୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ
କରିଥିଲେ, ୪୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମାନବଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲେ ।

ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ପୁଅ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦେବ ୧୫୨୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ
ପୈତୃକ ରାଜ୍ୟରେ ସଥାବିଧି ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର
ବୟସ ୧୮ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ରାଜା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସେ

ପ୍ରଶାନ୍ତ ନରପତିଙ୍କ ପରି ଅତି ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ବହୁ ଯନ୍ତ୍ର ସୁପରିଚିତ ନା । କିନ୍ତୁ-
ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଯମୟରେ କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ହେବେ ବୋଲି । କୌଣସି-
ଥିଲା । ସେ ୪୪ ବର୍ଷକାଳ ଶାନ୍ତିରେ ବଜେଇ କରୁ ୧୪୭୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଯାପୁକ-
ନୋତିତ ଧାମକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ୬୨ ବର୍ଷ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା ।
ତାଙ୍କ ପୁଅ ପ୍ରଥମ ବଳରାମ ଦେବ ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ୩୧ ବର୍ଷ ସମୟରେ
ରାଜ୍ୟରେ ବସି ୨୭ ବର୍ଷ ବଜେଇ କରୁ ୧୪୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଘେଡ଼ ତ୍ୟାଗ
କଲେ । ସେ ପିତାଙ୍କ ପରି ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ରାଜାଥିଲେ ।

ବଳରାମ ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଯଶୋବନ୍ତ ଦେବ ୧୫୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ
ପିତୃସ୍ଥିତାସନରେ ଅଧିରୁଦ୍ଧ ହେଲେ । ତାହାଙ୍କ ଅଫଳରେ ଏକାଧିକେଶେ ଶିଳି
ବର୍ଷ ଯାଏ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଥିଲା । ତିନି ବର୍ଷ ବାଳ ଚଳେଇ ବୃଷ୍ଟି ହେଲ ନାହିଁ ।
ଶସ୍ୟୋପଭୋଗ ସ୍ତୋତ ଏକାବେଳେକେ ବନ୍ଦ ହୋଇଲେ । ଫଳରେ ଶୁଣି
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ରାଜିଲ କଲା । ଯେହ ଚାହୁଁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଲୋକମାନେ ବେଗେ ହୋଇ
ଥିଲା, ତାହା ଅଜ୍ଞାତ । ରକ୍ଷୟକୁ ଆହାର ନିଳିଥିଲା । ସୁତରାଂ ସେ ଅଳ୍ପରେ
ତୃପ୍ତ ହୋଇ ନଥିବ । ତିନି ବର୍ଷ ଯାଏ ଅନାବୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ଏହା ଶୁଣିଲେ
ରାମେ ଟାଙ୍କୁର ଉଠେ । ରାଜା ଯଶୋବନ୍ତ ୪୦ ବର୍ଷ ବଜେଇ କରୁ ୧୫୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟା-
ବ୍ଦରେ ପରଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ସିଂହାସନାରୋହଣ ବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ
ତୋଳ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ସେ ୫୬ ବର୍ଷ ଜୀବିତ ଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ପୁଅ ବୀର ବିନ୍ଦମ ଦେବ ୧୫୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବଜେଇପରେ
ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ ତେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୨୪ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା ।
ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ସେ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା । ତାଙ୍କର ଅମଳରେ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର
ଶିବ ଅବିଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ରାଜା ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱରଙ୍କର ନିଷ୍ଠାପର ଭକ୍ତ ଥିଲେ ।
ତାଙ୍କର କୃପାରେ ସେ ଅତୁଳ ଶ୍ରୀ, ହୌର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଏବଂ ଘୌରୀଦେବୀର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ
ଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି— ‘ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱରଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶରେ ସେ ଜୟପୁର ଦୁର୍ଗ
ସମ୍ମାପନ କରିଥିଲେ ।’ ପୁଣି କେହି କେହି କହନ୍ତି— ‘ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କଠାରୁ
ଛପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଏକାଧିକ ପୁଅ ଯନ୍ତ୍ରାନ ନ ହେବାରୁ ସପ୍ତମ
ରାଜା ବୀର ବିନ୍ଦମ ନନ୍ଦପୁର ତୁଳି ଜୟପୁରକୁ ରାଜଧାନୀ ଉଠାଇ ଆଣିଥିଲେ ।’
ଯାହା ହେଉ ଏହି ବୀର ବିନ୍ଦମଙ୍କ ଅମଳରେ ସେ ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀ ହେଲା,
ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ରାଜା ବୀରବିନ୍ଦମ ହାଇଦ୍ରାବାଦ ନବାବଙ୍କର

ଅଧୀନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ରାଜ୍ୟର ଜମାବନ୍ଦୀ ୨୪୦୦୦ ଟଙ୍କା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ତାଙ୍କର ବୈମାତୃକ ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ ଗୁଣୁପୁର ତାଲୁକା ଜାଗିର ଦେଇ ଭ୍ରାତୃବାସିଲ୍ୟର ଦେକାଶୁା ଓଦଶନ କରେଥିଲେ । ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ଗଜପତି ରାଜଜେମାଙ୍କର ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରି ସେ ତାଙ୍କ ଦ୍ଵିତୀୟ ପଠନଶିକ୍ଷା ପଦରେ ଓଡ଼ିଶିତ କରେଥିଲେ । ପୁଣି ଉଦାରତା ଓଦଶନ କରି ନିଜର ଅଧୀନସ୍ଥ ଗୁମାସ୍ତେଠାରୁ କିଶୋରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୂଷଣ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ରାଜାଙ୍କୁ ଶୁଭିଦେଇଥିଲେ । ହାଜିଗ୍ରାବାଦ ନବାବଙ୍କଠାରୁ ଗାର ବିହମ ବିଶେଷ ସମ୍ମାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଜେଧର୍ମୀ ରାଜା । ରାଜନ୍ୟବାଞ୍ଛିତ ସମସ୍ତ ସଦଗୁଣ ତାଙ୍କଠାରେ ଏକାଧାରରେ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ପରମ ସୁଖଶାନ୍ତରେ କାଳ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ସେ ୩୭ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ଵ କରି ୧୬୬୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୀବଯଜ୍ଞ ସାଙ୍ଗ କଲେ । ଗୋଲକୁଣ୍ଡାର ଜଣେ ରାଜା କୌଣସି କାରରେ କ୍ଷୟପୁର ଆଡ଼ମଣ କଲେ । ପରେ ମିଳାମିଶା ହୋଇ-ଯାଇଥିଲା । ଗୋଲକୁଣ୍ଡାର ରାଜା ଗାର ବିହମଦେବଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେ ତରୁଆଳ ଏବଂ ତାମ୍ରଫଳକ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ଗାର ବିହମ ତାଙ୍କରଠାରୁ ମହାରାଜ ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ ।

ଅନନ୍ତର ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୩୯ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୧୬୬୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ଵର ହେଲେ । ସେ ଆଦର୍ଶ ପିତୃଉକ୍ତ, ପିତୃପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣପୁରକ ରାଜ୍ୟ ସୁପରିଚାଳନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ବୋବଲି, ଦେଉପଲ୍ଲୀ, ରେକପଲ୍ଲୀ, ମରୁଆମୁଠା, କଟକାମୁଠାରେ ଜମିଦାରମାନେ ସ୍ଥାପିତ ହେଲେ । ସେହି ସମୟରେ ପୁଷପାଟୀ ମହାରାଜ ଜୟପୁର ଆସି କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସହିତ ମିତ୍ରତା ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ ହେଲେ । ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ତାଙ୍କୁ ଯୋଥକିତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରି ବହୁ ପ୍ରୀତିର ପୁଣି ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ତିନିବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ଵ କରି ୧୯୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଅମର ଧାମକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵନୁର ଦେବ ୧୬୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ୨୪ ବର୍ଷ ବୟସରେ ରାଜସିଂହାସନ ଅଳଙ୍କୃତ କଲେ । ସେ ଜଣେ ବିଶେଷ ପ୍ରସାବଶାଳୀ ନରପତି ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ଵକାଳରେ ପେଦାପେଦଂ ଦେଶ, ରାମଉଦ୍ରପୁର,

ମାକୁଆ ତାଲୁକା, ଛଉତି ତାଲୁକା, କୁରୁପାମ, ମେରିଙ୍ଗି ତାଲୁକା, ପାଲମୁଠା, ପାଲକୋଣ୍ଡା, ଶାରକୋଟ, ପାଉଁଶପେଣ୍ଡା, ପୋରମ୍ବ ତାଲୁକା, ଚେଟବଲପା, ଅଣ୍ଡରମୁଠା, କୋଡୁରୁ ତାଲୁକା, ଶମ୍ବାମ୍ବବଣ୍ଡାପଲ୍ଲୀ, କଳାହାଣ୍ଡୀ, ନୂଆଗଡ଼ ଓ ଖଡ଼ିଆଲର ଅଧିପତିମାନେ ଜମିଦାର ରୂପେ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଦେବ ଗୁରବର୍ଷ ମାସ ରାଜପଣ କରି ୧୭୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦେହ ତ୍ୟାଗକଲେ । ବୋଧହୁଏ ସେ ଅସୁସ୍ଥ କି ଥିଲେ ।

ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ସହୋଦର ମଲ୍ଲିଜମନ୍ଦନ କୃଷ୍ଣଦେବ ୧୭୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁର ନରପତି ହେଲେ । ସେ ୧୭୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ରାଜା ହେବାବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୧୭ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରାସାଦୀମାନେ ଜୟପୁର ଆକ୍ରମଣ କରି ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟପୁର ସୈନ୍ୟ ପ୍ରାସାଦୀମାନଙ୍କର ଅଧିକ କ୍ଷମାଣ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ । ମେଥୁମଧୁରୁ ଚଉଦଗୋଟି କ୍ଷମାଣ ଆଜି ମର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଛି । ମଲ୍ଲିଜମନ୍ଦନ କୃଷ୍ଣଦେବ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମାସ ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରି ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କାଳଗ୍ରାସରେ ପଡ଼ିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ନାମରୁ ତାଙ୍କର ଦୁର୍ଜୟ ପ୍ରସବ ସୂଚିତ ହେଉଅଛି ।

ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ତୃତୀୟ ସହୋଦର ଦ୍ୱିତୀୟ ବଳରାମ ଦେବ ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସିଂହାସନରେ ଉପବେଶନ କଲେ । ସେ ତିନି ବର୍ଷ ମାସ ରାଜତ୍ୱ କରି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗକଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ସମୟକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୩୨ ବର୍ଷ ମାସ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସମୟରେ କିଛି ବଣେଷ ଘଟଣା ଘଟି ନାହିଁ ।

ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ତାଙ୍କ ଚତୁର୍ଥ ସହୋଦର ଦ୍ୱିତୀୟ ବଳରାମ ଦେବ ୧୭୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜା ହେଲେ । ସେ ନିଜର ପିତୃବ୍ୟ ଯଶୋବନ୍ତ ଦେବଙ୍କ ପୌତ୍ର ରଘୁନାଥ କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କୁ ଗୃହପୁରରୁ ଆଣି ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏବଂ ନିଜେ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ତାଙ୍କୁ ରାଜା କରି ୧୭୮୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାନବଲ୍ଲୀ ସମ୍ବରଣ କଲେ ଏବଂ ରାଜା ହେବା ସମୟକୁ ରଘୁନାଥ କୃଷ୍ଣଦେବଙ୍କର ବୟସ ୧୭ ବର୍ଷ ମାସ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ବିଷ୍ଣୁ କଟକ ଏବଂ ମେରିଙ୍ଗିର ଭୂପତିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଜମିଦାର ରୂପେ ରହିଲେ । ସେ ୨୨ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୭୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ ।

ରଘୁନାଥଙ୍କର ପୁଅ ପ୍ରଥମ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୭୩୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବଙ୍ଗାଧିକାର ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ସାଙ୍ଗବାଲସା ଜମିଦାର ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ଏ ଚିନିକର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଇ ବଳ-ରାମ ଦେବ ନାଟପୁରୀପୁର ପାଟଣାରେ ତାଙ୍କ ସହ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ୧୭୧୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ତତ୍ପରେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ତୃତୀୟ ବଳ-ରାମ ଦେବ ବଙ୍ଗରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ଅବସରରେ କଳା-ଦାଣ୍ଡୀ, ଖଡ଼ିଆଲ ଓ ନୂଆଗଡ଼ର ଜମିଦାରମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେଲେ । ସେ ଦୁଇବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରି ୧୭୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ୱର୍ଗଗାମୀ ହେଲେ । ଅତି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ସେ ଚବିଶ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ବଞ୍ଚିଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ଵନୁର ଦେବ ୧୭୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟା-ବ୍ଦରେ ଫିରାମନ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ସେ ବହୁ ବିବାହପ୍ରିୟ ଥିଲେ, ତପସ୍ୟାଦାର ସେ ଭଗବତଙ୍କୁ ପ୍ରସନ୍ନ କରାଇଲେ । ସେହି ଦେବଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ଶତ୍ରୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଜଣିପାରୁ ନଥିଲେ । ସେ ଉତ୍ତରାସ ସନ୍ତ ଏବଂ ସାନ କନକ ଦୁର୍ଗାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ହାଲଦ୍ୱାବାଦର ନିଜାମ ଆସପଜାହ ତାଙ୍କୁ ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦସାହ ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ଦମନରେ ରାଜା ବିଶ୍ଵନୁର ଦେବ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିବାରୁ ଏହି ଉପାଧି ଲଭି ଘଟିଥିଲା । ସେ ୩୯ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି ୧୭୫୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗତାୟୁ ହେଲେ । ସେ କୃପ, ପୁଷ୍କରିଣୀ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଜଳକଣ୍ଠି କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଝଞ୍ଜାବଜା ନଦୀ ଉପରେ ପ୍ରକାଶ୍ଟ ପୋଲ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଅନେକ ରାଣୀ ଥିଲେ । ରାଣୀମାନେ ଯେଉଁଠାରେ ଚିତାବେହଣ କରି ସଜା ହୋଇଥିଲେ, ତାହାକୁ ସଜାଗର୍ଭ ବୋଲି କହନ୍ତି । ସେହି ସଜା ଶାସ୍ତ୍ର ପୁରୁଣା ଗଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ଵନୁର ଦେବଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ବୈମାତ୍ସେୟ ଭାଇ ଲାଲ କୃଷ୍ଣ ଦେବ ୧୭୫୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜା ହେଲେ । ସେ ୪୭ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଫିରା-ସନାବେହଣ କରିଥିଲେ । କଲ୍ୟାଣସିଂହପୁରରେ ରହି ସେ ଛବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ସେ ନିଜର ନାମାନୁସାରେ ଚିତ୍ରପଲ୍ଲୀ ଇଲକା ଗୁଡ଼ିଲତା ଶାସନରେ ଲାଲତେରୁରୁ ନାମକ ବିଖ୍ୟାତ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଳାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଇ ପ୍ରଥମ ବିହମଦେବ ରାଜ୍ୟ ଦାଗକର ଗୋଲମାଲ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ବିଜୟ ନଗର ରଜା ବିଜୟ ରାମ ରାଜୁ ତାଙ୍କୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କଲେ । ତତ୍ତ୍ୱ ରଜା କୃଷ୍ଣ ଦେବ ରାଜ୍ୟ ରାଜି ପରାୟନ କଲେ । ବିଜୟ ଦେବ ବିଜୟ ନଗରରାଜୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତ୍ନଦାନ ସ୍ୱରୂପ ମାଡ଼ଗୁଳ ଏବଂ ଫାଲୁର କେତେକ ଅଂଶ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଲଳିକୃଷ୍ଣ ଦେବ ୧୭୪୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ସହୋଦର ପ୍ରଥମ ବିଜୟ ଦେବ ୧୭୪୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନୟାପୁର ରଜ-
 ଗିରାଦନ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ଦକ୍ଷିଣର ସହର ରଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କଲେ । କିଛି କାଳ ପରେ ବିଜୟରାମ ରାଜୁ ବିଜୟଦେବଙ୍କୁ ମାଡ଼ଗୁଳ ଏବଂ ଫାଲୁର ଫେରାଇଦେଲେ । ସେହି ବାବଦକୁ ବିଜୟ ଦେବ ବାର୍ଷିକ ୪୦୦୦୦ ଟଙ୍କା ବିଜୟ ଦେବକୁ ସ୍ୱୀକୃତ ନୋଇଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଏକ୍ସପେନ୍ସରେ ରୁଣ୍ଡିଆରୁ ତିନିଶହ ମାସ ଦେଉଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ପାସ ତାଙ୍କର ପୁରସ୍କାର ନାହିଁ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ବିଜୟ ଦେବଙ୍କ ସମୟରେ ଫ୍ରେଞ୍ଚିସ୍‌ଙ୍କ ଏବଂ ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ସମର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଘଟଣା । ଦେଶର ଜମାବନ୍ଦ ନବୀବଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗବର୍ଣ୍ଣମେ-
 ଂଟକୁ ଦିଆଗଲା । ଏହି ସମୟରେ ବସନ୍ତ ରାଜ୍ୟ ଯଙ୍ଗରେ ଭୟାନକ ଯୁଦ୍ଧ ନୋଇଥିଲା ନୟାପୁର ସୈନ୍ୟ ବସନ୍ତ ପଟ୍ଟାକୁ ହେଉଛି ଆସିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ବିସ୍ମୃତ ବିବରଣୀ ଧୂରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ବିଜୟ ଦେବ ସ୍ୱୀୟ ପ୍ରିୟ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମରେ ଜଥମାପୁର ଗ୍ରାମ ବ୍ୟାପକଥିଲେ । ନୂତନ ଗ୍ରାମର ଅନେକ ପ୍ରଜାକୁ ଶାଢ଼ୀ ପୁରୁଷର ଦିଆଯାଇଥିଲା । ୧୬୮୩ ବର୍ଷ ରଜା କରି ୧୬୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଫଲ୍‌ଲା ମୃତ୍ୟୁ କଲେ । ତତ୍ତ୍ୱ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୬୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନୟାପୁର ରଜପ-
 ପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ୧୭୨୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ପିତାଙ୍କର ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ସେ ରଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ପିତା ଜୀବତାବସ୍ଥାରେ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ରାଜ-
 ନୀତି ଶିକ୍ଷାରେ ଧୂରନ୍ତର କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାଙ୍କ ଅଫିସରେ ରାଜ୍ୟର ରାଜପୁ ୧୭୦୦୦ ଟଙ୍କା ସାର୍ବିକ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନାଗପୁର ରଜା-
 କ୍ଷତ୍ରୀରୁ ଅନେକ ଉତ୍ତମୀ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ଏହାଙ୍କର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜାଣି । ରଜାଦେଶରେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ପାଣିକ ଚଣ୍ଡାବଧାନରେ ଏହି ପୁରୁଷରୁ ଘଟିକା ଖୋଲା ହୋଇଥିଲା । ଏ ରଜା ନାମ ହୋଇଥିଲା ନାହିଁ ; ତେଣୁ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ପୁଷ୍କରିଣୀର ନାମ ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ଦେଇ-
 ଥିଲା । ଜଗନ୍ନାଥ ପାଣିକ ଭ୍ରାତା ମଳକଣ୍ଠ ପାଣିକ ଚଣ୍ଡାବଧାନରେ ଅଉ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ନାମାନୁସାରେ

ତାହା ମାଳକଣ୍ଠ ସାଗର ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ହୋଇଅଛି । ଉଭୟ ଭ୍ରାତା ପାବନା-
ପୁର ନବାସୀ ଅଟନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ଅବସରରେ ମେଘମାଳ ତୋଟା ଓ ଅନ୍ଧାର
ତୋଟା ନାମରେ ଦୁଇଗୋଟି ଅତି ବୃହତ୍ ଅମ୍ଳୋଦ୍ୟାନ ବେପିତ ହୋଇଥିଲା
ତୋଟାଦ୍ୱୟ ଅଦ୍ୟାବଧି ତାଙ୍କର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅମର କୀର୍ତ୍ତି ବହନ କରି ରହିଅଛି ।
ମେଘନାଥ ତୋଟାର ପରିଚୟ ପୁର ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ । ଜନନାଥପୁର
ଶାସନ ଏବଂ ଶାଙ୍ଗନାପୁର ଶାସନ ଏହି ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଦ୍ୱିତୀୟ
ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପାଟଣାଠାରୁ ବଲ୍ଲଭନାଗପୁରଙ୍କ ଏବଂ ନନ୍ଦପୁରରୁ ବଡ଼ କନକ
ଦୁର୍ଗାକୁ ଆଣି ଜୟପୁର ଦୁର୍ଗରେ ବିଜେ କରାଇଲେ । ଏ ରାଜା ଇଂରେଜ
ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଠାରୁ ସ୍ଥାୟୀ ପଟ୍ଟା ପାଇଥିଲେ । ୧୭୯୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଷ୍ଟ
ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ସହିତ ବିଜୟ ନଗରର ରାଜା ବିଜୟରାମ ରାଜାଙ୍କର
ଯୁଦ୍ଧ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜୟରାମ ରାଜା ନିହତ
ହୋଇଥିଲେ । ଜୟପୁର ବିଜୟନଗରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ନ ଥିବାରୁ କମ୍ପାନୀ
ଦ୍ୱିତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ବାର୍ଷିକ ୨୫ ହଜାର ଟଙ୍କା ରାଜସ୍ୱରେ ଜୟପୁର
ରାଜ୍ୟକୁ ଚରସ୍ଥାୟୀ ସମୟ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ରାଜା ୪୭ ବର୍ଷ ରାଜତ୍ୱ କରି
୧୮୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଉବଲିଳା ସାଜ କଲେ । ଏହାଙ୍କର ତୃତୀୟ ରାଣୀ ପ୍ରତି-
ପଦ ଅନୁଗମନ କରି ସଙ୍ଗତର ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇଥିଲେ ।

ଅନନ୍ତର ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଜୟ ଦେବ ୧୮୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ
ରାଜମୁକୁଟ ଧାରଣ କଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଗୁପ୍ତେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିରର ଦ୍ୱାର
ବୃହଦାକାର ଧାରଣ କଲା । କାଶୀକ୍ଷେତ୍ରରୁ ଆଗତ ଜାଣି ଶାଲପାତ୍ର ଜଣେ
ବ୍ରାହ୍ମଣ ବିଜୟ ଦେବଙ୍କ ସିଦ୍ଧୋପାୟ ବଳରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୋଗମୁକ୍ତ
ହୋଇଥିଲେ । ଏଥିରୁ ବୋଧ ହୁଏ, ରାଜା ଜଣେ ସିଦ୍ଧସାଧକ ଥିଲେ । ପୁରୁଣା
ପିତୁରା ବୀରମାନେ ଏହାଙ୍କ ଅଭିଭାବ କୌଶଳରେ ଧରାପଡ଼ିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ
ସମୟରେ ଜୟପୁରରେ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ଏବଂ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ହୋଇଥିଲା । ଜାମ୍ବୁମୁଣ୍ଡା ଗ୍ରାମରୁ ଶ୍ରୀ ଭଗବତୀ ଦେବୀ ଜୟପୁରକୁ ଆନୀତ
ହୋଇଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଜୟ ଦେବ ଜଣେ ଉଦାର ରାଜପୁରୁଷ ଥିଲେ ।
ତାଙ୍କ ପଶୁଶାଳାରେ ହାତୀ ଘୋଡ଼ାଠାରୁ ଗଣ୍ଡା ଗୟଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାନା ଜାତୀୟ
ପଶୁ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ପୋଷା ହୋଇଥିଲେ । ଚନ୍ଦନଯାତ୍ରା ଏବଂ
ଦୋଳଯାତ୍ରା ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଅତି ଆଜନ୍ମରେ ହେଉଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର
ଦେବ ଏବଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ନାମରେ ଏହାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁତ୍ର ଥିଲେ । ସେ ୩୫

ବର୍ଷ ରାଜଭୁ କରି ୧୮୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନଗର ଦେହ ପରିତ୍ୟାଗ ଦୁଇକ ଭବ୍ୟଲୋକକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ।

ପିତାଙ୍କ ମହାପ୍ରସ୍ଥାନ ପରେ କେନ୍ଦ୍ର କୁମାର ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର, ଦେବ ୧୮୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁର ରାଜସିଂହାସନ ଆଲୋକିତ କଲେ । ସେ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନରପତିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପଞ୍ଚନାମିତ ଏବଂ ଦାନଶୀଳତା ଅଦ୍ୟାପି ଲୋକେ ଭୁଲିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହାଙ୍କ ରାଜଭୁ କାଳରେ ମାଲକାନଗିରି ଲଲକାର ରମ୍ପା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଗୋଟାଏ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । କହିଁକି କାହା କାହା ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଘଟିଥିଲା, ତାହା କିଛି ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ । ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଗରୁଡ଼ମେଣ୍ଡଙ୍କଠାରୁ ମେଡ଼ାଲ ଏବଂ କେତେକ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲେ । ଏ ରାଜା ବଡ଼ ଧର୍ମପରାୟଣ । ଗୟା, ପ୍ରୟାଗ, ମଥୁରା, ବୃନ୍ଦାବନ, କାଶୀ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଙ୍ଗ ଥିଏଟନ ଙ୍ଗର ଅନେକ ଦାନ କରିଥିଲେ । ସେ ବହୁତ ଧନ, ଧାନ୍ୟ, ରତ୍ନାଳଙ୍କାର ଏବଂ ଅନେକ ଦନ୍ତା ଦାଞ୍ଜା ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୋଗଜନ୍ମା ରାଜାଙ୍କ ସମୟରେ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ, ବୈଷ୍ଣବ ଗୁଣୀ ଏବଂ କେତେକ ମୁସଲମାନ ଆସି ଜୟପୁରରେ ବାସ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅନୁଜ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜଣେ ଧାର୍ମିକ ଦୟାଳୁ ଏବଂ ସୁପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅଷ୍ଟୟ ଗଣ୍ଡି ଦଶିଶ ଦେଶରେ ଘୋଷିତ ହେଉଛି । ୧୮୫୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆଦି କର୍ମ ଦଶନ ମାନସରେ ସେ ଶ୍ରୀକର୍ମକ୍ଷେତ୍ରକୁ ବଜେ ହୋଇଥିଲେ । ଯେଠାରେ ସେ ଅନେକ ଦାନ ଧର୍ମ କରିଥିଲେ ତାଙ୍କର ସେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅଦ୍ୟାପି ଶ୍ରୀ କର୍ମନାଥଙ୍କ ଗଣ୍ଡି ଶିଳାମନ୍ଦିର ଗାନ୍ଧରେ ଖୋଦିତ ରହି ଅଛି । ସେହି ଶିଳା ଲିପିରେ ଲେଖାଅଛି— “୧୮୮୮ ଶାଳୀବାହନ ଶକ ସମ୍ବତ୍ସର ହୋପନ ନାମ ସମ୍ବତ୍ସର ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ପୌର୍ଣ୍ଣମୀ ରୁପବାରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜୟପୁର ଜମିଦାର ବିହମ ଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କର୍ମନାଥ ଦେବ ଶ୍ରୀଚରଣ ସନ୍ନିଧାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ପୂର୍ବକ ସେବା କରୁ ଅଛନ୍ତି ।”

ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୮୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗତାୟୁ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ତୃତୀୟ ବିହମଦେବ ନାମ ଧାରଣାକରି ରାଜ୍ୟଭାର୍ଷିକ ହେଲେ । ତେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ୧୦ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା ।

ରାଜା ନାବାଳକ ହେତୁ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟ ଅଫ ଡ୍ରାଉଂସ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ମହାମନ୍ତ୍ର ଏକତ୍ର ଟେଲର ସାହେବ ମେନେଜର ରୂପେ ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳନା କଲେ । ତାଙ୍କର ମାର୍ଗ ସାହେବ ନାବାଳକ ରାଜାଙ୍କର ଗୃହ ଶିକ୍ଷକ ନିୟୁତ ହେଲେ । ଉଭୟ ସାହେବ ନିଜ ନିଜ ଗୃହରେ ଜୟପୁର ବାସୀଙ୍କର ଚରସ୍ପରଣୀୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । କୋର୍ଟ ଅଫ ଡ୍ରାଉଂସ ଅଧୀନରେ ରାଜ୍ୟ ସୁଶାଳାରେ ପରିଚାଳିତ ହେଲା । ଅରଣ୍ୟ ବିଭାଗର ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଲଭିଲା । ରାମଗିରି ନିକଟସ୍ଥ ମାତୃମାତ୍ର ନାମକ ସ୍ଥାନରେ କରତ କଳ ସମ୍ପାଦିତ ହେଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ଖଜଣା ସ୍ୱରୂପ ଧାନ ଦେଉଥିଲେ । ସେହି ଧାନ ରଖିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଅମାର ଭିଆର ହୋଇଥିଲା । ମେନେଜର ଟେଲର ସାହେବ ଜଣେ ବିଚକ୍ଷଣ ବ୍ୟକ୍ତି । ରାଜ୍ୟର ସବାଜୀନ ଉନ୍ନତ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗାଢ଼ ଦୃଷ୍ଟି ଥିଲା । ସେ ସାଲୁରଠାରୁ ଜୟପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘାଟି ଉପରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ସଡ଼କ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇଥିଲେ । ତାହା “ଟେଲର ଘାଟି ରୋଡ଼” ନାମରେ ଅଭିହିତ । ସେହି ଘାଟିପଥ ଜୟପୁର ବାଣିଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ସହାୟ । ସେହି ସହାୟରେ ଜୟପୁରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ନାମକ ରମଣୀୟ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଟେଲର ସାହେବ ସୁଶାସକ, ସୁପାଳକ ଏବଂ ସାଧାରଣ ପ୍ରୀତି-ଭାବନ ଥିଲେ । ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ମଙ୍ଗଳଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ଚରାଧ୍ୟାୟ । ମାର୍ଗ ସାହେବ ମଧ୍ୟ ଲୋକପ୍ରିୟ ପ୍ରକାଶ ବହୁଦର୍ଶୀ ଶିକ୍ଷକ । ସେ ନାବାଳକ ରାଜାଙ୍କର ନୈତିକ ଜ୍ଞାନ ଗଠନର ଉପଯୋଗୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଦାନ ଫଳରେ ଭୃଗୁବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ଦେବ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ରାଜା ହୋଇପାରିଥିଲେ । ୧୯୫୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଜାଙ୍କର ନାବାଳକ ଅବସ୍ଥା ଶେଷ ହେଲା । ଗରୁଡ଼ିମନ୍ତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥାପନ କରି ତାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ରାଜ୍ୟ ସମର୍ପଣ କଲେ । ୧୯୮୭ ସାଲରେ ଗରୁଡ଼ିମନ୍ତ୍ରପ୍ରଦତ୍ତ ମହାସମ୍ମାନସୂଚକ “ମହାରାଜ” ଉପାଧିରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହେଲେ । ଭୃଗୁବିଦ୍ୟା ବିଦ୍ୟା ଦେବ ଗ୍ରେଟନାଗପୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଉଦୟପୁରରେ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ସେ ଅନେକ ନୂତନ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଆଣାଇ ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରେ ରଖିଥିଲେ । ସମସ୍ତ ପାଇକଙ୍କର ପୋଷାକ ଏକ ପ୍ରକାର କରିଥିଲେ । ସେ ସୁନାରୁପାର ହସ୍ତୀ ଅମାର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇଥିଲେ । ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟର ସୁବିଧା ସକାଶେ ରାଜ୍ୟକୁ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଜୟପୁର ଏବଂ ଗୁଣ୍ଡୁପୁରରେ ଆବଶ୍ୟକ କୋର୍ଟ କଚେରୀ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ପାଞ୍ଚ-ପେଣ୍ଠ ରାଜା ଲେଖିଦେଇଥିବା ହିଲ ଜମିଦାରୀ ବିଷୟ ଓଡ଼ିଆରେ ମୁଦ୍ରଣ କରାଇ-

ଥିଲେ । ତୃତୀୟ ବିହମ ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀନ ପ୍ରଭୃତି କାଉନ୍ସିଲ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ଜୟସୁକ୍ତ ହୋଇ ନବରଙ୍ଗପୁର, ଶ୍ଵେତକଟକ ଏବଂ ମାଡ଼ଗୁଲ ଜମିଦାରୀ ସ୍ଵାଧୀନ କରିନେଲେ । ମେରିଜା ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁରର ଅଂଶରୁ ପ୍ରତିବଦଳରେ ସେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କ ଶୁଭଗୁଣରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ୧୯୧୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କୁ କେ. ସି. ଆଇ. ଇ. ଉଚ୍ଚ ପଦବୀରେ ସମ୍ମାନିତ କଲେ । ସର୍ବଗୁଣାଧାର ରାଜାକହାରୀ ଉପାଧି ଅଳଙ୍କୃତ ହେଲା, କି ଉପାଧିକାରୀ ରାଜା ଅଳଙ୍କୃତ ହେଲେ ତାହା କିଏ କହିବ । ଅବଶ୍ୟ ଉଭୟ ଦ୍ଵାନ୍ ଉଭୟେ ଅଳଙ୍କୃତ—ଏହା ସହଜ ବିରୂପ୍ୟ । ସାଧାରଣ ଯାତାୟାତର ସୁବିଧା ସକାଶେ ପ୍ରଶଂସିତ ମହାଶୂନ ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ନଦୀ ଉପରେ ଶଙ୍ଖ ନିର୍ମାଣାର୍ଥେ ଦେଉଳିଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଥିଲେ । ଜୟପୁରର ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ପାଇଁ ରଜକୋଷରୁ ତିନିହଜାର ଟଙ୍କା ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ନିଜର ଶିକ୍ଷାଗୁରୁ ମାର୍ସ ସାହେବଙ୍କ ସ୍ମୃତି ମନ୍ଦିର ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧର୍ମଶାଳା ସ୍ଥାପନ କରି ମହାରଜ ଗୁରୁଭକ୍ତର ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସୁଦ୍ଧା ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ଜର୍ମାନ ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମହାରଜ ତୃତୀୟ ବିହମ ଦେବ ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ସରକାରୀ ହସ୍ପିଟାଲକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରି ବଦାନ୍ୟତାର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ଜୟପୁର ନାମକ ଉତ୍ତାଳାହାଳ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ସେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟକୁ ୨୫ ହଜାର ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅକାତର ଦାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାଙ୍କୁ ଦାନଗୌରବ କହିଲେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ହେବ ନାହିଁ । ୧୮୯୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୯୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ୨୫ ବର୍ଷ ରଜତ୍ଵ କରି ଯଶସ୍ଵୀ ଧାର୍ମିକ ତୃତୀୟ ବିହମ ଦେବ ଅମରଧାମକୁ ପ୍ରୟାଣ କଲେ । ସେ ଅଯୋଧ୍ୟା ଧାମରେ ତେହତ୍ୟାଗ କରି ଜୀର୍ଣ୍ଣଦୃଷ୍ଟ୍ୟ ନିର୍ଯ୍ୟାସିତ ଲଭ କରିଥିଲେ । ମୃତ୍ୟୁ ସମୟକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ପ୍ରାୟ ୪୫ ବର୍ଷ ହୋଇଥିଲା । ସଜ୍ଜନ ସ୍ଵଲ୍ଲାସ୍ଥ ଏହା ଆୟୁଶାହର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ।

ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ସୁଯୋଗ୍ୟ ଗୁଣବାନ ପୁତ୍ର ଗଭୂର୍ତ୍ତ ରମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ୧୯୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରଜମୁକୁଟ ପରିଧାନ କଲେ । ଭୁଲସୀ ଦୁଇପକ୍ଷରୁ ବାସିଲ ପରି ତାହାଙ୍କର ସଦ୍‌ଗୁଣସୌରର ଚତୁର୍ଥ ଉତ୍ପତ୍ତି; କିନ୍ତୁ ନିଷ୍ଠୁର ନିୟତି ତାହା ସହିପାରିଲା ନାହିଁ; ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ତାଙ୍କୁ ସଂସାରରୁ ସେନିଗଲା । ମଧ୍ୟାହ୍ନରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହୋଇଗଲେ, ଜୟପୁରର ଦଶା ପ୍ରଦୋଷ ପହିଲାର

ଦୁଇ ଶାକୁ ବଳିଗଲ । ମହାରାଜ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଏକାଧିକ ଥର
ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ଅନେକ ଘଣ୍ଟ ଡ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଶେଷ ଥର ପବନ ମୁକ୍ତିକ୍ଷେପ
ପଡ଼ିପୋବନା କୋ ଯମୁନାର କୋମଳ ଘଣ୍ଟ ଓୟାର ଧାମରେ ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟା-
ବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ଡିସେପାନ ଦଣ୍ଡିଲ । ଜୟପୁର ଅଯୋଧ୍ୟା ହଟାତ୍ ରାମଚନ୍ଦ୍ର
ହୋଇ ନିବିଡ଼ ଗୋକାରକାରେ ସମାଜ୍ଜନ ହେଲ । ଅଶ୍ରୁ ପକିଲ ରଜଦ୍ରବ ଆର୍ତ୍ତ
ହାହାକାରରେ ମୁଖରିତ ହୋଇ ଉଠିଲ । ଦଡ଼ିକ ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁଠାରେ ସୁଖା-
ନନ୍ଦର ଶୀତଳ ଜାହାଜାଧାର ମଧୁର କୁକୁକୁକୁ ଶବ୍ଦରେ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲା, ହାସ୍,
ସେହି ସ୍ଥାନକୁ ମର୍ମଦାୟୀ ଶୋକଦୁଃଖର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳା ତପ୍ତ-ବେତରଣୀ ପ୍ରଶ୍ନେ
ବନ୍ୟାପରିପ୍ଳାବିତ କରିପକାଇଲ । ହାସ୍, କି ଦୁଇ ପାକ ! ମଧ୍ୟାହ୍ନକାଳରେ ଦୁଷ୍ଟ
ମୃତ୍ୟୁବେଦ କାହୁଁ ଆସି ଡେଇଣ ବୋଲୁ ଚିତ୍କୋଳ ଯାଇଁ ଗ୍ରାସ କରିବସିଲ ।
ନୟତର ଲେଖା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ।

କିନ୍ତୁ କାହାରି ସୁବଦୁଷ, ହର୍ଷବିଷାଦ ସଂସାରରେ ସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ । ନେତା ପରି ସମସ୍ତେ ଜେମଞ୍ଚରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନିଜ ନିଜର ଅଭିନୟ ଶେଷରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ଭଜନ୍ତି । ଋତୁପର୍ଯ୍ୟାୟ ପରି ସୁଖ ଦୁଃଖ, ହର୍ଷ ବିଷାଦ ଜନ୍ମ ମରଣର ବିଧିପର୍ଯ୍ୟୟ ଅଛି । ସେମାନେ ହାତ ଧରିଧରି ହୋଇ ଚକା-ଭଉଁରୀ ଖେଳରେ ସବଦା ନିୟୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଆଲୁଅ ପରେ ଅନ୍ଧାର ଆସେ, ପୁଣି ଅନ୍ଧାର ପରେ ଆଲୁଅ ଆସେ; ଏହା ନିୟୁତର ଚରନ୍ତନ ଧାର । ସେହି ମହା-ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଜଗତକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଅଛି । ସେହି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଜୟସୁର ଭାଗ୍ୟରେ ପୁଣି ଧୂବ ସୁଖ, ଗାନ୍ଧୀ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ସେ ଏଇ ଆଖିଲ । ସମତନ୍ତ୍ର ଦେବ ଆନ-ପତ୍ୟ ଥିଲେ ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ତାତ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ଋଷିଭୂତମ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିରୁପିତ ହୋଇ ୧୯୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟସୁର ସିଂହାସନାବେହରା କଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପରେ ବାସନ୍ତା ଧୂବ ଶବ୍ଦଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଖୋଲକଳାରେ ଉଦ୍ବିତ ହୋଇ ଜଗତକୁ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ କଲେ । ଜୟସୁରର ହିନ୍ଦନପାତ୍ରର ମୁଖରେ ପୁଣି ହାସ୍ୟଶ୍ରୀ ଫୁଟିଉଠିଲ । ସେ ମହାହାସ୍ୟ ବିବରଣ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଲିଖିତ ହେବ ।

ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ରାଜବଂଶବଳୀରୁ ପଶ୍ଚ ପ୍ରାୟଦ୍ୱୀପ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁର
ରାଜବଂଶ ଏକ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜବଂଶ । ଏହି ବଂଶର ଖ୍ୟାତି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଧ୍ୟ ବଂଶର

ଅନୁରୂପ । ଏହି ବର୍ଗର କୌଣସି ଅସାଧାରଣ ଶୌର୍ଯ୍ୟ ଖର୍ଯ୍ୟର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏକ ସମୟରେ ଜୟପୁର ବସ୍ତ୍ରରକୁ ପୃଷ୍ଠରେ ପରସ୍ତ କରି ତାହାର ଜାଣପୃ ପତାକା ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଶହରା ପର୍ବ ଉପଲକ୍ଷରେ ଉକ୍ତ ପତାକା ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ବସ୍ତ୍ରର ମେ ସମୟରେ ବଡ଼ ପ୍ରତାପଶାଳୀ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ବଳପୁର ତାହାର ପତାକାଛଡ଼ାଇ ଆଣିବା ଜୟପୁର ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ଗୌରବର କଥା ନୁହେଁ । ଏହା ଛଡ଼ା ହାଇଦ୍ରାବାଦର ନିଜାମ ଆସପଜାଦ ଜୟପୁର ରାଜା ଦୁର୍ଗାୟ ବିଶ୍ଵନାଥ ଦେବଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମରହଟ୍ଟା ଆକ୍ରମଣ ବିଫଳ କରିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ସାହାଯ୍ୟର ପ୍ରତିଦାନ ସ୍ଵରୂପ ତାଙ୍କୁ “ଝାଡ଼ଖଣ୍ଡ ବାଦସାହ” ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁରର ରାଜାମାନେ ସେହି ଗୌରବ ଉପାଧି ବ୍ୟବହାର କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ଆଜି ଜଣେ ରାଜା ପ୍ରଚଳ ଫ୍ରେଞ୍ଚିସ୍‌ବାହିନୀକୁ ପରସ୍ତ କରି ଅନେକ କମାଣ ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ । ଏହି ଜୟପୁରର ଉତ୍କଳୀୟ ଶରଣ ପକ୍ଷରେ ବିପୁଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ବିଷୟ ନୁହେଁ କି ? ଏହି ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ପ୍ରାଧାନ୍ୟର ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳେ । ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ପରି ଅତୁଳନୀୟ ଜଳକାର୍ତ୍ତି ସାହାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା, ତାଙ୍କର ହୃଦୟ କେତେ ଉଦାର ଏବଂ କେତେ ଗଭୀର, ତାହା ଜଳନା କରିବା ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ, ତାହା ଅଭିମାନୁଷ୍ଠିକ କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ, ମହାମାନୁଷ୍ଠିକ କାର୍ଯ୍ୟ । ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗରକୁ ଦୈବକୃତ ନ କହି ମନୁଷ୍ୟକୃତ ବୋଲି କିଏ କହିବ ? ଜଗନ୍ନାଥ ସାଗର ବାସ୍ତବରେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ସାଗର ।

ଜୟପୁର ରାଜବଂଶ ଭାରତସମ୍ରାଟଙ୍କର ଅକୃଷିମ ଭକ୍ତ । ସେମାନଙ୍କ ରାଜ ଭକ୍ତିରେ ଇଂରେଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରୀତିହୋଇ କାହାର କାହାରିକୁ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଉକ୍ତ ଉପାଧିରେ ପୁରସ୍କୃତ କରିଅଛନ୍ତି । ମହାରାଜ ଏ ବର୍ଗର ସାଧାରଣ ଉପାଧି, ଅଧିକନ୍ତୁ ଉପାଧି ବିହୀନ ଦେବ କେ. ସି. ଆଇ. ଇ. ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ । ଉତ୍କଳୀୟ ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳୀ ମଧ୍ୟରେ ବାମଣ୍ଡା ରାଜା ସୁଜ୍ଞାନ ଦେବ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଏହି ଉକ୍ତ ସମ୍ମାନିତ ପଦବୀ ଲଭ କରିଥିଲେ । ତହିଁ ପରେ ଉପାଧି ବିହୀନ ଦେବ ପାଇଲେ ।

କେବଳ ବଳବିହୀନ ଏବଂ ରାଜ ଭକ୍ତିରେ ଜୟପୁରର ରାଜବଂଶ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନୁହେଁ, ଦୟା, ଦାନ, ଧର୍ମାଦିରେ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁର ରାଜାମାନେ ଅତୁଳନୀୟ କାର୍ତ୍ତି

ଉପାର୍ଜନ କରିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ଦାନଶୀଳତା ଏବଂ ଅତ୍ୟୁ-
ପକାର ଚିତ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତାହା ଅଦ୍ୟାବଧି ଅଶୁଣ୍ୟ ରହିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ
ମହାରାଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ସେହି ପ୍ରଶସ୍ତ ଦାନଶୀଳ ବଂଶର ଉପଯୁକ୍ତ
ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଓ ବଂଶଭୂଷଣ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଉତ୍କଳସମ୍ରାଟ୍ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ
ଦେବ କାଞ୍ଚି ବିଜୟ ପରେ ଫେରିଲା ବେଳେ ଜୟପୁରର ରାଜା ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
ତାଙ୍କଠାରୁ କନକ ଦୁର୍ଗା ମୁଣ୍ଡି ଛଡ଼ାଇ ଆଣିଥିଲେ ବୋଲି କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି
ମାତ୍ର ତାହା ଅସମ୍ଭବ, ଅତି ଅସମ୍ଭବ !! ଇତିହାସ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏ କିମ୍ବଦନ୍ତୀର
ମୂଲ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ, ଏହା ତୁଚ୍ଛା କପୋଳକଳ୍ପିତ । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟଦେବ
ବର୍ମା ସୁଦ୍ଧା ଏ ଅମାର ଜନରବ ପ୍ରତି ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ
ଅତୁଳ ପରମ୍ପରା, କାଞ୍ଚିବିଜେତା, ଉତ୍କଳ ରାଜଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ, ଗଜପତି କୁଳତିଳକ
ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ନନ୍ଦପୁର ରାଜା ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର
ଦେବ କଦାଚ ଦୁଃସାହସୀ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସାମାନ୍ୟ ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ
ମୁଣ୍ଡିର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ ଥିଲେ, ସେମାନେ କ୍ଷମଣ ଯୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବଙ୍କ ବିଜୟ
ବାହୁମୁଖରୁ ବଞ୍ଚି ନିହୋଇ ପଛରେ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ଏହି ସୂଯୋଗରେ
ଜୟପୁର ଫୌଜ କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡି ଘେନି ଆସିଥିଲେ । ଅତ୍ୟନ୍ତାଶିତ ଘାବରେ
ଜୟପୁର ଫୌଜ ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ କେତେଜଣ ମାତ୍ର ମୁଣ୍ଡି ରକ୍ଷକ
ମୁଣ୍ଡିକୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ପଳାଇଥିଲେ । ମହାରାଜ ଜମାତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଧର
ସିଂହଦେବ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି,—

'Raja Vijayachandrakhaya of jaypore captured the
image of Kanaka Durga from Gajapati Purushottam Deb
when he was on his way back to Orissa through this
country after his success in the great expedition lead
against Conjeevaram. (Gazetteer of the Vizagapatam
District, P. 262) But this story seems to be rather in-
credible. As a student of history I confess my inability
to rely upon it. The prowess of Purushottam Gajapati is
too well known to need any repetition. He spread his
suzerainty as far as Conjeevaram. Even the mighty
Kingdom of vijayanagar had to lay prostrate before
him. Therefore, jaypure's opposition to Purushottam
and taking away the image is out of the question.'

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଦ୍ଵିତୀୟ ବିହମଦେବଙ୍କର ମେଢ଼େ ଦେବ ଏବଂ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନାମରେ ଦୁଇ ପୁଅ ଥିଲେ । ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବମେନ୍ଦ୍ର, ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ନାମ ଧରି ବଜ୍ୟାଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଦୁଇଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନୋମାଙ୍କନ୍ୟ ଘଟିବାରୁ କନ୍ଦର୍ପ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜୟପୁରରେ ରହିବା ନିରାପଦ ନଣିଲେ ନାହିଁ । ଅଶାନ୍ତ ଓ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ରହି ରାଜପୁତ୍ର ଭୋଗ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟତ୍ର ଘନଭାବରେ ରହି ଶାନ୍ତି ହେବା କରବା ସହସ୍ର ଗୁଣରେ ହେୟସ୍ବର ଭାବି ସେ ଜୟପୁରରୁ ବାହାରି ଗଲେ । ଜୀବନରେ ସେ ଆଉ ଜୟପୁରକୁ ଫେରିନାହାନ୍ତି । ଦୃଢ଼ବ୍ରତ, ଯତ୍ୟନ୍ତ୍ରଣା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ମନ ନୟସ୍ତୋତ ପରି ଅଗ୍ରମୁଖୀ, ସେ ଆଉ ପଛକୁ ଫେରେ ନାହିଁ । ଗୁଣୁପୁର ଏବଂ ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜ ବଂଶରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବ ମାନେ ଥିଲେ; ସୁତରାଂ ସେ ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ଗମନ କଲେ । ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସମାଦରପୂର୍ବକ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସୁଖ ସୁବିଧାର ଯଥେଷ୍ଟ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ମାଡ଼ଗୁଳର ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ତାଙ୍କର ପତିପ୍ରାଣ ସହଧର୍ମିଣୀ ରେଖାଦେବୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହି କନ୍ୟାଟି ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ସନ୍ତତି, ତାଙ୍କର ନାମ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବୀ । ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜାଙ୍କର ଦୁଇଗଣୀ । ସୀତା ପାଟମହାଦେବୀ ଏବଂ ମାଳମଣି ଦେବୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ମାଉସୀ ଥିଲେ ! ସେମାନଙ୍କ ଯୁଗ୍ମରେ ସେ ଯୁବ ପରି ଯୋଗ ରହିଲେ, ବିଶେଷତଃ ମାଡ଼ଗୁଳ ବଡ଼ମାଉସୀଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରରେ ସେ ସବୁ ଦୁଃଖ ଭୁଲି ଯାଇଥିଲେ ।

ରାଜକୁମାର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଗୁଣୁପୁର ଏବଂ ମାଡ଼ଗୁଳରେ କେତେକ କାଳ କଟାଇ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ସିକାକୋଲ ପ୍ରଗଣାସ୍ଥ ପଦ୍ମଭଲପେଟା ଗ୍ରାମରେ ଯାଇ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମଟି ପୁଣ୍ୟତୋୟା ବଂଶଧାରୀ ନୟା କୁଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ତାହା ଗୋଟିଏ ତେଲଗୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନ । ଗ୍ରାମଟି ରଞ୍ଜ୍ୟାଶ୍ରମ ପରି ପବିତ୍ର ଏବଂ ମନୋହର । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ବ୍ରହ୍ମ ଗ୍ରାମରେ ଧରି ଭଜା ନେଇ ବାସକଲେ । ପ୍ରାଚୀନ କଳିଙ୍ଗ ମହାରାଜ୍ୟର ଶାକଧାରୀ ମଝଲିଙ୍ଗନଗର ସେଠାରୁ

ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାଲିକ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସେଠାରେ ଅନେକ ହିନ୍ଦୁାନସ୍ତ
ଉତ୍କଳୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବସତି ଥିଲା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଦୁଇ ଲକ୍ଷ କାମନାରେ
ସେହି ମଙ୍ଗଳାଙ୍ଗଠାରେ ବିବାହପାସନାରେ ନିୟୁକ୍ତ ହେଲେ । ସିଂହାଶାସନେଷୁ
ଏକଲକ୍ଷ ଅକ୍ଷତ ବଲ୍ଲପତ୍ରରେ ଚନ୍ଦନଦ୍ବାରା ବିବିଧସ୍ନାନର ମନ୍ତ୍ର ଲେଖି ବିବସ୍ତ୍ରଜା
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭକ୍ତ ଭାବଦାସୀ ଦେବାଧିଦେବ ଆଶୁତୋଷ ଭକ୍ତର
ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ ପ୍ରସନ୍ନ ହେଲେ । ସେହି ତପସ୍ୟା ଫଳରେ ୧୮୭୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ
ଜୁନ ମାସ ୨୮ ତାରିଖ ରବିବାର ରାତି ୨ ଘଣ୍ଟା ସମୟରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର
ଗୋଟିଏ ପୁଅ ସନ୍ତାନ ଜାତ ହେଲେ । ନବଜାତ ଶିଶୁର ଶରୀର ଜ୍ୟୋତିରେ
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ନିବାସ ଗୃହ ଆଲୋକିତ ହୋଇଉଠିଲା । ସେହି ଶିଶୁ
ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀବିହମ ଦେବ ବର୍ମା । ବିପୁଳ-
ସୀମା ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଭାଗ ସୌଭାଗ୍ୟ ବିଧାତା, ଭାଗ ବଜର୍ଜି, ଭାଗ ସାହିତ୍ୟ-
ସମ୍ରାଟ ଶୁଦ୍ର ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମର ଏକ ନିଉତ କୁଟୀରରେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲେ । ମହାରାଜା
ଶ୍ରେଣୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଜନ୍ମ ପ୍ରାୟଶଃ ଏହିଭଳି ନିଉତ କନ୍ଦରେ ହୋଇ-
ଥାଏ । ପ୍ରକୃତପୂଜାର୍ଥ କରି ପ୍ରକୃତର ହେତୁ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ।
ପ୍ରକୃତଦେବୀ ବାଲ୍ୟ କାଳରୁ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ମୋହନ ମଧୁର ମାତୃରୂପ ଦେଖାଇ
ସାହିତ୍ୟ କଳାର ଆଦ୍ୟ ସବୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ମହାମତି ବିହମ ଦେବଙ୍କ ଜନ୍ମ
ବିବସ୍ତ୍ର ଜୟପୁର ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷତଃ ଆନ୍ଦ୍ରୋଳ ପକ୍ଷରେ ସୌଭାଗ୍ୟର ଶୁଭ
ଦାନ । ଶିଶୁର ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପିତାମାତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ବଢ଼ିବାକୁ
ଲାଗିଲା । କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଅଭୀଷ୍ଟ ସିଦ୍ଧହେଲା । ବିବସ୍ତ୍ର ସାଥୀକ ହେଲା ।
ବୃତ୍ତବର୍ଷ ଯାଏଁ ସେହି ପବନର ଗ୍ରାମର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶିଶୁସଖାମାନଙ୍କ ମେଳରେ ଶିଶୁ
ବିହମ ଦେବଙ୍କର ବାଲ୍ୟଲୀଳା ଚଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତହିଁ ଉତ୍ସରୁ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର
ଦେବନଗର ଯାଇ କଟକରେ ଯାଇ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମ ବଣ-
ଧାରୀର ଅପର ଶରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ବିହମ ଦେବ ସେହିଠାରେ ବଢ଼ିବାକୁ
ଲାଗିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପିତାମାତାଙ୍କ ଠାରୁ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର
ପିତା ଯେଉଁ ପରି ବିଦ୍ବାନ, ମାତା ସେହିପରି ବିଦୁଷୀ । ଯାଧାରତଃ ବିଦ୍ବାନ
ବିଦୁଷୀ ପିତାମାତାଙ୍କଠାରୁ ଶିଶୁ ସନ୍ତାନମାନେ ଯେଉଁପରି ଶିକ୍ଷା ପାଆନ୍ତି,
ବିହମଦେବ ସେହିପରି ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ ବାଳକ ବିହମ
ଦେବ ସେ ଅଯାଧାରଣ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଶାଳୀ ହେବେ, ତାହାର ସୂଚନା ତାଙ୍କ ବାଲ୍ୟ

ଜୀବନରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁଥିଲା । ଭୁଲ୍‌ସୀର ସୁବାସ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହେଉଥିଲା । ପାଦ । ନଗରୀ କଟକରେ ଯେଉଁ ଦିନେ ବିନୟ ଦେବ ଲଳିତ ପାଳିତ ହୋଇଥିଲେ, ଅଜ୍ଞାତ ସମୟରେ ପ୍ରବଳ ନୟା ବନ୍ୟାରେ ସେ ଦେବ ସମ୍ମୁଖରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଯାହାର ସ୍ମୃତିସୌଧ ମହାନ୍, ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଯାହାର ମଣିଷରେ ନିର୍ମିତ ହେବ, ଏ ସ୍ତ୍ରୀ ମୃତ୍ୟୁକୁ କୁଟୀର ତାହାର ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ ରହିଥିବ କାହିଁକି ? ବୋଧହୁଏ ଏହି ବିଚାରରେ ବନ୍ୟାବାସୀ ତାକୁ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିଥିଲା । ଅନେକ ପ୍ରକାର ଜୀବ ବ୍ୟକ୍ତି ଶିଶୁ ବିନୟ ଦେବଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖି ତାଙ୍କର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଅତି ଉଚ୍ଛୁଳ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଥିଲେ ।

ସେ ସମୟରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଇଂରେଜ ସ୍କୁଲ ବା ଓଡ଼ିଆ ପାଠଶାଳାର ନିତାନ୍ତ ଅଭାବ ଥିଲା । କେବଳ ନଗରୀ କଟକରେ ଗୋଟିଏ ଡେଲୁରୁ ଏଲମେଣ୍ଟାରୀ ସ୍କୁଲ ଥିଲା । ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ନିମ୍ନ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲର ସମକକ୍ଷ । ବାଳକ ବିନୟ ଦେବ ସେହି ଡେଲୁରୁ ସ୍କୁଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ଓଡ଼ିଆ ରଜାଦର ପୁଅ ଡେଲୁରୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷାରେ “ସିଦ୍ଧିଚନ୍ଦ୍ର” ଆରମ୍ଭ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଦିନେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରବେଶିତକେ ଭ୍ରାତା ରଘୁନାଥ ରଥ “କଦଳି ମାଏ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଆଗେ”, “କେଶବ କୋଇଲି”, “କାନ୍ତ କୋଇଲି” “ବାରମାସୀ କୋଇଲି” ତାଳପତ୍ର ଲିଖିତ “ଗୋପୀ ଶ୍ରୀକ୍ଷା”, “ରାଧାକୃଷ୍ଣାୟ”, “ଦଶମସ୍କନ୍ଧ ନୋପଲୀଳା” ପ୍ରଭୃତି ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧି ବଳ ଡେଲୁରୁ ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ବାଳକ ବିନୟ ଦେବଙ୍କର ସ୍ମରଣଶକ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସାର ଥିଲା । ସେ ଯାହା ପଢ଼ୁଥିଲେ ବା ଶୁଣୁଥିଲେ ତାହା ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତିପତ୍ରରେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଉଥିଲା । ତାଙ୍କର ଅନୁବାସ ମେଧାଶକ୍ତିରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ବଳେ ବେଳେ ମୁଗ୍ଧ ଏବଂ ବିସ୍ମିତ ହୋଇଯାଉଥିଲେ । ମେଧାବା ବାଳକର ଏହି ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଧାରଣାଶକ୍ତିକୁ ସେମାନେ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ସଫାର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ସଫାର ପାଶୋର ପାଠ ପଢ଼ି ଆସେ ଆସେ ଖେଳୁ ହୋଇଯାଏ । ମହାକବି କାଳିଦାସଙ୍କର ଅମରସୂକ୍ତି ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ପଦ୍ୟ— “ପୂର୍ବଜନ୍ମନ୍ତ ଯା ବିଦ୍ୟା ଅଗ୍ରେ ଧ୍ୟାନ୍ତ ଧ୍ୟାନ୍ତ ।” ଶିଶୁ ବିନୟ ଦେବ ଡେଲୁରୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷାରେ ବାଳବ୍ରମାଣ୍ଡରେ ସଫୁଟ ଶ୍ଳୋକ, କୃଷ୍ଣଗୀତକ, ମାତମଞ୍ଜରୀ, ଡେଲୁରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଠ୍ୟସୂତ୍ରକ ପଢ଼ି ଆସୁଥିଲା । ସଫୁଟ ଶ୍ଳୋକର ପଦ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ କରିଥିଲେ । ଅମରକୋଷ ଅଭିମାନ ଆମ୍ଭଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ଥ

କରିଥିଲେ । ସେହି ବ୍ୟାଧିମୟରେ ସେ ତଳ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କିଛି ଇଂରାଜୀ ମଧ୍ୟ ଶିଖିଥିଲେ । ମାନ୍ୟତା ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚଳିତ ଇଂରେଜୀ ପ୍ରାୟ ଏବଂ ସେକେଣ୍ଡ ରିଡର ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ି ଶେଷ କରିଥିଲେ । ପୁରୋହିତ ଗୋବିନ୍ଦ ନ ରଥଙ୍କଠାରୁ ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜ୍ୟୋତିଷ ବ୍ୟାଧିରେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ସମୟ ସମୟରେ ପୁସ୍ତକ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ତାହା ଏପରି ବିକଶିତ ହୋଇ ଉଠିଲା ଯେ, ସେ ଜଣେ ଲବ୍ୟସ୍ତୁତିଷ୍ଟ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦି ବୋଲି ଗଣ୍ୟମ୍ବୁ ହେଲେ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆରୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ମାନେ ଜଟିଳ ବିଷୟମାନ ତାଙ୍କଠାରୁ ସମାଧାନ କରାଇ ନିଅନ୍ତି । ସେ ଅଞ୍ଚଳର ପାଞ୍ଜିକାରମାନେ ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ପାଞ୍ଜି ଗଠନା କରନ୍ତି । ଯେଉଁ ପଞ୍ଜିକାରେ ତାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, ତାହା ବଞ୍ଚୁଛନ୍ତି ନୁହେଁ ବୋଲି ଉପେକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରର ଅନେକ ଦୁରୁହ ଜଟିଳ ଶ୍ଳୋକ ସେ ମୁହଁ ମୁହଁ ସମାଧାନ କରିପାରନ୍ତି ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିଫଳ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ବାଲ୍ୟଜୀବନରେ କେବେ ହେଲେ ବାଳଗୁପ୍ତାଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ଦେବ- ଶିଶୁ ପରି ସବୁ ବେଳେ ଧୀର , ଶାନ୍ତ ଗଭୀର । ଶିଶୁାବୁରବରୁଦ୍ଧ ନୀତି ତାଙ୍କ ହୃଦୟକୁ କେତେବେଳେ କଳ୍ପସିତ କରିପାରି ନାହିଁ । ପିଲାକାଳରୁ ସେ ଗର୍ବ ଅଭିମାନ ବର୍ଜିତ । ସତୀର୍ଥମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେ ମଧୁର ଭ୍ରାତୃବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ସାଧାରଣ ବାଳକ ମରି ସେ ଶ୍ରୀଜା କୌତୁକରେ ପ୍ରମତ୍ତ ନ ହୋଇ ସବଦା ଅଧ୍ୟୟନ ନିରତ ଥାଆନ୍ତି । ଅଧ୍ୟୟନ ବେଳେ ସେ କ୍ଷୁଧାତୃଷ୍ଣା ପାଶୋର ଯାଉଥିଲେ । ଉତ୍ତର କାଳରେ ସେହି ଅଧ୍ୟୟନଶୀଳତା ବର୍ଦ୍ଧିତା ତଟିନୀ ପରି ହିମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ଦିଗକୁହିଁ ଧାବିତ ହେଉଅଛି । ଅନ୍ୟାବଧି ୭୪ ବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ ଅକ୍ଷତ ଅଛି । ସେ ଆବାଲ୍ୟବାଦ୍ଧକ୍ୟ ଛୁଟି, ଏହା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଏକ ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ । ବିନୟ ଏବଂ ସାଧୁତା ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଅଳଙ୍କାର । ସେ ସ୍ୱଳ୍ପଭାଷୀ ଏବଂ ମଧୁର ଭାଷୀ । ବାଲ୍ୟଜୀବନରେ ମିଥ୍ୟା ତାଙ୍କ ପରିହର କିନ୍ତାକୁ କେବେ ଅପରିହର କରିପାରି ନାହିଁ । ପୁଷ୍ଟ କଥା କହିବାକୁ ସେ ଝାଡ଼ି ବା ସଙ୍କୁଚିତ ହେଉ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁଷ୍ଟ ଭାଷା କଟ୍ଟା ବିବର୍ଜିତ ଏବଂ ମଧୁରତାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଉତ୍ତେଜନା କାହାକୁ କହନ୍ତି, ତାହା ସେ ଜାଣି ନଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ଶୌମ୍ୟ ସହାୟ୍ୟ ବଦନ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀୟ ଲେକଙ୍କର ସ୍ନେହ ଅଙ୍ଗଣ କରୁଥିଲା ! ରେଗ, ପୀତା, ଦୁଃଖ, ଆପଦ କେହି ତାଙ୍କ ମୁଖଶ୍ରୀକୁ ମନନ କରିବା କେବେ କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ପ୍ରକାଶ ପରି ପୈର୍ଯ୍ୟବାନ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟକୁ ହତାଦର କରିବା ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବର ବହିର୍ଭୂତ, ପରର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଦୟା ଏବଂ ଧର୍ମଦାନରେ ଅଦ୍ୱୀତ ଭୂତ ହୋଇ ଉଠେ । ନିଜର ଅବସ୍ଥା କେତେ ଦୁଃଖ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖୀ ରାଜୀ ଅନ୍ଧମ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ସେ ହୃଦୟଦୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଯଥାଯଥ ଦାନ କରୁଥିଲେ, ଶିକ୍ଷାଗୁରୁଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରିବା ବିଷୟରେ ସେ ସବ୍ୟସାଚୀ ଅର୍ଜୁନ ଭୂଲ୍ୟ ଥିଲେ । ସ୍କୁଲରେ ଏତିକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ, ଆଦର୍ଶ ବାଳକର ଯେଉଁ ଯତ୍ନ ଗୁଣ ଏବଂ ଲକ୍ଷଣ ଥିବା ଉଚିତ, ତାହା ତାଙ୍କର ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଥିଲା । ଗୋଲରେ ବା କୌତୁକରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଦିନେ ହେଲେ ସହପାଠୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଜଳହରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଭ୍ରମରେ ସୁଦ୍ଧା କାହାର ମନରେ କଷ୍ଟ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ବିଧାତାଙ୍କର ଯାହାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବ କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟାଥାଏ, ତାକୁ ବାକ୍ସିତ କାଳରୁ ଯତ୍ନ ଶୁଦ୍ଧ ଗୁଣରେ ସେ ମଣ୍ଡିତ କରନ୍ତି । ମହାବଳ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ବାଲ୍ୟଜନେ ବାସ୍ତବରେ ବୈଦିକ୍ୟ ଏବଂ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟମୟ । ବୈଦିକ୍ୟବିଦ୍ୱାନ ଜୀବନ ଅସାଧ, ନିଜର ଏବଂ ମୁକ୍ତି । ବାଲ୍ୟ ଜୀବନରେ ବୈଦିକ ସବ୍ୟସ ଥିଲେ ନୁହେଁ । ଏହା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କଥା ଆକାଶରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିଷ ଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଯତ୍ନକର ଜ୍ୟୋତି ସୂର୍ଯ୍ୟଚନ୍ଦ୍ର ପରି ନୁହେଁ । ଉଦ୍ୟାନରେ କେତେ ଫୁଲ ପୁଚେ; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଫୁଲରେ ସୁନ୍ଦାସ, ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ନ ଥାଏ । ସାଧାରଣ ମାନବ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚକୁ ଉଠାଇବାର ବିଧାତାଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ, ଯେମାନେ ଯେହି ବିଧିଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ କଳା ଦେଖି ଜନ୍ମଗ୍ରସ୍ତ କରନ୍ତି । ନିମ୍ନରେ ସେହି ଶିଶୁଜନ୍ମା ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଜନ୍ମ କୋଣ୍ଡା ଗ୍ରହସ୍ଥିତିର ଫଳ :—

ମଙ୍ଗଳ—ପଞ୍ଚମ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ପୁତ୍ରସ୍ତନ ।

ରହୁ—କର୍କଟରେ ଅବସ୍ଥିତ । ପଳ—ଯାନବାହନ ଥିବାରୁ । କିନ୍ତୁ ଶଶୁରୁଣ୍ଡ ହେତୁ ତରୁଣବୟସରେ ଦୁଃଖଭୋଗ ।

ବୃହସ୍ପତି — ଭାଗ୍ୟାଧିପତି ଏବଂ ବ୍ୟୟାଧିପତି । ସେ ଲଗ୍ନରେ ଥିବାରୁ
ଶାଶ୍ବତ ସୁଖ, ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ସମ୍ମାନ ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରଭୃତି ଫଳ ଦିଅନ୍ତି ।

ଶନି — ଦଶମାଧିପତି, ଅଶ୍ଳମ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତ ଫଳ — ଘର୍ଯ୍ୟାୟୁ ଲଭ
କିନ୍ତୁ ବାଲ୍ୟ କାଳରେ ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ଭୋଗ ।

ବୁଧ — ଭୃଗୁଆଧିପତି ଓ ଷଷ୍ଠାଧିପତି । ସେ ଭୃଗୁୟୁ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିତି
ରତ ସଙ୍ଗରେ ଥିବାରୁ ସହୋଦର ଭ୍ରାତା କେହି ନଥିବା ସ୍ପଷ୍ଟବଳ ।

ବୁଧ ସ୍ବଭାବରେ ଥିବାହେତୁ ବୁଧଦଶାରେ ଶୁଦ୍ଧ ଅନ୍ତର ପୀଡ଼ା କଟିଯିବ ।

କେତୁ — ଦଶମ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ଅତୁଳ ସନ୍ତାନ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲଭ;
କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ର ସଙ୍ଗରେ ଥିବାରୁ ମହାସମାନେ ନିନ୍ଦା ରଚନା କରି ପାରନ୍ତି ।

ଶୁକ୍ର — ଧନାଧିପତି ଓ ସପ୍ତମାଧିପତି ଭୃଗୁୟୁ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ
ପିତାଙ୍କ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଭାବ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସ୍ବପାତ୍ନି ଧନର ଅଭାବ
ହେବନାହିଁ ।

ମହାବଳ ଶ୍ରୀ ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ କୋଷ୍ଠୀର ଫଳ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦମାନେ
ଏହିପରି ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶର ସତ୍ୟତା ପ୍ରତିପନ୍ନ
ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ ହୋଇଅଛି । ମଙ୍ଗଳ ଗ୍ରହର ଫଳ ଅନୁସାରେ ପୁଅ
ନାହାନ୍ତି । ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ବିଦ୍ୟମାନ । ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହର ଗଣିତ ଫଳ ଅନୁସାରେ
କୈଶୋରବୟସରେ ସେ ପିତୃମାତୃଗୃହ୍ୟ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏକଟି ବୟସ-
ସର ମାତୃଦେବୀ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ପିତୃଦେବୀ ସ୍ବର୍ଗ ଗମନ କରି
ଅଛନ୍ତି । ସେହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ମାତୃଗୃହର ରାଜ୍ୟର ପୋଷ୍ୟ ପୁତ୍ରରୁ ସେ ବଞ୍ଚିତ
ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଶୋକ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ
ପଡ଼ିଅଛି । ଲଗ୍ନରେ ବୃହସ୍ପତି ଥିବାରୁ ସେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ, ବହୁଭାଷୀ
ଭିକ୍ଷୁ, ଭଜ ସମ୍ମାନ ପ୍ରାପ୍ତ କରି, ବିଶାଳ ଜୟସୁର ରାଜ୍ୟର ଏକଛତାଧିପତି
ଏବଂ ଘର୍ଯ୍ୟାୟୁ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଶନିଗ୍ରହ ଫଳରେ ତାଙ୍କର ବାଲ୍ୟକାଳ ଦୁଃଖମୟ
ହୋଇଥିଲା । ବୁଧ ଗ୍ରହ ଫଳରେ ତାଙ୍କର ସହୋଦର ଭାଇ ନାହାନ୍ତି । କେତୁ
ଦଶମ ସ୍ଥାନରେ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ବିଶେଷରୂପେ ବୃଦ୍ଧିପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଅଛି
ଏବଂ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ସେ ସମାଦୃତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଶୁକ୍ର ଗ୍ରହ ଫଳରେ
ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କିତ ଧନ କିଛି ନଥିଲା । ତାଙ୍କର ପିତା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଭାଇ
ରାଜା ଭୃଗୁୟୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କଠାରୁ ମାସିକ ପାଞ୍ଚଶତ ଟଙ୍କା ତଉଳ

ପାଉଥିଲେ । ଏ ସାହାଯ୍ୟ ଜଣେ ରଜତ୍ରାତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମୁଦାୟ କୁଣାରୁ ଜଳ-
ବନ୍ଦୁ ତୁଳା ସାମାନ୍ୟ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କାରେ ନିଜର ମାନ ଫର୍ଯ୍ୟାଦ ଏବଂ ବଂଶୀୟ
ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ରଖି ଚଳିବା ଜଣେ ରଜକୁମାର ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ନୁହେଁ କି ?
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜଣେ ଦାତା ବୋଲି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲଭ କରିଥିଲେ । ସେ ବିଷୟ
ପୂର୍ବରୁ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ତାଙ୍କ ଦାନକୁ ନିଅନ୍ତୁ—ଏହା
ବୋଲିବା ଅତିକ୍ରମ ନୁହେଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ସଞ୍ଚୟ କରି ରଖନ୍ତେ ବା
କଅଣ ? କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପରମ ଧାର୍ମିକ ଥିଲେ । ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ମୁକ୍ତ ହସ୍ତ
ହୋଇ ବ୍ୟୟ କରୁଥିଲେ । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଓଷା ପର୍ବରେ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା
ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବା କୌଣସି ରଜପରିବାର ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତାହା ବୈଧ
ଖର୍ଚ୍ଚ ଅବୈଧ ହେଲେ ତ ହଜାର ହଜାର ସୁଦ୍ଧା ଅଭିବ ନାହିଁ । ପିତାଙ୍କର
ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବୋଲି ବାଳକ ପୁଅ ବିହମ ଦେବ ଦୁର୍ଗତି ହେଉ
ନଥିଲେ । ସେ ପାଠ ପଢ଼ି ଖେଳି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମାନସରେ କାଳ ହରଣ କରୁଥିଲେ
ନିଜେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରଜବଂଶସମ୍ବନ୍ଧୀ ବୋଲି ଇତର ସାଧାରଣଙ୍କୁ ଦୃଶ୍ୟ ବା ଅବଜ୍ଞା
ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁ ନଥିଲେ । ପିଲାଦିନରୁ କବିତା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ
ଥିଲା । କବିତା ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବାକୁ ସେ ଶବ୍ଦ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ
ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଲୋକ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ ।

ମାଉଗୁଲ ରଜ୍ୟ ବହୁକାଳରୁ ଜୟପୁରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ତେଲୁଗୁ
ଭାଷାରେ “ମାଉଗୁ” ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପକ୍କା କୋଠା, “ଲ” ବହୁବଚନର ଚିହ୍ନ ।
ପୂର୍ବେ ସେଠାରେ ବହୁତ ପକ୍କା କୋଠାଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସ୍ଥାନର ନାମ
“ମାଉଗୁଲ” ହୋଇଥିଲା । ସେହି ମାଉଗୁଲାରୁ ମାଉଗୁଲ ହୋଇଅଛି । କଥିତ
ହୁଏ ଜୟପୁରର ପ୍ରଥମ ରଜା ବିନାୟକ ଦେବ କାଶୀରୁ ନନ୍ଦପୁର ଆସିବା-
ବେଳେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଜଣେ ଭାଇ ଆସିଥିଲେ । ବିନାୟକ ଦେବ
ରଜା ହେଲାପରେ ସେହି ଭାଇଙ୍କୁ ମାଉଗୁଲର ରଜା କରି ଅସାଧାରଣ ଭ୍ରାତୃ-
ବାସ୍ତବ୍ୟର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ରଜା ଭ୍ରାତା ଚୋରଭୂପତି ଦେବ
ନାମ ଧରି ରଜ୍ୟ ଶାସନ କଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ମାଉଗୁଲର ରଜାମାନେ
ଭୂପତି ଆଖ୍ୟାରେ ଆଖ୍ୟାୟିତ ହେଲେ । ଯେମାନେ ଜୟପୁରର କରଦ ରଜା
ହୁଏ ଶାସନ ପାଳନ ନିବାହ କରନ୍ତି । ସେହି ବଂଶର ଚତୁର୍ବିଂଶ ରଜା କୃଷ୍ଣ

ଭୂମିକା ଦେବ ୧୮୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୮୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ବ କରିଥିଲେ । ସେ ରାଣୁପୁର ରାଜବଂଶରୁ ଦୁଇଟି କନ୍ୟା ବିବାହ କରିଥିଲେ । କନ୍ୟାଦ୍ବୟ ପରମ୍ପରା ଯନ୍ତ୍ରୋଦ୍ଧାର । ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟାଙ୍କର ନାମ ସୀତା ପାଟମହାଦେବୀ ଏବଂ କନିଷ୍ଠାଙ୍କର ନାମ ମାଳମଣି ଦେବୀ । ମେମାନେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ମାଉସୀ; ସୁତରାଂ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ପିତାମହ । ରଜା କୃଷ୍ଣଭୂପତି ଦେବଙ୍କର ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନଥିଲେ, କେବଳ ଦ୍ବିତୀୟା ରାଣୀଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚରୁ ଆଶ୍ରୀ ଦେବୀ ନାମକ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ଔରସଜାତ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଅଭାବରୁ କୃଷ୍ଣ ଭୂପତି ଦେବ ତାଙ୍କ ରାଣୀଙ୍କର ନାତିସମ୍ପର୍କୀୟ ବିହମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ହେବା କରାଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ରଜା ହେବେ ବୋଲି ଉଚ୍ଚଳ ମଧ୍ୟ କରିଯାଇଥିଲେ । ୧୮୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କୃଷ୍ଣ ଭୂପତି ଦେବ ପୁରୀ-ରୋଡ଼ା କରିବାରୁ ବିହମ ଦେବ ମାଡ଼ଗୁଳକୁ ମାତ ହୋଇ ସେଠାରେ ରାଜପୁତ୍ର ପରି ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଲେ । ତେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ବୟସ ଆଠବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ବଡ଼ ରାଣୀ ସୀତା ପାଟମହାଦେବୀ ତାଙ୍କୁ ପୁତ୍ରାଧିକାର ସ୍ବେଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ । ବିହମ ଦେବ ୧୮୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ମାଡ଼ଗୁଳ ଯାସା କରିଥିଲେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ଡିନିବର୍ଷ ପରେ ତାଙ୍କର ମାତୃଦେବୀ ପୁରୀରୁ ଯାତ୍ରା କରିବାରୁ ସେ ଏହି ଦୁଃସନ୍ଦୀଦ ଶୁଣି ନିଜ ପିତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ସେହି ସମୟରେ କୃଷ୍ଣ ଭୂପତିଙ୍କର ଦ୍ବିତୀୟା ରାଣୀ ମାଳମଣି ଦେବୀ ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରଭେଦନାରେ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଧରି ଯାଇ ବୋଲି ପ୍ରଭୃତି କଲେ ଏବଂ ଉଚ୍ଚଳ ରାଜ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ୧୮୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ନିମ୍ନ ଆଦାଲତରେ ରାଣୀଙ୍କର ଜୟ ହେଲା । ତତ୍ତ୍ବ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନିମ୍ନ ଆଦାଲତର ରାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ୧୮୮୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଅପିଲ କଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଦ୍ବିତୀୟ ପ୍ରତିବାଦୀ ରୂପେ ଠିଆହେଲେ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋକଦ୍ଦମା ଚାଲିଲା । ୧୮୮୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହାଇକୋର୍ଟର ରାୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ହାଇକୋର୍ଟ ତଳଆଦାଲତର ରାୟ ରଦ୍ଦକରି ରଜା କୃଷ୍ଣ ଭୂପତି ଦେବଙ୍କ ଉଚ୍ଚଳ ସତ୍ୟ ବୋଲି ରାୟ ଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ଗଭୀର ଦୁଃଖର ବିଷୟ ହାଇକୋର୍ଟ ରାୟ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବରୁ ୧୮୮୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଚୈତ୍ରମାସ ଶୁକ୍ଳ ଚତୁର୍ଥୀରେ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ତିରୋଧାନ ଘଟିଲା । ତେତେବେଳକୁ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ବୟସ ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ମାତ୍ର ହୋଇଥିଲା । ସେ ପୂର୍ବରୁ ମାତୃହୀନ ହୋଇଥିଲେ ଏବେ ପିତାଙ୍କୁ ହରାଇ ନିଦାରୁଣ ଶୋକରେ ଅଭିଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଏଣିକି ସେ ସଂସାର

ମନ୍ତ୍ରଭୂମିର ସହାୟତା ଏକୃଷ୍ଟିଆ ଗାନ୍ଧାହାୟ । କେ ଖୋର ଅତିକ୍ରମ ନ କରୁଣୁ ଏ ଦୁର୍ଭାର ବପଦ ଆସି ତାଙ୍କର ଅସ୍ଥିପଞ୍ଜର ଗୁଣ୍ଡି କରିଦେଲା । ଗାଳକର କୋମଳ ହୃଦୟରେ ଏ ଶୋକ ବାସ୍ତବରେ ଅସହ୍ୟ । ଦୁଇବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବୀଙ୍କର ଅକାଳମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ସେ ଶୋକର ଶତ ଶୁଷ୍କନ ହେଉଣୁ ପିତୃଶୋକ ବଅଉପରେ ବିସ୍ଫୋଟକ ଭୂଲ୍ୟ ଯେଲା । ଭଗିନୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେବୀ ୧୮୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାରିଜାତମୁଣ୍ଡାର ଗଜପତି ମହାରାଜା ଗୌରଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସହ ପରଶପୁରରେ ଆବଶ ହୋଇଥିଲେ, ମାତ୍ର ଗଣ୍ଡାର ଦୁଃଖର ବିଷୟ, ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକ ପରେ ସେ ୧୮୮୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ଵାଦଶୀରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ଆର୍ତ୍ତନାଶ ପ୍ରୟୋଗରେ ତାଙ୍କର ଅପମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରକାଶ । ସେଥିପାଇଁ ପାରିଜାତ ରାଜପରିବାରର କେତେଜଣ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵେଦମୟୀ ଜନନୀ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଭଗିନୀ ଏବଂ ପିତାଙ୍କୁ ହରାଇ ବିକ୍ରମ ଦେବ କି ଭଲ ମର୍ମ ବେଦନା ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ! ଧାନ୍ଦା ଭୁକ୍ତସେବୀ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଏ ବୁଝିବ ? ଏ ମହାଶୋକର ସାନ୍ତ୍ବନା ନାହିଁ ।

ହାଇକୋଟ୍ ବିଚାର ଫଳରେ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଭାବେ ରହିଲା । ତତ୍ପରେ ସୁନନ୍ଦ ମାଡ଼ଗୁଳରେ ଯାଇ ରହିଲେ; ମାତ୍ର ସେ ନାବାଳକ ହେତୁ ହାଇକୋଟ୍‌ର ଆଦେଶାନୁସାରେ ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜ୍ୟ କୋଟ୍ ଅଫ୍ ଡିସ୍ପୁଟ୍ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ନାବାଳକ ରାଜକୁମାର ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମିଶ୍ନର ଜେ. ଏସ୍. ବାଡ଼ ନାମଧେୟ ଜଣେ ସିଭିଲିଆନଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵାବଧାନରେ ମାଡ଼ଗୁଳରୁ ଆସି ବିଶାଖାପାଟଣାରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ । ସେଠାରେ ବୌଦ୍ଧ ସାହେବ ତାଙ୍କର ଗୃହ ଶିକ୍ଷକ ନିୟୁକ୍ତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ଠାରୁ ସେ ଅଠର ମାସ ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟର ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ନିଜେ ନିଜେ କିଛି ସଫଳତା ମଧ୍ୟ ପାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ।

କୃଷ୍ଣ ରୂପି ଦେବଙ୍କର ଦ୍ଵିତୀୟା ଗଣୀ ମାଲମଣି ଦେବୀଙ୍କ କନ୍ୟା ଆତ୍ମା ଦେବୀ ଜୟଧୂରର ତତ୍କାଳିନ ରଜା ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ଘରୁ ବିଶ୍ଵନର ଦେବଙ୍କର ପାଣିହେଣ କରିଥିଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମାଡ଼ଗୁଳ ଜୋ ହେଉନ୍ତୁ ଏହା ମହାରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ; ସୁତରାଂ ସେ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଉଦ୍ଘୋଷ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଏବଂ

ବିଶ୍ୱନୁର ଦେବ ଉଭୟେ ହାଇକୋଟ୍ ସ୍ୱୟଂ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଣ୍ଡନ ପ୍ରିଭି
 କାଉନସିଲରେ ଅପିଲ କରିବା ସକାଶେ ମାଲମଣି ଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତେଷନା ଦେବାକୁ
 ଲାଗିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଭୃତ ଅର୍ଥସାଧାରଣ ମଧ୍ୟ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କ କୁପ୍ରବର୍ତ୍ତନରେ
 ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ମାଲମଣି ଦେବ ୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପୁଣି ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର କାଏମ
 ବିରୁଦ୍ଧରେ ବଲ୍ଲଭ ପ୍ରିଭିକାଉନସିଲରେ ଅପିଲ ମୋକଦ୍ଦମା ଦାଏର କଲେ ।
 ଶ୍ରୀମାତା ବୋଲି ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ଅଧର, ତାହାର ପ୍ରଭାବ ଉଣା ନୁହେଁ । ଶ୍ରୀମାତାଙ୍କୁ
 ଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ସର୍ବଦା ଘୋଷିତ କରା ବର୍ତ୍ତମାନରେ ବିଦ୍ଧ କରୁଥାଏ । ମହାରାଜଗଣପତି
 ଦେବଙ୍କର ଏ କୁତରା ପୁରୁଷ ବିରୁଦ୍ଧରେ, ସୁତରାଂ ପୁତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ କହିଲେ
 ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । ଜଣେ ଧର୍ମନ୍ୟାୟଦଣ୍ଡଧାରୀ ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହାଠାରୁ
 ବଳି କଲଙ୍କର କଥା କଅଣ ଅଛି ? ତାଙ୍କ ହାତରେ ପୁଣି ବିଧାତା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ
 ଲେକର ଧନ, ଜୀବନର ଭାର ଅର୍ପଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଆଉ ମାଲମଣି ଦେବ ତ
 ଅବଳା, ତାଙ୍କ କଥା ନ କହିବା ହିଁ ସୁଖ୍ୟ । “ଅବଳା ଯଦି ପ୍ରବଳା ଶିଶୁର-
 ବମ୍ବଣୀ ନିରକ୍ଷରେ ମନ୍ତ୍ରୀ, ନା ବା ତଦ୍ୱୟ ଧନାଶା ଜୀବନମପି ଦୁର୍ଲଭ ମନ୍ୟେ ।”
 ମାଲମଣି ଦେବ ନାହିଁ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କୁ ଶୁଦ୍ଧ ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ମାତ୍ର ମହାରାଜ
 ବମ୍ବଣୀ ଦେବଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତରେ ଭୁଲି ଶେଷକୁ ତାଙ୍କୁ ବିଷନେତ୍ରରେ ଦେଖିଲେ ।
 ୧୮୮୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରିଭି କାଉନସିଲର ସ୍ୱୟଂ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ପ୍ରିଭି
 କାଉନସିଲ ମାନ୍ୟତା ହାଇକୋଟ୍‌କୁ “ଭର୍ତ୍ତାର ଅନୁଜ୍ଞାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଅଛି”
 ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କରି ନିମ୍ନ ଅଦାଲତର ସ୍ୱୟଂ ମଞ୍ଜୁର କଲେ । ଫଳତଃ
 ବର୍ମାଙ୍କ ଗୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଉଲଲ ନାମଞ୍ଜୁର ଦେଲା । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା
 ପୁଣି ବିଷମ ସଙ୍ଗତରେ ପଡ଼ିଲେ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରିଭିକାଉନସିଲର ସ୍ୱୟଂ ବାହାରିବା
 ପୂର୍ବରୁ ମାଲମଣି ଦେବଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ଫଳ ସେ ଭୋଗ
 କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନର ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ର ପଦ୍ମପତ୍ର ଜଳବନ୍ଧୁ ପରି ସର୍ବଦା
 ତଳ ତଳ । ଏଣି ଅଛି ତ ଏଣି ନାହିଁ; ତଥାପି ଅତେଇ ଦିନ ପାଇଁ ଏତେ
 ଶ୍ରୀମାତା, ଏତେ ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତ, ଏହା ହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । ଦେବତୁଲ୍ୟ ବର୍ମାଙ୍କର ଶ୍ରୀ
 ନାଶକରି କେଉଁ ଶୁଭଫଳ ମିଳିଲା ? ପାପର ଫଳ ଅବଶ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ, ଏଥିରେ
 ସନ୍ଦେହ କଅଣ ଅଛି ? ମାଲମଣି ଦେବ ଶେଷ ଜୀବନରେ ଦୁର୍ଜନାର କାଳୀ
 ମୁହଁରେ ବୋଲି ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଧାମରୁ ଚିର ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ତାଙ୍କର ଶ୍ରୀମାତା,
 ଦେବ ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ମିଳାଇଗଲା । ତାହା ମଧ୍ୟ ସେ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ
 ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଜୀବନର ପରିଶ୍ରମ ମନୁଷ୍ୟ ଭାରୁଥିଲେ ସଫାରରେ
 ଏତେ ପାପ, ପ୍ରମାଦ ଥାଆନ୍ତା ନାହିଁ । ଏ ସଫାର ବିଷୟ ନ ହୋଇ ଅନା-

ବିଳ ଅମୃତବୃକ୍ଷ ହୋଇ ଆଆନ୍ତା ମାନବ ସମାଜ ନ୍ଧାରା ମନ୍ଦୁକୀଶୂନ୍ୟ ହୋଇ
ଆଆନ୍ତା । ମନ୍ଦୁକ୍ୟର ଛକ୍କା ଏକ ଆଡ଼େ ଯାଏ; ମାନ୍ଦ ବ୍ୟାପାର ଛକ୍କା
ଭିଲମୁଚି । ଭିଲରେଛା ନରକୁଶା, ତାହାର ଅକୁଶ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଚିତ୍ତର ପରି-
ବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମକୁ ତ ଦଶାଳ ହସ୍ତପୁର ବ୍ୟତୀତ ଏକ
ଛନ୍ଦାଧିପତି କରିବାକୁ ବ୍ୟାପାରୀଙ୍କର ଛକ୍କା; ଯେହେତୁ ତାଙ୍କୁ ସେ ଛେବଣ
କରିଅଛନ୍ତି । ସର ପରି ଖଣ୍ଡେ ଯୁଦ୍ଧ ମାଡ଼ଗୁଳ ବ୍ୟତୀତ ସେ ରାଜା ହୁଅନ୍ତେ
କାହିଁକି ? ଲକ୍ଷପୋଷୀ ହସ୍ତରେ ଶତପ୍ରାଣୀ ପୋଷଣର ଭାର ଅସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ
କି ? କେତେ ସାମନ୍ତ ନୃପତିଙ୍କ ମନ୍ଦାହୁଁ ଚନ୍ଦ୍ରମୁକୁଟ ଯାହାଙ୍କ ଚରଣରେ ବିଲୁଣ୍ଠିତ
ହେବ, ସେ କାହିଁକି ସାମନ୍ତ ରଜା ହୁଅନ୍ତେ ? ଭବିଷ୍ୟତର ସିଂହଦ୍ବାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ
କରି ନିଜର ଭାଗ୍ୟ ଲିପି ଦେଖିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ; ସୁତରାଂ ନିଜକୁ ଚିହ୍ନିହୁଏ
ନାହିଁ ।

ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ପ୍ରଭୁ କାଉନସିଲ ସମ୍ବହାସରହିତ
ହେଲା ପରେ କୋର୍ଟ ଅଫ୍ ଡ୍ରାଉଂସ ବଡ଼ ରାଣୀ ସୀତା ଯାତ୍ରାମନ୍ଦିରରେ
ହସ୍ତରେ ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜ୍ୟଭାର ଅର୍ପଣ କଲେ । ସୀତା ପାଟ ମନ୍ଦାଦେବୀଙ୍କ ଜୀବିତ
ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦକ୍ଷିଣ ସହର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇଲେ । ୧୯୦୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମେ
ମାସ ୨୪ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା ମାଡ଼ଗୁଳ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ହେଲା । ଅନ୍ୟ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଅଭାବରେ ରଜେନ୍ଦ୍ର ମଣି ଦେବ ରାଜ୍ୟର ଅଧି-
କାରଣୀ ମନୋମାତ ହେଲେ । ରଜେନ୍ଦ୍ର ମଣି ଦେବ ପୁରୋହିତ ଆଶ୍ରୀ ଦେବଙ୍କର
କନ୍ୟା । ଅର୍ଥାତ୍ ଜୟପୁରର ରାଜଭ୍ରାତା ବିଶ୍ଵମ୍ଭର ଦେବଙ୍କ ଦୁହିତା । ଆଶ୍ରୀ
ଦେବ ୧୮୯୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ରଜେନ୍ଦ୍ର ମଣି ଦେବ
ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜ୍ୟ ହାସଲରେ ଅଧିଷ୍ଠିତା ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ତେଜସ୍ବୀ
ବୀରବାଳା । ରଜେନ୍ଦ୍ର ମଣି ବିପୁଷୀ, ରାଜଗୁଣିନୀୟା ଏବଂ ଶାନ୍ତିବୁଦ୍ଧିମଣି ।
ସେ ସୁନ୍ଦର ଶୃଙ୍ଗଳାରେ ବସ୍ତ୍ରାବୃତ୍ତ ପରିଚାଳନ କରି ଖ୍ୟାତି ମଣ୍ଡା ହୋଇଥିଲେ ।
ପ୍ରଜାମାନେ ତାଙ୍କୁ ମାତୃତୁଲ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ସେହି ଗୁଣବତ୍ତା ରାଣୀ
ମାଡ଼ଗୁଳ ରାଜ୍ୟର କେତେକ ଉନ୍ନତ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ରଜେନ୍ଦ୍ର ମଣି
ଦେବ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଶତ୍ରୁତା ଔଷଧିରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ରାଜବଂଶର କନ୍ୟା,
ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ସୁପରିଚାଳନ କରି ଯଶୋପାର୍ଜନ କରିଥିବାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସରେ ବିରଳ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଆ ନାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି ରାଣୀ
ଦୁର୍ଗାବତୀଙ୍କ ପରି ବିରକ୍ଷଣ ବୀରନାରୀ ଥିଲେ । ଆବଶ୍ୟକ ବେଳେ ସେମାନେ

ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ସମର ଶେଷରେ ସାହସରେ ଶତ୍ରୁ ସଂହାର କରୁଥିଲେ । ଏ କାଳରେ ତାମା ଉପନ୍ୟାସର କପୋଳଲୁଚି କଥା ପରି ପ୍ରଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ମାନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏଥିରେ ମିଥ୍ୟା ବା ଅତରଞ୍ଜିତ ନାହିଁ । ପ୍ରାୟ ୩୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ବୀରତ୍ୱ ଗୌରବାବଦ୍ଧ ଥିଲା । ଇତିହାସ ସେଥିର ସାକ୍ଷୀ ଜଣନାଦରେ ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । ଗଜେନ୍ଦ୍ର ମଣିଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟ ବହୁ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ନୁହେଁ, ତାହା ଏହି ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାୟ ୧୫ କାଳର ଘଟଣା ।

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଗୁପ୍ତ ବାହାରିଲା ପରେ ବିହମ ଦେବଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ହୋଇଉଠିଲା । ତାଙ୍କ ପିତା ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କଠାରୁ ମାସିକ ପାଞ୍ଚଶ ଟଙ୍କା ପାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାହା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ନିଜେ ବିହମ ଦେବ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁରରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଉ ନ ଥିଲେ । ଏଣେ ନାଉଗୁଳୁରୁ ଏକାବେଳେକେ ସୁଭଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ନିୟମ ଜୀବନର ଏଡ଼େ ବଡ଼ କଠୋର ପରୀକ୍ଷାରେ ସୁଦ୍ଧା ବିହମ ଦେବର ଅଧୀନ ହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ଯୋଗୀ ରୁଷି ପରି ଧୀର, ସ୍ଥିର, ଅଟଳ । ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ଲୋକେ ହତଜ୍ଞାନ ହୋଇ ଘନ ପଞ୍ଚାକ୍ଷର ମନ୍ତ୍ର ଜପ କରନ୍ତି, ବିହମ ଦେବ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ମହାବୀର ପରି ବିପଦ ସଙ୍ଗରେ ସମ୍ମୁଖ ସମରରେ ନିୟୁକ୍ତ ହେଲେ । କି ଅଗାଧ ଯୌର୍ଯ୍ୟ, କି ଦୁର୍ଜୟ ସାହସ, କି ଅସୀମ ବୀରତ୍ୱ ! ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଶାମତେଜ ଏହିଠାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ସହସ୍ର ଶତ୍ରୁଜୟୀ ଜନଗର ନୁହେଁ, ଅନେକ ଶତ୍ରୁ ବିପଦକୁ ବା ନିଜର ଅବାଧ ମନକୁ ଯେ ଜୟ କରି ପାରେ ସେହି ଏକା ପ୍ରକୃତ ବୀର, ପ୍ରକୃତ ତେଜସ୍ବୀ । ସେ ବିପଦକୁ ନ ଭୀର ଗୁଡ଼ି ପଡ଼ାଇଦିଏ, ବିପଦ ତାକୁ କରଯୋଡ଼ି ଭୟରେ ଜୁହାର କରେ । ଦୁଃଖ ମନୁଷ୍ୟର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ, ପରମ ମିତ୍ର । ଦୁଃଖାଗ୍ନି କୁଣ୍ଡରେ ଦଗ୍ଧହୋଇ ମନୁଷ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବ ନୈତିକ ଜୀବନ ଗଠିତ ହୁଏ । ମନୁଷ୍ୟ ଆତ୍ମାତ ପାଏ । ଆତ୍ମାତ ପାଇ ଉଠିବାକୁ ଶିଖେ । ବହୁବାର ଆତ୍ମାତ ସହ୍ୟ ନ କଲେ ଦେହ ଶକ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଧର୍ମଶ୍ରବ ବିହମ ଦେବଙ୍କର ସହଜାତ ବୃତ୍ତି । ଦୃଢ଼ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ବଳରେ ସେ ଏହି ବିଷମ ଆତ୍ମାତ ସହିଗଲେ । ଧର୍ମଶ୍ରବ ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଲଗାଇ ଛାଡ଼ିଲା ପରି ଦୃଢ଼ଶ୍ରବରେ ଛାଡ଼ିଅଛି । ଏହି ଦାରୁଣ ଦୈନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ । ଦୈନ୍ୟର ଭୂମି ଉପରେ ଜୀବନର କାର୍ଯ୍ୟ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ସେହି ଦୈନ୍ୟ ଭିତରେହିଁ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେବା ଏବଂ

ଦେଶ ସେବାର ବାଜ ଅକୁରନ୍ତ ହେଲା । ତାହା ତାଙ୍କର ପବେର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନ-
 ଫଣିକାରୁ ଗୁପ୍ତ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । ଅଭାବ, ବିପଦର ଏହି ମହାତରା ସମୟରେ
 ସେ କାତର ବା କାନ୍ଦୁଥିବାବିମୁକ୍ତ 'ନ ହୋଇ ନିଜ ହାତରେ ନିଜର ଭାଗ
 ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ଗଠନରେ ମନୋଯୋଗୀ ହେଲେ ।

୧୮୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମାଡଗୁଲ ରାଜଧାନୀରେ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ
 ବ୍ରତୋପସ୍ଥାନ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ତେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର
 ଦାବା ନାମଜୁର ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ବ୍ରତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମାଡଗୁଲ ସ୍ନେହରୁ
 କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ମିଳି ନ ଥିଲା । ତଥାପି ଯଥା ସମାବେଶରେ ବ୍ରତୋତ୍ସବ
 ନିର୍ବାହିତ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍ସବର ତାବତ୍ତେ ବ୍ୟୟ ମାଡଗୁଲର ଦୁର୍ଗୟା ରାଣୀ
 ନାଳମଣି ଦେବୀଙ୍କର କନ୍ୟା ବନ୍ଦନ କରୁଥିଲେ । ତତ୍ତ୍ୱେବରୁ ୧୮୮୯ ସାଲରେ
 ବିକ୍ରମ ଦେବ ତାଙ୍କ ବଡ଼ ମାଆଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଥରେ ଜୟପୁର ଯାଇଥିଲେ ।
 ଏହା ହିଁ ତାଙ୍କର ଜୟପୁରରେ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଦର୍ଶନ । ତାହା ଅଛୁ ସେ କେବେ
 ଜୟପୁର ଦେଖି ନ ଥିଲେ ।

୧୮୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜୟପୁରର ମହାରାଜା ତୃତୀୟ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ
 ମାନବଲୀଳା ସମ୍ବରଣ କଲେ । ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରୁ ତାଙ୍କର ନାବାଳକ ପୁତ୍ର ତୃତୀୟ
 ବିକ୍ରମ ଦେବ ରାଜ୍ୟ ଶାସନରେ ଉପସ୍ଥୁ ହେଲେ । ସେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର
 ତେଜୁତାଦୃଶ ଭାବ । ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ନାମ ଏକ ଘେବାରୁ ଅହୁସ୍ୟା ଘଟିବାର
 ସ୍ମରଣ । ସେଥିପାଇଁ ବିକ୍ରମ ଦେବ ନିଜ ନାମକୁ ସ୍ମରଣ ଚିହ୍ନିତ କରିବା
 ସକାଶେ ନିଜନାମରେଷରେ ବର୍ମା ବୋଲି କରୁଥିଲେ । ରାଜପୁତ୍ର ବିକ୍ରମଦେବ
 ନାବାଳକ ହେତୁ ରାଜ୍ୟ କୋର୍ଟଅଫ୍ ଡ୍ଵାଡ଼ସ ଅଧୀନରେ ରହିଲା । ସେହି
 କୋର୍ଟଅଫ୍ ଡ୍ଵାଡ଼ସ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ମାସିକ ୪୩୫୦ ଟଙ୍କା ତରଫରୁ ପ୍ରଦାନ
 କଲେ । ୧୮୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦଠାରୁ ସେ ଟଙ୍କା ମିଳିଲା । ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଆର୍ଥିକ
 ଫେଟ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା । ଉଦୋନ୍ କାହାଣୀକୁ ଅବ-
 ଲମ୍ବନ ଦାନରୁ ବଞ୍ଚିତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱଳ୍ପ ପ୍ରାଣୀର ଯେତେବେଳେ
 ଯାହା ଆବଶ୍ୟକବୋଲି ମନେ, ତେତେବେଳେ ତାହା ବଳେ ବଳେଆଣି ଦିଅନ୍ତି ।
 ଏକ ରାଜାର ଦୁଇ ପୁଅ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ପୁଅ ସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ କରିବ, ଆଉ
 ଜଣେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ବରଣ କରିବ ଏହା ତାଙ୍କର ସୃଷ୍ଟିର ନିୟମ ନୁହେଁ ।

ଜୟପୁରଗଡ଼ ନବରଙ୍ଗପୁର ତାଲୁକାରେ ଚେତନ୍ୟ ଦେବ
 ନାମଧାରୀ ଜଣେ ଗଜା ରାଜପଣ ବହୁଥିଲେ । ସେ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ଜଣେ
 ବଂଶଧର । ୧୮୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଦୁଇଗୋଟି
 ଗଣିଥିଲେ । ବିଷମଦେବ କୋଟଅଫ୍ ଡ୍ରାଉସ ହସ୍ତରୁ ବନ୍ୟ ଫେରି ପାଇଲେ
 ପରେ ୧୮୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଣୀ ଦୟାଙ୍କୁ ବନ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ନବରଙ୍ଗପୁରକୁ
 ସ୍ୱାଧୀନ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିନେଲେ; ମାତ୍ର ୧୯୦୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରାଣୀମାନେ
 ଉପଯୁକ୍ତ ଅଦାଲତରେ ମୋକଦ୍ଦମା କରି ଜୟପୁରକୁ ହେଲେ । ନବରଙ୍ଗପୁର
 ପୁଣି ରାଣୀମାନଙ୍କର ହସ୍ତଗତ ହେଲା । ସେହି କାରଣରୁ ରାଣୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ
 ରାଜା ତୃତୀୟ ବିଷମ ଦେବଙ୍କର ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଘଟିଲା । ରାଜବେଷ, ରାଜବିରକ୍ତି
 ଯଦ୍ୱୟରେ ମିଳାଇ ଯାଏ ନାହିଁ—ତୁଷାନଳ ପରି ତାହା ଭିତରେ ଭିତରେ
 କୁହୁକ୍ତ ଥାଏ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ ରାଣୀଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଘଟିଲା । ସାନ ରାଣୀ
 ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଦୂରବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ମାନ୍ୟତା କରିବାକୁ
 ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲେ । ସାନ ରାଣୀଙ୍କ ଦ୍ରାବିଡ଼ମୁଖ ପାଞ୍ଜିର ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ
 ବଲଙ୍ଗିରରେ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୁଣବତ୍ତା ରୂପସୀ କନ୍ୟା ଥିଲେ ।
 ସାନ ରାଣୀ ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସେହି କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବିବାହ କରାଇବାର
 ଫକଲ୍ତ କଲେ । ମହାରାଜା ତୃତୀୟ ବିଷମ ଦେବ ଏହା ଶୁଣି ଯୁବ ବୈରତା
 ହେତୁ ବର୍ମାଙ୍କୁ ସେଠାରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ନିଷେଧ କଲେ । ଏତିକରେ
 ଜେବେଷ ଶାନ୍ତ ରହିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ଅନ୍ୟଥା ହେଲେ ସେ ବର୍ମାଙ୍କର
 ୪୩୫୦ କା ତଉଜି କାଟିଦେବା ପାଇଁ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରଦର୍ଶନ ମଧ୍ୟ କଲେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କ
 ଆଜ୍ଞା ପାଳିତ ହେଲା ନାହିଁ । ବିଧାତାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ରାଜା ଦେବାର ଶକ୍ତି କାହାର
 ଅଛି ? ମହା ରାଜାଙ୍କର ଶତ ବାଧା ବିଘ୍ନ ସତ୍ତ୍ୱେ ନିରାପଦରେ ବିବାହ
 ହୋଇଗଲା । ୧୯୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀରେ ନବରଙ୍ଗପୁର ରାଜ-
 ପ୍ରାସାଦରେ ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଶୁଭ ବିବାହ ରାଜୋତ୍ସବ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ
 ସୁସମ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ବିବାହର ବିପୁଳ ବ୍ୟୟ ନବରଙ୍ଗପୁରର ଦ୍ରବ୍ୟାୟା ମହାଶୟୀ
 ବହନ କରିଥିଲେ । ବିବାହୋତ୍ସବ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାର ଶୁଣି ମହାରାଜା
 ବିଷମ ଦେବଙ୍କର ହୋପାନଳ ଉତ୍ତୁଷିତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ବର୍ମାଙ୍କର
 ତଉଜି କାଟିଦେଇ ପ୍ରତିଶୋଧ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବିବାହ ଶେଷରେ ବିଷମ ଦେବ
 ବର୍ମା ସମ୍ପାଦି ବିଶାଖପାଟଣାରେ ଯାଇ ବାସକଲେ । ସର୍ବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ମହାରାଜା

ତୁମ୍ଭାପୁ ବିକ୍ରମ ଦେବ ସେ ପ୍ରତିଶୋଧ ପରାୟଣ ହେଲେ, ଏହାଠାରୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ଆଜି କଅଣ ହୋଇ ପାରେ ? ସେ ପ୍ରତିଶୋଧ ଅନ୍ୟ କାହାର ଠାରୁ ଦୁହେଁ—ନିଜର ଭାଇଠାରୁ, ଏହା ତାଙ୍କ ନିର୍ମଳ ଚରିତ୍ର ଯେଉଁର କଳଙ୍କ ସିନା । ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଧର୍ମତଃ, ନ୍ୟାୟତଃ ସହାୟତା କରିବା ତାଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ମେଢ଼ି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କଲେ, ଏହା ବିଜୟକୃତର ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବଳତା । ଏହିପରି ସଜ୍ଜନ ଦୃଷ୍ଟି ଦୁର୍ବଳତା ତାଙ୍କ ଭଲ ମହାମନା ଗୁଣ ପୁରୁଷଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର । କର୍ମରରେ ଭକ୍ତତା କାହିଁକି ରହିଲା, ତାହା କିଏ କହିପାରିବ ? ଗୁଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୋଷ ବି ଥାଏ, ନଚେତ୍ ପବନ ଗଙ୍ଗାଜଳରେ ହାଙ୍ଗର କୁମ୍ଭୀର ବାସ କରେନ୍ତେ କାହିଁକି ? ପୃଷ୍ଠରେ ଖାଲି ମକରନ୍ଦ ନ ଥାଏ— ଖାଟାଣୁ ବି ଥାଆନ୍ତି ।

୧୯୦୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ବୃତ୍ତି କଟାଗଲା । ସୁନଶ୍ରୁ ସେ ସଙ୍କଟାପନ୍ନ ହେଲେ । ବିଧାତାଙ୍କ ବିଧାନର ରହସ୍ୟ କଅଣ କେଜାଣି, ସେ ନିଜର ଆଶ୍ରିତକୁ ଚାନ୍ଦମ୍ବାର କଠୋର ପରୀକ୍ଷାରେ ପକାନ୍ତି । ନିଶ୍ଚୟ ଅବସ୍ଥାରେ ପରିବାର ସେନା ଚଳିବା କି ଭଲ କଷ୍ଟକର, ତାହା ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଟୀକା ଟିପ୍ପଣୀ ବା ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଏହି ବୃତ୍ତିହେତୁ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଜୟପୁରର ସରକାରୀ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ନିକଟରେ ୧୯୦୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ମୋକଦ୍ଦମା ଦାଏର କଲେ । ଫଳରେ ସେହିବର୍ଷ ଉପେନ୍ଦ୍ର ମାସରେ ଏଜେଣ୍ଟ ତାହାକୁ ମାସିକ ଟ ୮୦୦ଙ୍କା ବୃତ୍ତି ଦେବାକୁ ମଞ୍ଜୁର କଲେ । ଧର୍ମର ଜୟ ସ୍ବାଗତକ, ଅସହାୟର ଧର୍ମହିଁ ସହାୟ । ଦୁର୍ବଳ ଉପରେ ପ୍ରବଳର ପୀଡ଼ନ ଧର୍ମ କଦାଚ ସହିପାରେ ନାହିଁ । ପ୍ରବଳ ବହୁବ୍ୟୟରେ ତେ ବଡ଼ ଓକିଲ ବାରିଷ୍ଟର ନିୟୁକ୍ତ କରେ; ମାତ୍ର ଦୁର୍ବଳର ଓକିଲ ବାରିଷ୍ଟର ଏକ ଧର୍ମଦେବତା । ଯାହା ହେଉ ଏ ଘଟଣା ଏତିକିରେ ଶେଷ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କର ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମହାବଳ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ପ୍ରତିଶୋଧାନଳର ଆହୁତି ସ୍ବରୂପ ହେଲା ସେ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ରାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ହାଇକୋର୍ଟରେ ଅପିଲ ଦାଏର କଲେ । ସ୍ବେଚ୍ଛାବୃତ୍ତର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିଫଳ ହେଲେ ସେ ଦ୍ବିଗୁଣ ଉତ୍ସାହରେ ମାଡ଼ିଉଠେ । ଗତିପଥରେ ନଦୀ ବାଧା ପାଇଲେ ଦ୍ବିଗୁଣ ତେଜରେ ଗର୍ଜିଉଠେ ବାଧା ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ମହାବଳ ତୁମ୍ଭାପୁ ଦେବଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ସେହିପରି ହେଲା; କିନ୍ତୁ

ଧର୍ମର ନାବ ପବନ ଶିଖରରେ ବୁଲେ । ତାହାର ଗତି ପ୍ରତିହତ କରିବାର ଶକ୍ତି କାହାର ଅଛି ? ହାଇକୋର୍ଟ ବରୁରରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଜୟଶ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ହାଇକୋର୍ଟ ଏଜେଣ୍ଟଙ୍କ ସ୍ୱୟଂ ଅନୁମୋଦନ କଲେ । ଏହି ମୋକଦ୍ଦମାରେ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ବହୁ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ରଜା ଭୃଷ୍ଟସ୍ୱ ବିକ୍ରମଦେବ ନିବୃତ୍ତି ହେଲେ ନାହିଁ । ସେ ହାଇକୋର୍ଟ ସ୍ୱୟଂ ବରୁରରେ ଘୂଣି ବଲ୍ଲତ ପ୍ରିଭିକାଉନ୍ସିଲରେ ଅପିଲ ମୋକଦ୍ଦମା ଦାଏର କଲେ ।

ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ୧୯୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀରେ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଠିକ୍ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୧୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ ବିଶାଖପଟଣରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଜାତ ହେଲେ । ସେହି କନ୍ୟାଙ୍କର ନାମ ଶ୍ରୀମତୀ ମଣି ଦେବି । ଏହି ସମୟରେ ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା କ୍ଷମଣ୍ୟ ଅସୁଚ୍ଚଳ ହୋଇଆସିଲା । ବହୁବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ ମୋକଦ୍ଦମାର ଖର୍ଚ୍ଚଚଳାଇ ଗୋଟାଏ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସହର ଜାଗାରେ ସପରିବାର ନିଜର ମାନସହୃଦ୍ୱ ଅକ୍ଷତ ରଖି ଚଳିବା କି ଭଲ ବ୍ୟାପାର, ତାହା କହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ନବରଞ୍ଜପୁର ବ୍ରହ୍ମପୁରା ଶୋ ଏହି ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ସାମୟିକ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ମାତୃଗୃହ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣପୁର ତାଙ୍କ ନିଜର କେତେକ ଭୂମିରୁ କିଛି କିଛି କର ଆସୁଥିଲା । ଏତିକିମାତ୍ର ସମ୍ଭବରେ ସେ ଚଳୁଥିଲେ । ଜୟପୁର ମହାରାଜଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ମହାରାଜ କୁମାର ଜୟପୁରର ଭାଗୀ ସଙ୍ଗରେ ସମରନ୍ତ୍ର ଦେବ ତାଙ୍କୁ ଅତିଭଲ ପାଉଥିଲେ, ଭକ୍ତି ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ବୋଧହୁଏ ପିତୃବେଷ ଭୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ବିପଦରେ ସେ ପିତୃବ୍ୟ ଦେବଙ୍କୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରୁ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ରଜ ଜୀବନରେ ଏ ଅନୁମାନର ସତ୍ୟତା ପ୍ରତିପନ୍ନ ହୋଇଥିଲା ।

ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ବିଶାଖପାଟଣାରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ପରିବାର ଦେନି ସୁଖେଦୁଃଖେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଜୀବନରେ ଅନେକ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରି ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେଥି ପାଇଁ ସେ କାତର ବା ଅଧୀର ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସଫାରର ଦୁଃଖ ସୁଖ ଶୀତୋଷ୍ଣ ପରି ସ୍ୱାଭାବିକ । ମହାଜନମାନେ ସେଥିପ୍ରତି ଭ୍ରଷ୍ଟେଷ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁଖ ଦୁଃଖ ଦୁହେଁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଭୁଲ୍ ମୂଲ୍ । ସେମାନେ କାଶନ୍ତି—ଏ ସଫାର କର୍ମଭୂମି, କର୍ମ କରିବା ପାଇଁ ଏଠାକୁ ଆସିବାକୁ ହୋଇଅଛି । କର୍ମ କରିବାକୁ ହେଲେ ଦୁଃଖ ସହିବାକୁ ହୁଏ; ସୁତରାଂ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଃଖ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଆସିଅଛି । ଏହି ଦୁଃଖହିଁ ସଫାରରେ ସୁଖ । ଏହି ବିଚାରରେ ସେମାନେ କର୍ମ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଃଖକୁହିଁ ଧାତରେ ବରଣ କରିନିଅନ୍ତି । ସେହି ଦୁଃଖରେ ହିଁ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ନିଷ୍ପ୍ରିୟ ମାନବ ସୁଖ ଭୋଗକରେ ନାହିଁ, ବରଂ ସୁଖ ତାକୁ ଭୋଗକରେ । ସୁଖ ନାମରେ ଯାହା ଅଭିହିତ ହୁଏ, ତାହା ଗୋଟିଏ ଖବୁ ମଦିର । ମନୁଷ୍ୟ ସେହି ମଦିର ପାନ କରେ; ମାତ୍ର ମଦିର ତାହାର ଅସୁପାନ କରେ । ନିଷ୍ପ୍ରିୟ ଜୀବନ ଅସାଧ୍ୟ; ସୁତରାଂ ନିଷ୍ପ୍ରିୟତାହିଁ ମୃତ୍ୟୁ । କର୍ମପ୍ରାଣ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସବଦା କର୍ମନିରତ । ତାଙ୍କର କର୍ମ ଭିନ୍ନ ଶାଖାରେ ବିଭକ୍ତ—ଅଧ୍ୟୟନ, ଦେଶସେବା ଏବଂ ଦାନ । ଏହି ସମୟରେ ସେ ଇଂରେଜ, ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିବିଧ ପୁସ୍ତକ ପାଠ କରି ନିଜ ଜ୍ଞାନର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଓ ପଣ୍ଡିତ-ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରାଳାପରେ ସେ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ତୃପ୍ତି ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । କାବ୍ୟାମୃତ, ସୋସ୍ୱାଦ ଏବଂ ସଜ୍ଜନ ସହ ସଦାଳାପ ସଫାର ବିଷୟରେ ଏହି ଅମୃତ ଫଳଦୟା ଭୋଗ କରି ସେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଭୋଗର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । କଠୋର ଦୈନିକ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଦାନର ବିରାମ ନ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟହ ଶକ୍ତ୍ୟନ୍ୱୟାରେ ଦାନ ଏବଂ ଅଭିହସେବା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ମହାବ୍ରତ । ଦିନେ ଦିନେ ଖାଦ୍ୟ ବନ୍ଦ ହେଉଥିଲା, ମାତ୍ର ଦାନ କେବେ ବନ୍ଦ ହେଉ ନ ଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ନିଜର ଜାତି ଏବଂ ଭାଷାର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହେଉଥିଲେ । ଏପରି କି ଜାତି ଏବଂ ଭାଷା ପାଇଁ ତାଙ୍କର

ପ୍ରାଣ ସବଦା କାନ୍ଦୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉନ୍ନତ ହେବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ସେ ଚିନ୍ତାସୁ ଥିଲେ ।

ତାଙ୍କର ଅତିଥି ଫକୀର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦିନକର ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଦିନେ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ଘରେ ଆସି ଅତିଥି ହେଲେ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା; ମାତ୍ର ସେ ବୁଲିବାକୁ ଯାଇ ଅପେକ୍ଷା ରୁରିଦଶା ଯାଏ ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ପାଚକ ତାଙ୍କ ନିର୍ମିତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଖାଦ୍ୟ ବିତରଣ କରିଦେଲେ । ତହିଁପରେ ଅତିଥି ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପାଚକ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୁକ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ପଛପା ଦେଇ ବିଦାୟ କରିଦେଲେ । ତେତେବେଳେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଶ୍ରେୟନ କରି ନଥିଲେ । ଦୈବାତ ଏ ଘଟଣା ତାଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହେଲା । ତତ୍ପରେ ସେ ଲୋକ ପଠାଇ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଖୋଜିଆଣି ନିଜ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଦେଇ ନିଜେ ଉପବାସ ରହିଲେ । ଏଭଳି ହୃଦୟ ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟ କି ଦେବ ହୃଦୟ, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ତାଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ଦାନ ଏତେ ଗୋପନୀୟ ଥିଲା ଯେ, ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତର ଦାନ ବାମ ହସ୍ତ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ଜାତିଧର୍ମନିର୍ବିଶେଷରେ ଗରିବ ଶ୍ରେୟମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦାନ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ମହାୟୁସୀ ଜାଣି । ଦୁଃଖୀ, ରଜି, ଅନାଥ, ଅକ୍ଷମ ଲୋକଙ୍କୁ ସାଧାରଣସ୍ତରରେ ଦାନ କରିବା ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ନିତ୍ୟ କର୍ମ । ପ୍ରତ୍ୟେକ କେତେ ଟଙ୍କାର ସୁଜ୍ଞାନ, ଦୁଇଅଣୀ ଏବଂ ପଛପା ଦେଇ ସେ ଦକ୍ଷିଣପ୍ରାଙ୍ଗରେ ଯାଚକର ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିଥାଆନ୍ତି । କେତକ ଦାନ କରି ଭିତରକୁ ଯାନ୍ତି । ଇଷ୍ଟପୂଜା ଶେଷରେ ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରାତ୍ୟହନିକ ଦାନ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳାନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଦାନ କରନ୍ତି । ଯାଚକ ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରରୁ ନିର୍ଗତ ହୋଇ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ଫେରିବାର କେବେ କେହି ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ।

ବିଶାଖପଟଣ ସହର ସଦାଶୟ ହେମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଜୀବନର ପ୍ରଧାନ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର । ସେହିଠାରେ ବାସ କରି ସେ ବିଶ୍ଵ ବିଶ୍ରୁତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏବଂ ଅସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନୋପାର୍ଜନ କରିଅଛନ୍ତି । ବିଶାଖପଟଣ ଯେଉଁ ମହାମନା ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ଯୋଗୁ ବାଣୀପୀର୍ଥରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କ ମାହିତ୍ୟ ସାଧନାର ସ୍ଵଳ୍ପ ଜାତୃବଧାର ସେହି ହିମାଳୟର ନିଭୁତ କନ୍ଦରରୁ ନିର୍ଗତ । ସେ ଜଣେ ନିରଭିନାସ; ନିରାତ୍ମର ଏବଂ ନିଷ୍ଠାର୍ଥ କର୍ମଯୋଗୀ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସେ ଗୋଟିନ୍ତି

ନାହିଁ; ମାତ୍ର ପ୍ରକୃଷ୍ଟା ତାଙ୍କୁ ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ମଣି ବଳେ ବଳେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଯାଇ ଆଶ୍ରୟ କରେ । ମହାସମୁଦ୍ର ନଦୀକୁ ଆହ୍ୱାନ ନକଲେ ସୁଦ୍ଧା ନଦୀ ସୁତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ତାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଯାଇ ଅଲଙ୍ଗନ କରେ । ଏ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା ପୂର୍ବରୁ ଲେଖକ ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଘଟଣାବଳୀ ପଢ଼ିଥିଲେ । ସେ, ହସି ହସି ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ—“ମୁଁ ଏକ ନୟାର ମୂର୍ଖ ମହାଶୟ ! ମୋ ଜୀବନର ଏପରି କି ବିଶେଷ ଘଟଣା ଅଛି ଯେ, କହିବି ।” ତତ୍ପୁଁ ଲେଖକ କହିଥିଲେ— “ଏହା ସତ୍ୟ କି ନା ତାହାର ବିଚାର ଜଗତ କରିବ; କିନ୍ତୁ ଏକଥା ନିର୍ମଳ ସତ୍ୟ ଯେ, ନିଜକୁ ସେ ଷ୍ଟୁଡ଼ି ଜ୍ଞାନକରେ ସେହି ଏକା ମହାୟାନ । ତତ୍ପୁଁ ସେ ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ି ହସି ହସି କହିଲେ—“ନାହିଁ ମହାଶୟ; ଜଗତର ଅଧମ ତାଳକାରେ ମୋର ନାମ ସବନମ୍ଭରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ମୋ ତଳକୁ ଆଉ କାହାର ନାମ ନାହିଁ ” ନିଜକୁ ଧ୍ୟାନସ୍ଥାନ ମଣିବା ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ସ୍ୱଭାବପରିଚ୍ଛି ଧର୍ମ । ତାହା ନ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଆସନ ଏତେ ଉଚ୍ଚରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସାନ୍ତା ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଧ୍ୟାନାନ୍ତା, ସେହିମାନେହିଁ ମହାସୁପରିୟାୟ ଭୁକ୍ତ । ଆତ୍ମାପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରତ୍ୟାପନକୁ ଯଥାମାନ ପ୍ରାଣ ସହିତ ଦୃଢ଼ା କରନ୍ତି ।

୧୯୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମହାରଜା ଭୃଗୁପୁ ବିଫଳଦେବଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାୟୋଗ ଘଟିଲେ । ସେ ପବିତ୍ର ପ୍ରସାଗ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ । ଅନ୍ତରର ତାଙ୍କ ପୁଅ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ରଜା ହେଲେ । ସେ ଜଣେ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ନ୍ୟାୟପ୍ରୟୋଗ ରାଜପୁରୁଷ । ସ୍ୱ ଧର୍ମରେ ତାଙ୍କର ବଶାନ୍ତରୂପେ ଥିଲେ । ପିତୃବ୍ୟ ବିଫଳ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ସେ ପିତୃଭୁକ୍ତ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ପୂର୍ବରାଜ ଭୃଗୁପୁ ବିଫଳ ଦେବଙ୍କୁ ପ୍ରିୟ କାଉନସିଲ ଅପିଲ ମୋକଦ୍ଦମାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନଥିଲା । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଉକ୍ତ ମୋକଦ୍ଦମା ଆଉ ତଳାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନାହିଁ । ସେ ବିଫଳ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ଜୟପୁରକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିନେଇ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ମୋକଦ୍ଦମା ମୀମାଂସା କରିନେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ବିଫଳ ଦେବ ବର୍ମା ପୁରୋପମ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସ୍ତ୍ରୀ ନିଜ ଭ୍ରାତୃଷ୍ଟୁ ନିଜର ଏକାନ୍ତ ଅନୁରୋଧ ଏଡ଼ିବେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆନନ୍ଦର ମନ୍ତ୍ର ତାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ମନ୍ତବ୍ୟହେଲେ । ତତ୍ପୁଁ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ତାଙ୍କୁ ଯାବତ୍ତଦନ ମାସିକ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ସୁତଃ ସ୍ୱୀକୃତ ହେଲେ । ଏତେ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଏତେ ମାଲି ମୋକଦ୍ଦମା ସାମାନ୍ୟ କଥାପଦକରେ

ଛୁଟି ଗଲା । ହୃଦୟୀକୁ ହୃଦୟୀ ଏକା ଚାହୁଁ ସିନା ! ମନୁଷ୍ୟତାର ଏରୂପ ଉଚ୍ଚ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନ ବାସ୍ତବରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । କର୍ମ ମହୋଦୟ ଏହି ମୋକଦ୍ଦମା ଜଣିଥିଲେ ମାସିକ ବୃତ୍ତି ଏହାଠାରୁ ବହୁଳ ଅଧିକ ପାଇଥାଆନ୍ତେ ଏବଂ ନବରଙ୍ଗପୁର, ଗୁଡ଼ାଚାଳିଆରେ ଅନେକ ଭୂମିକାମୟ ପାତ୍ର ହୋଇଥାଆନ୍ତେ ; କିନ୍ତୁ ଶତ୍ରୁପୁତ୍ର ମହାରାଜାଙ୍କ ଅନୁଦେଶରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତରେ ସେ ବିପୁଳ ସ୍ୱାର୍ଥ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ଏକାକରେ ଏଭଳି ଉଦାରତା କେତେ ଜଣ ଦେଖାଇ ପାରିବେ ? ଏଭଳି ଆଦର୍ଶ ଆତ୍ମୀୟତା, ଦେବଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସରଳତା ଏବଂ ଅଲୌକିକ ନିର୍ଲ୍ଲଭତାର ଉଦାହରଣ କେତେଜଣେ ଜୀବନରେ ବା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ, ଏରୂପ ସ୍ୱାର୍ଥ ସମ୍ବରଣ ସେ କରିପାରନ୍ତି, ସେହି ଏକା ମାତ୍ରାପ୍ରାଣ ମାନବ ।

ପିତୃବ୍ୟ, ଭ୍ରାତୃସ୍ତ୍ରୀ, ଉଭୟେ ଏକ ଗୁଣରେ ଭଳା । ପିତା ଯାହାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିରକ୍ତ, ପୁତ୍ର ତାହାଙ୍କର ଭକ୍ତ । ବାସ୍ତବରେ ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ମାନ, ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ରକ୍ଷାକରଣକୁ ସମର୍ଥ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ପୁରୀ-ଶ୍ରୀଲୀର ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦଭାଜନ ହେଉଥିଲେ । ରାଜପଦ, ପ୍ରାଧିକାର, ଆଧିପତ୍ୟ କେହି ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ — କେବଳ ସୁଖୀ, ଶୁଭଦର୍ଶନ ଅମର ହୋଇ ରହେ । ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ବାସ୍ତବରେ ରାଜଧର୍ମୀ ମହାରାଜା । ରାଜପଦ ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରାରେ ଗୌରବିତ ହୋଇଥିଲା । ଏବଂ ରାଜମୁକୁଟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ମସ୍ତକ ଗର୍ଜନର ଧନ୍ୟ, ସାର୍ଥକ ଓ ସୁଦର ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ଏହି ସୁଖୀର ସ୍ମୃତି ଜୟପୁର ରାଜବଂଶରେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ରହିବ । ସେ ଯେଉଁ ମହତ୍ ଆଦର୍ଶ ରଖିଗଲେ, ସେହି ଆଦର୍ଶରେ ବଂଶୀୟ ଗୌରବ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳିତ ହେବ । ମୋକଦ୍ଦମା ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲେ ରାଜକୋଷର ପ୍ରଭୃତ ଅର୍ଥ ହୋଧାନଳରେ ଆହୁତ ରୂପେ ଭସ୍ମହୋଇ ଉଡ଼ିଯାଇଥାଆନ୍ତା । ଦୂରଦର୍ଶୀ ମହାରାଜା ତାହା ବୁଝିପାରି ଶାନ୍ତିବୁଦ୍ଧିମୟର ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ନନ୍ଦବତି ଗୋଟାଏ କୁଳ ଖାଏ; ମାତ୍ର ମୋକଦ୍ଦମା ଦୁଇ କୁଳ ଖାଏ । ସେଥିରେ ବାଦୀ ପ୍ରତିବାଦୀ ଉଭୟେ ଶ୍ୱାସଣ ଶକ୍ତିରସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଯେ ମାତ୍ର ଖାଏ ସେ ଆଦାତ ପାଏ, ଯେ ମାରେ ସେ ବି ଆଦାତ ପାଏ । ମୋକଦ୍ଦମାର ଅପର ନାମ ମାମଲା । ଏରୂପ ନାମକରଣ ସେ କରଅଛି, ସେ ବାସ୍ତବରେ ସୁସ୍ଥଦର୍ଶୀ ଏବଂ ପ୍ରତିଶ୍ରବାନ୍ । ଏହି ନାମଟି ଭିତରେ ଗଣ୍ଡର ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି । ମାମଲା ଅର୍ଥାତ୍ ମା ମଲା । ମା ମରିଗଲେ ପୁଅ ଯେପରି ସ୍ଥାନସ୍ଥା ଓ ହୃଦୟନ୍ତ ହୁଏ, ମାମଲାଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ସେହିପରି ବିପନ୍ନ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯାଏ — ଯେତକ ପାଇବା ଆଶାରେ

ମାମଲ କରାଯାଇଥାଏ, ସେଥିରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ତାହାର ବହୁଗୁଣ ହୁଏ; ସୁତରାଂ ଲାଭ
ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରମୁଖ ଖାଇଯାଏ । ମୋକଦ୍ଦମାରେ ରଜାଙ୍କର ପରାଜୟ ଘଟିଥିଲେ, ଏହୁ
ଅର୍ଥ ଅକାରଣରେ ପାଣିରେ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତା । ପରାଜୟ ହଟିବା ମଧ୍ୟ ବିରାଟ
ନୁହେ । ମୋକଦ୍ଦମା ପାଟହାଣୀ କାଳୀ ମୁଣ୍ଡରେ ସ୍ୱନାକଳସ ଢାଳିବ, ତାହା
କିଏ କହିପାରେ ? ଯାହା ଦେଉଳ ନବୀନ ଭୂପତି ଯୁବକ ସମରମ୍ଭ ଦେବ ଆଗପଛ
ରୁଣିଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଶୃଙ୍ଖଳାମୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି । ରୁଣିଆ
ପଣ୍ଡିତ ଗାଇଅଛନ୍ତି — “ ସବନାଶେ ସମୁଦ୍ଧନେ ଅଇ ଭୁବତି ଶ୍ରେୟେ । ”
ବାସ୍ତବରେ ଚତୁର୍ଥ ମେରମ୍ଭ ଦେବ ମୋକଦ୍ଦମା ମୀମାଂସା କରିଦେଇ ବିରୁର-
ବୁଦ୍ଧର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଶ୍ୟାମା ଧ ନିରାପଦ, କୁଳ ଓ
ନିରାପଦ । ” ଏଭଳି ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତି ବିରଳ ପରଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ସମରମ୍ଭ ଦେବ-
ଙ୍କର ରଜନୀବସ୍ଥିତି ଚତୁରତା ଏବଂ ବିରାଟତା କୋଟିମୁଦରେ ଧୃଷ୍ଟିତ ।

ମହାଦାଣ୍ଡସ୍ଥ ମହାରାଜ ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନିଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ପାଳନ କରି ପିତୃବ୍ୟ ବିହୀନ ଦେବ ବର୍ମାକୁ ମାଧ୍ୟମ ଏକହଜାର ଟଙ୍କା ଦୁର୍ଗ
ପ୍ରଦାନ କଲେ । ତତ୍ପରେ ବର୍ମା ମୋହବଦ୍ଧକର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଅପେକ୍ଷାକୃତ
ସୁଚ୍ଛଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆବାଲ ଦୁର୍ଗ ଶ୍ରେଣୀ ପରେ ଏତେକାଳକେ ସେ ସୁଖ
ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟରେ କାଳ ଯାପନ କରିବାର ସୁବିଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଏବଂ ଦୁର୍ଗ ଉତ୍ସା-
ହରେ ଆନ୍ତୋନୀତ, ଦେଶସେବା ଏବଂ ଦେଶସେବାରେ ଆର୍ମାନୟୋଗ କଲେ ।
ବିହୀନଦେବବର୍ମାଙ୍କ ପରିବର୍ମା ପୁରୁଷ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ବିରଳ । କର୍ମତା ଲକ୍ଷଣବଦ୍ଧ
ଦେଇ ହେଅଛି । ସେ ମଧ୍ୟ କର୍ମ ସାଧନରେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଅଛନ୍ତି । କର୍ମ
ହିଁ ତାଙ୍କର ସୁଖ, କର୍ମହିଁ ଆନନ୍ଦ, କର୍ମ ହିଁ ଧର୍ମ ଏବଂ କର୍ମ ହିଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ।
ସେ କୌଣସି କ୍ଷୁଳ୍ମ କଲେଜରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭକରି ଉଚ୍ଚ ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ
ହୋଇ ନ ଥିଲେସୁଦ୍ଧା ନିଜର ଯତ୍ନ, ଶ୍ରେଣୀ, ଅସାଧାରଣ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଏବଂ
ଦୁର୍ଲଭ ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନମତିବଳରେ ଉପାଧିବନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ
ଆପଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏମନ୍ତ କି ଅନେକ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ତାଙ୍କ ଅଗରେ କଥା
କହିବାକୁ ଶକ୍ତି ହୁଅନ୍ତି । କେବଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମନୁଷ୍ୟ ଗତିବାର ଯନ୍ତ୍ର
ନୁହଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ପ୍ରତିଭାବଳରେ ନିଜେ ନିଜକୁ
ଗଠନ କରି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଠାରୁ ବଳିଯାଇ ପାରେ । ସେଥିର ସତ୍ୟ ଶିବ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
ସେ ନିଜ ଜୀବନରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାବରେ ଦେଖାଇଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ତମାସ

ଟଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପଣ୍ଡାପ୍ରୟାସ ମାତ୍ର । ବନ୍ଧୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ବୁଝାଇଲେ, ଅନେକ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ଦେଲେ; ମାତ୍ର ସେ କାହାର କଥାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେ ନାହିଁ । ନିଜର କ୍ଷତ୍ରିୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଅଟଳ ରଖିଲେ । “ଉଦୟତ ଯଦି ଭୀମଃ ପଶ୍ଚିମେନ୍ଦ୍ରବଜ୍ରଭୀଷଣ, ବିକଶିତ ଯଦି ପଦ୍ମଂ ପଦ୍ମତାନାଂ-ଶିଖାଗ୍ରେ, ପ୍ରଚଳିତ ଯଦି ମେରୁଃ ଶୀତତାଂ ଜାତ ବହ୍ନିଃ, ନ ଟଳତି ଖଳୁ ବାକ୍ୟଂ ସନ୍ତାନାନାଂ କଦାଚିତ୍ ।”

ବିଚମ ଦେବ ବର୍ମା ୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଖପଟଣରେ ବାସ କରିଥିଲେ । ଏହି ଘାଘାଳ ସେ କେବଳ ଆତ୍ମୋନ୍ମତ୍ତରେ କଟାଇ ନାହାନ୍ତି । ଦେଶହିତକର ତେଲୁଗୁ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଉଭୟ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗଦେଇ ଯଥାଶକ୍ତି ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଆସିଅଛନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱନାତି ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ବିଜାତ ତେଲୁଗୁମାନଙ୍କୁ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏହି ସମବର୍ତ୍ତିତା ହେତୁ ସେ ଉଭୟ ଜାତିର ବନ୍ଧନୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଘୋର ତେଲୁଗୁ ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି, ସବଦା ତେଲୁଗୁ ସଂବାସରେ ରହି ଥିବା ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଅଭିମାନ, ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରୀତି ଫୁଟି ଉଠୁଥିଲା । ଅଧିକତ୍ର ବ ମାତ୍ରାୟତା ମଧ୍ୟରେ ସେ ନିଜର ଜାତୀୟ ଟେକ ଅକ୍ଷତ ରଖିଥିଲେ । ବିନାଶୀ ବେଶଭୂଷା, ଆରୁର ବ୍ୟବହାର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିପାରି ନ ଥିଲା । ଦୟା, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ, ସ୍ୱଦେଶପ୍ରିତି, ପରୋପକାରତା ପ୍ରଭୃତି ବରଣୀୟ ଗୁଣସୂଚି ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ଅଲଙ୍କାର ସ୍ୱରୂପ । ଉଦ୍ଦିଷ୍ୟତରେ ତାଙ୍କୁ ବିଶାଳ ଜୟସୁର ରାଜ୍ୟର ଏକଛତ୍ରାଧିପତି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବୋଧହୁଏ । ପ୍ରକୃତ ତାଙ୍କୁ ସୋଳ କଳାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଆଣିଥିଲା । ସେ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରି ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ନିଜଠାରୁ ନିଜେ ଯବୁ ଶିଖିଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସେ ଜଣେ ସ୍ୱୟଂସିଦ୍ଧ ପୁରୁଷ । ସେ ସମୟରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଦୁର୍ଗତ ଦେଖି ସେ ଆନ୍ତରିକ କ୍ଷବ୍ଧ ହେଉଥିଲେ । ନିଜ ମାତୃଭାଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସେ ନାନା ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ନାଟକାନୁରାଗୀ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗୋଟାଏ ରଞ୍ଜାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରି ବିବିଧ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦ୍ୱାରା ଭାଷାର ବିଶୁଦ୍ଧତା ଆନୟନ ତାଙ୍କର ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ଏବଂ ସର୍ବପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା । ବିଶାଖପଟଣରେ “ଜଗନ୍ନିଧି” ସମାଜ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଥିଲା । ସେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ସେ ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାୟୀ ରଞ୍ଜାଳୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇ

ଦେଲେ । ତା'ର ନାମ ହେଲା—“ଜଗନ୍ନିସ୍ତୁଳା ।” ସେଥିରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଚୈଳଙ୍ଗୀୟ ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲା । ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ଗୋଟାଏ ଓଡ଼ିଆଦଳ ଗଠନ କରି ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପରେ ଅନ୍ୟର ପ୍ରଣୀତ ନାଟକ ଉପରେ ନିର୍ଭର ନ କରି ନିଜେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ନୂତନ ନାଟକ ଲେଖି ଅଭିନୟ କରାଇଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସେ “ରାଧାମାଧବ ନାଟକ” ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ ନାଟକ ରଚନା କଲେ । ତାହା ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ନାଟକ । ସେହି ନାଟକ ସଂଯୋଗଯୁକ୍ତ ରୂପେ ଅଭିନୀତ ହେଲା । ସର୍ବାଙ୍ଗସୁନ୍ଦର ଅଭିନୟ ଦେଖି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଗାନ କଲେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି, ପ୍ରତିପତ୍ତି ଦୂର ଦୂରନ୍ତରେ ବିସ୍ତୃତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କ ରଚିତ ତେଲୁଗୁନାଟକ ମଧ୍ୟ ସେହି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ସମୟ ସମୟରେ ଅଭିନୀତ ହେଉଥିଲା । ବଞ୍ଚିଷ୍ଟ ଆତ୍ମ ଦର୍ଶକମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଭିନୟ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଏହି ରଙ୍ଗାଳୟ ତାଙ୍କୁ ଚୈଳଙ୍ଗୀୟ ସମାଜରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଏବଂ ପ୍ରଶସ୍ତିତ କରାଇଲା । ସେହି ରଙ୍ଗାଳୟ ନିର୍ମାଣ ଏବଂ ଉପକରଣ ସଂଗ୍ରହରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭୁତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା । ସେ ପାଇଁ ସେ ଦଶସହସ୍ରାୟୁକ ଟଙ୍କା ଅକାତରରେ ଦାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ରଙ୍ଗାଳୟ ୧୯୨୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରବଳ ଭୋପାନରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାରୁ ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ତପ୍ତ ହେଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଅର୍ଥନାଶ ପାଇଁ ଦୁଃଖପ୍ରକାଶ ନୁହେଁ, ପ୍ରିୟ ରଙ୍ଗାଳୟଟି ଅକସ୍ମାତ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାରୁ ଗୋଟାଏ ସାଧୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଆଶ୍ରୟ ଲାଗିଲା, ଏହାହିଁ ଦୁଃଖର କାରଣ । ସେଠାରେ ଶ୍ରୀରମଲୀଳା ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ତାହା ଅଦ୍ୟାବଧି ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଦୋଷଣା କରୁଅଛି । ରମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଜନ୍ମଠାରୁ ଗବଣର ମୃତ୍ୟୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘଟଣାବଳୀ ନାଟକାକାରରେ ଅଭିନୀତ ହୁଏ, ତାହା ହିଁ ଶ୍ରୀରମଲୀଳା ନାମରେ ଅଭିନୀତ ।

ଅନ୍ତଃପରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତର ସହାୟତା ସକାଶେ “ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ” ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସମାଜ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସେହି ସମାଜଦ୍ୱାରା ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଉନ୍ନତକର ଗଠନମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କହିତାର୍ଥେ ସମାଜ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅଛି ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ନବ ଜାଗରଣର ଗୋଟାଏ

ସ୍ଥାନ ଆଣି ଦେଇ ଅଛି । ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା ସେହି ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା । ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ସେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ପ୍ରଭୁତ ଉପକାର ପାପନ କରି ଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଏହି ସମାଜ ଯାହା କରିଅଛି, ତାହା ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ସବଦା ମୁଦ୍ରିତ ରହିବ । ସୁଲତା ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ଯେ ଅଞ୍ଚଳର ତାତ୍କାଳିକ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ଯଜ୍ଞର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଅଛି । ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ନେତାର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ତାହା ଶତଦ୍ରବ୍ୟ ହୋଇ ପାଳନ କରିଅଛନ୍ତି ! ସେ ଜଣେ ନୀରବ କର୍ମଯୋଗୀ । ତାଙ୍କର କଠୋର ଯୋଗସାଧନା, ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ଆନ୍ତରିକତାର ସମ୍ମାନ । ଦେଶ-ମିଶ୍ରଣରେ ସେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଅଗ୍ରଣୀ । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱଧସ୍ତ୍ର ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରି ଗରିବ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାଦାନ କରିବାରେ କେବେ କୃପଣତା ପ୍ରକାଶ କରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ କେତେ ଜଣ ଗରିବ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରମ ଉଇ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି ନିଜ ନିଜର ଜୀବନା ନିବାହ କରୁଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ସେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନକରି ଅଛନ୍ତି ତାହା ଅସାଧାରଣ କହିଲେ ଅଶ୍ରୁମାସ ଅଖୁଳ ହେବ ନାହିଁ । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସରକାରୀ ରୁକର ପାଇବା ଏକାନ୍ତ ଦୁରୁହ ବ୍ୟାପାର ଥିଲା । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ସରକାରକୁ ଅନେକ ଲେଖାଲେଖି କରି କେତେ ଜଣକୁ ରୁକର କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ନିଜର ନ୍ୟାୟ ଜାଣାୟ ଦାବୀ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ସେ କେବେ ଝିଡ଼ ବା ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ଼ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଏବଂ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଜଣାଇ ସେଥିରେ ବିହିତ ପ୍ରତିକାର କଲେ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ସତ୍ସାହସ ଏବଂ ସଦ୍‌ଗୁଣ ହେତୁ ସେ ସରକାରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପ୍ରୀତିଭାଜନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସରକାରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରି ସେ ମଧ୍ୟ ରାଜରକ୍ତିର ଫୁର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏହି ଉତ୍କଳ ସମାଜତାକୁ ଉତ୍କଳରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିଚିତ କରାଇଅଛି । ତାଙ୍କର ଗୁଣଗରିମାର ପରିଚୟ ପାଇ କବିଗୁରୁ ଗ୍ୟାନାଥ ଗୟା କାହାଦୁର ଏବଂ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍କଳର ବିଶିଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଫକୀରମୋହନ

ବାବୁ ତାଙ୍କ ‘ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣ’ରେ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—
 “ଏହିପରି ଜଣେ ଯେବେ ଆସାନ୍ତେ ଉଡ଼ିବେ, ବୁଲୁଥାନ୍ତି ମୁହଁ ଛାତ ପକାଇ
 ନିଶ୍ଚରେ ।” ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କବିବର ଝାମନାଥ ରାୟ ମହେନ୍ଦ୍ରଗିରି ଦେଖିବାକୁ ଯିବା
 ସମୟରେ ବାଟରେ ବ୍ରହ୍ମ-ର ସହରରେ ଦିନେମାମ୍ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ ।
 ସେଠାରେ ସେ ଏହି ପୁସ୍ତକର ଲେଖକଙ୍କୁ ପରିଚିତଲେ — “ଜୟପୁର-ରାଜପ୍ରାନ୍ତ
 ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ସହିତ ଆପଣଙ୍କର ପରିଚୟ ଅଛି କି ?” ଲେଖକ ପରି-
 ଚୟ ନାହିଁ ବୋଲି କହିବାରୁ ଝାମନାଥ ବାବୁ କହିଲେ— “ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା
 ଜଣେ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ବିଧିବେଶିତ ମହାମାନବ । ସେ ଲେବଳ
 ଗୁଣୀ ମୁହଁ - ଗୁଣର ଉପଯୁକ୍ତ ଗ୍ରାହକ । ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ଟାଳାପ ସୁଦ୍ଧା ଶିକ୍ଷା
 ଏବଂ ଉପଦେଶରେ ଉଦ୍ଭିଦ୍ଧ । ବାସ୍ତବରେ ସେଭଳି ବିଦ୍ୱାନ୍, ବହୁଦଶୀ ଏବଂ
 ସର୍ବଗୁଣବିଶାଳେ ଗାମନ୍ତ୍ରୀ ରଜା ବାପୁଦେବ ସୁତଳଦେବଙ୍କ ବ୍ୟଙ୍ଗତ ସମଗ୍ର
 ଉତ୍କଳର ରାଜସଂସାରରେ ବିଚଳ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଯେ ଆପଣଙ୍କର ପରିଚିତ
 ହେବା ଉଚିତ ।” ବନ୍ଦନୀୟ ଗୁରୁଦେବଙ୍କର ଏ ମଙ୍ଗଳାଦେଶ ଶିରୋଧାର୍ଯ୍ୟ କରି
 ଲେଖକ ସେହିଦିନ ପଞ୍ଚ ଲେଖି ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇ-
 ଥିଲେ । ପୁଲର ସୁବାସ ମହକିଲେ ଚାରିଆଡ଼ ମଧୁପ ଦଳ ଆସି ତାଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟ-
 ର୍ଥନା କରନ୍ତି । ସେହିପରି ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି କୁସୁମର ସୌର-
 ଭରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଉତ୍କଳର ତାତ୍କାଳିକ ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱତଃସ୍ପୃହ
 ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ତାଙ୍କର ଆଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ-
 ଥିଲେ । ଯେ ତାଙ୍କ ସହିତ ଥିଲେ ସାକ୍ଷାତ କରିଥିବ ତାଙ୍କର ମଧୁର ଦେବ
 ବ୍ୟବହାର ସେ ଜୀବନରେ କଦାପି ଭୁଲି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ରାଜଭକ୍ତି ଏବଂ ରାଜନୀତିଦକ୍ଷତାରେ ପ୍ରୀତି
 ହୋଇ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ବେଞ୍ଚ
 ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ପଦରେ ମନୋମାତ କଲେ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ କାଳ
 ବିଶ୍ୱାସୀ ଭାବରେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତାର ସହ ସୁଚାରୁରୂପେ ସମ୍ପାଦନ କରି
 ଲୋକସାଧାରଣ, ତଥା ସରକାରଙ୍କର ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସାସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲେ ।
 ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପରେ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ସେହି ପଦ ଯାଗିବାରୁ ସେ ବିନୟର ସହିତ ଅସମ୍ମତ
 ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ନରକରେ ଫିଙ୍ଗିଦିବ
 ବୋଲି ରହସ୍ୟରେ କହିଥିଲେ । ପଦ, ପ୍ରାଧାନ୍ୟ, ପରମାୟୁ ଏହି ତିନିଗୋଟି

ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ସଂସାରରେ ବଡ଼ ପ୍ରିୟ । ତାହା ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ କେହି ଛାଡ଼ି
 କରେନାହିଁ; ବରଂ ତାହା ପାଇବା ପାଇଁ ନାନାବିଧ କୃତ୍ରିମ ଉପାୟ ଅ-
 ଲମ୍ବିତ ହୁଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଘୋଷ୍ଟ ଭିକାରୀଦଳର ଅଭୂତ ଲାଲ
 ସେଥର ଗୁଣ୍ଡ ଉପାସ । ଉପାୟ ପାଇଁ ବାହାଲେଙ୍କଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ତୈଳ ମର୍ଦ୍ଦନ
 କରିବାକୁ ଅନେକ ଉପାୟରକ ଡକେମାସି ଲଢ଼ା ବୋଧ କରିନ୍ତି କାହିଁ ।
 ଅଧିକନ୍ତୁ ଉପାୟଦେବତା ପାଦରେ ଆମ୍ଭ ସନ୍ତାନକୁ ବଳ ଦିଅନ୍ତି, ସତେ ଯେପରି
 ତାହାଙ୍କୁ ନେଇ ସ୍ୱର୍ଗର ଇନ୍ଦ୍ରାସନରେ ବସାଇଦେବ । ହାତଛୁଟାଇ ଘୋଡ଼ା-
 ଆନରେ ଡେଇଁବାକୁ ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ପରମପରୋପକାର ମନେକରନ୍ତି; ମାସ
 ବଞ୍ଚି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସ୍ୱସ୍ଥର ସେଥିରେ ଠିକ୍ କିପରି । ସେମାନେ ଉପାୟକୁ
 ବ୍ୟାଧି ଭୁଲି ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ଏହା ବୋଲି ସାଧେବା ଯେ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ତାହା
 କସ୍ତିନ୍ କାଲେ ନୁହେଁ । ଗୁଣସେବା ଏବଂ ଦେବସେବା ଅବଶ୍ୟକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ;
 ମାସ ଉପାୟ ପାଇଁ ମହତ୍ତ୍ୱ ହବଲେ । ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର କଥା । ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ ପରି
 ବିନା ଯାତ୍ରାରେ ଯେ କେତେବାର ଯୋଗଦେଖି ପ୍ରାପ୍ତହୁଏ, ସେ ଧନ୍ୟ ।
 ଯୋଗ୍ୟତା ପୁରସ୍କାର ଖୋଜେ ନାହିଁ; ବରଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଯୋଗ୍ୟତାକୁ ଖୋଜିବୁଲେ
 ଏବଂ ତାକୁ ପାଇଲେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣେ । ଅପ୍ରାପ୍ତ ପଦଗୌରବକୁ ପ୍ରତ୍ୟା-
 ଶ୍ୟାନ କରିବା ଭଳି ହୃଦୟୀ ଜଗତରେ କେତେ ଜଣ ମିଳିପାରିବେ ? ପାନଶିଆ
 ମିଠାଇଶିଆ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଲେଭମୟ ବସ୍ତୁରେ ଯେଉଁ ଉପାୟ କାଣାଯାଏ, ତାହା
 ବାସ୍ତବରେ ଗୁପ୍ତପରୁଷ୍କ ଉପାୟ ନୁହେଁ—ତାହା ପବିତ୍ର ଉପାୟର କଳଙ୍କ;
 ଏହା କହିବା ଦୋଷାବହ ନୁହେଁ । ସେ ଭଲ ଉପାୟର କିଛି ମୂଲ୍ୟ କି ମହତ୍ତ୍ୱ
 ନାହିଁ । ଉପାୟହେତାକୁ ଟଙ୍କା ଥଳ ଧରି ବାର୍ତ୍ତାଳ ଶୁଣିପିଣ୍ଡରେ ନସର
 ପନ୍ଦର ହେବାକୁ ଦେଖିଲେ ବାସ୍ତବରେ ହାସ୍ୟ ସମ୍ବରଣ କରିହୁଏ ନାହିଁ ।
 ଅନେକ ଅପଦାର୍ଥ ଘୋଷ୍ଟ ଭିକାରୀ ଖେମଟା ନାଚି ନାଚି—‘ଘୋଷ୍ଟଦଳଦେ—
 ଘୋଷ୍ଟ ଦଳଦେ—ଘୋଷ୍ଟ ଦଳଦେ ଭୟା, ମୁହଁଟାମାନ କର ନାହିଁ ଖାଇଲ ପରି
 କର୍ମ’ କରୁଣ କାକୁଡ଼ିବୋଲ । ସ୍ୱରରେ ଗୀତଗାଉଥିଲା ବେଳେ ସେ ଦୃଶ୍ୟ
 ଉପାୟରମିତ୍ର ପକ୍ଷରେ ବଡ଼ ଉପଶ୍ରେଣୀ ହୋଇପାରେ; ମାସ ପ୍ରକୃତ ଦେଶ-
 ସେବକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦୁଃଖ ଏବଂ ଶୋଭାର ବିଷୟ । ସେ ପ୍ରକୃତ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ
 ଦେଶକର୍ମୀ, ଯାହାଙ୍କୁ ସାଧାରଣ ଭକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି, ଯେ ନିଜର ସାଧୁ
 କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଖାଇ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରିଅଛନ୍ତି, ଏହିପରି
 ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ନାମ ଶୁଣିଲେ ତ ସମସ୍ତେ ବଳେ ତାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିବେ ।

ସେ କାହାର କୃପା ଭିକ୍ଷା କରିବେ ନାହିଁକି ? ଏହି ଅନାହାର ପଦ ପାଇଁ
 ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଦରଖାସ୍ତ କରି ନ ଥିଲେ । ଗୃହସ୍ଥାସ୍ଥ ଗର୍ଭସ୍ତମେଷ ତାଙ୍କୁ
 ଯୋଗ୍ୟତମ ବିବେଚନା କରି ଗୁରୁର ଧୂରସ୍ବାଇ ସ୍ବରୂପ ଯାଚି କରି ସମ୍ମାନ
 ଦେଇଥିଲେ । ବର୍ମା ମହାଦାୟ ମଧ୍ୟ ନାମ ସମ୍ମାନେ ଉକ୍ତ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରି
 ନ ଥିଲେ । ରାଜାଜ୍ଞା ପାଳନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମ ବୋଲି ସେ ତାହା ଆଗ୍ରହ
 ସହକାରେ ପାଳନକରି ରାଜଭକ୍ତିର ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇ ଥିଲେ । ଡକ୍ଟରଟ ବୋର୍ଡ଼
 ଏବଂ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁଥିରେ ସେ ଅନାହାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ।
 ସେହି ଦୁଇ ବିଶ୍ବଗପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଇଥିଲା; ମାତ୍ର ସେ କହିଥିଲେ,
 ଡକ୍ଟରଟବୋର୍ଡ଼ରେ କାଞ୍ଜି ହାଉସ ଇତିରା ଦେବାର ପ୍ରଥା ଅଛି । ସେଥିରେ
 ଗବାର ପଶୁକୁଳର ବଡ଼ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ସୁଖି ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିରେ ମାଂସ ଦୋକାନ
 ପାଇଁ ଫଣା ଦିଆଯାଏ, ତଦ୍ବ୍ୟାସ ନିହତ ପଶୁହତ୍ୟାର ଉତ୍ତୟ ଦିଆଯାଏ । ଏହି
 ଦୁଇଟି ନିଷ୍ପତ୍ତି ପ୍ରଥା ଉକ୍ତ ଦୁଇ ବିଶ୍ବଗରୁ ଉଠାଇଦେଲେ ସେ ଅନନ୍ଦର ସହିତ
 ଉକ୍ତ ବିଶ୍ବଗରେ ଅନାହାର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ । କି ଅପୂର୍ବ
 ଧର୍ମାନୁରାଗ, କି ଅନୁଗମ ପ୍ରଭୁବାଦ, କି ଅମୂଲ୍ୟ ଦୟା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ । ବିକ୍ରମ ଦେବ
 ବର୍ମାଙ୍କ ହୃଦୟ କେବଳ ମନୁଷ୍ୟ ଦୁଃଖରେ କାନ୍ଦେ ନାହିଁ, ଇତିରପ୍ରାଣୀ ପଶୁ-
 ପକ୍ଷୀଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ବି ବ୍ୟାକୁଳ ହୁଏ । ଗୋଗ୍ରାସ୍ତ୍ର ଏବଂ ଦେବତା ପ୍ରତି ଭକ୍ତି
 ପ୍ରଦର୍ଶନ ସମାଜନ ଆର୍ଯ୍ୟଧର୍ମର ପବିତ୍ର ଆଦେଶ । ପ୍ରକୃତ ଧାର୍ମିକ କି ସେ
 ଆଦେଶ ଅନ୍ୟଥା କରପାରେ ? କୋଟି ଦେବତା ଭୁଲ୍ ମହୋପକାରୀ ଗୋ-କାଳ
 ପ୍ରତି ଯାହାଙ୍କ ହୃଦୟ ଦୟାରେ ସଜଳ, ସେହି ଏକା ଧାର୍ମିକ ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ।
 ଏହିଭଳି ନିର୍ଭୀକ ପୁଷ୍ଟ ଉତ୍ତର ଦାନଦେ କେତେ ଜଣ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ?
 “ଧର୍ମେ ରକ୍ଷିତ ଧାର୍ମିକ” ଏ ମହାବାଣୀର ସତ୍ୟତା ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ
 ଜୀବନରେ ପୁଷ୍ଟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୁଏ । ସେ ଯେପରି ଧର୍ମରକ୍ଷା କରନ୍ତି, ଧର୍ମ
 ସେହିପରି ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ବୟସ ୭୪ ବର୍ଷ । ସେ ସ୍ବୟଂ
 କହିଅଛନ୍ତି, “ମୋ ଜନ୍ମର ଦ୍ବିତୀୟ କନ୍ୟା ଭୃଗୁସ୍ବ ବର୍ଷରେ ମୋ ବାମ ଜହରେ
 ଗୋଟାଏ ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ରଣ ବାହାରି ଗୁରୁତର ଫିଡ଼ା ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଛଡ଼ା
 ଜଗନ୍ନାଥ କୃପାରୁ ମୁଁ ଆଜିଯାଏ ଗୁରୁତର ରୋଗାନ୍ଧୀ ହୋଇନାହିଁ ।”
 ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟମାତ୍ର ପାଳନରେ ସେ କିପରି ସତର୍କ, ତାହା ତାଙ୍କ ଉପରେକ୍ତ ଉକ୍ତିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ
 ଅନୁମେୟ । “ଶରୀରମାଦ୍ୟଂ ଖଳୁ ଧର୍ମସାଧନଂ” ଏହି ମାତବନେର ମର୍ଯ୍ୟାଦା
 ସେ ସବଦା ରକ୍ଷା କରଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାତଃକାଳରୁ ଉଠି କସରତ କରିବାର

ଅଭ୍ୟାସ ତାଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ଅଛି । ଶରୀରଦଳରେ ମନର ଏତେ ଦୂର ଦୂତ ସମ୍ପର୍କ ସେ, ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ହେବାମାତ୍ରେ ମନ ମଧ୍ୟ ଅସୁସ୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼େ । ଅସୁସ୍ଥ ମନ କି ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ, କି ଧର୍ମଚିନ୍ତା କାହିଁରେ ରସେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଶରୀର ଅସୁସ୍ଥ ଲେଲେ ଧର୍ମସାଧନରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟାଘାତ ଘଟେ । ଅତଏବ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ହିଁ ଧର୍ମ, ଏଥିରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଅବକାଶ ନାହିଁ ଧର୍ମର ଏହି ମୂଳ ଶ୍ରେୟେ ବୁଝେ, ସେହି ଏକା ଜ୍ଞାନ, ସେହି ଏକା ପଣ୍ଡିତ । ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ମକଳ ଧର୍ମର ମୂଳ ସୋପାନ । ବ୍ୟାୟାମ ପରେ ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ, ତହିଁପରେ ଇଷ୍ଟମନ୍ତ୍ର ଜପ, ଏହି ସୁଅଭ୍ୟାସ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଅଭ୍ୟାସ ଅନ୍ତର ଅଛି । ଚଉଷଠି ବର୍ଷ ବୟସରେ କସରତ, ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ, ଜପ, ପୂଜା ଓ ଭୁକ୍ତି ସାମାନ୍ୟ ସାଧନାସାଧେୟ ନୁହେଁ । ଏହି କଠୋର ସାଧନା ହିଁ ତାଙ୍କର ଦୃଢ଼ ଶରୀରରେ ତରୁଣତା ଶକ୍ତି ଏବଂ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛି । ତାଙ୍କ ଘରଜୀବନ ଲଭ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି କେତେକ ସାଧନା ଏବଂ ନିୟମାଧୀନତାର ଶୁଭଫଳ । ଯେଉଁ ବୟସରେ ଲୋକେ ଉଠି ବସିବାକୁ ଅସମ, ସେହି ଜରଜୀବ ଦୃଢ଼ ବୟସରେ ସେ ଆଲସ୍ୟର ବଣିଭୂତ ହୋଇନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶେଷତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ଏହାବି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ବିଶେଷତ୍ୱ ।

ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ହେବା ଆଗରୁ ସବୁଜୀବ ପ୍ରତି ଦୟା ଏବଂ ଧର୍ମର ତାଙ୍କ ବାନ୍ଧୁ ହୃଦୟରେ ବିକିର ହୋଇ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଉପନୟନୋତ୍ସବ ଶୁଭ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ହୋଇଥିବା ବିଷୟ ଏଥିପୂର୍ବେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ତଦୁପଲକ୍ଷେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଆହାର ସକାଶେ ଅନେକ ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ଜୀବନ୍ତ ମାଛ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ତାହା ଜାଣିପାରି କହିଥିଲେ, “ଆଜି ମୋ ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସବର ଦିନ । ଏହି ଶୁଭ ଦିନରେ ଏତେ-ଗୁଡ଼ାଏ ନିରୀହ ଜୀବନକୁ ହତ୍ୟାକରି ମୁଁ କି ଧୂଳି ଘୋଡ଼ା କରିବି ? ସେ ଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ନ ଦେଲେ ମୁଁ ବ୍ରତ ଖେଦିନାହିଁ ।” ଏହା କହି ସେ ଦୂତ ସକଳ୍ପ କରି ବସିଲେ । କୌଣସି ମତେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭଙ୍ଗ ହେଲା ନାହିଁ । ତଦ୍ୱା ଅଗତ୍ୟା ପକ୍ଷୀ ଏବଂ ମାଛଗୁଡ଼ିକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା, ତେବେ ଯାଇ ସେ ବ୍ରତ ବେଢ଼ାରେ ବସିଲେ । ସେ ମହୋଦୟ ବିଶାଖପଟ୍ଟରେ “ଜୀବହନ୍ତାମାନବାରିଣୀ” ସଭାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଏବଂ ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ହୋଇଥିଲେ । ମୁନ୍ଦସିପାଲଟିର ହତା ମଧ୍ୟରୁ କାଞ୍ଚିହାଉସ ଏବଂ କଂସେଇଶାନା ଉଠାଇ ଦେବା ସକାଶେ ସେ ଶ୍ରାବୁ

ଲବରେ ଦାବି କରିଥିଲେ । ସେ ଦାବି ଗୃହୀତ ନ ହେବାର ଦେଖି ସେ ବାର-ମ୍ବାର ଘୋରପ୍ରତିବାଦ କରି ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ସଭାର ସଭ୍ୟ ହେଲେ ନାହିଁ ।

ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ପ୍ରତି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ବିଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧାନ୍ୱିତ ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅସ୍ୱଚ୍ଛ ଥିଲା, ତେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ସେହି ସହାର୍ଯ୍ୟରେ ଦାନର ମାତ୍ରା ଅଧିକ ବଢ଼ିଉଠିଲା । ଏହା ଛଡ଼ା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ସହାୟତା ଥିଲା ଏବଂ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅଛି । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଭେଲୁଗୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ନିର୍ବାଚନା କମିଟିର ସେ ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ଚାରିବର୍ଷ ଯାଏ ସେ ଉତ୍କଳାର୍ଯ୍ୟର ସ୍ୱରୂପ ସମ୍ପାଦନ ଦ୍ୱାରା ବିଶେଷ ପ୍ରଶଂସା ଭାବନ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏଲିମେଣ୍ଟରୀ ଏବଂ ସେକେଣ୍ଡରୀ ଶିକ୍ଷା ସଭାର ସଭ୍ୟରୂପେ ସେ ବହୁତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । କେବଳ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ନୁହେଁ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ସହାନୁଭୂତିର ଦୁଷ୍ମାନ୍ତ ବିରଳ ନୁହେଁ । ୧୯୨୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାଟଣାଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅନୁସନ୍ଧାନ କମିଟି ବସିଥିଲା । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଉକ୍ତ କମିଟିରେ ଯୋଗଦାନ କରି ନିଜର ଅଭିମତ ଯଥାଯଥ ରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସଙ୍ଗୋପର ଆଶ୍ରମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ବିପୁଳ ଦାନ ତାଙ୍କର ଅକ୍ଷୟ ଅମର ମହାକୀର୍ତ୍ତି । ସେହି କୀର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କୁ ବହୁଯୁଗଯାଏ ଅମର କରି ରଖିବ । ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଯଥା ସ୍ଥାନରେ ଲିଖିତ ହେବ ।

ବଡ଼ ଲୋକମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପ୍ରିୟ ଆମୋଦ ଥାଏ । ସେମାନେ ସବୁଦିନ ସେହିଥିରେ ମାତି ଥାଆନ୍ତି । ଦେଶସେବା, ଜନସେବା, ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ସେହିପରି ଗୋଟାଏ ଅତିପ୍ରିୟ ଆମୋଦ । ସେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଗୁରୁତ୍ୱ ଅନୁଭବ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ଏହା ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ନିଶ୍ଚୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ । ଦେଶସେବା ଏବଂ ଜନସେବା ତାଙ୍କ ନିତ୍ୟକର୍ମର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ନିଜର ଜୀବନକୁ ସେ କେବଳ ବିଶ୍ୱସେବାରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ । ଆଉ ଗୋଟାଏ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏହି ଯେ, ସେହି ଦେଶର କାର୍ଯ୍ୟ ଆଉ ଦଶର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ସାହଚର୍ଯ୍ୟସେବା ଏବଂ ଆନ୍ତୋନୁଭୂତିର ବିସ୍ତାର ସାଧନ ତାଙ୍କର ଚିତ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ନାନା ଭାଷାର ନାନା ଶ୍ରେଣୀୟ ପୁସ୍ତକ ପାଠ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଗଦ୍ୟରେ ଏବଂ ପଦ୍ୟରେ ବିବିଧ ସନ୍ଦର୍ଭ ଏବଂ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ

କଲେ । ତାହା ସବୁ ଓଡ଼ିଆ ତେଲୁଗୁ ଉଭୟ ଭାଷାର ଲେଖା ଏବଂ ତାତ୍କାଳିକ ଓଡ଼ିଆ ଓ ତେଲୁଗୁ ମାସିକ, ସାପ୍ତାହକ ପତ୍ରିକା ମାନ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିଲା । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାଲିଖିତ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ‘ଭରଣେ’ ‘ସେହେଣା’ ‘ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ’ ପ୍ରଭୃତି ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠା ତେଲୁଗୁ ମାସିକ ପତ୍ରିକାମାନ ବଡ଼ ଆଗ୍ରହରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ, ମୃକୁର, ପ୍ରଦୀପ ପ୍ରଭୃତିରେ ପ୍ରିୟ ଲଭ କରୁଥିଲା । ସୁଧା ସମାଜ ତାହା ପାଠ କରି ପରମ ପ୍ରୀତି ଲାଭ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଲେଖାର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସାମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏତଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରତିଭା ଗୁଣିଆଡ଼େ ବଢ଼ିପ୍ର ହୋଇଥିଲା । କ୍ରମେ ପୁସ୍ତକ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଲେଖା—“ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।” ତାହା ନବାବରାଜ ବୃତ୍ତରେ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ଉତ୍କଳ ପଦ୍ୟା-ଭୁବଦ । ଧର୍ମପ୍ରାଣ କରି ପ୍ରଥମେ ଧର୍ମ ଆତ୍ମ କାବ୍ୟ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଯେଉଁ କାଳରେ ଖର, ରୌଦ୍ର ଏବଂ ଆଦିରସାମ୍ବକ ଲେଖା ଆଡ଼କୁ ଚିତ୍ତ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଅଧିକ ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଏ, ସେହି ଯୌବନର ପ୍ରଖର ମଧ୍ୟାହ୍ନ କାଳରେ ତରୁଣ କରି ବନ୍ଧନ ଦେବ ବନ୍ଦୀ ଧର୍ମମୂଳକ ଶାନ୍ତିରସର କାବ୍ୟ ଲେଖି ଯୁବକ ମାନ୍ୟ ସମ୍ମୁଖରେ ଆଦର୍ଶର ମୁକୁର ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ସମ୍ପର୍କ ସଙ୍କେତ ଦେଖାଇଦେଲେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଆଉ ମିଳୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯୌବନରେ ଶ୍ବ ନାଟକ ପ୍ରିୟ ଥିଲେ ତହିଁ ପରେ ଯଙ୍ଗୀତ ଶ୍ରୀରାମାୟବ ନାଟକ ଲିଖିତ ହେଲା । ଏହି ପୁସ୍ତକ ୧୮୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ କୋମ୍ପାନୀ ଯନ୍ତ୍ରାଳୟରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା । ପୁସ୍ତକ ପାଠ କରି ସେ ସମୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଠ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟିକ ମାନେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ବିଶେଷ ଉଚ୍ଚ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଜାଣିବୁ ବ୍ୟାପକବି, ଶାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆଭାଷାକୁ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଞ୍ଜର ମୋହନ ସେନାପତି ତାଙ୍କ “ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣ” କାବ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

“ଧନ୍ୟ ହେ ବନ୍ଧନ ଦେବ ପଣ୍ଡିତ ରତନ,

ମହାବଳ ଜୟପୁର ଉତ୍କଳଭୂଷଣ ।

ଭୂମ୍ଭର କବିଜ୍ଞ—ରାଧାମାଧବ ନାଟକ,

ପତି ଜ୍ଞାନ କରେ ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।”

ସୁନନ୍ତ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—“ଅ.ପଣ ବୋଲନ୍ତି ଶୁଣିଅଛି ପରସ୍ପର, ଆନ୍ତରୁ ଉତ୍ତଳ କାବ୍ୟ ଅଟେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତର ।” ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ, ଓଡ଼ିଆ ଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ ଅଗାଧ ପଣ୍ଡିତ ବିଦ୍ୱଜ୍ଞ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏହି ଧୃବ ସତ୍ୟ ବାଣୀ ଉତ୍କଳଭାଷାର ଉତ୍କର୍ଷତାର ଅକାଟ୍ୟ ପ୍ରମାଣ । କବି ଜଣେ ଚୈତନ୍ୟ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବୈଷ୍ଣବପ୍ରବର, ରାଧାକୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେବତା; ସୁତରାଂ ସେହି ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଲୀଳା ବିଷୟକ କାବ୍ୟ, ନାଟକ ଅଧିକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର “ଶ୍ରୀନିବାସକଲ୍ୟାଣ ନାଟକ” “କୃଷ୍ଣାନନ୍ଦ ଚରିତମ୍” ଏବଂ “ମାନବଜ୍ଞ ଚରଣମ୍” ଏହି ତିନି ଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ଅତି ଉଚ୍ଚଭାବରେ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଅଛି । ଉପାଦେୟତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଏମ୍.ଏ., ବି.ଏ.ଏବଂ ଆଇ.ଏ କ୍ଲାସର ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ରୂପେ ବହୁବର୍ଷ ଯାଏ ଚଳିଥିଲା । କେବଳ ପୁସ୍ତକ ଲେଖାରେ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେବା ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ନୁହେଁ—ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କବି ଲେଖକମାନଙ୍କର ପୁସ୍ତକ ସଂଶୋଧନ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟ ସେବାରେ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ । ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ଆନ୍ତ୍ର କବିଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ କଠିନ ନାଟକ ଗୁରୁରଠୀକା, ଟିପ୍ପଣୀ ଏବଂ ବିଶଦ ଅର୍ଥ ସେ ଲେଖି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭକ୍ତି ସ୍ୱାଭାବିକ । ତେଲୁଗୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କର ପୁସ୍ତକମାନ ସେ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ଅନୁଶୀଳନ କରିଥିଲେ । ମହାକବି ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ, ଭକ୍ତକବି ଦାନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଚମ୍ପୂକବି ବଳଭଦ୍ର, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପଦାବଳୀ ପାଠକର ସେ ପରମ ପ୍ରୀତି ଏବଂ ଗର୍ବ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି ଓ ପ୍ରାଚୀନ ଗୁରୁ ସୁସ୍ତରରେ ଆବୃତ୍ତ କରି ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଅର୍ଥ କରିପାରନ୍ତି । ଭକ୍ତକବିମାନଙ୍କର ଅନେକ ଗୁରୁ, ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ଓ ଉପଦେଶଗର୍ଭକ ପଦାବଳୀ ତାଙ୍କର କଣ୍ଠସ୍ଥ ଅଛି । କବିର, ହରି ଦାସ, ଭୁଲସୀ ଦାସ, ରାମକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରଭୃତି ମହାନାମାମାନଙ୍କ ଧର୍ମ ବିଷୟକୁ ସଙ୍ଗୀତ ଭଜନ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ଆୟତ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଯେତେ ଲେଖନ୍ତି, ତାହାଠାରୁ ଢେର ଅଧିକ ପଢନ୍ତି ଏବଂ ଅନୁଶୀଳନ କରନ୍ତି । ବିଦ୍ୱଜ୍ଞ ଦେବବର୍ମା କେବଳ କବି, ଲେଖକ ନୁହନ୍ତି—ସେ ଜଣେ ପ୍ରବାଣ ସମାଲୋଚକ । ତାଙ୍କର କବି ସିଂହାସନ ଶୁଦ୍ଧ ବାର ବାମ୍ଫରେ ଗଢ଼ା; ମାତ୍ର ସମାଲୋଚକ ଆସନ ଦୁର୍ଲଭ ମହାତ୍ମ କୋହିନୁରରେ ରଚିତ । ତାଙ୍କଭଳି ନିର୍ଭୀକ, ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପର, ସ୍ୱସ୍ତବାଦୀ, ଗୁଣଦର୍ଶୀ, ସ୍ୱାଧୀନ, ସମାଲୋଚକ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଦୁର୍ଲଭ । ତାଙ୍କର ଭାବବିଶ୍ଳେଷଣ ଶକ୍ତି ଅସାଧାରଣ । ଯେତେ

ଜଟିଳ, କୁଟିଳ, କଠିନ ଲେଖା ହେଉ ପଛକେ, ସେ ତାହା ଗୁଣିଲ ଶୁଣି ବା ପଢ଼ିଲକ୍ଷଣୀ ଅତି ସହଜରେ ସମାଧାନ କରିପାରେ । ସେ ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ଯୋଗ୍ୟ ମନେ କରନ୍ତି, ତାହାର ମୁଦ୍ରଣ ବ୍ୟୟ ଆଗ୍ରହରେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ତେଲୁଗୁ କବି ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଲେଖକ ମାନଙ୍କର ଅନେକ ଭଲଭଲ ପୁସ୍ତକ ତାଙ୍କ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଦ୍ରିତ ଏବଂ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମୁଦ୍ରିତ ପୁସ୍ତକର ସଖ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସେ କହନ୍ତି, ନାହିଁ । ନାମ ପ୍ରୟାସୀ ସିନା ନିଜର ଖ୍ୟାତିଫେଜରୁ ନିଜ ଘାତରେ ପିଟି ବୁଲେ; ଉଦାମେନା ମହତ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ତାହାର ବ୍ୟତିରେକ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ଥଳ । ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା କବି ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣିଜନମାନଙ୍କୁ ସମାଦରପୂର୍ବକ ଯଥେଷ୍ଟ ପାରିତୋଷିକ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ୧୯୩୩ ସାଲ ଦଶହରା ସମୟରେ ଦୁଇଜଣ ଆନ୍ଧ୍ର ଆଶୁକବି ବହୁ ଦୂରରୁ ଆସିଥିଲେ । ମହାରାଜ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ସେମାନଙ୍କ ଆଶୁ କବିତାଗଳ୍ପରେ ପ୍ରୀତି ହୋଇ ପାଥେୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜକାୟ ଉପହାର ଛଡ଼ା ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ସହସ୍ରାଧିକ ଟଙ୍କା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । “ଗୁଣୀ ଗୁଣୀ ବେଢ଼ି; ନ ବେଢ଼ି ନିର୍ଗୁଣୀ ।”

ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟକୁ ବୋଲି ଯେ କେବଳ ପ୍ରାଚୀନ ହିଁ ଗ୍ରାହ୍ୟ, ନବୀନ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ; ଏହା ତାଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ ନୁହେଁ । ସମ୍ଭାର ଯୁଗଧର୍ମ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ, ଏହା କିଏ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ? ପ୍ରାଚୀନ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ଉଭୟ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆସ୍ଥା ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନକୁ ଆଦର୍ଶ କରି ନୂତନ ଗଠିତ ହେଉ, ଏହାହିଁ ତାଙ୍କର ମତ । ନବ ସାହିତ୍ୟ ଜାତୀୟ ଆଦର୍ଶତ୍ରଷ୍ଟ ନ ହେବା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସେବା ଦୃଷ୍ଟିଥାଏ । ବ୍ୟାକରଣ ଦୋଷ ତାଙ୍କର ସ୍ମେରିତ । ତାଙ୍କର ଲେଖା ସମ୍ପୃକ୍ତ ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମ ଲଙ୍ଘନ କରେ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଭାଷା କ୍ଳିଷ୍ଟ, ଏହା ସବ୍ୟସନ୍ନତ କଥା ଘର୍ବ ସହ ସମାସ ଏବଂ ସମ୍ପୃକ୍ତର ବହୁଳତା ହେତୁ ଭାଷା ସ୍ୱଭାବତଃ କ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼େ, ଏହା ଯେତେବେଳେ, ତାହା ଯେ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟର ଗୋଟାଏ ବିଭାଗ, ଏହା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଯତ୍ୟ ଏବଂ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ, ପ୍ରାଚୀନ ବା ଆଧୁନିକ ଗୋଟିଏ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନରେ ସାହିତ୍ୟସେବା ପର୍ଯ୍ୟବସିତନୁହେଁ, ଉଭୟ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନ ଏବଂ ବିଶ୍ଳେଷଣଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟସେବା ପୂର୍ଣ୍ଣତା ବା ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସରହୁଏ ଏହାହିଁ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଦୃଢ଼

ବିଶ୍ୱାସ । ଦାସ୍ରବରେ ତାଙ୍କର ଏହି ମତ ଅତିମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଏବଂ ସର୍ବସ୍ୱତ୍ୟ । ସାହିତ୍ୟସେବା ସଙ୍ଗାଣେ ସରକାରମହଲରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅଛି । ଲୋକ ମୁଖରୁ ଶୁଣାଯାଏ, ଯେ ମେଧାବୃତ୍ତ କାବ୍ୟର ଉତ୍କଳାନୁବାବ କଣିକାକୁ ଛକ୍କା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର କାହିଁକି କେଜାଣି ସେ ଛକ୍କା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ନେତୃତ୍ୱବର୍ଣ୍ଣିତ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀ ରୂପ ଓ ପ୍ରାଣ ଧରି ବିରାଜିତ । ବିଶେଷତଃ ନେତୃତ୍ୱର ନାୟକ ବିଶ୍ୱୋ ଯଶର ନିବାସ ସ୍ଥଳ ରାମଗିରି ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ବୋଲି ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁଣ ଏହି ଯେ, ପକ୍ଷର ଉତ୍ତର ସେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ଲେଖନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ, ତେଲୁଗୁ ଏବଂ ଇଂରେଜୀ ପକ୍ଷର ପ୍ରତିପକ୍ଷ ସେ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଲେଖାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁଦିନ ପକ୍ଷମିଳେ ସେହି ଦିନ ତାହାର ଉତ୍ତର ନିଜେ ଲେଖି ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ସେ ସେହି ସୁସ୍ୱଭାବ ଅଟନ୍ତି ରଖି ଅଛନ୍ତି ।

ପିତୃବ୍ୟଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ଭ୍ରାତୃଷ୍ଟୁକ ମହାରାଜ ଚତୁର୍ଥରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଆନନ୍ଦ ଉଦ୍‌ବେଳିତ ହୋଇ ଉଠିଥାଏ । ବଂଶ ଗୌରବରେ କିଏ ବା ଗର୍ବ ଅନୁଭବ ନ କରେ । ସେ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କୁ ପିତାପରି ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ କଥିତ ହୋଇଅଛି । ଖାଲି ଭଲ ପାଉ ନ ଥିଲେ, ଜଟିଳ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କର ସ୍ୱପରାମର୍ଶ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏକ ମାତ୍ର ବିଦୁଷୀ ରୂପଗୁଣବତୀ କନ୍ୟା ଶ୍ରୀମତୀ ମଙ୍ଗ ଦେବୀଙ୍କୁ ଜୟପୁର ରାଜ ନଗରରେ ରାଜୋଚିତ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ବିବାହ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଶୁଭବିବାହ ୧୯୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜାନୁଆରୀ ତା ୨୯ ରିଖରେ ବରପାତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ କୁମାରବିଦ୍ୟାଧର ଫିଡ଼ ଦେବଙ୍କ ସହିତ ସମାହିତ ହୋଇଥିଲା । ବିବାହର ତାବତ୍ତାୟବ୍ୟୟ ମହାରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ନିବାହ କରାଥିଲେ । ସେଥିରେ ପ୍ରଭୃତ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା ।

କୁମାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଧର ଫିଡ଼ ଦେବ, ବି.ଏ.ସି.ଏଲ୍, ଏସ୍.ଆର୍.ଏ.ଏମ୍, ଫିଡ଼ଭୁମ ଜିଲ୍ଲାର ଷଡେଇକଲା ସ୍ତେଟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଇରୁଗଡ଼ ରାଜବଂଶରେ ୧୮୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ନାମ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସୁରେଶ୍ୱର ଫିଡ଼ ଦେବ । କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ଫିଡ଼

ଦେବ ତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ପୁତ୍ର । ସେ ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା ଶେଷ କରି ସିଂହଭୂମ କିଛି ଉଚ୍ଚଇଂରେଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ବାଲ୍ୟ କାଳରୁ ସେ ଜଣେ ମେଧାବୀ-ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଖ୍ୟାତି ଲାଭିଥିଲେ । ସେ ୧୯୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍କୁଲିଂ ଶେଷକରି ମେଟ୍ରିକୁଲେସନ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ଏବଂ ତତ୍ପରେ କଲିକତାର ବିଦ୍ୟାପାଗର କଲେଜରେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ଇତିହାସ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱକୁ ସେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଓ ଗୁପ୍ତାବ୍ଦରେ ସେହି ବିଷୟର ଅନୁଶୀଳନ କରି ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ସେହି ଦିନୁ ତାଙ୍କର ସେହି ବିଷୟରେ ପ୍ରତିଭା ବିକଶିତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ୧୯୨୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବି.ଏ, ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ ହେଲେ । ଅନନ୍ତର ଏମ୍.ଏ, ଏବଂ ବି.ଏଲ୍, ଏକ ସଙ୍ଗରେ ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ପାରିବାରିକ ଜଞ୍ଜାଳ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହେତୁ କିଛି କାଳ ତାଙ୍କୁ ଅଧ୍ୟୟନରୁ ବିରତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତାହା ପରେ ୧୯୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏମ୍.ଏ, ରୁଡ଼ି କେବଲ ବି.ଏଲ୍, ପଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଯଥାସମୟରେ ପରୀକ୍ଷାରେ ଦକ୍ଷତାର ସହିତ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ବି.ଏଲ୍, ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ବାବ୍ରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଛକ୍କା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ସେହି ସମୟରେ ଜୟପୁର ବଜ୍ୟର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣନା ମୋକଦ୍ଦମା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେଥିରେ ଜଡ଼ିତ ହେବାରୁ ତାଙ୍କର ସେ ଛକ୍କା ସାମାନ୍ୟ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଆସି ରହିଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଗୁଣଧର ଜାମାତା ପାଇଁ ପୁରୀସ୍ଥାପିତ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଯାଇ ଅଛନ୍ତି । କନ୍ୟା ଏବଂ ପତ୍ନୀବ୍ୟଗାତ ତାଙ୍କ ପରିବାରରେ ଅନ୍ୟ କେହି ନ ହେବାରୁ ସେ କନ୍ୟା ଓ ଜାମାତାଙ୍କୁ ନିଜ ଘରେ ରଖିଲେ । କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେବ ନିତ୍ୟୋଦ୍-ଯୋଗୀ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ । ସେ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଖାଲି ବସି ନ ରହି ଓକିଲାତି ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଧ୍ୟ ଲାଭ କଲେ । ଆଜନ ବିଦ୍ୟାରେ ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଅସାଧାରଣ । ଜଟିଳ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଶାସ୍ତ୍ରର ସୂକ୍ଷ୍ମ ଭାବ ସେ ସହଜରେ ବାହାର କରି ପାରନ୍ତି । ଏହେତୁ ଅନେକ କଠିନ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ପୁରୁଣା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓକିଲମାନେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସପରିବାର ଜୟପୁର ରାଜ ଭବନରେ ବାସ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନାରେ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ଇଂରେଜ ମାସିକ ପତ୍ରିକା “ବୈତରଣୀ”ର ସେ ସମ୍ପାଦକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ‘ବୈତରଣୀ’ ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିଲା ।

ବିଷୟଗୋଚର ଏବଂ ଲୋକର ପରିପାଟୀରେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଣ୍ୟପାଠ୍ୟ ହୋଇ ଥିଲା । ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପଞ୍ଚମ ଉକ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଲୋକପ୍ରିୟ ଥିଲା । ତହିଁପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥର ଅଭାବରୁ ସେ ସମ୍ପାଦକର ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ବି. ଏ. ପଢ଼ିବା ସମୟରୁ ଇତିହାସ ଗବେଷଣାରେ ସେ ଲାଗିଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ପ୍ରମୁଖ ଐତିହାସିକ ତାଙ୍କ ଐତିହାସିକ ପ୍ରବନ୍ଧାବଳୀର ଭୂସୂଚୀ ପ୍ରଣୟା କରିଅଛନ୍ତି, ଏହା ଉତ୍କଳର ଐତିହାସିକ ମାତ୍ର ଅବଗତ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ “ତପୋ-ବନବନ୍ଧ୍ୟ”; “ସୁବଚନ ଭଞ୍ଜବନ୍ଧ୍ୟ” “ସୁବଚନ ଭଞ୍ଜ ବଂଶାୟ ବଜାଗଣ” “ସିଂହଭୂମିର ପ୍ରାଚୀନତ୍ତ୍ୱ” ଏବଂ ଲୁପ୍ତ ଓ କର୍ମସୂଚକର ଅବସ୍ଥିତି ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ତାହା ସାଧାରଣଙ୍କର ଶିକ୍ଷଣୀୟ । ତାଙ୍କର ପିଠିଡ଼େଟରା ଷ୍ଟୋଟ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ନାମକ ବହୁତଥ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ୧୯୩୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଲକତାର ବିଷ୍ଣୁଚନ୍ଦ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରମାସିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ‘ମହାଶ୍ୱେତା’ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । “ସିଂହଭୂମିର ଲୁପ୍ତବନ୍ଧ୍ୟ ପୋଡ଼ାହାଟ” ନାମରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଲବେଷଣାପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ଉକ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଲ୍‌ବର ଗୋଲଟେବଲ ସମ୍ମିଳନରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ଦେଶୀୟ ବନ୍ଧ୍ୟର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଐତିହାସିକ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ତାହା ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଏବଂ ଉପାଦେୟ ଜ୍ଞାନରେ ଆଦର ପୁରକ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ।

କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବ ଜଣେ ସୁବିଦ୍ୱାନ୍ ବହୁଭାଷୀ, ଗନ୍ତୀର ପ୍ରକୃତିକୁ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଯୁବକ । ଉତ୍କଳ, ଉଦ୍ୟମ ଦେଶବିଦେଶର ଉତ୍କଳ ମୁଦ୍ରା ତାଙ୍କ ବଦନମଣ୍ଡଳରେ ମୁଦ୍ରିତ ରହି ଏବଂ ମୁଖ ପ୍ରତିଭାର ଜ୍ୟୋତିରେ ପ୍ରାପ୍ତ । ଜୟପୁରର ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାବଳୀ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ବିଶାଖପଟଣସ୍ଥ ଉତ୍କଳ ସମାଜର ସଭାପତି ପଦ ଛାଡ଼ିଦେବାରୁ କୁମାର ବିଦ୍ୟା-ଧର ସିଂହ ଦେବ ୧୯୩୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦଠାରୁ ଉକ୍ତ ସମାଜର ସଭାପତି ଆସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ଜନନାୟକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅନୁରୋଧରେ ସେ ଉକ୍ତ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ବିଶାଖପଟଣ ଉତ୍କଳ ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ଓଡ଼ିଶା ଦେଶ-ମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ଯେଉଁ ପ୍ରବଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଣରେ ଆଶାର ସମ୍ଭାର କରିଅଛି । ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟରେ ଦାଖଲ

ହୋଇଥିବା ଜୟପୁର ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ମେମୋରେଣ୍ଡମ୍ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ । ତାହା ୧୯୩୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଲିକତାର ଲାଣ୍ଡହୋଲ୍ଡରସ୍ ଜରନାଲ୍ (Land holders journal) ନାମକ ମାସିକ ଇଂରେଜୀ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଧୂବନ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ବାସୀଙ୍କୁ ଜୟପୁରର ଅବସ୍ଥା ଅବଗତ କରାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ଖଣ୍ଡିଏ ଇଂରେଜୀ ପୃଷ୍ଠକ ଲେଖିଥିଲେ । ତାହାର ନାମ—Jeypore in Vizagapatam । ପୁ ପ୍ରକ ଖଣ୍ଡି ଯୁଗ୍ମ ହେଲେ ହେଁ ବହୁ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟରେ ସୁର୍ଣ୍ଣ । ଯୁଗ୍ମ ସ୍ତରକଣ୍ଠର ଜ୍ୟୋତି ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଲେକିତ କରେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ପାର୍ଲମେଣ୍ଟ ସଭାରେ ଉତ୍କଳ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଇବା ସକାଶେ ସେ ଦୁଇଥର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଶୁଣ୍ଠର ମହାରାଜ ବିସମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅସମ୍ମତ ହେତୁ ତାଙ୍କର ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ପ୍ରସ୍ତାବ ରଦ୍ଦ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଜୟପୁର ଏଜେନ୍ସି ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନରେ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହକା ସମିତିର ସଭାପତି ରୂପେ ଜୟପୁର ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚଳାଉଅଛନ୍ତି ।

କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେବ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍କଳର ଲବ୍ଧପ୍ରତିଷ୍ଠ ଐତିହାସିକ । ସେ ନରବକ୍ତ୍ରିନାୟକରେ ଇତିହାସ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ମନୋନିବେଶ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏକନିଷ୍ଠ କଠୋର ସାଧନା ସେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ ଅନୁକରଣୀୟ । ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଉତ୍କଳର ଅନେକ ଦୁରୂପ ଜଟିଳ ଐତିହାସିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ପରି ଉତ୍କଳରେ କେହି ଧାର ବାହକ ରୂପେ ଇତିହାସ ଅନୁଶୀଳନ କରୁନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁ କେତେକ ଉଦୀୟମାନ ଐତିହାସିକ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଗବେଷଣା ସାମୟିକ । ବୋଧହୁଏ ନିୟମିତ ରୂପେ କର୍ମ କରିବାର ସୁବିଧା ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ, ଅବସ୍ଥା ଯେ ଏ ଦେଶର ଉନ୍ନତିର ପ୍ରଧାନ ଅଗ୍ରଦୂତ, ଏହା ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ-ମାତ୍ର । ଅର୍ଥହୀନ ସର୍ବବିଧ ଉନ୍ନତିର ମୂଳ, ଏହା ଅବ୍ରାନ୍ତ ମହାସତ୍ୟ ।

କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହଦେବଙ୍କର ବିନୟ, ସୌଜନ୍ୟ, ଶିଷ୍ଟାଚାର, ସଜ୍ଜନପ୍ରୀତି ସ୍ଵଦେଶାନୁରାଗ, ଜାତୀୟ ଅଭିମାନ, ବର୍ଣ୍ଣୀୟ ସମ୍ବେଦନା ଶୁଭ ଗୁଣେନ୍ଦ୍ରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଶକ୍ତିରେ ଧୁସ୍ରଣୀୟ । ଜୟପୁର, ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି, ସିଂହଭୂମ ପ୍ରଭୃତି ବିଜ୍ଞାନ ଅଞ୍ଚଳର ସମ୍ମିଶ୍ରଣ ସକାଶେ ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ପ୍ରାଣ କପରି ବ୍ୟାକୁଳ, ତାହା ତାଙ୍କର ଲେଖା ଏବଂ କଥାବାକ୍ଷୀରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପୁଟି ଉଠେ । ସେ ତାଙ୍କ

ଯଦ୍ବିଚିତ୍ରେ ଗାୟାଳପ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣେ ବ୍ୟଥା ବୁଝିପାରି-
 ଯିବେ । ବିଜାଜାୟ ଶେଷେଷ୍ଟିତ ଦୁଦୁର ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ସୁନାତି
 ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ସକାଶେ ସେ ଧନ୍ବତ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ କର୍ମଠିଆ
 ତାଙ୍କୁ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ବରେଣ୍ୟ କରିଅଛି । ଅଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ ତାଙ୍କର
 ଆସନ ଅତି ଉଚ୍ଚରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବ, ଏହା ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀରୁ
 ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀୟମାନ ହେଉଅଛି । ଯେ ତାଙ୍କୁ ଥରେ ମାତ୍ର ଦେଖିଅଛି, ସେ
 ସୌଜନ୍ୟ, ସାଧାରଣ ସୁନ୍ଦର ସ୍ବରୂପ ଦେଖିଅଛି । କୁମାର ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ
 ଦେବଙ୍କର ଦୁଇଟି କୁମାର ଏବଂ ଦୁଇଟି କୁମାରୀ ଜାତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଆୟୁଷ୍ମାନ
 ଦ୍ବିତୀୟ କୁମାର ଯେପରି ସୁଶ୍ରୀ ଓ ଲକ୍ଷଣବନ୍ତ, ସେହିପରି ଚତୁର ଏବଂ ବିଚକ୍ଷଣ
 ବୁଦ୍ଧିମାନ । ସେହି ବାକ୍ସତ କୁମାର ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଅଧୀଶ୍ବର
 ସେହି ସିନ୍ଧୁଟି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜୟପୁର ରାଜବଂଶର ଶୁଦ୍ର କୁଳାଙ୍କୁର । ସମ-
 ପୂର୍ବେ ସେ ନନ୍ଦା କଳ୍ପବୃକ୍ଷରେ ପରିଚିତ ହୋଇ ଯଶ, ଶ୍ରୀ ବିପ୍ରାର କରବେ ।
 ତାଙ୍କ ସୌଭାଗ୍ୟରେ ଦେବ ଅଶିବାଦ ବୃଷ୍ଟି ହେଉ ।

ଅଷ୍ଟମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଆଶାସ୍ଵୀ ଉତ୍କଳର ଆଶାଲତା ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ସୁରଭ ସୁମନ ବିକ୍ରମଦେବ
 ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଆବାଲ୍ୟ ସାହିତ୍ୟପ୍ରିୟ, ଏକାପୁର୍ବେ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ-
 ଅଛି । ତାଙ୍କର ଅଶଶ୍ରୁ ସାହିତ୍ୟ ସେବାରେ ବିଶିଷ୍ଟ ସନ୍ତାନ ସ୍ବରୂପ ଥରେ ତାଙ୍କୁ
 ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନର ସଭାପତି ପଦରେ ବରଣ
 କରାଯାଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅପରିଚିତ ସ୍ଥାନରେ ନିଜେ ନିଜେ ଓଡ଼ିଆ
 ଭାଷା ଆୟୁତ୍ତ କରି ସେହି ଭାଷାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସଭା ସମିତିରେ ଅଭିଭାଷଣ
 ଦେବା ଏବଂ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରବନ୍ଧାଦି ଲେଖିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାମାନ୍ୟ ପୌରଷର
 ବିଷୟ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ ଲେଖା ବହୁଳ ସଂସ୍କୃତ ମୂଳକ । ସଂସ୍କୃତରେ
 ସେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସବଶତଃ ସଂସ୍କୃତ ତାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ।
 ସୁତରାଂ ସେ ଲେଖାରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ ପରିମାଣରେ ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି ।

ତାହା ଉକ୍ତ ଧରଣର ସାହିତ୍ୟିକ ଭାଷା । ସେହିପରି ଲେଖିବାକୁ ସେ ସୁଖ ବୋଧ କରନ୍ତି । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସଭାପତି ରୂପେ ସେ ଯେଉଁ ଅଭି-
ଭାଷଣ ପାଠ କରିଥିଲେ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ବହୁ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ସେ ଅଭିଭାଷଣ
ମିଳିଲା ନାହିଁ । ସେଠାରେ ସାହିତ୍ୟିକ ନାନା ବିଷୟରେ ବିଶେଷ ଅଲେଟନା
ହୋଇଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ବିନିମୟେବ ବର୍ମା ସାହିତ୍ୟରେ ଯେପରି ଧୂରନ୍ଧର, ଜ୍ୟୋତି-
ବଦ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବିଶାରଦ । ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧ
ଲେଖି ସେ ବହୁବାର ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ଛାପା କରିଅଛନ୍ତି । ୨୭ଶ ଭାଗ ଚଷ୍ଟ
ସଂଖ୍ୟାର “ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ”ରେ ତାଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ
ଉପାଦେୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ତାଙ୍କର ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରରେ
ପ୍ରଗତି ଗବେଷଣାର ପରିଚ୍ଛଳକ । ପ୍ରବନ୍ଧଟି ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା ।

“ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଗ୍ରହଣ ହେଉଥିବା କଥା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି;
ମାତ୍ର କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମତଭେଦ ଅଛି । କେଉଁମାନଙ୍କ ମତରେ ବହୁ
କିମ୍ବା କେତୁ ଗ୍ରହ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ କିମ୍ବା ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଗ୍ରାସିବା ସମୟ ଗ୍ରହଣ ଅଟେ ।
ଆଉ କେତେଜଣଙ୍କ ମତରେ ଚନ୍ଦ୍ରେନ୍ଦ୍ରୀ ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟପତି । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ
କଳହ କାଳ ଗ୍ରହଣ ଅଟେ । ଏପରି ମତଭେଦ ବହୁତେ ପ୍ରକାର ଅଛି, ସେ ସବୁ
ଏଠାରେ ଲେଖିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । କିନ୍ତୁ ଗ୍ରହଣେତ୍ତୁ ଏହି ଯେ, ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ
କକ୍ଷାଦ୍ରୁ ଏକକୁ ଆଲୋକ ଦୁଇସ୍ଥାନରେ ଅତିକ୍ରମ କରେ । ସେ ସ୍ଥାନଦ୍ୱୟକୁ
ପିଠି କହନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରକକ୍ଷା, ସୂର୍ଯ୍ୟକକ୍ଷା କିବା ଖାନ୍ତିମଣ୍ଡଳର ଦକ୍ଷିଣେ ଉତ୍ତରକୁ
ଯିବାବେଳେ ଘଟିବା ସନ୍ଧ୍ୟାସ୍ଥାନକୁ ପ୍ରଥମ ପାତ (ସ୍ଥ) ଏବଂ ଉତ୍ତରକୁ ଦକ୍ଷିଣକୁ
ଯିବାବେଳେ ଘଟିବା ସନ୍ଧ୍ୟାସ୍ଥାନକୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାତ (କେତୁ) କହନ୍ତି ।

ଚନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକ ପାତ ସମୀପସ୍ଥ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ
ଉତ୍ତର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କେନ୍ଦ୍ରସିତେୟ ଗ୍ରାସ ଏକାନ୍ତ ହୁଏ । ତେବେ ଦୃଷ୍ଟିମା
ହେଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୁକ୍ତାୟାକ୍ତାଦିତ ହୋଇ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା
ବହୁ ଗ୍ରହଣ ଘଟେ । ଆଉ ଅନାବାସ୍ୟା ହେଲେ ଭୂମି ଚନ୍ଦ୍ରକ୍ଷାୟାକ୍ତାଦିତା
ହେବୁ ସୂର୍ଯ୍ୟରଶ୍ମିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ଘଟେ ।

। ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ କକ୍ଷାଦ୍ରୁ ଏକତ୍ର ଥିଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଥିବୀରେ ଚନ୍ଦ୍ର-
ଗ୍ରହଣ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରକକ୍ଷା ଖାନ୍ତିମଣ୍ଡଳରୁ ଅଧିକ ଓହଲିଥିବାରୁ

ସବୁ ପୃଷ୍ଠିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂକ୍ଷାୟାବସ୍ଥା ନୋହୁଁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଶାନ୍ତିମଣ୍ଡଳର ଉତ୍ତମ ସ୍ଥିତି କିମ୍ବା ଅଧସ୍ଥିତି ହେଉଥାଏ । ଅତଏବ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜାଣିବା ଉଚିତ ଯେ, ଚନ୍ଦ୍ରପାଠ ନିକଟସ୍ଥ ହେବା ସମୟରେ ପୃଷ୍ଠିମା କି । ଅମାବାସ୍ୟା ହେଲେ ମାତ୍ର ଗ୍ରହଣ ସମ୍ଭବ ।

ପାଚଦ୍ରବ୍ୟ ଶାନ୍ତିମଣ୍ଡଳର ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳର ସାମାନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିବାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକ ବର୍ଷରେ ଥରେ ଦୁଇ ପାତଦେଇ ଗମନ କରେ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାତର ନିକଟସ୍ଥ ହେଉଥିବା କାଳରେ ଚନ୍ଦ୍ର ମଧ୍ୟ ପାତ ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥାଏ । ଗଣିତଜ୍ଞମାନେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯେ, ୩୬ ଅଂଶ ଉତ୍ତରେ ପାତର ଦୁଇପାଖର କେଉଁ ପାଖରେ ହେଉ ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ଏବଂ ପାତର ୨୪ ଅଂଶ ଉତ୍ତରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହୋଇପାରେ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକ ଦିନରେ ଏକ ଅଂଶ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଗମନ କରୁଥିବାରୁ ୩୬ ଅଂଶ ଗମିବାକୁ ୩୬ ଦିନ ଲାଗେ । ଏହି ଛଅଦିନ ଦିନରେ ଗୋଟାଏ ଅମାବାସ୍ୟା ଥିବା ନିଶ୍ଚୟ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମାବାସ୍ୟା ସୁଦ୍ଧା ଥାଇପାରେ । ଦୁଇ ଅମାବାସ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପୃଷ୍ଠିମା ଥିବା ସତ୍ୟ । ଅତଏବ ଏକ ପାତ ନିକଟରେ ଉପନାଟି ଗ୍ରହଣ ହେବା ସମ୍ଭବପର ।

ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଲମ୍ବନ ଏବଂ ବିନ୍ଦୁଟି ବ୍ୟାସଦୂରଭ୍ରାନ୍ତସାରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଥିବାରୁ ଉପରି କଥିତ ନିୟମରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ । ପାତର ଉତ୍ତମ ପାଖର ପରମାବଧି ୩୬ ଅଂଶରେ ଏବଂ ଅପରାବଧି ୩୧ ଅଂଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଗ୍ରହଣ ଓ ପରମାବଧି ୧୪ ଅଂଶରେ ଏବଂ ଅପରାବଧି ୧୯ ଅଂଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହେଉଥାଏ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷରେ ଦୁଇଟି ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ହୋଇ ଭୂଗୋଳର କୌଣସି ଏକ ସ୍ଥଳରେ ଦୃଶ୍ୟହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ବିରଳ ଅଟେ । ଭୂକ୍ଷାୟାର କେନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ପରି ସଦା ଶାନ୍ତିମଣ୍ଡଳରେ ଥାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟଗୋଲ ଭୂଗୋଳ ଠାରୁ ଅତି ବୃହତ୍ ହୋଇଥିବାରୁ ଭୂକ୍ଷାୟା ପ୍ରଥମରେ ବିଶାଳ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ କ୍ରମେ ସରୁ ହୋଇ କୋଣାକାରକୁ ଧାରଣ କରେ । ସେ ଛାୟାର ବ୍ୟାସ ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ଥିତି ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଭୂବ୍ୟାସଠାରୁ ଅତି ଛୋଟ ହୋଇଥାଏ । ସେ ହେତୁରୁ ପୃଷ୍ଠିମାରେ ଚନ୍ଦ୍ରପାତର ଅତି ନିକଟସ୍ଥ ନୋହଲେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ସୂର୍ଯ୍ୟଗ୍ରହଣ ଠାରୁ ବିରଳ ଅଟେ । କେଉଁ କେଉଁ ବର୍ଷରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ଆଦୌ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମଣ, କଳ୍ପବ୍ରହ୍ମଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଣ ବୋଲି ବ୍ରହ୍ମଣ ଯିବିଧ ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସ୍ଥାନଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଏବଂ ବିମ୍ବବ୍ୟାସର ଖୁଣ୍ଟ ପରିମାଣଦ୍ୱୟକୁ ଅନୁସରି
 ବ୍ରହ୍ମଣ ସ୍ୱରୂପରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖ । ସୂର୍ଯ୍ୟବ୍ରହ୍ମଣ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର କେନ୍ଦ୍ର
 ସୂର୍ଯ୍ୟକେନ୍ଦ୍ର ସହିତ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ର ଖୁଣ୍ଟ ବ୍ୟାସ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଖୁଣ୍ଟ ବ୍ୟାସଠାରୁ
 ବଡ଼ ହୋଇଥିଲେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବିମ୍ବାକ୍ଷାଦିତ ହୁଏ । ତାଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ-
 ବ୍ରହ୍ମଣ କହନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ସମ୍ବେରେଣା ନିକଟସ୍ଥିତ ଦଶ କେ
 ମାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ରହ୍ମଣ ଦେଖିପାରନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟବ୍ରହ୍ମଣ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂମିକୁ ଅତି
 ଦୂରରେଥିଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ବିମ୍ବ ଖୁଣ୍ଟ ବ୍ୟାସ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଖୁଣ୍ଟ ବ୍ୟାସଠାରୁ ଛୁବୁ ହୋଇ
 ଥାଏ । ସେ ହେତୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ବିମ୍ବ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିମ୍ବକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଅକ୍ଷାଦି ନ ପାରି
 ମଧ୍ୟରାତ୍ରକୁ ମାସ ଅକ୍ଷାଦି ଥିବାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିମ୍ବ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାରରେ ବିରଜିଥାଏ ।
 ତାକୁ କଳ୍ପ ବ୍ରହ୍ମଣ କହନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟବ୍ରହ୍ମଣ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ
 ସମସ୍ଥିତ ନୋହିଲେ ଚନ୍ଦ୍ର ବିମ୍ବ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିମ୍ବରୁ କେତେକ ଭାଗ ମାସ ଅକ୍ଷାଦିନ
 କରେ । ତାକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଣ କହନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ରହ୍ମଣ ସମୟରେ ଭୂକ୍ଷାୟୀ
 ଚନ୍ଦ୍ର ବିମ୍ବକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅକ୍ଷାଦିଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପରିମାଣରେ
 ଅକ୍ଷାଦିଲେ ଅନ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମଣ ହୁଏ । ଭୂକ୍ଷାୟୀର ବ୍ୟାସ ଚନ୍ଦ୍ର ବିମ୍ବ ବ୍ୟାସଠାରୁ
 ସର୍ବଦା ବଡ଼ ହୋଇଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ରର କଳ୍ପ ବ୍ରହ୍ମଣ ଅସମ୍ଭବ ।

ଭୂକ୍ଷାୟୀ ପରି ଚନ୍ଦ୍ରକକ୍ଷାରେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇଥିବାରୁ ଚନ୍ଦ୍ର
 ଏକ ସମୟରେ ଭୂମିର ନିକଟସ୍ଥ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଭୂମିର ଦୂରସ୍ଥ ହେଉ-
 ଥାଏ । ବ୍ରହ୍ମଣ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଭୂମିର ନିକଟ ହୋଇଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମଣ ବୈଶିକାଳ
 ଋତୁ, ଦୂରସ୍ଥ ହୋଇଥିଲେ ବ୍ରହ୍ମଣ ଶୀତ୍ର ମୋଷକୁ ପାଏ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ କରଣଗଣ ଭୂମ୍ୟାଦୃଷ୍ଟି ବାୟୁମଣ୍ଡଳରେ ପ୍ରସରିବା ବେଳେ
 ଉଜ୍ଜ୍ୱଳାଗ୍ନି ଛୁଡ଼ି ଭୂକ୍ଷୟୀରେ ବସନ୍ତାବସରେ ପବିତ୍ର ହେଉଥିବାରୁ ଏବଂ ସେ ତେଜ
 କେତେକ ପରିମାଣରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବିମ୍ବ ଉତ୍ତୁପରେ ପଡ଼ିବାରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବ୍ରହ୍ମଣ
 ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଭୂକ୍ଷୟୀକ୍ଷାଦିତ ଚନ୍ଦ୍ର ବିମ୍ବ କେବଳ ଅଦୃଶ୍ୟ ନ ହୋଇ
 ଧୂମ୍ରାକାରକୁ ଧାରଣ କରି ଅଦୃଶ୍ୟ ହେଉଥାଏ ।

ସିଦ୍ଧାନ୍ତାନୁମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, “ବ୍ରହ୍ମଣଚୟ ୧୮ ବର୍ଷ ୧୧ ଦିନପରେ
 ପୃଥ୍ୱୀରୁ ଦୃଶ୍ୟ ହୁଏ ।”

ବିନୟ ଦେବଙ୍କ ଧର୍ମଶାସନ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ଉନ୍ନତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ତ ନିୟମିତ-
 ଭାବରେ କେତେ ସମୟ ତାଙ୍କର ଧର୍ମଶାସନରେ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୁଏ । ଉପଯୁକ୍ତ
 ନୀତି-ନୀତିରେ ସେ ଧର୍ମ ଆଲୋଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିରେ
 ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ କେତେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି
 ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ମତ ଅତି ଉଦାର
 ଏବଂ ଗଭୀର । ସବୁ ଧର୍ମକୁ ସେ ସମାନ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ଧର୍ମ
 ମଧ୍ୟରେ ଇତିର ବିଶେଷ ନାହିଁ । ଧର୍ମ ଏକ ଏବଂ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ; କେବଳ
 ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଭେଦରେ ବହୁନାମରେ ଅଭିହିତ ହୁଏ । ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ
 ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ପ୍ରଭୃତି ସକଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକମାତ୍ର ଶ୍ରେୟର ପ୍ରାପ୍ତି ।
 ସେମାନେ ଏକା ସେହି ନିୟମର ପରମ ବ୍ରହ୍ମକୁ ବଢ଼ି ନାମ ଦେଇ ଉପାସନା
 କରନ୍ତି । କୃଷ୍ଣ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ଆଲ ସବୁ ସେହି ପରମ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ନାମାନ୍ତର ମାତ୍ର ।
 ସବୁଧର୍ମଲମ୍ବୀ ସମାନ; କେବଳ ସେମାନଙ୍କର ସାଧନାପଦ୍ଧତି ବିଭିନ୍ନ । ସରଳ-
 ଗାମିନୀ ହେଉ ବା କୁଟିଳଗାମିନୀ ହେଉ, ଏକ ସମୁଦ୍ରରେ ମିଳନ ସବୁ ନଦୀର
 ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତୃତୀୟ ଭାଗ ଶ୍ରୀ ଓ ୨ମ ସର୍ଗ୍ୟ ଏକତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ “ପ୍ରାପ୍ତି”
 ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହୋଦୟଙ୍କର ‘ଗୁରୁ’ ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ
 ଥିଲା । ସେ ଯେ ତାଙ୍କର ଧର୍ମଜ୍ଞାନର ବିସ୍ତାର ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ତାଙ୍କର
 ଗଭୀର ଧର୍ମଜ୍ଞାନ ସେହିସବୁ ପ୍ରବନ୍ଧର ମହତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହା ନିମ୍ନରେ
 ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା —

“ଉପାଧ୍ୟାୟ, ଅଧ୍ୟାପକ, ଆଚାର୍ଯ୍ୟ, ଦେଶିକ, ଶିକ୍ଷକ ଏବଂ ଗୁରୁ ଏହି
 କେତେ ସଂକୀର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ତଦ୍‌ବାସ୍ତବିକା
 ଅର୍ଥରେ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଗୁରୁ ଶବ୍ଦକୁ “ସ୍ୟାନିଷେକାଦିବୃଦ୍ଧଗୁରୁଃ”
 ବୋଲି ଅମର ସିଂହ କହିଥିଲେ ହେଁ ବ୍ରହ୍ମାନ୍ତରେ ଗୁରାବସ୍ଥାବିଶିଷ୍ଟତାର
 ସ୍ୱରୂପେଧର୍ମ ବୋଲି ନିରୂପିତ ହୋଇଅଛି । ଅତୀତ ମଧ୍ୟ “ଗୁରୁବ୍ରହ୍ମା
 ଗୁରୁବିଷ୍ଣୁ ଗୁରୁଦେବ ମହେଶ୍ୱରଃ, ଗୁରୁଃ ସାକ୍ଷାତ୍ ପରଂବ୍ରହ୍ମ ତସ୍ମୈ ଶ୍ରୀ
 ଗୁରୁବେ ନମଃ” ବୋଲି ଗୁରୁଙ୍କ ପରମ ବ୍ରହ୍ମ ସହିତ ସମାନ କରାଯାଇଅଛି ।
 ତାହାର ତତ୍ତ୍ୱକୁ ମିମାଂସା କରିବା । ଏହି ସୁବିବିତ ଅଟେ ଯେ, ଏହିଲୋକ
 ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସକଳ ବିଦ୍ୟାର୍ଥ୍ୟାସ ନିମିତ୍ତ ଗୁରୁ ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଗୁରୁ ବିନା

କୌଣସି ବିଦ୍ୟା ସମଞ୍ଜସରେ ଲଭ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସ୍ୱୟଂ ପରିଶ୍ରମଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟା-
ଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ଯତ୍ନକଲ ଦୁଇଦିନରେ ଲଭ୍ୟହେବା ବିଦ୍ୟା ଦୁଇ ଫ୍ରାକ୍ସରେ
ଲଭ୍ୟ ହୁଏ । ତତ୍ତ୍ୱାମଧ୍ୟ ସମଞ୍ଜସ ନୁହେଁ । ବଲ୍ଲବମ ଦାସଙ୍କ ପରି ପୂର୍ବଜନ୍ମ-
ବାସନପ୍ରବନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରଳ । ଅତଏବ ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ ପୂର୍ବରୁ ଗୁରୁ
ସମ୍ପାଦନ ଯକଳ ଜନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ଅଟେ । ଯଦ୍ୱିଧା ବିଦ୍ୟାଭ୍ୟାସ ନିମିତ୍ତ
ଗୁରୁର ପ୍ରୟୋଜନ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟହୋଇଥିଲେ ଦୁରୁହାମୁଣ୍ଡିକ ବିଦ୍ୟା ନିମିତ୍ତଗୁରୁର
ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାକୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଦ୍ୟା
କିମ୍ବା ବେଦାନ୍ତ ବିଦ୍ୟା ବୋଲନ୍ତି । ସେହି ବିଦ୍ୟା ସମ୍ପାଦିବା ମାନବର ଜନ୍ମ
ମାତ୍ର ସଫଳ ଅଟେ ।

ଆଜିକାଲି ମୁଦ୍ରାଣାଳୟ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ
ନାନା ଲିପିରେ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଅଛି । ତହିଁରୁ କେତେକ ପୁସ୍ତକର କେତୋଟି
ପୃଷ୍ଠାକୁ ବିନା ଗୁରୁ ଶିକ୍ଷାରେ କେତେକଟା ଫଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ପତି
ତତ୍ତ୍ୱତ୍ତ୍ୱାର୍ଥକୁ ବୁଝି ନପାରି ସ୍ୱାୟତ୍ତ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟାନୁସାରେ ମାନସ ସମାଧାନ କରି
ଦେନି ନିଜେ ବେଦାନ୍ତୀ ବୋଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ତେଣୁ ମାତ୍ର
ନୁହେଁ—କେତେକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ମଧ୍ୟଦେଶିକ ରୂପେ ଦେଶେ
ଦେଶେ ବୁଲି ବେଦାନ୍ତ ରଚନାବଳୀ ଦର୍ଶାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇଥିବା
ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କୁ ପଢିଲେ ଏବଂ କଥିତ ପ୍ରସାଦମାନଙ୍କୁ ଶୁଣିଲେ ଉପରି ଲିଖିତ
ବିଷୟର ଯଥାର୍ଥତା ଜଣାଯିବ । ଯେପରି ଫଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆଚରଣ
ପ୍ରାୟଶଃ ଶ୍ରେୟ ହୋଇଥାଏ । ଯେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ, ବେଦାନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢିବା
କଥା ଏବଂ ବେଦାନ୍ତ ବିଷୟ କହିବା କଥା ତେଣିକି ଥାଉ, ବେଦାନ୍ତ ନାମୋ-
ଚାରଣରେ ସୁଦ୍ଧା ଏମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଆଦୌ ନାହିଁ । ଏ ବିଷୟରେ
“ବେଦାନ୍ତ” ପ୍ରଥମ ସୂତ୍ରର ଶ୍ରୀମତ୍ତତ୍ତ୍ୱବିଶ୍ୱକର୍ମବ୍ୟାସୀ ବ୍ରହ୍ମବ୍ୟାସ ।

ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାରେ ବେଦାନ୍ତ ବିଦ୍ୟା କର୍ଣ୍ଣଭିତ୍ତି ଅଟେ । ତାହାପ୍ରାୟଶଃ
ବୁଝାଯାଏ ନାହିଁ ବୁଝାଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହା ଅନୁଭୂତ
ନେଲେ ମୋକ୍ଷ ନିଃସନ୍ଦେହରେ କରଗତ ହୁଅନ୍ତା । ତାକୁ ଶିଖିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ
ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ଅପୂର୍ବରେ ଏକ ଜଣ, ଶିଖାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଏକ ଲକ୍ଷରେ
ଏକ ଜଣ ସୁଦ୍ଧା ନାହାନ୍ତି ବୋଲିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତି

ସଦ୍‌ଗୁରୁକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ଉତ୍ତମଜ୍ଞାନ ସମ୍ପାଦି ସାଧାର ସାଗରରୁ ତରିଯିବା ଉଚିତ । ଅବତାର ପୁରୁଷମାନେ ଏବଂ ମତାରୁଣ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ସଦ୍‌ଗୁରୁଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଅଛନ୍ତି ।

ବେଦ ଘୋଷଣା କରେ ଯେ ‘ତୁମେବ ବିଦିତାନ୍ତିମୃତ୍ୟୁମେତି, ନାନ୍ୟଃ ପନ୍ଥା ବିଦ୍ୟତେଽସୁନାୟ ।’ (ତାକୁ ଜାଣିଲେ ମାତ୍ର ମରଣରୁ ତରେ, ରକ୍ଷଣର ମାର୍ଗଆଉ ଅନ୍ୟ ନାହିଁ ।) କେତେକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଟାଲେଖି କଲେହେଁ ସଦ୍‌ଗୁରୁ କୃପା ନୋହିଲେ ତତ୍ସବୁପ ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ ।

ସମ୍ପ୍ରତି ସମସ୍ତେ ଗୁରୁ, ଶିଷ୍ୟ କିଏ ନୁହେଁ । ତତ୍କାଳିଣ ଏହି ଯେ କହିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁରୁ ଏବଂ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଶିଷ୍ୟ । ଅଧିକା ଧର୍ମକୁ ସବେ କହନ୍ତି, କିଏ ଆଚରନ୍ତି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଜଣେ ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି କହି-ଅଛନ୍ତି ଯେ, “ବହୁବୋ ଗୁରୁବଃ ସନ୍ତି ଶିଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱପ୍ରଧାରକାଃ” ଏ କାଳରେ ଗୁରୁମାନେ ମନ୍ତ୍ରୋପଦେଶାପଦେଶରେ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ କାନ ଫୁଙ୍କିଦେଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ଧନ ଗୁଡ଼ି ନିଅନ୍ତି । ଧନ ପ୍ରଲୋଭଣତଃ ସେମାନେ ବିଚାରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଅପା-କ୍ଷରେ ମନ୍ତ୍ରପ୍ରଦାନ ନରକ ସମ୍ପାଦନ ଅଟଇ । ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବୋଲିବା ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରତାରକ କିମ୍ବା ଡକାଇତ କହିବା ଉଚିତ । ସେମାନେ କାନରେ କହିବା ମନ୍ତ୍ର “ନମୋ ନାରାୟଣାୟ” କିମ୍ବା “ନମଃ ଶିବାୟ” କିମ୍ବା ତତ୍ସବୁ ଥିବା ଆଉ କୌଣସି ଭଗବନ୍ନାମ ମାତ୍ର । ଭଗବନ୍ନାମର ଉପଦେଶ ନିମିତ୍ତ ପଇସା-ଟିଏ ଖଇଁ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ତାକୁ ବେଦାଦିରୁ ଅବଗତ ହୋଇ ଆପଣାର ମନକୁ ପାଇବା ନାମକୁ ସବଦା ଜପ କରୁଥିବା ଯଥେଷ୍ଟ । ସେପରି ଜପ କରୁଥିବା ଦ୍ୱାର ଚିତ୍ତରେ ଭକ୍ତିଜନ୍ମେ । ସେ ଭକ୍ତି ହିମାଳୟବୃକ୍ଷରେ ଅକାମ ଭକ୍ତି କିମ୍ବା ପ୍ରପଞ୍ଚ କିମ୍ବା ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ହେଲେ ତାହା ମୁକ୍ତିପ୍ରଦା ହୁଏ । ଭକ୍ତି ଶିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ । ତାହା କେବଳ ବୃକ୍ଷସାପେକ୍ଷ । ଅତଏବ ତନ୍ନିମିତ୍ତ ଗୁରୁ ଅନାବଶ୍ୟକ, କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନୋପଦେଶ; ନିମିତ୍ତ ଗୁରୁ ଆବଶ୍ୟକ ।

କ୍ଷମାତୁରକୁ ଅନୁଦେବା ଅଧମ ଦାନ ଅଟେ । ତାହାର କାରଣ ଏହି ଯେ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଶରୀରର ଉପକାର ମାତ୍ର ହୁଏ । ବିଦ୍ୟାସ୍ଥାନକୁ ବିଦ୍ୟାଦେବୀ ମଧ୍ୟମ ଦାନ ଅଟେ । ତାର କାରଣ ଏହି ମେଣ୍ଟ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ମାନସର ଉପକାର ମାତ୍ର ହୁଏ । ଜ୍ଞାନସ୍ଥାନକୁ ଜ୍ଞାନ ଦେବା ଉତ୍ତମ ଦାନ ଅଟେ ତାର କାରଣ ଏହି

ଯେ, ତଦ୍ଭାବ ଅମାର ଉପକାର ହୁଏ । ଗୁରୁ ଅମାର ଉପକାର କରେ ଏବଂ ତାହାର କୃପା ବିନା ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନ ଜାତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତଏବ ସେ ବ୍ରହ୍ମତୁଲ୍ୟ ଅଟଇ । ସଦ୍‌ଗୁରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିଷ୍ୟକୁ ଖୋଜୁଥାଏ । ସେଗ୍ୟ ଶିଷ୍ୟଟିକ ସେ ପାଇଲେ ନିଜେ ଉପଯୁକ୍ତ ହେଲି ବୋଲି ଭାବେ । ଅତଏବ ସଦ୍‌ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ-ବିଶ୍ୱପତ୍ନୀକରୁହେଁ—ଶିଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱପତ୍ନୀରୂପ ମାତ୍ର ହୁଏ ।

ମୂର୍ଖ ଶିଷ୍ୟଙ୍କର ପାରଣା ଏହି ଯେ, ଗୁରୁ ଆସି ତାଙ୍କ କାନ ଫୁଙ୍କି ଦେବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ଆଗାମୀ ସଞ୍ଚିତ ପ୍ରାରବଧ ପାପକର୍ମରାଶି ନାଶ ହୋଇ ସେମାନେ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ କିମ୍ବା କୈଳାସକୁ ଚାଲିଯିବେ । ଏହି ଭ୍ରମରୁ ସେମାନେ ଧନ ବ୍ୟୟ କରି କାନ ଫୁଙ୍କାଇ ନିଜେ ଚେତାର୍ଥ ହେଲୁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଅଜ୍ଞାନତା ବଶତଃ ସେମାନେ ଭ୍ରନ୍ତେ ନାହିଁ ଯେ, ମୂର୍ଖ ଗୁରୁ ତାଙ୍କୁ ଶିଖାଇବ କଅଣ ଏବଂ ତାଠାରୁ ସେମାନେ ଶିଖିବେ ବା କଅଣ ? ଏହିପରି ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟମାନେ ପରମାପଦକୁ ନିଜର ଶତାକ୍ଷ କୃପା ପ୍ରବନ୍ଧେ—ନ୍ୟାୟା-ନୁସାରେ ଅନ୍ଧତମସକ୍ତ ମାତ୍ର ଲଭନ୍ତି ।

ପରମ ପଦର ତିନୋଟି ମାର୍ଗ- କର୍ମ, ଭକ୍ତି ଏବଂ ଜ୍ଞାନ । ନିଷ୍କାମ କର୍ମ-ଚରଣ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ନିଷ୍ଠପଥ ଭକ୍ତି କରଣ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ସଦ୍‌ଗୁରୁ କୃପାବେଶ ଜ୍ଞାନ ସପାଦନ ଦ୍ୱାରା ପରମପଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଆଉ ଚତୁର୍ଥୋପାୟ ନାହିଁ । ତମୋ ଗୁଣାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଷ୍କାମ କର୍ମ, ରାଜୋଗୁଣାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭକ୍ତି ଏବଂ ତନ୍ମୋଗୁଣାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ଜ୍ଞାନ ଯାପନ କରୁଥିବା ଉଚିତ୍ ।”

କବି, ପଣ୍ଡିତ, ଦାର୍ଶନିକ ଏବଂ ବିବିଧ ସନ୍ଥର୍ଭ ଲେଖକ ବିକ୍ରମ ଦେବ ମର୍ମ ଏହିପରି ଅନେକ ପ୍ରବନ୍ଧ ନାନା ପଦ୍ଧତି ପଦ୍ଧତିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଅଛନ୍ତି । ତାହା ସବୁ ସଂଗୃହୀତ ହେଲେ ଏକାଧିକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକ ହେବ । ପୁସ୍ତକର କଲେବର ବୃଦ୍ଧି ଆଶଙ୍କାରେ ତାହାସବୁ ଉଦ୍ଧୃତ କରାଗଲା ନାହିଁ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକାରରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ । ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଅସ୍ପଷ୍ଟ ବିକାଶର ପରିଚୟ ମିଳିବ । ଅନେକ ସମୟରେ ତାଙ୍କର କୌତୁକ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ସାମୟିକ ଏବଂ ସାମ୍ରାଜ୍ଞିକ ପଦରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ସେ ଭଲ ତିନୋଟି ସମସ୍ୟା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା । ତାହା “ସହକାର” ମାସିକ ପତ୍ରିକା ଧର୍ମ ଭ୍ରମ ଉପରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଶ୍ନର ସମାଧାନ ଦ୍ୱାରା ଚିନ୍ତାକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସାରିତ ହୁଏ, ଚିନ୍ତାର

ଏକାକୀ ଏବଂ ଅନୁରକ୍ତି ଓ ବୃଦ୍ଧି ଲାଭ କରେ । ଚିତ୍ତ ବିନୋଦନ ସକାଶେ
 ଏଭଳି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ଦ୍ଵାରା ସତେଷ୍ଠ ଅନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଲାଭ ହୋଇପାରେ ।
 ଅନ୍ତର୍ଲିପି, ବହିର୍ଲିପି ପରି ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବିଭାଗ ।
 ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଅମୋଦ ଉପଭୋଗ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଉପାଦେୟ ସାମଗ୍ରୀ ।
 ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର ନିମ୍ନରେ ଲିଖିତ ହେଲା-

“କିଏ ବେନି ଲୋକ ସୁଖଦାୟକ,
 କିଏ ଇନ୍ଦ୍ର ପର ଭୋଗସାଧକ ।
 କିଏ ନ ଥିଲେ ବୃଥା ଏ ଜୀବନ,
 କିଏ ଅଟଇ ଇନ୍ଦ୍ର ସଦନ ।

ଉତ୍ତର ବଖାଣ - ଶ୍ରୀବିଶ୍ଵେ ସବ୍ୟସାଚେୟ ସମାନ” ।୧।

“କିଏ ଦିଅଇ ଶାଶ୍ଵତ ସୁଖକୁ,
 କିଏ ଦାଣ୍ଡିତକଟକ ମନକୁ,
 କିଏ ନାଚିବାର କରେ କଲମେ,
 କିଏ ରମ୍ୟ ହୋଇ ଜନ୍ମାଏ ଭ୍ରମ ।

ଉତ୍ତର ବଖାଣ - ପଞ୍ଚବିଶ୍ଵେ ସବ୍ୟସାଚେୟ ସମାନ” ।୨।

“ମରି ମରି ନାହିଁ ଜଗତେ କିଏ,
 ଶାରେ କି କରୁଥିଲେ ରଣେ ଜୟେ,
 କିଏ ତୋଷଇ ସାରଙ୍ଗ ମାନସ,
 ଜନେ ଧର୍ମେ ଗୁଡ଼ିବା କିଏ ।

ଉତ୍ତର ବଖାଣ - ସପ୍ତବିଶ୍ଵେ ସବ୍ୟସାଚେୟ ସମାନ” ।୩।

ଉତ୍ତର-

୧ । ନନ୍ଦନ, କନକ, ନୟନ, ନନ୍ଦନ ।

୨ । ନନ୍ଦନନନ୍ଦ, ରମାକୁମାର, ରତ୍ନସର, ନବଯୌବନ ।

୩ । ରମା ନନ୍ଦନ ମାର, ବରଜଲତା, ନବ ନନ୍ଦନ ବନ,
 ଧରପତ୍ୟପରାଧ ।

ଏହା ଭାଷାର ଗୋଟାଏ ଶିଳ୍ପ । ଶିଳ୍ପୀ ସବୁବେଳେ ଏକ ପ୍ରକାର ଟିଲ୍ଲ ରଚନା କଲେ ନାହିଁ । ତାହା ମନରେ ଯେତେବେଳେ ଯାଏ ଉଦୟ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ତାହାର ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠନ କରେ । ଭାଷାଶିଳ୍ପୀ ବିଷମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ କଳ୍ପନା ଜାତ ହୋଇଅଛି, ସେ ତେଣେ ତାକୁ ରୂପାନ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଭାଷାଶିଳ୍ପୀ ପକ୍ଷରେ ଏହା ସମ୍ଭବ ।

ସହକାର ମାସିକ ପତ୍ରର ଭୂତପୂର୍ବ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅଲେକ୍ସାନ୍ଦ୍ରୋଭ ଦାସ ପଞ୍ଚମ ଭାଗ ୩୪ର୍ଥ ଏକାଦଶ ପ୍ରକାଶିତ ସହକାର ସଂଖ୍ୟାରେ ବିଷମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ସହ ଲୋଟିଏ କବିତା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସେ ସମ୍ପାଦକୀୟ ମନ୍ତବ୍ୟରେ ଲେଖିଥିଲେ, “ନୂତନ ଓଡ଼ିଶା ଆମର ଭିନ୍ନାଗାଈକମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମା ବାସ କରନ୍ତି । ସେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଏବଂ ଦେଶହିତେଷୀ । ଓଡ଼ିଶା ଦେଶମିଶ୍ରଣ ନୀତିରେ ସେ ପ୍ରଥମେ କେତେ ସହ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କର ଏହି ଥରର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅତି ପ୍ରଶଂସନୀୟ ।” ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ଦେଶ ପ୍ରୀତି ସବୁର ଅନୁକରଣୀୟ । ସେ ଜୟପୁର ମହାରାଜାଙ୍କର ପିତୃବ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଗଞ୍ଜାମ ଓ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇବା ବିଷୟରେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଇଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, “ଆମ୍ଭେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକ ଶାସନାର୍ଥୀନ ନହେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ, ମାନସିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏବଂ ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତି କଦାଚ ହୋଇ ନପାରେ । ସମସ୍ତେ ଧନକୁ ଏବଂ ପରିଶ୍ରମକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନକରି ଅଳ୍ପା ଉଡ଼ି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମୟ ପରିସ୍ଥିତି ହୋଇ ଅଛି ।” ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ଯଦିଓ ଶର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏତାଦୃଶ ବାଣୀ କି ଉତ୍ସାହପୂର୍ଣ୍ଣ !

ବାସ୍ତବରେ ଏହିପ ଜୀବନ୍ତ ଉତ୍ସାହବାଣୀ ଦେଶୋନ୍ନତି ଏବଂ ଅମ୍ଭୋନ୍ନତିର ଶୁଭଦାୟୀ, ଦେଶକୁ ଶୁଣାଇବା ଅନ୍ତତଃ ଦୃଢ଼େଣ ପ୍ରୀତିର ଉତ୍କଳ ନିଦର୍ଶନ । ଦେଶଜର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି ସଦୃଶଦେଶ ଦ୍ଵାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରା ପ୍ରଶଂସନୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କର୍ମବର ମର୍ମ ମହୋଦୟ ଯେହି ଦେଶ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରତି ସବଦା ଅବହତି । ସେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏବଂ ସେ ବାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ, ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିକର ମୂଲ୍ୟ ଏକ; ମାତ୍ର ସେ ନିଜେ କରେ ପୁଣି କେଏ । ସେ ପୂର୍ଣ୍ଣକର୍ମୀ, ତାହାର କର୍ମ ଦୁଇଗୁଣ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ।

ପ୍ରଦେଶ ପ୍ରାଣ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନୀର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ, ଏହା ସବୁଜନ ସହିତ । ସେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ ଅନେକ ଥର ଯୋଗ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ଗଠନ ମୂଳକ ହିତକର ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ କରି ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ମାନ ଯଥାର୍ଥ ଅନୁମୋଦିତ ଏବଂ ସମର୍ଥିତ ହୋଇ ସବୁ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ୧୯୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଟକରେ ଅଧିବେଶିତ ବାର୍ଷିକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ, “ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଚିଫ୍ଟମିଶନର ପଦରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିବା ସମୟରେ ବଙ୍ଗଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗ୍ରେଟଲିଟ ମହୋଦୟ ସମ୍ବଲପୁରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଅଦାଲତର ଭାଷାରୂପେ ପୁନଃ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଏ ସମ୍ମିଳନୀର ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ମଧ୍ୟମାନ୍ୟ ଗ୍ରେଟଲିଟଙ୍କ ଅବଗତ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରାଇଭେଟ ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଉ ।”

ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଉଦ୍‌ଘୋଷଣା କରି ସେ କହିଥିଲେ, “ବରକାଲରୁ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଥିବା ଉତ୍କଳଭାଷା ସମ୍ବଲପୁର ଅଞ୍ଚଳ ସରକାରୀ ଅଦାଲତମାନଙ୍କରୁ ଉଠିଯାଇଥିଲା, ଏହା ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅଗୋଚର ନାହିଁ । ଯଦି ସେପରି ଦଃିଆନ୍ତା ନିଶ୍ଚୟ ସେ ପ୍ରଦେଶରେ ଆଉ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ରହନ୍ତା ନାହିଁ । କାରଣ, କେବଳ ସାହିତ୍ୟାଦୁରଗରେ କୌଣସି ଭାଷା ଗଠିତ ହେଉଥିବାର ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ପ୍ରୟୋଜନ ବିନା ସବୁସାଧାରଣ ପଠନଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଦ୍ୟାଭିବୃଦ୍ଧି ତହିଁର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଅଟେ । ମାତ୍ରାଜ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାମାନ ଅର୍ଥାତ୍ ତେଲୁଗୁ, ଦ୍ରାବିଡ଼, କର୍ଣ୍ଣାଟକ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାମାନ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାରୁ ସେଠା ଗ୍ରାସମାନେ ଉକ୍ତ ଭାଷା-ମାନଙ୍କୁ ନ ପଢ଼ିଲେ ଚଳେ ନାହିଁ । ଏହି କାରଣରୁ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେହି ସେହି ଭାଷାମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତି ହେଉଅଛି । ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶୀୟ ଭାଷାମାନ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ହେଉ ନ ଥିବାରୁ ଏଠା ବାଳକମାନେ ଦେଶୀୟ ଭାଷା ପଠନରେ ହେଲା କରୁଅଛନ୍ତି । ଯଦି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସମ୍ବଲପୁର କଚେରୀମାନଙ୍କରୁ ଉଠିଯାଇଥାଆନ୍ତା, ପଠନ ବିଷୟ ଛାଡ଼ି ନାଶନ୍ତି; ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ବାସଣ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଲେପ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ଏ ଘନ ଦୁଃଖୀ ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କଠାରେ କୃପାକର ସମ୍ବଲପୁର ପ୍ରଦେଶରେ ଓଡ଼ିଆକୁ

ପୁନଶ୍ଚ ରାଜନୀୟ ଭାଷା ସ୍ୱରୂପ ସଂସ୍ଥାପନ କରିବା ହେତୁ ମାନମୟ ଶ୍ରୀ ବଙ୍ଗଳା ଗ୍ରେଟଲଟକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ନିମିତ୍ତ ଏବଂ ଉକ୍ତ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରାୟଶଃ ସେତେବେଳାକ ଦ୍ୱାରା ସେ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଜଣାଇବା ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ପ୍ରସାଦ କରୁଅଛି ।

୧୯୧୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଅଧିବେଶିତ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିନୟଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ, “ପ୍ରାକୃତିକ ଓଡ଼ିଶାର ଆଦର୍ଶ ନଗରଟି ଉତ୍କଳସମ୍ମିଳନର ପ୍ରମ ସଭାରେ ୫ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଦେବଙ୍କର ଅକାଳ ଓ ଆକସ୍ମିକ ବିୟୋଗରେ ଉତ୍କଳୀୟ ମାନଙ୍କର ଯେ ଭୟାନକ ଶକ୍ତି ହୋଇଅଛି, ସେଥିପାଇଁ ଏହି ସମ୍ମିଳନା ଚାରି ଶୋକ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି ।”

ଏହି ପ୍ରସାଦ ଆଗତ କରିବାବେଳେ ସେ ତାଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣରେ କହିଥିଲେ, “ମୟୂରଭଞ୍ଜର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାରଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ମେଘେନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଅକାଳ ବିୟୋଗରେ ଉତ୍କଳ ନିଦାରୁଣ ମର୍ମାହତ ହୋଇଅଛି । ମୋ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାରଜାଙ୍କର ଯେ କେତେଥର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ମୁଁ ବୁଝି ପାରିଥିଲି ଯେ, ସେ “ରାମଚନ୍ଦ୍ର” ନାମକୁ ସାର୍ଥକ କରିଥିଲେ । ତାହାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଉତ୍କଳରେ ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ହେଲା, ତାହା ଶୀଘ୍ର ପୂରଣ ହେବାର ଆଶା ନାହିଁ ।”

ନିଶିଳ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନର ଦଶମ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ପାରିଲା- ଖେମୁଣ୍ଡିଠାରେ ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିଲା । ମହାରଜା ବିନୟ ଦେବ ବର୍ମା ଉକ୍ତ ଅଧିବେଶନର ସଭାପତିରୂପେ ବରିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସୁବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଭିଭାଷଣ ସାରଗର୍ଭକ ଏବଂ ସମୋଦ୍‌ଘଟିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ସେ ଦେଶୋନ୍ମତ୍ତିର ଅନେକ ବିଭାଗରେ ପ୍ରଗତିତାର ସହିତ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେ ଅଭିଭାଷଣ ନିମ୍ନରେ ଅବିକଳ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା ।

“ସମ୍ମାନସ୍ଥ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟବୃନ୍ଦ, ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ଓ ଅଗନ୍ତୁକ ଭାବମାନେ,

ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶା ଦେଶର ମହୋଦ ଏବଂ ସର୍ବୋଚ୍ଚାତ୍ମ ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ତାହାର ସଭାପତି ରୂପେ ଆଜିଯାଏ ରାଜ୍ୟମାନ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବରିତ ହୋଇ ଆସି ଅଛନ୍ତି । ଚିନ୍ତା ସ୍ୱରୂପ ଅଧିବେଶନରେ ଅନୁ ମାନଙ୍କର ଗୌରବର ଆଶ୍ରୟ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ମାନ୍ୟବର ମଧୁସୂଦନ ଦାସ, ସି. ଆଇ. ଇ. ସଭାପତିର ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ

ମୋ ପରି ନଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିବାସନ କୌଣସି ଅଂଶରେ ସମ୍ମିଳନାର ଗୌରବ ଓ ଗାରିମା ଦୃଷ୍ଟି କରିବ ନାହିଁ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସଭାପତିଙ୍କର ଆସନ ଡବ୍ବାର ଲୋକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଖ୍ୟମାନ ଥିବାର ପ୍ରତିପାଦିତ ହେବ ବୋଲି ମୋର ଆଶଙ୍କା ଜନ୍ମିଅଛି । ଏହି ଆଶଙ୍କା କରି ଏବଂ ନିଜ ଅପାରଗତା ଓ ଅନୁପଯୁକ୍ତତା ଯନ୍ତ୍ରଣା ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଦେବାରୁ ମୁଁ ପ୍ରଥମତଃ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନା ରଖି କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ ଥିଲି । ଦେଶର ଅନେକ ଯୋଗ୍ୟତର ଏବଂ ପ୍ରଗତି ବ୍ୟକ୍ତି ଆଉଁ ଆଉଁ ମତେ କାହିଁକି ନିବାସନକଲେ, ଏହାର କାରଣ ମନମଧ୍ୟରେ ଖୋଜିବାକୁ ବସିଲି, ବୁଝିଲି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତି ଏ ଗୌରବ ମତେ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଜୟପୁର ଓ ବିଶାଖପଟଣରେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ, ନିଜର ମାତୃଭାଷା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୁଲିଯିବାକୁ କାଳ ନିମେ ଏବଂ ଅବସ୍ଥାର ବିପର୍ଯ୍ୟୟରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସଞ୍ଜାପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ମାତୃସ୍ତନ୍ୟ ପାନରୁ ବଞ୍ଚିତପ୍ରାୟ ମାତୃଭାଷାର ଅନବରତ କେନ୍ଦ୍ରରୁ ବିରତ ମୋ ପରି ତାଙ୍କର ଜଣେ ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ସଭାପତି ନିବାସନ କରିଅଛନ୍ତି । ମତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣମାନେ ଯେଉଁ ସମ୍ମାନରେ ଗୌରବାନ୍ବିତ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ବାସ୍ତବିକ ମୋହର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଗୌରବ ନୁହେଁ, ଏହା ମନେକରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିର ଆମନ୍ତ୍ରଣ ଗ୍ରହଣ କଲି । ବିଶାଖପଟଣରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କ ମମତା ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ମୋ ପକ୍ଷରୁ ଏବଂ ଜୟପୁର, ବିଶାଖପଟଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ମୁଁ ଏଥିପାଇଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ତରେ ସହିତ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଅଛି । ବିଗତ ବର୍ଷ ସମ୍ମିଳନା ସଭାରେ ଡି.ନରସିଂହ ରାଓ ପାଠକ ନାମକ ଜଣେ ବିଶାଖପଟଣର ଓଡ଼ିଆ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦୁରବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ କରୁଣ ନିବେଦନ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ତାହା ଫଳରେ ସମ୍ଭବତଃ ଆଜି ବିଶାଖପଟଣର ଯୋଦରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆପଣମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଅଛି । ମୋହର ନିବାସନର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଥ, ଅପର କାରଣ ମୁଁ ପାଇପାରୁ ନାହିଁ । ଯାହା ହେଉ ଏହା ଆପଣମାନଙ୍କର ଗଭୀର ହୃଦୟବତ୍ତ ଓ ଉଦାରତାର ପରିଚୟ ଦେଉଅଛି ।

ଯୁକ୍ତ:—

ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଘୋର ଅସମୟରେ ଗୃହର ସର୍ବବିଧି ସକାଶ ବଳ୍ଲବ ଓ ବ୍ୟୁତ୍ପାତ କାଳରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଏହି ସମ୍ମିଳନାର ଦଶମ ଅଧିବେଶନ

ହେଉଅଛି । ଇଉରୋପର ମହାଯୁଦ୍ଧ ବାଣିଜ୍ୟ ଶତାବ୍ଦୀର ଏକ ଚିଶେଷ ଘଟଣା ।
 ପୁନର୍ବାର କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଅଛି । କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରାନ୍ତସ, ବେଲ-
 ଜୟମକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇଅଛି; ମାତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ମହାଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ଅନୁ-
 ସନ୍ଧାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, କର୍ମାମ୍ଭ ନିଜର ଅନ୍ୟାୟ ଲାଭ ଆଶାରେ ସଜା-
 ମାନଙ୍କର ସ୍ବାଧୀନତା ନଷ୍ଟ କରି ନିଜ ବେଙ୍ଗୁରୁ ପିତାମାତା ଚେତାଏ କରବା
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରିଅଛି । କର୍ମାମ୍ଭ ଶତ୍ରୁ ସାମ୍ୟସମୂହର
 ସ୍ବାଧୀନତା ଓ ଅସ୍ତିତ୍ବ ଫର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେପ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଅଛି । ଅନ୍ତ-
 ଜାତୀୟ ପବନ ସହ ସରତ୍ତମାନ ଲଢ଼ନ କରି ବିଶ୍ବାସଘାତକତାର ପରାକାଷ୍ଠା
 ଦେଖାଇଅଛି । ମାନବର ସତ୍ୟତାକୁ ବହୁଦୂର ଏବଂ ବହୁବର୍ଷ ନିମନ୍ତେ ଫିଲ୍ଲୁ
 ପକାଇ ଦେଇଅଛି । ଜଗତର ଶାନ୍ତି ଓ ସତ୍ୟତା ଫଳରେ ମହା ଅନର୍ଥ, ଘୋର
 ବ୍ୟାଘାତ ଘଟାଇଅଛି । କର୍ମାମ୍ଭ କେବଳ ଇଂଲଣ୍ଡର ଶତ୍ରୁ ନୁହେଁ, ସେ ଯେଉଁ
 କାଣ୍ଡସବୁକରିଅଛି, ଯୁଦ୍ଧରେ ସେ ଯେଉଁ ଅମାନ୍ୟ ଅଫମାନୁଷି ଦୌରନ୍ୟ ଓ ଦୁର୍-
 ରୂପପତ୍ତା ଅନୁସରଣ କରିଅଛି, ସେଥିରେ ସେ ସମଗ୍ର ମାନବ ଜାତିରଶତ୍ରୁ ବୋଲି
 ମୁଁ କହିପାରେ । କର୍ମାମ୍ଭର ଏଭଳି ଦୌରନ୍ୟଫୁର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଫଳ ଇଂଲଣ୍ଡର
 କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ? ସେ ମାରବ ନିଶ୍ଚଳ ରହିପାରେ କି ? ସେପରି ମାରବ ରହିଲେ
 ଜଗତର ଇତିହାସରେ ସତ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡର, ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଇଂରେଜ ଜାତିର ଆଉ
 ଗୌରବ ରହନ୍ତା କି ? ଯେଉଁ ଜାତି ଚରକାଳ ନ୍ୟାୟ ଓ ଶାନ୍ତି ନିମନ୍ତେ
 ଜଗତରେ ସୁପ୍ତସିଦ୍ଧ, ଯେଉଁ ଜାତି ଶିଶୁ ଓ ସତ୍ୟତାର ପ୍ରସାର ତଥା ପ୍ରଚାର
 ନିମନ୍ତେ ସର୍ବଦା ତତ୍ପର, ଯେଉଁ ଦେଶରେ ନ୍ୟାୟ ଓ ସତ୍ୟର ଧୂଳି ନିରନ୍ତର
 ଉଡ଼ୁଅଛି, ସେହି ଦେଶ ଓ ସେହି ଜାତି କି କର୍ମାମ୍ଭର ଅମାରୁର ସତ୍ୟ କରିବ ?
 ସହ ସ୍ଥାପନ ନିମନ୍ତେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ସମ୍ରାଟ୍ ଫିନକଜ୍ ଫୁଲ୍ଲତ ଯନ୍ତ୍ର କରିଥିଲେ;
 କିନ୍ତୁ କର୍ମାମ୍ଭର ଦୂରଭିସନ୍ଧ ସମକ୍ଷରେ ସେ ସକଳ ଉଦ୍ୟମ ତଥା ହେଲା । ଯେଉଁ
 କର୍ମାମ୍ଭ ଏହି ଅଶାନ୍ତିକର ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ବହୁବର୍ଷ ଅଗରୁ ଅବୈଧ ଯନ୍ତ୍ର କରୁଥିଲା,
 ସେ ଶାନ୍ତିର ପ୍ରସାର ଗ୍ରହଣ କରିବ କାହିଁକି ? ଏହାର ଅବସ୍ଥାରେ ଯୁଦ୍ଧ
 ଘୋଷଣା କରିବା ଛଡ଼ା ଇଂଲଣ୍ଡର ଉପାୟାନ୍ତର କଅଣ ? ବେଲଜିୟମର
 ଧ୍ୟୁସ ସ୍ବତନ୍ତ୍ରରେ ଦେଖି ମାରବ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ରହିପାରନ୍ତା କି ? ଚତୁ-
 ଳ୍ଲିଶରେ ପରଶା ସମ ଜଳଗଣିରେ ପରିବେଷିତ ଦ୍ଵୀପ ମଧ୍ୟରେ ଉଦାସ୍ୟରେ
 ବସି ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ନିୟମ ରଖି ହେବାର ଦେଖିଥିଲେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଅଫିକାର,
 ଇଂରେଜ ଜାତିର ବିଶେଷତ୍ବ ଆଉ ରହିନ୍ତା କେଉଁଠାରେ ? ମନ୍ତ୍ରୀ ଆସକ୍ଷୁଅ

ଦେହନ କହିଥିଲେ, “ଈଲଣ୍ଡ ଏପରି ଭାବୁ, ମାରବ ଉଦାସୀନ ଭାବରେ
 ହେବା ଅପେକ୍ଷା ଜାହାର ନାମ ଜଗତର ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରୁ ଏକାବେଳକେ
 ଲୋପ ପାଇବା ବରଂ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।” ନ୍ୟାୟ, ଧର୍ମ ଓ ଶାନ୍ତି ନିମନ୍ତେ, ସମଗ୍ର
 ଜଗତର ଉପକାର ନିମନ୍ତେ, ମାନବଜାତିର ସ୍ୱାଧୀନତା ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ, ଅପ୍ରତିହତ
 ଶେବା ନିମନ୍ତେ ଈଲଣ୍ଡ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ଅବଶେଷରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା
 କରିଥିଲା । “ଯତୋଧର୍ମ ପ୍ରତୋ ଜୟଃ” ଏହା ନିଶ୍ଚୟ । କିନ୍ତୁ କେବଳ
 ମାତବାକ୍ୟ ଖୋଲିଦେଇ ମାରବ ରହିଲେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ପ୍ରତି, ସତ୍ୟ ପ୍ରତି,
 ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆସ୍ଥା ଅଛି ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ନ୍ୟାୟପକ୍ଷରେ
 ଜୟକାମନା ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ସମାଜରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ ନିମନ୍ତେ ଯେ
 ବ୍ୟାକୁଳ, ତାକୁ ନ୍ୟାୟ ପକ୍ଷରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଭାରତ ସଦା
 ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ, ଭାରତୀୟମାନେ ସବଦା ନ୍ୟାୟର ପକ୍ଷପାଞ୍ଚ । ରାଜଭକ୍ତି ସେମାନଙ୍କ
 ଅସ୍ଥିମନ୍ତରେ ଏକୀଭୂତ ହୋଇ ଶତ ଶତବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅତି ଚଳିତ ଭାବରେ
 ରହିଅଛି; ଅତଏବ ଦେଶର ସକଳ ଶ୍ରେଣୀ, ସକଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକେ
 ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ଜୟ କାମନା କରୁଅଛନ୍ତି । ଭାରତର ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ
 ଚାହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟାକୁଳ । ସମସ୍ତେ
 ଏହି ବିଷୟରେ ଏକ ମତ । ଏପରି ମତେକ୍ୟ, ଏପରି ରାଜଭକ୍ତିର ସରଳ
 ସ୍ୱାଭାବିକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଘଟଣାରେ ଦେଖାଯାଇଅଛି କି ନା
 ସନ୍ଦେହ । ଦାନର ପ୍ରତିଦାନ ଅଛି । ଇଂରେଜ ଜାତି ଭାରତର ଏହି ସହାନୁ-
 ଭୂତ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଗୋରାକ ପାର୍ଶ୍ୱରେ କଳା ପିପାସା ଏକଲକ୍ଷ୍ୟ,
 ଏକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ରକ୍ଷା ଚେଷ୍ଟାରେ, ଏକ ପ୍ରବଳ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀକ ନିମନ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ
 କରୁ ଅଛନ୍ତି; ଏହାହିଁ ଭାରତର ଗୌରବ ।

ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଓଡ଼ିଶା:—

ବିକ୍ଷିନ୍ନ ହୋଇ ଶାସନାଧୀନରେ ରହିଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସମୁଦ୍ର
 ଶକ୍ତିର ବିକାଶ ପାଇପାରୁ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳ ନାନା କାରଣରୁ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ପର୍କରେ
 ପଛରେ ପଡ଼ିଅଛି । ତାହାର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସୁଚଳ ନୁହେଁ । ତାହାର ପୂର୍ବ
 ଗୌରବ ନାହିଁ । ପୁରାତନ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଗର୍ବ କରିବାକୁ ଆହୁରି ଶିକ୍ଷା
 କରି ନାହିଁ ପୂର୍ବ ଯଶ ଆଣିବାକୁ ତାହାର ଉଦ୍ୟମ ନାହିଁ । ନୋହିଲେ କି
 ଆଜି ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ତାହାର ଇତିହାସପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାଇକ ସେନାକୁ ସେ

ଯୁଦ୍ଧକୁ ପଠାଇ ନ ଥାନ୍ତା ? ଯେଉଁ କୃଷକସେନା ବଳରେ ରଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦା-
 ବସ ଯାଏଁ ଉତ୍କଳ ଅଖଣ୍ଡ ରଜ୍ୟ ସମ୍ଭାଳନ କରିଥିଲା, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପ୍ରଳେ
 ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ ପ୍ରଭବରେ ଓଡ଼ିଶା ତିନି ଶହ ବର୍ଷ ଫିଙ୍ଗି ମୃତ୍ୟୁମାନ ସେନାଙ୍କ
 ଅନ୍ଧମଣ ପ୍ରତିହତ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା ସେମାନେ କାହାନ୍ତି ? ଆଜି
 ଯେହି ସେନାମାନଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ଯୁଦ୍ଧରେ ଫେରି ଯିବାକୁ ୧୦ ଶହ ଶହ ଲକ୍ଷକୁ କୃତାର୍ଥ
 ମଣିଥାନ୍ତା । ସେ ଯାହା ହେଉ ତାହାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଯାହା
 କରିପାରେ ଉତ୍କଳ ଯୁଦ୍ଧର ସାହାଯ୍ୟାର୍ଥେ ତାହା କରିଅଛି, ଏଥିରେ କୌଣସି
 ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ହୋଇଯାଇଅଛି ।
 ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଜାତିଙ୍କ ସହ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକେ ଜଣେ ଜଣେ କାମନା କରୁଅଛନ୍ତି;
 କିନ୍ତୁ ଛିନ୍ନ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଯିବାକୁ ଉତ୍କଳର ଅଂଶବେଶର ସହାନୁଭୂତି
 ଓ ସାହାଯ୍ୟର ପଳ ପରିଷ୍କୃତ ହେଉ ନାହିଁ । ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ଧନକର ସଭାରେ
 ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦୦ ଟଙ୍କା ସ୍ଵୀକୃତ ହୋଇଅଛି । ଏକା ପାରଳା ରଜାସାହେବ ଏକ
 ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର, ରଞ୍ଜିତ, ଓଡ଼ିଆ, ସିଂହଭୂମି ସ-କ
 ଶ୍ରୀମନ୍ତ୍ରୀ କି ବୋଲି ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏସବୁ ଦାନର ପରି-
 ମାଣ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରବଳ ଜାତିଙ୍କ ଦାନର ସ୍ରୋତରେ ସମ୍ପର୍କିତ
 ହେବାରୁ ଉତ୍କଳ ତାହାର ବିଶେଷତ୍ତ୍ଵ ଦେଖାଇବାକୁ ସୁବିଧା ପାଇଁ ନାହିଁ ।
 ଯାହାହେଉ ମୁଁ ଆଶାକରେ ଯେ ଭାରତର ସମସ୍ତ ରାଜଭକ୍ତି ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଭାବରେ
 ଉତ୍କଳର ଅଂଶ ସରକାର ବାହାଦୁର ଶ୍ରୀର କଲେନେବେ । ମୋ ଅଂଶ ସାମାନ୍ୟ
 ନୁହେଁ, ଏହା ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ସରକାର ବୁଝିପାରିବେ ବୋଲି ମୋର
 ବିଶ୍ଵାସ; କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁଅପେକ୍ଷା ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏକାକୀ ହୋଇ ଏକ ସ୍ଵରରେ
 ଏହି ସମ୍ପର୍କିତ ରୂପ ପଦସମ୍ପର୍କ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଜେଉକ୍ତି
 ଦେଖାଇବେ, ତାହା ଅତୁଳନୀୟ । ଏହାହିଁ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମନୁଷ୍ୟ ଶକ୍ତି ବୋଲି
 ବୋଲି ଧରିବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ୟମାନେ ଲୋକେ ଜଣେ ଜଣେ କାମନା କରା
 ଏବଂ ତାଙ୍କ ବିଜୟ ଗୌରବରେ ନିଜକୁ ଗୌରବାନ୍ବିତ ମନେ କରିବା ।
 ସମ୍ପର୍କିତ ପ୍ରତିବେଶ ହେଉଅଛି; କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧ ଯୋଗୁଁ ଏ ବର୍ଷର ଅଧିବେଶନ
 ସ୍ଥିତି ନ ହେବା ସମୀଚିନ ହୋଇଅଛି, ଯେହେତୁ ଅନ୍ୟମାନେ ନିଜର ହୋଇ
 ଏକତ୍ର ରାଜଭକ୍ତି ଦେଖାଇବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଇଁ ଏବଂ ସମ୍ପର୍କିତ ନିମନ୍ତେ
 ପାରଳା ପ୍ରକୃଷ୍ଟସ୍ଥାନ । ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ରଜା ଅକାତରରେ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ
 କଲେ, ସେହି ରଜାଙ୍କର ରଜ୍ୟରେ ହେବା ବଡ଼ ସୁନ୍ଦର ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇ-
 ଅଛି । (କରତାଳ)

ଯୁଦ୍ଧ ଏକ ମହାଦୁଃଖର କାରଣ । ରଜା ଓ ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅଶେଷ କ୍ଷତିକାରକ । ଏହି ସାଧାରଣ କ୍ଷତି ଓ ଶୋଭର ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁ କରୁ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ଏ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଦୈବ ଦୁର୍ଘଟାକ୍ରମେ ସଂଘଟିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରେ ।

ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରଜା ବାୟୁଦେବ ରାଜମଣି ଦେବ:—

ଦୁଃଖର ବିଷୟ ପ୍ରତିସନ୍ଧିଲିନୀ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଭିତରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଶୋକ ପ୍ରକାଶ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଚୂଷ୍ମତ କରିବାକୁ ହେଉଅଛି । ଏଥିରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଜଣାଯାଉଅଛି ଯେ, ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ମାତୃଭୂମି ଚର ଦୁଃଖିନୀ । ତାର ଗୋକୋ-
ହ୍ଲାସର ବିରାମ ନାହିଁ । ବସକୁ ବର୍ଷ ତାହାର କେହି ନା କେହି ଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ତାକୁ ଗ୍ରହଣଯାଉ ଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବାୟୁଦେବ ରାଜମଣି ରାଜଦେବଙ୍କୁ ହରାଇ କିଏ ବିମୁକ୍ତ ନ ହେବ ? ମଞ୍ଜୁଷାରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ଥିଲା । ରଜା ବାୟୁଦେବ ଜଣେ ନିରାତ୍ମମାନ ରାଜପୁରୁଷ ଥିଲେ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ଧର୍ମ ତାଙ୍କର ପ୍ରତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ସଂସ୍କୃତ, ତେଲୁଗୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ନିପୁଣତା ଥିଲା । ସେ ନିଜେ କୌଣସି ପୁସ୍ତକାଦି ଲେଖି-
ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଯେ ଖଣ୍ଡିଏ କୋଇଲି ଲେଖିଅଛି ଏହି ଯୁଗରେ ସେ କବି ବୋଲି ମନରେ ଗର୍ବ କରୁଅଛି । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସାହିତ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଅଛି, ସେ ଆଧୁନିକ ଜଗତରେ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଲେଖକ ବୋଲି ପରିଗଣିତ । ଏହିପରି ସ୍ଥଳରେ ଯେଉଁ ରଜା ଏପରି ବାହ୍ୟାତ୍ମକ ଆଶ୍ରୟ କିଛି ହିଁ ଦେଖାଇ ନାହାନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟିକ ବୋଲି ଧରିବାକୁ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ମଣ୍ଡଳୀ କାହିଁକି ଅଗ୍ରସର ହେବେ ? କିନ୍ତୁ ରଜା ବାୟୁଦେବଙ୍କ ଚରିତ ଯେ ଜାଣିଅଛି ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ସେ ସ୍ୱୀକାର କରିବ ଯେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରଜା ମହୋଦୟଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା ଏକ ପ୍ରକାର ବ୍ୟସନ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ସେ ଦିନରେ ପ୍ରାୟ ଆଠ ଘଣ୍ଟା କାଳ ଗୁଳ୍ମ, ଚୌପଞ୍ଚ, କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ପଦ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦିର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ । ସାହିତ୍ୟ ପାଇଁ ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଜଣ ସେଥିରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରିଥାଉଁ ? ସେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚଧରଣର କାବ୍ୟମୀମାଂସକ ଥିଲେ । ଗୁଳ୍ମ, ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଅଳଙ୍କାରରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ବଡ଼ ଗଭୀର ଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଗୁଳ୍ମ ବା ପଦ୍ୟ ପାଠହେବା ମାତ୍ରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶ୍ରବଣ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ଭାବର କବିତା ସେ ଆବୃତ୍ତି କରି ଏକ ସହିତ ଅନ୍ୟର ଯେ

ତୁଳନା କରିପାରୁଥିଲେ ତାହା ଅତି ଅଳ୍ପ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପରିରେ ସମ୍ଭବ । ତାଙ୍କ ସ୍ମରଣ ଶକ୍ତିର ପ୍ରଶଂସା କରି ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଦିନେ କହିଥିଲେ — “ଫିଜିଆର ବ୍ଲାଜ ନିଜେ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ୍ତ Encyclopadea (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।” ଏହିପରି ଜଣେ ବଶିଷ୍ଠ କୃଷ୍ଣା ସନ୍ତାନକୁ ହସିଲା ଉତ୍କଳ ମାତାଙ୍କର ବଦନ ଆଜି ବିଷଣ୍ଣ, ମଳିନ ହୋଇଅଛି ।

ପରିବାରରେ କୌଣସି ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପାକର ଘଟଣା ଘଟିଲେ ବେଳେ-ବାଳେ ସମୟେ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରି ସେହି ଦୁଃଖର ଲଘବ କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଓଡ଼ିଶାର ଏ ବର୍ଷ ସେ ଭାଗ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ତାହାର ବନ୍ଧୁ ନିଗିଳ ଭିତରୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାୟି ରେଭେନ୍ସା ସାହେବ ମଧ୍ୟ ଲଘ ଜଗତରୁ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ବିଦେଶୀୟମାନେ ଶାସକ ରୂପେ ଅନୁମାନଙ୍କ ଦେଶକୁ ଆସି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଉତ୍କଳବନ୍ଧୁ ରେଭେନ୍ସା ସାହେବଙ୍କ ନାମ ଚିତ୍ତସ୍ମରଣୀୟ । ସେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ହେଉ ନା କାହିଁକି ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଓଡ଼ିଆଜାତି ପ୍ରତି ସଦୟ ସେ ଅନୁମାନଙ୍କ ଭକ୍ତି ଓ କୃତଜ୍ଞତାର ପାତ୍ର । ଉତ୍କଳର ଯେ କୌଣସି ଅଂଶରେ ହେଉ, ଯେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରତି ସାଦର ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରୁ ଅଛନ୍ତି ବା କରିଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ । ପୂର୍ବେ ଜନ୍ମିତ ସାହେବ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯାହା କରାଯାଇଥିଲେ, ଶିକ୍ଷାପ୍ରସାର ଓ ଆର୍ଥିକ ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ତାହା ରେଭେନ୍ସା ସାହେବ କରିଅଛନ୍ତି । ମହା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ନିମ୍ନ ସମୟରେ ରେଭେନ୍ସା ସାହେବ ଓଡ଼ିଶାର କମିଶନର ଥିଲେ । ୧୯୦୪ କାଳ ସେ କମିଶନର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଓଡ଼ିଶାର ସକଳ ପ୍ରକାର ଭବିଷ୍ୟତ ଉନ୍ନତିର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହେଉ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉଚ୍ଚ ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରବୃତ୍ତ । ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଉପିଯାଇ ତାହା ବଦଳରେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ହେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା ରେଭେନ୍ସା ସାହେବ ତେତେବେଳେ ନିର୍ଭୀକ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମତାନୁକୂଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆନୁମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଓ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରହିଲା । କଟକର ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ କମ୍ପାନୀ ଗୁପ୍ତାଖାନା ତାଙ୍କ ସାଧୁ ଉଦ୍ୟମର ଫଳ । କଟକର ବାଲିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରଭୃତି ନାନାବିଧ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ।

ସ୍ଥଳରେ କହିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶାର ସକଳ ପ୍ରକାର ଉନ୍ନତି ମୂଳରେ ରେଭେନ୍ସା ସାହେବଙ୍କ ଯତ୍ନ ଓ ଉଦ୍ୟମ ଛାଡ଼ିଯାନ୍ତୁ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ତାଙ୍କ ଶାସାର ଅସ୍ତିତ୍ବ ନିମନ୍ତେ ରେଭେନ୍ସା ସାହେବଠାରେ ରୁଟି । ଓଡ଼ିଶା ଗୁଡ଼ିଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ହିତଚିନ୍ତା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାଗରୁକ ଥିଲା । ଦୁଇ ଡିଗି ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ନିମନ୍ତେ ସେ ଏକ ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ପଠାଇଦେଇଥିଲେ । ଏ ଶ୍ରେଣୀର ‘ମା ବାପ’ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଆଜିକାଲି କୁଗତ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମାୟା ମମତା ପ୍ରକାଶ କରି ତାଙ୍କ ହୃଦୟ କଣିନେବା ଭଳି ଶାସନ କର୍ମରୁ ଖୋଜି ପାଇବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହା ପୁରୁଷଙ୍କ ପରି ରେଭେନ୍ସା ସାହେବ ନିଜ ସ୍ମୃତି ନିମନ୍ତେ ଗତି ଯାଇଅଛନ୍ତି । କାଳକ୍ରମେ ଉକ୍ତ ସ୍ମୃତିର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବୃଦ୍ଧି ହେଉଅଛି । ରେଭେନ୍ସା ସାହେବଙ୍କ ସ୍ମୃତି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଯଦା ଜାଗରୁକ ଥିବ । ତାଙ୍କ ନିଜକୁତ ସ୍ମୃତିଚିହ୍ନ ଅପେକ୍ଷା ଓଡ଼ିଆମାନେ ଉନ୍ନତତର ସ୍ମୃତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ସମ୍ଭବ ପରି ନୁହେଁ । ସ୍ବଳ୍ପ ଏବଂ ପବନ ହୃଦୟର ଯତ୍ନ ଭକ୍ତିବ୍ୟଞ୍ଜକ କୌଣସି ଉପାୟରେ ସମ୍ପାଦିତ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଏକ ସମୟରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ତରିକ ସ୍ନେହ ଓ କୃତଜ୍ଞତା ଦେଖାଇ ପାରିଲେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ଓ କୃତାର୍ଥ ମନେ କରନ୍ତେ । ତାହାର ଅଭାବରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ସମୁଦ୍ଭବର ସୂଚନା ଏହି ସମ୍ବଳିତରେ ଦେଖାଇବାକୁ ବସିଅଛୁ । ସମ୍ବଳିତରେ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ବିପ୍ଳବରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରାହେଉଅଛି । ଏଥିରୁପ୍ରସ୍ତୁ ଜଣାହେଉଛି ଯେ, ଓଡ଼ିଆର ଜାତୀୟ ପ୍ରାଣ ଅଖଣ୍ଡ ଓ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ । ଯେ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସୁଖଦୁଃଖଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ହୃଦୟରେ ଏହି ସ୍ବାଭାବିକ ଅନୁଭୂତି ବିରୁଦ୍ଧର ଶାସନ ଭେଦ ନୀତି ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ତରାୟ ହୋଇ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ, ଏହା ଚିହ୍ନି ରଖିବା ଦରକାର ।

ଶ୍ରୀରାମପୁରରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏକ ଶାସନାର୍ଥୀନରେ ରହିବା ବାଞ୍ଛିତାୟ, ଏହା ସେମାନେ ଅନେକ ଦିନରୁ କହି ଆସୁଅଛନ୍ତି । କୌଣସି କୃତ୍ରିମ ଶକ୍ତିରେ ଏହି ଶ୍ରୀ ମିଳନର ଅନ୍ତରାୟ ହେଲେ ତାହା ସମାଜର ହିତକାରକ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି କଥା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମହାଶୟ ବଢ଼ିଲାଟି ଲଜ୍ଜିତ ଦାବିଜି ତାହାଙ୍କର ୨୭ ତାରିଖ ଅଗଷ୍ଟ ସନ ୧୯୧୦ ର ସୁପ୍ରିମକ୍ସ ଉଲ୍ଲେଖରେ ପ୍ରତିପ୍ରାଦାନ କରି ଅଛନ୍ତି ।

ଭାଷା, ଜାତି; ଯୁବପରମ୍ପରା ଇତ୍ୟାଦିରେ ଯେଉଁମାନେ ଏକ ଓ
 ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ, ସେମାନେ ଏକା ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନାଧୀନ ହୋଇ ରହିବା ବାଞ୍ଛୁନାହୁଁ,
 ଏହି ମାତ୍ର ଆନ୍ତର୍ମାନଙ୍କର ସଦାମୟ ବଡ଼ଲଟ ଲଢ଼ି ହାଡ଼ିଞ୍ଜି ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ।
 ପୁଣି ଏହି ସୁନ୍ଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନର ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଫମ୍ପାଦିତ ଓ ସର-
 ଶିତ ହେବାର ସେ ସୂଚନା ଦେଇଅଛନ୍ତି । ବଙ୍ଗାଳିମାନଙ୍କ ଚାହୁଁକାର କିମ୍ବା
 ରାଜନୈତିକ ଦୁର୍ବିମ୍ବିତା ଫଳରେ ବଙ୍ଗଳା ସୁନର୍ମିଳନ ହୋଇ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର
 ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏକ ଉନ୍ନତ ରଜମାତ୍ତ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବୋଲି ମୋହର
 ଆନୁଶିକ ଧାରଣା । ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନ ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ପକ୍ଷେ ପ୍ରଧାନ
 ଆକାଂକ୍ଷାର କଥା । ଲଢ଼ି ହାଡ଼ିଞ୍ଜି ଶାସନରେ ଫସ୍ତ ଦଟଣାବଳୀ ଯେହ
 ଦିଗକୁ କ୍ଷମେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି, ଏହାରେ କୌଣସି ଫଲେହ ନାହିଁ ।
 ଦକ୍ଷିଣ ବୋମା ଆଘାତ, କାନପୁର ଗୋଲମାଲ, କୋମାଗାତାମାରୁ ଫଳରଣ,
 ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ସମସ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦିରେ ଲଢ଼ି ହାଡ଼ିଞ୍ଜି ଯେଉଁ
 ଉଦାରତା ଉକ୍ତ ହୃଦୟବନ୍ଧୁ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଭାରତ ଇତିହାସରେ
 ଚରସୁରଣୀୟ ହୋଇ ରହିବ । ତାଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ସେ ଯେଉଁସବୁ ମାତ୍ର
 ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଅଛନ୍ତି, ଶାସକ ଓ ଶାସିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସହାନୁଭୂତି
 ସାହଯ୍ୟ ସମ୍ମାପନର ଚେଷ୍ଟା କରି ଅଛନ୍ତି ସେ ସବୁର ଫଳ କ୍ଷମେ ଭରତରେ
 ଫଳିବ ଏବଂ ଦେଶବାସୀମାନେ କ୍ଷମେ ଉନ୍ନତ ହେବେ । ସେ ଯେଉଁ ଶାସନ
 ସମ୍ଭାରର ସୁଧପାତ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାପାଇଁ କେତେକ
 କାଳ ଲାଗିବ । ଅତଏବ ତାଙ୍କର ଶାସନକାଳ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ କେତେକ ଦିନ
 ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିଲା ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
 ଓଡ଼ାନୁଭୂତି ଅଛି ବୋଲି ମୋହର ବିଶ୍ବାସ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଜାତିଙ୍କ ସହ
 ଓଡ଼ିଆମାନେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ଲଢ଼ି ହାଡ଼ିଞ୍ଜି ଉଦାର ଶାସନର ସୁଫଳ
 ଗ୍ରହଣ କରୁଅଛନ୍ତି । କେବଳ ସେଥି ନିମନ୍ତେ ନୁହେଁ, ଓଡ଼ିଆମାନେ ଲଢ଼ି
 ହାଡ଼ିଞ୍ଜିକଠାରେ କୃତଜ୍ଞ ରହିବାର ବିଶେଷ କାରଣ ଅଛି । ଏହାପୂର୍ବେ କୌଣସି
 ବଡ଼ଲଟ ଓଡ଼ିଶାର ରଜଧାନୀରେ ପଦାର୍ପଣ କରି ନ ଥିଲେ । ଲଢ଼ି ହାଡ଼ିଞ୍ଜି
 ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ତାଙ୍କ ରଜଧାନୀରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ସମ୍ରାଟ୍ ପ୍ରଦର୍ଶୟଙ୍କ
 ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଓ ଅଭିନନ୍ଦନ କରିବାକୁ ଫର୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି କାରଣରୁ
 ଓଡ଼ିଆମାନେ ବଡ଼ଲଟକଠାରେ ଚରକୃତଜ୍ଞ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ଅଶା କରିନ୍ତି ଯେ,
 ବଡ଼ଲଟ ମହୋଦୟ ତାଙ୍କ ଅଳ୍ପକାଳ ଅବସ୍ଥାନରେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ

ଓ ବିଶେଷର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କିଛି ଅନୁଭୂତ ସଂଗ୍ରହ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି । କଟକ ନଗର ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଶୁଭାଗମନ ଘଟଣା ଓ ଉତ୍ତମାନଙ୍କ ଇତିହାସରେ ଜଡ଼ିତ ରହିବ । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଦୃଷ୍ଟି ହେବା ନିମନ୍ତେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଉଦ୍‌ବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣରେ ଆଶା କରୁଅଛନ୍ତି । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏପରି ମହାନ ସଦାଶୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମାନ୍ୱୟରେ ଦୁଇଗୋଟି ଶୋକର ଘଟଣା ହୋଇଯାଇଅଛି । ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀବିୟୋଗରେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ ହୋଇଥିଲା ତାହା ତାଙ୍କ ପୁରନିବୃତ୍ତରେ ଦୃଶ୍ୟିତ ହୋଇଅଛି । ଭଗବାନ୍ ତାଙ୍କଶୋକସନ୍ତପ୍ତ ହୃଦୟରେ ଶାନ୍ତିବାସୀ ସେତନ କରନ୍ତୁ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ତାଙ୍କର ଏହି ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ, ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାସ ।

ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ:—

ଏହା ଲର୍ଡ଼ ହାର୍ଡ଼ିଞ୍ଜଙ୍କ ପରି ଉଦାର ଉନ୍ନତମନା ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସମୟରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ସେ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲେ ଏବଂ ଏତାଦୃଶ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରଜାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଓ ଶାସନ ପକ୍ଷେ ଶେଷସ୍ୱର ନୁହେଁ ବୋଲି ସେ ଥରେ ଜାଣିପାରିଲେ କୌଣସି ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଆପତ୍ତି ଅଥବା ସ୍ୱାର୍ଥପର ଲୋକମାନଙ୍କ ଚକ୍ରାର ପ୍ରତି ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ ନ କରି ତାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଭାଷାସ୍ୱରରେ ଭ୍ରାତୃସଂଯୋଗ ମାତିବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରୟୋଗ କରିବେ ବୋଲି ମୋହର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆମାନେ ନିଜ ବ୍ୟକ୍ତିର ଲେପର ଆଶଙ୍କା କରୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଉକ୍ତ ଆଶଙ୍କା ନିରାକରଣ ନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ବଙ୍ଗଳାରୁ ପୃଥକ୍ ରଖାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାଙ୍କର ଏକ ଡିମାନ୍ଦରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ । କେବଳ ବଙ୍ଗଳାରୁ ପୃଥକ୍ ରହିବା ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କ ଆଶଙ୍କା ନିରାକରଣ ହେଲା କି ? ପ୍ରବଳ ଜାତିକ ନିଷ୍ପେଷଣ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନାରେ, ଅଧିପତ୍ୟ ଓ ଆକ୍ରମଣରେ ଆଜି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମ୍ମୁଖେ ଓ ଫରାଣ ଆଶା ବହୁଦୂରକୁ ଚାଲିଯାଇ ନାହିଁକି ? ତାଙ୍କର ମାତୃଭାଷା ନାନା ଭାବରେ ବିକୃତ, ଦୂଷିତ ହେଉନାହିଁ କି ? ଆକୃତି, ପ୍ରକୃତି, ଆଚାର, ବ୍ୟବହାର, ଭାଷା, ଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ସକଳ ବିଷୟରେ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କଠାରୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ପୃଥକ୍ ବୋଲି ବଡ଼ ବଡ଼ ଶାସନ କର୍ମଚାରୀ ଏବଂ ଘଟଣା ବିଶେଷରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିଆସିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଏହି

ପାର୍ଥକ୍ୟ ଓ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ରକ୍ଷା କରିବା ଚେଷ୍ଟାମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ କି ? କେହି
 ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରହିବା ମାତ୍ରକେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଏହି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଯୋଗୁଁ ବଢ଼ିଯାଇ ନାହିଁ
 ହେଲେ କି ? ମାତ୍ରାନ୍ତ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଦେଶ, କି ନୟାଗଡ଼ କି ଗଞ୍ଜାମ ଏହା
 ପ୍ରାକୃତିକ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଂଶ । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲା ଓ
 ନୟାଗଡ଼ ଓଡ଼ିଆ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା
 ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଶମତାଶାଳୀ ତୈଳଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପ୍ରଭା-
 ବରେ ଓଡ଼ିଆ ଶକ୍ତି ଏକାବେଳେ ମୁଁସୁମାଣ ହୋଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଅତି ମୁଣ୍ଡି
 ଟେକି ରୁଲିପାଲୁ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ, ଅଫିସରେ, ରଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ
 ଏକପ୍ରକାର ବର୍ଜିତ । ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥ, ନିଜ ଜାତୀୟତା ଅଧ୍ୟୟନ, ଓ ନିଜ ଜାତୀୟ
 ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରୁ ବଞ୍ଚିତ । ରଜଦ୍ୱାରରେ ଓଡ଼ିଆ ଅବହେଳା ଓ ଅପମାନ ।
 ସିଂହଭୂମିର ଅବସ୍ଥା ତଥେତ୍ତର । ଓଡ଼ିଆଦେଶ ଅତି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶକ୍ତି । ଏଥିରେ
 ଓଡ଼ିଆ କେବଳ ତାହାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଖୋଜିବ ? ପ୍ରାୟ ଦେବେଶ ହେଲେ ଓଡ଼ିଆ-
 ମାନେ ଏହି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ଏକାକରଣ ନିମନ୍ତେ ଆନ୍ଦୋଳନ
 କରିଆସୁଛନ୍ତି । ସଭାପତି ହୋଇ ଯାଇଅଛି, ନେତୃତ୍ୱ ଅବେଦନେ ବିଧାନ
 ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ — ସରକାର ବାହାଦୁର ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି ।
 ସେ ଦିନ ସମ୍ଭବତଃ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଦିବାରୁ ଯେ ଅସାଧ୍ୟ ଅସୁବିଧା
 ଭୋଗ କରୁଥିଲେ, ତାହା ଆପଣମାନଙ୍କର ସ୍ମୃତିରେ ଅଟେ ନୁହେଁ । କେତେକ
 କାଳଯାଏ ସେମାନେ କେବଳ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ଓ ନିଷ୍ପେଷଣ ଭୋଗ କରିଥିଲେ ତାହା
 ପାସୋର ହୋଇନାହିଁ । ଅକାଳୀନ ମେଦିନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବଜାଳା
 ଅକ୍ଷରରେ ୪ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ଭାଗବତ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଉନ୍ନତ ବଙ୍ଗ ସହିତ
 ସାହିତ୍ୟ ଥାଇ ମେଦିନୀପୁର ଓଡ଼ିଆଙ୍କର କିଛି ଅଭିବୃଦ୍ଧି ହୋଇପାରି ନାହିଁ ।
 ସେଇମାନେ କହନ୍ତି, ଉନ୍ନତତର ଜାତିମାନଙ୍କ ସମ୍ଭବ ଜାତି ଦକ୍ଷରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ-
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସେମାନେ ଏଥିର କି ଉତ୍ତର ଦେବେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରବଳ ଜାତିକର
 ଆଧିପତ୍ୟରେ ଜୀବନ ଯାପନ କଲେ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି ବର୍ଷିବ ନାହିଁ କି ? ଏହି ଆତ୍ମ-
 ବିସ୍ମୃତି ଛୁପିବେଳେ ଥରେ ଆତ୍ମନିରୀକ୍ଷଣେ ଜାତିର ଅତି ଗର୍ବରେ ରହିବ ନାହିଁ ।
 ମେଦିନୀପୁରର କାହିଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଦୂରସ୍ଥ ଶତ୍ରୁ ନିକେରଣ
 ହେବାର ନୁହେଁ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସମାଜ ବଳହୀନ ହେଲେ ତାହାର
 ଆତ୍ମବିବେଚନା ରହେ ନାହିଁ । ଆଜି ମେଦିନୀପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନିବାସିତ
 ଥାଆନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଦେଶର ବାହାରରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ଶାସନସମ୍ପର୍କ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହେବା

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସହ ସେମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ ବନ୍ଧନ ଶିଥିଳ ହୋଇ ପାଉଅଛି । ସେହି ପ୍ରଦେଶସ୍ଥ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର କପରି ସଜ୍ଜାପ୍ରାପ୍ତି ହେବ, ସେମାନେ କିପରି ନିଜ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୌରବରେ ତାଙ୍କ ଇତିହାସରେ ଛଟାପ୍ରକାଶ କରିବେ, ଏହା ସମ୍ମିଳନୀର ଗୋଟିଏ ଚିହ୍ନିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେ । ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେବାକୁ ହେବ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଇତିହାସ ଅଛି, ଗୌରବ ଅଛି । ପୁରୀ, କୋଣାର୍କ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ହସ୍ତର ନୈସୃଣ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିର ବିରକ୍ଷଣତା, ହୃଦୟର ପ୍ରଶସ୍ତତାର ପରିଚୟ ଦେଉଅଛି, ସେ ଓଡ଼ିଆର ଶକ୍ତି, ତାହାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଲେପ ହେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାରେ ସେମାନଙ୍କର ଅପମାନ ଓ ଲଜାର କିଛି କାରଣ ନାହିଁ । ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱମାନ ଓଡ଼ିଆ ପାଲିଙ୍କି ବାହକ ହୋଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ତାହାର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ତ ପାଲିଙ୍କି ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଦେଉଳର ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରସ୍ତର ଉନ୍ମେଳନ କରିପାରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଦେଖି ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ମଧ୍ୟ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ଆଞ୍ଚଳ ହେଉଅଛି । ସେହି ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ବ୍ୟବସାର ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଲଜା କାହିଁକି ? ଆଧୁନିକଙ୍କୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରାସ୍ଥ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗତ ଓ ଆଇନାନୁ-ମୋଦିତ ଆନ୍ଦୋଳନ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ବୁଝି ନାହାନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁହେବ, ପ୍ରତିଗ୍ରାମରେ ପ୍ରତିସହରରେ ଏହି ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂଚକ କରବାକୁ ହେବ । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ନାହିଁ, ଏହା ଓଡ଼ିଆର ସରଳ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆକାଂକ୍ଷା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆର ଘରେ ଘରେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଆଶା ଉଦ୍ରେକ ହୋଇଅଛି, ଏହିକଥା ସରକାର ଜାଣନ୍ତି, ପ୍ରଚାରକ ଯାଇ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରନ୍ତୁ; ଦେଖିବେ ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ସରକାର ଅତ୍ୟନ୍ତ କରିବେ ନାହିଁ । ଯୁକ୍ତି ଅକାଟ୍ୟ ହେଉ ପଛକେ, ତାହାର ପଶ୍ଚାତ୍ତଦେଶରେ ଲୋକସମୂହର ଆର୍ତ୍ତନାଦ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ନଥିଲେ ଯେ କୌଣସି ବିଷୟ ‘ଅବାଞ୍ଛିତାୟ ଓ ଅନାବଶ୍ୟକ’ ବୋଲି ସରକାର କହିଦେଇପାରନ୍ତି । ସମ୍ମିଳନୀ ରାଜନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ନୁହେଁ । ଅତଏବ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶାସନରେ ରହିଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କି ଅଭାବ ଅଭିଯୋଗ ଅଛି ସେ ସକଳର ଆଲୋଚନା ମୁଁ, ଏଠାରେ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନ ଭାବରେ ଏତିକି ଜଣାଇପାରେ ଯେ, ଶାସନ ସମ୍ପର୍କ ଅନେକ ଯୁକ୍ତି, ଅନେକ ପ୍ରକାର ଅସନ୍ତୋଷ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ହେଲେ ଆଉ

ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ସକୋର ଯାହା କହନ୍ତୁ, ଖୋମର ଚେଳେଇ। ଭଲମାନେ ଯାହା କହନ୍ତୁ, ରକ୍ତର ଅକ୍ଷେପ କଦାପି ଶିଫଳ ହେବାର ନୁହେଁ । ଯେଉଁ-ମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣର ଆଶା, ଭରସା, ଆଶ୍ୱର, ବ୍ୟବହାର, ସାମାଜିକ ସ୍ୱାମୀତ୍ୱ ବହୁଗତାକାର ଇତିହାସରେ ଓ ତତ୍ତ୍ୱବଳେ ଚିତ ଓ ହୃଦୟ ହୋଇଅଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରଖିବା ପ୍ରକୃତର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ ମାତ୍ର । ଭାରତ ପରି ମଂ । ଦେଶର ପ୍ରାଦେଶିକ ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଏକ ଭାଷାଭାଷୀ ଭୂମିଖଣ୍ଡରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ହେଲେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଜାତୀୟ କଲ୍ୟାଣ ତଥା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଭାରତୀୟ ମହା-ଜାତୀୟତାର ଆଶା ସୁଦୂରପରାହତ । ସରକାର ଯେ ଏହି କଥା ବୁଝି ନାହାନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରବର ଗ୍ରୀଏରସନ୍, ସାହେବ ଭାରତର ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନ ନିଜେ ଦେଖି ଭାଷା ଭୂମିରେ ପ୍ରାଦେଶିକତା ସ୍ଥିର କରି ଭାରତର ଗୋଟିଏ ନୂତନ ମାନଚିତ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ବୋଲି ଗ୍ରୀଏରସନ୍ ସାହେବ ଯେଉଁ ଭୁବନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଅଭିପ୍ରାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନ କରୁଅଛି । ଗ୍ରୀଏରସନ୍ ମାନଚିତ୍ର ପାଖରେ ଫକାଇ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଆବେଦନ ଆଲୋଚନା କଲେ ସରକାର ଦେଖିବେ ଯେ, ତାଙ୍କ ଦାବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅପ୍ରାକୃତ ଓ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ବଜା ପ୍ରଜା ସମସ୍ତେ ଏକ ସ୍ତରରେ ଏହି ମିଳନ ପ୍ରାପ୍ତ ନା କରିଅଛନ୍ତି । ପାରଲାର ସ୍ୱଗୀୟ ପଦ୍ମନାଭ ନାବୟାଗ ଦେବ ଏହି ମିଳନ ଆକାଂକ୍ଷା ଗୋଷଣ କରିଥିଲେ । ୪ ବଲସମ ମହାରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ୪ ନରସିଂହଦାସଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଏହି ମିଳନ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମଧୁସୂଦନ ଏହି ମିଳନର “ଶୁଭ ଶଙ୍ଖଧ୍ବଜ” ବଜାଇଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ କଲେ ଏହି ମିଳନ ଯେ ଦିନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସିଦ୍ଧ ହେବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହର କାରଣ କିଛି ନାହିଁ । ନୂତନ ଆଶାରେ ପ୍ରାଣକୁ ଉଜ୍ଜୀବିତ ରଖି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ହେବ । ସମ୍ବାଦ-ପତ୍ରମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ସର୍ବଦା ଆନ୍ଦୋଳନ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଲୋକେ ଏହି ମିଳନ ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳତା ଦେଖାନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ମିଳନ କରିବା ଲୋଗନ୍ତୁ, ବକ୍ତା ଏହି ମିଳନ ବଳିତା ଦିଅନ୍ତୁ, ଦେଖିବେ ଏହି ହୃଦୟର ଆବେଗପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାଂକ୍ଷା ସରକାର ଦିନେ ପୂରଣ କରିବେ ଏବଂ ଭଗବାନ୍ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ନିଶ୍ଚୟ ସତ୍ୟ ହେବେ ।

କିନ୍ତୁ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଛୁଡ଼ାହେବାକୁ ନ ଟିଶିଲେ ବାହାରର ଯେଡ଼େ ଯାହାଯ୍ୟ ଓ ଅବଲମ୍ବନ ହେଉ ନା କାହିଁକି ତାହାଦ୍ୱାରା କିଛି ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ୱାବଲମ୍ବନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିର ନିଜେ ଭଗବାନ୍ ସହାୟ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ଯୋଗ୍ୟ ନ ହେଲେ ଅପରର ଦୟାଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଆମ୍ଭ ଜାତି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କ ସମାସନାର୍ଥୀନ ହେବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମତଃ ସେମାନଙ୍କ ପରି ଯୋଗ୍ୟ ହେବାକୁ ହେବ । ଏହି ଯୋଗ୍ୟତା ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉପକରଣ ଆବଶ୍ୟକ, ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଶିକ୍ଷା ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଓ ସର୍ବ ପ୍ରଧାନ ।

ଶିକ୍ଷା:—

ଶିକ୍ଷାବିଜ୍ଞାନ ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ତେଣିକି ଆଉ କିମେ ପଶୁଭ୍ରା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପୂର୍ବକାଳରେ ଶିକ୍ଷାଦକ୍ଷତାରେ ପ୍ରବୀଣ ଥିଲା । ହୃଦୟକୁ ଉନ୍ନତ କରିବା, ମନୁଷ୍ୟର ଦେବତା ସୁଲଭଗୁଣ ବିକାଶ କରିବା ଏବଂ ମନକୁ ସଫାର କରିବା ଯେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଯେଉଁ ଭାଷାରେ, ଭାବରେ ଦିଆଯାଉ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତି । ପୂର୍ବକାଳରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏହି ମନୁଷ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତି ନିମନ୍ତେ ଯେ ଶିକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲେ, ଏହାର ଭୂର ଭୂର ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ସେମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ? ସେମାନେ ନବ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ଚେତୁରରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ପୁରତନ ଯାହା ଟିକିଏ ଥିଲା, ତାହା ମଧ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଅଛି । ଅବଧାନ ଚାହାଣୀ ଦେଖିବାକୁ ନାହିଁ କି ସ୍କୁଲ କଲେଜର ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଶ୍ରୟ ନାହିଁ । ଏପରି ଜାତିଟା ନ ମାରେ ନ ଘାରେ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । କୌଣସି ଲୋକକୁ ସାକ୍ଷର କରିବା ମାତ୍ରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଗଲା ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷ ଭିତରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେତେ ସାକ୍ଷର ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି, ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରଦେଶରେ ନାହାନ୍ତି । ଏହି କଥା ସରକାର ରିପୋର୍ଟାଦିରୁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଯାଏ । ଏବଂ ମଧ୍ୟ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ବିସ୍ତାର ଚେଷ୍ଟାର ଫଳ ବୋଲି ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳରେ ଯେଉଁ ସବୁ ଅବଧାନ ଚାହାଣୀ ଗୋପାଳୀର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପଯୋଗ ଅଛି, ତାହା ଫଳରେ ଦେଶରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାଗବତ ପଡ଼ିବା ଭଳି ସାକ୍ଷର ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ

ଯେଉଁ ସବୁ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାର ପ୍ରବେଶ କଲଣି ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ପୂର୍ବରୂପ ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ସକାଶେ ରହିବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହର ବିଷୟ । ଅଧିକାଂଶ ସାକ୍ଷର ବୋଲି ଯଦି ଧରାଯାଏ, ଯାହା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜାତି ଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ଦେଶରେ ଯେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର ଅଭାବ ଅଛି, ଏଥିରେ କୌଣସି ଦ୍ଵିରୁକ୍ତି ଧୋଇ ନ ପାରେ । ଜୟପୁର ବିଶାଖପଟଣ ଅଞ୍ଚଳ ଓଡ଼ିଆପ୍ରଧାନ ସ୍ଥଳମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଅଛି । ସେହିଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଓଡ଼ିଆ ବାଳକମାନେ ତେଲୁଗୁ ଶିଖିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଏଥି ପ୍ରତି ସରକାର କିମ୍ବା ଲୋକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଅବ୍ୟାବଧି ପଡ଼ି ନାହିଁ । ପାଦ୍ର ମିସନାରୀମାନେ ଯାହା କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହା ଚାନ୍ଦଦେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଭୃତି ନିମନ୍ତେ ସେହି ଅଞ୍ଚଳରେ କୌଣସି ଉତ୍ସାହ, କୌଣସି ଉଦ୍ୟମ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଅଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ କେଉଁ ପ୍ରଶାଳୀର ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ, ଏହି ବିଷୟର ଆଲୋଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ହେଲେ କି ଲଭ ହେବ ? ଶିକ୍ଷା ତ ନାହିଁ, ସେଥିରେ ପ୍ରଶାଳୀ ନରୂପଣ ପାଇଁ ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳତା କାହିଁକି ? ତଥାପି କେବଳ ଶିକ୍ଷାର ପରିମାଣ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । କ୍ଷିପ୍ରରେ ପ୍ରାପ୍ତିତ ବୋଲି ଏଣୁ ତେଣୁ ଆହାର ଯୋଗାଇଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଖାଦ୍ୟ ଏପରି ହେବା ଉଚିତ; ଯଦ୍ଵାରା ରକ୍ତବୃଦ୍ଧି ହେବ, ଅଙ୍ଗ ସବଳ ଓ ସତେଜ ହେବ । ତାହା ନ ହେଲେ ଅଙ୍ଗର୍ଥ ବେଗରେ ଆହାର ଧେବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଲେ ତାହା ଅଶିକ୍ଷାଠାରୁ ଭୟଙ୍କର ହୋଇ ଉଠିବ ଏବଂ ଜାତି ମାନସିକ ଅଙ୍ଗର୍ଥ ବେଗରେ ଗ୍ରସ୍ତ ହେବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ଏହି କଥା ଆମ୍ଭଦେଶର ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମୀୟ ବୋର୍ଡ଼ ପାଠଶାଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସକଳ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରୟୁଜ୍ୟ ।

ସବୁ କଥା ପରି ଶିକ୍ଷାର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ରଖିବାକୁ ହେବ । ସେ ଆଦର୍ଶ ଜାତିର ପାରିପାର୍ଶ୍ଵିକ ଅବସ୍ଥା, ଜାତିର ପୂର୍ବପରମ୍ପରାର ଅନୁକୂଳ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏକ କଥାରେ ଆଦର୍ଶ ଏପରି ହେବା ଉଚିତ ଯେ, ତାହା ଗ୍ରହଣ କରି ତଦ୍ଵାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଜାତି ଉପରକୁ ଉଠିପାରିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଭାଗ୍ୟରେ ଦୁଇଗୋଟି ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ପଡ଼ି ଅଛି । ଆଉ କେତେଦିନ ପରେ ପାଟଣା ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭାବିତ ହେବ । ଗୋଟିଏ

ଜାତି ଭିନ୍ନଗୋଟି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଶିକ୍ଷିତ ହେଲେ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ରହିବ କି ? ଅନ୍ୟ ବିଷୟମାନଙ୍କରେ ସେପରି ଶିକ୍ଷାରେ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଏକ Common standard ସମାନ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଆଦର୍ଶ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସଂସ୍କୃତକୁ ଯେ ସ୍ଥାନ ଦିଆଯାଇଅଛି କଲିକତାରେ ତାହା ନୁହେଁ । ଜଣେ କଟକର ଗ୍ରାଜୁଏଟ ଜଣେ ଗଞ୍ଜାମର ଗ୍ରାଜୁଏଟଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସଂସ୍କୃତରେ ଅଧିକ ପାରଦର୍ଶି ଓ ମାତୃଭାଷାରେ ଅଧିକ ପ୍ରଗତି । ଏହିପରି ଯେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅନ୍ୟତ୍ର ରହୁନାହିଁ; ଏହା କହିବା ମୋହର ଅଭିପ୍ରେତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଏକ ଜାତି ନିମନ୍ତେ ଏକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଏକ ଆଦର୍ଶ ଏକ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ଅଧିକତର ଉପଯୋଗୀ ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକରବୋଲି ମୋହର ଧାରଣା । କିନ୍ତୁ ଏହା କେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ସରକାର ଓ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଆଲୋଚନାର ବିଷୟ । କେତେ ଦିନ ପୂର୍ବେ ଧରାକୋଟର ମାନ୍ୟବର ରାଜ-ସାହେବ ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ପ୍ରଦେଶର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଶିକ୍ଷାକର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷକ ଅଧୀନରେ ରହିବା ବାଞ୍ଛିମାୟ ବୋଲି ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉତ୍ତୁଆପନ କରିଥିଲେ, ତାହା ଗୃହୀତ ହେଲେ ଅନେକାଂଶରେ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ଆଦର୍ଶ ଓ ସମାନ ହୋଇପାରେ ।

ଶିକ୍ଷାର ଆଦର୍ଶ ସମ୍ବନ୍ଧେ କହୁଁ କହୁଁ ସତ୍ୟବାଦୀର ଆଦର୍ଶ ହାଇସ୍କୁଲ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲ ମୁଁ ଦେଖି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଲୋକମୁଖରେ ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ରାଦି ଦ୍ୱାରା ତାହାର ପରିଚୟ ପାଇପାରିଅଛି । ତ୍ୟାଗର ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଆଦର୍ଶ ଦେଖାଇ ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତାମାନେ ଏହି ନୂତନ ସ୍କୁଲ ନୂତନ ଧରଣରେ, ନୂତନ ଆଦର୍ଶରେ ଚଳାଉଅଛନ୍ତି । ଶୁଣିଥାରିଅଛି, ସେଠାରେ ସେମାନେ ‘ମନୁଷ୍ୟ ଗଢ଼ୁଅଛନ୍ତି’ । ଶିକ୍ଷକମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ପୁରାଣ କଥିତ ଆର୍ଯ୍ୟ-ଯ୍ୟାଦିର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକ ଆର୍ଯ୍ୟ୍ୟ ନ ହେଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷା ଆଚରଣରେ ପରିଣତ ନ ହେଲେ ତାହାର ଫଳ କିଛି ହୁଏ ନାହିଁ । ମନୁଷ୍ୟତା ପ୍ରାପ୍ତି ନିମିତ୍ତ ସେମାନେ ଶୁଦ୍ଧମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କରେ ଚଳାଉଥିବାର ଜଣାଯାଏ, ତାହା ସବୁଥା ଅନୁକରଣୀୟ । ଆନୁମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଏହିପରି ସ୍କୁଲର ସଂଖ୍ୟା, ଏପରି ସ୍ୱାଗତ୍ୟାଗୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ହେଉ ଏବଂ ସତ୍ୟବାଦୀର ଉଚ୍ଚ ଉତ୍କଳ ଆଦର୍ଶରେ ଦେଶର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ସକଳ ଚାଲିବ ହେଉ, ଏହା ମୋହର ଅନ୍ତ-ଶିକ୍ଷକ ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ଭଗବାନ ଏହି ସ୍କୁଲର ଅନୁଷ୍ଠାତାମାନଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟ ହୁଅନ୍ତୁ, ଏହା ହିଁ କାମନା ।

ସିଂହଭୂମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାରର ଯେପରି ଅଭାବ ଅଛି, ଗଞ୍ଜାମ ବିଶାଳପରିସରରେ ମଧ୍ୟ ତଦୃଶ । ସିଂହଭୂମରେ ଯେପରି ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଅଭାବ ଅଛି, ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଭାବ ରହିଅଛି । ଏଥିପ୍ରତି ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଶୁଭଦୃଷ୍ଟି ନ ପଡ଼ିଲେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଉନ୍ନତି ଆଶା ବିତମ୍ବନା ମାତ୍ର । ତେଲୁଗୁମାନେ ଯେତେ ଶିକ୍ଷିତ ହୁଅନ୍ତୁ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆରେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଆଦର୍ଶ, ଓଡ଼ିଆର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ ଓ ବିଶେଷତ୍ବ ତେଲୁଗୁମାନେ ଗଣା କରିବେ ବା କିପରି ? ସମ୍ପର୍କିତ ଶେଷ୍ଟା କଲେ କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଆମଦାନୀ କରାଇପାରିବେ । ସେଥିପାଇଁ ଗଞ୍ଜାମ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ପ୍ରଭୃତ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ହେବ । ରସଲକୋଣ୍ଡାରେ ଓଡ଼ିଆ ହାଇସ୍କୁଲ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ବିଶେଷ ଅନୁକମ୍ପାର ଫଳ । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ଲଢ଼ିପେଶଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଅଛି । ପରେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷକ ନିଯୋଗ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ମନୋଯୋଗ ନ ଦେଲେ ସରକାର ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରସଲକୋଣ୍ଡାଠାରେ ହାଇସ୍କୁଲ ବସାଇ ଅଛନ୍ତି ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ରହିବ । ଅନ୍ୟତ୍ର ଶିକ୍ଷକାଭାବ ପୂରଣ କରିବା ନିମିତ୍ତ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଟ୍ରେନିଂ ସ୍କୁଲ ଉଚ୍ଚ ଗ୍ରୋଡ଼ ସ୍କୁଲରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଆନନ୍ଦର କଥା । ଆଶା କରାଯାଏ, ସରକାର ବାହାଦୁର ଜୟପୁର ପ୍ରତିଶିକ୍ଷାର ସୁବିଧା କରିଅଛନ୍ତି । ଆନୁମାନକର ସାହିତ୍ୟିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ରୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ତଦୃପ କରିବାକୁ ହେବ । ଜ୍ଞାନର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଧରଣର ପୁସ୍ତକମାନ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ହେବ । ପୁରାତନ ସାହିତ୍ୟପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ଅବଦେଶ ଓ ଅସ୍ଥା ଉଦ୍ରେକ କଲେ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁଶୀଳନରେ ମଣିକାଞ୍ଚନ ସାଧାରଣେ ଯତ୍ନ କରିବାକୁ ହେବ । ନୂତନ ଧରଣର ନୂତନରେ ଉପଯୋଗୀ କବିତା ରଚନାରେ ଏ ରଚନାଥ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ଦେଖି ଲୋକାରେ ଏ ସୁସୁଦନ ଯେଉଁ ପ୍ରତିପତ୍ତି ସାକ୍ଷାତ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି, ନାଟକ ପ୍ରଣୟନରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରମଣଙ୍କର ସମ୍ପଦ ଯେଉଁ କୃତ୍ତିତ୍ବର ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଉପନ୍ୟାସରେ ଭକ୍ତି ଭଜନ ପଦ୍ୟର ମୋହନ ଭଜ ଯାହାଙ୍କ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ସେ ସମସ୍ତ ଆମ୍ଭ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିକୁ ଏକ ପ୍ରକାର ଉଜ୍ଜ୍ବଳ ଦେଖାଦେଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଏମାନଙ୍କ ଲେଖାରୁ ଖୁବ୍ବିଧିର ମାଧ୍ୟମିକ ଶାସ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଶିତ ଜାତି ନିମନ୍ତେ ଏକ କୋଟିରୁ ଅଧିକ

ଓଡ଼ିଆ ଜୀବଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଏହି ଚାରିଟଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବହୁ ଯନ୍ତ୍ରରେ ସମ୍ପତ ସୁମିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ନାନା ପ୍ରକାର ଚନ୍ଦ୍ର, ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରକାର ଉପନାୟକ, କାବ୍ୟ ନାଟକ ଆବଶ୍ୟକ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁ ବିଶ୍ଵାସରେ ଅଭାବ । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଅଜଣା ଏ ଓଡ଼ିଆରେ ଖଣ୍ଡି ଏ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଅଭିଧାନ ସଙ୍କଳିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏହି ପାରଳାର ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ କରି ଖଣ୍ଡି ଏ ଅଭିଧାନ ପ୍ରଣୟନ କରିଅଛନ୍ତି । ତାହା ଅଦ୍ୟାବଧି ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ନିଜେ ସେ ପ୍ରଭୃତ ଉଦ୍ୟମ କଲେଣି । କେଉଁଠିରେ ନ ପାରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ-ସମାଜ ହାତରେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଦେଇଅଛନ୍ତି । ସମାଜର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ସ୍ଵଳ୍ପ ନ ଥିବାରୁ ଅଭିଧାନ ଖଣ୍ଡି ଗ୍ରହଣହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ଆଶା କରାଯାଏ, ଅନୁମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ତାହା ଦେଖିବାକୁ ପାଇବୁଁ । ଅଜଣା ଏ ସାହିତ୍ୟସମାଜ କୌଣସି ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବାର ମୁଁ ଜାଣି ନାହିଁ । ଅନ୍ତତଃ ଏହି ଅଭିଧାନ ଖଣ୍ଡି ଛପାଇଲେ ସମାଜର ଗୌରବ ବଢ଼ନ୍ତା । ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ କେତେକ ରଜା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନୋଯୋଗ ଦେଇଥିବାର ଆଶ୍ରୟ ମିଳିଅଛି । ସେମାନେ ଯେ-ଯାହା କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି ନା କିଛି କରୁଅଛନ୍ତି, ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଶୁଭର ଲକ୍ଷଣ ।

କରଣ, କ୍ଷତି, ବ୍ରାହ୍ମଣ ଇତ୍ୟାଦି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିବାର ଶୁଣାଯାଇଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସାଧାରଣ ମାନ । ଅକ୍ଷର ଚିହ୍ନିବା ମାତ୍ର ସେମାନେ ଯେ ଶିକ୍ଷିତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଣ୍ୟ ହେବେ, ତାହା ନୁହେଁ । ନାରୀଗଣଙ୍କୁ ଏପରି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ, ଯଦ୍ଵାରା ସେମାନେ ନାରୀସୁଲଭ ଦୟା, ପ୍ରୀତି, ମାୟା, ମମତା, ଶୁଶ୍ରୂଷା ଇତ୍ୟାଦି ସର୍ବଗୁଣ ପ୍ରତି ସମୟକ ଆସ୍ଥାବଳୀ ହେବେ ଏବଂ ମାନବ ସମାଜକୁ ସମୟକ ସୁଖ, ଶାନ୍ତି ଓ ମଙ୍ଗଳ ଆନୟନ କରିବେ । ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଉଦାସୀନତା ଦେଖାଇଅଛୁଁ ତାହା ଦେଶ ପକ୍ଷରେ ଘୋର ଅମଙ୍ଗଳର ଲକ୍ଷଣ । ସ୍ତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଉଦାସୀନତା ଯେପରି ନିନ୍ଦନୀୟ ଏବଂ କ୍ଷତିକାରକ, ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଆସ୍ଥାବାନ୍ ନ ହେବା ତେତିକ ଶୋଭର ବିଷୟ । ସୁଖାଦ୍ୟ ଯେପରି ଶରୀରକୁ ସବଳ, ସତେଜ କରେ, ସୁସାହିତ୍ୟ ସେପରି ଜାତିର ମାନସିକ ତେଜ ବଳାଶ କରେ । ଜାତିର ଫିତ୍ତିଶ୍ଚ ସତେଜ ନ ରଖିଲେ ତାହାର ମଜ୍ଜାଗତ ଶକ୍ତି କ୍ଷୀଣ ହୋଇଯାଏ ଓ ଜାତି କ୍ଷମେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇଉଠେ । ସବସ୍ତବସମୟରେ ସାହିତ୍ୟକମାନେ, କବି ଓ ଜାତିରନେତାମାନେ ଥାଆନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ମନ ଯେପରି ଶରୀରକୁ ଚାଲିନ କଲେ

ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ସାହିତ୍ୟକମାନେ ଯେପରି ଜାତିକୁ ଚାଲି ନ କରେ, ଅନ୍ୟ-
 ମାନଙ୍କର ଏହି ମାନସିକ ଉନ୍ନତି ଯାହା ଯେଉଁ ଯାହାଙ୍କର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ
 ବିଶେଷଭାବରେ ଯତ୍ନ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେକରେ । ଉନ୍ନତବନ୍ଧୁ ଏହି
 କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାହା କରିଅଛି, ତାହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଯେମିତିକି ସେ ଅନୁକରଣୀୟ ।
 କେବଳ ବଞ୍ଚିଲାନେ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼େଇ ଅଛି ବୋଲି ଅନୁମାନେ ନାମରେ
 ମାତ୍ର ସାହିତ୍ୟସମାଜମାନ ସ୍ଥାପନ କଲେ କେବଳ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନେ ଏହି
 କେତେକ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଯାହା କରୁଅଛନ୍ତି, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କର ଏକାଡ଼େମୀ
 ଓ ସାହିତ୍ୟକ ସଂସଦାନେ ତାହା ନିମନ୍ତେ ଏବଂ କିଛି ସୁବିଧାବସ୍ଥା କରିବ ।
 ଗଞ୍ଜାମ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଟିକିଏ ସଞ୍ଜାଳାପୁ ଯୋଗୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜ ଅଭିବୃଦ୍ଧି
 ଅନୁସାରେ କହିବାକୁ ଉତ୍ୟସ କଲେଣି । କିନ୍ତୁ ଜୟପୁର, ସିଂଧୁପୁର ଓଡ଼ିଆଙ୍କର
 ତାହା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଅତଏବ ସରକାର ଗୋଟିଏ ଏହି ବିଭାଗମାନଙ୍କ ପ୍ରତି
 ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଲେ ଉନ୍ନତି ଅସମ୍ଭବ । ଯେଉଁଠାରେ ବାଳକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି
 ଶିକ୍ଷାର ଏପରି ଅବସ୍ଥା, ମେଠାରେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିଶେଷ କହିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି-
 ଜନ । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଶିଶୁରୁପ ଦୃଷ୍ଟି ଦୁଅନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କ
 ଉପରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପୁଷ୍ଟିକର୍ମାଙ୍କ ସ୍ବର୍ଗୀୟତା ଶୁଭ ଚାହୁଁଅଛି, ସେମାନେ
 ପ୍ରକୃତମାତା, ପ୍ରକୃତ ଭଗିନୀ ଓ ପ୍ରକୃତ ପତ୍ନୀ ନ ହୋଇ ପାରିଲେ ଦେଶର ଉନ୍ନତି
 କେଉଁଆଡ଼ୁ ହେବ ? ଯେଉଁଠି ଗୋଟିଏ ଉତ୍ତମ ବାହ୍ୟଦେଶ ତାକୁ ଉତ୍ତମକୁ
 ଦେଲେ ସେ ଉତ୍ତମପରି କି ? ସେହିପରି ଜାତିର ଏତେବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାଣୀ ଶିକ୍ଷାବିହୀନ
 ହୋଇ ରହିଲେ ସେହି ଜାତିର ଉନ୍ନତି ଅସମ୍ଭବ । ପୁରୀକାଳରେ ହିନ୍ଦୁ-
 ମଣିମାନେ ସୁଶିକ୍ଷିତ ହଲେ । ସୀତା, ସାବିତ୍ରୀ, ଦମୟନ୍ତୀ ହିନ୍ଦୁ ଶୈଳର ଚରମ
 ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଲଳାବତୀଙ୍କ ପରି ବିଦ୍ୟାବତୀଙ୍କୁ ପାଇ ଯେ କୌଣସି ଦେଶ ବନ୍ଦ
 କରିବ । କିନ୍ତୁ ସେସବୁ ପୁରୀର କଥା ହୋଇଯାଇଅଛି । ପ୍ରାଚୀନକାଳର
 ରମଣୀଗଣଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଚରଣୀୟତା ଆଶିବାକୁ ଅନେକ କାଳ ଲାଗିବ । ପୁରୀ
 କଥା ଛାଡ଼ନ୍ତୁ । ଓଡ଼ିଶାରେ କେବଳ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ମାତ୍ର ବାଦୀଙ୍କ କଥା କିଏ ନ
 ଜାଣେ ? ଯେଉଁ ମହାତ୍ମା ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ନାରାୟଣ ଦେବର କରବେ ନାହିଁ
 ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ, ସେ ମାଧବଙ୍କ ଶିକ୍ଷାପାତ୍ରରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇ ନିୟମ-
 ଭଙ୍ଗ କରି ତାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେଇଥିବା ଶୁଣାଯାଏ । ଆଜି କଣ ଏହି ଆଧୁନିକ
 ଯୁଗରେ ସାହିତ୍ୟର କିଛି ସଫଳତା ପ୍ରଭୃତିରେ ନିୟତାନ୍ତର ପରିଚୟ ଦେଉ-
 ଅଛନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଧରଣରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ବିଧିବା । ତାଙ୍କର ସେହି

ଶିକ୍ଷାର ଆଶ୍ରୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱାସମାନରେ କାହିଁ ? ସ୍କୁଲମାନ ଯଥେଷ୍ଟ ରୂପରେ ନ ଫେଜି ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଶ୍ରେଣୀ ବିକାଶାଦ୍ୟକ୍ରମରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସୁତଳ, ବ୍ୟବହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରହଣର ସମ୍ଭବତ ତଥା ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାର ସାହିତ୍ୟ ପରିଷ୍କାର ହୋଇ ଆସିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ନରପତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କଠାରେ ଏହି ସାହିତ୍ୟ ଅନୁରାଗ ଦେଖାଯାଏ, ଏହା ଅତି ଆନନ୍ଦର କଥା । ରାଜା ଏବଂ ବୃତ୍ତାଶ୍ରମମାନେ ନିଜେ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚାକରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀଲୀଳା ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚାର ଶେଷ ବଢ଼ାଇଲେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।

ସଂସ୍କାର:—

ଆଜିକାଲି ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ସଂସ୍କାର କରିବାକୁ କେତେକଙ୍କର ପ୍ରୟାସ ଦେଖାଯାଉଅଛି । କିନ୍ତୁ କାହିଁକି ସେ ସଂସ୍କାର ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା କେହି ସ୍ଥିର କଲ ପରି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଆଚାର, ବ୍ୟବହାର, ସାମାଜିକ ଗତିମାତ୍ରରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟାଇବା ସମୀଚୀନ ନୁହେଁ । ବରଂ ପୁରାତନ ପ୍ରତି ପ୍ରାଚୀନ ସାମାଜିକ ଗତିମାତ୍ର ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ଆସ୍ଥା ଓ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ାଇବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରେ । ଜାତିର ଯାହା ସମ୍ବଳ, ତାହା ଛାଡ଼ି ଦେଇ କେବଳ ଅନୁକରଣର ପଶ୍ଚାତ୍ତାପନ କଲେ କିଛି ଫଳ ହେବ ନାହିଁ । ଏହା ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହିଁ ଯେ, ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ସମାଜରେ କୌଣସି କ୍ଷୁଦ୍ର ବା ଦୋଷ ନାହିଁ । କେଉଁ ସମାଜରେ ବା ତାହା ନାହିଁ ? ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ସମାଜ ପରି ପ୍ରାଚୀନ ସମାଜ ନାନା ଅବସ୍ଥା ଅତିକ୍ରମ କରି ଆସିଥିବାରୁ କାଳକ୍ରମେ ତହିଁରେ ସେପରି ଅନେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ବା କୁସଂସ୍କାର ପ୍ରବେଶ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେସବୁର ନିରାକରଣ ସବଦା ବାଞ୍ଛନୀୟ, କିନ୍ତୁ ତାହା କରିବାବେଳେ “ଶନୈଃ ପନ୍ଥା ଶନୈଃ ପନ୍ଥା ଶନୈଃ ପଦ୍ମଭରଣ” ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର ।

ଉପସଂହାର:—

ଏପରି ଦେଶର ଉନ୍ନତ ବିଧାୟକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗ ଅର୍ଥାତ୍ କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ବଳିତ ସଭାପତିମାନେ ବିଶେଷ ଭାବରେ

କହିଦେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତର ଆମ୍ବେଡ଼ନ ବର୍ତ୍ତମାନ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଗୋଟିଏ ଜାତିକୁ ଉନ୍ନତ ପଥରେ ଆଗସର କରାଇବାକୁ ହେଲେ ତାହାର ଏହି ସମସ୍ତ ବିଭାଗର ଉତ୍କର୍ଷ ସମ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଷକରେ ବା ଦଶ ବର୍ଷରେ ହେଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ଶୋଭା ପ୍ରକାଶ କରି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରୁ ନିବୃତ୍ତି ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଶତବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ଉଦ୍ୟମ, ଆନ୍ଦୋଳନ ଆବଶ୍ୟକ । କଠୋର ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗ, ପ୍ରତିସ୍ପାଶନାମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବିନିଯୋଗ ଆବଶ୍ୟକ ।

ଉତ୍କଳର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ କୌଣସି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହି ଜାତୀୟ କଳାଶ ନିମନ୍ତେ ଯେତେ ସାମାନ୍ୟ ହେଉ ପଛକେ, ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ସପ୍ରତି ଦେଖାଯିବ । ବିଶେଷ ଆଶାପ୍ରଦ । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ନିଳିନୀ ଯେ ଏ ପ୍ରକୃତି ଜାଗରଣ କରାଇ ନାହିଁ, ଏହା କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ସନ୍ନିଳିନୀ କଣ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ବୋଲି ସନ୍ନିଳିନୀ ଅଧିବେଶନପରେ ପଚାରିବା କିମ୍ବା ବର୍ଷକ ପରେ ଅନ୍ୟ ଅଧିବେଶନ ସମୟରେ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେକୃତ୍ତ ଏ ନିରାଶାଶୀ କହି ଶୀତଳ ହେବା ବିଶ୍ୱାସୀ ମାନବର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନୁହେଁ ।”

ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ, ଶାନ୍ତିଃ ।

ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି

୨୭/୨/୧୯୧୪

}

ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା

ସଭାପତି—ଉତ୍କଳ ସନ୍ନିଳିନୀ

(ଦଶମ ଅଧିବେଶନ)

ସନ୍ନିଳିନୀର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲେ ପରେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିର ସୁନାମ-ଧନ୍ୟ ଗଜପତି ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ସଭାପତି ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଥିଲେ—“ସଭାପତି ମହୋଦୟଙ୍କ ସଦ୍-ଗୁଣାବଳୀ ଆପଣମାନଙ୍କର ଅବିଦିତ ନୁହେଁ । ସେ ଏହି ମହୋତ୍ସବର କାର୍ଯ୍ୟ-ବଳୀ ଯେପରି ଦକ୍ଷତା ସହକାରେ ଚଳାଇ ଅଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ତାହାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ-କାରତାର ପରିଚୟ ମିଳୁଅଛି । ନାନାବିଧ ବୈଷୟିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷାକରି ଏହି ସନ୍ନିଳିନୀର ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସଭା-ପତି ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କୁ ମୁଁ ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଅର୍ପଣ କରୁଅଛି” ।

ସନ୍ଥଲିଳା ସମୟରେ ଦିନେ ରାସିରେ ସ୍ଥାନୀୟ ପଦ୍ମନାଭ ରଞ୍ଜାଳୟର ନେତାମାନେ “ବାଣଦର୍ପଦଳନ” ଏବଂ “ବିଜୟ ବସନ୍ତ” ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦେଖାଇଥିଲେ । “ବାଣଦର୍ପଦଳନ” ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ରାଜକୁମାର ପ୍ରଶାନ୍ତ-ନାମା ପଦ୍ମନାଭ ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏବଂ “ବିଜୟ ବସନ୍ତ” ଉକ୍ତ ରଞ୍ଜାଳୟର ସୁଯୋଗ୍ୟ ମେନେଜର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅପର୍ଣ୍ଣା ପରିଚ୍ଛାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଉଭୟ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦର୍ଶନରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ନାଟକ ଦଳକୁ ଗୋଟିଏ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ପଦକ ପୁରସ୍କାର ପ୍ରଦାନଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ ଏବଂ ଗୌରବିତ କରିଥିଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଆହୁରି କେତେକ ସଭା ସମିତିର ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ସନ୍ଥଲିଳା ମଣ୍ଡପରେ “କୌତୁକ ଉତ୍କଳ ଯୁଦ୍ଧ ସନ୍ଥଲିଳା”ର ପ୍ରଥମ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ସମିତିର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ଉତ୍କଳ ସନ୍ଥଲିଳା ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଦେବାର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଅଧିବେଶନରେ ସଭାପତି ବର୍ମା ମହୋଦୟ ବହୁ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ନାନା ସଦୁପଦେଶ ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ ।

ତହିଁ ପର ଦିନ ବୈଷ୍ଣବ ସନ୍ଥଲିଳା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ବୈଷ୍ଣବ-ପ୍ରବର ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଧର୍ମଯୋଗ, କର୍ମଯୋଗ, ଜ୍ଞାନଯୋଗ, ଭକ୍ତିଯୋଗ ଯମ୍ଭରରେ ପ୍ରଗତି ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ, ଭାବପ୍ରାଣ ବନ୍ଧୁତା ପ୍ରଦାନ କରି ଶ୍ରୋତୃ-ମଣ୍ଡଳୀକୁ ମୁଗ୍ଧ କରି ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ସଭାରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସମ୍ଭାର ସଙ୍ଗୀତ ଗୀତ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ଶୁଣି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଦଳ କିଛି ବିଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସଙ୍ଗୀତଟି ବଡ଼ କୌତୁକପୂର୍ଣ୍ଣ ନାହା ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧାର କରାଗଲା—

“ନାହିଁ ନାହିଁ ତିଳେ ମୁକ୍ତି ଭାବିଲେ । ପଦ ।

ପ୍ରାଚୀ ସମୟରେ କାକର ପାଣିରେ

ପାଣିକୁଆ ପରି ବୁଡ଼ିଲେ ହେଲେ । ୧ ।

ପାଉଁସେ ଧୂସର ହୋଇ ବୁଡ଼ି ଗଲା—

ସ୍ୱତରେ ତମରେ ଗଡ଼ିଲେ ହେଲେ । ୨ ।

ନାମରେ ଭଲକୁ, ଛୁପରେ ଦେହକୁ
 ମଣ୍ଡି ବାଦ ପରି ଦିଶିଲେ ହେଲେ । ୩ ।
 ଜଟାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ, ଦାଡ଼ିକ ଥୋଡ଼ରେ
 ଗୋଷି ଭଲୁ ପରି ବୁଲିଲେ ହେଲେ । ୪ ।
 ଗୋଟି ଗୋଟି ଧରି, ମାଲି ଲେଖା କରି
 ଗୋମୁଖେ ଝୋଲିରେ ଜପିଲେ ହେଲେ । ୫ ।
 ହୋଇ ଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ବଦତ—
 ହରିରେ ଶ ଧରାପନ୍ନ ନୋହଲେ । ୬ ।”

ଏହି ସଙ୍ଗୀତଟି କବି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ରଚିତ “ଭକ୍ତି-ସୁ-
 ମାଳା” ନାମକ ମୁଦ୍ରିତ ପୁସ୍ତକର ୩୦ ପୃଷ୍ଠାରେ ଛାନ ପାଇଅଛି । ଏହା କବିଙ୍କ
 କବିତାନନ୍ଦନ-କାନନର ପାରିଜାତ ଫୁଲ ।

ଦଶମ ବାର୍ଷିକ ଉତ୍କଳ ସନ୍ଥଲିନୀର ବିବରଣ ପୁସ୍ତକରେ ସଭାପତିଙ୍କର
 ପରିଚୟ ଏହିପରି ଦିଆଯାଇଅଛି—“ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶା ଅଞ୍ଚଳ ଅନ୍ତର୍ଗତ
 ବିଶାଖପଟଣ ନଗର ନିବାସୀ ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋ-
 ଦୟ ଆଲୋଚିତ ସନ୍ଥଲିନୀରେ ସଭାପତି ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ । ଏ
 ମହାତ୍ମା ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୟପୁର ମହାରାଜାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗୟ ଗ୍ରାମା ଅଟନ୍ତି । ଇଂରେଜୀ
 ସମ୍ବନ୍ଧ ଆନ୍ଧ୍ର ଓ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାମାନଙ୍କରେ ଏବଂ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗାୟତ୍ରେ
 ଏହାଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞତା ଅନେକଙ୍କର ଅବଦିତ ନୁହେଁ । ଏହାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସବିଶେଷ
 ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆନ୍ଧ୍ର ପରିବେଷ୍ଟିତ ଅଞ୍ଚଳରେ
 ଥାଇ ସୁଦ୍ଧା ଏହାଙ୍କ ଉତ୍କଳଭାଷା ପ୍ରସାରିତା ଓ ସକଳ ବିଷୟକ ଉତ୍କଳପ୍ରିୟତା
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଅଟେ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହାଙ୍କ ରଚିତ ଅନେକାନେକ
 ପଦ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ପୁସ୍ତକାଦି ମଧ୍ୟରୁ “ଭରବତୁରୀତା ମାହାତ୍ମ୍ୟ” ଓ “ଶ୍ରୀ ରାଧା-
 ମାଧବ ନାଟକ” ଅନେକ ଦିନରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଏ ମହୋଦୟ
 ଆନ୍ଧ୍ର ଭାଷାରେ ଯେତେ ପ୍ରବନ୍ଧ, ନାଟକ ଓ କାବ୍ୟାଦି ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି,
 ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ‘ଶ୍ରୀନିବାସ କଲ୍ୟାଣ ନାଟକ’ ‘ମାନବତା ଚରିତ୍ର ନାଟକ’ କୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ
 ଚରିତ୍ରର ବ୍ୟାଖ୍ୟା’ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକାଶିତହୋଇ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏଫ୍.
 ଏ. ବି. ଏ, ଓ ଏମ୍. ଏ, ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସ୍ୱରୂପ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ
 ଆସୁଥିବା ତାହାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ତଥା ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରଦ୍ଧାମୟ ବିଷୟ ଅଟେ ।

ସେ ଜଣେ ପରମ ବୈଷ୍ଣବ ଅଟନ୍ତି ଓ ବୈଦିକ ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚା ପ୍ରତି ତାହାଙ୍କର ସବିଶେଷ ଅନୁରାଗ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ସେ ସ୍ତ୍ରୀୟ ଅଞ୍ଚଳସ୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସରା ସମିତି ଓ ସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆଦିରେ ଜଣେ ଅଗ୍ରଣୀ ସ୍ୱରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ସାମାଜିକ ଆନ୍ଦୋଳନାଦିରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଦେଶବାସୀଙ୍କର ଜଣେ ସୁପ୍ରଧାନ ନେତା ସ୍ୱରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ପ୍ରାଦେଶିକ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ନିକଟରେ ତାହାଙ୍କର ସବିଶେଷ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଅଛି ଏବଂ ଏ କ୍ଷମତାପନ୍ନ ଅନରେଷ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ (Hony Magist-rate 1st. Class) ସ୍ୱରୂପ ମନୋମାତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।

ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଅଧିବେଶନର ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ୧୯୧୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଦ୍ୱାଦଶ ଅଧିବେଶନରେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଯୋଗଦେଇ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ— “ବିଶାଖପଟଣ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥିତ କରମାନେ ଓଡ଼ିଆ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶିକ୍ଷାବିଗ୍ରାମୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁ ନ ଥିବା ଅତି ଗୋଚରୀୟ ବିଷୟ ବୋଲି ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଉପଲବ୍ଧ କରିଛି ।”

ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରି ସେ କହିଥିଲେ— ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରି ଆପଣମାନେ ବିଶାଖପଟଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାନୁଭୂତି ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି, କାରଣ ସେଠାକାର ଭାଷାମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆ । ସେମାନଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଉପାଧି ବେହେରା, ମହାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ଜନଗଣନାରେ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଚୁହାନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସରକାର ବାହାଦୁର କହନ୍ତି ଯେ, ‘ତୁମ୍ଭେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ନୁହଁ !’ ଏହାଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କ୍ଷତି କରାଯାଇଅଛି । ସମ୍ମିଳନୀ ପକ୍ଷରୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟକୁ ଅନୁରୋଧ କରାଯାଉ ଯେ ସେମାନଙ୍କୁ ସରକାର ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।

ଯେଉଁ ବୟସରେ ଲୋକେ ଘରୁ ବାହାରିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତିନାହିଁ ସେହି ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ଦେଶକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ଅଭୂତ ମନୋବଳରେ ସ୍ୱପୁର ବିଶାଖପଟଣରୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଯାଏ ଦେଶମାତୃକାର ଆହ୍ୱାନରେ ମାତୃପୂଜା ପାଇଁ ଆସିବାକୁ ତିଳେ ମାଟି କୁଣ୍ଡିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ସେ ମାତୃପୂଜାର ପବନ ଯଜ୍ଞବେଦୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣିଥିଲେ ।

ମନ ବଳରେ ଲୋକ ସାଗର ଯନ୍ତରଣ କଢ଼େପାରେ । ମାତୃପାଦରେ ଅବଳ । ଭକ୍ତି ଥିଲେ ସେହି ଭକ୍ତି ଅନୁରାଗ ଏବଂ ଅନୁରକତାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ-
ଥିଲେ ସେହି ମାତୃଭକ୍ତିର ଆକର୍ଷଣ ପୂର୍ବକ ଠାଣି ଆଣେ । ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନୁରକତା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

ନବମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀ, କାବ୍ୟମୋଦୀ, କବି ଲେଖକ, ଚିନ୍ତକାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିନୟ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ବିରଚିତ ପୁସ୍ତକାବଳୀର ବିବରଣ ନିମ୍ନରେ ଓଦଣିତ ହେଲା ।

ତେଲୁଗୁ ପୁସ୍ତକ

“ଶ୍ରୀନିବାସ କଲ୍ୟାଣ ନାଟକ”—ଏ । କର୍ଣ୍ଣାଟୀ ଭାଷାର ତେଲୁଗୁ ଅନୁବାଦ । କୌଣସି କାରଣରୁ ବିଷ୍ଣୁ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କର ବିଚ୍ଛେଦ ଘଟିଲା । ଉଭୟେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରହିଲେ । କିଛି କାଳ ପରେ ବିଷ୍ଣୁ ଶ୍ରୀନିବାସ ନାମରେ ଏବଂ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପଦ୍ମାବତୀ ନାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ବିବାହ ପର୍ବରେ ଦୁହଁଙ୍କର ପୁନର୍ମିଳନ ହେଲା । ଏହାହିଁ ନାଟକର ମୂଳଆଖ୍ୟାନ । ଏହି ସୂତ୍ରକର ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ହୋଇଅଛି । ପୁସ୍ତକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରମୁଖ ଆଶ୍ରୟ କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭୂପୂର୍ବୀ ପ୍ରଶଂସା କରି ଅଛନ୍ତି ।

“କୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ଚରିତମ୍”—ଏହା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ତେଲୁଗୁ କାବ୍ୟ । ମାତୃଗୁଳ ରଜ୍ୟର ରାଜା କୃଷ୍ଣ ଭୂପତି ଦେବଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ସଭା ପଣ୍ଡିତ ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଗତା ପୂର୍ଣ୍ଣପ୍ରକାଶ କବି ଏହି କାବ୍ୟର ରଚକ । ତାଙ୍କ ପୌତ୍ର-ଙ୍କଠାରୁ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଏହାର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । କାବ୍ୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କର ସଖ୍ୟାଭାବ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । କାବ୍ୟର ଭାଷା ଅତି କଠିନ ଏବଂ ଦୂର ଅର୍ଥବୋଧକ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସରଳ ଅର୍ଥ, ଭାବାର୍ଥ ଏବଂ ବିଶଦ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସହ ତାହାକୁ ସୁବୋଧ୍ୟ

କରି ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି କାବ୍ୟ ମାସ୍ତ୍ରୀଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବି.ଏ. କ୍ଲାସରେ ୧୯୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପାଠ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିଲା । ତହିଁପରେ ୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏମ୍.ଏ. କ୍ଲାସର ପାଠ୍ୟ ହେଲା । ଏହିପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ହାବା ଆଇଁ ସାହିତ୍ୟରେ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଆସନ ଅତିଥିତରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଲା ।

“ମାନବଜା ଚରିତମ୍”—ଏହା ଶ୍ରୀ ଏ ତେଲୁଗୁ ନାଟକ । ଏହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ୧୯୦୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହି ପୁସ୍ତକ ମାସ୍ତ୍ରୀଜ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଇ.ଏ. କ୍ଲାସର ପାଠ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ସାଧାରଣର ବିଶେଷ ଆଦୃତ । କଳିଙ୍ଗରାଜା ମାଧବ ବର୍ମାଙ୍କ କୁମାର ଗୋପାଳ ବର୍ମା ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ—
 “ଯେଉଁ ରାଜକନ୍ୟା ତାଙ୍କ ପ୍ରେମର ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେବେ, ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପତ୍ନୀରୂପେ ବରଣ କରିବେ” । ଅନେକ ରାଜକନ୍ୟା ଏ ବିଦ୍ୟା ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରୀକ୍ଷାରେ କୁମାର କର୍ଣ୍ଣାଟ ଦେଶର ରାଜା କେଶବ ବର୍ମାଙ୍କ ବିଦ୍ୟୁତ୍ତୀକନ୍ୟା ମାନବଜାଙ୍କ ମନୋମାତ୍ର କରି ବିବାହ କରିଥିଲେ । ପରେ ମାନବଜା ଦୁଷ୍ଟ ଶ୍ୱେତଦ୍ରାବ ଅପହୃତ ହେଲେ, ମାଧବ ନିଜର ଅସାଧାରଣ ସଙ୍ଗର ତେଜରେ ଅପୂର୍ବ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ସାହାସ ଦ୍ୱାରା ଦୁଷ୍ଟ ତତ୍ତ୍ୱରୁ ଦୂରୀକୃତ କରି ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଳିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାହିଁ ନାଟକର ସ୍ଥୂଳ ବୃତ୍ତାନ୍ତ । ମାନବଜାର ଚରିତ ଚିନ୍ତଣରେ କବି ଅନିବାର୍ତ୍ତମୟ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚ୍ଛେଦ ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କବି ଆଖ୍ୟା ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି ।

“ମାତୃଶକ୍ତିତତ୍ତ୍ୱ”—ଏଥିରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମାତ୍ର କବିତା ଅଛି । ତାହା ସୁଚିନ୍ତିତ ଏବଂ ଶିକ୍ଷୋପଦେଶପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ପୁସ୍ତକ ଶ୍ରୀ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାର ଚାଟକ୍ୟ ଆଖ୍ୟା ଲଭିର ଉପଯୁକ୍ତ । ଏ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ମାସ୍ତ୍ରୀଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍କୁଲପାଠ୍ୟ ରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ।

“ଗୋବିନ୍ଦ ମଞ୍ଜରୀକାବଳୀ”—ଏହା ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ “ମୋହମୁଦ୍-ଗରର ତେଲୁଗୁ ଅନୁବାଦ । ମୂଳ ସଂସ୍କୃତ ବୃତ୍ତରେ ଲିଖିତ । ଏହାର ଦୁଇ-ଗୋଟି ସଂସ୍କରଣ ହୋଇଯାଇଅଛି ।

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟଘାତ “ଶ୍ରକୃଷ୍ଣ ଗୀତବ୍ରତ” ନାମରେ ଆଉ ଖଣିଏ ତେଲୁଗୁ ପୁସ୍ତକ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କ ସାରସ୍ୱତ ଲେଖନରୁ ଉତ୍ତର ହୋଇ ଅଛି । ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଅଧିକାଂଶ ଲେଖା ଧର୍ମମୂଳକ ଏବଂ ଶାନ୍ତିରସାନ୍ୱିତ ।

ଓଡ଼ିଆପୁସ୍ତକ

“ଭଗବତ୍‌ଗୀତାମାହାତ୍ମ୍ୟ” — ଏହା ନବାକ୍ଷରୀ ଭଗବତ ବୃତ୍ତରେ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭଗବଦ୍‌ଗୀତାର ଉତ୍କଳାନୁବାଦ । ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏହା ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକ ।

“ସଙ୍ଗୀତଶ୍ରୀରାମାଧବ ନାଟକ” — ଏଥିରେ ବସୁକାଙ୍କର ମାନଭଞ୍ଜନ ବୃନ୍ଦା ନାଟକାକାରରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ପାଞ୍ଚପାଞ୍ଚିକର ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ କଥୋପକଥନ ଏ ନାଟକର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏବଂ ନୂତନତ୍ୱ । କବି ଯମକ, ଅନୁପ୍ରାସର ଭଣ୍ଡାର ଲୁଣ୍ଠନ କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱଭାବୋକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଅତିସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସମୀଚୀନ । ଏହି ନାଟକ ଖଣି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅନେକ ଥର ଅଭିନୀତ ହୋଇ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରିଅଛି । ଏହା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀର-ମୋହନ ସେନାପତି କହିଅଛନ୍ତି, “ଭୁବ୍ଧର କବିତ୍ୱ ବ୍ୟାମାଧବ ନାଟକ ପଢ଼ି ଜ୍ଞାନକରେ ମୋର ଜୀବନ ସାର୍ଥକ ।” କବିଗୁରୁ ରାଧାନାଥ ରାୟ ମଧ୍ୟ ଏ ନାଟକର ପଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସା କରିଅଛନ୍ତି । ଏହାର ଅନେକ ସ୍ଥାନର ସୂକ୍ଷ୍ମ ସେ ମୁଖେ ମୁଖେ ଆବୃତ୍ତ କରୁଥିଲେ ।

“ଶ୍ରୀଗୋବିନ୍ଦ ମଞ୍ଜିରକାବଳୀ” — ଏହା ମୋହମୁଦ୍‌ଗରର ଉତ୍କଳା-ନୁବାଦ । କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମୂଳ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକର ବୃତ୍ତରେ ଲିଖିତ । ଏମନ୍ତ କି ଭାଷାଶ୍ଳୋକରେ ସଂସ୍କୃତଶ୍ଳୋକର ଘୋବଳୀ ଅବିକଳ ଉଦ୍ଧାର କରି ସଂସ୍କୃତର ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରାଯାଇଅଛି । ଏହା ଦୁର୍ବଳତା ନୁହେଁ, କବିଙ୍କର ସାଧୁତା । ଏ ଖଣ୍ଡିକର ମଧ୍ୟ ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ।

“ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ସନ୍ଧ୍ୟାପ୍ରୟୋଗ” — ଏହା ହିନ୍ଦୀନିଷ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମମାନଙ୍କର ଅବଶ୍ୟ ପାଠିତବ୍ୟ । ଏଥିରେ ଶୁକ୍ଳ ଯଜୁର୍ବେଦୀୟ ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନାଦି ବିଦେ ଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହୋଇଅଛି । ବିଦିମ ଦେବ ବର୍ମା ମୋହଦୟ ଯଦିୟ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ରାହ୍ମଣଭାବପନ୍ଥ । ତାଙ୍କର ଗୌର, ସଦାଗୁର ଏବଂ ହିନ୍ଦୀ-ନିଷ୍ଠତା ଅନେକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପକ୍ଷରେ ଅନୁକରଣୀୟ ।

“ଦ୍ଵିନୀଚମନ ବିଧାନ” ଏ ଖଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥେତି ଶ୍ରେଣୀୟ ପୁସ୍ତକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ଳୋକର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ଦିଆଯାଇ ଥିବାରୁ ବିଷୟ ସୁବୋଧ ହୋଇଅଛି । ଶିବିଧ ଆଚମନର ବିଧିବିଧାନ ଏଥିରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଜ୍ଞାନ ଗାର ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ପୁରୋହିତଦ୍ଵାରା ଯିଦ୍ଵାକର୍ମ କରାଇ ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜେ ମଧ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ପଢ଼ି ଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମତେ କର୍ମାଦି କରନ୍ତି । ପୁରୋହିତବିଦ୍ୟାରେ କୌଣସି ବିଜ୍ଞ ବିଚକ୍ଷଣ ପୁରୋହିତ ତାଙ୍କଠାରୁ ବଳିପଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ବୋଧ ହୁଏ ସେ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରେ ସୁବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଥିଲେ । ପଇତା କେତେ ଶିଅ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଚିହ୍ନ ନୁହେଁ—ଯେ ବ୍ରହ୍ମଜ୍ଞାନରେ ନିପୁଣ ସେହି ଏକା ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଦବୀରାଜ୍ୟ । ଶମ, ଦମ ଆର୍ଜବ ତିଷ୍ଠାଷା ପ୍ରକୃତ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଭୂଷଣ । ପ୍ରକୃତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜଳଠାରୁ ଶୀତଳ ଏବଂ ଅଗ୍ନିଠାରୁ ତେଜସ୍ଵୀ । ଶୁଆପକ୍ଷୀ ପରି ଅନଗଳ ମନ୍ତ୍ର ଆଦୃଷ୍ଟି କରିପାରିଲେ କେହି ପୁରୋହିତ ନାମର ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରର ଅର୍ଥ ବୁଝିବା ଶକ୍ତି ଧାରଣା କରିବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ଅଶୁଦ୍ଧ କନ୍ୟା ବିଜଳାଙ୍ଗ ଭାବରେ ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି । ମହାପାତ୍ର, ଏ କଥା ଅନେକ ତଥାକଥିତ ପୁରୋହିତ ଗୋସାଇଁ ଜାଣନ୍ତି ଏ ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ଏ କାଳରେ ପୁରୋହିତର ବର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞାନସ୍ଥାନ ମୁଖ୍ୟ ପୁଷ୍ପ ବି ପୁରୋହିତ ହୁଏ, ଏହା ଧର୍ମ କର୍ମ ପକ୍ଷରେ ଅତି ମାରମ୍ଭକ ।

“କାଦମ୍ବରା କଥାସାର”—ଏହା ମହାକବି ବାଣଭଟ୍ଟଙ୍କ ବିରଚିତ ସଂସ୍କୃତ କାଦମ୍ବରା କାବ୍ୟର ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟାନୁବାଦ । ଲେଖା କଠିନ; ମାତ୍ର କବିଭୂଷଣ । ଏହା ଗଦ୍ୟ ହେଲେ ହେଁ କବିତାମୟ । ଏହାକୁ ଗଦ୍ୟକାବ୍ୟ କହିଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । କବି ବିହମ ଦେବଙ୍କ ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ—“ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟମୟଂ କାବ୍ୟଂ” । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଚାକ୍ୟକୁ ଲମ୍ବାତୈତ୍ତୀ ପଦବିନ୍ୟାସ ଦ୍ଵାରା ଯେପରି ବଢ଼ାଇପାରିନ୍ତି, ସେହିପରି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଧ୍ୟ କରି ପାରିନ୍ତି । ଅଳ୍ପ କଥାରେ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ଗଭୀର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବା ତାଙ୍କର ବିଶେଷତ୍ତ୍ଵ । କାଦମ୍ବରା କାବ୍ୟର ବିଷୟାବଳୀକୁ ସେ ସାମାନ୍ୟ ୨୭ ପୃଷ୍ଠାବିଶିଷ୍ଟ ପୁସ୍ତକରେ ସମାପ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ଅଳଙ୍କାରର ବୈବିଧ୍ୟ, ରଚନାର ପାରିପାଟ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ ଉପସ୍ଥେତି । ଏ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ ଶେଷ ହୋଇଯିବାରୁ “ଆଶା” ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶିଶୁଭୂଷଣ ରଥ ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କର ଅନୁମତି ନେଇ ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ।

“ଶ୍ରୀ ଭୁଲସୀ ବିହମ ବମାୟୁଣ”—ଭକ୍ତିବେଦୀ ସାଧକପ୍ରବର ମହାତ୍ମା ଭୁଲସୀ ଦାସଙ୍କ ହୃଦୀ ବମାୟୁଣର ଏହା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶ୍ରେଣୀଭାବ । ଏ ପୁସ୍ତକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାକ୍ଷର କବିତା ରୂପରେ ରଚିତ । ପ୍ରକାଶ୍ଟ ମୂଳ ପୁସ୍ତକର କେତେକାଂଶ ଅନୁଦିତ ହେଲପରେ ଅନ୍ୟର ଅନୁବାଦିତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୁଲସୀ ବମାୟୁଣ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସେହି ହେତୁ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଆଉ ଅନୁବାଦ ନ କରି ଶାନ୍ତ ହେଲେ । ସେହି ଆଂଶିକ ଅନୁବାଦରୁ ମଧ୍ୟ କେତେକ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ଅବଶିଷ୍ଟ ଆଦି-କାଣ୍ଡଟି ମାତ୍ର ଖଣ୍ଡିତାବ୍ୟାକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ପୁସ୍ତକର ମୂଳ ନାମରେ ନିଜର ନାମ ଯୋଗକରି ଶ୍ରୀ ଭୁଲସୀ ବିହମ ବମାୟୁଣ ବୋଲି ଅନୁବାଦ ପୁସ୍ତକର ନାମ କରଣ ହୋଇଅଛି । ଏ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ସ୍କୁଲ ସମ୍ମୁଖରେ ୧୦୦୦ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଅଛି ।

“ସରସ ଗୀତାବଳୀ”—ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ଅବତର ଯମୟରେ ଅନେନ ଖଣ୍ଡ କବିତା, ଧର୍ମସଙ୍ଗୀତ, ପ୍ରବ, ଜଣାଣ, ଚୌପାଞ୍ଚ, ତତ୍ତ୍ୱମାଳୀ ଏବଂ ଧନ୍ଦା ପ୍ରଭୃତି ଲେଖିଥିଲେ । ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ଅଯତ୍ନରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଅଛି । ଅବଶିଷ୍ଟ ଯାହା ଥିଲା ତାହା ସଂଗ୍ରହ କରି ତାଙ୍କ ପୁରୋହିତ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ନିର୍ଦ୍ଦାର୍ଯ୍ୟ ଯତ୍ନିତ ମାଳମଣି ରଥଶର୍ମା ପୁସ୍ତକାଳୟରେ ଛାପା କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି କବିତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ସାମୟିକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷିକା-ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପୁସ୍ତକରେ ମୋଟ ୩୫ ଗୋଟି କ୍ଷୁଦ୍ର କବିତା ଅଛି । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସେଥିରୁ କେତେକ ନିଜ ନାମରେ ଏବଂ କେତେକ ତାଙ୍କର ପରମାତ୍ମା ସ୍ୱର୍ଗେନ୍ଦ୍ରମଣି ଦେବୀ ଏବଂ ଅନ୍ଧ ଦେବୀଙ୍କ ନାମରେ ଗ୍ରଣିତ କରିଅଛନ୍ତି । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଜଣେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଙ୍ଗୀତ ବିଶାରଦ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ସଙ୍ଗୀତରେ ତାନ, ମାନ, ଲୟ ପ୍ରଭୃତିର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

“ଭକ୍ତିରତ୍ନମାଳା”—ଏହା ଖଣ୍ଡିଏ ଶ୍ଳୋକ ଏବଂ କବିତା ପୁସ୍ତକ । ଉପଯୁକ୍ତ ପୁରୋହିତ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଯୁକ୍ତ ମାଳମଣି ରଥଶର୍ମାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂଗ୍ରହ ଏବଂ ପ୍ରକାଶିତ । ଏଥିରେ ନାନା ଦେବଦେବୀଙ୍କର ପ୍ରବ, ଘୋଷ କବଚ, ଚୌକିଶା, ଚୌପାଞ୍ଚ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ୬୮ ଗୋଟି ସ୍ୱସ୍ତୁତ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଅଛି । କବିତାଗୁଡ଼ିକ ଧର୍ମସ୍ତବ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ । ଏ ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ଭକ୍ତି ରସାନ୍ତରିତ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିକାବ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠା ପବନ ପ୍ରେମ ଜ୍ୟୋତିରେ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ । ଧର୍ମକାମୀ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନସ୍ୱରୂପ ଏବଂ ପୂଜା କୋଥଳ

ପରି ପବନ ଉପାଦାନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏଥିରେ ଯାହା ଅଛି ଦେବ ନିର୍ମାଣ୍ୟ
ପରି ସବୁ ପବନ, ସବୁ ମଧୁର । ସଂସ୍କୃତ ରଚନା ଗୁଡ଼ିକ ଅସାଧାରଣ
ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ କବିଙ୍କର ଅଗାଧ ସଂସ୍କୃତଜ୍ଞାନର ଫଳରୂପ । ପୁରୋହିତ
ପଣ୍ଡିତ ନାଳମଣି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମହାଶୟ ଏ ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ପ୍ରକାଶ କରି ନିଜର ନାମ
ଧନ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ରଚକ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରକାଶକର ଦାୟିତ୍ବ ଅଧିକ, ଏହା
ବୋଲିବା ଅତିବାଦ ମାତ୍ର । ସେ ଏହା ସଂଗ୍ରହ କରି ପ୍ରକାଶ କରି ନ ଥିଲେ
ଉତ୍କଳ ଦେଶ ଏ ବିଶୁଦ୍ଧ ଅମୃତ ପାନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ସେ ଜଣେ
ପ୍ରଗଣ ଜହ୍ନର, ଏ ମହାର୍ତ୍ତ ରତ୍ନକଣିକା ଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ବୁଝିପାରି ଇତିହାସ
ବିଶିଷ୍ଟ ମହାବୀରଙ୍କ ସଂଗ୍ରହ କରି ମାତୃସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରରେ ସାଜି ରଖିବାର
ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ହେତୁ ସେ ନମସ୍ୟ ଏବଂ କୃତଜ୍ଞତା ଭାଜନ ।

“ଲୋକ ହିତତ” — ର ଆଦର୍ଶ ପୁସ୍ତକାଦ ଗୁଡ଼ିକ ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ ।
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଣ ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱ ତାହାର ଭିତରେ ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ସେ
ଗୁଡ଼ିକ କୈବଲ୍ୟକଣିକା ଭୂମି ପବନ ଏବଂ ଦୁର୍ଲଭ ।

“ରତ୍ନବର୍ଣ୍ଣନ” — ପୁସ୍ତକ କ୍ଷୁଦ୍ର ହେଲେହେଁ ମହତ୍ତ୍ୱରେ ହିମାଳୟଠାରୁ
ବଡ଼ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରରେ ତାହା ଖଣ୍ଡି ଏ ସ୍ୱରୂପ । ତାହାର ବିମଳ
ଜ୍ୟୋତିରେ ସାହିତ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଆଲୋକିତ ।

ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକମାନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀର ପାଠ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ
ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଯାହାର ଉପାଦେୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ଲବ୍ୟପ୍ରତିଷ୍ଠକଙ୍କ
ଏବଂ ପଣ୍ଡିତମଣ୍ଡଳୀ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ଉଚ୍ଚ ମନ୍ଦବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ
ପୁସ୍ତକର ସମାଲୋଚନା କରିବା ଧୃଷ୍ଟତା ମାତ୍ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସଂକ୍ଷେପର ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକର
ପରିଚୟ ମାତ୍ର ଦିଆଗଲା । ଦୋଷ ସୂଚିର ବିଭିନ୍ନ ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ପୃଷ୍ଠା କିଏ
ବା ପୃଷ୍ଠାରେ ଦୋଷଗୁଣ୍ୟ । ସବୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ହୋଇଥିଲେ ଦୋଷ ଗଣ ଅଭି-
ଧାନରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥାଆନ୍ତା ନାହିଁ । ସୁନ୍ଦରର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲେଖକ ଅବକାରହୀନ
ରଚନା-ପ୍ରଦାନ ଚନ୍ଦ୍ରର ସୁଦ୍ଧା ଦୋଷ ଅଛି, ଅନ୍ୟ କଥା ବା କିଏ ପଢ଼ିଲେ ।
ସେହି ଦୋଷ ହେତୁ ଚନ୍ଦ୍ରର ନାମ ଶଶାଙ୍କ ହୋଇଅଛି । ସର୍ବତ୍ର ଦୋଷଗୁଣର
ସମାବେଶ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଗୁଣ ଗ୍ରହଣୀୟ ଏବଂ ଦୋଷ ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ ।
ଅସାର ପଦାର୍ଥ ଯାହା ଗୁଞ୍ଜିଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା କେହି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ରସ

ଏବଂ ଚୁପ୍‌ଚାପ ଉଭୟ ଇନ୍ଦ୍ରିୟର ଉପାଦାନ; ମାତ୍ର ସମସ୍ତେ ରସ ଆସ୍ବାଦନ କରି ଆସାର ଚୁପ୍‌ଚାପକୁ ଘୋଷାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର ମଧୁସୂଦୃଢ଼ି ଚରିତ୍ରା ଉଚିତ, ମସିକା ବୃତ୍ତି ନିନ୍ଦନୀୟ । ବର୍ଣ୍ଣିତ ପୁସ୍ତକାଳୀରେ ଫେର୍ଡ଼ିନାନ୍ଦ ସମାନ୍ୟ ଦୋଷ, ସୂଚି ବା ଭ୍ରମ ଆଇପାରେ । ତାହା ଆଉ ପଛକେ ବହୁଳ ଗୁଣ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଉପେକ୍ଷଣୀୟ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ୧୮୮୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଞ୍ଚ ୪୭ ବର୍ଷ କାଳ ବିଶାଖପଟଣରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଯେତେ ଯେତେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ଜଣକର ସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ସେ ବହୁ ରୂପରେ, ବହୁ ହସ୍ତରେ କାର୍ଯ୍ୟଲିପ୍ତ ଥିଲେ । ନିଜର ତେତେ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ନ ଥାଏ; ସୁତରାଂ ସବୁବେଳେ ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କର ବ୍ରତ ହୋଇଥାଏ । ଜାତୀୟ ଅଭ୍ୟୁଦ୍ଧାନ ଚିନ୍ତା ସର୍ବଦା ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜାଗରୁକ ଥାଏ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଅଛି । ସ୍ଥାନୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଅଭାବ, ଅସୁବିଧା ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ସେଥିରେ ପ୍ରତିକାର ପ୍ରତି ରାଜପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ତେଣେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟର ସହାୟତା କରୁଥିଲେ, ଏଣେ ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅମ୍ବସମ୍ପରଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କର୍ମମୟ ଜୀବନ ସଂସାର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କୁ କର୍ମରେହିଁ ଆବଦ୍ଧ ରଖିଥିଲା । ଯେନାପରି ବ୍ୟାୟାମର ଯଥାର୍ଥ ଗାଇଅଛନ୍ତି—“ଏହିପରି ଜଣେ ଯେବେ ଥାଆନ୍ତେ ଉତ୍ତରେ, ବୁଲୁଥାନ୍ତି ମୁହଁ ହାତ ପକାଇ ନିଶ୍ଚରେ ।” ବାସ୍ତବରେ ଏହିପରି ଅନ୍ତରଃ ଦଶଜଣ କର୍ମପ୍ରାଣ ପୁରୁଷ ଥିଲେ ଦେଶର ଏବଂ ଜାତିର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ଆକାର ପାରଣ କରିଥାନ୍ତା । ନିଜର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଉନ୍ନତ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଗାନ, ଦୁଃଖୀ, ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ଗ୍ରାସ, କବି ଓ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ତାହାଙ୍କୁ ହିଁ ଏହା ପଚାନ୍ତର । ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ହୃଦୟ ସଂସ୍ପାଦନରେ ବସାଇ ଦେଇ ଭୁଲି ପୂଜା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିବ । ସେ ରଜା ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅବିଜ୍ଞସାଧାରଣ ତାଙ୍କୁ ରାଜସମ୍ମାନରୁ ବଳି ସମ୍ମାନ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆବାସ ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଦମ୍ୟ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ଜ୍ଞାନ ପିପାସା, ସାହିତ୍ୟସେବା, ଦେଶସେବା ଯେ କୌଣସି ଦେଶର ଯେ କୌଣସି ଯୁବକ ପକ୍ଷରେ ଶୁଭଦର୍ଶ ଏବଂ ସର୍ବଦା ଅନୁକରଣୀୟ । ଉତ୍କଳ ଦଶମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଶାନ୍ତ ନିଶା ପରି ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ଘାରିଥିଲା । ତେତେତେଲେ ଜୟଧ୍ବର ପରି ଗୋଟାଏ ରାଜ୍ୟ ତାଙ୍କ ହାତରେ

ଥିଲେ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆନ୍ଦୁର ପ୍ରବଳତାରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରି
ଥାଆନ୍ତା । ଦକ୍ଷିଣୋତ୍ତର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦୁଇପକ୍ଷରେ ଜାତୀୟତାର ଅକ୍ଷୟ ଶାନ୍ତ
ସେହି ଏକା ସର୍ବପ୍ରଥମେ ବଢ଼ିବା କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍କଳ ଜାତୀୟ
ଜାଗରଣ ତାଙ୍କର ଯୋଗୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଅଛି ।

ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ନୈତିକ ସାହସ ଅସାଧାରଣ । ସ୍ୱସ୍ଥ କଥା
କହିବାକୁ ସେ ବାସ୍ତବରେ ବିକ୍ରମକେଶରୀ ପରି ତେଜସ୍ୱୀ । ପଞ୍ଚାଶି ଆଦିନାୟେଶ
ଶାସ୍ତ୍ରୀ ନାମକ ଜଣେ ଆତ୍ମ ପଣ୍ଡିତ “ବାହ୍ୟାୟନ କାମସୂତ୍ର” ଆଖ୍ୟାତ ଖଣ୍ଡ ଏ
ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ବୃତ ଗ୍ରନ୍ଥର ତେଲୁଗୁ ଅନୁବାଦ ପୁସ୍ତକାଳରେ ପ୍ରକାଶ କରି-
ଥିଲେ । ପୁସ୍ତକର ଆକାର ପ୍ରକାଶ୍ଟ, ମୂଲ୍ୟ ଦଶଟଙ୍କା । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର
ସେହି ପୁସ୍ତକକୁ ଅଗ୍ନିଶିଳ ପୁସ୍ତକ ଜ୍ଞାନରେ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କଲେ ଏବଂ ଅନୁବାଦକ
ପଣ୍ଡିତକୁ ଦଣ୍ଡିତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ
ଉକ୍ତ ବିଷୟ ପାଠକର ସରକାର ଆଦେଶର ତୁମ୍ଭକୁ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ ଏବଂ
ସମାଲୋଚନା ଦ୍ୱାରା ପୁସ୍ତକ ଅଗ୍ନିଶିଳାବର୍ଜିତ ବୋଲି ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରମାଣ ବଳରେ
ସରକାରଙ୍କ ମତ ଖଣ୍ଡନ କଲେ । ତେତେବେଳେ ସରକାର ନିଜର ଭ୍ରମ
ବୁଝିପାରି ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ବାଜ୍ୟା ଗ୍ରନ୍ଥ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ
ଫେରିବ ବୋଲି, ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ କଳଙ୍କମୁକ୍ତି ହେଲା । ଏହି ଅସାଧାରଣ
ଉପକାରର ପ୍ରତିଦାନ ସ୍ୱରୂପ ବିପନ୍ନକୁ ଆତ୍ମ ପଣ୍ଡିତ ସୁଦୂର ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ
ବିଶାଖପଟଣ ଆସି ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାଣର କୃତଜ୍ଞତା
ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଆସନ୍ତା ରାଜଦଣ୍ଡରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭକରି ସେ ନବଜୀବନ ଲାଭ
ଭୂଲ୍ୟ ମଣିଥିବେ । ଏଭଳି ନିର୍ଭୀକ ସତ୍ୟପ୍ରାୟତା ଏବଂ ଅସାଧାରଣ ଉପକାରର
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ କେତେ ଜଣ ଦେଖାଇବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି ?

କର୍ମଶୀର ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ସହାୟକ ବିଶେଷ
ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ବିଶାଖପଟଣ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଘୋର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଉପସ୍ଥିତ
ହେଲା । ଖାଦ୍ୟ ଶସ୍ୟ ଅଭାବରୁ ଲୋକେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଜିଲ୍ଲା
କଲେକ୍ଟର ମାଲ ପ୍ରଦେଶ ମାଲକାନଗିରିରେ ଥିଲେ । ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ନଗ୍ନ କବଳ ମୁଖି ଦେଖି ଶତ, କାନ୍ଦୁ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଅନନ୍ୟା-
ଧାୟ ହୋଇ ସେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଲୁଟି ସାହେବଙ୍କୁ ତାରଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ

ଜଣାଇଲେ । ଶରଣ୍ଠର ସେହି ତାର ପାଇ କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ଯଥାସ୍ଥିତି ବିଶେଷ-
ପଦ୍ମ ପିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ତତ୍ତ୍ୱ କଲେକ୍ଟର ଗୋଲରେ ବିଶେଷପଦ୍ମ
ଆସିଲେ । ମୁହୂର୍ତ୍ତ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଲେଖକଙ୍କୁ ନେଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ
ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ । କଲେକ୍ଟର ସାହେବ ଗାଡ଼ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି କହିଲେ
—“ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କାହିଁ, ଆପଣ ତ ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକେ ସୁଖରେ
ଆନନ୍ଦରେ ଥିବା ପରି ଗୋଧ ଦେଉଅଛନ୍ତି, ଆଉ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷଟା ପୁଣି କେଉଁଠି
ରହିଛି ?” କବି ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଏହି ଛଲୋକ୍ତି ଶୁଣି ବିନୟବୋଲା ଦୃଢ଼
ସ୍ୱରରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ—“ଆପଣ ଏ ଷ୍ଟେସନରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସାକ୍ଷାତ ପାଇ
ପାରିବେ ନାହିଁ । କାଲି ଆପଣଙ୍କ ବଙ୍ଗାଳାଠାରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସ୍ୱରୂପ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖି
ପାରିବେ ।” ଏହା କହି ସାହେବଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଘରକୁ ଆସିଲେ ।
ତତ୍ତ୍ୱ ପର ଦିନ ପ୍ରାୟ ୨୦ ହଜାର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପୀଡ଼ିତ ଲୋକଙ୍କୁ ନେଇ ସାହେବଙ୍କୁ
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ପ୍ରତିମୁଖି ଦେଖାଇ ଦେଲେ । ସାହେବ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ
ରକ୍ଷାସର ଶ୍ରେଣୀ ମୁଖି ଦେଖି ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କର ହୃଦୟ ଦୟା ଏବଂ
ସମବେଦନାରେ ସଜଳହୋଇ ଉଠିଲା । ତତ୍ତ୍ୱ ସେ ଚେଷ୍ଟାକୁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ
ବସ୍ତା ଚାହିଁବା ପାଇଁ ମଞ୍ଜୁର କଲେ । ପରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦମନର ଉପଯୁକ୍ତ
ପ୍ରତିକାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ
ଅଭିବାଦନାୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ପରି ସକଟ ସମୟରେ ସହାୟତା କରି ସେ
ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟର ପ୍ରୀତିଭାଜନ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀରାଜ ସରକାର ତାଙ୍କ
ଗୁଣ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ୧୯୧୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କୁ ଶାନ୍ତି ଏ ମାନ-
ପତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସରକାର ତାଙ୍କୁ କି ଭଲ ଛାଡ଼ା ଏବଂ ଆଦର
କ୍ଷେତ୍ରେ ଦେଖନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରତ୍ୟାପତନ ଶାନ୍ତି ସେଥିର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନିଦର୍ଶନ । ଯୋଗ୍ୟ
ପାତ୍ରରେ ଅର୍ପିତ ହେଲେ ରାଜଦଣ୍ଡ ଉପାଧାର ଗୌରବ ବଢ଼େ । ସେହି ସାର୍ବ-
ପ୍ରତିକଟ ଶାନ୍ତି ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଘୋଷିତ ହେଲା ।

ସାର୍ବପ୍ରତିକଟ

Madras

12th December 1911.

By command of His Excellency the viceroy
and Governor General in Council, this certificate

is presented in the name of his most Gracious Majesty, King George V. Emperor of India on the occasion of His Majesty's coronation darbar at Delhi.

To

M. R. Ry. Shri Vikram Deo Varma Garu, son of Shri Krishna Deo Garu in recognition of his charities and encouragement of scholarship.

Sd A. Stewart.

Ag. Chief Secretary to the Government of Madras.

ଆଜ୍ଞା ସମାଜରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ପ୍ରତିପତ୍ତି ସମୟକା । ଆଜ୍ଞା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବେଦଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ବୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଶୁଦ୍ଧ ଏବଂ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ସେମାନଙ୍କ ବେଦଶ୍ଳୋକର ଆବୃତ୍ତି ବାସ୍ତବରେ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ନିରନ୍ତର ଗଜ ମୂର୍ଖ ଯୁଦ୍ଧା ସ୍ବରମୁଖ୍ୟ ମୃଗ ପରି କାନ ଡେଇଁ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ସେ ସ୍ବର ଶୁଣିବାର ଦେଖାଯାଏ । ସେ ସ୍ବର ଭଙ୍ଗୀର ଗୋଟାଏ ଏପରି ମୋହିନୀ ଶକ୍ତି ଅଛି ଯେ ଶ୍ଳୋକର ଅର୍ଥ ବୁଝି ନ ପାରିଲେ ଯୁଦ୍ଧା ସ୍ବର ଶ୍ରବଣର ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରିଦିଏ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଆଧୁନିକ ଉଭୟ ଶ୍ରେଣୀର କବି ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣ ବର୍ମାଙ୍କ ଗୁଣ ଏବଂ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ଓ ଆକୃଷ୍ଟ । ତାଙ୍କର ତେଲୁଗୁଭାଷା ଶୁଣି ଅନେକ ଆଜ୍ଞା ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ତେଲୁଗୁ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି । ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଦେଶୋନ୍ମତ ଓ ଭୂତ ସକଳ ପ୍ରକାର ଯତ୍ନସମିତରେ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଯୋଗଦାନକୁ ଆଜ୍ଞାମାନେ ବାଞ୍ଛନୀୟ ମନେନ୍ତି । ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯୋଗଦେଇ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ, ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ କେତେବେଳେ କୁଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସାମାଜିକ ସଭ୍ୟସମିତିରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ମତ ଆଜ୍ଞା ସମାଜରେ ସାଦର ପରିଗୃହୀତ ହୁଏ । ଆଜ୍ଞାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁଣଗ୍ରାସ୍ତ ଅଛନ୍ତି । ଆଜ୍ଞା ପଣ୍ଡିତମାନେ ସାହୋଦ୍ୟା ଏବଂ ମିତ୍ରଭାଷୀ । ଯୁକ୍ତିଜବା ଖର-ତୁଣ୍ଡର ବି ଅଭାବ ନାହିଁ ସେପରି ଲୋକ ସବୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ବଭାବ ସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ । ୧୯୦୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆଜ୍ଞାକିଛି ସନ୍ନିକମାର ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ

ସେହି ସନ୍ନିଳମରେ କାର୍ଯ୍ୟନିବାହକା ସମିତିର ସଭାପତି ପଦରେ ବରିତ ହୋଇ ବିଶେଷ ଯୋଗ୍ୟତାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରି ଥିଲେ । ପୁଣି ୧୯୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିବା ବିଶେଷ ସନ୍ନିଳମର କାର୍ଯ୍ୟନିବାହକା ସମିତିରେ ସଭାପତି ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବକ୍ତୃତା ସାଧାରଣ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ସାରଗର୍ଭକ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ଦେଢ଼େମ ଏବଂ ଦେଶାନ୍ତରୀୟ ଉତ୍କଳ ରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତି ହୋଇଥିଲା । ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହି ଅଭିଭାବରେ ଭୂରି ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ସ୍ଥାନାନ୍ତରରୁ ସମସ୍ତ ବକ୍ତୃତା ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ, ଅଂଶ ବିଶେଷ ମାତ୍ର ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା । ଏହିପରି ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସଭା, ସନ୍ନିଳମରେ ସେ ବହୁବାର ସଭାପତି ଆସନ ଅଳଂକୃତ କରିଅଛନ୍ତି ।

“ବ୍ରଜିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀ ସ୍ୱରୂପ ଏକ ମହାୟାନ ଐତିହାସିକ ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରୂପେ ଏବଂ ବ୍ରଜିଶ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜଙ୍କ ସହିତ ବ୍ରଜିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଖ୍ୟାତି ଓ ଦାୟିତ୍ୱର ସମାନ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଂଶୀଦାର ସ୍ୱରୂପ ଆନ୍ତ-ମାନଙ୍କର ଦାଗ ଏହି ଯେ, ଅନ୍ତମାନଙ୍କର ମାତୃଭୂମିତାର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯତ୍ନାଧିନ ଅବସ୍ଥାରୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନଭେଗୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶ ପରି ସମାନ ଅଧିକାର ପାଇବା ଉଚିତ । ଏପରି ଧନୀନ ଅଧିକାର ପାଇଁ ସେ ସବୁଥା ଉପଯୁକ୍ତ । ଯଦି ଭାରତବର୍ଷକୁ ଅନ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଏ, ତେବେ ବ୍ରଜିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ-ଶାସନ ଭେଗୀ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ଭାରତବର୍ଷ ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରିବ ଓ ଏହି ସମାନ ଅଧିକାର ତା ପକ୍ଷରେ ସମ୍ମାନଜନକ ହେବ, ନଚେତ ତାହା ଅସମ୍ଭବ ।”

୧୯୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଗୋଦାବରୀ ଜିଲ୍ଲାନ୍ତଃପାତ୍ର “ଜନ” ଗ୍ରାମରେ “ଆନ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦ”ର ଦ୍ୱାଦଶ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଉକ୍ତ ଅଧିବେଶନର ସଭାପତି ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରି ସୁରକ୍ଷିତ ବକ୍ତୃତା ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ଉପସ୍ଥିତ ସଭ୍ୟ ଏବଂ କର୍ମୀ-ମାନଙ୍କୁ ସ୍ତବ୍ଧ ଓ ମୁଗ୍ଧ କରିଦେଇଥିଲେ । ୧୯୬୮ ସାଲରେ ପାରଳାଖେ-ମଣ୍ଡିର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଇତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମୁଖଲିଙ୍ଗଠାରେ ଐତିହାସିକ ସଭାର ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟନିବାହକା ସମିତିର ସଭାପତି ରୂପେ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଭିଭାବଣ ଐତି-

ଦ୍ଵାରିକ ଗବେଷଣା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ଅତି ମୁଲ୍ୟବାନ୍ ବୋଲି ନିରୂପିତ ହୋଇଥିଲା । ସମସ୍ତ ବକ୍ତୃତା ଏହି ସ୍ଵଳ୍ପ ପୁସ୍ତକରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ସୁତରାଂ ଅଗତ୍ୟା ଉପେକ୍ଷିତ ହେଲା । ତାଙ୍କର ବକ୍ତୃତାମାନ ଅନୁଧ୍ୟାନ କଲେ ଜଣାଯାଏ, ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷା ସକାଶେ ସେ ଅନେକ ଥର ବ୍ୟାକୁଳତା ପ୍ରକାଶ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏକାଧିକ ଥର ସେ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ଏବଂ ପ୍ରସ୍ତାବ ମଧ୍ୟ କରି ଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ସମାଜର ଦୁଇଟି ଡେଣା, ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ହେଲେ ପକ୍ଷୀ ଉଡ଼ିପାରେ ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯୁଦ୍ଧବିଭାଗର ସେନାପତି ଏବଂ ସାମାନ୍ତ୍ରୀର ମନ୍ତ୍ରୀପଦ ଲାଭ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉନ୍ନତ କଲେଣି; ମାତ୍ର ଏ ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ବିରଡ଼ କଳିଆ ଲାଗିଲେ କବାଟ କଳି ଘର କୋଣରେ ଲୁଚି ଥରନ୍ତି । ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ ଏହି ବୈଷମ୍ୟର ମୂଖ୍ୟ କାରଣ । ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷିତ ସ୍ତ୍ରୀସଂଖ୍ୟା ମୁକ୍ତିମେୟ, ସେ ଦେଶରେ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ଅଭାବ ନ କହି, ଏକାନ୍ତ ଅଭାବ କହିଲେ ବି ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । ଏହି ଅଭାବଟି ଦେଶର ଗୁରୁତମ ଅଭାବ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସ୍ତ୍ରୀଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତ କାମନାରେ ବହୁତ ଧନ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଖାଲି ସଭା ସମିତିରେ ବକ୍ତୃତା କରି କାର୍ତ୍ତିବ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା ବୋଲି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଜର ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ନିଜେ ରୂପବାନ୍ କରିବା ସକାଶେ ସାଧାରଣରେ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ସେ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ସଂସ୍କାରକ । ସର୍ବବଧି ଆବଶ୍ୟକ ସଂସ୍କାର ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆନୁକୁଲ୍ୟ ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅତି ରକ୍ଷଣଶୀଳ ବୋଲି କହନ୍ତି, ସେମାନେ ଭୁଲ କରନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ମନୋଭାବ ଗୁଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ସର୍ବବଧି ସଂସ୍କାରରେ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ମତ ଏହି ଯେ, “ପ୍ରାଚୀନ ଆଦର୍ଶର ସାର ନେଇ ନୂତନ ଗଠିତ ହେଉ ।” ଯାହା ଦେଶକାଳପାତ୍ରର ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ, ସେ ଭଲ ଉତ୍ତର ଉଚ୍ଛ୍ଵେଷ୍ଟଙ୍କ ସଂସ୍କାରର ସେ ପକ୍ଷପାତୀ ନୁହନ୍ତି । ଯେଉଁ ସଂସ୍କାର ଏ ଦେଶର ଜଳ, ବାୟୁ, ମୃତ୍ତିକାରେ ଉପେକ୍ଷିତ ପାରିବ ନାହିଁ, ସେ ସଂସ୍କାର ଯେତେ ଉଚ୍ଛ୍ଵେଷ୍ଟ ହେଉ ପଛକେ ତାହା ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହେଁ । ଅନେକ କୁସଂସ୍କାର ଆପେ ଆପେ ମରିଯାଉଅଛି । ତାକୁ ମାରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଯତ୍ନର ଆବଶ୍ୟକ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ଲୋକେ ମନ୍ଦ ବୋଲି ଜାଣିବେ, ତାକୁ ବଳେ ବଳେ ଘୃଣାରେ ତ୍ୟାଗ କରିବେ । ବଳ ପ୍ରୟୋଗ ବା ବାଧ୍ୟ ବାଧକତାରେ ସଂସ୍କାର ଚଳାଇବା ନିର୍ବିପଦ ନୁହେଁ; ତାହା ମଧ୍ୟ ଘାତୀୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବିକ୍ରମ ଦେବ ଭାରତବର୍ଷର ବହୁତାଂଶ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରି-
ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଗର୍ଭାଟନଯୁକ୍ତ ବହୁ ଅଭିଜ୍ଞତା ମଧ୍ୟ ଉପାର୍ଜନ କରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିର
ଦିଗରେ ସିଂହାଳେ, ହିମାଳୟ, ମୃଗେଶ, ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, କଲିକତା,
କାଲିକଟ, ବୈଦ୍ୟନାଥ, କାଶୀ, ଚଣ୍ଡୀ, ହୃଦ୍ଯାଗ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ
କୋଟିଫଳ, କାଶ୍ମିର, ଶ୍ରୀକାଳହସ୍ତୀଶ୍ୱର, ଜମ୍ବୁକେଶ୍ୱର, ଅରୁଣାଳେ, ଚନ୍ଦ୍ରମୁନି,
ଶ୍ରୀରାଜମ, ମଦୁରା, ଏବଂ ବନେଶ୍ୱର ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦ୍ୱୀପ ଇତ୍ୟାଦି କରି ବହୁ ସ୍ଥାନର
ବହୁ ବିବରଣ ଅବଗତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମହାତ୍ମା ଗୋଦାବରୀ ପ୍ରିୟ ସଖୀ
ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ଗର୍ଭ ଓଜା ।

ବିକ୍ରମ ଦେବଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ କେବଳ ସ୍ଥାନୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଓ
ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ସ୍ଥାପିତ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏଡ଼େ ଛଦ୍ମ ସୀମାରେ
ଅବଦାନ ନୁହେଁ । ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ଲକ୍ଷ୍ୟ, ଅତି ବିଶାଳ ଏବଂ ଅତି ମହତ୍ତ୍ୱ ।
ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଶିକ୍ଷା, ସଭ୍ୟତାଦି ସବିଧାସଜ୍ଜନରେ ତାଙ୍କର ବିଷ-
ୟରେ ସମାଜର ଚେଷ୍ଟା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଉଲ୍ଲେଖର ଏହି ଶୁଭ ଯୁଗରେ
ଓଡ଼ିଆ ଜାତି କିପରି ଏକତାପୂର୍ବରେ ଅବଦାନ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଠାପୁଡ଼େବ,
ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଦେଶ ମିଶ୍ରରେ ପ୍ରବଳ ଦାଗ ବଜ୍ରାବରେ କିପରି ଧାପଲ୍ୟ
ଲାଭ କରିବ, ଏହାହିଁ ସମାଜର ମୁଖ୍ୟ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟ । ସମାଜର ଏହି
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅସିତ ଅଛି । ସେ ଜାତିଯୁତାର କ୍ରିନ୍ଦସ୍ତରେ ଗଣ୍ଡି
ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛି । ସେହି ସମାଜ ବିଭିନ୍ନ ଶାସନାଧୀନସ୍ଥ ବିଭିନ୍ନ
ଓଡ଼ିଆ ଭାଗମାନଙ୍କୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ
କରାଇ ଦେଇଅଛି । ପରେ ପରେ ପରେ ନିଜର ଭଲ ବୋଲି ଚିହ୍ନିପାରି
ଅଛନ୍ତି; ଏତକ ସାମାନ୍ୟ ଲାଭ ନୁହେଁ । ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଏହି କର୍ତ୍ତୃତାକୁ
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ସ୍ମରଣୀୟ କରି ଶେବ । ଉତ୍କଳର ଭାଗ ବିଶେଷରମାନେ
ତାଙ୍କର ମଣିମୟ ମୂର୍ତ୍ତିସୁବର୍ଣ୍ଣ ଦେଉଳରେ ସ୍ଥାପନ କରି ତାଙ୍କ ଚରଣରେ
ଉକ୍ତପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳ ଅର୍ପଣପୂର୍ବକ ପୂଜା କରୁଥିବେ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା କେବଳ ଦେଶୀୟ ସଭ୍ୟମିତ୍ତରେ
ଯୋଗଦାନ କରି ନ ଥିଲେ; ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅନେକ କମିଶନଙ୍କ
ଅଗରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଜୀବନ ମରଣ ସମସ୍ୟାର କଥା
ବିଶଦ ଭାବରେ ବୁଝାଉଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶା ଦେଶ ମିଶ୍ର ଓ ମୁଖରେ ସରକାର

୧୯୨୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ “ପିଲିପ ଡିପ୍ କମିଶନ” ବସାଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ କମିଶନ ଗଞ୍ଜାମ ଏବଂ ବିଶାଖପଟଣ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ଓଡ଼ିଆ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ମତ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ବିଶାଖପଟଣ ଓଡ଼ିଆ ସମାଜ ପକ୍ଷରୁ ସେହି କମିଶନ ନିକଟରେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସଂକ୍ଷେପେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଜିଲ୍ଲାସ୍ଥ ବିଶିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଯେନି କମିଶନ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ଡେପୁଟିସନ ଦେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଡେପୁଟିସନ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ହୋଇଥିଲା । ମତଦାତାମାନେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣର ଦାବୀ ପରିବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ ।

ବାଲ୍‌ବିବାହ ନିରୋଧ ଆଇନ ବା ସାରଦା ଆଇନ ଜାରିହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମତ ସଂଗ୍ରହ ସକାଶେ ସରକାର ଗୋଟିଏ କମିଟି ନିୟୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହା ୧୯୨୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଘଟଣା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟଦେବ ବର୍ମା ସେହି କମିଟିରେ ବାଲ୍‌ବିବାହ ସଂକ୍ଷେପେ ମତ ଦେଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବିଜ୍ଞାନସ୍ଥ ସରକାର ଦ୍ଵାରା ହିନ୍ଦୁ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ସମାଜ ସଂସ୍କାର ତାଙ୍କର ବାଞ୍ଛି-ମାୟୁ ନୁହେଁ । ବିଶେଷତଃ ଆଇନ ବଳରେ ଧର୍ମରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପକୁ ସେ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ମତରେ କନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ୧୦ ବର୍ଷ କିମ୍ବା ୧୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ବିବାହ ଦେବା ଉଚିତ । ୧୪ କିମ୍ବା ୧୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେମାନେ ସ୍ଵାମୀ ସହବାସର ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରନ୍ତି ।

୧୯୨୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତ ସରକାର କୃଷି କମିଶନ ବସାଇଥିଲେ । ଦେଶୀୟ କୃଷକ କୁଲି ଉନ୍ନତ ଏହି କମିଶନର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ମାନମାୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ଦେଶରୁ ବିଦେଶକୁ କୁଲି ଚାଲିବା ବନ୍ଦବର ଲାଗିଅଛି । କୁଲି ସଂଗ୍ରହ ପାଇଁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଡିପୋ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । କୋରପୁଟ୍ଟ, ପାଟଣାପୁର ଏବଂ ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡିରେ ଏହିପରି ଡିପୋ ଅଛି । ଜୟପୁର ଏବଂ ଗଞ୍ଜାମର ମାଲ ଅଞ୍ଚଳରୁ ଏହି ଡିପୋ ଦ୍ଵାରା ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଆଦିମବାସୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜାତି କୁଲି ଆସାମ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୁ ବଗିଚା ପ୍ରଭୃତିକୁ ପ୍ରେରିତ ହୁଅନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ଭାରତ ସରକାର ଗୋରୁ ବଗିଚା ମାଲିକମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବାର ଜାଣି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ତହିଁର ପ୍ରତିବାଦ କରିଥିଲେ । ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଏତେ ଲୋକ ବିଦେଶକୁ ଚାଲିଯିବାରୁ

ଏ ଦେଶର ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଉଣା ହୋଇଯାଉଅଛି । ସେ ବିଷୟ ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ପ୍ରତିକାର ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଥିଲେ ।

ଯଥା ସମୟରେ ଫିଲିପ୍ ଡିଫ୍ କମିଶନଙ୍କର ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । କମିଶନ ଉତ୍କଳ ଦେଶମିଶ୍ରିତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନୁକୂଳ ମତ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ, ତଥାପି ସରକାର ତୃପ୍ତ ନ ହୋଇ ପୁଣି ସାଧନ କମିଶନ (Simon Commission) ବସାଇଲେ, ମାତ୍ର ଗଭୀର ଦୁଃଖ ଏବଂ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ବିଷୟ-ସାଧନ କମିଶନ ଭଲ ପନ୍ଥା ଧରିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦାବୀର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସପକ୍ଷରେ ମତ ଦେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ରିପୋର୍ଟ ଧରି ଶତ୍ରୁକ୍ତ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ଯେଉଁ ମତ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ, ତାହା ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା —

MADRAS ORIYAS AND THE SIMON COMMISSION

The recommenadtion for a boundary Commission along with a few words of sympathy in the Report of the Simon Commission seems to have caught the imagination of some of our friends. The readers have to realise that the problem of the Oriyas is quite distinct, and separate from the larger one of a federation of India on the basis of linguistic provinces. The object though desirable can not be one for immediate realisation. In this first place a language like Malayalam may not require a province unless the question of the inclusion of her States like Cochin and Travancore also in the federation is solved. The Assamese, after the amalgamation of Bengalee population in the Burma valley in Assam may not be able to stand-for a province Sindh has to be eternally spoon-fed by the Federal Government. Orissa with her $1\frac{1}{2}$ crores of people can not be kept waiting till the proposed Commission sits and decides the general question, no one knows when. Again political leaders in India may not welcome such a commission before the basic political

relations between India and England are decided. The proposal to constitute a commission is thus uncalled for under the present conditions and circumstances.

STILL RECOMMENDATIONS I

We have long passed the stage of recommendations. The readers of Blue Books from 1902 to 1905 will see that the Government of Lord Curzon made their recommendations after a long and elaborate enquiry. The coronation despatches of 1911 speak of the grave injustice done to Orissa and resulted only in creating confusion worse confounded by adding the present political Orissa Division to the newly created province of Bihar and Orissa. The Montford Report made a special recommendation to the reformed Government to take early action regarding Orissa and Bihar as an urgent and immediate case for their consideration. Agitation from the people has been continuous, persistent, vigorous and spread all over the Oriya speaking tracts. public opinion on this question was so strong that the Government of India was obliged to appoint the Phillip—Duff Commission for a detailed enquiry. The Government of Orissa deputed a special officer for the collection of further materials. The Simon Commission appointed a sub-committee to make detailed proposals on this question. Why then a fresh enquiry and the question made a part of the general one of the creation of provinces in India on a language basis ? This, to say the least, is only an attempt to hood-wink public opinion on the plea of an enquiry.

FOR THE ENQUIRY.

The Sub-Committee of Simon Commission seems to have tackled the question neither properly nor fairly so far as their recommendations relate to the

Oriya speaking tracts of Madras. No reason was assigned why the Vizag. Agency as also the Taluks of Sompeta, parlakimidi, and Tekkali in Ganjam are to be excluded from the proposed Oriya province. From a reply given to Sriman Biswanath Das Mahasay to a series of his interpellations, the Government of Madras admitted that figures of Vizagapatam Agency have not been called for, by the Commission and that they had to furnish only such information as was required by them. These prove beyond doubt that the Sub-Committee has not at all considered the necessity of the inclusion of Vizag Agency in the new Oriya Province. In my article published in the "East coast" as also in the Dailies of Madras, I have clearly shown from official reports how the Vizag. Agency is predominantly Oriya a fact recognised by the Government in all its reports and publications. Oriyas form the majority of the population in the Agency. Oriya has been the court language and the language taught to the Khonds ever since the British occupation of the Agency. Again Khonds have all their kinsmen in the adjoining Oriya tributary States and British areas of Orissa. I have quoted Mr. Macpherson and other special officers deputed to the Khond area with their findings that the Oriyas even in the fifties of the last century had as close and intimate a relation with the Khonds as they have today. Some military authorities were also quoted in my letter showing the strategic importance of this proposal. Regrettable therefore, that the inclusion of this extensive and important area should have altogether been omitted by a set of gentlemen who called themselves responsible and earnest.

IMPORTANCE OF THE AREA AND VIEW OF THE ANDHRAS.

The Oriya portion of Vizagapatam Agency consists of about 12000 (twelve thousand) square miles

surrounded on three sides by the Oriya speaking tracts of the Orissa Division, the Oriya Agency tracts of Ganjam and the Tributary States of Orissa. This vast area is being connected with the Railway system connecting the Central Provinces with the sea board at Vizagapatam. The Agency with its vast area of forests, fertile plains and the mineral wealth is bound to play an important part in the economic history at any province to Which it may be attached. If this vast area is to be added to the Andhra province to be you not only decide the entire Khond and Savera population between two provinces, but also undo all the work done during a period of 100 years of British rules and leave a big discontented minority community of Oriyas in the Andhra country which will neither add to their peaceful growth nor be conducive to a peaceful administration. with this view the Andhra leaders never claimed the Vizag Agency for inclusion in the proposed Andhra province. This is seen from the pamphlet published by the Andhra Provincial Committee as also from the written and oral evidence of the Andhra representatives before the Joint Select committee of both Houses of parliament on the Government of India Bill of 1919. Let not any one, therefore, be deceived by the recommendation of the Simon Commission so far as Orissa is concerned. We can not allow scattered limbs of Orissa to be turn as under in the way proposed by a commission which never waited to solve the problem. The proper course for the Oriyas, therefore, is not to accept the recommendations, unless the Oriya speaking tracts of the Vizagapatam Agency are included in the proposed Oriya province.

Vizagapatam
15-1-30

}

Sree Vikrama Deo
Varma

ଦଶମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସ୍ବାମୀନରେତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଅର୍ଥଯୁକ୍ତସାଧେଷ ଉପାଧି ଲଭ ଆକାଞ୍ଛାର ଗୁପ୍ତା ସୁଦ୍ଧା ମାଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ସେହି ଖେତ୍ରରୁ ସେ କୌଣସି କାଉନ୍ସିଲ ଅଥବା ଅସେମ୍ବଲିର ମେମ୍ବର ଏବେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । କଟାବଳା ଉପାଧିକୁ ସେ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ କୌଣସି ଉପାଧି ପାଇଁ ପ୍ରାଣୀ ହେବା ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ବିରୁଦ୍ଧ । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏବଂ ଦେଶବାସୀମାନେ ତାଙ୍କ ଗୃହରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଅନବରଣ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଏବଂ ପବ୍ଲିସିଟିର ଅଧିନାୟକତ୍ୱ ବଳେ ବଳେ ଯାଚକରି ଦେଇଥିବାରୁ ସେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମନ ଅନୁରୂପ ଧନ ଏବଂ ଶକ୍ତି ଅନୁରୂପ ଶେଷ ପାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନାମ ସରକାରଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସଭଜନ ଖ୍ୟାତନାମା ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜା ମହାରାଜାମାନଙ୍କ ନାମ ତାଲିକାରେ ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥାଆନ୍ତା ଏବଂ ଇଂରେଜ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଅଧିକାଂଶ ଅକ୍ଷର ତାଙ୍କ ନାମ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଡ଼ାହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ମାତ୍ର ତାହା ନ ହେଉ ପଛକେ, ସେ ଯାହା କରିଅଛନ୍ତି, ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଜା ମହାରାଜା ତାହା କରିନାହାନ୍ତି ।

୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଫେବୃୟାରୀ ୨୦ ତାରିଖ ଦିନଟା ଜୟପୁର ଧରଣରେ ବଡ଼ ଦୁର୍ଘଟିନି ଥିଲା । ସେହି ଦିନ ତାହା ଭାଗ୍ୟରେ ଅକସ୍ମାତ୍ ବଜ୍ରପାତ ହେଲା । ମହାରାଜା ୪ର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଶୀର୍ଷ ଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ଥିଲେ । ପବିତ୍ର ପ୍ରୟାଗ ଧାମରେ ଶୀର୍ଷାଙ୍କିତ ଦିବସରେ ତାହାଙ୍କର ଦେହତ୍ୟାଗ ଘଟିଲା । ଏ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ପହଞ୍ଚିଲା ଶିଖି ଚରହାସ୍ୟମୟ ଜୟପୁର ନଗରୀ ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ରହୁ ଗ୍ରାସିଲା ପରି ମନନ ଏବଂ ଶ୍ରୀହୀନ ହୋଇଗଲା । ତାହାର ପ୍ରୟୁକ୍ତି ମୁଖକମଳ ପ୍ରଦୋଷ ପଦ୍ମମୟ ଦଶା ଭଜିଲା । ଆର୍ତ୍ତହାତାକାରରେ ରାଜ୍ୟର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଭାରି ହୋଇଉଠିଲା । ରାଜପରିବାର ଏବଂ ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳୀ ନେତୃତ୍ୱ ଧାରଣାବଣ ପରି ଶୋକାଗ୍ର ଧାର ପ୍ରବାହିତ ହେଲା । ହୃଦୟୀ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ପ୍ରାଣ-ପ୍ରତିମ ଭ୍ରାତୃଷ୍ଣୁ ହିଁଙ୍କର ଅକାଳ ବିୟୋଗ ଶୋକରେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଶୋକର ପ୍ରଗର ଉତ୍ତପରେ ନେତୃତ୍ୱ ଅଶ୍ରୁହର ଶୁଷ୍କ ହୋଇଗଲା । ବାସ୍ତବରେ ନିରାଶ ଶୋକ ବଡ଼ ଶ୍ୱେଷ ଏବଂ ଦୁର୍ବିସଦ୍ଧ । ସେ ଦାରୁଣ ଶୋକର ପ୍ରାଦୋଷୀ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଲେଖନମୁଖରେ ବର୍ଣ୍ଣନାପାତ । ଅଶ୍ରୁହଁ ମହାଶୋକର ସାନ୍ତନା ସିନା ।

ଶୋକର କ୍ଳେଦ ଅଶ୍ରୁ ରୂପରେ କେତେକ ବାହାରିଯାଏ । ଅଶ୍ରୁହୀନ ଶୋକ ପାରିଲ ବାଥ ପରି ପିଣି ପିଣି ଘୋର ଅନିବାରଣୀୟ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଦାନ କରେ; ସୁତରାଂ ନିରଶ୍ରୁ ଶୋକ ଶତ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ଭୟାବହ । ବର୍ମା ମହାଦୋୟ ବିନା ମେଘରେ ବଜ୍ରପାତ ବେଦନା ଅନୁଭବକଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ ନିଦାରୁଣ ଆଘାତ ଲାଗିଲା, ସେ ଆଘାତର କ୍ଷତ ଅବଧି ଶୁଷ୍କ ହୋଇନାହିଁ । ସେ ଯାହାକୁ ପୁରାଧିକ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ଭକ୍ତି ପୂଜା ପାଉଥିଲେ, ଏକମାତ୍ର ସେହି ବଂଶର କୁଳାଙ୍କର ସ୍ନେହ ପ୍ରତିମାଙ୍କ ବିଦ୍ୟୋଗବ୍ୟଥା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ କପରି ବାଧୁଥିବ, ତାହା ବୁଝାଇବାକୁ ଭାଷା ସବିଧା ଅକ୍ଷମ ।

ଚତୁର୍ଥ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନିଃସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ କିଏ ତାହାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ରଜା ହେବେ, ସରକାର ତାହା ଆଲୋଚନା କରି ୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜୁନ ମାସ ୫ ତାରିଖରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତ ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ନିର୍ବାଚନ ପୂର୍ବକ ଜୟପୁର ରାଜସିଂହାସନ ଆରୋହଣ ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଏହି ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିଲା ଯିଏ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଆନନ୍ଦର ମହା କୋଳାହଳ ଖେଳିଗଲା । ବାସ୍ତବରେ ଉକ୍ତ ଦିବସଟି ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷତଃ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯୌତୁକ୍ୟର ପୁରଣୀୟ ମହାଶୁଭ ଦିବସ । ଜୟପୁର ସୂର୍ଯ୍ୟଅସ୍ତ ହେଲା ପରେ ବାସନ୍ତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଉଦିତ ହୋଇ ସ୍ବଚ୍ଛ ସିନ୍ଧୁ, ସମୁଦ୍ରକୁ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାରେ ଦିଗ୍‌ବିଦିଗ୍ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ହୋଇଉଠିଲା; ସୁତରାଂ ଶୋକନ୍ଦର ଜୟପୁରରେ ପଶିବାକୁ ବହୁକ୍ଷଣ ଅବସର ପାଇଲା ନାହିଁ । ପ୍ରଜା, ପରିଜନ, ରାଜକର୍ମଚାରୀ ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ଭାଗ୍ୟ-ବିକ୍ଷାଣୀ ରଜା ରୂପେ ପାଇ ନିଜ ନିଜର ଭାଗ୍ୟକୁ ଧନ୍ୟ ମଣିଲେ ।

ମହାରାଜ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ରାଜପଦ ପ୍ରତି ଆକାଞ୍ଛା ନଥିଲା; ମାତ୍ର ଯୌତୁକ୍ୟଦାଣୀ ନିୟତି ଦେଖି ତାଙ୍କୁ ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ର ମଣି ଧରିଆଣି ରାଜସିଂହାସନରେ ବସାଇଦେଲେ । ନିୟତି ଦେଖି କର୍ମର ପୂରଣାର ବଳେ ବଳେ ଆଣି ଯାଗକରି ହାତରେ ଗୁଞ୍ଜିଦିଅନ୍ତି । ରଜା ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ ତାଙ୍କ କୋଷ୍ଠୀ ଗଣନା କରି ତାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ରାଜଯୋଗ ଦୃଷ୍ଟିବ ବୋଲି କହିଥିଲେ; ମାତ୍ର ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସେ କଥାକୁ ହସରେ ଉଡ଼ାଇ-

ଦେଇଥିଲେ; ଅଧିକନ୍ତୁ ପରିଧାୟ କରି କହିଥିଲେ, “ସେପରି ଯୋଗ ଯାହାର ଥାଏ, ସେ ଲୋକଟା ଶୀଘ୍ର ମରେ ।” ପୁଣି ଚକା ହେବା ପରେ ରଜପଦକୁ ଯେ “ପୋଷାକର ଭାର ବାହକ” ବୋଲି କହିଥିଲେ । ଯେଉଁ ରଜପଦ ପାଇଁ ଲୋକେ ଲଲାୟିତ, ଯାହାକୁ ପାଇ ଇନ୍ଦ୍ରପଦଠାରୁ ସୌଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେ କରନ୍ତି, ସେହି ସର୍ବବାସ୍ତବିକ ରଜପଦକୁ ଯେ ପୋଷାକର ଭାରବାହକ ଆଖ୍ୟା ଦାନ କରନ୍ତି, ତାଙ୍କର ସ୍ତବ୍ଧତା କେତେଜଣ ଏବଂ ବିବେକକ୍ଷେତ୍ର କେତେ ପରିପକ୍ୱ, ତାହା ଅଧିକ କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।

୧୯୩୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଜୁନ ୫ ତାରିଖରେ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରୁ ଜୟପୁର ବିଜେ ହେଲେ । ଅସିବାବେଳେ ପଥରେ ଅନେକସ୍ଥାନରୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ । ଜୟପୁର ଦୁର୍ଗର ଉପକଣ୍ଠବର୍ତ୍ତୀ ନୂଆବଜାରଠାଟାରେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା, ରଜକର୍ମୀଭୂଷା ଏବଂ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ନୂତନ ମହାବଜାରକୁ ଅଭୁଲ ଭକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ମଣ୍ଡପ ନିର୍ମିତ ହୋଇ ରଜୋଗତ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲା । ଗଡ଼ଠାରୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ମଣ୍ଡପ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜନଗହଳରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ମହାବଜାର ଜୟପୁରରେ ଗଗନ ପବନ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଉଠୁଥିଲା । ପୃଥୁଳ ବାଦ୍ୟ ସ୍ୱରରେ ଦର୍ମପଣ୍ଡଳ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ ହେଉ ଥିଲା । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗିରିମାଳାରୁ ସେ ଧ୍ୱନିର ଗତପ୍ରତିଧ୍ୱନି ଉଠୁଥିଲା । ସତେ ଯେପରି ପବନମାନେ ଧମ ଝରେ ଚଢ଼ିଗିତି ଗାନ କରି, ନଗନ ମହାବଜାରୁ ପ୍ରାଣର ଅଭିନନ୍ଦନ ଏବଂ ଅଭିବାଦନ ହୃଷ୍ଟାନ୍ତରରେ ଜାପନ କରୁଥିଲେ । ଆଗ୍ନେୟ ବାଣରାଶି ସେହି ଶୁଭ ସମୀକ୍ଷରକୁ ଗୁରୁତ୍ୱର ସ୍ୱରରେ ଦୂରଦୂରନ୍ତକୁ ପ୍ରେରଣ କରୁଥିଲା । ଭେରୀ, କାହାଳୀ, ଛନ୍ଦ, ଗୁମର, ଆଡେଶୀ ତରଙ୍ଗ, ପ୍ରଭୃତି ରଜୋପବର ସହ ଯମବେତ ଚରଣ ଜନତା ମହା ଆଡ଼ମ୍ବରେ ମହାବଜ ମହୋଦୟକୁ ରଜଦୁର୍ଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାହୋଟି ଦେଖିଯାଇଥିଲେ । ବିବିଧ ପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟ, ଗୀତ, ଯାତ୍ରା, ତାମାସାର ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କର ଚଢ଼ଢ଼ି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ରୂପ ଧରିନାଚି ଲେଳି ବୁଲୁଥିଲା । ଖେଳ, ହୁଳାହୁଳୀ ପ୍ରଭୃତି ମଧୁର ମଙ୍ଗଳଧ୍ୱନି କର୍ଣ୍ଣରେ ଅମୃତ ବସଣ କରୁଥିଲା । ସେ ଦିନ ଦୁଃଖୀ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଯାଇଥିଲା, ବେଗୀ ବେଗଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୁଲିଯାଇଥିଲା, ଶୋକାତୁର ଶୋକ ଭୁଲିଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସ୍ବପ୍ନପାୟ ସ୍ବପ୍ନାତ୍ମକ ପାସୋରି ପକାଇଥିଲା । ଜୟପୁର ପକ୍ଷରେ ସେ ଦିନ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଆନନ୍ଦମୟ ଦିନ ।

ଆବାଳବୃଦ୍ଧ କେବଳ ଆନନ୍ଦଗଙ୍ଗାରେ ନିମଗ୍ନ । ଜୟପୁରରେ ସେଦିନ ନିଶ-
ନନ୍ଦର ପ୍ରବେଶାଧିକାର ନ ଥିଲା । ସେଦିନ ମାହେନ୍ଦ୍ର ମଙ୍ଗଳ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ
ନବୀନ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ଯଥାବିଧି ବିଚାର ଜୟପୁର
ରାଜ୍ୟର ରାଜସିଂହାସନରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ । ଦେବାଳୟମାନଙ୍କରେ
ଷୋଡ଼ଶୋପବିଧରେ ଦେବାର୍ଚ୍ଚନା ଲାଗିଲା । ସେଦିନ ଜୟପୁର ନଗର ସ୍ୱପ୍ନ-
ସ୍ୱର୍ଗର ଅପୂର୍ବ ଅପ୍ସରା ସୁଷମା ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଶୂନ୍ୟ ରାଜସିଂହାସନ ନବୀନ
ମହାରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଲଂକୃତ ହୋଇ ଅନୁପମ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କଲା । ସେଦିନ
ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟରେ ବିଧାତାର ଦାନ ।

ତହିଁ ପରଦିନ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୁନ୍ ୬ ତାରିଖରେ ଦରବାର ହେଲା । ବିସ୍ତୃତ
ଦରବାର ହର୍ମ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ଉପହାସ କରୁଥିଲା । ସ୍ୱଦେଶୀ ବିଦେଶୀ ନାନା
ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ସମବେତ ହୋଇଥିଲେ । ଜନତା ଏତେ ବଢ଼ିଥିଲା ଯେ,
ଜୟପୁର ରାଜଧାନୀ ସେଦିନ ଜନସମୁଦ୍ରରେ ପରିଣତ ହେଲା ପ୍ରାୟ ବୋଧ
ହେଉଥିଲା । ଅଣ୍ଟା, ହସ୍ତିବୃନ୍ଦ ଅମୂଲ୍ୟ ସାଜସଜ୍ଜାରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଉତ୍ସବର
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି କରିଥିଲେ । ନିମନ୍ତ୍ରିତ, ଅନିମନ୍ତ୍ରିତ, ସରକାରୀ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ
ହାକିମ, ଅମଲ, ବିଶିଷ୍ଟ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର
ସମାଗମ ହୋଇଥିଲା । ଦରବାର ସ୍ଥଳ ସମୁଦ୍ର ପରି ଗର୍ଜିଉଥିଲା । ଦର-
ବାରରେ ଯାହା ସବୁ ହେବାର ବିଧି ତାହା ଯଥାବିଧି ସୁରୁଷ୍ଟ ରୂପେ ସମ୍ପାଦିତ
ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ବିଧାନା, ଅଭିନନ୍ଦନ ପଦ, ଟେଲିଗ୍ରାମ ଏତେ ଆସିଥିଲା ଯେ,
ସେ ରୁଡ଼ିକ ଏକକ କଲେ ଖଣ୍ଡିଏ ବିଗଟ ପୁସ୍ତକର ଆକାର ଧାରଣ କରିବ ।
ପ୍ରଜା, ରାଜକର୍ମଚାରୀ, କବି, ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗୁଣୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯଥା-
ଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନିତ ଏବଂ ପୁରସ୍କୃତ ହୋଇଥିଲେ । ବିବିଧ ଦାନ ଏବଂ ଘନ
ସେବାରେ ବହୁ ସହସ୍ର ମୁଦ୍ରା ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥିଲା । ଆବଶ୍ୟକ ରାଜକର୍ମଚାରୀ
ଗ୍ରହଣକେଲେ ରାଜ୍ୟର ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଜାଙ୍କ ବିଷୟ ପ୍ରଥମେ ବିଚାର କରିବେ
ବୋଲି ମାନମାୟ ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ଏହି ଦରବାରରେ ଘୋଷଣା କରି-
ଥିଲେ । ଏହି ଆଶାବାଣୀରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସ୍ଥାନୀୟ ଓଡ଼ିଆମାନେ ମହାରାଜଙ୍କର
ଫାର୍ଦ୍ଦ ଜୀବନ କାମନା କରି, ଜୟ ଜୟକାର ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥିଲେ । ତୁଳସୀ
ଦୁଇ ପଟରୁ ବାସେ ଏହି ସଦୁକ୍ତିର ଶୁଭଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ତାଙ୍କ
ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ଏହା ତାଙ୍କର ଜାତୀୟ ପ୍ରୀତି ଏବଂ ମହା

ମହାବଳର ପଞ୍ଚବ ନିଦର୍ଶନ । ମହାବଳଙ୍କର ମହାବାଣୀ ବେଦବାକ୍ୟ ପରି ପଦ୍ୟ ଏବଂ ସାର୍ଥକ । ମହାବଳଙ୍କର ଏହି ଶୁଭ ଘୋଷଣା ବାସ୍ତବରେ ମହାମନା ମହାବଳୋଚିତ, ଏହା ବୋଲିବା ଦ୍ଵିତୀୟ ମାଧ୍ୟମ । ଏହି ଅଶ୍ରାସବାଣୀରେ ଏକା ଜୟପୁରବାସୀ ଓଡ଼ିଆ କାହିଁକି, ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆଜାତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଆଶାନୁଜ୍ଞା ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଜାତୀୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ମହାବଳଙ୍କ ହୃଦୟ ଚିରବ୍ୟଥିତ; ତେଣୁ ସେ ପ୍ରଥମେ ନିଜ ଜାତିର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହା ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଭାଗ୍ୟ ମଙ୍ଗଳ ସୂଚନା । ସେହି ହେତୁ ଆଜି ଯାନ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ବାହୁ ଉତ୍ତେଜିତ ପୂର୍ବକ ତାଙ୍କର ଜୟ ଘୋଷଣା କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏ ଭଳି ଜଣେ ଗୁଣ-ବାନ୍ ହୃଦୟୀ ରଜାଙ୍କୁ ପାଇ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଅଛନ୍ତି । ମହାବଳମହୋଦୟ ଶତାୟୁ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଆଶା ଆକାଂକ୍ଷା ପୂରଣରେ ସହାୟ ହେଉନ୍ତୁ ଏହା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆଜାତିର ଏହାନ୍ତ କାମନା ।

ମହାବଳ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସ୍ଵାଧୀନାଭିଷେକ କରି ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ରଜ୍ୟର ଏବଂ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜିର ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଦୃଢ଼ ଦୃଷ୍ଟି ନିଶେପ କଲେ । କେତେକ ରାଜନୀତିର ସମ୍ଭାର ସାଧୁତ ହେଲା, କେତେ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା, କଠୋର ବ୍ୟବସ୍ଥାମାନ ସାଧିତହେଲା, ଅନିୟମିତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିୟମିତ ହେଲା, ପ୍ରଜାପୀତାଦାୟକ କେତେକ ବିଧାନ ଏକାବେଳକେ ଉଠିଲେ, କେତେ ବିଧିବିଧାନ ଉଦ୍ଧାରିତହେଲା, ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଶ୍ରେୟ ସମ୍ଭାବିତହୋଇଗଲା । ପୂର୍ବ ରଜାମାନଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ରଜଦର୍ଶନକୁ ଆସିଲେ କିମ୍ବା ହାସ୍ତ ଟେବୁଲ୍, ଅଭାବ, ଅଭିଯୋଗ ଜଣାଇବାକୁ ଆସିଲେ ଭେଟି ସ୍ଵରୂପ ଅର୍ଥଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା; ମାତ୍ର ମହାବଳ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ସେ ପ୍ରଥମ ଉଠାଇଦେଲେ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ଵାରା ସେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣେ ଭକ୍ତି ଆକର୍ଷଣରେ କ୍ଷମ ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି । ଏହା ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଜାପୀତିର ଉତ୍କଳ ନିଦର୍ଶନ । ବିଶାଳ ଜୟପୁର ରଜ୍ୟରୁ ଏହିପରି ଭେଟି ଫଳନିଦ୍ଵାର ଅଳ୍ପ ଟଙ୍କା ଅଦାୟ ହେଉ ନ ଥିବ । ଏହାଦ୍ଵାରା ରଜକୋଷରେ ଅବଶ୍ୟ ଛତି ହେଲା ପଦ୍ୟ, ମାତ୍ର ପ୍ରଜାମାନେ ଅନାବଶ୍ୟକ ଅତିରିକ୍ତ ଭରସା ସାହି ପାଇଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ସୁଖସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏଭଳି ଛତି ଛଡ଼େଇଁ ନୁହେଁ । ଅସମୁପାୟରେ ପ୍ରଜାର ଲୋକ ଗୋଟଣ କରି ରଜକୋଷ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିବା ପ୍ରକୃତ ରଜଧର୍ମୀ ସୁବଜାକର ଧର୍ମ ନୁହେଁ । ଏହି କଲ୍ୟାଣକର ବିଧାନଦ୍ଵାରା ରଜଦ୍ଵାରର କଣ୍ଠକ ଅପସାରିତ ହେଲା । ଏହିକି

ପ୍ରଜାମାନେ ଆବାଧରେ ଆସି ଜେଦର୍ଶନ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଅଭାବ, ଅଭିଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଜଣାଉଅଛନ୍ତି । କେତେ କାଳର ଅନୁଚିତ ପ୍ରଥା ମହର୍ଭୂକରେ ଡିସେହିତ ହେଲା । ଏହିପରି କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ସିନା ସଜାଙ୍କର ପ୍ରଜାପିତା ଆଖ୍ୟା ସାର୍ଥକ ହୁଏ । ଯେଉଁ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଏଭଳି ସୁବିବେଚକ ଏବଂ ଦୟାଳୁ, ସେ ରାଜ୍ୟ ଧନ୍ୟ ଏବଂ ସେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜା ଭାଗ୍ୟଧର । ପ୍ରଜା ତାହାର ଭଲମନ୍ଦ ଗୁଡ଼ାର କରିବାକୁ ଆସିବ, ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ଟାକିବ୍ ଦେବାକୁ ହେବ, ଏ ପ୍ରଥା ନ୍ୟାୟାନୁମୋଦିତ ନୁହେଁ । ଏ ପ୍ରତିବେଶରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇ ଜୟପୁର ପ୍ରଜା କି ରୂପ ସନ୍ତୋଷ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରୁଥିବେ, ତାହା ସେହିମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ମହାରାଜ ବିଜୟଦେବ କାହାରିଠାରୁ ଦର୍ଶନା ଟ୍ୟାକ୍ସ ଆଦାୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭକ୍ତିରେ କେହି ଫଳ ଫୁଲ ଆଣି ଦେଲେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା କିଣି ଆଣି ଥିଲେ ଫେରାଇ ଦିଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅମଳରେ ଜୟପୁର ରାମରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି ।

ଲେଖକର ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱ ଅନୁଭୂତି ଏଠାରେ ଲିଖିତ ହେଲା । ଜୟପୁରରେ ମଧୁପାବଣ ଉତ୍ସବ ମହାସମାବେଶରେ ପାଳିତ ହୁଏ । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ ଗୁମୁଣ୍ଡିଆ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନାନା ପ୍ରକାର ସାଜସଜ୍ଜାରେ ମଣ୍ଡିତ ହୁଏ । ସେଥିରେ ରାମଚରିତ ଅଭିନୀତ ହୁଏ । ତାହା ଗୋଟିଏ ଦର୍ଶନ ଯୋଗ୍ୟ ବିଷୟ । ସେହି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷେ ପ୍ରଜାମାନେ ମହାରାଜଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲୁଆ ମାଗିବାକୁ ଆସିଲେ । ସେମାନେ କିଛି ଦର୍ଶନା ଆଣିଥିଲେ । ମହାରାଜ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ନାହିଁ କରିବାରୁ ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଶ ଡାଲରେ ଗୁଡ଼ାଏ ପାନ ଏବଂ ଗୁଜରାତି ଅଲେଇଚ ପ୍ରଭୃତି ମସଲା ଆଣି ଥୋଇଦେଲେ । ତାହା ବାଡ଼ି ଫଳ ନୁହେଁ; ଅବଶ୍ୟ ସେମାନେ କଣିଆଣିଥିବେ । ତାହା ଗ୍ରହଣ ନ କଲେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମନରେ ଦୁଃଖ ହେବ ବୋଲି ମହାରାଜା ସ୍ୱହସ୍ତରେ ସେଥିରୁ ଗୋଟାଏ ପାନ ଏବଂ ଗୋଟାଏ ଗୁଜରାତି ଉଠାଇନେଇ ଆଉ ସବୁ ଫେରାଇ ନେଇଯିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ପରେ ଭାବପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଗୁଣଙ୍କୁ ଡିକାଇ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥିତ ଚାଲୁଆ ଦେବା ପାଇଁ ବରଦ୍ କର-ଦେଲେ । କହିବାକୁ ଭୁଲିଯାଇଅଛି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଡାଲ ଦେଖି କହିଥିଲେ ତୁମ୍ଭେମାନେ ତ ଦେବତାକାର୍ଯ୍ୟ ସକାଶେ ଚାଲୁଆ ମାଗିବାକୁ ଆସିଛ, ଏହା ସବୁ କାହିଁକି ଆଣିଲ ? ପ୍ରଜାମାନେ କହିଲେ, ‘ତୁମ୍ଭ ହାତରେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ

ଦର୍ଶନକୁ କମିତ ଅସନ୍ନ ଆଜ୍ଞା ?' ଟଙ୍କାବୋଲି ଯେଉଁମୋହନ ମୂର୍ଖି ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ର ତାହା ପ୍ରତି ପୂର୍ଣ୍ଣକୁଟୀରବାସୀ ଦାନ ଦତ୍ତଘୋଷ ମଣିମୟ ହର୍ମ୍ୟବଳାରୀ ବଜା, ମହାରଜା, ଧନୀ, ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ଯର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାର ଲେଉ ନାହିଁ ? ପୁଣି ତାହା ପାଖକୁ ଆସି ଫେରିଯିବା ତ ଆହୁରି ଗୁରୁତର କଥା । ଏପରି ଲେଉ ସମ୍ବରଣ କେତେ ଜଣ କରିପାରନ୍ତି ଏବଂ ଏଭଳି ପ୍ରଜାବାସିନ୍ଦ୍ର ପୂର୍ବବାସିନ୍ଦ୍ର ବା କେତେ ଜଣ ଦେଖାଇପାରନ୍ତି । ଯେ ପାଟଣି ତାଙ୍କର ହୃଦୟ କେତେ ଯତ୍ନେ ତାହା କଳ୍ପନାର ଅଙ୍ଗତ । ନିଜର ଶକ୍ତି ହେଲେ ପରେ ପ୍ରଜା ସୁଖରେ ରହନ୍ତୁ ଏ ଭାବ ଯେଉଁ ରଜାଙ୍କ ମନରେ ରଜପଣ କରେ, ସେ ବିଧିବେଦିତ ପୁରୁଷ । ରଜା ଟଙ୍କା ନ ନେଲେ ବୋଲି ପ୍ରଜାଏ ଖୁସି ହେଲେ, ସେହି ଆନନ୍ଦ ଭକ୍ତିରେ ପରିଣତ ହେଲା; ତହିଁ ସାମାନ୍ୟ କିଛି ଭେଟି ଗ୍ରାମ୍ୟ ଦେବାକୁ ସେହି ଭକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସ୍ତେରଣ ଦେଲା । ଏ ଭଳି ରାଜକରୁଣୀ ଏବଂ ପ୍ରଜା ଭକ୍ତି ସାଧାରଣରେ ବିରଳ ରୂପେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ରଜା ପ୍ରଜା ପରାଧର ପରାଧକୁ ଡୁବୁ କରାବା ଦୃଶ୍ୟ ବାସ୍ତବରେ ଦୁର୍ଲଭ ।

ନଗନ ଭୂପତି ରାଜଧାନୀର ଯେଉଁଠାରେ ଯାହା ଅଭାବ ଦେଖିଲେ, ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ତତ୍ପର ହେଲେ । ନଅର ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଭରସା ସଫାର କରାଗଲା । ଆବଶ୍ୟକ ମତେ କେତେ କେତେ ନୂତନ ଗୃହ ଉନ୍ନତ ହେଲା । ଧର୍ମରେ ଏକାଗ୍ରହସ୍ତୀ ଏବଂ ଦେବଭକ୍ତି ତାଙ୍କତରଫର ଅଳଙ୍କାରସ୍ବରୂପ; ସୁତରାଂ ସେ ଦିଗକୁ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ପର୍କ । ନଅର ସଫାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେକ ଦେଉଳ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ତାହା ପରେ ଗୋଶାଳା ଘୋଡ଼ାଶାଳା ହାତୀଶାଳା ପାକ୍ଷୀ ଗୃହ, ଦେବାନ୍ ସାହେବଙ୍କର ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭୃତି ଉନ୍ନତ ହେଲା । ରଜା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଯେଉଁସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଭାବରେ ବା ସାମାବଳ ଭାବରେ ଚଳୁଥିଲା, ତାହା ସବୁ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଉଠିଲା । ଶାହଚରୀ, ପଣ୍ଡିତପ୍ରୀତି ସାଧାରଣ ଦାନ, ଦେଶସେବା, ପରୋପକାର, ଦାନଗ୍ରହଣ ଶିଶୁ ବିଷୟରେ ସହାୟତା, ସାହିତ୍ୟଲେନେ ଏବଂ ସମ୍ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରକାଶରେ ଉତ୍ସାହ ଦାନ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ସହଜାତ ଗୁଣମୂଳ୍ୟ ବହୁଗୁଣ ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ଅର୍ଥାଭାବରୁ ଯେଉଁ ସହସ୍ରକଳ୍ପରୂପିକ ହୃଦୟରେ ସୁପ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ଉପଯୁକ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇ ତାହା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଉଠିଲା । ତାଙ୍କ ରଜସଭା ଯେ ଦେଖିଅଛି, ତାହା ରଜସଭା କି ପଣ୍ଡିତ ସଭା କି ସାହିତ୍ୟ ସଭା ସେହି

ନାଶେ । ତାହା ଦେବା ବାଣୀପାଣିକର ଚିର ଦରବାର । ସେ ସଭା କେତେ-
ବେଳେ କରି, ପଣ୍ଡିତ, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍‌ଗୁଣ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ସଭାର ବିବିଧ
ବିଷୟ ଶ୍ରୀ ଆଲୋଚନା ଅତି ଉପାଦେୟ ଏବଂ ଉପଶୋଭ୍ୟ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ଗୋଟାଏ ସୁବିଶାଳ ରାଜ୍ୟର ଅଧି-
ପତି ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ନିଜକୁ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହି ହେତୁରୁ
ବିଧାତା ତାଙ୍କୁ ଏଡ଼େବଡ଼ କରିଅଛନ୍ତି । ମହାରାଜସୁଲଭ ଗଣର ଗୁମାନ
ତାଙ୍କୁ ଆଦୌ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହିଁ । ସେ ବାଳକ, ପ୍ରୋତ୍ତ, ବୃଦ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କ
ସଙ୍ଗରେ ସମାନ ଭାବରେ ମିଶନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଦର
ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ଜଗତରେ ଯେ ନିଜକୁ ଯେତେକ ସାନ ଜ୍ଞାନ କରେ,
ବାସ୍ତବରେ ସେ ତେତିକି ବଡ଼, ପୁଜ୍ୟ ଏବଂ ଭବେଶ୍ୟ । ବେଶଭୂଷା କଥା
ତେଣେ ଥାଉ, ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦରେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମାର ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡି ଏ ପିନ୍ଧା,
ଖଣ୍ଡି ଏ ଚାନ୍ଦର, ଏହାହିଁ ସାଧାରଣ ପରିଧେୟ । କଦାଚିତ୍ ଖଣ୍ଡେ ସାଧାରଣ
ପଞ୍ଜାବୀ ପରିଚ୍ଛଦ ରୂପେ ବଜଟିର ଆବରଣର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲଭ କରେ ।
ହାତରେ ଗୋଟାଏ ସାଦା ସୁନା ମୁଦ୍ରା । ଗୋଡ଼ରେ ହଲେ ଜୟସୁର ନିର୍ମିତ
ମରଦଳୀ ଜୋତା । ବସିବା ଚୌକିଖଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ ନିରାଡ଼ମ୍ବର । ସୁସ୍ୱାଦ ଯେଉଁପରି
ସରଳ, ବେଶଭୂଷା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସରଳ । ବାସ୍ତବରେ ତାଙ୍କର ରାଷ୍ଟ୍ରମୁଖି
ଏବଂ ସାଧୁ ସରଳ ବ୍ୟବହାର ଦେଖିଲେ ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର ମହାରାଜର ବର୍ଣ୍ଣିତ
ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ କଥା ସ୍ୱତଃ ମନରେ ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ । ଆଉ କେହି ଏଡ଼େ
ବଡ଼ ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ହୋଇଥିଲେ ମଝିମାଣିକ୍ୟରେ ଦେହ ତାଙ୍କି ହୋଇ
ଯାଇଥାଆନ୍ତା । ମହାରାଜ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ରତ୍ନଗଚିତ ରାଜପରିଚ୍ଛଦରେ ଗୃହ ଜ୍ୟୋତି-
ର୍ମୟ ହୋଇ ଉଠୁଥାଆନ୍ତା ଏବଂ ସାତ ଦରିଆ ସେପାରିରୁ ମହାମୁଲ୍ୟବାନ୍
ଗୁଟ ଜୋତା ଆସି ରାଜପାଦପଦ୍ମରେ ଶରଣ ନେଇଥାଆନ୍ତା । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ
ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ରାଜତନ୍ତ୍ର ପାଥକ ଭଙ୍ଗୁର ରହିରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ
ନ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଚନ୍ଦ୍ରାୟା ନୈସର୍ଗିକ ଗୁଣ ମହାରାଜର ସ୍ୱଚ୍ଛ ବିମଳ
ଜ୍ୟୋତିରେ ସଜ୍ଜିତ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ନିକ୍ତିରେ ଓଜନ
କଲଭଳ ହୁଏ । ସେଥିର ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷୀଭୂତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏଠାରେ ଲିଖିତ
ହେଲା । ଦେଶର ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଜୀବନ ବୃତ୍ତନ୍ତ ଲେଖିବାକୁ ହେଲେ

ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଭାଗ ଅଲେଟନା କରିବାକୁ ହୁଏ । ବିରୁଦ୍ଧ ବଚନକୁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ନବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦାୟିତ୍ବ ବିଭାଗ । ସେ ବିଚାରର ଅଲେଟନା ହବାବୋ ଉଚିତ । ଦୃଷ୍ଟି ଏହି ଯେ, ଜଣେ ବିଧବା ଗୃହାବେଳେ ତାହାର ସ୍ବାମୀ ଗ୍ରାମର ବେହେରା କି ନାୟକ କଅଣ ହଲ । ସେହି ଏବର ଚିହ୍ନ ଚିହ୍ନିତ ତାହା ପାଖରେ ପଡ଼େ ଖଣ୍ଡି ଥାଏ । ବିଧବାର ଦୁଇଟି ପୁଅ ଅଛନ୍ତି । ପିତାର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେମାନଙ୍କର ନାୟକ ବା ବେହେରା ଏବ ପାଇବା ଉଚିତ; ମାତ୍ର ତାହା ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଲୋକକୁ ସେହି ପଦରେ ରଖାଯାଇ ତାକୁ ଖଣ୍ଡି ଦେବା ସକାଶେ ବିଧବା ପ୍ରତି ଅଦେଶ ହୋଇଅଛି । ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଏହା ଶୁଣି ଅଦେଶ କଲେ, “ବିଧବାର ପୁଅଦ୍ବୟ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଉପୟୁକ୍ତ, ସେ ପିତୃପଦ ପାଇବ ।” କିଏ ଉପୟୁକ୍ତ ତାହା ଆଗେ ଦେଖିବା ଉଚିତ । ଯଦି ସେଭଳି ଯୋଗ୍ୟତା କାହାର ନ ଥାଏ, ତେବେ ଅନ୍ୟ ଉପୟୁକ୍ତ ଲୋକକୁ ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ବାସ୍ତବରେ ଏହା ଉପୟୁକ୍ତ ବିରୁଦ୍ଧ । ପ୍ରାଣୀଠାରୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କିଛି ଆସିବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ, ତାହା ଯାଉ ପଛେ ନ୍ୟାୟର ଗୌରବ ରଖିତ ହେଲେ, ଏହା ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ । ସ୍ବାର୍ଥ ହେଲେ ଯାଉ, ମାତ୍ର ନ୍ୟାୟର ମହତ୍ତ୍ବ ଅନ୍ତତ ଆଉ, ଏହା ଯେଉଁ ବଚସ୍ତୁରୀକ ବିରୁଦ୍ଧତା, ସେହିମାନେ ହିଁ ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ବମୟ ରଜପଦର ଯୋଗ୍ୟ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିରୁଦ୍ଧ-ହେୟା ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ଦିନେ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କର ଶିଶୁ ଦୌହସ ଆସି ବହିଲେ, “ଅଜା ! ମାଷ୍ଟର ମୋତେ ମାଲଲେ ।” ତତ୍ପ୍ରତି ମାତାମହ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ବହିଲେ, “ତୁ ଏତି ନ ହବୁ, ନ ହେଲେ କିଛି ଦୁଷ୍ଟାମି କରିଥିବୁ ମାଷ୍ଟର ମାଲଲେ, ତହିଁକି ମୁଁ କଅଣ କରିବି ?” ଅଜା ନାଟକର ଏ ରହସ୍ୟ ଦେଖି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବେଶ୍ କୌତୁକ ଉପଭୋଗ କରିଥିଲେ । ଫେମାଦଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ । ପୂର୍ବେ ବଜ୍ରକୁମାରମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇବାବେଳେ ଗୁରୁ ମହାଶୟ କହୁଥିଲେ, “ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ‘କ’ ବୋଲି କହିବାକୁ ଅଜ୍ଞା ହେଉ ମଣିମା ।” ସୌଭାଗ୍ୟ-ବଶତଃ ମଣିମାଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ‘କ’ ବୋଲି ଅଜ୍ଞା ହେଲଣି ପାଖଲୋକେ ଧାଇଁଆସି “ଢ଼ାଁ ଢ଼ାଁ, ଅୟାସ ହୋଇଲେ, ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗକୁ ଅୟାସ ହୋଇଲେ, ଆଜି ଡେଇଁକି ଆଉ ଅବଧାନେ ।” ବୋଲି କହି କେହି ଫଙ୍ଗା ଧରି ବଞ୍ଚିପକାଏ । ଝାଳ ବୋହୁ ନ ହଲେ ମୁକ୍ତା କେହି ଝାଳ ପୋଛୁଦିଏ, କେହି ବା ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ

ଦେଉଳକୁ ମୋରୁଦରକୁ ଦେନ ଲାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ କାଳ ଆଉ ନାହିଁ । ମହାରଜ ଦୌହସ ବିଶାଳ ଜୟଧ୍ବର ରାଜ୍ୟର ଭାଗ ଭାଗ୍ୟବିଧାତା ଏ କାଳରେ ମାଷ୍ଟରଠାରୁ ମାଡ଼ି ଖାଇଲେଣି । ଧୂଣି ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେଥିପାଇଁ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ଡ଼ଗା ଦେଉଅଛନ୍ତି । ସେ କାଳ ଥିଲେ ଗୁରୁ ମହାଶୟ ମାରଣା ଗୋରୁର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରି ହୁଏ ତ ଲହଲୁଲା ଯମୁରଣ କରିଥାଆନ୍ତେ ।

ମହାରଜ ଶ୍ରୀ ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମା ସରସ୍ବତୀଙ୍କର ବରପୁତ୍ର ପୁଣି କମଳା ମାତାଙ୍କର ଅଳ୍ପ ମଣ୍ଡନ କରିଅଛନ୍ତି । ଉଭୟ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ସେ ଦୁଇଟି ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ, ଅନ୍ୟଟି ସାରସ୍ବତ ରାଜ୍ୟ । ଗୋଟିଏ ପାର୍ଥବ, ଅନ୍ୟଟି ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଶାଶ୍ବତ ରାଜ୍ୟ । ତାଙ୍କର ମୃତ୍ତିକା ରାଜ୍ୟପରି ସାରସ୍ବତ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତୃତ । ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାର କ୍ଷେତ୍ର ସୀମାହୀନ ନ ହେଲେହେଁ ବିରାଟ । ଦୁଇ ମାତାଙ୍କଠାରୁ ସମାନ ଭାବରେ ସ୍ନେହ ଲାଭ କରି ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ସରସ୍ବତୀଙ୍କ ବିରୋଧ ଅପବାଦର ବ୍ୟର୍ଥତା, ସପ୍ତମାଣ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ଉତ୍କଳର ବିଷମାଦିତ୍ୟ, ତାଙ୍କର ଯଶଃ ଗୁଣ, ପ୍ରତିଭାର ଘୌରଭାବେ ଅକୃଷ୍ଣ ହୋଇ ସୁଦେଶୀ, ବିଦେଶୀ ଅନେକ କରି, ପଣ୍ଡିତ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ଭୂତି ଜୟଧ୍ବରରେ ସମାଗତ ହେଲେ । ଜୟଧ୍ବର ଉଚ୍ଚପୁରୀର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କଲ । ରଜା ହେବା ପରେ ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟସେବା ଅପେକ୍ଷା-କୃତ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଉଠିଲା । ରାଜ୍ୟପାଳନର ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ କର୍ମଭାର ବହନସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର “ବୁଦ୍ଧଚରିତ” ଆଗେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ପୁସ୍ତକର ବିଷୟ ନାମରୁ ପୁଷ୍ପ ସୂଚିତ ହେଉଅଛି । ରାଜକବି ବିଷମ ଦେବ ପବନ ବୁଦ୍ଧ ଚରିତକୁ ନାଟକାକାରରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଚରିତ ଚରିଣ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ଅତି ପୁଷ୍ପ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ପାଠ ପାଣୀର ଉପଯୁକ୍ତ । ଲେଖାର ଭଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ ଚମତ୍କାର । ପୁସ୍ତକରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସଙ୍ଗରେ ଖାଲି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ଅଭିନବ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି । ପୁସ୍ତକର ଉପାଦେୟ ପଦ୍ଧତିମାନ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଗଲେ ପୁସ୍ତକର ଅଧିକାଂଶ ପୃଷ୍ଠା ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ହିନ୍ଦୁର କଳେବର ବାହୁଲ୍ୟ ଭୟରେ ସେଥିରୁ ନିରସ୍ତ ହେବାକୁ ହେଲା । ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡି ବହୁ ସାହିତ୍ୟାଭ୍ୟାସ ସୁଧୀବର୍ଗଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସାଭଜନ ହୋଇଅଛି ।

ବୁଦ୍ଧ ଚରିତ ପରେ ଜେକବେର “ଉତ୍କଳ କୁନ୍ଦମାଳା” ପ୍ରକାଶିତ, ଯେଲ । ଏହା ବ୍ରହ୍ମ ନୁହେଁ, ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ରହମୁ ଶ୍ରୀ । କେତେକାଳର ପୁରୁଣା ଚାଳପଥ ଲିଖିତ କାଟଦଂଷ୍ଟ୍ର ପୋଥିରୁ ଏହି ରହ ଉଦ୍ଧାର କରି ରଜକବି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରକୁ ସମ୍ଭବ କରିଛନ୍ତି । “କୁନ୍ଦମାଳା” ଖଣ୍ଡିଏ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟ । ରାମାୟଣ ଘଟଣା ବିଶେଷ ସେଥିର ବର୍ଣ୍ଣନାୟ ବିଷୟ । ସଂସ୍କୃତରେ ଏପରି ଖଣ୍ଡିଏ କାବ୍ୟ ଅଛି ବୋଲି ବୋଧହୁଏ ଅତି ଅଳ୍ପଲୋକ ଜାଣିଥିବେ । କେଉଁ ଅନ୍ଧାରଘର କୋଣରୁ ତାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରି ଉପାଦେୟ ଜ୍ଞାନରେ ତାହା ଆଣି ଲୋକ ଲୋଚନର ଗୋଚରରୂପ କରିବା ଅଳ୍ପ ପ୍ରୟାସ ଏବଂ ବାହାଦୁରୀର କଥା ନୁହେଁ । ଏ ରୂପ ମାରବ ଅନୁସନ୍ଧାନ କେତେଜଣ ମିଳିବେ ? ପୁଣି କେବଳ ଆବିଷ୍କାର କରି ନଷ୍ଟି ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେହି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ରହ୍ମର ସରଳ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାଷାନୁବାଦ କରି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟକୁ ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଅନୁଦିତ ବ୍ରହ୍ମ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ବୈଚିତ୍ରରେ ମୂଳ ବ୍ରହ୍ମ ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ସୂକ୍ଷ୍ମ କାବ୍ୟ କାରୁକଳାର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ନାହିଁ । ଯମକ, ଅନୁପ୍ରାସ ପ୍ରଭୃତି ଅଳଙ୍କାର କବିଙ୍କୁ ଲେଖାବର୍ଣ୍ଣାରେ ସର୍ବସ୍ତ ସୁଲଭ । ଏ ବ୍ରହ୍ମରେ ବା କାହିଁକି ଅପୂର୍ବତା ଦର୍ଶିବ । ସର୍ବୋପରି ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ନୂତନ ଭାବର କନକପ୍ରସରେ କାବ୍ୟର ପ୍ରସରେ କାବ୍ୟର ପ୍ରତି ପୃଷ୍ଠା ଆଲୋକିତ । ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ, କାବ୍ୟଖଣ୍ଡି ଅଳଙ୍କାରରେ ଭାବନାନ୍ତ ନୁହେଁ—ସୁସଜ୍ଜିତ । ଅଳଙ୍କାରରେ ନୂତ୍ନ ଡାକି ହୋଇ ନାହିଁ, ଅଧୁନକ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଅଛି ।

ରଜକବିଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ପଦ ସୁଦ୍ଧା କାବ୍ୟକଳାମଣ୍ଡିତ । ସେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ପଦ ଲେଖନ୍ତି, ତାହା ଏଥିପୂର୍ବରୁ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଲେଖିବାକୁ ସେ ସୁଖ ମନେ ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ତ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ପଦ ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ । ଉତ୍କଳର ଅନେକ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ପଦ ଲେଖିଲେ ଉତ୍ତର ମିଳେ ନାହିଁ । କଦାଚିତ୍ କାହାର ଭାଗ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ ଥିଲେ, ସେ ଦୁଇ ଦିନମାସପରେ ପ୍ରାଇଭେଟ ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଉତ୍ତର ପାଏ । ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ବିଷମ ଦେବଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରୁ ସେମାନଙ୍କର ଶିଖିବାର ବିଷୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଲେଖାଇବା ଏବଂ ନିଜେ ଲେଖିବା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପ୍ରଭେଦ ଅଛି । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ଲେଖିବା ଅଗୌରବ ନୁହେଁ, ପ୍ରତ୍ୟକ୍ତ ତାହା ମହତ୍ତ୍ୱର ପରିଚ୍ଛେଦକ । ସେଥିରେ ଆପଣାର ଉଦାରତା ପ୍ରକାଶି ପାଏ । ଲେଖାପଢ଼ା କାର୍ଯ୍ୟ ଖାଇବା ପିଇବା

ପରି ତାହା ନିଜ ହାତରେ ଯେପରି ସୁଖ ସନ୍ତୋଷକର ହୁଏ, ଅନ୍ୟ ହାତରେ ସେପରି କଦାଚ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ଲେଖାପଢ଼ାର ଅଭ୍ୟାସ ଅମୀରଠାରୁ ଫକୀର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ଥିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର । ରାଜା, ମହାରାଜାଙ୍କ କଥା ସ୍ବତନ୍ତ୍ର; ମାତ୍ର ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନିଜେ ଲେଖିବାକୁ ବଡ଼ ସଜ୍ଜୁତ । ଏହା ନିଫଟ ନିଃଟୁ ପଣିଆ ଛଡ଼ା ଆଉ କଅଣ ? ପୁସ୍ତକ, ପତ୍ର ଲେଖା ବ୍ୟତୀତ ରାଜକବି ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ମହୋଦୟ ନାନାବିଧ ସମର୍ଥ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗଦ୍ୟ ପଦ୍ୟ ଗଳ୍ପ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ମାସିକ ସାପ୍ତାହିକ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛନ୍ତି । ସେ ସବୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କାର, ରସତତ୍ତ୍ବ, ନବଭାରତ, ଶିଶୁର, ନବୀନ, ଦୈନିକ ଆଶା, ଇଂରେଜୀ ଦୈନିକ ନିଉ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍କଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି । ଉତ୍କଳର ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରଚଳିତ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡିଏ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ସାମୟିକ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ପାଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ କେହି କେହି ପାଉଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରତିଭା ଏବଂ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ୍ୟ ହୋଇ “ଆରୁ ଭାରତୀୟସମାଜ” ୧୯୩୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାହାଙ୍କୁ “ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ରାଟ” ଉପାଧିରେ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଅଛି । ଅଦ୍ୟାବଧି କୌଣସି ଓଡ଼ିଆଭାଷ୍ୟରେ ଏହି ଉଚ୍ଚ ସମ୍ମାନଜନକ ଉପାଧି ଘଟି ନ ଥିଲା । ଏହି ଉପାଧିଦ୍ବାରା ସେ ନିଜର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରି ମାତୃସମା ମାତୃମନ୍ଦିର ମୁଖ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ସମ୍ମାନରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସମ୍ମାନିତ ଏବଂ ଗର୍ବିତ । ତାଙ୍କର ମହିମିତ ଜୀବନ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ନୁହେଁ, ତାହା ବିଶାଳ ଉତ୍କଳର ଜାତୀୟ ମହାଜୀବନ ।

ବିଶାଖପଟଣରେ “ଆରୁ ଭାରତୀୟ” ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସମାଜ ଅଛି । ସମାଜର ନାମାଦ୍ୟରେ ଆରୁ ପଦ ଯୋଗ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା ନୁହେଁ, ତାହା ଆରୁମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେତୁ “ଆରୁ” ପଦ ସଂଯୋଗ କରାଯାଇଅଛି ସଭାର କ୍ଷେତ୍ର ବିଶାଳବିସ୍ତୃତ । ସେଥିରେ ଆରୁ, ଉତ୍କଳୀ, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ, ଇଂରେଜ, ଜର୍ମନୀ, ଇଟାଲୀ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଦେଶ ବିଦେଶର ବିଶିଷ୍ଟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସମାଜର କର୍ମକର୍ତ୍ତା । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସେହି ସମାଜର କୁଳପତି ବା ରୂନସେଲର୍ । ସଭାର ପ୍ରତି ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାଧି ପ୍ରଦତ୍ତ ହୁଏ । ସେଥି ପାଇଁ

କାହାରଠାରୁ କିଛି ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ମହାରାଣୀ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ “ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ୍” ଉପାଧି ସେହି ମହାସଭାପ୍ରଦତ୍ତ । ଉପାଧିର ସମନ୍ବିତ ନିମ୍ନରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା—

The Andhra (Bharati Tirtha) Research University is pleased to grant this Diploma of Lord of Letters Sahitya Samrat Homatis Causa in the faculty of Sahitya to Faiah Shri Shri Shri Vikram Deb Varma Moharaja of jeypore as a mark of recognition, by this University corporation of duly attested attainments in Sanskrit, Telugu, Oriya and Hindi Literatures and distinguished services to this University as Kulapathi (chancellor) in promotion of our ideals and educational and cultural programmes and researches.

Given under our pands and the seal of the University this day the sixth of the month of May of the year 1୯33.

Chancellor—General.

ଏହା କିଛି ବିକା ବା ମଗାଯବୁ ଉପାଧି ନୁହେଁ । ଏଭଳି ଉପାଧିର ମୂଲ୍ୟ ଖବର ଅଧିକ । “ଆତ୍ମ ଭାରତୋର୍ଥ ସମାଜ” ଉପଯୁକ୍ତ ପାଠରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ କରି ସ୍ତ୍ରୀୟ ଗୁଣଗ୍ରାହଣ ଏବଂ ବିଚାରବୋଧର ପରିଚୟ ଦେଇ-ଅଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ସମାଜର ମହତ୍ତ୍ୱ ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇଅଛି । ସମାଜର ଏ ହିତକର ପବନ ବ୍ରତ ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ । ମହାରାଜ ମହୋଦୟ ଯେଉଁଦିନ ଏ ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ, ସେ ଦିନ ମଧ୍ୟ ସାରା ଉତ୍କଳରେ ଉଲ୍ଲାସର ଉତ୍ସୁକ ଲହରୀ ଖେଳି ଯାଇଥିଲା । ପୂର୍ବପୂର୍ବର ଆଦର୍ଶ ଦେଖିଲେ କିଏ ବା ଉତ୍ସୁକ ନ ହୁଏ ? ମହାରାଜଙ୍କର ଅବାଲି ସାହିତ୍ୟ ସେବାର ଏହି କଞ୍ଚିତ ପୁରସ୍କାର, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ଏହାଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ । ଦିନେ ଦେଶ ତାହା ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିବ ।

ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସକାଶେ ତାଙ୍କର ବିପୁଳ ଦାନ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ଆଦର୍ଶ । ଆତ୍ମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ବାର୍ଷିକ ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା

ଦାନ ତାଙ୍କୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅଂଶ କରି ରଖିବ । ଏ ମହାଦାନ ଜାତି, ଧର୍ମ ବା
 ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବିଶେଷରେ ସମ୍ପାତ୍ତି ସୀମାରେ ଆବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ସାବଜମାନ ଶିକ୍ଷା
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏଭଳି ବିରାଟ ଦାନର ଶୁଭଦର୍ଶ କେବେ କେହି ଦେଖାଇ ପାରି
 ନାହାନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର କରୁଣ ଦାନ ସମଗ୍ର ଜଗତ ସକାଶେ ସିନା, ସେଥିରୁ
 କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ବଞ୍ଚିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଭଳି ମହାଦାନର ସମଦର୍ଶିତା ମାନବକୁ
 ଦେବତା ଅନ୍ତକୁ ଅତ୍ୟଧର କରାଏ । ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସକାଶେ ମଧ୍ୟ
 ସୁବିଧା ରଖାଯାଇଛି । ହୃଦୟ କେତେ ପରସ କେତେ ଅମାୟିକ ହେଲେ
 ଏଭଳି ଅସାଧାରଣ ଦାନ ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ସମ୍ପାତ୍ତି ହୃଦୟରେ ତାହାର ବିଚାର
 ପାଇଁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଜୟପୁର ମହାରଜ ଶ୍ରୀ ବିନୟ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଏହି ଦାନ
 ସାମୟିକ ବା ଏକକାଳୀନ ଦାନ ନୁହେଁ । ଏହା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ଦାନ । ଆତ୍ମ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟରସିନ୍ଧୁ ଜୀବିତ ଥିବାଯାଏ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଜୟପୁର ରଜକୋଷରୁ ଲକ୍ଷେ
 ଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ପାଉଥିବ । ପୌରାଣିକ ଓଡ଼ିଆ ମହାଜାତି ଭାଗ୍ୟବିଧିଂସୁ
 ହେତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେତେ ସ୍ଥାନ ହେଉ ପଛେ ସେ ଯେ ହୃଦୟୀ ଦାନବତ୍ସଲ
 ଜାତି, ମହାରଜ ମହୋଦୟ ତାହା ଜଗତକୁ ଦେଖାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏହି
 ଦାନ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି, ବିଶେଷତଃ ଜୟପୁରର ଭାଗ୍ୟ ରଜବଂଶଧରମାନେ
 ଗୁଣ୍ଡି ଫୁଲର ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବେ । ମହାରଜ ଶ୍ରୀ ବିନୟ ଦେବ ବର୍ମା ଆତ୍ମ
 ଇନ୍ଦ୍ରିୟରସିନ୍ଧୁ ମେମ୍ବର । ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ଯୁଦ୍ଧା ସେହି ପଦର
 ଅଧିକାରୀ ହେବେ ବୋଲି ଚକ୍ତି ହୋଇ ରହିଅଛି । ମହାରଜଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିରୂପେ
 ତାଙ୍କର ଦେବାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ସିନ୍ଧେଟ ମେମ୍ବର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଆଗାମୀ କନ୍-
 ଗ୍ରେକେସନ୍ ସମୟରେ ଉକ୍ତ ଆତ୍ମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରସିନ୍ଧୁ ତରଫରୁ ମହାରଜା
 ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଉପାଧି ପ୍ରଦତ୍ତ ହେବ ବୋଲି ଧାର୍ଯ୍ୟାତମ୍ଭରଗର
 ଦୈନିକ ନିଉଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ଆତ୍ମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରସିନ୍ଧୁ କି
 ଉପାଧି ମନୋନୀତ କରିଅଛନ୍ତି କେଜାଣି; ମାତ୍ର ‘ଉତ୍କଳ ବିନୟାବଳୀ’ ଉପାଧି
 ତାଙ୍କ ସମ୍ମାନର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଉପଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତା ଏବଂ ତଦ୍ଭାବ ଉତ୍କଳର ଗୌରବ
 ମଧ୍ୟ ବଢ଼ନ୍ତା । ଜୟପୁରର ସୁନାମଧନ୍ୟ ମହାରଜ ବିନୟ ଦେବ ବର୍ମା ବାର୍ଷିକ
 ଏକଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଦାନ କରି ଆତ୍ମ ଇନ୍ଦ୍ରିୟରସିନ୍ଧୁ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଆନୁକୁଲ୍ୟ
 ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ପ୍ରତି ସେହିପରି ଆନୁକୁଲ୍ୟ କେହି
 ଦେଖାଇଲେ ଅତିରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠନ୍ତା ଏବଂ ଏକଶତା-

ଘୀର ଉନ୍ନତ ଏକବର୍ଣ୍ଣରେ ଯାଏତ ହୁଅନ୍ତା । ସେ ଭଲ ଧନା ପ୍ରାକୃତିକ
 ଉତ୍କଳରେ ଅଧିକ ନ ଥିଲେହେଁ ବରଳ ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ
 ମନର ଅଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରଚିତ ପୁସ୍ତକ କିଛି ନେଇ ନିଜ
 ନାମରେ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଇବା ଭଲ ଧନା ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ,
 ମାତ୍ର ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦାନବତ୍ସାଳ ଧନୀ କେତେ ଜଣ ମିଳିବେ ? ଅପ୍ସରା ନୃତ୍ୟରେ
 ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଉଡ଼ିଯାଏ, ଶିକାର ଆମୋଦରେ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା
 ବ୍ୟୟିତ ହୋଇଥାଏ; ମାତ୍ର ସକ୍ଷାର୍ଯ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଅନେକଙ୍କ ବଜେଟରେ ଧନା-
 ଭାବର ହାସି ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୁଏ, ଏହା ଉତ୍କଳର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ । ବଡ଼ଲୋକଙ୍କର ତ
 ସବୁ ବଡ଼, ଛଳନାଟା ବଡ଼ ନ ଦେବ ବା କାହିଁକି ? ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ବଡ଼-
 ଲୋକଙ୍କ ନାମରେ ପୁଣି ସମ୍ବାଦଜୀବନରେ ଘାତା, ମହାଘାତା, ଅତିଘାତା
 ବୋଲି ଉଚ୍ଚରେ ଡେଇଁ ର ପିଟନ୍ତି । ଆଜି କାଲିର ସମୟ ହୋଇଥିଲେ ଏହାହିଁ
 ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଯୁଧିଷ୍ଠିର ଧର୍ମବ୍ରତ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ନଦେଶ କରିଥାଆନ୍ତେ ।
 ଏ କାଳରେ ଏତିକି କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ, ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବାପେକ୍ଷା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ
 ବସ୍ତୁ ଆଠଗୋଟି ଥିଲା । ତାହା ସଙ୍ଗରେ ଏହି ଛଳନାଟି ମିଶି ନଅଟି ହେଲା ।
 ଏ କାଳରେ “ବସୁଧେବ କୁଟୁମ୍ବକ” ଗତି ନିନ୍ଦିତ ବିବେଚିତ ହୁଏ । ଆଉ ଯେ
 ପରଗୁଣ କିଛି ଆଣି ଦେହରେ ସେହି ରଙ୍ଗ ବୋଳିହୋଇ ସ୍ୱାର୍ଥ ଯଜ୍ଞର
 ଅନୁଷ୍ଠାନ କରେ, ପ୍ରଶଂସାର ସୁନା କଳସ ତାହାର ମୁଣ୍ଡରେ ଅଜାଡ଼ି ଦିଆ-
 ଯାଏ । କୌଣସି ଜାତି ପ୍ରତିବେର୍ଗୀ ଜାତି ସଙ୍ଗରେ ଅସୌଯୁକ୍ତା ନ ରଖି ନିଜ
 ହାତରେ ଚଉଦପା ହୋଇପାରେ ନାହିଁ, ଏହା ଅନେକ ଭୁଲି ଯାଆନ୍ତି । ମହା-
 ରାଜ ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମା ଆସ୍ତ୍ର ଲଞ୍ଜନରରସିଟିକୁ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଦାନର
 ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲ ବେଳେ କେହି କେହି ମୁହଁ କୁଣ୍ଡୁଳା କରିଥିଲେ । ବନ୍ୟା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ
 ବେଳେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବିଦେଶରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଆସିଲା, ତାହା ନିଜ-
 ଦେଶରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ନ କରି ଓଡ଼ିଶାକୁ ଦେଲେ ବୋଲି କେହି ମନ ଉଣା କରି
 ଥିଲେ କି ? ଅନ୍ୟ ଜାତିଠାରୁ ଖାଇବାଟା ଧର୍ମ, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଜାତିକୁ ଦେବା
 ମହାପାପରଗଂ ! ମନୁଷ୍ୟମାତ୍ରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି କରେ, ଏହାହିଁ
 ମାନବ ଧର୍ମ, ମାତ୍ର ପରଶ୍ରୀ କାତରତାର ସେ ପକ୍ଷେ ଧର୍ମଧରରେ ସ୍ଥାନନାହିଁ,
 ତାହା ପଶୁଧର୍ମ ।

ଏକାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ରାଜକବି ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ରାଜସଭା ସଭତ ସାହିତ୍ୟାଲୋଚନାରେ ମୁଖର । ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ରାଜକବି କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ରାଜକବି ତେତେବେଳେ ବହୁ ଅବଧାନ । ଏଣେ ଉପସ୍ଥିତ ବିଦ୍ୱନ୍ମଣ୍ଡଳୀ ସହ ସାହିତ୍ୟ-ଲୋଚନା ଲାଗିଅଛି, କର୍ମରୂପମାନେ ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କୀୟ କାଗଜ ପତ୍ର ଓ ଆସିଲେ ତତ୍ତ୍ୱଶାସ୍ତ୍ର ସେଥିରେ ଆଦେଶ ଲେଖି ଦିଆଯାଉଅଛି କିମ୍ବା ମୌଖିକ ଆଦେଶ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଉଅଛି, ତେଣେ ଏହି ଅବସରରେ ସଭ୍ୟ ସଦସ୍ୟମାନେ କିଏ କିଏ କହୁଅଛନ୍ତି ସେଥିପ୍ରତି ନିଆ ଅଛି । ଏହିପରି ଏକ ମମୟରେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଯାଏ ଅଛି । ତେତେବେଳେ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟଙ୍କର ଭାବ-ଚର୍ମର ସରଳ ସୁତଳ ମୁଖି, ସହାସ୍ୟ ମୁଖ ଏବଂ ପ୍ରତିଭାପ୍ରସାଦ ଚକ୍ଷୁ ଦେଖିଲେ ସ୍ୱତଃ ଭକ୍ତି ଜାତହୁଏ । ଯେ ତାଙ୍କ ସହ ବାକ୍ୟାଳାପର ସୁବିଧା ପାଇଅଛି, ସେ ତାଙ୍କ ବହୁଦର୍ଶିତା ଏବଂ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ପରିପ୍ଳବ ଉପଲବ୍ଧ କରି ପାରିଥାଏ । ଏଣିକି ତାଙ୍କ ଲେଖାଏ ବିଶେଷ ବିକାଶ ଦେଖାଯାଉଅଛି । ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସରଳ ହେଉଅଛି । ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ର, କବିତା ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟବସାୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି, ସେଥିରୁ କେତେ ଗୋଟି ନମୁନାରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା । ଲେଖାର ବିକାଶ ସେହିଥିରୁ ଅନୁମେୟ । ପୁଣି ଲେଖାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ଏଣିକି ସେ ଉପାନ୍ତସ୍ୱର ମିଳାଇ କବିତା ଲେଖୁ ଅଛନ୍ତି । କବିତାର ତାହା ଗୋଟାଏ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ଉପାନ୍ତସ୍ୱରର ସମତା ନ ଥିଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣମିତ୍ରାସର ହୁଏନାହିଁ; ତାହା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ-ମିତ୍ରାସର । ସାଧାରଣତଃ ଅପୂର୍ଣ୍ଣମିତ୍ରାସର ଅପେକ୍ଷା ପୂର୍ଣ୍ଣମିତ୍ରାସର ଅଧିକ ଶୁଭିମଧୁର । ଦୁଃଖର ବିଷୟ—ଆଧୁନିକ ଅନେକ କବି, ଲେଖକ ଉପାଧି ନିୟମ ମାନୁ ନାହାନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା କବିତାର ଗୋଟାଏ ପ୍ରଧାନ ଛିନ୍ନ ଅନାଦୃତ ଏବଂ ଉପେକ୍ଷିତ ହେଉ ଅଛି । ଅନେକେ ସେଥିରେ ଭାବ ଭଙ୍ଗର ଆଶଙ୍କା କରନ୍ତି; ମାତ୍ର ତାହା ଦୁର୍ବଳ ଆଶଙ୍କା । କବିରୁ ରାଧାନାଥ ବାବୁ ଏତେ କାବ୍ୟ, କବିତା ଲେଖିଗଲେ, କାହିଁ କେଉଁଠାରେ ତ ତାଙ୍କର ଭାବଦୁର୍ବଳତା ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ପୁଣି କେହି କେହି କହନ୍ତି—ଉପାଧି ରଖି କବିତା ଲେଖିବା କଠିନ ବ୍ୟାପାର, ଏହା ମଧ୍ୟ ହାସ୍ୟକର ଉକ୍ତି । ଯେଉଁ ଦେଶର କବିମାନେ ଆଦ୍ୟଯମକ, ମଧ୍ୟଯମକ, ପ୍ରାନ୍ତ ଯମକ, ଅଦ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତଯମକ, ଯୋଡ଼ିଯମକ,

ମାଳଯମକ, ସବଂଯମକ ପ୍ରଭୃତି ସାହିତ୍ୟ କାରୁକଳାରେ ମଣ୍ଡିତ କରି ପ୍ରକାଶି ପ୍ରକାଶି କାବ୍ୟ ଲେଖିଯାଇଅଛନ୍ତି, ଯେହ୍ନ ଦେଶର କବିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉପଧା ମେଳ ରଖି କବିତା ଲେଖିବା କଠିନ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ, ବରଂ ଏଭଳି ଉକ୍ତି ଉକ୍ତ କବିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅପମାନକର । ଛନ୍ଦ ଏବଂ ଯତ୍ନର ବିକୃତିରେ କେତେ କବିତା ଅପାଂ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଅଛି । ପୁଣି କେହି କେହି କାରକ ବିଭକ୍ତିରେ, ଆପେକ୍ଷିକ ଅବ୍ୟୟ ପଦରେ ମିଶାକ୍ଷର ମିଳାଇ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ସେଥିରେ କବିତା ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼େ । କାରକ ବିଭକ୍ତିରେ ମିଶାକ୍ଷର ମିଳାଇବାକୁ ହେଲେ ଉପାନ୍ତ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣର ସମତା ରଖି ତତ୍ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ଵର ସମାନ ରଖିବାକୁ ହେବ । ଯେପରି ‘ତଥ୍’ ଏବଂ ‘ବିଥ୍’ରେ ଏଠାରେ କାରକ ବିଭକ୍ତି ‘ରେ’କୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ‘ତଥ୍’ ଏବଂ ‘ବିଥ୍’ରେ ମିଶାକ୍ଷର ଏବଂ ଉପାନ୍ତ୍ୟ ସ୍ଵରର ମେଳ ରହିଲ; ସୁତରାଂ ପୂର୍ଣ୍ଣମିଶାକ୍ଷର ହେଲା । ‘ଯଥା’ ‘ତଥା’ ଏବଂ ‘ଯେବେ’ ‘ତେବେ’ ଆପେକ୍ଷିକ ଶବ୍ଦରେ ମିଶାକ୍ଷର ମିଳାଇଲେ ତାହା ମିଶାକ୍ଷରରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିଲା ପରି ହେବ । ତାହା ଦୁର୍ବଳ ତ ହେବ, ଅଧିକନ୍ତୁ ଶ୍ରୁତିକଟ ଦୋଷରେ ଦୁଷ୍ଟ ହେବ । ଆଧୁନିକ କବିତାରେ ଏହିପରି ଅନେକ ନିୟମ ଭଙ୍ଗ ଦେଖାଯାଉଅଛି । ତାହା ସବୁ ଦେଖିଲେ ମନେହୁଏ— ଓଡ଼ିଆ କବିତା ପିତୃମାତୃସ୍ଥାନ ଏବଂ ଅନାଥ । ଭାବକୁ ଭାବର କରିବା ଯାହା, ବିଧି ଗତ୍ ଗତ ମାଙ୍କଡ଼ ଗଢିବା ତାହା । କଠିନ ଶବ୍ଦକୁ କୋମଳ ମଧୁର କରିବା ସକାଶେ ଶବ୍ଦକୁ କାଟି, ଗୁଣି, ମାଠି, ଭାଙ୍ଗି ଗଢିବାର ଅଧିକାର କବି, ଲେଖକମାନଙ୍କର ଅଛି; ତାକୁ “ପଦ୍ୟସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର୍ୟ” କହନ୍ତି । ମାତ୍ର ଭାବକୁ ଭାବର କଲେ ତାହା ମୂଳ ଶବ୍ଦଠାରୁ ଆହୁରି ଶ୍ରୁତିକଟୁ ହେଲା ପୁଣି ଦୁର୍ବୋଧ ହୋଇ- ଉଠିଲା । ଏରୂପ ଶବ୍ଦଗଠନ ଆଦୌ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟଙ୍କ ଆଧୁନିକ କବିତା ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ତୃତୀୟ ଯୁଗସଖ୍ୟା ପ୍ରକାଶିତ ୩୮-ଶ୍ଵର ‘ଉକ୍ତସାହିତ୍ୟ’ରୁ ‘ହେମନ୍ତ ସମୟ’ ଶୀର୍ଷକ କବିତାଟି ଏଠାରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା ।

ହେମନ୍ତ ସମୟ

କୃତାନ୍ତ ଦନ୍ତ ସମାନ ହେମନ୍ତ ସମୟ,
 ଉପଗତ ଭରି ପ୍ରାଣିଶ୍ରେଣୀ ଚିତ୍ତେ ଭୟ ।
 ଶତରୂପ ଶୂନ୍ୟ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଛି ଧୋବଳ,
 ପୁଷ୍କରିଣୀ ପରିଶୁଦ୍ଧ ସୁଶୀତଳଜଳା ।
 ନିର୍ଜୀବ ପ୍ରତିମା ମଧ୍ୟ ଜାଡ଼ ଡରକୁଳା,
 ଘୋଡ଼ା ଲାଗି ହୋଇ ବନ୍ଧୁ ସେବନେ ଆକୁ ।
 ରଜା ପରଜା ସମସ୍ତେ ଶୀତରେ କର୍ମିତ,
 'ଦେହ' ଖଣି କାତିବାକୁ ନିତାନ୍ତ କୁଣ୍ଡିତ ।
 ସୌଧେ, ମନ୍ଦିରେ, କୁଟୀରେ ହସନ୍ତୀ ରଜଇ,
 ସକଳ ଜନ ମାନସ ଉତ୍ସୁକ ବାଞ୍ଛଇ ।
 ପାବକ, ଦିନନାୟକ ହେଲେ ଘ୍ନାନପ୍ରଭ,
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀତଳ ହେଲା ରଜମାବଲ୍ଲଭ ।
 ଲେକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହେଲେ ଶୁନ, ହୃତାଶନ,
 ଅପ୍ରିୟ ହୋଇଲେ ହିମକରଣ, ପବନ ।
 ଅହୋ ଦେଶ କାଳ କର୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ,
 ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ, ଅପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟ ଜଗତରେ ।
 ନର ଶରୀର ଖଦଡ଼ା, କାଳାଙ୍ଗ ଚକକ୍ଷ,
 ନିଶାରେ ପ୍ରକଟେ ଗ୍ରାମପ୍ରାନ୍ତେ ଶିବାସୁନ ।
 ପତିସାନ, ପତ୍ନୀ ବଡ଼ ରହିବା ନିଲୟ,
 ପର ଦିନ ଦ୍ରାସ, ରତ୍ନ ଆୟତ ସମୟ ।
 ଫଳ ଅଛନ୍ତି ଆତ୍ମପ୍ୟ ଫଳ କର୍ମରଙ୍ଗ,
 ନେଉଥା, ବଦଣ୍ଡ, ଲେମ୍ବୁ, କମଳା, ନାରଙ୍ଗ ।
 ସରୁ କୁହୁଡ଼ିରେ ସବୁଆଡ଼ ଆକ୍ଷାଦିତ,
 ସେବଣୀ, ଗୋଲପ, କୁବଳୟ କୁସୁମିତ ।
 ଦିବା ଖରାରେ ନିଶାରେ ଜନ୍ମ ଧରି କୋଳେ,
 ଘାନଘ୍ନାନ ଜନ କାଟେ ଏ କାଳ ନିରେଳେ ।
 କମ୍ବଳ ଉପରେ ଭରି ପାଳ ପାତ୍ର ତଳେ,
 ଶେତରେ ଶୟନ କରେ ବର୍ଷକ ନିଶ୍ଚଳେ ।

ଅଧିକ ମୁଖ୍ୟ ମୋରୁ ବିଷୟ ବସନ,
 ପିଆନରେ ଧନୀ କରେ ସମୟ ଯାପନ ।
 ଯେତେ ବଡ଼ ଲୋକ ହେଲେ ନତ ଶୟନରେ,
 ଭିକାରୀ ବାପୁଡ଼ା ଭିକ ଲାଗେ ଅଧିକରେ ।
 ଶୀତବାଧା ସହ ମୃଗ ମାରିବା ଆଶାରେ,
 ମୃତ୍ୟୁ ବନେ ପଲରେ ବସଇ ନିଶାରେ ।
 ଆଶା ଦେଖାଇ କଙ୍କର କଷ୍ଟକୁ ସହଇ,
 କୁଣ୍ଡିତ ନୋହି କୁଣ୍ଡିତ କର୍ମକୁ କରଇ ।
 ଶୟନ ଭରିତ ଶେଫକୁ ବିଲେକି କୃଷକ,
 ନିର୍ଭୀକନୟ ଲଭଇ ଚିତ୍ତ ଚେଜି ଦକ ।
 ଶ୍ରୀ କେଶବ ନାରାୟଣ ପାଳିତ ସମୟ,
 ଲୋକଭୟଙ୍କର ହେବ । ଦୁଃଖରେ ବିଷୟ ।

ଏ କବିତାଟି ସରଳ ସ୍ୱଭାବୋକ୍ତି ଅଳଙ୍କାରରେ ଅତି ସୁନ୍ଦର ହୋଇ-
 ଅଛି । ଯୋବନ, ଡରକୁଳା, ଲାଗିହୋଇ, ଦେଉଡ଼ା, ବାପୁଡ଼ା, ଶୁଭ୍ର
 କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶାନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ କବିତାର ଉପାଦେୟତା ବଢ଼ାଇଅଛି ।
 “ଲୋକଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହେଲେ ଭିନ୍ନ ହୃତାଶନ, ଅପ୍ରିୟ ହୋଇଲେ ହିମକରଣ
 ପବନ । ଅହୋ ଦେଶ କାଳ କର୍ମ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ, ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ, ଅପ୍ରିୟ ପ୍ରିୟ
 ଜଗତରେ” ଏ ପଡ଼ିକ୍ରମକୁ ବାସ୍ତବତାରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ । ସମୟର
 ପରିବର୍ତ୍ତନଦ୍ୱାରା ପ୍ରିୟ ଅପ୍ରିୟ ହୁଏ, ଅପ୍ରିୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରିୟ ହୁଏ । ଶୀତକାଳରେ
 ଯେଉଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅଗ୍ନି ପ୍ରିୟ ହୋଇଥାଏ, ଶ୍ରୀଷ୍ଟକାଳରେ ତାହା ପୁଣି ବିଷୟ
 ଅପ୍ରିୟ ହୁଏ । ଶୀତକାଳରେ ଫେବ୍ରୁଏରୀ ଏବଂ ପ୍ରଥମ ଅପ୍ରିୟ ହେଲେ ହେଁ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ-
 କାଳରେ ତାହା ବାଞ୍ଛିତ ଏବଂ ସମାପ୍ତ ହୁଏ, ଏହା ନିର୍ମଳ ସତ୍ୟୋକ୍ତି ।
 କାଳ ସମସ୍ତଙ୍କ ଗ୍ରାସରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅଟେ; ସୁତରାଂ କାଳ ଏବଂ କାଳ, କାଳର
 ଅସାଧ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । କି ଗଣ୍ଡର ଗ୍ରାସ ! ବାସ୍ତବରେ କବିତାଟି ମୌଳିକତାରେ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପୁଣି ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ, ରାଜକବି ମହୋଦୟ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉପମାର
 ଅବତାରଣା କରିଅଛନ୍ତି—“ପତି ସାନ ପତ୍ନୀ ବଡ଼ ରହିବା ନିଲୟ, ପର ଦିନ
 ଦ୍ରାସ ରାତି ଆସୁତ ସମୟ ।” ଉପମାଟି ନୂତନ ଏବଂ କବିଙ୍କର ନିଜସ୍ୱ । ଶୀତ
 ଋତୁରେ ରାତି ବଡ଼ ହୁଏ ଏବଂ ଦିନ ସାନ ହୁଏ । କବି ରାତିକୁ ପତ୍ନୀ ଏବଂ

ଦିନକୁ ପଡ଼ି କଲ୍ପନା କରିଅଛନ୍ତି । ବର୍ଷାଯୁଗୀ ପାଣୀ ସଙ୍ଗରେ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ପାତ୍ରର
ବିବାହ ଦେଇ ସେ ପ୍ରକୃତ କବିସୁଲଭ ଅପୂର୍ବ କୌତୁକର ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି ।
ଏହି ପଞ୍ଚୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମଗ୍ର କବିତାଟିକୁ ଆଲୋଚିତ କରୁଅଛୁ । କବିତାଟି ସୁଧୀ-
ବର୍ଗର ଉପଭୋଗ୍ୟ । କବିର ସୃଷ୍ଟି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର, ସେ କଲ୍ପନା ବଳରେ ଅସମ୍ଭବକୁ
ସମ୍ଭବ କରିପାରେ — ଏହା ହିଁ କବିତାର ବୈରଥ୍ୟ । ଏହି ହେମନ୍ତ କବିତାଟି
ହିମ ବିନ୍ଦୁମୟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ପବନ ଏବଂ ଜ୍ୟୋତିରେ ତଳ ତଳ । ଯେଉଁପରି
ଧରଳ, ସେହିପରି ଭାବ ସମ୍ପଦରେ ସମୃଦ୍ଧ । ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ
ଶ୍ରେକବିତା ନିମ୍ନରେ ଅବିକଳ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା:—

ବର୍ଷା ସମୟ

ବିଦେଶୀ ବିଧୋଗୀ ଶେଷପ୍ରଦ ବର୍ଷାକାଳ,
ଆଗତ ସେ କଳକଣ୍ଠ—କୁଳ କଣ୍ଠକାଳ ।
ନଭେ ମାଳ ମେଘ ଘୋଟି ଆଜ୍ଞାଦେ ଭୂମିକ,
କରେ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଦିନକୁ ଅନ୍ଧାର ବୁଡ଼ିକ ।
ଦିନେ ଭ୍ରମୁଣ୍ମୟ, ନିଶା—କାଳେ ରକ୍ଷଣୁନ୍ୟ—
ହୋଇ ମରୁଭୂମି ପରି ଅସୁନ୍ଦର ଶୂନ୍ୟ ।
ଶମ୍ପା ପ୍ରକାଶି ମୁଦାଏ ମନୁଜ ଆଶିକ,
ପ୍ରନିତ ଘନେ ପ୍ରକଟି କମ୍ପାଏ ଛୁଟିକ ।
ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ରାମ ପାର୍ଥ ବାଣରଣ,
ବୃଷ୍ଟିପରି ଜଳବୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଅନୁଷଣ ।
ନଈ ନାଳ ବର ବିଲ ପାଣିରେ ପୁରିତ,
ମାସ ଜଳ ସୁକ୍ଷ୍ମ ନୋହି ପକ୍ କଳ୍ପସିତ ।
ପୂର୍ବ ଦିଗରୁ ବହିଲୁ ପ୍ରବଳ ପବନ,
କୁହୁଡ଼ି ଭୁଟିଲୁ ରଜ ଭଜିଲୁ ନାଗନ ।
ଘନ ବୋଲୁଏ ଜାମୁତ କରି ମାରଦାନ,
କଣ୍ଠକ କର୍କଟୀ ଜମୁ ଫଳ ବିଦ୍ୟମାନ ।
ମାଳତୀ ସୁମ ବିକଶି ଭୁଞ୍ଜପ୍ରକରକୁ,
ଆକର୍ଷଣ କରି ନିଏ ନିଜ ନିକଟକୁ ।

ନିର୍ଜୀବ ପ୍ରାୟ ବନକୁ ପୁଣି ସଜୀବନ,
 କରବାରୁ ସିନା ଜଳ ବୋଲିଏ ଜୀବନ ।
 ରୂପସ୍ଥାନ ସ୍ଥାନେ ମୁଖେ ପଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି,
 ତେହେ ତାବସ୍ଥାନ କାଳେ ଖଦ୍ୟୋତେ ଉଡ଼ନ୍ତି ।
 ହିଲକା ମଣ୍ଡୁ କଗଣ ଶବ ପ୍ରବଳିଲୁ,
 କୃଷକ ହୃଦ ସନ୍ତୋଷ ଭରିତ ହୋଇଲୁ ।
 ରୂପରାଜ କୁମ୍ଭାରକ ଦୁଃଖ କହି ନୁହେ,
 କିଏ ସନ୍ତୋଷୀ ହୋଇଲେ କିଏ ଦୁଃଖୀ ହୁଏ ।
 ଶୂଣ୍ୟ କୁଳାୟେ ତନ୍ତୁ ଆଡ଼ିତ ବେନ୍ତି ।
 ଧନିଏ ସୌଧାନ୍ତରାଳେ ଧୂଳରେ ରହନ୍ତି ।
 ନ୍ୟୁନାୟକ ନୋହି ଏବେ ଉଷ୍ମଶୀତ ସମ,
 ବାହାରର ଧରଣ୍ଡୁ କଳିତ କଦମ ।
 ପାକାର ଜୋଦଣ୍ଡ ମାଳ ଲେଉଟିତ ଧୂମଳ,
 ଆବର କପିଳ ପୀତ ହରିତ ଶ୍ୟାମଳ ।
 ବର୍ଣ୍ଣପ୍ରକାସ ହୋଇ କଦା ଗଗନରେ,
 ଦେଖାଦେଇ ଲୋକଙ୍କର ଆଖି ମୁଖ କରେ ।
 ବାଡ଼ି ଶାବଳ ହୋଇଲୁ କେଦାର ପ୍ରକର
 ମରକତ ବିଭୂଷିତ ପରି ମନୋହର ।
 ଶିଳୀନ ଭୂମିଦେଶ ଗୁଣ ସୁରୂପରେ ।
 ରଜିତାରୁ ପରା ଖ୍ୟାତ ଛନ୍ଦାକ ନାମରେ ।
 ଝେଦ ମୋଦସ୍ଥାନ ଜ୍ଞାନ ମାନସ ପରାଏ,
 କଳି କାଶି ଶ୍ରୀକ୍ଷେ ବୃକ୍ଷ ବୃକ୍ଷି ବେନି ପାଏ ।
 ଶ୍ରୀଧର ହୃଷୀକେଶ ପ୍ରପାଳିତ କାଳରେ,
 ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ଘୋଷିତ ଶେଷେ ଅଟେ ନିଶ୍ଚୟରେ ।

(“ରସବନ୍ଧ” ବିଜୟସ୍ତୋତ୍ର ୫ମ ଶ୍ଳୋକ ଯୁକ୍ତ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉପବେଳେ କବିତାଟି ଅତି ସରଳ “ହୋଉଅଛି” ବହୁ ସମାସଯୁକ୍ତ
 ଦୀର୍ଘପଦ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଅର୍ଥ-ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରତିତ ଦେଖି-
 ଅଛି । ସ୍ଥାନେ ଦୁଇ ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମି ଏବଂ ବିରାମ ଯନ୍ତ୍ରର ଉଚ୍ଚ ଘଟିଅଛି,

ତାହା ଧର୍ତ୍ତିବ୍ୟ ନୁହେଁ । କବିତାଟି ପଢ଼ି ପଢ଼ି ବର୍ଷାକାଳର ଚନ୍ଦ୍ର ଆଖିଆଗରେ
ଅଙ୍କିତ ହୋଇଗଲାପରି ବୋଧହୁଏ । କବିତାଟି ପ୍ରସାଦ ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ
ସ୍ୱଭାବୋକ୍ତିରେ ଅଳଙ୍କୃତ । “ବୁଦ୍ଧିମାନ ସ୍ଥାନେ ମୂର୍ଖେ ପଣ୍ଡିତ ହୁଅନ୍ତି, ତେହେ
ତାରହୁନକାଳେ ଖଦ୍ୟୋଡେ ଉଡ଼ନ୍ତି ।” ଉପମା ସାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ଏ
କବିତା ପଦକ ଗୋଟିଏ ଭାବପ୍ରାଣ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଶ୍ଳୋକ । ସଞ୍ଜକବିଙ୍କର ଆଉ
ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ରତ୍ନଚନ୍ଦ୍ର ନିମ୍ନରେ ଯନ୍ତ୍ରବେଶିତ ହେଲା ।

ନିଦାଘ ସମୟ

ଅହୋ ଶୁଷ୍କ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ରତ୍ନ ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସମୟ,
ପ୍ରପଞ୍ଚ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଚଣ୍ଡିକର କରମୟ ।
ସୁରକର କରସାତ ଲଭି ଜନ୍ମମାନେ,
ତହଲ ବିକଳ ହୋଇ ସ୍ଥିତ ଅଶ୍ରୁ ଆନେ ।
ଏଇ ଭିତରେ ଉତ୍ତପ ଦାଣ୍ଡେ ଝାଣି ନାତି,
ଦେସନେ ଆଗରେ କୂପ ପଛଆଡ଼େ ଖାତି ।
ବର୍ଷାକାଳେ ପ୍ରଭାବବା ତରୁଲତା ପାଇଁ,
ପ୍ରଦେଶ ଯୋଗାଇବାକୁ ନିଜ ଚିତ୍ତେ ଧାୟି ।
ପର ହୃଦକର ଗୁଣ କଳିତ କାନନ,
ଦାବାନଳରେ କରଇ ଆତ୍ମ ବିସର୍ଜନ ।
ମାତ୍ର ଜନ୍ମୁକ କଷ୍ଟ ସେ ମନେ ନ ଭାବଇ,
ନିମକାରି ତ ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରବଳ ଅଟଇ ।
ପ୍ରଭାତନି ପଶ୍ଚିମରୁ ପ୍ରଞ୍ଚରରେ ବନ୍ଧି,
ନିଜ ବଳ ମହିମାକୁ ଲୋକେ ପ୍ରକଟଇ ।
ଶୀତକାଳ ବର୍ଷୁ କୁଅପାଣି ବଟଗୁଲ,
କୃଷ୍ଣ ହେଲେ ମାନବଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାକୁ ଗାଲ ।
ଜଳ ସଂଗ୍ରହ କରଣେ ମୃତ୍ତିକାର ପାତ୍ର,
ହେମ ରୌପ୍ୟ ପାତ୍ରଠାରୁ ଅତ୍ୟାଦର ପାତ୍ର ।
ତପନ ଆପଣା କରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ପ୍ରଭାବରୁ,
ଜଳପାନ କରେ ଜଳ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ।
ସଲିଳ ବିସ୍ମୟ ହେଲେ ତଟିନୀ ତଟାକ,

ଅଳ୍ପଦୁଃଖୀ ବାଟେ ଯାଉଥିବା ଲୋକ ଯାକ ।
 ଖରରେ ଥିବା ମନୁଜେ ଛୁପାକୁ ଛୁପାରେ—
 ଯେ ଲୋକ କୁଡ଼ିଆକୁ, ସାନକୁଡ଼ିଆରେ—
 ବାସ କରୁଥିବା ଯେ ଦୁଇର ପୋତକୁ,
 ପୋତସ୍ଥ ନରେ ବାଞ୍ଛୁନ୍ତି ହିମ ଯେତକୁ ।
 ସବୁଙ୍କର ଅଳ୍ପ କିଛି ନଶ୍ୱର ଜଗତେ;
 ମାତ୍ର ମାନବ ବାଞ୍ଛାର ଅଳ୍ପ ନାହିଁ ସତେ ।
 କୁଟ୍ତୀରନିବାସୀ ସୁଖେ ନିହିତ ପୋତରେ,
 ଯେନକେଇ ବ୍ୟକ୍ତି କୋମଳ ତଳୁରେ—
 କଙ୍କରସେବିତ ହୋଇ କରେ ଟାରେଣ,
 ବୋଧ ହୁଏ ତୃପ୍ତି ମାତ୍ର ତାହାର କାରଣ ।
 ଅକର୍ମୀ କର୍ମୀ ସକଳେ ଝାଲେ ଜର୍ଜରିତ,
 ଘିମିରଗୁଡ଼ିକେ ଅଙ୍ଗ ହୁଅଇ ପୂରିତ ।
 ଅଶ୍ୱେତ୍ରା ଦୁବଳ, ଶ୍ୱେତ୍ରା ପୀଡ଼ିତ ଶୋଷରେ,
 ନୃଗତୃଷ୍ଣା ପ୍ରସରଇ ମରୁ ପ୍ରଦେଶରେ ।
 କୁଳକରରେ ଜିଭ ଲମ୍ବାଇ ସୁଶୀତଳ ସ୍ଥଳେ,
 ପଡ଼ିରହି ଧଇଁ ସଇଁ ହୁଅନ୍ତି ବିକଳେ ।
 ଶ୍ରେଷ୍ଠ କେତେକ ହେମ ପୁଷ୍ପକ ପୁଷ୍ପିତ,
 ଅମ୍ଳ ଜମ୍ବୁ ପନସାହି ଫଳ ବିଚ୍ଚିତ ।
 କୃଷକେ କର୍ମନିବୃତ୍ତ, କାରୁକର୍ମୀ ଗଣ,
 ପେଟ ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସହଇ କଷଣ ।
 ଶୀତଳ ଜଳ ପ୍ରଭୃତି ସାମାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ;
 ପଥକକୁ ଦେଇ ଜନେ ହୁଅନ୍ତି କୁତାର୍ଥ ।
 ଦୁଃଖଦ ବନ ବୃକ୍ଷ, ସୁଖଦ କ୍ଷପା କ୍ଷପା,
 “ପାପୀ ଚିତ୍ତେ, ସୁକୃତା ଗତାୟୁ ନିଶ୍ଚୟ ।”
 ଯାବକ ଯୁବକ, ଚିତ୍ତଜାତ ପଳାତକ,
 ଶୀତମୟୁଷ ମାଟିଆ ବଣେ ତେଜି ଝଙ୍କ ।
 ଯି ବିହମ ବାମନାଧିପତ୍ୟ ଉଦ୍ଭବର,
 ଲୋକ ଶେଷପ୍ରଦ ହେବା ମହିମା କାଳର ।

ଏହି କବିତାଟି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଦୃଶ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା “ନବଭାରତ”ରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ କବିତାଟି ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଧରଣର । ଚନ୍ଦ୍ୟ ପରି ପଢ଼ିଲେ ଏହାର ମାଧୁରୀ ଉପଲବ୍ଧ ହେବ । ପ୍ରଥମ କେତେ ଧାଡ଼ିରେ ରୌଦ୍ର ରସ ଖୁବ୍ ଫୁଟିଅଛି । “ଡଢ଼ଳ ବିକଳ” ଶବ୍ଦଟି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରକୃତ ଅନୁସାରେ ଠିକ । ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗଦ୍ବାରା ନୋଟିଏ ସୁ ଛଣା ଲୁହ ଶବ୍ଦର ଉଦ୍ଧାର ସାଧନ କରାଯାଇଅଛି । ଏହିପରି ଯେତେ ସୁରୁଣା ଶବ୍ଦ ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇପାରେ ଭାଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶୁଭ ପ୍ରକାଶ ତେତେ ସରଳ ହୋଇଥାଏ । “ସ୍ଥାନେ” ପରିବର୍ତ୍ତରେ “ଥାନେ” ଶବ୍ଦଦ୍ବାରା ଅନୁଭୂଷ୍ଟିର ପରିରୂପକ । ତାହା କୋମଳ ଏବଂ ମଧୁର । ଶବ୍ଦକୁ ଶ୍ରୁତିସୁଖକର କରିବା ପାଇଁ ଏଭଳି କଟାକ୍ଷତା କରିବାର ଅଧିକାର କିଛି ଲେଖକର ଅଛି, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି । “ଦୁଃଖଦ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି, ସୁଖଦ ଶପାଷୟ । ପାପୀ ଚରୟୁ, ସୁକୁଳ ଗତାୟୁ ନିଶ୍ଚୟ” ଏହି ଦୁଇ ଧାଡ଼ି ସୁକ୍ତି ସଦୃଶ ମହାମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ଏହି ନିଦାଘ ରତ୍ନ ଚିହ୍ନଟି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ଶବ୍ଦର ସ୍ବମର, ମଧୁର ସମାବେଶ । ଏହା ରଞ୍ଜକବିଙ୍କ ଲେଖାର ଅଧୁର ବିକାଶ ।

ବ୍ୟାକରଣରେ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ପାତ୍ରିତ୍ୟ ଅସାଧାରଣ; ତେଣୁ ବ୍ୟାକରଣ ତାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ । ସମୟ ସମୟରେ ସେ ବ୍ୟାକରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖି ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବ୍ୟାକରଣୀୟ ସମାଧାନ ସଫଳ ବ୍ୟାକରଣର ସୁଧାନୁସାରେ ହୁଏ । ୫୬୮୯୯୪ ତାରିଖରେ ପ୍ରକାଶିତ ସାପ୍ତାହିକ “ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ”ରେ ତାଙ୍କର “ନବଭାରତ” ନାମରେ ଗୋଟିଏ କବିତା ମୁଦ୍ରିତା ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା । ସେଥିରୁ ତାଙ୍କର ବ୍ୟାକରଣଜ୍ଞାନ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁମେୟ ।

ନବ ରସ

ଶୃଙ୍ଗାର ବାର କରୁଣ ରୌଦ୍ର ଭୟାନକ,
ଅଦ୍ଭୁତ ବାଉଁଶ ହାସ୍ୟ ଶାନ୍ତ ଏ ନବକ ।
ରସ ବୋଲି ଖ୍ୟାତ, ଏଥି ପ୍ରଧାନ ଶୃଙ୍ଗାର,
ମୋଦକ, ପ୍ରେମୋପାଦକ ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତ୍ୟାଧାର ।

ସାହିତ୍ୟିକ ଶୃଙ୍ଗାର ପ୍ରେମ ଭକ୍ତି ପରିଚାମ,
 ସେହି ପୁଣି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଅଳଂକାରରାମ ।
 ଗଜପତି ତାମସ ଯୁକ୍ତ ଶୃଙ୍ଗାର ବିଷୟ—
 ସକ୍ତ କାମ ମୋହ ପରିଚାମଟି ନିଶ୍ଚୟ ।
 ଆବନ ଆଧୁରୋଧିକ ଅତି ଉତ୍ସୁକର,
 ହଂସା ଶୋକାଦି ଦୁର୍ଗୁଣମାନଙ୍କ ଆକର ।
 ନିଜ ଗୁଣାନୁରୂପରେ ଶୃଙ୍ଗାରକୁ ନରେ,
 ଅନୁଭବ କରି ତୁଷ୍ଟି ଲଭନ୍ତି ମନରେ ।
 ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ରାସ ବିଳାସ ଯେପରି ମୋହକ,
 ରୁଦ୍ର, ପ୍ରଳୟ ଡାଣ୍ଡବ ଯେପରି ତୋଷକ ।
 ପ୍ରେମେକଗୀତ ଅଟଇ ସେ ଶୃଙ୍ଗାର ରସ,
 ମୋହେକଗୀତ ରୂପରେ ଶୋହେ ଗାର ରସ ।
 ଆନନ୍ଦେକଗୀତ ଶାନ୍ତ ରସ ଏ ତିନିରେ,
 ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥିତି ଲୟ ତିନି ବର୍ଣ୍ଣନ୍ତି ବିଧିରେ ।
 ସୁଷ୍ପ୍ରସ୍ତରେ ସମାଧିରେ ନର ଶାନ୍ତ ରସ,
 ଉପଲବ୍ଧ କରି ଚିନ୍ତା ଲଭଇ ହରଷ ।
 ପ୍ରବର୍ତ୍ତେ ହଂସେକଗୀତ ହୋଇ କୌହି ରସ,
 ଦେବେକଗୀତ ସ୍ବରୂପ ସେ ଗଭୀର ରସ ।
 ବିଷାଦେକଗୀତ ରୂପ କରୁଣ ଅଟଇ,
 ଅଜ୍ଞାନେକଗୀତାକାର ଅଭୁତ ହୁଅଇ ।
 ଭୟେକଗୀତ ଅଟଇ ଭୟାନକ ରସ,
 କ୍ରୋଧେକଗୀତ ହୋଇ ରାଜେ ମାୟା ରସ ।
 ଏ ନବ ରସକୁ କବିବରେ ବିବିଧରେ,
 ବିସ୍ତାରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି ଉଚିତରେ ।
 ଶୃଙ୍ଗାର ଗାର ରସକୁ ମାତ୍ର ଅଙ୍ଗୀ କରି,
 କେତେ ରସମାନଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗ ରୂପେ ଭରି ।
 ଦୃଶ୍ୟ କାବ୍ୟନିତ୍ୟକୁ ପୂର୍ବ କବିବରେ,
 ସମ୍ବୃତ ସ୍ବରାଗେ ରଚିଛନ୍ତି ମଞ୍ଜୁଳରେ ।

କାବ୍ୟର ଜୀବନ ରସ, କାବ୍ୟ ତାହା ବିନା,
 ଅତି ଶୁଷ୍କ ଡ଼ାଣୁ ପରି ଅନାଦୃତ ସିନା ।
 ରସ ପୋଷଣରେ ହୁଏ ପାତଳ ପୋଷଣ,
 ତେବେ କାବ୍ୟ କରେ ଜନ ମାନସାକର୍ଷଣ ।
 ରସାତ୍ମକ କାବ୍ୟକର୍ତ୍ତା ଆପଣାର ମନେ,
 ରସାଧିପତ୍ୟକୁ ଭୁଲି ପରକାରେ ମନ୍ଦଣ ।
 ସରସ ହୃଦୟ କବି ମାତ୍ର ରସମୟ,
 କାବ୍ୟ ରଚି ଶୁଣି ର ସଗ ଲଭେ ଏ ନିଶ୍ଚୟ ।

ନବରସ ଏବଂ ତାହାର ରୂପ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଅଛି ।
 ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ଆଦି ରସକୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଦେଇଅଛନ୍ତି; ଦେବାହିଁ ଉଚିତ ।
 ରସ ମଧ୍ୟରେ ସେ ପ୍ରଧାନ ବୋଲି ତାହାର ନାମ ଆଦି ରସ ହୋଇଅଛି ।
 ଆଦି ରସହିଁ ଜଗତର ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ବୃଦ୍ଧିର ମୂଳ ଉପାଦାନ । ତାହା ଦୁଇ
 ପ୍ରକାର — ଦୈବିକ ଆଦି ରସ ଏବଂ ପାଶବିକ ଆଦି ରସ । ପ୍ରଥମଟି ଦେବତା
 ଦ୍ଵିଜାଧିପତି ପିଣ୍ଡାତ । ଗୋଟିଏ ସ୍ଵର୍ଗର ଅମୃତ, ଅମରଟ ନରକର ପୂଜନମୟ
 ପୂଜରକ୍ତ । ଗୋଟିଏ ନମସ୍ୟ, ଆରତି ଘଣ୍ଟା । ଦୈବିକ ଆଦି ରସର ପ୍ରାଣ
 ପ୍ରେମ ଏବଂ ଭକ୍ତି; ମାତ୍ର ପାଶବିକ ଆଦି ରସର ପ୍ରାଣ ପାପ ଏବଂ ମୃତ୍ୟୁ ।
 ଯୈଶତ୍ୟ ଆଦି ରସ ନୁହେଁ, ତାହା କୁସ୍ଥିତି ରସ । ଦୈବିକ ମିଳନ ତାହାର
 ପର୍ମ; ମାତ୍ର ଦୈବିକ ବା ଶୁଦ୍ଧ ଆଦି ରସ ଆତ୍ମାର ପବନ ନିବିଡ଼ ମିଳନର
 ଘଟକ ସ୍ଵରୂପ ।

ଆଦି ରସ ବିନା କାବ୍ୟ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସୁଷ୍ପ୍ତଭାବରେ
 ଆଲୋଚନା କଲେ ଏହି କଥାର ମର୍ମ ସୁବୋଧ୍ୟ । ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ଏବଂ ଭାବର ମିଳ-
 ନରେ କାବ୍ୟ, କବିତା, ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତିର ଉତ୍ପତ୍ତି । ଭାଷାକୁ ଗୁଡ଼ି ଭାବ
 ତତ୍ତ୍ଵ ପାରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଭାବକୁ ଗୁଡ଼ି ଭାଷା ତତ୍ତ୍ଵ ପାରିବ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ
 ପ୍ରତ୍ୟେକ କାବ୍ୟ କବିତାଦିରେ ଆଦି ରସ ବିଦ୍ୟମାନ । ସବୁଦିନେ ଭାଷା ଓ
 ଭାବର ପବନ ବିଚାନ୍ତ ଲାଗି ରହିଅଛି । ଆଦି ରସ ଆବଶ୍ୟକ; ମାତ୍ର ବିଭିନ୍ନ
 ଆଦି ରସ ଆଦରର ପାମ ନୁହେଁ । ବିଶ୍ଵବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଆଦିରପରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ; ମାତ୍ର ଏହା
 ବୋଲି କୁକ୍ କଟ କୁକ୍ କୁଟୀ ପରି ସବୁବେଳେ ଯେତେବେଳେ ଘାଣ୍ଟି ହେବା ସମୟରେ
 ଶ୍ରେୟସ୍କର ନୁହେଁ । ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ଅଛି । ସେହି ସୀମା

ଅତିକ୍ରମ କଲେ ବିପଦ ଆବଶ୍ୟମ୍ଭାବ । ପ୍ରାଣଦାତା ବିଷ ବି ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; ମାତ୍ର ତାହାର ମାତ୍ରା ବଳପଡ଼ିଲେ ହିତ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବିପତ୍ତି ହୁଏ । ଅତି ଶବ୍ଦଟି ବଡ଼ ବିଷମ, ଏହି ହେତୁରୁ “ଅତି ସବୁସ ଦାୟତେ” ବୋଲି ମହାଜନମାନେ କହି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

ପଦ୍ୟ ପରି ଗଦ୍ୟ ଗେନାରେ ମଧ୍ୟ ବଳକବି ଶ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ଶକ୍ତିର ବିବେଚନା ଘଟିଅଛି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ଏଠାରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଲା—

ଗୁଣବତୀ ପତ୍ନୀ

ନିପଟ ନିଦାଘ ସନ୍ଧ୍ୟା । ଜଗତ ଆତପାନଳର ଆହୃତ ହୁଏ । ଦିନ ଦଶଭାଗା ପୂର୍ବରୁ ପଶୁନକ୍ଷିତପ୍ତ ତରୁ ଛାୟାଶ୍ରୀତ, ଶ୍ରେଣିଗଣ ବଲ୍ଲୀକ ଗର୍ଭ-ସ୍ଥିତ, ଶ୍ରେଣିଜନ କର୍ପୁର ମିଶ୍ରିତ ରମନ କର୍ତ୍ତା; କିନ୍ତୁ ରଜନାଦି ଗୁହକୃତ୍ୟା କାରିଣୀ ଗୁହଣୀର ମାତ୍ର ବିଶ୍ରାନ୍ତ କିମ୍ବା ଶୈତ୍ୟୋପଲବ୍ଧ ଘଟେ ନାହିଁ । କୋଟି ଏବଂ ସ୍କୁଲ ବଦ । ଧନାତ୍ମ୍ୟମାନେ ଉଦକମଣ୍ଡଳାଦି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କର ବାସ କରନ୍ତି । ଧନହୀନ କୋଠାରେ ବସି ବ୍ୟଜନ ଚାଲି ଚାଲି ଅନ୍ଧଦର୍ପଣ ଗୁହଣୀକୃତ ରଜନର ସମାଲୋଚନା କରେ ।

ଏମନ୍ତ ସମୟରେ ଆପଣାର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲଣ୍ଡନର ଭିନିଂସ ପଡ଼ି ବାରିଷ୍ଟର ପଦବୀରେ ପାସକରି ଘରକୁ ବାହୁଡ଼ିଆସୁଥିଲା ସମ୍ଭାଦ ଜାଣି ନାରାୟଣ ନାୟକର ଗୁହଣୀ କମଳା ତୁଝି ମୁହଁରେ ବସି ପିଠା ଘୁଙ୍ଗୁଥିଲା । ପୁଅଠାରେ ଥିବା ଧ୍ୟେମ ବନ୍ଧୁ ସେ କଷ୍ଟ ପାଉଥିଲା । ତତ୍ତ୍ୱପୂର୍ବ ଦିନ ତାର ପୁତ୍ରବଧୂ ସ୍ୱାଗମଣି ମାଆ ଘରରୁ ଆମ୍ଭତା ହୋଇ ଲା । ସେ ଶାଶୁ ପାଶେ ବସି ପିଠା ଗଢୁଥିଲା । କମଳା ଘରଳା ଏବଂ କୋମଳା । ସେ ବୋହୂକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲାଲନ କରେ ।

ନାରାୟଣ କେବଳ ନାଶକୋପାୟକାରକ ମାତ୍ର ନୁହେଁ, ସେ ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ଗ୍ରାମର ଅଧିକାରୀ । ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ମଣ୍ଡଳର ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ ନାୟକ ବୋଲି । ନାରାୟଣ ଶୁଷ୍କବାସ, ହଳ ବଳଦ, ହଳିଆମୁଲିଆ ରଖି ଏବଂ କିଛି ମହାଜନ

କରି କେତେ ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ଅଧିକାରୀ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଲେଖକଙ୍କ-
 ଥିଲେ ହେଁ, ନିଜ ତନ୍ମୁଖକୁ ନିଜ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆଲୋଚନା ପ୍ରଣାଳୀ
 ପାଇଁ ନିୟମିତ ଭାବରେ ପଠାଉଥିଲେ । ପୃଷ୍ଠିଚକ୍ରର କୁଶାବଳୀ, ସେ
 କେଉଁ ଜାୟରେ ଫେରି ନୋହି ମାଟି ଲୁଗାରେ ପାମ କରି ବିଜୟ ନଗର
 କଲେଜରେ ଶୁଭାଷି ପଢ଼ି ବି.ଏ. ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ । ତେବେ ନାୟକ
 ପୁଅକୁ ପଢ଼ାଉଥିବା ରେବେନ୍ସା ଉପାଧ୍ୟକ୍ଷରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟତ
 ଥିଲେ । ସେ ବିଭାଗରେ ପ୍ରବେଶିଲେ କାଳେ ପୁଅ ମେଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ହେବ ବୋଲି
 ତାର ଆଶା । କିନ୍ତୁ ପୃଷ୍ଠିଚକ୍ର ରୁକ୍ଷ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ଆଇନ ପଢ଼ିବା
 ପାଇଁ ଜିଗର କଲେ । ସେ ସରିକି ପୁଅର ପଢ଼ା ପାଇଁ ବେଶି ଧନ ବ୍ୟୟିତ
 ହୋଇଥିଲା କାରଣେ ତାହା ବନ୍ଦ କରାଇବାକୁ ବାପ ବହୁବଧ ଯତ୍ନ କଲେ ।
 କିନ୍ତୁ ପୁଅର ଜିଗର ବର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ମାଲିକର ଅନୁରୋଧ ବର୍ଣ୍ଣ ସେ ପୁଅକୁ
 ମାସ୍ତାଜର ଲା କଲେଜରେ ପଢ଼ାଇବାକୁ ମଜ୍ଜିଲେ । କମଳା ସର୍ବଦା ପୁଅପକ୍ଷ-
 ପାତନୀ । ଜନନୀ ସର୍ବଦା ସନ୍ତାନପକ୍ଷପାତନୀ ସିନା ।

ପୃଷ୍ଠିଚକ୍ର ବିଜୟ ନଗରରେ ପଢ଼ୁଥିବା ସମୟରୁ ଇଉରୋପ ଗମନୋ-
 ଦେଶ ନିମନ୍ତେ ଦୃଢ଼ପଦରେ ଯୋଗ୍ୟ କରୁଥିଲା ହେତୁ ସେ ବୋଲେ — “ଦେହର
 ଛାଡ଼ି ଗୁଣ୍ଡର ଦହି ପାଣ କରି ମାସ୍ତାଜରେ ଆଇନ ପଢ଼ି ପାସ କଲେ ଓଜଲ
 ହୋଇ ମକେଲଙ୍କ ଏବଂ ଅଧିକାରୀଙ୍କ ଖୁସାମତ କରୁ କରୁ ମୋ ଜୀବନ ଅନ୍ତ
 ହେବ । ଭୁବନର ପ୍ରାୟଶଃ ଏକ ମାତ୍ର ପ୍ରଭୁ; କିନ୍ତୁ ଓଜଲର ସମସ୍ତ ଜଗତପାଳ
 ପ୍ରଭୁ । ଅତଏବ ମୁଁ ଓଜଲ ହେବି ନାହିଁ, ଲଣ୍ଡନରେ ଆଇନ ପଢ଼ି ବାରିଷ୍ଟର
 ହେବି । ବାରିଷ୍ଟର ହେବାର କେତେକ ସମୟରେ ଜିଲ୍ଲାଜି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇବ ।

ଏତେକ ଶୁଣିଲା ମାତ୍ର କମଳା ଆନନ୍ଦାବଧରେ ଭାସିଲା । ନାୟକ
 ବୋଲେ—“ଏବେ ଏ ଦେଶରେ ଯେତେ ଲୋକ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇଅଛନ୍ତି;
 ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତ ଜିଲ୍ଲା ହୋଇ ନାହାନ୍ତି, ତୁ ଆଜି ବିଲ୍‌ଡ଼ ଯାଇ କାଲିକ
 ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିବ । ମାତ୍ର ଜିଲ୍ଲା କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇପାରିବୁ, ବୋଲ-
 ଯାଇ ନ ପାରେ । ତୁ ବିଲ୍‌ଡ଼ରେ ଡି.ଏ. ଶୁଭାଷି ରହି ଜାତିକ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରତି
 ମାଟି କରିବୁ ମାତ୍ର । ତୁ ବିଲ୍‌ଡ଼ରେ ଆଇନ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଯେତେ ଧନ ଖର୍ଚ୍ଚ
 କରିବୁ, ସେତେ ଧନ ଏଠାରେ ଶୁଣ ଦେଲେ ତାହା କଲେଜରେ ରୁହୁ ଏବଂ
 ତୋ କୁଟୁମ୍ବ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରି ଫୁଲ ଫୁଲରେ ବ୍ୟୟପାରିବ । ମଧ୍ୟ ସେତେ

ଧନ ତୋତେ ଦେବାକୁ ମୋଠାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଦୁଇଟି ଛୁଡ଼ି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇ ସହ କର, ନତୁବା ଲେଉଟ ନ ଯାଇ ମାୟାଜରେ ଆଇନ ପଡ଼ ।”

ଏହା ଶୁଣି ପୁଅ ପ୍ରଭୁତ୍ଵର ଦେଲ—“ଏବେ ଯେଉଁ ଜନେ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଚାକର ବୁକର କରୋ ପୂଜା ନ ଥିବ କିମ୍ବା ସେମାନେ କୌଶଳସ୍ଥାନ ହୋଇଥିବେ । ମୁଁ ବାରିଷ୍ଟର ହେଲେ ମୋ କୌଶଳ ବଳରେ ଜଳ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ଲଭିବ । ବିଲତ ଗଲେ ଜାତିଯାଏ ବୋଲିବା ଧାରଣା ନିନ୍ଦାତ ପୁରୁଣା । ଆଜିକାଲି ବିଲତ ହୋଇଛି ପରମ ପବିତ୍ର ଶର୍ପଣ୍ଡାନ; ବିଲତ-ଫେର ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛି ସଭ୍ୟବର ।”

ତେବେ କମଳା ନିଜ ପତିଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୋଇଲ—“ଆହେ, ତୁମେ ଧନ ଲେଉଟୁ ଗୋଟିଏମାତର ପୁଅକୁ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ାଇ ବଡ଼ କରିବାକୁ ମଜୁ ନାହିଁ । ଧନ ଅରଜି ରଖି ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ନ କଲେ ସେ ତ ସଙ୍ଗରେ ଯାଏ ନାହିଁ । ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ହେବ ତ ହେଉ । ତା ପାଇଁ ଭାବନା କାହିଁକି ? କାଲିକ ପୁଅ ଜଳ୍ ହେଲେ, ସେ କଣ ଧନ ଅରଜିବ ନାହିଁ ? ଜନ ଧନକୁ ଅରଜେ, ନା ଧନ ଜନକୁ ଅରଜେ ? ଏଣୁ ତୁମେ ଅବଶ୍ୟ ଧନ ଦେବାକୁ ହେବ, ପୁଅ ବିଲତ ଯିବାକୁ ହେବ ।”

ମାଈପର ଜିଗରରେ ଏବଂ ପୁଅର ଅଳରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେ ବାପୁଜୀ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁଅ ହାତରେ ଦେଲ । କମଳା ନିଜ ପତିର ଅଜଣାରେ ଅଳଙ୍କାର ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା କରଜ କରିଆଣି ପୁଅକୁ ଦଇ ବୋଇଲ—“ଏବେ ଏତେକ ଟଙ୍କା ନେଇଯାଅ । ଲେଉଟାବେଳେ ଆହୁରି ପଠାଯିବ ।”

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲଣ୍ଡନ ଯାଇ ମିଡ଼ିଲ ଟେମ୍ପଲରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ ବୋଲି ନାମ ଲେଖାଇ ପ୍ରବେଶିଲ । ଅତଏବ ସେ ସେଠାରେ ପି. ସି. ରାଓ ନାମରେ ବ୍ୟବହୃତ । ଏଣିକି ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ମଧ୍ୟ ସେହି ନାମ ବ୍ୟବହାର କରିବା । ବିଲତରେ ଦୁଷ୍ଟ ସହବାସ ବାଣୁ ରାଓର ଆଚରଣ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଘଟିଲା । ସେ ସିଗାରେଟ ପୋଡ଼ାଏ, ମଦ ପିଏ, ବ୍ୟଭିଚାରୀଙ୍କ ସ୍ନେହ ସମ୍ପାଦେ, ପ୍ରାୟଶଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଶା ସିନାମା କିମ୍ବା ନାଟକ ଦେଖିବାକୁ ଯାଏ, କ୍ଳଟି ଦାନ-ମାନଙ୍କରେ ଦେଶପ୍ରମଣ କରେ । ଅତଏବ ସେ ବାରଂବାର ଧନ ପ୍ରେକ୍ଷଣ

ନିମିତ୍ତ ବାପାକୁ ପକ୍ଷ ପଠାଏ । ବାପ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଚାଲେ — ଲୁହ ଗଡ଼ାରି କରଜ କରି ଧନ ପଠାଉଥାଏ । ଶେଷସ୍ଥରେ ତାର ସକଳ ଚର ସମ୍ପତ୍ତି ନିକାଶ ପାଇ ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ବନ୍ଧକ କରାଗଲା । କପଳ ହେଉ ପୁଅ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ଫେରିଆସୁଥିଲା ସମ୍ପାଦ ଅବତେ ହୋଇ ତାହା ମନ ଥୋଡ଼ା ଶୁଦ୍ଧି ହୋଇଥିଲା । ସେ ପୁଅ ପ୍ରେମବତୀ ହୋଇ ସାଲୁର ରେଲଷ୍ଟେସନରେ ନିଜ ସ୍ଥଳ ସମୟେ ଗାଜର ହୋଇଥାନ୍ତେ, ମେଲ ଗାଡ଼ି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ନାରାୟଣ ଇଣ୍ଡର କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଏବଂ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରେ ଗୋଟି ନିଜ ତରୁଜକୁ ନ ଦେଖି ଚିନ୍ତାମୁତ ହୋଇ ଠିଆହୋଇଥାନ୍ତେ, ପାଦେ ବୁଟ, ଅଙ୍ଗେ ଓବର କୋଟ, ଶିରେ ହ୍ୟାଟ ଧାରଣ କରିଥିଲା ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ଫାଷ୍ଟକ୍ଲାସ ଗାଡ଼ିରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପ୍ଲାଟ ଫାରମରେ ତାର ପୁଅ ପରିଚିତ ଜନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭୁଲେ କର ଧାରଣ କରି ଆଜେ । ଭାଷାରେ ସମ୍ଭାଷଣ କରୁଥିଲା ସମୟରେ ପୋଟର ଗାଡ଼ିଭିତରୁ ସୁଟ-କେଶିଏ ଆଖି ସେଠାରେ ରଖି ଆପଣାର ହବା ପାଉଣା ପାଇ ସଲମ କରିଗଲା । ନାରାୟଣ ମଧ୍ୟ ସାହେବ ବୋଲିବା ଶଙ୍କାରେ କିଛି ଦୂର ଦୂଞ୍ଚିଲା । କଥୋପକଥନ କରୁଥିଲା ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବସ୍ଥରେ ପୁରସ୍କୃତି ବ୍ୟକ୍ତି ଆଗତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଉଦ୍ଦେଶି “ଗୁଡ଼ବେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର” ବୋଲି ଯାନ୍ତେ ଆଗତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜାମ୍ବନ ବୋଲି ତେବେ ଜାଣି ତା କଡ଼କ ନାରାୟଣ ଯାଇ ସୁଟକେଶ ବଦଳ କଲା । ମୋଟର ବସରେ ଯିବାକୁ ଗର୍ବ ଅନିଚ୍ଛୁକ ଖେଳ ହେତୁରୁ ଗୋଟାଏ ଭଡ଼ା ମୋଟର କାରରେ ବାପ ଏବଂ ପୁଅ ସେ ସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ଭାରତ ପ୍ରଥା ଏବଂ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପ୍ରଥା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର ବହୁତ । ପ୍ରାୟଶଃ ଚଂଚଳ ବର୍ଷ ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଥିଲା ହାଲି ଚାଲି ତିନିବଷ ବ୍ୟବଧାନରେ ଗର୍ବଠାରୁ ଦୂର ହୋଇଯାଇ ତାକୁ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶକ୍ତି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ କରିଦେଲା । ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ଶାଢ଼ୀ ଏବଂ ଟପି ପିନ୍ଧିଥିଲା କାରଣରୁ ପରା ସେ ନିଜ ଜନମା ଏବଂ ଜନକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭଲେ କଥୋପକଥନ କଲା ନାହିଁ । ସ୍ବାସମଣିର ବର୍ଣ୍ଣ ପୁଣ୍ୟସକ ପରି ନୋହି କେତକ ପରି ଏବଂ କେଶ ସୁନା, ରୂପା କିମ୍ବା ତମ୍ବା ପରି ନୋହି ମାଲମଣି ପରି ଦିଶୁଥିଲା, ତା ଦେହରୁ ସାବୁନ ବାସନା ନ ବାସି ହାରିଦ୍ର ଗନ୍ଧ ପ୍ରସରୁଥିଲା । ତାର ଶିରରେ ଓଡ଼ିଶୀ, ନାସାରେ ବସଣି, ଭାଲରେ ସିନ୍ଦୂର ବନ୍ଧୁ, ହାତରେ ଶଙ୍ଖା, ପାଦରେ ନୃପୁର, ଅପଦନ ପେଟୀ କୋଟ-ବନ୍ଧନ ହୋଇ ଶାଢ଼ୀରେ ଆବୃତ । ଅଧିକନ୍ତୁ ସେ ଲଜ୍ଜାନିତ । ଅତଏବ ସେ ଗର୍ବର ମନକୁ

ଟାଣିଆଣି ପାରିଲ ନାହିଁ । ରାତ୍ର ମୁହଁଟି ମାଛପ ମୁହଁକୁ ବୁଝିଲ ନାହିଁ । କାନ୍ଥ ମାଟି, ଛପର ଛଣ, ଭର କୁଟୀର, ପୁଣି ଅଦୃତିତ, ଗ୍ରାମ ପଡ଼ା, ଗ୍ରାମବାସୀ ଅସଭ୍ୟ; ଅତଏବ ଜନକ ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ ଯେଠାରେ ସେ ଦୁଇଦିନ ମଧ୍ୟ ରହି ନ ପାରି ମାନ୍ଦ୍ରାଜରେ ଦାସ କରି ଓକାଲତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ବାଞ୍ଛିତ ଧନ ଜନକ ପୋଗାଇ ନ ଯାଇଥିଲା ହେତୁରୁ କେତେ କାଳ ବିଶାଖପଟ୍ଟଣରେ ଓକାଲତ କରି ପରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଯିବା ସ୍ଥିର କରି ଭରସା ବାହାର ବିଶାଖପଟ୍ଟଣ ଯାଇ ସମୁଦ୍ର ଶରୀର ଗୋଟିଏ ବଙ୍ଗଳାର ଆଗରେ “ମି. ପି. ଟି- ରାତ୍ର, ବାରିଷ୍ଟର” ବୋଲି ଲିଖିତ ହୋଇଥିବା ଗୋଟିଏ ପଟା ଲମ୍ବାଇ ଡହିଁ ବାସ କଲା । ସେ ବଙ୍ଗଳାର ମାସିକ ଭଡ଼ା ପଞ୍ଚାଶ ଟଙ୍କା । ରାତ୍ର ଓକାଲତ ନୁଆ ହୋଇଥିଲା ହେଁ ଉପାଧି ବଣ୍ଟି ପରା ଉପାର୍ଜନ ମନ୍ଦ ନୋହି ଆଶାଜନକ ହୋଇଥିଲା । ସେ ବରକୁ ଚିଠି ପଠାଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଭରସା ହେଉଛି ଫେଲ ପକର ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ତର ଲେଖେ ନାହିଁ ।

ତେଣେ ମହାଜନେ ନାରାୟଣଙ୍କ ଯକଳ ଚର ସ୍ଥିର ସମ୍ପତ୍ତି ବିକାଇ ନିଜ ରଖି ଧନ ଅସ୍ତ୍ରୁ କରିନେଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ସମାର୍ପର ଅବଗତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ରାତ୍ର ଏକ ପଇସାଟିଏ ମେଲେ ଘରକୁ ପଠାଇଲ ନାହିଁ । ଅଭିମାନୀ ନାରାୟଣ ଗ୍ରାସବାସୀଙ୍କୁ ହୋଇ ଦାମ୍ ବିକ୍ରୟ ଗ୍ରାମରେ ଦାନ୍ତ ବିକାଏ ଅନୁ-ଚିତ ବୋଲି ଭାବି ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର ତେଜି ତେଲୁଙ୍ଗା ଦେଶକୁ ଯାଇ ଏକ ଗ୍ରାମୋ-ପାନ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ପତରକୁଡ଼ିଆ ତୋଳି ଡହିଁ ଜାୟା ଏବଂ ପୁସବୟୁ ସହଜରେ ରହି କୁଲି ହୋଇ ଜୀବନ ଯାପନ କଲା । ପୁଅଠାରେ ଆଶା ଭରସା ସ୍ଥାପିଥିଲା । ଜମଲା ତାର ଉପେକାର, ଦଇତାର ଗଞ୍ଜଣାରୁ ଏବଂ ଦରଦ୍ରତାରୁ ଶିଳା ହେଲା । ସ୍ବାସମଣିର ଦୁଃଖ କଥନାଶ୍ଚିତ, ଅନୁଭବିକଦେବ୍ୟ ମାସ । କଣ୍ଟା ସୁଖୀ ହେବା ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସୁଖୀ କଣ୍ଟା ହେବା ଦୁଃସହ ।

ଏକ ଦିନେ ଜମଲା ସ୍ବାସମଣିକ କଣ୍ଟରେ ବସାଇ କହିଲା, “ମା, ତୋ ଭାଇରେ ପଡ଼ିଥିବା ଲାଭ ତ ଲେଖାଯାଇ ନାହିଁ, ତୁ ନିଜେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଡାକ୍ତରୀ କାହିଁକି ? ମୋ କଥା ଶୁଣ । ମା ଦରକୁ ଯା । ଯେଠାରେ ଭଗବତ୍ରାଏ ଏବଂ ଶବ୍ଦ ଶବ୍ଦ ଏ ହେଲେ ପାଇବୁ ।”

ଏତେ ଶୁଣି ସ୍ବାମୀଣୀ ଶୋକାକୁଳା ହୋଇ ଶାଶୁ ପଦସ୍ତର ଧରି ବୋଲେ—“ମା, ସେପରି କହ ନାହିଁ । ତୁମ ପୁଅ ବଲ୍ଲଭରେ ଥିଲବେଳେ ମୁଁ ମାଆ ଭରେ ତିନିବର୍ଷ କାଳ କାଟିଲି । ତାହା ନିତାନ୍ତ ନିନ୍ଦ୍ୟ । ମାଆ ଭରେ ସଧବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ମୋ କପାଳରେ ପଡ଼ିସେବା କରିବା ଲେଖାଯାଇ ନାହିଁ । ତାହା ବୋଲି ଗୁରୁଜନ ସେବକ ଗୁଡ଼ିକକାହିଁକି ? “ମୋର ମାଆ ଭରର ଧୀର ଶେରତାରୁ ଶାଶୁଭରର ଜାଉ ପେଜ ବଡ଼ି ମଧୁର, ସେଠା ପାଟପତନା ଠାରୁ, ଏଠା ଚରା ଲେଙ୍କଡ଼ା ବେଣି ସୁନ୍ଦର । ମାଆ ଭରେ ରହି ନିନ୍ଦିତା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ମା, ମୋତେ ତୁମ ପାଖରେ ମାସ ରଖ, ତୁମ ବେନିକ ସେବା କରି ଦିନ ନେବି, ସେତିକି ମୋତେ ଅଣ୍ଟାଇ ।”

ତାହା ଶୁଣି କମଳା ଶୋକଭରେ ବୋହୂକୁ କୁଣ୍ଡେଇ କହିଲା— ‘ମା, ତୋ କଷ୍ଟ ଦେଖି ନ ପାରି ସେପରି ବୋଲିଲି । ପୁଅ ବୋଲିଲେ ତୁ, ବୋହୂ ବୋଲିଲେ ତୁ । ତୋତେ ଗୁଡ଼ି ପାରିବି ନାହିଁ । ତୁ ଆମ ପାଖେ ଏକା ଥା ।’ ପାଠକେ ସ୍ବାମୀଣୀର ଗୁଳଚର୍ଚ୍ଚା ଫୁଟେ ବଜାମଜା ହୋଇ ଫୁଟା ବନ-ବାସ କ୍ଳେଶ ଭୁଞ୍ଜି ଶାଶୁଶୁଶୁରଙ୍କ ସେବା କରୁଥିଲା ସାବଧାନୀ ଚରିତକୁ ଜୀବନ କରାଏ ନାହିଁ କି ?

‘ଅଉ ଏକଦିନେ କମଳା ନିଜ ନାଥକ ଉଦ୍ଦେଶି ବୋଲିଲା— ‘ଆହେ, ତୁମେ ସିନା ଅଭିମାନୀ ହୋଇ ଗୁଣ୍ଡିଠାକୁ ଯାଉନାହିଁ । ମୋର ତ ଅଭିମାନ ନାହିଁ, ମୁଁ ଥରେ ଯାଇ ତାକୁ ଦେଖି ଆସିବି । ସେ ସିନା ଏବେ ପାରଗ ହୋଇ ମୋତେ ଦୂର କଲ, ପାଇଲି ଯେତେ ତାକୁ ଦୂର କରିପାରିବ କି ? ଏଣୁ ମୋତେ ଅନୁମତି ଦିଅ ।’

ଏତିକି ଶୁଣିଲ ମାସ ହୋଧାଛୁଣିତଲେଟନ ହୋଇ ନାବସୁଣ ଉଠେ ଘୁଷିଲା — ‘କିଏ, ସେ କୁଳାଙ୍ଗାରକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯିବୁ ? ତୋତେ ଲାଜ ମାଡ଼ୁ ନାହିଁ ? ମୋ ପ୍ରାଣ ଖାଇ ସବସ୍ବ ସେ ଦ୍ରୋଣ ପାଇଁ ଧ୍ୟୁସ କରୁଛନ୍ତି କୁଳାଆଣୀ ହେଲୁ । କୋଡ଼ରେ ଥିବାଯାଏ ପୁଅ, ଥୋଡ଼ ବଜଲେ ସେ ଅମିତ । ଏହି ଲୋକୋକ୍ତି ଆହୁରି ଜଣାଯାଇ ନାହିଁ କି ? ସେ ତୋତେ ପାସେର ଦେଇ ଥିଲେହେଁ, ତୁ ତାକୁ ଯାଇ ହାତ ପାତିବାକୁ ପାଶୁ । ମୁଁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ କଷ୍ଟକୁ ସହିଲି; କିନ୍ତୁ ଅପମାନକୁ ସହିପାରିବି ନାହିଁ । ଯିବୁ ତ ଯା ସେ ବିଶ୍ବାସୀତୁଳ

ତୋତେ ଆଦର କିଛିହେଲେ ଦେଲେ ଆଖି ଖା; ମାତ୍ର ତାହାହାର ଭରସ୍ତା ହୋଇ ଆସିଲେ, ତୋର ଏଠାରେ ଆଉ ସ୍ଥାନ ଥିବ ନାହିଁ । ଖବରଦାର !

ପୁଅଠାରେ ଥିଲା ମମତାରୁ ଏବଂ ଭରସାରୁ କମଳା ଚିରସ୍ତର ଗିର ଠେଲିଦେଇ ବିଶାଳେକ୍ଷକ ଯାଇ ବଡ଼ର ଗୃହଦ୍ୱାରରେ ହାଜର ହୋଇ ଦ୍ୱାର-ପାଳ ଦ୍ୱାରା ନିଜାଗମନବାଣୀ ଭିତରେ ପଠାଇଲେ । ଦ୍ୱାରୀ ପେଟି ଆସି ‘ବାବୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି, ତୁମେ କିଛିକାଳ ଏଠାରେ ବସି ଥାଅ’ ବୋଲି କହନ୍ତେ ସେ ମର୍ଦ୍ଦିତପୁଷ୍ପ ପଣିନୀ ପରିହୃତ ହୋଇ, “କିସ, ତାର ଆଖି କିପରି ଏବେ ତାକୁଚିତ୍ତ ! ମାଆକୁ ଦାଣ୍ଡେ ବସାଇ ଘରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି ? ପୁର ବାରଣ ମାନେ କେ ?” ବୋଲି ଜବଦେସ୍ତରେ ଭିତରେ ପଶି ପୁଅର ଆଗରେ ଉଭା ହୋଇ ବୋଲିଲେ—“ଦୂର୍ଘ୍ଟ, ତୁ ଏବେ କେତେ ବଡ଼ ହେଲୁ ରେ !!”

ଏତିକି ଶୁଣି ରାତି ଦୁଇ ଆଖି ତରଳି ଚାହିଁ ବୋଲିଲେ—“ଦୂର୍ଘ୍ଟଚନ୍ଦ୍ର ରାତି ମହାଶୟ” କିମ୍ବା ‘ଦୂର୍ଘ୍ଟଚନ୍ଦ୍ର ବାବୁ’ ବୋଲିପାରୁ ନାହିଁ ? ବାରିଷ୍ଟର ମହାଶୟକୁ ‘ଦୂର୍ଘ୍ଟ’ ବୋଲି ଡାକୁଛୁ ? ଅନୁଜ୍ଞା ବିନା ଭିତରକୁ ଆସିଛୁ ?”

ଏତିକି ଶୁଣିଲେ ମାତ୍ର କମଳା କୁପିତା ହୋଇ ଭିତସ୍ତରରେ ବୋଲିଲେ—“ଆରେ ମୁଖ, ତୁ ଆନନ୍ଦନଙ୍କର ‘ମହାଶୟ’ ‘ବାବୁ’ ଆଉ ବାରିଷ୍ଟର’; କିନ୍ତୁ ମାବାପାଙ୍କର ନୋହୁ । ତୁ ମଦାର ହୋଇ ଭଲ ମଦ ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ । ତୋତେ ପାଇ ଯବୁ ଯମିତ୍ତି ହରାଇ କଷ୍ଟ ସହି ତୋତେ ମଣିଷ କଲ ମାବାପଙ୍କୁ ପାସୋରିଲୁ । ହାତ ଧରି ବିଭାହେଲ ମାଇପକୁ ଛୁଡ଼ିଲୁ । ତୁ ମୋ ପୁଅ ନୋହୁ, ବିଶ୍ୱାସଦାତ୍ତକ । ତୋଠାରୁ କୁକୁର ଅଧିକ । ୧୨ ଯଦି ୧୮, ତୋ ଗରବ ଗୁଣ୍ଡ ହେବ. ପାପ ପଳ ଅବଶ୍ୟ ଭୁଞ୍ଜିବୁ । ଛୁ, ତୋ ମୁହଁ ଆଉ ଦେଖିବ ନାହିଁ । ଗିରସ୍ତକ ଗିର ନ ମାନ ଏଠାକୁ ଆସି ବେଶି ରୁପିହେଲି, ତାର ଶାସ୍ତି ପାଇଲି ।” ଏତେ ବୋଲି ସେ ସେଠାରୁ ଚାହାରିଗଲେ; ମାତ୍ର ସ୍ୱଗୃହକୁ ଯାଇ ନାହିଁ । ସେ କେଉଁଠାକୁ ଗଲେ କିମ୍ବା କ’ଣ ହେଲା, ସେ ସମ୍ବାଦ ଜଗତ ଏକ-ଯାଏ ଜାଣିପାରି ନାହିଁ । ରାତି ଜନନୀ ବଚନ ଶୁଣି ମନ୍ଦେ ହସି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ହେଲା ।

ପ୍ରିୟେଷ୍ଠ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦାର୍ଥ ବେଳୁଥିବା ପରି ମାନବର ଦଶା ମଧ୍ୟ
 ବଦଳଇ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିବା କାଳରେ ସୁଧାର ମଧ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିଭ୍ରମ ଘଟେ ।
 ଦଶାନନ ଜନକସୁତାଙ୍କୁ, ନଳ ଏବଂ ଧର୍ମଜ ଘୁଞ୍ଚିତାନୁରକ୍ତ, ଦଶରଥ ଏବଂ
 ପରାକ୍ଷିତ ମୃଗୟାଭିନାସୀ, ଶିଶୁପାଳ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ, ଯାଦବେ ମଦ୍ୟପାନରତ,
 ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ଦାୟୁଲୁବଧ । ତେବେ ବିଷୟ ନିମିତ୍ତ କେତାଟି ମୋଟର
 କାର ବିଶାଳପଟ୍ଟକୁ ଆମର । ତାବକ୍ତାଳଯାଏ ମୋଟର ବାଇସିକଲରେ
 ଗମନାଗମନ କରୁଥିଲେ ଓେ ଧାର କରି ମୋଟର କାରଟିଏ କିଣିଲ । ମନୁଜ
 ସମାଜ ନୁହେଁ ପଦାର୍ଥପ୍ରିୟ ସିନା । ସେ ବେଶ୍ୟା ସହବାସ କଲ, ମଦ୍ୟପାନ
 ବଢାଇଲ, କାଳକ୍ଷେପ ନିମିତ୍ତ ଜୁଆ ଖେଳକୁ ଅବଲମ୍ବିଲ । କହୁତ କର୍ମଶକ୍ତି-
 ବଳରୁ ତାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଘଟି ଆସୁ କମିଲ ଏବଂ ବ୍ୟୟ ବଢିଲ ।
 ଅତଏବ ସେ କୃମି ମଲେଜନାହିଁ କୁହୁତ କର୍ମମାନ କରିବାକୁ ବାଧାହେଲ ।
 ପାପ ସବୁଦା ଲୁଚିରହେ ନାହିଁ । ତାର ପାପାଚରଣ ପ୍ରକଟିତ ହୁଅନ୍ତେ ସେ
 କେତେ କାଳଯାଏ ନ୍ୟାୟ ସ୍ଥାନ ପ୍ରବେଶ ସ୍ବଭାବୁ ତାକୁ ହେଲ; ମଧ୍ୟ ନିଃସ୍ବ
 ହୋଇ ଦେଉଳିଆ ହେଲ । ଦୂରବସ୍ଥା ଏକଲ ଆସେ ନାହିଁ । ଓେ ଆଧିବାସ-
 ଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟାଘ୍ର ଜେନେରଲ ହାସ୍ତିଟାଲକୁ ଦରିଦ୍ର ବେଶୀକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଏକାକୀ
 ପଡ଼ିରହିଲ । ତୃଷା କଲେ ତା ତୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଟୋପାଏ ମଧ୍ୟ ମିଳେନାହିଁ ।
 ଜନନୀର ଲଳନ ପାଳନ ଏବଂ ନିଜର ଭିକ୍ଷୁରଣ ସୁଦ୍ଧା ହୁଅନ୍ତେ, ତା ଚିତ୍ତରେ
 ପ୍ରଭାବିତ ପଶ୍ଚାତ୍ତପ ଅଧିବାସ ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ପ୍ରୀତି ବଢାଇଲ ।

ଅଯାଜ ଏକବର୍ଷ ଅତିନିମ କଲେହେଁ ଶାଶୁ ଖବର ଅଗୋଚର
 ହେଲ ହେତୁରୁ ଘରମଣି ଦୁଃଖିନୀ ହୋଇ ତଦନୁସନ୍ଧାନ ନିମିତ୍ତ ନିର୍ଗମନବାକୁ
 ଅନୁରୋଧ କଲେ; ନାବୟୁଣ ବାଧା ହୋଇ ବୋହୂ ସଙ୍ଗରେ ବିଶାଖପଟ୍ଟରେ
 ପ୍ରବେଶିଲ । ସେଠାରେ ଯେତେ ଭଙ୍ଗୀରେ ଅନୁଷ୍ଠାନ କଲେହେଁ, କମଳାର
 ବୃଦ୍ଧି ବଢିତ ହେଲ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତର ଅବସ୍ଥା ଜଣାଗଲା । ତାକୁ ଜାଣିଲା
 ଶଶି ଘରମଣି ଅଧୀର ହୋଇ ସହସା ହାସ୍ତିଟାଲକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଶୁଣୁରକୁ
 ଅନୁରୋଧ କଲା । ତଥାପି ନାବୟୁଣ ନୟନବଦନ ବିଲୋକନ କରିବାକୁ
 ଅସମ୍ମତ ହେଲା; ମାତ୍ର ଯିବା ପାଇଁ ବଧୂକୁ ଅନୁମତି ଦେଲା । ଘରମଣି
 ହାସ୍ତିଟାଲକୁ ଯାଇ ବହୁବିଧ ଯତ୍ନ କରି ବର୍ତ୍ତର ଖଟ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତା
 ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା କଞ୍ଜାଳାକୃତି ଧାରଣ କରିଥିଲା କାରଣରୁ ତାକୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲ

ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ବଏ ନଜ ଜାୟାକୁ ଛେନି କ୍ଷମନ କରି କହିଲ — “ଏ ଦୋଷୀର ଦୋଷ କ୍ଷମା ବଲୁ କି ? < କୃତ୍ତ୍ୱାକାରେ ତୋ କୃପା ପ୍ରୟୋଗ କି ?”

ତାହା ଶୁଣି ସାଶୁମୟନା ସ୍ୱାମିଣୀ ପଢ଼େଦ ମୁଧେର ବୋଇଲା —
 “ତୁମେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ହୁଏତ ଦୋଷ କହୁ ହୁଁ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଭାବରୁ ନଳଙ୍କ ମତି ଓ ଦଳି ଯାଇଥିଲା ପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ବଦଳି ଥିଲା ଭଲେ ଭାବିଲେ ମଣିଷ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନୁହେଁ । ଓଲଟର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ଅଛି । ଜଗନ୍ନାଥ କୃପାରୁ ଆମ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର ହେବ । ବିଚାରକୁ ତେଜ, ପ୍ରମୋଦକୁ ଭଜ ।” ତା ପରେ ରଓ ପତ୍ନୀମୁଖରୁ ନଜ ଓ ନଜ ଜନମକ ତେ ଛାଡ଼ି ଅବତେ କରି ଦୁଃଖିତ ଯେଲା ।

ସ୍ୱାମିଣୀର ଶୁଣ୍ଠିଷାବଶୁଁ ଏବଂ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଚିକିତ୍ସାବଶୁଁ ରଓ କ୍ଷମ କ୍ଷମରେ ଆବେଶ୍ୟ ଲାଭ କରି ହସ୍ତିଚାଲୁ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଯାଇ ପିତାର ପାଦେ ପଡ଼ି କ୍ଷମା ପ୍ରାପ୍ତି କଲା । ଫଳେ ଲୋକେ ନାବୁଟ ନୟନକୁ ଅଳିକାନ କରି ପ୍ରବୋଧୁଲା । ରଓ ପୂର୍ବାଭ୍ୟାସ ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପୁନଶ୍ଚ ଆଜନ ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ ଲା । ଯାହା କ୍ଷମେ ବର୍ଦ୍ଧି ଥିଲା । ଖେର କମଳାକାନ୍ତ ନାମକ ବାଳକଟିଏ ଜନମ ଜନନୀ ଜନକକୁ ଏବଂ ପିତାମହକୁ ଆନନ୍ଦାବଧୂରେ ଭସାନ୍ତିଅଛି । ଅନ୍ୟ ରଓର କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ । ତଥାପି ମାତା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେବା ସମୟରେ ମାତା ତାର ଅନନ୍ଦ କିହିଲାନି ହୁଏ ।

ଗନ୍ତର “ରୁବେଶ୍ଟା ପତ୍ନୀ” ନାମ ସାଥୀକ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଖାଲି ଗନ୍ତ ନୁହେଁ — ଆଧୁନିକ ସମୟର ଖଣ୍ଡିଏ ଚିନ୍ତା । ଶ୍ରୀଶିଳ୍ପୀ ସଜକବ ନିପୁଣ ହସ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଗୃହସ୍ଥର ଚିନ୍ତା ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ଅଙ୍କନ କରିଅଛନ୍ତି । ଗନ୍ତଟି ସୁଚିନ୍ତିତ ଏବଂ ସୁସଜ୍ଜିତ । ଏଥିରେ ସୁଖ, ଦୁଃଖ, ବିଚ୍ଛେଦ, ମିଳନ, ଅନୁତାପ, କ୍ଷମା, ଭ୍ରମ, ସଂଶୋଧନ, ଶିକ୍ଷା, ସଫାର, ଅଭିମାନ, ଉପଦେଶ, ଚେନ, ଉତ୍ତାନ ସବୁ ଏକତାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଯାହା ମୁହଁରେ ଯେଉଁପରି ଭାଷା ବାହାରିବା ସ୍ୱଭାବିକ; ଲେଖକ ତାହା ମୁହଁ ଠିକ୍ ସେହିଭଳି କଥା ବାହାର କରିଅଛନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ ପୁରୁଷର ଭାଷା କଠୋର ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀର ଭାଷା କୋମଳ । ଗନ୍ତରେ ଯେହୁ ସ୍ୱଭାବିକତା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଅଛି । “ରୁବେଶ୍ଟା ପତ୍ନୀ” ଏକମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଗଳ୍ପ ଯେଉଁରେ ଏହିଭଳି ଅନୁଭବ ମୁଁ ଓଲଟି

ହେବି ନାହିଁ ଲଣ୍ଡନରେ ଆଇନ ପଢ଼ି ବାରିଷ୍ଟର ହେବି । ବାରିଷ୍ଟର ହେବା କେତେକ ସମୟ ପରେ ଜିଲ୍ଲା ଜଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇବ ।” ଏହି ଆଶା ସ୍ୱପ୍ନ ହେଲେହେଁ ପାଠ ପଢ଼ି ପଢ଼ି ଓଡ଼ିଆ ଯୁବକର ଏଭଳି ଭବିଷ୍ୟତ ଉଚ୍ଚା-କାଞ୍ଚିକା ବାସ୍ତବରେ ଯୁବଜନୋଚିତ ନୁହେଁ କି ? ଉଚ୍ଚଲକ୍ଷ୍ୟ, ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ ଯେଉଁ ଜୀବନରେ ନ ଥାଏ, ସେ ଜୀବନ ଅସାଧ୍ୟ ଜୀବନ । ପୁଣି ଏ କଥା ଶୁଣି ପିତା କହିଲେ, “ଏବେ ଏ ଦେଶରେ ଯେତେ ଲୋକ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତ ଜଜ୍ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ତୁ ଆଜି ବିଲ୍ଡ଼ ଯାଇ କାଲିକ ବାରିଷ୍ଟର ହୋଇ ପଅରିବନ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ଜଜ୍ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇପାରିବୁ ବୋଲି ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ ।” ଅଳ୍ପ ଶିକ୍ଷିତ ପିତାର ଏ ଉକ୍ତି କିହିତ ବିଦ୍ୱାମୁଖ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶଜାଲର ଉପଯୋଗୀ । ଗୃହିଣୀ କମଳା ସ୍ୱାମୀକୁ କହିଲେ, “ଆହେ, ତୁମେ ଧନଲୋଭରୁ ଗୋଟିଏ ମାତର ପୁଅକୁ ଭଲ ପାଠ ପଢ଼ାଇ ବଡ଼ କରିବାକୁ ମଙ୍ଗୁ ନାହିଁ । ଧନ ଅରଜିବଣି ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ନ କଲେ ସେ ତ ସଙ୍ଗରେ ଯାଏ ନାହିଁ । ଭଲ କାମରେ ଖରଚ ହେବ ତ ହେଉ, ତା ପାଇଁ ଭାବନା କାହିଁକି । କାଲିକ ପୁଅ ଜଜ୍ ହେଲେ ସେ କଅଣ ଧନ ଅରଜିବ ନାହିଁ । ଜନ ଧନକୁ ନା ଧନ ଧନକୁ ଅରଜେ ?” ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀକୁ ଏଭଳି ସଦୁପଦେଶ ଦେଇପାରେ, ସେ ପାଠ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶିକ୍ଷିତାର ଗୁରୁଶ୍ରେଣୀୟା । ବିଶେଷତଃ କମଳାର ଶେଷ କଥାଟି ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ହୃଦୟର କଥା । ସ୍ତ୍ରୀସୁଲଭ ସରଳ ପ୍ରାଣର ଏ ସରଳ ଉକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ଗଭୀର ସତ୍ୟ ନିହିତ ଅଛି । ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ କମଳାର ଚରିତ୍ରକୁ ଏହିପରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତରେ ଅଲଙ୍କୃତ କରିଅଛନ୍ତି । ନାରୀ ଚରିତ୍ରକୁ ଯେଉଁ ପରି ଭାବରେ ଚିତ୍ର କଲେ ସୁନ୍ଦର, ସେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ଚିତ୍ର କରିଅଛନ୍ତି — ଏହା ସାମାନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିର ପରିରୂପକ ନୁହେଁ ।

ସୁସବଧୁ ଶ୍ରୀରାମଶିର ଚରିତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଲେଖକ ଶ୍ରୀରାମଶିରେ ମଣ୍ଡିତ କରିଅଛନ୍ତି । ସୁସ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବାରିଷ୍ଟର ପାସ କରି ବିଲ୍ଡ଼ରୁ ଫେରିଆସି ମିଷ୍ଟର ପି. ସି. ରାଓ ବାରିଷ୍ଟର ସାଜନବୋର୍ଡ଼ ବାନ୍ଧି ବ୍ୟବସାୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେ ଉଚ୍ଚ ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଉଚ୍ଚ ହୃଦୟର ପରିଚୟ ମଧ୍ୟ ଦେଲେ । ଦୃଶ୍ୟରେ ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତା ଓ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଜୀବ ହୋଇ ରହିଲେ । ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତା ଏବଂ ବଧୂ ଶ୍ରୀରାମଶିର ଦୁଃଖ ଗାଆଣ ଗାଇ ସରଲ ନାହିଁ । ଶାଶୁ ଶ୍ରୀରାମଶିକୁ ବାପ ଭରକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ସୁଖରେ ରହିବା ପାଇଁ

କହିବାରୁ ଶ୍ରୀରାମଣି ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ ସଙ୍ଗନେମରେ କହିଲେ “ମା, ସେପରି କହ ନାହିଁ । x x x x x ମାଆ ଘରକୁ ଶିଶୁ ଖେଳିଠାରୁ ଶାଶୁ ଘରର ନାଉ ପେଟ ବଡ଼ି ମଧୁର । ସେଠା ପାଟି ଫଟିମାଠାରୁ ଏଠା ଚରାଲେକଡ଼ା ବେଣି ସୁନ୍ଦର । ମାଆ ଘରେ ନନ୍ଦିତା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ମାଆ, ମୋତେ ତୁମ ପାଖରେ ରଖ ମାମ, ତୁମ ଦୁହଁଙ୍କ ସେବା କରି ଦିନ ନେବି ।” ଶ୍ରୀରାମଣିର ଏ ଉକ୍ତି ସାଧୁ ହିନ୍ଦୁ କୁଳବଧୂର ଉପଯୁକ୍ତ । ଏଭଳି ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ, ଗୁରୁଜନସେବାରେ ଆତ୍ମଦାନବ୍ରତ କେତେଜଣ ତରୁଣୀ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଦୁଃଖ ସ୍ଵଚ୍ଛାରେ ବରଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବ । ଆଉ କେହି ନ ହେଉ ପଛେ; ମାତ୍ର ଶ୍ରୀରାମଣି ହୋଇପାରେ । ଯେ ହେତୁ ସେ ଯେ ଶ୍ରୀରାମଣି, ତାହାର ଏ ନାମ ସାର୍ଥକ ।

ବାରଣ୍ଡର ମିଷ୍ଟର ପି. ପି. ରାଓଙ୍କର ରୋଜଗାର ଦୃଷ୍ଟି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ି ଉଠିଲା । ସେ ପଞ୍ଚମକାରର ଉପାସକ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଅଖାଦ୍ୟ ଅପେକ୍ଷ ଏବଂ ଅକରଣୀ କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ । ସେହି ପୁଣ୍ୟ ଫଳରେ ସେ ହାପି ଟାଲର ରୋଗରମ୍ୟାରେ ଯାଇ ଶୋଇଲେ । ପଡ଼ିପ୍ରାଣ ଶ୍ରୀରାମଣି ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କର ସେବା ଶୁଶ୍ରୁଷା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗୁଣଧର ସ୍ଵାମୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ତେତେବେଳେ ଅନୁତାପ ରାଜିତ କରୁଥିଲା । ସେ କରୁଣ ହୃଦରେ ଚନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—“ଏ ଦୋଷୀର ଦୋଷ କ୍ଷମା କଲୁ କି ? କୃତଘ୍ନଠାରେ ତୋ କୃପା ପ୍ରସରିଲା କି ?” ଏ ଉକ୍ତି ତାଙ୍କ ସ୍ମୃତି ପାପର କିଞ୍ଚିତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ । ବାସ୍ତବରେ ଅନୁତାପ ହିଁ ସବବିଧ ପାପର ସବଶେଷ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସିନା । ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣପବତ ଦାନରେ ଯେଉଁ ପାପ କ୍ଷୟହୁଏ ନାହିଁ, ଏକା ଅନୁତାପରେ ତାହା କ୍ଷୟ ହୁଏ । ଅନୁତାପ କଲେ ଫଳ ହୁଏ ନାହିଁ, ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାପନିବୃତ୍ତିର ଦୃଢ଼ସକଳ୍ପ କରି ଧାର୍ଯ୍ୟ ପଣେ ତାହା ପାଳନ କରିବା ଉଚିତ । ବାରଣ୍ଡାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ସେହିପରି ଦୃଢ଼ ସକଳ୍ପର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।

ଏହା ଶୁଣି ନାରୀ ଶ୍ରୀରାମଣି ପଡ଼ିପାଦ ଧରି ସାଗୁନେସରେ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଆଶ୍ଵାସନା ଦେଇଥିଲା ସେଥିରୁ ତାହାର ଧର୍ମ ବିଶ୍ଵାସର ଦୃଢ଼ତା ସୁନ୍ଦର ରୂପେ ପୁଞ୍ଜିଉଠୁଅଛି । ସେ କହିଲା—“ତୁମ୍ଭେ ବ୍ୟଥିତ ହେବା ଅନୁଚିତ । ତୁମ୍ଭର ଦୋଷ କିଛିହିଁ ନାହିଁ । ଜଳ ପ୍ରଭାବରୁ ନଳଙ୍କ ମନ୍ଦି ବଦଳି ଯାଇଥିଲା ପରି

ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବଣ୍ଟି ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ବଦଳାଇ । ଭଲେ ଶ୍ରବଣେ ମଣିଷ ସ୍ବଚନ୍ଦ୍ର ନୁହେଁ ।
 ଧୂଳିର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ଅଛି । ଜଗଦୀଶ କୃପାରୁ ଆମ୍ଭ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦୂର ହେବ ।
 ବିଷାଦକୁ ତେଜ, ପ୍ରମୋଦକୁ ଭଜ ।” ଯେ ଏ ଭଳି ଶୁଦ୍ଧରେ ସ୍ବାମୀକୁ ପ୍ରବୋଧ
 ଦେଇପାରେ, ସହଧର୍ମିଣୀ ଆଶ୍ୟା ତାହାରଠାରେ ସାର୍ଥକ । ସେ ପ୍ରକୃତ ହିତେ-
 ଶିଳୀ, ଧୃତ ମନ୍ତ୍ରୀ । ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ବେଗମୁକ୍ତ ହୋଇ ପିତାଙ୍କ ପାଦ ଧରି କାନ୍ଦି
 ଶମା ଭିକ୍ଷା କଲ । ପିତୃହୃଦୟ ଶମାରେ ଗଢ଼ା । ସେ ପୁଅକୁ ସଜଳନେତ୍ରରେ
 ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଶମାର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖାଇଲେ । ବିଚ୍ଛେଦ ପରେ ପିତା, ପୁଅ ଓ
 ପୁଅବଧୂର ମିଳନଗତ ବଡ଼ ମଧୁର ହୋଇଅଛି । କମଳା ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ
 ଥିଲେ, ତାହା ଆହୁରି ମଧୁମୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । କମଳା ପୁଅରୁ ନିରୁଦ୍ଦେଶ
 ହୋଇଥିଲା ।

ଗନ୍ତବ୍ଧରେ ମୌଳିକତା ଅଛି, ବିବେଚନା ଅଛି, ଗୁପ୍ତ ଦୃଢ଼ ଏବଂ
 ସୁନ୍ଦର । ସାଧାରଣ ବୋଧଗମ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଗନ୍ତବ୍ଧକୁ ସରଳ କରାଯାଇଅଛି ।
 “ଜଗର, ମଜ୍ଜିଲା, ଖୁସାମତ, ନିହାତ, ଘଇତା, ମାଇପ, ବାପୁଡ଼ା, ଥୋଡ଼ା
 ଭଲେ” ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ବିଷୟକୁ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ
 ଏବଂ ସୁଗ୍ରାଫ୍ୟ କରାଅଛି । ସ୍ଥାନ ବିଶେଷରେ “ବୁଟ, ଓବର କୋଟ, ହ୍ୟାଟ,
 ପୋର୍ଟର, ଫୁଟକେସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଇଂରେଜୀ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି; ମାତ୍ର ତାହା
 ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ପଠନର ଅସୁବିଧା ଦୂର ହୋଇ-
 ଅଛି । “କଷ୍ଟୀ ସୁଖୀ ହେବା ସହ୍ୟ; କନ୍ଦୁ ସୁଖୀ କଷ୍ଟୀ ହେବା ଦୁଃସହ,”
 “କୋଡ଼ରେ ଥିବାଯାଏ ପୁଅ, ଥୋଡ଼ ବଢ଼ିଲେ ସେ ଅମିଷ” ଏହିପରି କେତେ
 ଗୁଡ଼ିଏ ସୁବଚନ ଗନ୍ତବ୍ଧର କଳେବର ଆଲୋକିତ କରିଅଛି ।

କେବଳ ଦ୍ରୋଣାହିତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିରେ ସାହାଯ୍ୟଦାନ ଏବଂ ପୁସ୍ତକ-
 ପ୍ରବନ୍ଧାଦି ଲେଖାରେ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେବା ପର୍ଯ୍ୟବସିତ
 ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟୋନ୍ନତିର ବିଭିନ୍ନ ଶାଖା ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ବହୁମୁଖୀ
 ପାଠାଗାର ସାହିତ୍ୟପ୍ରଭୃତିରେ ଗୋଟିଏ ବିଭାଗ । ସେଥି ପାଇଁ ସେ ଅନେକ
 ପାଠାଗାରକୁ ଅର୍ଥ; ପୁସ୍ତକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ କରୁଅଛନ୍ତି । ନବରଙ୍ଗ-
 ପୁର ପାଠାଗାର ନିର୍ମାଣ ସକାଶେ ସେ ଏକ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି,
 ଅବଶିଷ୍ଟ ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ବାକୃତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ପଣ୍ଡିତ ନାଳକଣ୍ଠ ଦାଶଙ୍କ
 ସମ୍ପାଦିତ ‘ନବଭାରତ’ ମାସିକ ପତ୍ର ତାଙ୍କର ଦାନରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଉକ୍ତ ପତ୍ରର

ପରିଚ୍ଛଳନ ପାଇଁ ସେ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟେକ୍ତ ହିନ୍ଦୁ ସୈନିକ ଶିକ୍ଷାଶାଳା ପାଇଁ ତିନି ହଜାର ଏବଂ ବିଶ୍ୱକବି ରାମାନୁଜାଠା ଠାକୁରଙ୍କ ଶାନ୍ତିନିକେତନକୁ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଅନେକ ସ୍କୁଲକୁ ସେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ରୂପ ଭକ୍ତି-ପ୍ରବଣ ଯେ, ତାଙ୍କ ପବିତ୍ର ନାମରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରି କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବରେ ସେ ବାବୁର ଝାଲସ୍କୁଲକୁ ଦୁଇ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରି ଦେଶରେ ଆନନ୍ଦର ଢେଉ ଖେଳାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହିପରି ସାନ ବଡ଼ ଦାନର ପରିମାଣ ଅସଂଖ୍ୟ । ତାହା ସବୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଲେଖିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ଦେଶର ଯେ କୌଣସି ଶୁଭନୂଷ୍ଠାନ ସକାଶେ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ସେ କାହାକୁ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ଫେରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଥି ପାଇଁ ତାଙ୍କ ରଜକୋଷ ଚିରମୁକ୍ତ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ “ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ”ର ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡର ମୁଦ୍ରଣ ସକାଶେ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହା ତାଙ୍କର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ଦାନଏହି ଦାନ ହେତୁ ସେ ଗୋଟାଏ ବିପୁଳ ଜର୍ଜିରେ ଅଳଙ୍କୃତ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ୫ମ ଭାଗ ୧୮ଶ ସଂଖ୍ୟାର “ସତ୍ୟ ସମାଚାର” ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

“ଜୟପୁରର ମାନମାୟ ରାଜା ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ” ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଅଟନ୍ତି । ଜୟପୁର ରାଜଗାଦି ଅଧିକାର କର୍ତ୍ତା ପୂର୍ବରୁ ଭାଷାକୋଷ ପ୍ରତି ବିଦାର ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରାଜା ସାହେବ ପ୍ରଥମେ ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବହୁଗତ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ରାଜା ସାହେବ ନିଜେ ସଂଗ୍ରହକରୁ ଯୋଗାଇଅଛନ୍ତି । ଭାଷାକୋଷର ବିଶିଷ୍ଟ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ରୂପେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିକୃତି ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ୪ର୍ଥ ଖଣ୍ଡ ତାଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଭାଷାକୋଷର ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡର ମୁଦ୍ରଣାଦି ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହାର୍ଥ ସେ ବିଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । ଆନନ୍ଦର ବିଷୟରେ, ରାଜାସାହେବ ଉକ୍ତ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଖୋ କରି ଭାଷାକୋଷର ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶାର୍ଥ ବର୍ତ୍ତମାନ ଛ ହଜାର ଟଙ୍କା ନଗଦ ଦେଇଅଛନ୍ତି ଓ ଭାଷା କୋଷର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ସମାପ୍ତ ପୂର୍ବରୁ

ଆଉ ୪ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଆଶା ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର ରାଜା ସାହେବଙ୍କର ଏହି ଉଦାର ଦାନ ପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ତାଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଅର୍ପଣ କରୁଅଛୁ । ରାଜା ସାହେବ ମୁକ୍ତହସ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଭାଷାକୋଷ ଓଷମ ଖଣ୍ଡର ମୁଦ୍ରଣ କର୍ମ ଡେର ପଛେଇଥାନ୍ତା ।”

ସୁନଶ୍ରୁ ସେହି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସମ୍ପାଦକ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—“X X X X X X X X ତେଲୁଗୁ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ରାଜାସାହେବଙ୍କର ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆରେ ଓ ତେଲୁଗୁରେ ରାଜା ସାହେବ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାବ୍ୟ ନାଟକାଦି ରଚନା କରୁଅଛନ୍ତି ଓ ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ମାଦ୍ରାସ ଓ ଆନ୍ଧ୍ର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇଅଛି । ରାଜାସାହେବ ପ୍ରତିଦିନ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧ ତେଲୁଗୁ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମଲେଚନାରେ ଭୂର ପାଞ୍ଚଦଶା ଅତିବାହିତ କରନ୍ତି ।”

ବିରାଟକାୟ ଅଭିଧାନ “ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ”ର ଚତୁର୍ଥଶତ୍ର ମହାରାଜ ବିଜୟ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅର୍ଥାନ୍ତକୂଳରେ ପ୍ରକାଶିତ । ଭାଷାକୋଷର ସଂଗ୍ରାହକ ପ୍ରପ୍ରସିଦ୍ଧ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ବି. ଏଲ୍. ମହୋଦୟ ତାଙ୍କ ଉପହାର ପଦରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି—

“The fourth of Purna chandra Oriya Vasakosa is dedicated with kind permission to Sahitya Samrat Raja Sri Sri Sri Vikrama Deva Varma, Raja Saheb, Jeypore Estate, District Vizag who is rightly looked upon as the Vikrama ditya of Utkal, whose burning patriotism has impelled him to devote himself to life-long service in the cause of the Oriya nation with a rare tenacity of purpose, who has during the last forty years identified himself with the movement for the unification of the Oriya speaking tracts, whose catholic munificence in the cause of education and for the all round progress of the Oriya nation has made him the pride and glory of ten millions

of Oriyas, who is him-self a great poet and author of renown and who has been a staunch and active supporter of this lexicon.

CUTTACK

June 1934

In grateful regard

by

his humble admirer,

The compiler,"

“ଯେଉଁ ଉଦାରଚେତା ମହାମାଣୀ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟାକାଶରେ ସମ୍ପାଦିତ ଶାରଦ ସୁଧାଂଶୁ ରୂପେ ବିବର୍ଜିତ ରହି ଉତ୍କଳ କବିହୃଦକୈରବକୁଳକୁ ବିକଳିତ କରୁଅଛନ୍ତି, ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡ ମାତୃଭୂମିର ଏକାକରଣ କଳ୍ପନାରେ ଯେ ଗତ ୪୦ ବର୍ଷ ଧ୍ୟେୟ ଆତ୍ମାପ୍ରାଣ ବିନିଯୋଗ କରିଅଛନ୍ତି, ଯାହାଙ୍କର ଉଦାର ହୃଦୟ ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ଦାନର ପୁଣ୍ୟ ନିଦର୍ଶନ ସମସାମୟିକ ଉତ୍କଳର ଜାତୀୟ ଇତିହାସରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣାବଳୀରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିବ, ବେଶ୍ଟିକଭ ପୂର୍ବେ ଯାହାଙ୍କଠାରୁ ଅକ୍ଷୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଏହି ଭାଷାକୋଷର ସଙ୍କଳନ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହ ଲଭ କରି ଧନ୍ୟମନ୍ୟ ହୋଇଅଛି, ଭାରତବିଶ୍ରୂତିଦେଖି ବିଷମାହିତ୍ୟକଳ୍ପ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ବିଶାଖପତ୍ତନ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜୟପୁର ବଜ୍ୟାଧୀର ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କ ମହନୀୟ କର କର୍ମଳରେ ତାଙ୍କର ସାମୁଗ୍ରହ ଅନୁମତି ସହ ଭାଷାକୋଷର ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ ଅର୍ପିତ ହେଲା ।”

ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିଷମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସାଧନାର ପୂର୍ଣ୍ଣ କୋଶ ଘଟିଅଛି । ତାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟର ଲେଖା ପରିପକ୍ୱ ଏବଂ ଭାବସମ୍ପଦରେ ସମୃଦ୍ଧ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କର ବୟସ ୭୪ ବର୍ଷ । ଏ ବୃଦ୍ଧାବସ୍ଥାରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ସାହିତ୍ୟସେବା ଶିଥିଳ ହୋଇ ନାହିଁ । ମନୋବଳରେ ସୁବଳ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କଠାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ । ତାଙ୍କର ମନୋବଳ ପ୍ରବଳ ଅଶ୍ରୁଗତିରେ କୁଟିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ତନ୍ନିଶ୍ଚୟ ବିରାଟ ଛନ୍ଦ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ତନ୍ନିଶ୍ଚୟାକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଛନ୍ଦ । “ପୁରନ୍ଦର ଦାସୀ ଚରଣ” ନାମରେ ହରିକଥା ଲିଖିତ ହେଉଅଛି । ତାହା ଗଦ୍ୟ, ପଦ୍ୟ ଏବଂ ଫକୀତ ବିଶିଷ୍ଟ । ତେଲୁଗୁ ଭାଷାରେ “କଳାପୁଷ୍ପେ ଦୟା” ନାମରେ ଶ୍ରେୟ ଉଲ୍ଲେଖ ହେଉ ଅଛି, ତାହାର ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟାନୁବାଦ ହେଉଅଛି । ଦୁର୍ଗେ ମହାତ୍ମା ଭୁଲ୍ୟାଦାସ ବିରଚିତ ‘ବିନୟ ପଦ୍ମିକାର’ ଅନୁବାଦ ପଦ୍ୟାକାରରେ ଲିଖିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ତନ୍ନିଶ୍ଚୟ ଛନ୍ଦ

ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେ ତାହା ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରରେ ସ୍ଥାୟୀ ରହି ଡୋଇ ରହିବ । ତାଙ୍କର ଏ ଦାନ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପାସୋରିପାରିବ ନାହିଁ । ଜଗଜ୍ଞଶ୍ରୀଶ୍ରୀ କଲେବରରେ ଯେ ଏ ଭଳି ବିଶେଷ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିବାକୁ ସାହସୀ ହୁଅନ୍ତି, ତାଙ୍କର ଅସୀମ ସାହସର କଥା ଚିନ୍ତାକଲେ ମସ୍ତକ ବିଦୁର୍ଭିତ ହୋଇଉଠେ । ଏ ଭଳି ନିଷ୍ଠାପର ସାହିତ୍ୟଯୋଗୀ ଉତ୍କଳରେ ଅଛନ୍ତି, ଏହା ଦେଶ ଏବଂ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଗର୍ବର କାରଣ ନୁହେଁ କି ? ସାହିତ୍ୟସେବା ବଡ଼ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । କୃଷକ ମାଟି ସଙ୍ଗରେ ମାଟି ହେବା ପରି ସାହିତ୍ୟସେବକକୁ ଜୀବନଟାପାକ ଚିନ୍ତାରେ ମିଶି ଚିନ୍ତା ହୋଇ ରହିବାକୁ ହୁଏ । ଦିନେ ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଥିଲେ—“ମନୋଭାବକୁ କବିତାକାରରେ ପ୍ରକାଶ କଲବେଳେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବଡ଼ ହରବର ହେବାକୁ ହୁଏ । ଭାବପ୍ରକାଶର ଉପଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ନ ମିଳିଲେ ବାହୁ ବାହୁ ଗଳଦସ୍ୟୁ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ତେତେବେଳେ ପ୍ରସବ ବେଦନା ପରି ସନ୍ତାପରେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ହୁଏ, ମାତ୍ର ତାହା ସୂରଶ ହୋଇଗଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାବପ୍ରକାଶ ଭଳି ଉପଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ମିଳିଗଲେ ଠିକ୍ ସୁନ୍ଦର ପରି ସୁଖ ଏବଂ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ।” ଏ ଉକ୍ତିରୁ ତାଙ୍କର ସାଧନାର କ୍ଷେତ୍ର କିପରି ବିସ୍ତୃତ, ସାହିତ୍ୟସେବା କି ରୂପ ନିୟମିତ ଏବଂ ଅବଚ୍ଛିନ୍ନ, ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି କେତେ ଗଭୀର, କଳ୍ପନା କେତେ ଉଚ୍ଚ ଏବଂ ଅନୁଭୂତି କେତେ ପରିପକ୍ୱ, ତାହା ଭୁକ୍ତ ଭୋଗୀ ମାତ୍ରେ ସହଜରେ ବୁଝିପାରିବେ । ବାସ୍ତବରେ ଗୋଟାଏ ମନୋମାତ୍ର ଭାବ ବା ଶବ୍ଦ ସକାଶେ ଯେ ପୁଅ ପ୍ରାପ୍ତ ଭଳି ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ତୃପ୍ତି ଉପଭୋଗ କରିପାରନ୍ତି, ସେହି ଏକା ପ୍ରକୃତ ଭାବୁକ ଏବଂ ପ୍ରକୃତ କବି । ସାରସ୍ୱତ ରାଜ୍ୟର ରତ୍ନସିଂହାସନ ତାଙ୍କର ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ତାଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶରେ କବି ଆଶ୍ୟା ଧନ୍ୟ ହୁଏ ।

ରାଜକବିଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥାବର୍ତ୍ତା ହେଲେ ଅନେକ ବିଷୟ ଶିକ୍ଷା ହୁଏ । ହାସ୍ୟ କୌତୁକ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଉଠା ନୁହନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ଅନେକ ଦୁଷ୍ଟାନ୍ତମୂଳକ ପ୍ରବାଦ, ତର ପ୍ରଭୃତି କଥାଛଳରେ ଆବୃତ୍ତି କରନ୍ତି । ତେଲୁଗୁ ପ୍ରବାଦର ଉଦାହରଣ ସେ ଅଧିକ ଦିଅନ୍ତି । ତାହା ତେଲୁଗୁ ଶ୍ରବକର ବିଶେଷ ଅନୁଶୀଳନର ଫଳ । ଦିନେ କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଥିଲେ— “ତେଲୁଗୁରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି, ବଳଦ ବେଇଲେ ପାଞ୍ଚମାଣ ଦୁଧ ଦେବ ।” (ମାଣକ ଭୂରିସେର) ଅର୍ଥାତ୍ କୋଡ଼ିଏସେର ବା ଅଧ ମହଣେ ଏହା

ଅସ୍ୱାସ୍ତ୍ୟବିକଳା ବ୍ୟଞ୍ଜକ ଉକ୍ତି । ବଳଦ ବେଳେ ଯେପରି ଅନୁର, ଅଧ ମହଣେ
 ଲୁପ୍ତ ଦେବା ମଧ୍ୟ ତହୁଁ ବଳ ଅସମ୍ଭବ । ଆଉ ଦିନେ କହିଥିଲେ, — “ଜାଣି
 ଘୋଡ଼ାର ଶିଙ୍ଗ ନାହିଁ, ଟିଙ୍କା ଥିଲେ ଘୋଡ଼ା ରଖନ୍ତା ନାହିଁ ।” ଦୁର୍ଜନ ସ୍ୱଭାବତଃ
 ଦୁଷ୍ଟରଣୀରତ, ତହିଁ ଉପରେ ପୁଣି ସେ ମନୋମତ କ୍ଷମତା ପାଇଲେ ଆଉ
 କି ରକ୍ଷାକ୍ଷେପ ଅଛି । ଶୁଦ୍ଧବିଦ୍ୱାନ୍ ଶୁଦ୍ଧବିଦ୍ୱାନ୍ ଶୁଦ୍ଧ ମେଳାର । ଗପ
 କହିବାର ଭଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ କୌତୁକପ୍ରଦ । ଯେତେ ଶୁଣୁଥିଲେ ଶ୍ରୋତାର ଛକ୍କା
 ତେତେ ପ୍ରବଳ ହେଉଥାଏ । ପୁଲକ, ପେଟାକ, ନରୁକ, ଖେଳାକ ସେ
 କଥାକୁ ଅପଥା ଶ୍ରାବ୍ୟାନ୍ତ ବା ମୋଟ କରୁନାହିଁ । ଧରଣ ଭଣ୍ଡାରେ ସନ୍ଧେ-
 ପରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରନ୍ତି । ଖାଲି ଏଣୁ ତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ କହିବା ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତି
 ବିରୁଦ୍ଧ । ଯେଉଁ ଲୋକ କହନ୍ତି, ତାହା ନାନା ଶିଳା ଏବଂ ଉପଦେଶରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ।
 ଗନ୍ତର ବାହାର ରୂପ, ଭିତର ରୂପ ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ଚିତ୍ତହର ।

ନୈସର୍ଗିକ କବି ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟଙ୍କର କବିତ୍ୱଲଭ ରସିକତା ବଡ଼
 ମଧୁର, ବଡ଼ ଉପଭୋଗ୍ୟ । ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ କେତୋଟି ଲେଖିବା ରୂପକଥା
 ଶୁଣିବାର ସୁଯୋଗ ଲେଖକଭାବରେ ଘଟିଥିଲା । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ମାତ୍ର ଏକ ଶିକ୍ଷା-
 ମୂଳକ ଦୁଇଟି କଥା ଏଠାରେ ଲିଖିତ ହେଲା । ତାଙ୍କ ଗଠିତ ଗନ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତି
 ମଠା ବା ପାଲିସ କବି ନୁହେଁ କିମ୍ବା ସେଥିରେ ଆତ୍ମମାନା ଲେଖର ଚୁକ୍ତକଥା
 ନାହିଁ । ତାହାର ସରଳ ସ୍ୱାଭାବିକ ସୁଖମା ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଚିତ୍ତକୁ ଆକର୍ଷଣ କରିନାଏ ।
 ଗନ୍ତୁଟି ଜଣେ ବିଚିତ୍ରବୁଦ୍ଧି ଗୁରୁଙ୍କର ବିଚିତ୍ର ଶିକ୍ଷାଦାନର ଯାସ୍ୟକର କାହାଣୀ ।

ପୂର୍ବେ ଜଣେ ଗୁରୁ ଥିଲେ, ସେ ଶିଷ୍ୟକୁ ଶର ରାଗିଣୀ ଶିକ୍ଷାଦିଅନ୍ତି ।
 ସେହି ଭାଙ୍ଗୁଥିବା ଗୁରୁ ମହାଶୟ ଶିଷ୍ୟକୁ କହିଥିଲେ ‘ତୁ ମୋତେ ଯେତେ-
 ବେଳେ ଯାହା କହିବୁ, ତାହା କଥା କହିଲା ପରି କହିବୁ ନାହିଁ; ବରାବରିଣୀ
 ଧରି ଗୀତ ରାଜଲ ପରି କହିବୁ ।’ ଗୁରୁଭକ୍ତ ଶିଷ୍ୟଟି ଗୁରୁଙ୍କର ଏହି କଠୋର
 ଆଜ୍ଞା ଶିରୋଧାରୀ କରି ଚଳୁଥାଏ । ସେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଡାକିଲେ କହେ— ‘ହେ
 ଏ-ଏ-ଗୁ ଉ-ଉ-ରୁ-ଉ-ଉ-ଉ ।’ ଏହିପରି ସଙ୍ଗୀତସ୍ୱରରେ ସେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ସମ୍ବାଦଣ
 କରେ । ଦିନେ ଗୁରୁଙ୍କ ଘରେ ନିଆଁ ଲାଗିଲା । ବିଚକ୍ଷଣ ଶିଷ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଏହି
 ସାଦ ଶୀଘ୍ର ଜଣାଇବାକୁ ଯାଇ ଶୁଦ୍ଧ ରାଗିଣୀ ଟେକି ସେହି ସ୍ୱରକୁ ନରୁକ,
 ଖେଳାକ, ଉଠାକ, ପକାକ, ଦୋହରକ, ତେହେରକ, ଚଉତାକ କହିଲା—

“ଗୁରୁ ହେ, ଆପଣଙ୍କ ଘର ପୋଡ଼ି ଯାଏଛି ।” ଏହି ରଗବଗିଣୀ ଆଡ଼ମ୍ବର-
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗୀତମୟ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ସଙ୍ଗୀତରମିକ ଗୁରୁଦେବଙ୍କର କୁଡ଼ିଆ-
 ଶାଣ୍ଠି ଅଗ୍ନି ଦେବତା ଗର୍ଭଧାତୁ କରିଦେଲେ । ଗୁରୁଟି ସଙ୍ଗୀତପ୍ରିୟତାର
 ତୃତୀୟ ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ କାନ ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେ ଶିଷ୍ୟକୁ
 ରାଗ ବଗିଣୀ ବିଶାରଦ ଭୁଲୁଛୁ ଗନ୍ଧବ ପରି ରାଗ ବଗିଣୀଲେ ମିଶାଇଦେବାକୁ
 ଛକ୍କା କରିଥିଲେ; ମାତ୍ର ଦେବଯୋଗରୁ “କଲୋପାଟୀବ ଚାନର” ଦଶା
 ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟ ଉଭୟେ ସମାନ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ କେହି କାହାକୁ ଉଚ୍ଚ
 ନୁହେଁ । ବୋଧହୁଏ ବିଧାତା ଗର୍ଭରୁ ଗର୍ଭକୁ ଭୁଲରେ ଗୁରୁ ଚଢ଼ି ପକା-
 ଇଥିଲେ । ଏହିପରି ଆମୋଦପ୍ରଦ ଚନ୍ଦ୍ର ରାଜକବି ଅନେକ କହନ୍ତି । ତାଙ୍କ
 ପାଟରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିଛି କହିବାକୁ ଛକ୍କା ହୁଏ ନାହିଁ, କେବଳ ମାରବରେ
 ବସି ତାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଜାତ ହୁଏ । ତାଙ୍କ ଜିହ୍ୱାରେ କି
 ମଧୁ ଅଛି କେଜାଣି, ସେ ଯାହା କହନ୍ତି ତାହା ମଧୁର । ନିତାନ୍ତ ମାରସ,
 ସାମାନ୍ୟ କଥା ବି ତାଙ୍କ ଭୁଣ୍ଡରୁ ମଧୁମୟ ରୂପ ଧରି ବାହାରିଆସେ ।

ଆଉଦିନେ ଶଙ୍କରଚର୍ଯ୍ୟ, ଭୂଲସୀ ଦାସ, କବିର ପ୍ରଭୃତି ମହାପୁରୁଷ-
 ମାନଙ୍କର ପଦାବଳୀ ଆଲୋଚନା କରୁ କରୁ କହିଥିଲେ—“କବିର ମରବା
 ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କ ପିଣ୍ଡ ସଙ୍ଗର ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିଥିଲେ—‘ଗାଡ଼ୋ ମତ୍ ଜାଲେ’ ।
 ବାକ୍ୟଟି ଦୁଇ ଅର୍ଥବୋଧକ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ତାଙ୍କର ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ
 ଉଭୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଶିଷ୍ୟମାନେ ଏହି କଥା ନେଇ ବିବାଦ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।
 ଦୁଇଦଳ ଦୁଇ ଅର୍ଥ କରି ନିଜ ନିଜର ମତ ରକ୍ଷା ସକାଶେ ଦୃଢ଼ବ୍ରତ ହୋଇ
 ବସିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଅର୍ଥ କଲେ—‘ଗାଡ଼ୋ ମତ୍—ଜାଲେ ।’ ଅର୍ଥାତ୍
 ପୋତ ନାହିଁ—ପୋଡ଼ି । ମୁସଲମାନମାନେ ଅର୍ଥକଲେ—“ଗାଡ଼ୋ, ମତ୍
 ଜାଲେ ।” ଅର୍ଥାତ୍ ପୋତ, ପୋଡ଼ି ନାହିଁ । ଏ ବିରୋଧାର୍ଥ ଭେଦ ଦୁଇଦଳଯାକ
 ବିଷୟ ସମସ୍ୟାରେ ପଡ଼ିଲେ । ପରିଶେଷରେ ଦେଖାଗଲା, ଯୋଗସିଦ୍ଧ ସାଧୁ
 ମହାତ୍ମା ଫୁଲ ପାଲଟି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।” ଅତୀତର ଧର୍ମଗରମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
 ରାଜକବି ଏହିପରି ଅନେକ କଥା କହନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଭୂୟୋଦର୍ଶନ ଶକ୍ତି ଅତି
 ତମକାର । ତାଙ୍କ ପରିପକ୍ୱ ଜ୍ଞାନ, ଅସାଧାରଣ ବହୁଦର୍ଶିତା ଦେଖିଲେ
 ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରମୁଦିଭୂତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଏହି କାରଣରୁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କଥା
 କହିବାକୁ ବା ଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ କାହାର ସାହସ କୁଳାଏ ନାହିଁ । ମୁହେଁ ମୁହେଁ

ସଂସ୍କୃତରେ ବାକ୍ୟ ରଚନା କରିବା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କ ପରି ଧୂଳିର ବ୍ୟକ୍ତି
 ବିରଳ ଲାଗିତ ହୁଅନ୍ତି । ଅନେକ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜଣାଧୁଆରୀ ପଣ୍ଡିତ ଅଶୁ ଶ୍ଳୋକ
 ରଚନା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସମକକ୍ଷ ହୋଇପାରିନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୁଣୋତ୍ତରୀ
 ତାଙ୍କଠାରେ ପରିଚିତ ହୋଇ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆରେ ଅନେକଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ
 ଦେବାର ଦେଖାଯାଏ । “ମହାଶୟ” ଭେର ଅପବ୍ୟୟ ସେ ଯେତେ କଲେ
 ଅନ୍ୟ କେହି ତେତେ କରନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟଠାରୁ ଯାଧାରଣ
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ “ମହାଶୟ” ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ତାଙ୍କର ଚର ଅଭ୍ୟାସ ।
 ଗୁମ୍ଫା, ମଣିମା, ମହାପ୍ରଭୁ, ନ କହି ଆଜ୍ଞା ଅପଣ କହିଲେ ଚହଁକି ଭୁବେପ ନ
 ଥାଏ । ଏହାଠାରୁ ବଳି ନିରତ୍ତମାନତାର ପରିପ୍ଳବ ଅଉ କଅଣ ହୋଇ-
 ପାରେ ? ସେ ପରଠାରୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରାପ୍ତିର ଆଶା ନ କରି ପଲ୍ଲେ ସମ୍ମାନ
 ଦାନରେ ମୁଗ୍ଧହସ୍ତ, ତାଙ୍କର ଚରଣ ସ୍ପର୍ଶ ସ୍ବପ୍ନାଦାନରେ ଚିତିତ । ଯେଉଁ-
 ମାନେ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିଲେ, ସେମାନେ ଏ କଥାକୁ ଛୋଡ଼ିଥା ବା ଅଛୁ କି ମଣିବେ
 ନାହିଁ ।

ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିଂସ ଦେବ ବର୍ମା ମହାଦେବ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ
 ଗୁରୁତ୍ବ ଦେବତା । ତାଙ୍କର ଚରଣ ସବୁବେଳେ ସରଳ ଏବଂ ସପାଧୁତ୍ବ ।
 କୁଟିଳତା ସେ ଦେବଚରଣକୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ କେବେ ଦୁଃସାଧ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ ।
 ସାନ ବଡ଼ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଲୋଚନା ଭିତରେ ସଂଳାପରେ ପ୍ରବେଶ କରି ତାହା
 ସମାଧାନ କରନ୍ତି । ଚରଣ ହିଁ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ଉନ୍ନତ ମୂଳ ଭୂମି ।
 ମହାରାଜାୟା ଯୁଗର ରାଜତନ୍ତ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଧର୍ମରାଜ ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପରି ସେ ସମାଜର
 ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ସେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ସହାୟ ଏବଂ
 ଆଦର୍ଶ ରାଜଯୋଗୀ । ସେ ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ପ୍ରକାର ଶାସକ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧା ନିଜକୁ
 ଶାସକ ନ ମଣି ଶାସିତ ମଣନ୍ତି । ସେ ନିଜଦ୍ବାରା ନିଜେ ଶାସିତ ନୁହେଁ, ସେ
 ଅନ୍ୟକୁ ଶାସନ କରିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ସବୁବେଳେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଭାବରେ
 ମଗ୍ନ । ଧର୍ମର ନିୟମ ସେ ପ୍ରତି ନିଃଶ୍ଵାସରେ ପାଳନ କରି ଚଳନ୍ତି । ୭୦ ବର୍ଷ
 ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଜପ, ତପ ଏବଂ ନିୟମିତ ବ୍ୟାୟାମର ଅଭ୍ୟାସ ଅକ୍ଷତ
 ଅଛି । ଅଭ୍ୟାସ ସେ କିଛି କିମ୍ବା ଏ କାଳର ଅବଳାବୃତ୍ତଙ୍କ ମୋହନ-
 ମୁରଲୀ ପିତାରେଟି ପ୍ରଶଂସା କରି ନାହାନ୍ତି । ସନାତନ ଆର୍ଯ୍ୟ ଧର୍ମର ଅଭ୍ୟାସ
 ନିଷ୍ଠା ତାଙ୍କର ବାସ୍ତବରେ ଯେ ଜଣେ ଉପେକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ

ଯେ କାଳର ପୁରୁଷବର୍ଣ୍ଣିତ ଋଷିମୁଣ୍ଡି ସୁଦୃଢ଼ ପଟ୍ଟରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ । ଚାଟା ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟିକ ସକଳ କଳାରେ ଅଲଙ୍କୃତ କରି ପଠାଇ-ଅଛନ୍ତି । କେବେ ତାଙ୍କୁ ବର୍ଗବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଏଭଳି ଅଜାତଜ୍ୟୋତିଷ ସାଧାରଣତଃ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ଏହି ରୁଣି ତାଙ୍କ ଚରଣର ଅଳଙ୍କାରର ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଅଳଙ୍କାର ସ୍ୱରୂପ । ତାଙ୍କର ଅତିଦୃଢ଼ ଚରଣ । ବିଶେଷତଃ ଥିଲବେଳେ ରାଜା ମହାରାଜାମାନେ ଛାତ୍ର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଯାହାଙ୍କ ଘରେ ବଳେ ବଳେ ଆସି ଅତିଥି ହେଉଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଅତିଥିସକାର ଅଧିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ଯେ ବିଶେଷତଃ କିମ୍ବା ଜୟପୁରରେ ଥରେ ମାତ୍ର ଅତିଥି ହୋଇଅଛି, ସେ ବହୁ ମୁଖରେ ତାଙ୍କର ଅତିଥିସେବା ଓ ପ୍ରଶଂସା ନ କରି ନୀରବ ରହିପାରିବ ନାହିଁ ଏହା ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବୋଲିଯାଇ ପାରେ ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିନୟ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅମଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ପୁଣରେ ଶାନ୍ତିରେ କାଳଯାପନ କରୁଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଅସ୍ତବ ଅଭିଯାଗର ଯଥାର୍ଥ-ପ୍ରତିକାର ହେଉଅଛି । ହାସ୍ତ ରୁଦ୍ରାସ୍ତର ସୁବିଚାର ହେଉଅଛି । ଯତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଧର୍ମରେ ରାଜ୍ୟ ପରିଚାଳିତ ହେଉଅଛି । ମହାରାଜଙ୍କ ନ୍ୟାୟ ବିଚାରରେ ପ୍ରଜା, ରାଜକର୍ମରୂପ ସମସ୍ତେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେ ଧର୍ମଦଣ୍ଡ ଧରି ମହାରାଜ ଦୃଢ଼ଶ୍ରଦ୍ଧା ପରି ରାଜ୍ୟଶାସନ କରୁଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କଅମଳରେ ବେଠି ପ୍ରଥା ଅଭୂତ ଧରଣର । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ଆଗନ୍ତୁକ-ମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚା ପାଇଁ କେତେଜଣ ବେଠିଆ ନିୟୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜସରକାରରୁ ବୃତ୍ତଲ ଲୁଗା ପ୍ରଭୃତି ଦିଆଯାଏ, ସେମାନେ ରନ୍ଧା ଖାଆନ୍ତି । ଖୋରାକି ପରେ ପ୍ରତି ବେଠିଆ ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଇଅଣା ଖଇଁ ପାଆନ୍ତି । ବେଠିଆ-ମାନେ ଯାହା ପାଆନ୍ତି, ତାହା ତାଙ୍କର ଦୈନିକ ମଜୁରୀ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ସେମାନେ ଏକାଦିନେ ଅଧିକ ଦିନ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ଦୁଇଦିନ ପରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ । ଦଳକର ବେଠି ଶେଷ ହୁଏ, ଆଉ ଦଳେ ଆସି ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ପୁରଣ କରନ୍ତି । ପ୍ରଜାପ୍ରୀତିର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଏହିଥିରୁ ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନ ହୁଏ । ପ୍ରଜାର ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ପଶି କେଉଁଠି ଠାରେ ତାହାର ବ୍ୟଥା ପ୍ରକଟ ରହିଅଛି, ତାହା ଜାଣିପାରି ଯେ ଉଚିତ ପ୍ରତିକାର କରନ୍ତି, ସେହି ଏକା “ପ୍ରକୃତିରଞ୍ଜନ” ପବନ ପଦବାର ଅପ୍ରତିଦ୍ୱାରୀ ଅଧିକାରୀ । ଜୟପୁରର ପ୍ରଜା ଏବଂ କର୍ମରୂପମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜଙ୍କ ବ୍ୟବହାରରେ ନିତ । ସେମାନେ ଆଗନ୍ତୁକ ଆଗରେ ମହାରାଜ -

କର ଦୟା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟଦି ସର୍ବଗୁଣାବଳୀ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ମନରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଶାସନ କ୍ଷମନ୍ତ ରତ୍ନପରି ନାତିଭକ୍ଷୁ, ନାତିଶୀତଳ ଏବଂ ମଧୁର ସୌରଭମୟ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କିପରି ଉନ୍ନତ ହେବ, ପ୍ରଜାକୁଳ କିପରି ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେବେ, ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ । ତାଙ୍କର ରଜଦଣ୍ଡ ଦୁର୍ବଳଦଳନ ସଙ୍ଗରେ ମୁନସ୍ତି, ଦୁର୍ବଳର ସହାୟତା ପାଇଁ ସେ ତାହା ଧରିଅଛନ୍ତି ।

ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ବହୁମୂର୍ତ୍ତିଧାରୀ, ସେ କେତେବେଳେ ସଂସାରୀ, କେତେବେଳେ ଯୋଗୀ, କେତେବେଳେ ପଣ୍ଡିତ, କେତେବେଳେ କବି, କେତେ ଐତିହାସିକ, କେବେ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍, କେବେ ସମାଲୋଚକ, କେବେ ସମ୍ବାରକ, କେବେ ଧୌର୍ବୀକ, କେବେ ଆଲଙ୍କାରିକ, କେବେ ବୈଦ୍ୟାନ୍ତକ, କେବେ ବା ନୈୟାୟିକ । ଏକାଧାରରେ ଏତେ ଗୁଣେ ସମାବେଶ ସାଧାରଣତଃ ଦୁର୍ଲଭ । ପ୍ରତିଭାର ଏହିପରି ବହୁମୁଖୀ ବିକାଶ ସଂସାରରେ ଅତିଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟେ । ସେ ଅଧୁନିକ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ନୁହନ୍ତି; ମାତ୍ର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ସମସ୍ତ ଶୁଦ୍ଧଫଳ ତାଙ୍କର କରତେ । ସେ ନିଜେ ନିଜର ମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ଉପଦେଷ୍ଟା । ସେ ନିଜକୁ ବି ନିଜର ପ୍ରଜାଜ୍ଞାନ କନ୍ଧେ । ସେ ମହାରାଜ ହେଲେହେଁ ଘନାମ୍ନା, ଏହା ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ପରିପକ୍ୱତାର ଫଳ । ଅନ୍ୟତ୍ର ଭ୍ରମ, ସୂଚି ସେ ସ୍ତ୍ରୀୟ ସହଜ ଉଦାର ଗୁଣରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କନ୍ଧେ, କିନ୍ତୁ ନିଜକାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ନିଜର ଦୋଷ ସବୁଦା ଖୋଜିକୁଲନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାୟଶଃ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଏବଂ ନିର୍ଭୁଲ ହୁଏ । ଅନୁଶୁଦ୍ଧି ତାଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଧାରା । ସେ ନିଜର ଅବମାନନା କ୍ଷମାବୋଳା ହାସ୍ୟ ମୁଖରେ ସହିପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଜାତି ଏବଂ ଧର୍ମର ଅବମାନନା ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସବୁଥା ଅସହ୍ୟ । ତାଙ୍କ ପରି ରଜସିଂହାସନରେ ବସି ଯୋଗୀ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାର ଶୁଭ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅତି ବିରଳ କହିଲେ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । କେହି ତାଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣକାଏ ମାତ୍ର ସୂଚି ବା ସ୍ଥଳନ ଦେଖାଇପାରିଲେ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ସଙ୍ଗ୍ୟ ପାଇଲେ ପ୍ରାୟ ସେ ଆନନ୍ଦ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଏହି ଗୁଣଟି ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳର ରଜସମାଜ କାହିଁକି ସାଧାରଣ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ସୁଦ୍ଧା ବଡ଼ ଅଭାବ । ମହାରାଜ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ନିଜର ମତ ଭୁଲ ବୋଲି ଗୁଝିପାରିଲ ମାତ୍ରେ, ତାହା ସ୍ୱୀକାର କରି ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ କରି ନିଅନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଲଜ୍ଜା ବା କୁଣ୍ଡା ଅନୁଭବ କରିବା

ତାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ବିରୁଦ୍ଧ । ଜଗତରେ ଯେଉଁମାନେ ମହାମାନବ ନାମରେ ଆଖ୍ୟାତ, ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ଏହିପରି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ । ସେମାନେ ଗର୍ବରେ ଛାତି ଦୁଆନ୍ତି ନାହିଁ, ଶନୟରେ ନଦ ଦୁଆନ୍ତି । ନିଜର ସୁଟି ବିରୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ନିଜକୁ ଦଣ୍ଡିତ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କର ଉପବାସ ସେଥିର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ତାହା ବା ସମାଜର ଦୋଷକୁ ବିଶେଷ ନିଜର ପାପ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ।

ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ ରାଜକବି ଶ୍ରୀ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ରଚିତ ଉପାୟ ବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ଚଳୁଅଛି । ଏହି ଅତ୍ୟଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଯାହା କରୁଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ରାଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକେ ବହୁ ବସରେ ତାହା କରୁପାର ନାହାନ୍ତି । ରାଜ୍ୟ ଯେପରି ବିଶାଳ ବିସ୍ତୃତ, ତାହାର ସବୁ ବିଭାଗ ତନ୍ନ ତନ୍ନ କରି ଦେଖି ଅଭାବ ଅସୁବିଧାର ପ୍ରତିକାର କରିବା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ସମୟଯାକ୍ଷେପ, ତଥାପି ଶୂନ୍ୟଆଡ଼କୁ ରାଜଦୃଷ୍ଟି ନିମନ୍ତେ ଅଭାସର ହେଉଅଛି । ମଙ୍ଗଳ ବିଧାତା ପରମେଶ୍ୱର ମହାରାଜ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ଶତାୟୁ କଲେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜୟ-ପୁରର ବିଶେଷତଃ ନମ୍ର ଉତ୍କଳର ଅନେକ ଆଶା ଏବଂ ମହତ୍ ଅଭାବ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିବ । ଅନନ୍ତ କରୁଣାମୟ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟବୈକୁଣ୍ଠବାସୀ ମହାତ୍ମା ଜଗନ୍ନାଥ ତାହାହିଁ କରନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦୟା ସଜଳ ଶ୍ରୀପଦସରୋଜରେ ଉତ୍କଳର ଏହି ଭିକା, ଏହି ଅଳି । ଶ୍ରୀ ଶୁଭମୟ । ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ, ରାଜକବି ମହାରାଜ ବିହମ ଦେବଙ୍କ ଭଳି ଜଣେ ସର୍ବଗୁଣଧର, ଦେଶବିରେଣ୍ୟ ଅଦର୍ଶ ରାଜପୁରୁଷଙ୍କର ପବନ ଜୀବନଚକ୍ର ଅଙ୍କନ କରି ଲେଖକ ନିଜକୁ କୃତାର୍ଥ ମଣୁଅଛି । ଏହି ପୁସ୍ତକ ଖଣ୍ଡି ଲେଖକଙ୍କର ଜୀବନସାୟାଙ୍କର ସ୍ମୃତିନିଶାନ୍ତ ସ୍ୱରୂପ । ଏହା ରାଜଜୀବନର ଚକ୍ର ନୁହେଁ ରାଜ ଜୀବନର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଚକ୍ର ।

ମହାଜନମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଅନେକ ମୂଲ୍ୟବାନ କଥା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ ରହିଯାଏ, କାଳ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିଦିଏ ନାହିଁ । କାହିଁକି ଦିଏନାହିଁ, ତାହା ସ୍ୱୟଂ ସେହି କାଳ ସୁଦ୍ଧା ଜାଣେ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ । କାଳର ଲାଳା ରହସ୍ୟ ତାହାର ନିଜ ସୃଷ୍ଟି ନୁହେଁ, ତାହା ଅନ୍ୟର ଆଦେଶ ପାଳନ ମାତ୍ର । ମହାଜନ ଜୀବନର ଯେଉଁ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ଲୋକସମୁହରେ ଗୋଟିଏଭୂତ, ତାହାକୁ ନେଇ ଜୀବନୀ ଗଠିତ ହୁଏ । ସମୟର ବହୁଳ ପ୍ରସ୍ତରେ ଯାହା ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ପୋତି ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି, ତାହାର ଉଦ୍ଧାର ଅସମ୍ଭବ । ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନରେ କର୍ମଚକ୍ର

ଅନେକ ଆସେ, ମାସ ଚନ୍ଦ୍ର କେତେଟା ? ଗଛରେ ଅନେକ ଫଳ ଫଳେ,
 କିନ୍ତୁ ସବୁ ରହେ ନାହିଁ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଝିଅପଢ଼େ—କାହିଁକି ଝିଅପଢ଼େ ତାହା
 କିଏ କହିବ ? ମହାରାଜ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମଙ୍କ ଜାତୀୟରେ ଏହିପରି କେତେ
 କର୍ମକର୍ତ୍ତା ଯେ ବିପ୍ଳବ ଗର୍ଭରେ ଲୁଚିଯିବ ନାହିଁ ତାହା ବଦାର ସମ୍ଭବରେ
 ନୁହେଁ । ଅଞ୍ଚଳର କୃଷ୍ଣ ସବନିକା ଅନ୍ତରାଳରେ କେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ ମୋତି-
 ମାଣିକ୍ୟ ଯେ ଢାଳିପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତେ, ତାହା ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ଶ୍ରେୟମାନ
 ଯେତେକ ସାମାଜିକ ହୋଇଅଛନ୍ତି ତାହାହିଁ ସମ୍ଭବ । ତାହା ଛଡ଼ା ଆହୁରି ଅନେକ
 ଥାଇପାରେ । ମନୁଷ୍ୟର ଅଙ୍ଗରେ ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଏ ।
 ମନୁଷ୍ୟ ଅଙ୍ଗରେ ଅନେକ ପାପ କରେ, ସେହିପରି ଅଙ୍ଗରେ ଅନେକ ପୁଣ୍ୟ
 ମଧ୍ୟ କରେ । ସେ ଅଭ୍ୟାସ ଯୋଗରେ ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଏ, ସେହି
 କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ତାହାର ପାପ ସଞ୍ଚୟ ହୋଇଥାଏ, ପୁଣ୍ୟ ବି ସଞ୍ଚୟ ହୋଇ-
 ଥାଏ, ମାତ୍ର ସେ ତାହା କିଛି ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ । ସେ ଆଡ଼କୁ ତାହାର ନିଆ
 ବି ନ ଥାଏ । ମାନବର ଅଳ୍ପକ୍ଷରେ ପ୍ରକୃତି ତାହା ଦ୍ଵାରା କେତେ କାର୍ଯ୍ୟ
 କରାଇଥାଏ । ଏହି ସ୍ତରରେ ବେଳେ ବେଳେ ମନୁଷ୍ୟ କେଉଁ ମହତ୍ତ୍ଵ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ,
 ତାହା ଜାଣିବାକୁ ଉପାୟ କିଛି ନାହିଁ । ଶାସ୍ତ୍ର ପୁସ୍ତକରେ ସୁଦ୍ଧା ଏ ରୂପ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
 ବିରଳ ନୁହେଁ । କିଏ ଗାଇବାକୁ ନ ପାଇ ବେଳେ ଉପାସ ରହିଲେ; ମାତ୍ର ସେ
 ଯିନି ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ଥିବାରୁ ସେ ବ୍ରତର ଫଳ ପାଇଲେ । କିଏ ଗୋଇବା ପାଇଁ
 ଦେବାଳୟ ପରିଷ୍କାର କଲେ, କିନ୍ତୁ ଦେବାଳୟ ମାର୍ଗନର ପୁଣ୍ୟଫଳ
 ଦେହାନ୍ତରେ ଛାଡ଼ି କଲେ । ଖୋଜିଲେ ଏଭଳି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ପ୍ରଚୁର ମିଳିବ, ମହା-
 ଜନମାନେ ଜୀବନର ଘଟଣାବଳୀ ନିଜ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି ନାହିଁ,
 ସେଥିରେ ଆତ୍ମଶ୍ରଦ୍ଧା ହୁଏ ବୋଲି ବୋଧ ହୁଏ ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା ।
 ତାହା ହେଉ ପଛେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଜୀବନରୁ ସାଧାରଣ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଉପଦେଶ
 ନିଆଁ କରାଯାଏ, ସେଥିରୁ ତାଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମହାଜନର
 କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଛତର ସାଧାରଣ ପକ୍ଷରେ ପରମ ଆଦର୍ଶ । ସେହି ଆଦର୍ଶକୁ
 ଲୁଚାଇ ଶେବା ପମାଜ ପକ୍ଷରେ ଯିବର ବିଷୟ । ଏକ ଆଡ଼େ ସେମାନେ ଆତ୍ମ-
 ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଢାଳିବାକୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଲୋକଙ୍କୁ ମହାରାଜ ଦାନରୁ ନିରାଶ
 କରିବା ପରି ହୁଏ । ଏହି ସବୁ ବିଷୟ ଗଭୀର ଭାବରେ ଚିନ୍ତା କଲେ ପ୍ରଶ୍ନ
 ପ୍ରଶ୍ନାତ୍ମକ ହୁଏ ଯେ, କେହି କାହାର ଜୀବନ ମୂର୍ତ୍ତିକା ରୂପେ ପ୍ରକାଶ କରିପାରେ
 ନାହିଁ । ଜୀବନର ଅନେକ ଘଟଣା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନରେ ରହିଥାଏ । ବିଶେଷତଃ

ମହାଜନଜୀବନ ମହାସମୁଦ୍ର ତୁଲ୍ୟ ଅଗାଧ ଅନନ୍ତ, ସେଥିରୁ ସମସ୍ତ ରହ ସଂଗ୍ରହ ମାଲ ଗୁଚ୍ଛିତ ଆସମ୍ଭବ ।

କୃଷ୍ଣପୁରୀଶ୍ଵରୀ ମହାରାଣୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଘର ଦେଶ ପଟ୍ଟମହାଦେବୀ ମହାରାଜ ଶିଳ୍ପମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ସାଧନାମଣି । ଉପଯୁକ୍ତ ମିଳନ ଶିବଦୁର୍ଗା-
ଙ୍କର ମଙ୍ଗଳମିଳନ ପରି ଶୁଭପଦ । ବିଧାତା ଯୋଗ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗ୍ୟର
ମିଳନ ଘଟାଇଅଛନ୍ତି । ପତି ଯେଉଁମରି ତପସ୍ଵୀ; ପତ୍ନୀ ସେହିପରି ତପସ୍ଵୀନୀ ।
ବାସବରେ ଏ ମିଳନ ପ୍ରେମ ଭକ୍ତିର ପବନ ମିଳନ ବା ସତ୍ୟ ସତ୍ତା ସୁମାର୍ଗର
ମଧୁର ମିଳନ । ମହାରାଣୀ ମହୋଦୟା ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନରେ ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ଉତ୍ତର-
ସାଧକା । ଓଷା, ବାର, ମୁନେଇ, ପବରେ ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ତାଙ୍କର ଉପ-
ବାସରେ ବ୍ୟୟିତ ହୁଏ । ସେ ରାଜରାଣୀ ଗୋଲ ସୁଦ୍ଧା ସ୍ଵାମୀଙ୍କର ସେବାଦାସୀ
ପରି ନିଜକୁ ମନନ୍ତି । ତା ନ ଯେବ ବା କାହିଁକି ? ଯେଉଁ ବଜନସ୍ଵର୍ଣ୍ଣ କୁଳରେ
ପ୍ରାତଃସୁତା ସୀତା, ଯାଦବୀ, ଦମୟନ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତି ଜାତ ଗୋଲ ନାରାଧ୍ୟମର
ଉଚ୍ଚାଦର୍ଶ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଦ୍ଵାରା ଜଗତକୁ ସ୍ଵବଧ ମୁଗ୍ଧ କରିଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେହି
କୁଳରେ ତ ମହାରାଣୀ ଘର ଦେଶ ଜନ୍ମଲଭ କରିଅଛନ୍ତି । ପଦ୍ମରାଗ ଗଣିତ
ପଦ୍ମରାଗର ହିଁ ସମ୍ଭବ ସିନା । ଏ କାଳରେ ସ୍ଵାମୀ ପରିଶ ଟଙ୍କାର ବୃକ୍ଷ କଲେ
ଅନେକ ଗୃହିଣୀ ରାଣୀ ପାଳଟିଯାଉ ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ସ୍ଵାମୀ ସେବାକୁ ମାନଦାନକର
ବୋଧ କରୁଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ପାଟ ମହାଦେବୀ ଘରଦେବୀ ମହାରାଣୀ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା
ବହୁ ଦାସଦାସୀ ସହେ ନିଜ ହାତରେ ସ୍ଵାମୀସେବା ନ କଲେ ତୁମ୍ଭ ହୁଅନ୍ତି
ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରରେ ଅନେକ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା ମଧ୍ୟ କରିବାକୁ
ହୁଏ । ମହାରାଣୀ ଦୟାର ଅବତାର, ଦୁଃଖୀର ଦୁଃଖ ଦେଖିଲେ ସମବେଦ-
ନାରେ ତାଙ୍କର ନେତ୍ର ଅଶ୍ରୁମୁଖିତ ହୋଇଉଠେ । ଅନ୍ୟ ଅନ୍ଧମକୁ ଅନ୍ଧପୂର୍ଣ୍ଣ
ରୂପରେ ଅନ୍ଧ ହିତରଣ ସକାଶେ ବୋଧ ହୁଏ ସେ ବିଧିପ୍ରେରିତା । ଦାସ ଦାସୀ-
ମାନଙ୍କୁ ସେ ପୁତ୍ର କନ୍ୟା ପରି ସ୍ନେହ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ହେୟ ବା ଇତର
ମଣିବା ଦୂରେ ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପଦେ କିଛି କଥା ବି ପ୍ରୟୋଗ କରନ୍ତି
ନାହିଁ । ଜପ, ଧ୍ୟାନ, ପୂଜା ପ୍ରଭୃତିରେ ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଅତିବାହିତ
ହୁଏ । ଦେବୀ ଆଶ୍ୟା ତାଙ୍କଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣେ ବର୍ଣ୍ଣେ ସତ୍ୟ ଏବଂ ସାଥକ ।

କୃଷ୍ଣପୁରୀଶ୍ଵରୀ ମହାରାଣୀ ଘରଦେବୀ ପଟ୍ଟମହାଦେବୀ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ରରେ
ପ୍ରତ୍ୟହ ମହାଲକ୍ଷ୍ମୀ ଏବଂ ଦୁର୍ଗାଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା କରନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଦ୍ଵାରା କରାଇଲେ

ତାଙ୍କର ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୁଏ ନାହିଁ ତାଙ୍କର ମନୋମତ ପୂଜା ମଧ୍ୟ କେହି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ମାଆ ନିଜ ହାତରେ ପୁତ୍ରକନ୍ୟାମାନଙ୍କୁ ନ ଖୁଆଇଲେ ତାହାର ମନ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ, କି ଟିଣ୍ଡୁ ଫନ୍ଦାନଙ୍କର ମନ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ମହାରାଣୀ-ଙ୍କର ହେବଦେଶ ପୂଜାମୂଳରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ । ଯାହାଙ୍କର ଭାବ, ଭକ୍ତି ଏଭଳି ଗଭୀର ତାଙ୍କର ଅର୍ମପାଧନା କରୁପ ପରିପେକ୍ଷ ଏବଂ ଉଚ୍ଚସ୍ତରରେ ଅଧିରୂପ, ତାହା ଭାବୁକ ମାନେ ଉପଲବ୍ଧ କରିପାରିବେ । ଯେ ଧର୍ମକୁ ପ୍ରାଣରେ ମିଶାଇନେଇଥାଏ, ଏପରି ଉଚ୍ଚ ଭାବ କେବଳ ତାହାର ହୋଇପାରେ, ସେହି ଏକାଧର୍ମର ଗଭୀର ମର୍ମ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଅର୍ଥର ସ୍ୱରୂପ ଅବଗତ । ମନ୍ତ୍ର ଆଦୃତ୍ତି କରି ଗତାନ୍ତରତକ ରୂପେ ପୂଜାକଲେ ଧୃତ ପୂଜା ହୁଏ ନାହିଁ । ଭାବନିଶାରେ ଭୋଲ ହୋଇ ଯେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲା ପରି ପୂଜା କଲେ ତାହାର ପୂଜା ଦେବତା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ପ୍ରତି ରବିବାରରେ ମହାରାଣୀ ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜା କରନ୍ତି । ସେ ଦିନ ହବିଷ୍ୟାନ୍ତ ଭୋଜନ ଥରେ ମାତ୍ର ହୁଏ । ସେ ଚିଟିତା, ଓଡ଼ିଆ ଓ ତେଲଗୁ ଭାଷା ଭଲ ରୂପେ ଲେଖି ପଢ଼ି ପାରନ୍ତି । ପୁରୀ ଓ ଧର୍ମସ୍ତ୍ରମାନ ନିଜେ ନିଜେ ପାଠ କରନ୍ତି । ସେ ଆଦର୍ଶ ଗୃହିଣୀ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ତପସ୍ବିନୀ । “ଯଥାକୁଳେ ଜନ୍ମ ତଥା ଗରିଷ୍ଠଃ” ଏ ମହାରାଣୀ ତାଙ୍କଠାରେ ଯଥା ଓ ସାଥକ ହୋଇଅଛି ।

ମହାରାଣୀ ସ୍ୱାସ ଦେବ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଚୌହାଣ ରାଜବଂଶଜା । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କର ନାମ ୯ ନିରାକାର ସିଂହ ଦେବ । ସେ ବଳାର୍ଜୀରପାଟଣା ରାଜ୍ୟର ତତ୍କାଳିନ ମହାରାଜଙ୍କର ପିତୃବ୍ୟପୁତ୍ର । ଚୌହାଣ ରାଜବଂଶ ବଞ୍ଚଣ ଗୋଷୀୟ କୁଳୀନ ଶସିୟ । ଜୟପୁର ରାଜବଂଶ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ବିଶୁଦ୍ଧ ଶସିୟ । ସେମାନଙ୍କର ଭରଦ୍ୱାଜ ଗୋଷ । ମହାରାଣୀ ମହୋଦୟା ଚୌହାଣ ବଂଶରୁ ଆସି ଜୟପୁର ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ ଆଲୋକିତ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଯୋଗୁ ଉଭୟ ମହାବଂଶର ମଙ୍ଗଳ-ମିଳନ ସମ୍ଭବ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କର ପିତୃକୁଳ, ପତିକୁଳ ଉଭୟ ପବନ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ । ଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବଂଶର ମିଳନ ମଣିକାଞ୍ଚନ ଅଥବା ଗଙ୍ଗାଯମୁନାର ସଂଯୋଗ ଭଳି । ଗୁଣଧନ୍ୟା ଜୟପୁରସୀଶିଷ୍ୟ ନିଜଗୃହରେ ପିତୃକୁଳ ପତିକୁଳ ଉଭୟ କୁଳ ଧନ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ମୂର୍ତ୍ତିମଣ୍ଡା କରୁଣା ପରି ଜୟପୁରର ରାଜ-ସିଂହାସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତା । କାହାରି ଦୁଃଖ ବିପଦ ଶୁଣିଲେ ତାଙ୍କର କୋମଳ ପ୍ରାଣରେ ଆଘାତ ଲାଗେ । ସେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇ ବିପନ୍ନକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଅନେକେ ତାଙ୍କର ଅଯାଚିତ ଦାନରେ ରାଣୀ । ଶୁଦ୍ଧପୂଜ

ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ଦାନ ତାଙ୍କ ଦେଶମନ୍ତ୍ରମାର ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ । ଦାସଦାସୀମାନଙ୍କର କୌଣସି
 ରୋଗ ପୀଡ଼ା ହେଲେ ସେ ଗର୍ଭଧାରଣୀ ଜନନୀ ପରି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନା ହୋଇ-
 ପଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ ତତ୍ତ୍ୱକ୍ଷଣାତ୍ ସେଥିର ପ୍ରତିକାର କରନ୍ତି । ନିଜେ ରୋଗୀର ଶଯ୍ୟାରେ
 ବସି ବିବିଧ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦ୍ୱାରା ତାହାର ରୋଗଯନ୍ତ୍ରଣା ଅଧେ ହରଣ କରିନିଅନ୍ତି ।
 ଔଷଧଠାରୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦ୍ୱାରା ରୋଗର ଅନେକ ଉପଶମ ହୁଏ, ଏହା ବୋଲିବା
 ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ରୋଗୀର ଆତ୍ମର ପ୍ରାଣ ଟିକିଏ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଖୋଜେ, ସେହି
 ସାନ୍ତ୍ୱନା ତା ପକ୍ଷରେ ମହୌଷଧର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ମହାବଳାଙ୍କର ଅତିଥି-
 ସକାରରେ ମହାବଳୀଙ୍କର ସହାୟତା ଯଥେଷ୍ଟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଅତିଥି ପାଇଁ
 ମହାବଳାଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ସେ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅତିଥି ମଧ୍ୟ ରାଜପୁଣ୍ୟ
 ଉପଭୋଗ କରେ; ତଥାପି ନଅରୁ ଖଜା, ପିଠା, ନାନା ପ୍ରକାର ବଡ଼ ଏବଂ
 ଆରୁର ଖୁରୁକ ଅତିଥି ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣ ହୁଏ ; ସୁତରାଂ ଅତିଥି ଦୁଇଗୁଣ
 ସକାର ଲାଭ କରେ । ଜଣେ ଅତିଥି ପାଇଁ ଯେଉଁ ସବୁ ସାମଗ୍ରୀ ଆସେ, ତାହା
 ଦଶଜଣର ଉପଯୁକ୍ତ । ରାଜସମ୍ମାନ ଏହି ପରି ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ । ରାଜଦୃଷ୍ଟି ଏହି
 ପରି ଉଦାର ଏବଂ ମହତ୍ତ୍ୱ । ଯେ ଜୟପୁରରେ ଅତିଥି ହୋଇଥିବ ସେ ଏହା
 ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁଭବ କରିଥିବ । ମହାବଳୀ ଚବିଶ ଏକାଦଶୀ ବ୍ରତ ପାଳନ କରନ୍ତି
 ଏବଂ ଅନେକ ଅନାଥ ବିଧବାଙ୍କୁ ସ୍ୱହସ୍ତରୁ ଉପବାସର ଯାବତ୍ତୟ ଖର୍ଚ୍ଚ ପ୍ରଦାନ
 କରନ୍ତି । ନିଜେ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟକୁ ପ୍ରର୍ତ୍ତ୍ନାକାର ମୂଲ୍ୟ ଅଧିକ । ଧର୍ମ
 କର୍ମରେ ଯେ ପ୍ରେରଣା ଦିଅନ୍ତି ତାଙ୍କର ପୁଣ୍ୟ ଅଧିକ ହୁଏ । ଯେ ନିଜେ କରନ୍ତି,
 ପୁଣି ଅନ୍ୟକୁ କରନ୍ତି ସେ ଦୁଇଗୁଣ ଫଳଲାଭର ଅଧିକାରୀ ହୁଅନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ରାଜଦମ୍ପତି ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜର ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ତାଙ୍କର ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅନୁ-
 କରଣୀୟ ହୁଏ । ଜୟପୁର ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ମହାବଳୀଙ୍କର ଏହିସବୁ
 ସଦ୍‌ଗୁଣାବଳୀର ଜନବାଦ ଲେଖକର ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହୋଇଥିଲା ।

ଦ୍ଵାଦଶ ପରିଚ୍ଛେଦ

ଜୟପୁର ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ କ୍ଷତ୍ର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ପାର୍ଶ୍ଵବର୍ତ୍ତୀ ରାଜ୍ୟମାନ ଜୟ କରି କ୍ରମେ ସ୍ଵେଚ୍ଛାତତର ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ତେତେବେଳେ ବୃହତ୍ତମ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ରାଜ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳକୁ ଉଠାଇ ନେବାକୁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା । ଏହି ସୂକ୍ଷ୍ମରେ ପ୍ରଥମେ ନନ୍ଦପୁର, ପରେ ନାବପୁରର ପାଟଣା ଏବଂ ଶେଷରେ ଜୟପୁର ଜେଧାନୀ ହେଲା । ଅନେକ ବନ୍ଧ୍ୟ ଜୟ କରିବାଦ୍ଵାରା ତାହା ବିପୁଳ ବିସ୍ତୃତକାର ଧାରଣ କଲା । ବୋଧ ହୁଏ ଯେହୁ ଜୟପୁର ସ୍ଫୁଟି ଫୁଟିପ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ରାଜଧାନୀର ନାମ ଜୟପୁର ହୋଇଥିବ । ଜୈନ ନଗରର ନାମାନୁସାରେ ଜୟପୁର ହୋଇଅଛି ବୋଲି ପଦ୍ମରେ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି, ମାତ୍ର ତାହା ପ୍ରାମାଣିକ ବୋଲି ବିଶ୍ଵାସ ହୁଏ ନାହିଁ । ଜୈନ ନଗର ଗୋଟିଏ ଧର୍ମାବଳୀର ମାତ୍ର । ନିକଟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପବିତ୍ର ଜଳ ପ୍ରପାତ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରକୃତିର ମହାଶକ୍ତି ବିଦ୍ୟମାନ ଆଉଁ ଥାଉଁ ବିରାଟ ରାଜ୍ୟର ଜେଧାନୀର ନାମକରଣ ଗୋଟାଏ କ୍ଷତ୍ର ପକ୍ଷୀର ନାମାନୁସାରେ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ବୋଧ ହୁଏ । ଜୈନ ନଗରରୁ ଜୈନଗଣ ତା ଜୟନଗର ହେବା ସମ୍ପର୍କିତ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ଜୟପୁର ହେବା ସମ୍ପର୍କିତ ନୁହେଁ । ନଗରର ଅବସ୍ଥିତି ନଗର ବା ନଗର ହୁଏ, ମାତ୍ର ପୁର ହେବା ଅସମ୍ଭବ । କିନ୍ତୁ ଜୟପୁର ନାମର ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣ ଥିଲେ, ତାହା ଐତିହାସିକ ବା ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ଵଜ୍ଞାନକର ଅନୁସନ୍ଧେୟ । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ପରିମାଣ ତେର ହଜାର ବର୍ଗମାଇ ଏବଂ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଦଶଲକ୍ଷରୁ ଅଧିକ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅବିମଳାଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ତେଜସ୍ଵୀ ୯୫ ଜଣ । ଏହି ଅବିମଳ ଜାତିମାନେ ଖାଲି ଓଡ଼ିଆରେ କଥା କହନ୍ତି ନାହିଁ, ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଆଖିର ବ୍ୟବହାରରେ ଦୁଇା ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟାସ । ବେଶେଷତଃ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଓଡ଼ିଆ ବୋଲି ପରିଚ୍ଛେଦ ଦେବାକୁ ଗର୍ବ ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ତେଲୁଗୁ, ମୁସଲମାନ ହିନ୍ଦୁ ଜାତିର ସଂଖ୍ୟା ତେଜସ୍ଵୀ ଚାରିଜଣ ମାତ୍ର । ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ବ୍ୟବସାୟ ସୂତରେ ଆସି ରହିଯାଇଅଛନ୍ତି । ଜୟପୁର ବନ୍ଧ୍ୟର ଅୟ ଶାନ୍ତି ୨୦ ଲକ୍ଷ । ଜଣେ ବନ୍ଧୋବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ଭୂମିକର ଶୁଦ୍ଧ ଅଳ୍ପ ଆୟ ହୁଏ । ଫଳା ଯଦାର ଉତ୍ତମ ବ୍ୟୟରୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ଅଂଶ ମାତ୍ର ବଞ୍ଚିବାରୁ ରୂପେ ପ୍ରଦାନ କରେ, ମାତ୍ର ବନ୍ଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିବାରୁ ଅଧିକ ଆୟ ହୁଏ । ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲେ ରାଜ୍ୟର ଆୟ ଆହୁର ଅନେକ

ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିଉଠିବ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ନାମ ମାଗି ଭୂମିକର ଆଦାୟ ହୁଏ, ତାହା ରାଜ୍ୟର ବିଶାଳତା ଭୁଲନାରେ ସମ୍ଭବରୁ ଗଣନା ମାତ୍ର । ଶୁଦ୍ଧମତ ମାପହୋଇ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ବଢ଼ିଉଠିବ ।

ଜୟପୁର ଜତିହାସ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ । ଜୟପୁର ଅନ୍ତର୍ଗତ କୋଟ-ପାଡ଼ି ସହରରେ ଓଡ଼ିଆ ରାଜାଙ୍କ ଦୁର୍ଗର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଦେଖାଯାଏ । କୋଟପାଡ଼ିର ପ୍ରକାଶ ଦମୟନ୍ତୀ ଜଳାଶୟ କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ରାଜାଙ୍କର କାହିଁ ବୋଲି ଅଦ୍ୟାପି ଲୋକ ମୁଖରେ ଦୋଷିତ ହେଉଅଛି । ଏହି ସବୁ ପ୍ରମାଣରୁ ବୁଝାଯାଏ, କୋଟପାଡ଼ି ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଉତ୍କଳର ସୁନାମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଐତିହାସିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ଦାସ, ବି. ଏ. ଟି. ଏଲ. ମହୋଦୟଙ୍କର “ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ପ୍ରସାର” ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ ୧୯୩୩ ଭାଗ ଅଷ୍ଟମ ସଂଖ୍ୟାର “ମୁକୁଟ” ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବ୍ରଜବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଯେଉଁ ସବୁ ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ଟିକ୍ତ ଅନୁମିତ ହୁଏ— ସମୟରେ କୋଟପାଡ଼ି ଓଡ଼ିଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଦ୍ଵିତୀୟବର୍ଷର ଅଷ୍ଟମସଂଖ୍ୟକ “ରସବନ୍ଧ”ରେ “ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳର ରାଜ୍ୟ ବିଭାଗ” ଶୀର୍ଷକ ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ଲେଖକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର, ବି. ଏ. ଲେଖିଛନ୍ତି— “ମହାବୀର, ଶୈଳବୀର ରାଜାମାନଙ୍କ ତାମ୍ର ଶାସନରୁ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ, ବସ୍ତୁରର କେତେକାଂଶ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଓ କଳାହାଣ୍ଡୀ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍କଳ-ଦେଶ ନାମରେ ବହୁଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲା । ଜୟପୁରକୁ “ଆଦ୍ୟୋଡ଼ିଆ” ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏହା କୋଶଳ ରାଜ୍ୟର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଜୟପୁରର କୋଟପାଡ଼ିବାଡ଼ି ଏହାର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା । ଏଠାରେ ମେଢ଼ି, ମଣ୍ଡପ, ଜଗତି, ଦୁର୍ଗ, ମନ୍ଦିର ପ୍ରଭୃତିର ଭଗ୍ନାବଶେଷ ଅଛି । ଶୈଳବୀର ରାଜାମାନେ କୋଟପାଡ଼ିରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ନୟାଗଡ଼ି ପାହାଡ଼ ନିକଟରେ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୫ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୟପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ରାଜତ୍ଵ କରୁଥିଲେ ସୋନପୁର, ପାଟଣା ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟରେ ଥିବା ଓଡ଼ିଆମାନେ ଜୟପୁର ନିଜର ବାସସ୍ଥାନ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇଥାନ୍ତି ।

ଜୟପୁର ଯେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ ସେ ବିଷୟରେ ଅଧିକ ବାକ୍ୟ-
ବ୍ୟୟ ଅନାବଶ୍ୟକ । ସେଥିର ଜୁଲନ୍ଦ୍ର ପ୍ରମାଣ ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ପୃଷ୍ଠା ଉତ୍କଳ
କରୁଅଛି । ଜୟପୁରର ରଜା ଓଡ଼ିଆ, ଧ୍ରୁବ ଓଡ଼ିଆ, ରଜ୍ୟର ନାମ ମଧ୍ୟ
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଣ, ପ୍ରକୃତ ଅନୁସାରେ ଗଠିତ; ମାତ୍ର ଦୁଃଖର ବିଷୟ
ସେଠାର ଓଡ଼ିଆ ଶକ୍ତି ଅତି ଶୀଘ୍ର ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ । ପ୍ରତିବେଶୀ ତେଲୁଗୁ ଜାତିର
ପ୍ରବଳ ପ୍ରଭାବରେ ଜୟପୁରର ଓଡ଼ିଆ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିପାରୁ ନାହିଁ । କାଳକ୍ରମେ
ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶର ଶାସନାଧୀନ ହୋଇଅଛି ।
ସେହି ହେତୁ ଆନ୍ଧ୍ରମାନେ ଜୟପୁରକୁ ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ ବୋଲି ଦାବୀ କରୁଅଛନ୍ତି
ଏବଂ ବଳାଙ୍ଗୀରରେ ମାଡ଼ବସିଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିନିଧିରେ ଜୟପୁର
ଓଡ଼ିଆର ଶ୍ରାସ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଲତା ଆସି ବୃକ୍ଷକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲି-
ବେଳେ ତାହାର କୋମଳ ପତ୍ର ବୃକ୍ଷକୁ ବଡ଼ ମଧୁର ବୋଧ ହୁଏ; ମାତ୍ର ଲତା
ଯେତେବେଳେ ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ବିସ୍ତାର କରି ତାକୁ କଠୋର ବଜ୍ର ସ୍ପର୍ଶରେ
ଯାକ ଧରେ, ତେତେବେଳେ ସେ ଯାହା ମଧୁସୂଦନ ସୁରଃପୁଷ୍ପକ ଅତି କଷ୍ଟରେ
ଲତାଛାଦନ ଛୁଗୁପଥରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହାର କରି ଜୀବନ୍ତ
ଅବସ୍ଥାରେ କେବଳ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଦୁଃଖ
ଠିକ୍ ସେହିପରି ହୋଇଅଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜନୈତିକ ଓଡ଼ିଶାର ପରିମାଣ ଯେତେ, ଜୟପୁର ପ୍ରାୟ
ତେତେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବିଶାଳ ରଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇରହିଅଛି ।
ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅଧେ ଶକ୍ତି, ବଳ ଏବଂ ପ୍ରଭାବ ଉଠି ହୋଇଯାଉଅଛି ।
ଏଡ଼େ ବଡ଼ ବିଶାଳ ରଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଛେସ ପାଉ
ନାହାନ୍ତି, ଏ ଶୋଭା ରଞ୍ଜିତର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଜୟପୁରକୁ ପାଇବା ପାଇଁ
ଓଡ଼ିଶା ଆଡୁର, ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା ପାଇଁ ଜୟପୁର ତତୋଽଧିକ ବ୍ୟାକୁଳ;
ତଥାପି ଏ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହେଉ ନାହିଁ । ଶିଂଶବର୍ଣ୍ଣାଧିକ କାଳ ହେଲେ
ଉତ୍କଳର ଜାତୀୟ ଶକ୍ତି ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ ଜୟପୁର ପ୍ରଭୃତିକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ
ମିଶାଇବା ସକାଶେ ରାଜଦ୍ୱାରରେ ବାରମ୍ବାର ଆବେଦନ ନବେଦନ, ପ୍ରାର୍ଥନା
ଏବଂ ଦାବୀ କରିଆସୁଅଛି, ମାତ୍ର ପ୍ରତିବେଶୀ ପ୍ରବଳଜାତିର ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ
ହେତୁ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ପ୍ରତିବେଶୀ ପ୍ରତିବେଶୀ
ଭାଇକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସିନା ଧର୍ମ, ମାତ୍ର ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ମୋଟ କରିବା ପାଇଁ

ଭାଙ୍ଗର ସ୍ଵାର୍ଥ ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ନୈତିକ ଆଦର୍ଶର ପରିରୂପକ ନୁହେଁ । ଜୟପୁର, ପାରଳା ସିଂହଭୂମ ଓ ଭୁବନେଶ୍ଵର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ କେବଳ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏକଶାସନାଧୀନ ହେବେ ନାହିଁ, କନ୍ଧ, ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଆଦିମ ଜାତିମାନଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ଜାତୀୟ ମିଳନ ଘଟିବ । ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ ଶକ୍ତି ପୃଥକ ହେବ ଏବଂ ସେମାନେ କ୍ରମେ ଉନ୍ନତ ହୋଇ ଉଠିବେ ।

ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶା ମିଶ୍ରଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତେଲୁଗୁମାନଙ୍କର ଆପତ୍ତି ନିତାନ୍ତ ମୁଲ୍ୟହୀନ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ ନୂତନ ପ୍ରଦେଶର ଅର୍ଥ ସଙ୍କଟ ବଢ଼ିଉଠିବ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା । “ଜୟପୁର ଉତ୍କଳ ଏଜେନ୍ସି ସନ୍ଧିଲମ୍ବର” ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧିବେଶନର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ସମିତିର ସଭାପତି ତାଙ୍କ ଭାଷଣରେ ତେଲଙ୍ଗାମାନଙ୍କର ଏହି ଧାରଣା ଅତିସୂକ୍ଷ୍ମର ଭାବରେ ଖଣ୍ଡନ କରି ଅଛନ୍ତି । ସେ କହିଅଛନ୍ତି — “ଜୟପୁର ନାନାବିଧ ଖଣିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ ସବୁ ଉପଯୁକ୍ତ ମତେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇପାରେ, ଜୟପୁର ନିଜର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଏବଂ ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ, ବ୍ୟୟ ଧନ ଛଡ଼ା ନୂତନ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଅର୍ଥାଭାବ ମୋଚନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ସହାୟ ହେବ ।” କେହି କେହି ଜୟପୁର ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଥର ଅସୁବିଧା ଉଲ୍ଲେଖ କରନ୍ତି । ଏହା କେବଳ କଳ୍ପନାବିଳାସ ମାତ୍ର । ଜୟପୁରକୁ ଢେଲି ସୁବିଧାରେ ଆସିପାରେ, ଏହା ପୂର୍ବରୁ ବୋଲିଯାଇଅଛି । ତାହା ଛଡ଼ା ଧୂରନ୍ତରୁ ମଧ୍ୟ ଜୟପୁରକୁ ଅଳ୍ପ ବ୍ୟୟରେ ଢେଲି ବାଟ ଫିଟିପାରେ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ ଓଡ଼ିଶାସରକାର ଅବଶ୍ୟ ପଥର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ହାସ୍ୟକର ଆପତ୍ତି ଏହି ଯେ, ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ ଜୟପୁରର ବଣସବୁ କଟା ହୋଇଯିବ । ସୁଦୃଢ଼ ଆକ୍ରମଣ ଦେଶରେ ବୃକ୍ଷର ଅଭାବ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ବିଫଳ ସ୍ଵପ୍ନ । ଆଜିଯାଏ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଧୀନରେ ରହି ଜଙ୍ଗଲ କଟା ହୋଇନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଜଙ୍ଗଲ କାଟିପକାଇବେ, ପୁଣି ଇନ୍ଦ୍ର ଦେବତାଙ୍କର କୋପଦୃଷ୍ଟି ଆକ୍ରମଣ ଉପରେ ପଡ଼ିବ । ଏହା ବାଲକର କଳ୍ପନା ଛଡ଼ା ଆଉ କଅଣ ହୋଇପାରେ ? ଯେଉଁମାନେ ଏଭଳି ଆଶଙ୍କା ପୋଷଣ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧର ଆଶ୍ଵସ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଆକ୍ରମଣ ସଙ୍ଗରେ ଏପରି ସଜ୍ଜୁଣୀୟତା ହଟ କଦାପି ଲଗାଇବେ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ବଣ କାଟିବେ, ମାତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ର ଆକ୍ରମଣକୁ ସେଥିପାଇଁ

ଦଣ୍ଡିବେ, ଏହା ଚଣ୍ଡ ଧାନଖାଇବା ଚନ୍ଦ୍ରୀ ବନ୍ଧାପଡ଼ିବା ନ୍ୟାୟ । ଏହି ନ ଦେଖି ଶୁଣିବା ଲୁଗା ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧିବା ବଡ଼ କୌତୁକର କଥା । ଏହିଦୂର ଯୁକ୍ତିକୁ ଚଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସରକାର କହନ୍ତି “ଜୟପୁର ଅଦମ୍ୟ ଯେ କଲେ ଓଡ଼ିଶାସରକାର ତାହା ଦମନ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।” କାହିଁକି ପାରିବ ନାହିଁ, ସେଥିର କିଛି କାରଣ ମଧ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । କୋଏ ପୁଟିଙ୍ଗେ ଟେକି ଫେଲି ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି କଟକ, ପୁରୀ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ରେଳରେ ସୈନ୍ୟ ଆସିପାରିବାର ସୁବିଧା ମଧ୍ୟ ଅଛି, ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ସହକରେ ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କଣ ପାରିବେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ, କେନ୍ଦୁଝର ଏବଂ ଦଶହେଳା ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ ଯକାଶେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜରୁ ସୈନ୍ୟ ପଠାଇବା- ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇନାହିଁ । ଏହିଦିନ ଯେଉଁ ଯୁକ୍ତି ବା ଆପତ୍ତିମାନ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଅଛି, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଯୁକ୍ତି ଉଦୟକୁ ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ଚୈଳଙ୍ଗୀପୁ କର୍ମରୂପମାନେ ଏକେନ୍ଦ୍ରୀ ରୁକିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବେ, ଏହାହିଁ ମୌଳିକ ଆଶଙ୍କା ହୋଇ ପାରେ, ମାତ୍ର ତାହା ଧେଇ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ନିଜେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଅଛନ୍ତି । ତାହାର ତ ପୁଣି ପୁରୁରୁ ଆବଶ୍ୟକ । ୧୯୨୧ ସାଲଠାରୁ ମାଲ ଅଞ୍ଚଳର କରେଭା ଗ୍ରାମ ଓଡ଼ିଆ ହେବ ବୋଲି ସରକାର ଇସ୍ତାଫାର ଓକାଶ କଣ୍ଠେଲେ, ମାତ୍ର ଅଦ୍ୟାବଧି ତାହା କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ନାହିଁ, ତାହା ଡେଲୁରୁ ଓଭରସ ପଳ ନୁହେଁକି ? ଏହି ସୁଫଳ ତେରବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ କେତେଜଣ ଓଡ଼ିଆ ଏକେନ୍ଦ୍ରୀ ରୁକିବ ପାଇଅଛନ୍ତି ? ଅଧିକସଂଖ୍ୟାରେ ଓଡ଼ିଆ କର୍ମରୂପ ନିୟୁକ୍ତ ନ ହେଲେ ମାଲ ଅଞ୍ଚଳର କରେଭା ଗ୍ରାମ ଓଡ଼ିଆ ହେବ କିପରି ? ଅନ୍ୟ ଜାତିର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ଜାତିକୁ ତାହାଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଞ୍ଚିତ କରିବା କଦାପି ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏଥିର ପଳ ଏହାହିଁ ହେଉଅଛି ଯେ, ଜଣେ ଗାଉଁଛୁ, ଅଉ ଯାହାର ଗ୍ରାମବାସୀ ସେ ଉପାସରେ ଶୁଣୁଛୁ । ଏଥିପାଇଁ ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସକାଶେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଦୂରବସ୍ଥା ପୁଞ୍ଜୀନୁପୁଞ୍ଜ ରୂପେ ଆଲୋଚନା କରି ଭାରତ ସରକାର ପଡ଼ିଷ୍ଠିତ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ କମିଟି ଯଥାର୍ଥ କହିଛନ୍ତି — “ଡେଲୁରୁମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବାଦ ନ୍ୟାୟତଃ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ।” ବାସ୍ତବରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବାଦ ନିତାନ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ । ଏହା ଯତ୍ୟତ ଭୂମିରେ ସଦର୍ପରେ ଚିନ୍ତାହୋଇ ବଜ୍ର କଣ୍ଠରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇପାରେ । ଡେଲୁରୁ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ଯମସ୍ୟାକ ସମାଧାନ ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ୧୯୨୪ ସାଲର “ପିଲିପଡ଼ି” କମିସନ ନିୟୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ କମିସନ ତାଙ୍କ ସୁଚିନ୍ତ

ଶ୍ରୀମୋଚନରେ ଏହି ମର୍ମରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ—“ଆତ୍ମମାନ ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଏହା
 ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ମାତ୍ରାଜର ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନେ ବହୁ-
 ବିବିଧାବଧି ଦୃଢ଼ତାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୃତ ବାସନା ଯୋଷଣ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି ଯେ
 — ମାତ୍ରାଜ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଶ୍ରେୟମାନ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ ଏକ
 ଶାସନାଧୀନରେ ରହେ । ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ ବୋଲିଯାଇପାରେ ଯେ, ଏହି
 ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଭିଜ୍ଞ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜ୍ୟମାନେ ଏ ବିଷୟର ପୃଷ୍ଠ-
 ପୋଷକ ।” ସରକାରଙ୍କର ନିୟୁକ୍ତ କମିଟିମାନ ଉତ୍କଳ ଦେଶମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
 ବାରମ୍ବାର ଏହିପରି ଅନୁକୂଳ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିବା ଛାଲେ ସେଥିର ସନ୍ତୋଷ-
 ଜନକ ମୀମାଂସା ଅଦ୍ୟାବଧି ହୋଇ ନ ଥିବା ଓଡ଼ିଶା ତଥା ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଆ
 ଜାତିର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଏହି କମିଟିମାନେ ଦେଶମିଶ୍ରଣ
 ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଭାଷା, ଜାତି, ଇତିହାସ, ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା, ଉପକୂଳ ଓ ପାଦତ୍ୟ
 ଅଞ୍ଚଳର ସମ୍ପର୍କ, ଆର୍ଥିକ ସମସ୍ୟା, ଯାତାୟାତରେ ସୁବିଧା ଏବଂ ଜନମତ
 ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ବିଷୟ ପ୍ରତି ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଦେଶଗଠନ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି ।
 ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶିବା ଏକାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ ।
 ଜୟପୁରର ପୂର୍ବ ରଜା କେ.ସି.ଆଇ.ଇ. ବିଷମ ଦେବ ଏବଂ ତତ୍ପୁତ୍ର ରାମଚନ୍ଦ୍ର
 ଦେବ ତିଲିଙ୍ଗୀୟ ପ୍ରବେଶନାରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଦେଶମିଶ୍ରଣରେ ସପକ୍ଷତା
 ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାତିପ୍ରେମୀ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟ
 ଦେବ ବର୍ମା ଦେଶମିଶ୍ରଣର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପକ୍ଷପାତୀ ଏବଂ କର୍ଣ୍ଣଧାର । ଦେଶମିଶ୍ରଣ
 ଆନ୍ଦୋଳନ ରୂପ ମାତୃପୁଜାଘଙ୍କରେ ସେ ପଟ୍ଟପୁରୋଧା ରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରି
 ଅଛନ୍ତି । ସେ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଅକ୍ଷୟନ ସବାଦ୍ୟୋ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଜୟ-
 ପୁର ଓଡ଼ିଶାର ଜାଣିପୁ ଜୀବନର ପୃଷ୍ଠପାଠ । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାର ମହତ୍ତ୍ୱ,
 ଉତ୍କଳର ପ୍ରଜ୍ଞାନ ସମ୍ପଦ ଜୟପୁରରେ, ଉତ୍କଳ ପ୍ରକୃତିର ବିରାଟ ଶକ୍ତି ଉତ୍କଳ
 ଜଳପ୍ରପାତ ଜୟପୁର ରେ, ଉତ୍କଳର ନିରବିଳ ଉତ୍କଳରେ ସେହି ଜୟପୁରରେ ।
 ଜୟପୁର ଉତ୍କଳର ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ; ସୁତରାଂ ଜୟପୁର ବିଜ୍ଞାନ ଉତ୍କଳ ସର୍ବଥା ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ,
 ଅଶକ୍ତ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳ—ଏହା ସତ୍ୟ ଅତି ସତ୍ୟ, ଏବଂ ମହାସତ୍ୟ । ସୁତରାଂ
 ଜୟପୁରର ମଙ୍ଗଳମିଶ୍ରଣକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳବାସୀ ଅଧୀର ଭୂତକ ନେତ୍ରେ
 ରହି ରହିଅଛନ୍ତି ।

ସରକାର ଏବଂ ସରକାରଙ୍କ ନିୟୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ଡେରି
 ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇବା ସକାଶେ ଥରକୁ ଥର ସୁପାରିସ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର
 ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ, ତଥାପି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଦରେ ଚନ୍ଦ୍ରପୁରକୁ ନୂତନ ଉତ୍କଳ
 ପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ଯାଇନାହିଁ । ସେଥି ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଏବଂ ଡେରିରେ
 ବିଶେଷ ଚିନ୍ତାଧାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଅଛି । ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ
 ଗର୍ବର ବ୍ୟଥା ଏବଂ ଅସନ୍ତୋଷ ଜାତ କରିଅଛି । ତେଣୁ ସେମାନେ ହତାଶ
 ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଦୁଇଥର ଜୟପୁର ଏବଂ ନୂଆ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନର
 ଅଧିବେଶନ ଦ୍ଵାରା ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଡେଇଁଦେଇ କରି ବଢ଼ିଯିବା ଅବସର
 କରୁନାହାନ୍ତି । ସର କୋଷ୍ଠରେ ପୃଷ୍ଠପଟ ନାହିଁ । ସେ ବାଟା ଓ ଲେଲି ଚଢ଼ୁଳ
 ବିକ୍ରମରେ ଅବସର ହୁଏ । ସେଠାର ଜାତୀୟ କର୍ମବଳମାନେ ସେଠାର ଜନ୍ମ
 ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ସମ୍ମିଳନ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ନିୟାନ୍ତ୍ର ଏବଂ ଜାତୀୟ
 ଜାଗରଣକୁ ବହୁ ଗୁଣିତ କରିଦେଇ ଅଛି । ସମ୍ମିଳନ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରପୁର
 ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମ ଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାୟତା ଅଛି । ତାଙ୍କ
 ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ସେ ଆଛୁର । ମହାରାଜ ଯାମତା ବିଦ୍ୟା-
 ଧର ସହିତ ଦେବ ସମ୍ମିଳନର ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଧାନ କର୍ମୀ । ଗତ ମେ ମାସରେ ଏହି
 ସମ୍ମିଳନର ଦ୍ଵିତୀୟ ଅଧିବେଶନ ବିଶେଷ ଅଞ୍ଚଳରେ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳର
 ସମଗ୍ର ଅଞ୍ଚଳର ବିଶିଷ୍ଟ ଜାତୀୟ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗ
 ଦେଇଥିଲେ । ଜାତୀୟ ପ୍ରେରଣା ବହୁମୁଖରେ ଲେଖି ଚାଲୁଥିଲା । ଏହି ସମ୍ମିଳନ
 ଜୟପୁର ଦେହରେ ଗୋଟାଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଦ୍ଵିତୀୟ ଜନ ଆଶି ପ୍ରବେଶ କରାଇ
 ଦେଇଅଛି । ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଜୟପୁର ପ୍ରାଣରେ ଯେଉଁ କୃଷ୍ଣରେଖାର ଛୁଆପାତ
 କରିଥିଲା, ଏହି ସମ୍ମିଳନର ଜ୍ୟୋତିରେ ତାହା ମିଳେଇ ଯାଇଅଛି । ଜାତୀୟ
 ଶକ୍ତିର ପ୍ରଚାରବାଦୀ ବ୍ୟାପାର ପରି ଉତ୍କଳ ହୋଇ ଉଠିଅଛି । ଏହି ସମ୍ମି-
 ଲନ ଜୟପୁରବାସୀ ଶିକ୍ଷିତ ଦେଶପ୍ରାଣ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରାର ବଳଷ୍ଟା
 ଦୁହିତା । ଶେଷରେ ସେ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଦେଖାଇଅଛି, ସେଥିରୁ ବିଶ୍ଵାସ
 ହୁଏ, ତାହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅତି ଉଚ୍ଚ । ଏ ସମ୍ମିଳନ ପାଇଁ ଜୟପୁର ବହୁ
 ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରିଅଛି । ସମ୍ମିଳନ ପ୍ରତି ଜୟପୁରବାସୀଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ବଦନାଗତ ।
 ହଜାର ହଜାର ଜୟପୁରବାସୀ ସମ୍ମିଳନରେ ଯୋଗଦେଇ ପ୍ରାଣ ଆକାଞ୍ଛା
 ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ । ସମ୍ମିଳନରେ ଜୟପୁରକୁ ଉତ୍କଳରେ ମିଶାଇବାର ମୁକ୍ତି
 ଦୃଢ଼ ରୂପରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ବକ୍ରାମାନେ

ବହୁବିଧ ଯୁକ୍ତି, ପ୍ରମାଣ ଦେଖାଇ ଜୟପୁରକୁ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗରେ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରବଳ ଦାବୀ କରିଥିଲେ । ବହୁ ଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଜାତୀୟତାକୁ ଧ୍ବଂସ-ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା କରି ଜୟପୁରକୁ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମାଭୁକ୍ତ କରିବା ସକାଶେ ବିଲତସ୍ଥ ମହାମାନ୍ୟ ଭାରତସରକାର ଏବଂ ବଡ଼ଲଟଙ୍କ .ସମୀପକୁ ସମ୍ମିଳନୀ ପକ୍ଷରୁ ସର୍ବ-ସମ୍ମତକ୍ରମେ ଆବେଦନ ପଠାଯାଇଅଛି । ନୂତନ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶର ସୀମା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସରକାରଙ୍କର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଶୀଘ୍ର ଓକାଶିତ ହେବ । ଜୟପୁର ତଥା ଓଡ଼ିଶାବାସୀମାନେ ସେହି ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଆଶାୟୀ ନେତ୍ରେ ଚାହିଁ ହେଉଛନ୍ତି । ନ୍ୟାୟପରାୟଣ ଇଂରେଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ କରିବେ, ଏ ଭାରତୀୟ ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଛି । ଯାହାଙ୍କର ପତିତ ଉଦ୍ଧାରଣ ବାନା ଅର୍ଥ୍ତ ଜଗତରେ ସଦମ୍ଭରେ ଉଠୁଅଛି, ସ୍ୱାଧୀନତା ଦାନ ଯାହାଙ୍କର ସହଜାର ଧର୍ମ, ପତିତ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ତାଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇ କୋଟି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପ୍ରାଣର ଆତ୍ମର ସନ୍ଦାନ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ଧାର ସମ୍ବନ୍ଧୀ ହୃଦୟକୁ ଅବଶ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣକରିବ, ଏହା ନିଃସଂଶୟରେ ବୋଲିଯାଇ ପାରେ । ଖଣ୍ଡ ବିଶିଷ୍ଟ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଏକତ୍ରୀକରଣ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ନ୍ୟାୟ ପ୍ରାର୍ଥନା । ସମୟରେ ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଆମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ଦାବୀ କରୁନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶରୁ ଖଣ୍ଡେ ଟାଣିଆଣି ତାହା ଗର୍ଭସାତ୍ କରି ନିଜ ପ୍ରଦେଶ ମୋଟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହାନ୍ତି । ଧର୍ମତଃ, ନ୍ୟାୟତଃ ଯାହା ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ, ସେହି ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳମାନ ଦାବୀ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଦାବୀରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର ଅଛି । ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାର ମିଳନ, ପ୍ରାଣସଙ୍ଗେ ଚେତନାର ମିଳନ । ଜୟପୁରକୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଗୋଟାଏ ନିଶ୍ଚେତ, ଅସାତ ପ୍ରଦେଶ ନେଇ କଅଣ କରିବ ? ଏହି ସବୁ ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଦୟାମୟ ଇଂରେଜ ସରକାର ନିଶ୍ଚୟ ସୁବିଚାର କରିବେ, ଏ ଧାରଣା ସମୀଚୀନ । ଜୟପୁର ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମିଶାଇଦେଇ ସରକାର ଏକ ଶାସନାଧୀନରେ ରଖିଲେ ଦୁଇକୋଟି ଓଡ଼ିଆ ତାଙ୍କୁ ହୃଦୟର ଉନ୍ମାଦ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରି ପ୍ରାଣର କୃତଜ୍ଞଭାବରେ ଉତ୍କଳଶ୍ରେଣୀରେ ତାଙ୍କର ଜୟ ଜୟକାର ଘୋଷଣା କରିବେ । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ଭାରତ ସରକାର ମହାମତ ହୋଇ ସାହେବ ଏବଂ ସୁନାମଧନ୍ୟ ବଡ଼ଲଟ ଲର୍ଡ଼ ଉଇଲିଂଟନଙ୍କୁ ହୃଦୟର ରହି ସଂସ୍ଥାପନରେ

ବସାଇ ଦେବତାଙ୍କାନରେ ଶୋଡ଼ଶୋପରୁରେ ଫୁଟା କରିବେ । ଉତ୍କଳର ଶ୍ରୀ
ବୀରମାନେ ମଧ୍ୟ ପୁରୁଷାଦୁଷ୍ଟମେ ଉକ୍ତ ମହାମୁଦ୍ରାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସବଦା
ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳ ପ୍ରଦାନ କରୁଥାନ୍ତେ । ଓଡ଼ିଶାର ସୌଭାଗ୍ୟବିନାଶୀ ବୋଲି ତାଙ୍କର
ପବନ ଅମର ଲାଗି ସବଦା ଘୋଷିତ ହେଉଥିବ । ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଅସ୍ତିତ୍ବ
ଥାବାପାଏ ଏହି ମହାମୁଦ୍ରା ଲାଗି ତାଙ୍କୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅମର କରି ଶେବ । ଲାଗି-
ପାସ୍ୟ ସ ଜୀବନ୍ତ ।”

ଉତ୍ତାନ, ପତନ ନିୟୁତର ଅଖଣ୍ଡ ନିୟମ । ଉତ୍ତାନ ପରେ ପତନ
ଏବଂ ପତନ ପରେ ଉତ୍ତାନ ଏ ଦୁଇଟି ଚକ୍ରନେମୀ ପରି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଘୁରୁ-
ଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଉତ୍ତାନ ପତନ ସ୍ବାଭାବିକ । ଏହି ଦେବ ଭୂମି
ଉତ୍କଳ ଭାଗ୍ୟରେ କେତେଥର ଉତ୍ତାନ ପତନ ଘଟିଥିବ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ
ଘଟିବ, ତାହା ଏକା ଅମର ଐତିହାସିକ ମହାକାଳର ଗୋଚରଭୂତ । ଯେଉଁ
କାଳ ଉତ୍କଳଭାଗ୍ୟରେ ପତନ ଘଟାଇ ଅଛି, ସେହି ପୁଣି ଉତ୍ତାନ ଆଣି
ଦେବ । ଉତ୍କଳର ଭରସା ଜଗତକର୍ତ୍ତା ଓ ଉକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କରୁଣାରେ ଉତ୍କଳ
ମହିମିତ । ସେ ସ୍ବୟଂ ବିଜେନ୍ଦ୍ରୋଇ ସୁଦୂର କର୍ପୁଷ ମଣ୍ଡଳର କାଞ୍ଚ ସମରରେ
ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟଧାମ ଉତ୍କଳର ମାନ ରକ୍ଷା କରି ଅଛନ୍ତି । ସେହି ଅନନ୍ତ ମହିମା-
ଧର କାଳିଆ ଯାଆନ୍ତି ତାଙ୍କ ଆଦରଣୀ କନ୍ୟା ଉତ୍କଳ ଧରଣୀର ପୂର୍ବ ଗୌରବ
ଫେରାଇ ଆଣନ୍ତି, ଜୟପୁର ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶରେ ମିଶି ମହାନଦରେ
ସାପଲ୍ୟର ହାସ ବିସ୍ତାର କରୁ — ଏହାହିଁ ତାଙ୍କ ମଙ୍ଗଳପ୍ରଦ ପାଦପଦ୍ମରେ
ନଟମସ୍ତକରେ ଏକାନ୍ତ ବିମାତ ଅଳି । ଜୟପୁର ଉତ୍କଳ ମିଳନର ଚରସ୍ବର-
ଣୀୟ ଶୁଭ ଦିବସ ପଦ ଦିବସ ପରି ଉଲ୍ଲାସ ବର୍ଦ୍ଧନ କରି ଶୀଘ୍ର ଉପସ୍ଥିତ
ହେଉ, ଜୟପୁରର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ ମା କନକଦୁର୍ଗାଙ୍କ ନିକଟରେ ଏହି ଭିକ୍ଷା
ମାଗି ଲେଖାର ଉପସହାର କରିବେ । ଜୟ ଜଗଦମ୍ବେ ଦୁର୍ଗେ, ଶୁଭସ୍ୟ
ଶୀଘ୍ରମ୍ । ସୁସ୍ତ, ସୁସ୍ତ, ସୁସ୍ତ ।

ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦର ବିଷୟ — ଏ ପୃସ୍ତକର ଲେଖା ସମାପ୍ତ ହେଲା ପରେ
୧୯୩୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ନଭେମ୍ବର ମାସ ୨୨ ତାରିଖ ଦିନ ଜୟଶ୍ରୀ ପାଲ୍ୟାମେଣ୍ଟାସ
କମିଟିର ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା । ସେହି ଦିନଟି ଉତ୍କଳ ଭାଗ୍ୟରେ
ଗୋଟିଏ ସୁରଣୀୟ ମହା ଶୁଭ ଦିବସ । ଏଣିକି ସେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଦ
ଦିବସ ଭୁଲି ମହୋଲ୍ଲାସରେ ପୂଜିତ ହେବ । ଜୟପୁର ଉତ୍କଳରେ ମିଶିଲା,

ଏହି ଶୁଭ ସମ୍ବାଦ ଉକ୍ତ ରିପୋର୍ଟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଉତ୍ତ-
 କଳର କାତର ହୃଦନରେ ଉତ୍କଳର ଭରସା ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର କୃପା
 ସିଦ୍ଧାସନ ବହୁକାଳ ପରେ ଟଳିଲା, ସେ ତାହାର ହୃଦ ନିଧି ପାଇ ଆଶ୍ୱସ୍ତ
 ହେଲା । ତାହାର ଶୋକାଶ୍ରୁ ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁରେ ପରିବର୍ତ୍ତ ହେଲା । ଏହି ଶୁଭ
 ସମ୍ବାଦ ଉତ୍କଳର ହତାଶ ପ୍ରାଣରେ ଅମୃତଧାରା ଡାଳିଦେଲା । ସେ ଜୟପୁରକୁ
 ପାଇ ଜୟଶବ୍ଦ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ନାଗଉଠିଲେ । ଏହି ମଙ୍ଗଳ ମିଳନ ପିଣ୍ଡ
 ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରାଣର ମିଳନ ଭୁଲ ଅଥବା ଶକ୍ତି ସଙ୍ଗରେ ଗୌରୁଷର ମିଳନ ଭୁଲ୍ୟ
 ଦୁର୍ଲଭ ମହାମିଳନ । ସାଧନାରେ ସାଫଲ୍ୟ ମିଳିଲେ ସେ ଆନନ୍ଦ ହୃଦୟରେ
 ଧରେ ନାହିଁ, ହୃଦୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଉଛୁଳିପଡ଼େ । ସେ ଆନନ୍ଦ କଳନା କରିବାକୁ
 ଯେ କୌଣସି ଭାଷା ସବ୍ୟଥା ଅସମ । ଏହି ଅସୁବ ମିଳନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳୀୟ
 ହୃଦୟରେ ଅମୃତ ମହୋଦ୍ରବ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛି, ଏହା ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର ।
 ମଣିକାଞ୍ଚନର ମିଳନ ନ୍ୟୋୟାମୃତର ମିଳନ ପ୍ରଭୃତ ବହୁ ଉଲ୍ଲାସ ମିଳନର
 ପ୍ରୟୋଗ ପରମ୍ପରା ଚଳିଆସୁଅଛି; ମାତ୍ର ଏ ମିଳନ ତତ୍ତ୍ୱ ବଳି ଶୌର୍ଯ୍ୟରେ
 ମହତ୍ତ୍ୱର ମିଳନ ପରି ଅତି ମଧୁର ଓ ଅତି ଉପାଦେୟ । ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିଜୟ
 ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟ ସିଂଶବର୍ଣ୍ଣାଧିକ କାଳ ହେଲା ଏହି ମିଳନ ସକାଶେ
 ନାନା ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରିଆସୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅକ୍ଳାନ୍ତ ସାଧନା ସାଫଲ୍ୟର
 ମୂର୍ତ୍ତିଧାରଣ କଲା । ସେ ସିଦ୍ଧାସନରେ ବସିଲେ, ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିଲା ।
 ତାଙ୍କର ଏ ଅମର ସୁଖ୍ୟାତି ଉତ୍କଳ ଇତିହାସରେ ଉତ୍କଳ ସୂର୍ଯ୍ୟାସରରେ
 ମୁଦ୍ରିତ ରହିବ । ତାଙ୍କୁ ରାଜା ରୂପର ପାଇବା ଜୟପୁର ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷତଃ
 ଉତ୍କଳ ପକ୍ଷରେ ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ । ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ରାଜକିର
 ଦେଶମିଶ୍ରଣ ତପସ୍ୟା ସ୍ୱାର୍ଥକ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ
 ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପ୍ରୀତିଭରପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ, ସେ ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତିଲିପି
 ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା । ସେଥିରୁ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ କି ଭଳି ଉଦ୍ଦାସନ
 ଲଭ କରିଅଛନ୍ତି; ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ।

ପାଟଣା

ତା ୨୨ | ୧୧ | ୩୪

ଶ୍ରୀମନ୍ ମହାରାଜ,

ଜୟପୁର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଜୟପୁର
ଯେ ଓଡ଼ିଆ ରାଜ୍ୟ, ସେ କଥା ଆନୁମାନଙ୍କୁ ଭୁଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବାକୁ
ପଡ଼ୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟର ଜୟ ଘଟିଅଛି ।

ଭଗବାନ୍ ଗୁମୁଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସହଜ ଫର୍ଦ୍ଦଜୀବନ ଦିଅନ୍ତୁ । ତାହା ହେଲେ
ଗୁମୁ ଉତ୍କଳରାଜ୍ୟର ଭାଗ୍ୟ ନିଜ ହାତରେ ଠେନ କରିବାରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ
ହୋଇପାରିବେ ।

ମୁଁ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ଶୀଘ୍ର ଏଠାରୁ ବାଣପୁର
ଯେରିବ । ଗୁମୁଙ୍କର କୁଶଳ ଆଶା କରେ ।

ଗୁମୁଙ୍କର ସ୍ନେହାଧୀନ,
ଗୋଦାବରୀ ମିଶ୍ର

To

The

Maharaja of Jeypore (Vizag.)

Joint Committee report recommends inclusion
of Jeypore, delighted, hearty congratulation.

Shreekrishna Mohapatra,

Great Indian Hotel,

To

The

Maharaja of Jeypore, (Vizag.)

Heartiest congratulations on Jeypore's inclu-
sion in Orissa.

Nilakantha Das,

To

Raja Saheb, Jeypore.

Congratulations for Jeypore inclusion.

Madan Mohan Rath.

To

Raja Saheb, Jeypore (Vizag.)

Hearty congratulations

Anantaram Rath.

To

Maharaja Saheb, Jeypore (Vizag)

Happy Jeypore Parlakemundi included Orissa

Province.

Dinabandhu Panda.

To

Maharaja Saheeb, Jeypore (Vizag)

Hearty congratulation for inclusion Jeypore,

Orissa.

New Orissa.

To

Maharaja Saheb Jeypore (Vizag)

Heart leaps with joy at announcement,

Editor, Jubaka fund Oriya.

To

Kumar Bidyadhar Singh, Jeypore, Vizag.

please except congratulation, your efforts crowned
success

Pyari Mohan Panigrahi

To

Maharaja Jeypore, Vizag.

Hearty congratulations, Pray co-operation guide

Madhusudan Panigrahi.

To

Raja Saheb Jeypore, Vizag.

Jeypore inclusion news in Orissa received with joy
Raja of Dharakote.

To

Maharaja, Jeypore, Vizag.

Welcome, Jeypore, Orissa Province,
Balakrishna Rath.

To

Raja Saheb Jeypore, Vizag.

Thank God Utkal gets her Vikramarka restored
to her.

Praharaja.

To

Maharaja. Jeypore

Orissa rejoices to secure jeypore in new province.
Jeypore will be brightest jewel of Orissa province.
Felicitations.

B. Das

To

Maharaja, Jeypore

Tikkali Oriyas heartily congratulate Jeypore
inclusion.

Tikkali Oriyas

To

Raja Saheb, Jeypore (Vizag.)

Utkal Sahitya Samaj hails your entry Orissa.

Secretary,
Utkal Sahitya Samaj

To

His Highness the Maharaja of Jeypore.
May it please your Highness,
Please accept our heartfelt thanks for kind help
rendered in Orissa amalgamation.

We beg to remain,
May it please your highness
Your Highness's most obedient
Servants,
Inhabitants of
Gosaninowgam
25-11-34

କଟକ

୨୪/୧୧/୩୫

ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀ ମହାରାଜ,

ଆପଣଙ୍କ ସ୍ନେହମୟ ପତ୍ର ପାଇଅଛି । ଜୟପୁରକୁ ଓ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ଆମ
ବନ୍ଧନ ଦେବକୁ ପାଇଲୁ, ଏହି ସମ୍ବାଦରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅର ମନ କୁଣ୍ଠେ
ମୋଟ ହୋଇଯାଇଅଛି । ବର୍ଷକ ପୂର୍ବେ ଗୋଟାଏ ଉଡ଼ା ଖବର ଶୁଣି ମୁଁ
ଜୟପୁର ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା ଯୋଗୁଁ ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରି ଆପଣଙ୍କଠାକୁ
ଟେଲିଗ୍ରାମ କରିଦେଲି । ପରେ ଏ ଖବର ମୁଳରେ କୌଣସି ସରକାର
ନିର୍ଦ୍ଦେଶନ ନ ଥିବାର ଜାଣି ବ୍ୟଥିତ ହୋଇଥିଲି, ପ୍ରଭୁଙ୍କ କୃପାରୁ ମୋର ବର୍ଷକ
ପୂର୍ବର ସେହି ଟେଲିଗ୍ରାମର ଶୁଭବାଚନ ଆଜି ସଫଳ ହେଲା । ଶୁଣୁର କୋଟିଏ
ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଗୁହାଣ ଶୁଣିଲେ ଓ ଜୟପୁରବାସୀ ଦଶଲକ୍ଷ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପ୍ରାଣ
ରଖିଲେ । ଶ୍ରୀ ବନ୍ଧନ ଦେବ ଜୟପୁର ଗାଁରେ ବସି ନଥିଲେ ଜୟପୁର
ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶିବା କଥା କେବଳ କେଆରେହିଁ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା ।

ଆଜି ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କ ମଉଜୁମଣି ରୂପେ ଉତ୍କଳର
ବନ୍ଧନାଦିତ୍ୟ ଶ୍ରୀବନ୍ଧନ ଦେବ ବରଜିବେ । ବିଲତରୁ ପାରଳା ରାଜାସାହେବ
ସ୍ଥମୁଖଠାକୁ ଯେଉଁ ଆଶ୍ୱାସନା ବାଣୀ ଲେଖିଥିଲେ, ତାହା ହିଁ ସଫଳ ହେଲା ।

ସ୍ଥମୁଖର ସ୍ନେହବନ୍ଧ,
ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ

ଖରସୁଆଁ, ସିଂହଭୂମ

୨୦।୧୧।୧୯୩୪

ଓଁ ତତ୍ସତ୍

ସ୍ବସ୍ତି ଶ୍ରୀ ବଳପ୍ରତାପୋଦିତପ୍ରତାପଦାନ, ସମ୍ପନ୍ନ ଶ୍ରୀମାନ
ମହାରାଜାଧିରାଜ ଉତ୍କଳ ଜାତୀୟ ଜୀବନ ସମ୍ରାଟ୍ କବିବର ଶ୍ରୀମାନେ
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟା ଦେବ ବର୍ମା ମହାମୁଖ୍ୟ ଜୟସୁରଧୀଶ୍ଵରରେଷୁ—

ଶୁଭାଶିଷାମାଳା ଲେଖନୁତମାମ୍

ଶ୍ରୀମନ୍ ମହାରାଜାଧିରାଜ,

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମୁଖ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର ବଦାନ୍ୟତା ଓ ଜ୍ଞାନକର୍ମବୀରତାଦି ଯେତୁ
ଉତ୍କଳର ଅଜି ସରକାରଙ୍କ ସିଲେକ୍ଟ କମିଟି ରିପୋର୍ଟ ଘୋଷଣାରୁ ଅନେକ
ଅଂଶେ ଯୋଡାଯାଇଅଛି । ଉତ୍କଳର ବର୍ତ୍ତମାନ ଶେଷସୀମା ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର
ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁଖ ଅଧୀଶ୍ଵର ଥିବାରୁ ସେ ଦକ୍ଷିଣ ସୀମା ଉତ୍କଳ ସହିତ ଯୋଡାଗଲା ।
ଏଥି ସକାଶେ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁଖ ମୁଁ ଉତ୍କଳର ଉତ୍କଳେଶ ସିଂହଭୂମ ତପେପତ୍ନୀ ହୃଦୟର
ସହିତ ଅଭିନନ୍ଦିତ କରୁଅଛି ।

ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁଖ ଯେଉଁ ସିଂହଭୂମକୁ ହୃଦୟ ସହିତ ସ୍ନେହ ଓ ଦୟା ଦୃଷ୍ଟିରେ
ଦେଖିଆସୁଅଛନ୍ତି ସେହି ସିଂହଭୂମର ଉଦ୍ଧାର ଯାପନ ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁଖ କରୁଣା ଦୃଷ୍ଟି
ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଅଛି ।

ସିଂହଭୂମ ଭାଷା ଇତିହାସ ବହି ଖଣିଏ ଲେଖିଅଛି । ଉଦ୍ଦୟମାନା
କୁମାର ଶ୍ରୀମାନ ବିଦ୍ୟାଧର ସିଂହ ଦେବ B.L. ଏହାର ଭୂମିକା ଲେଖିଅଛନ୍ତି
ବହିଶତ୍ରିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଦ୍ରିତ ହେଉଅଛି । ମୁଦ୍ରଣ ଶେଷ ହେବା ମାତ୍ରେ
ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁଖ କରକମଳରେ ଅର୍ପଣ କରି ନିଜକୁ ମୁଁ ଧନ୍ୟ ମଣିବ ବୋଲି ଆଶା
କରେ । ପ୍ରଭୁକୃପାରୁ ଏପରି ସୁ-ଅବସର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଉ, ଯହିଁରେ
ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁଖ ସୌମ୍ୟ ମୁଖି ଦର୍ଶନ କରି ସିଂହଭୂମ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମଣିବ ଓ
ସିଂହଭୂମି ବୋଲି ଜଗତରେ ଗୌରବାନ୍ବିତ ହେବ । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଅଶେଷ କୃପାରୁ
ଶ୍ରୀଶ୍ରୀମୁଖ ସ୍ବସ୍ଥ୍ୟ ସହଯୋଗୀଙ୍କ ସହିତ । ଇତି ।

ଶ୍ରୀମତଃ ଶୁଭକାଞ୍ଚିକା

ପଣ୍ଡିତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଆଚାର୍ଯ୍ୟ

The Utkal Sahitya Samaj, Cuttack

P. O. Cuttack

24-11-1934

To

The Raja Sahob of Jeypore.

Sir,

Pray accept our hearty expressions at the news of Jeypore coming into the ken of new Orissa. Sir, your labours in the past and your constant and silent labours for the cause of Oriya amalgamation are too great for words. Our breasts are rising with a warmth of joy and happiness ever-expanding with the thought that though your blessings and good will, the cause of Orissa and specially Oriya literature will thrive with ever increasing amplitude and move on right lines. Your presence will ever be felt as source of illumination to the Oriya race through literature which really gives tongue to the mute.

with sincerest love & gratitude,

Your sincerely,

Lakshmi Narayan Sahu,

Secretary.

ଆନନ୍ଦ ଉପରେ ପୁଣି ଆନନ୍ଦ — ପୁଷ୍ପ ଉପରେ ବାସନ୍ତୀ ଶୈର୍ଞ୍ଚିମାର୍ଗୀ
 ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାର ହାସ୍ୟରେଖା ସଂଯୋଗ । ଗତ ହସେମ୍ବର ମାସ ୧୯ ତାରିଖରେ
 ବିଶାଖପଟ୍ଟଣାରେ ଆଜ୍ଞା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନ ହୋଇଥିଲା ।
 ମାନ୍ଦ୍ରାଜର ଲଟସାହେବ ମହୋଦୟ ସଭାରେ ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିଥିଲେ ।
 ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସଭା ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ ମହାରାଜ ବିହମ ଦେବ ବର୍ମା ମହୋଦୟଙ୍କ
 “ଡକ୍ଟର ଅଫ୍ ଲିଟରେଚର” “Doctor of Literature” ଉପାଧିରେ
 ମଣ୍ଡିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଥିପୂର୍ବେ ପ୍ରାକୃତିକ ଉତ୍କଳର କେହି ରଜା, ମହାରଜା
 କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ପକ୍ଷରୁ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏ ଭଳି ଗୌରବେତ୍ତ
 ଉଚ୍ଚତମ ଉପାଧି ଲାଭ କରି ନ ଥିଲେ । ବର୍ମା ମହୋଦୟ ଉତ୍କଳର ରାଜା,
 ତାଙ୍କର ଏ ଉପାଧି ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସମ୍ମାନ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ
 ଓଡ଼ିଆ ଗୁଡ଼ି ପୁଲ୍ଲଭ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବ । ବିଶ୍ୱ ପଣ୍ଡିତଗଣ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି
 ବିଶ୍ୱରେ ମହାମୂଲ୍ୟବାନ୍ । ପୁଣି ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ସ୍ପର୍ଶରେ ସେହି ଉପାଧିର ମୂଲ୍ୟ
 ବହୁଗୁଣିତ ହୋଇଅଛି । ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ସ୍ପର୍ଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରିକାନ୍ତ ମଣି ଅଧିକ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ
 ହୁଏସିନା । ଏହି ଉପାଧି ଉପଲକ୍ଷେ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କ ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ
 ଅଞ୍ଚଳରୁ ଅନେକ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆନନ୍ଦାଭିନନ୍ଦନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ପୁସ୍ତକର
 କଲେବର ବୃଦ୍ଧି ଆଗଙ୍କାରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରିବାର ସୁବିଧା ହେଲ ନାହିଁ ।
 ନବଲବ୍ଧ ସାରସ୍ୱତ ମହାମୁକୁଟ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଶତବର୍ଣ୍ଣ
 ବିରାଜିତ ଥାଉ ଏହାହିଁ ନବ ଉତ୍କଳର କମନା ।

ପରିଚିତ — ‘କ’

କୋରାପୁଟର ମୁଖ୍ୟ ଐତିହାସିକ ଘଟଣାବଳୀ

(କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳରେ କୌଣସିପ୍ରକାର ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ୱିକ ସର୍ବେକ୍ଷଣ କିମ୍ବା ବିଶେଷ ଐତିହାସିକ ଗବେଷଣା ଏବେ ପୁଣି ହୋଇନାହିଁ । ଏଣୁ ବହୁ ଐତିହାସିକ ତଥ୍ୟ ସ୍ମେରନେତନକୁ ଆସିପାରିନାହିଁ । ତଥାପି ଗୋଟିଏପରମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ତଥ୍ୟକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଏ ଘଟଣାବଳୀର ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି ।)

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୬୧ — କଳିଙ୍ଗ ବିଜୟ ପରେ ମଗଧ ସମ୍ରାଟ ଅଶୋକ କଳିଙ୍ଗର ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ଆଟବିକ ରାଜ୍ୟ (କଳିଙ୍ଗ ବନ ବା ମହାବନ ଯାହାକି ମୁଖ୍ୟତଃ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ) କୁ ଅଧିକାର କରି ନିପାରି “ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ” ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀ.ପୂ. ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀ — ମହା ମେଘ ବାହନ ବଂଶର ନରପତି ଖାରବେଳଙ୍କ ନିଜ ସମୟ ବାହ୍ୟମ୍ନ ପାଇଁ ବିଦ୍ୟାଧର ଅଞ୍ଚଳ (ଆଟବିକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସେ ସମୟରେ ବିଦ୍ୟାଧର ଅଞ୍ଚଳ କୁହାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଏହା ମୁଖ୍ୟତଃ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ)ରୁ ସୈନ୍ୟ ନିୟୁକ୍ତ ।

୩୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ — ମହାକାଳୀର (କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ସେ ସମୟରେ କୁହାଯାଉଥିଲା) ର ରାଜା ବ୍ୟାଘ୍ର ବେଙ୍ଗୁ ପେଟ୍ରେ କିଛିନ୍ତି ବୋଲି ସମୁଦ୍ରଗୁପ୍ତଙ୍କ ଘୋଷଣା ।

୪ର୍ଥ-୫ମ ଶତାବ୍ଦୀ — ନଳବଂଶ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି । [ନଳବଂଶ ରାଜାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ଉତ୍ତରକୋଟ ନିକଟସ୍ଥ ପୁଷ୍କର (ପୋଡ଼ାଗଡ଼) ରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଉକ୍ତକ ରାଜବଂଶର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ହ୍ରାସ ।

୪୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ — ମାଠର ରାଜବଂଶ ଅଧୀନରେ ଥିବା ଅଞ୍ଚଳ (କୋରାପୁଟର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ-ଗୁଣ୍ଡପୁର ଅଞ୍ଚଳ) ଉପରେ ଗଙ୍ଗବଂଶ ନରପତିଙ୍କ ଅଧିକାର ।
ନବମ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ — ସୋମବଂଶୀ ନରପତିଙ୍କ ସୋନପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ଏବଂ ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗର କିଛି ଅଂଶ (କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳ) ଅଧିକାର ।

୧୦୨୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ — ରେଳରାଜାଙ୍କ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର ପରେ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜା ବଜ୍ରହସ୍ତ (୫ମ) କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ।

୧୧୧୮—୧୧୧୧ ଶ୍ରୀକ୍ଷାଦ — କାନରୁଣ ଓ ଗଜବଂଶାଧିପତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱର୍ଗେ । ଏ ସମୟରେ ନାଗବଂଶ ନରଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକୃତ ।

୧୧୧୩ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ — ଏ ଅଞ୍ଚଳର କିଛି ଅଂଶ ମହାବଂଶୀକ ଅଧିକାର ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ଏହା ଓଡ଼୍ର ବାଡ଼ି ବା ଜୟପୁର ଜମିଦାରର କିଛି ଓ ମାଲଗୁଲ ଜମିଦାରକୁ ନେଇ ଚିଠି ଅଞ୍ଚଳ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

୧୪୩୩ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟଭାଗ — ଶୀଳାବଂଶ ଦ୍ୱାରା ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର ଏବଂ ତିନିପୁରୁଷ ରାଧାନ । ଏହି ବଂଶରେ ଶେଷବଂଶୀ ପ୍ରତାପ ଚୋ ବଂଶଜ ଅନ୍ତେ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ବିନାୟକ ଦେବ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହେଲେ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୪୪୩ — ପ୍ରଥମ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ରାଜା ବିନାୟକ ଦେବଙ୍କ ନନ୍ଦପୁର ସିଂହାସନ (ବେତ୍ରଣ ସିଂହାସନ) ଆରୋହଣ ।

,, ୧୪୭୮ — ନନ୍ଦପୁର ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ରାୟପୁରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ।

,, ୧୬୫୦ — ରାଜଧାନୀ ଜୟପୁରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ।

,, ୧୬୬୧ — ଗୋଲକୁଣ୍ଡା ସୁଲତାନଙ୍କର ଜଣେ ସାଥୀଙ୍କୁ ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ରାଜା ବୀର ବିଶ୍ୱମକୁ 'ମହାରାଜ' ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଏକ ତାମ୍ର ପଲକ ପ୍ରଦାନ ।

,, ୧୭୧୧ — ରାଜା ୩ୟ ବଳରାମଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନାରାୟଣ ପାଟଣାକୁ ରାଜଧାନୀ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ।

,, ୧୭୧୨ — କାଶିପୁର, ଚନ୍ଦ୍ରଗିରି, ଶୁଷ୍କଗିରି ଓ ମହଲପାଟଣା ଅଞ୍ଚଳ କଳାହାଣ୍ଡିକୁ ହସ୍ତାନ୍ତରିତ ।

,, ୧୭୫୫ — କ୍ୟାପ୍ଟେନ ମାଥ୍ୟୁସଙ୍କ ରାୟଗଡ଼ା ଓ ଜୟପୁର ଆକ୍ରମଣ ଓ ଘାଟି ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର ।

,, ୧୭୫୮ — ରାଜଧାନୀ ପୁନର୍ବାର ଜୟପୁରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ।

,, ୧୭୭୮ — ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟର କୋଟପାଡ଼ ପ୍ରଗଣା ଜୟପୁରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା ।

- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୮୦୯ — ଜୟପୁର ଇଷ୍ଟେଟ ପାଇଁ ଜୟପୁର ଓ ପାଟଣା-
 ପୁରରେ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଏଜେଣ୍ଟ ନିଯୁକ୍ତ । ଶାମନର
 ପୁରପା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ୧୮୭୪ ମେ
 ମାସରେ ଜୟପୁରକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପୋଲିସ୍ ଜିଲ୍ଲା
 ଘୋଷଣା କରି ଜଣେ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ପୋଲିସ୍
 ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଜୟପୁରଠାରେ ଅବସ୍ଥାପିତ
 କଲେ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୮୭୪ — ବୁଣ୍ଡୁପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଶବର ମେଳ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୮୭୭ — ସାଲୁର-ଜୟପୁର ରସ୍ତାର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୮୭୦ — ବ୍ରିଟିଶ୍ ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୋରପୁଟକୁ ସଦର ମହକୁମା
 ପରିବର୍ତ୍ତନ । ଏଠାକୁ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଏଜେଣ୍ଟ ଓ
 ପୋଲିସ୍ ସୁପରିନ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାନାନ୍ତର
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୮୭୭-୭୮ — ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର କବଳରୁପା । ବହୁ ଧନଜୀବନ ହାନୀ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୮୭୯-୮୦ — ମାଲକାନଗିରି ଅଞ୍ଚଳରେ ରମ୍ପା ବଦ୍ରୋଡ଼ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୮୮୨ — କୋରପୁଟରେ ଇନ୍ଡେନ୍‌ଜେଲିକାଲ ଲୁଣ୍ଠନ
 ମିଶନର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୮୯୭-୯୭ — କରଳ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ବହୁ ଜନଜୀବନ ଷୟ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୦୫ — କୋରପୁଟ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ରେ ପ୍ରଥମ ଲେକାଲ
 ବୋର୍ଡ଼ ଗଠନ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୧୦ — ବିଷମକଟକରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୧୩ ୧୪ — ପ୍ରଲୟଙ୍କର ବନ୍ୟା ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୧୮ — କନ୍‌ପୁରୁଞ୍ଜୀ ମହାମାରୀର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରସାରଣ
 ହେତୁ ବହୁ ଜୀବନ ହାନୀ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୨୦ — ଏଜେନ୍ସି ଡିଭିଜନ୍ ସୃଷ୍ଟି ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୨୩ — ଏଜେନ୍ସି ଡିଭିଜନ୍‌ର ଅବସାନ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୩୧ — ବୁଣ୍ଡୁପୁରକୁ ଗ୍ରେଟ ରେଲ ଲାଇନର ପ୍ରସାରଣ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୩୨ — ବିଜୟନଗରମ୍ଭରୁ ରାୟପୁରକୁ ରେଲପଥ
 ଉନ୍ମୋଚନ ।

- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୩୭ — ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ଗଠନ । ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ତାଲୁକାକୁ
 ଏପ୍ରିଲ୍ ନେଇ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା ସୃଷ୍ଟି ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୩୭ — ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ତାଲୁକା ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ
 ନଭେମ୍ବର ହେଲା ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୩୮ — ଗୁଣ୍ଟୁପୁରରେ ଭୟଙ୍କର ବନ୍ୟା ଓ ବୈପାଦଗୁଡ଼ା
 ଅଞ୍ଚଳରେ ପର୍ଯ୍ୟାୟମୁଳକ ଯତ୍ନେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୪୧ — ନବରଙ୍ଗପୁର ସବ୍ଡିଭିଜନ ସୃଷ୍ଟି ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୪୨ — ବସନ୍ତ ରୋଗର ବ୍ୟାପକ ସଂକ୍ରମଣ ଜନିତ ବହୁ ଜୀବନ
 କ୍ଷୟ ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୪୨ — ମାୟାଲ ଓ ପାପଡ଼ାବାଣିରେ ପୋଲିସର ଗୁଳିଚୁନା ।
 ମାୟାଲରେ ଛଅ ଜଣ ସ୍ଥାନୀୟ ପାପଡ଼ାବାଣିରେ ୧୯
 ଜଣ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲେ । ୫୪ ଜଣ କଂଗ୍ରେସ
 କର୍ମୀଙ୍କ ସହ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକଙ୍କୁ ବିରୁଦ୍ଧୀନ ବନ୍ଦୀ
 ରୂପେ ରଖାଗଲା ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୪୩ — ଗୁଣ୍ଟୁପୁର ସେକ୍ସଟାଲ ଜେଲରେ ୨୯. ୩. ୧୯୪୩ ଦିନ
 ଲକ୍ଷ୍ମଣ ନାୟକଙ୍କୁ ଫାଶୀ ଦିଆଗଲା ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୪୫ — ବ୍ୟାପକ ହଜଜା ଓ ଶସ୍ୟ ହାନୀ ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୪୬ — ମାଛକୁଣ୍ଡ ଜଳ ବିଦ୍ୟୁତ ପ୍ରକଳ୍ପର ଶୁଭାରମ୍ଭ ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୪୭ — ଜୟପୁରଠାରେ ଜିଲ୍ଲାର ସର୍ବପ୍ରଥମ କଲେଜ ବିହୀନ
 ଦେବ କଲେଜ ସ୍ଥାପିତ । ସର୍ବେ ଓ ଜମିଜମା
 ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୪୯ — ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ଓ କୋଲବ ନଦୀରେ ବନ୍ୟା ହେତୁ ବିପ୍ଳବ
 ଶସ୍ୟହାନୀ ଓ ହଜଜା ରୋଗରେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ।
 ତାଲୁକ୍ ବୋର୍ଡ଼କୁ ଗଢ଼ି ଦିଆଗଲା ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୫୨ — ଜମିଦାରୀ ଉଚ୍ଚେଦ । ଜୟପୁରରେ ଜମିଦାରୀ ଶାସନର
 ଅବସାନ ।
 ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ୍ଷ ୧୯୫୩ — ସାଧାରଣ ସିଭିଲ ଓ କ୍ରିମିନାଲ ଆଇନ ଓ ଶାସନର
 ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ । ନୂତନ ଅଞ୍ଚଳ ଗଠନ ।

- ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୫୪-୫୫ — ଜନାନ ଇଷ୍ଟେଷ୍ଠ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୫୫ — ମୁଦ୍ରାଦାରା ପ୍ରଥା ବିଲେପ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୫୬ — ପ୍ରଳୟକାଳ ବନ୍ୟାରେ ବହୁ ଧନ, ଜୀବନ ଓ ଶସ୍ୟ ହାନୀ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୫୭ — ଅସ୍ତଳ ଓ ଅସ୍ତଳ ଅଧିକାରୀମାନଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ତହସିଲ ଓ ତହସିଲ୍ଦାର ନାମରେ ନାମିତ କରାଗଲା ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୫୮ — ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଯୋଜନାର ଆରମ୍ଭ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୫୯ — ତହସିଲ ଗୁଡ଼ିକର ପୁନର୍ଗଠନ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୦ — ଗୁରୁପୁର ଓ ମାଲକାନଗିରି ସବ୍ ଡିଭିଜନର ସୃଷ୍ଟି । କୋଟପାଡ଼ ଓ ମୋଟୁ ତହସିଲ ଗଠନ । କାଶିପୁର ତହସିଲ କୋରପୁଟ ଜିଲ୍ଲା ସହିତ ସାମିଲ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୧ — ବରାଣାସୀରୁ କରଣୋଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଡି. ବି. କେ ଚେଲ ରସ୍ତା ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୨ — ଜୟପୁର ସବ୍ ଡିଭିଜନ ସୃଷ୍ଟି ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୩ — ସୁନାବେଢ଼ା ଠାରେ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ ଏବେନାଟିକସ ଲମିଟେଡ଼ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୪ — କୋରପୁଟରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଓ ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେଷ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୫ — ବାଲିମେଳା ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପ୍ରକଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୬ — ମାଛକୁଣ୍ଡ ତହସିଲ ଗଠନ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୭ — ଅପର କୋଲବ ପ୍ରକଳ୍ପ ଆରମ୍ଭ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୮ — କୋଡ଼ିଙ୍ଗା ତହସିଲ ସୃଷ୍ଟି । ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେଷରେ ନବନିର୍ମିତ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବ ଏବଂ ଗଜପତି ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଦବ୍ୟସିଂହ ଦେବଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ରତ୍ନସିଂହାସନ ବିଜେ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୬୯-୭୦ — ଅପର ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ ନଦୀବନ୍ଧ ଯୋଜନାର ଶୁଭାରମ୍ଭ ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୭୦ — ବରପାଲ ନଦୀରେ ପ୍ରଳୟକାଳ ବନ୍ୟା ।
 ଶ୍ରୀସ୍ତୋତ୍ର ୧୯୭୧ — ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେଷରେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶବ୍ଦେଶ୍ଵର ମହାଦେବଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବ ।

- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୮୩ — ଚଟକୋଣ୍ଡା ଓ ଡାକୁଙ୍ଗା ତହସିଲ ମୁସ୍ତା ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୮୪ — ଦାମନଯୋଡ଼ିଠାରେ ନ୍ୟାସନାଲ୍ ଅଲୁମିନିୟମ କଂପାନୀର (ନାଲକୋ) କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୮୮ — କୋରପୁଟରୁ ବୟଗଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରେଳବିସ୍ତାର କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ । ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରେ ପାର୍ଶ୍ବ ମନ୍ଦିର ମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉତ୍ସବ ସମାହିତ । ଦ୍ରୁକାବଳୀ ପ୍ରୋଜେକ୍ଟର ଅବଧାନ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୯୦ — ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରର ଉଗବତ ବରେ ଅତିବଡ଼ି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କର ପଞ୍ଚଶକ୍ତିମ ଜୟନ୍ତୀ ଅବସରରେ ଅତିବଡ଼ିକ ଦାରୁ ମୁର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୯୧ — କୋରପୁଟରୁ ଆଦିବାସୀ ଦେଶ ନିଶାଣୀ ମାଙ୍କ ପୀଠରେ ଶାବରେସ୍ତବ ଦଶହରା ଆରମ୍ଭ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୯୨ — ଜାନୁୟାରୀ ୨୪ ତାରିଖ ଦିନ କୋରପୁଟରେ ଆଦିବାସୀ ସରକାରୀୟ ଉନ୍ନୋଚନ । ଅକ୍ଟୋବର ୨ ତାରିଖ ରାତ୍ରି ଜୟନ୍ତୀ ଦିନ କୋରପୁଟ ଜିଲ୍ଲାକୁ କୋରପୁଟ, ନବରଙ୍ଗପୁର, ମାଲକାନଗିରି ଓ ବୟଗଡ଼ା ଟିକି ଜିଲ୍ଲାରେ ବିଭାଜନ କରାଗଲା ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୯୩ — ଓଡ଼ିଶାର ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିଜୁପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଜାନୁୟାରୀ ୯ ତାରିଖ ଦିନ କୋରପୁଟ ଠାରେ କୋଟସ (ପ୍ରୟୋଗାତ୍ମକ ଆଦିବାସୀ ଗବେଷଣା କେନ୍ଦ୍ର) ଉନ୍ନୋଚିତ ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୯୪ — କୋଟସ ପରିସରରେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଙ୍ଗଲମାତ୍ର ଓ ଆଦିବାସୀ ଉନ୍ନୟନ ଆଲୋଚନା ଚନ୍ଦ୍ର ।
- ଶ୍ରୀଷ୍ଟାକ ୧୯୯୫ — ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମୂହର ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ । ନିଖିଳ ଉତ୍କଳ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ମହିଳା ପାଠଚନ୍ଦ୍ର । କୋରପୁଟରେ ମାନ୍ୟବର ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଆଦିବାସୀ ମେଳା ‘ଡଙ୍ଗର ୯୫’ ଉତ୍ସବର ଉଦ୍ଘାଟନ । ଡ଼ିସେମ୍ବର ୩୦ ତାରିଖରେ କୋରପୁଟ-ବୟଗଡ଼ା ରେଳପଥରେ ରେଳ ଚଳାଚଳ ଆରମ୍ଭ ।

ପରିଶିଷ୍ଟ-‘ଖ’

କୋରାପୁଟର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଭୌଗୋଳିକ ବିବରଣୀ

I ଅବସ୍ଥିତି :

ଅବିଭକ୍ତ କୋରାପୁଟ $17^{\circ}-50''$ ଓ $20^{\circ}-3''$ ଉତ୍ତର ଅକ୍ଷାଂଶ ମଧ୍ୟରେ ଏବଂ $81^{\circ}-27''$ ଓ $84^{\circ}-1''$ ପୂର୍ବ ଦ୍ରାଘିମା ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

II ଚତୁଃସୀମା :

ପୂର୍ବରେ-ଗଞ୍ଜାମ, କନ୍ଧମାଳ ଏବଂ ଆନ୍ଧ୍ର ଶ୍ରୀକାକୁଲମ୍ ଓ ବିଜୟ-ନଗରମ୍ ଜିଲ୍ଲା

ପଶ୍ଚିମରେ-ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବସ୍ତର

ଉତ୍ତରରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଏବଂ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ରାୟପୁର

ଦକ୍ଷିଣରେ ଆନ୍ଧ୍ର ଗାମାମ୍, ପୂର୍ବ ଗୋଦାବରୀ ଓ ବିଶାଖପାଟଣା

III ଆୟତନ :

10,4୨8.95 ବର୍ଗ ମାଇଲ ।

IV ସ୍ବାକ୍ରମିକ ଗଠନ :

ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଭୂପ୍ରକୃତି ବୈବିଧ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ପୂର୍ବଦିଗ ପର୍ବତମାଳାର କ୍ଷୁଦ୍ର ବୃହତ ଅସଂଖ୍ୟ ପର୍ବତ ଶୃଙ୍ଗ, ଉପତ୍ୟକା, ନଦୀ ଅବବାହିକା ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏହାର ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ ମୋଟୁ ଅଞ୍ଚଳ ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନ ଠାରୁ 150 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ଥିବାବେଳେ ଏହାର କେନ୍ଦ୍ରାଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦେଓମାଳ ପର୍ବତ ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନ ଠାରୁ 5486 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ । ଗାନ୍ଧାର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଭୂମିରୂପ ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏହାକୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଚାରୋଟି ପ୍ରାକୃତିକ ବିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଏ ।

(କ) ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ-ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନ ଠାରୁ 250 ରୁ 1,300 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ନେଇ ରଘୁଗଡ଼ା ଓ ରୁଝୁର ସବ୍-ଡିଭିଜନ (ସଂପ୍ରତି ଜିଲ୍ଲା) ଗଠିତ । ବଣଧାରୀ ଓ ନାଗାବଲୀ ନଦୀଦ୍ବୟର ଅବବାହିକା ଏହାର ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କରିଛି । କୌଳାସ-କୋଟା ପର୍ବତ ଏହି ନଦୀଦ୍ବୟ ମଧ୍ୟରେ ଜଳ ବିଭାଜିକା ରୂପେ ରହିଛି । ଉତ୍ତର ପୂର୍ବ କୋଣର ରୁଣପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ

ଅବସ୍ଥିତ ପୂର୍ବାସିଦ୍ଧି ପବନମାଳା ଲଞ୍ଜିଆ ସମ୍ଭବଙ୍କ ନିବାସସ୍ଥଳୀ । ସମ୍ଭବତଃ
ଓ ଗୁଣପୁର ସର୍ବଭୂଜନନ୍ଦପୁର ସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ ନିୟମଗିରି ପବନ-
ମାଳାରେ ଉଦ୍ଧାରଣ କରମାନେ ବସବାସ କରନ୍ତି ।

(ଖ) ଉଚ୍ଚ ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳ : ପ୍ରାୟ 3000 ଫୁଟ ଓ ଦୁଇଟି ଉଚ୍ଚତା
ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ଭୂମି କାଶିପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆମ୍ଭେ ହୋଇ ଆସି ଏଠାରେ ଫୁଟ
ଗୋଦାବରୀ ଯାଏ ଲମ୍ବିଛି । ପ୍ରାୟ 110 ମାଇଲ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ 40 ମାଇଲ
ପ୍ରସ୍ଥ ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ଉଚ୍ଚ ମାଳଭୂମି କୋରପୁଟକୁ ପ୍ରକୃତର ଅବତାନ ।
କୋରପୁଟ ସର୍ବଭୂଜନନ୍ଦ ପ୍ରାୟତଃ ଏହି ମାଳଭୂମିରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଫୁଟକର
ଗଦବା, ପାରେଙ୍ଗା ପରୋମାନେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ବସବାସ
କରନ୍ତି । ପଟ୍ଟାଙ୍ଗୀ ନିକଟସ୍ଥ 5,4୧6 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚତା ଶୈଷ୍ଟ ଦେଉଳାଳ ପବନ
ଓଡ଼ିଶାର ଉଚ୍ଚତମ ଶିଖର । ଏହା ପୂର୍ବଦ୍ଵାର ପବନ ଶ୍ରେଣୀରେ ଉଚ୍ଚତମେ
ଶୂନ୍ୟ । ଶାବର ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରରେ ଦୋଳବେଘାରେ ଠିଆ
ହୋଇ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକ୍ଷରେ ଇଂରେଜ M ଅଫର ପରି ଦୁଇ ଟିକର
ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ପବନ ଖାଲି ଅଖିରେ ଦେଖାଯାଏ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବାହିତ
କୋଲବ ନଦୀରେ ନିର୍ମିତ କୋଲବ ଜଳ ଉତ୍ସାର ସାର ଦେଶରେ ଅଦ୍ଵିତୀୟ ।
ସମୁଦ୍ର ପତ୍ତନ ଠାରୁ 3000 ଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେ ଅବସ୍ଥିତ ଏହି କୃଷିମନ୍ଦ୍ର
କାଶିରର ଉଲ୍ଲସ ସହ ଭୂଲମୟ । ଏହାକୁ ଏକ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସ୍ଥଳୀର ରୂପ
ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଟାପୁ, ପାହାଡ଼ ଏବଂ ହ୍ରଦର
ଉପର ଦେଇ ଯାଇଥିବା ପୃଥ୍ବୀର ଉଚ୍ଚତମ ବ୍ରତରଜ୍ ରେଲଲାଇନ୍ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ
ସୁସ୍ଥପୁରର ରୂପ ଦିଏ ।

ଇନ୍ଦ୍ରାବତୀ, କୋଲବ ଓ ମାଛକୁଣ୍ଡ ନଦୀ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବାହିତ ।
କୋଲବ ନଦୀ ପାଡ଼ିଆ ନିକଟରୁ ବାହାରି ଗୁପ୍ତେଶ୍ଵର ନିକଟରୁ ଗବ୍ବେ ନାମ
ଧାରଣ କରି ମୋଟ ନିକଟରେ ଗୋଦାବରୀ ନଦୀରେ ମିଶିଛି । ମାଛକୁଣ୍ଡ ନଦୀ
କୋଣ୍ଡାକାମ୍ବରୁ ପୂର୍ବରୁ ଯିଲେରୁ ନାମ ଧାରଣ କରି ମୋଟ ନିକଟରେ
ଗୋଦାବରୀରେ ମିଶିଛି । ଏହି ଟିବେଟୀ ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳୀର ଶୋଭା ଅତ୍ୟନ୍ତ
ରମଣୀୟ । ଏହା ଓଡ଼ିଶାର ଦକ୍ଷିଣ ପ୍ରାନ୍ତ ବିନ୍ଦୁ । ଏହି ବିନ୍ଦୁ ଓଡ଼ିଶା, ଆନ୍ଧ୍ର
ପ୍ରଦେଶ ଓ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳୀ । ଏଠାରେ ସ୍ୱପ୍ରତି ଏକ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ
ମନ୍ଦିର ନିର୍ମିତ ହୋଇଛି । ଗୋଦାବରୀ ଏହି ଟିବେଟୀ ସଙ୍ଗମ ସ୍ଥଳୀ

ବାସ୍ତବରେ ଅପରୂପ ଶୋଭାର ସ୍ଥଳୀ । ଏହି ପୁଣ୍ୟସ୍ଥଳୀ ପ୍ରତି ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିବାର ବାସ୍ତବତା ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିନଥିବା ପରିତାପର ବିଷୟ ।

(ଗ) ଅନୁଜ ପାର୍ବତ୍ୟ ଭୂମି : ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରାୟ ୨୭୦୦ ଫୁଟ ଯାଏ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ । ଜୟପୁର ସବ୍-ଡିଭିଜନ୍‌ର କିଛି ଅଞ୍ଚଳ ଓ ସମଗ୍ର ନବରଙ୍ଗପୁର ସବ୍-ଡିଭିଜନ୍ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଜିଲ୍ଲା) ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହା ପ୍ରାୟ ସମତଳ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅନୁଜ ପାହାଡ ମାନ ରହିଛି । ଏହି ଅଞ୍ଚଳ ମୁଖ୍ୟତଃ ଉତ୍ତର, ଗଣ୍ଡିଆ, ପରଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ବାସଭୂମି । ଏଠାରେ ଶାଳ, ପିଆଶାଳ ବୃକ୍ଷର ଜଙ୍ଗଲ ରହିଛି । ଏ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପ୍ରାୟ ହଜାରେ ଫୁଟ ତଳକୁ ଖସିଲେ, ପଶ୍ଚିମରେ କଳାହାଣ୍ଡି ଓ ପୂର୍ବରେ ମାଲକାନଗିରି ଅଞ୍ଚଳ ।

(ଘ) ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ : ଏହା ପ୍ରାୟ ସମତଳ । ମୁଖ୍ୟତଃ ମାଲକାନଗିରି ଅଞ୍ଚଳ ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ବଣ୍ଡା ଓ ହଦାପୀ ଜାତିର ଆଦିବାସୀ କେବଳ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ହିଁ ବାସ କରନ୍ତି । କୋୟା ଜାତି ଓଡ଼ିଶା ଓ ଆନ୍ଧ୍ର ଅଞ୍ଚଳରେ ଭାଗ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ପରଜା ଓ ଅନ୍ୟ ଜାତିଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ନଗଣ୍ୟ । କୋୟା ଭାଷା ଦ୍ଵାବଳ ଗୋଷ୍ଠୀର । ଉଭୟ ଆନ୍ଧ୍ର ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ କୋୟାଙ୍କ ଜନବସତି । ଏ ଅଞ୍ଚଳ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ । ଏହି ଅଞ୍ଚଳର ଉତ୍ତର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋବିନ୍ଦପାଲ୍ଲୀ ସମୂହ ପଡ଼ିନ ଠାରୁ ୮୦୦ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ହୋଇଥିବାସ୍ଥଳେ ମୋଟ୍ ନିକଟରେ ଏହା ୧୫୦ ଫୁଟରୁ ବି କମ୍ । ବର୍ଷା କାଳରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ବନ୍ୟା ପ୍ରାକ୍ତିତ ହୁଏ ଏବଂ ବନ୍ୟାଜଳ ସହଜରେ ନିଷ୍କାସିତ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳ ସବୁବେଳେ ସନ୍ତସନ୍ତ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖୁବ୍ ଶୀଘ୍ର ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଏହି ଋତୁରେ ଅତିମାତ୍ରାରେ ଗରମ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଏହି ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଅନୁଜ ପାହାଡ ଦେଖାଯାଏ । ଶରଣାର୍ଥୀଙ୍କ ଅଇଆନ ପାଇଁ କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟ ଯୋଜନା ଓ ବାଲିମେଳା ନଦୀବନ୍ଧ ଯୋଜନା ଏ ଅଞ୍ଚଳର ମୁଖ୍ୟବନ୍ ଅରଣ୍ୟ ସଂପଦ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଛି । କାଠ ଓ ବାଉଁଶ ପାଇଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

[ଅଦିବାସୀ ସମ୍ବହନ, କୋରପୁଟ ଦ୍ଵାରା ସମ୍ବହନ]

ପରିଶିଷ୍ଟ 'ଗ'

କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଦିବାସୀ ବସତି

(୧୯୯୧ ଜନଗଣନା ଅନୁସାସ୍ତ୍ରୀ)

କୁଳର ନାମ (ମୁଖ୍ୟ ଆଦିବାସୀ ମୋଟ ଜନ- ଆଦିବାସୀଙ୍କ-
କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା— ଗୋଷ୍ଠୀ) ସଂଖ୍ୟା ସଂଖ୍ୟା

କୋରାପୁଟ ସବ୍ ଡିଭିଜନ

୧. କୋରାପୁଟ କୁଳ—	* ପରଜା * କନ୍ଧ	56,740	23,212
୨. ସେମିଲଗୁଡ଼ା କୁଳ—	* ପରଜା * କନ୍ଧ * ଗାଡ଼ବା	49,081	26,550
୩. ପଟ୍ଟାଙ୍ଗୀ କୁଳ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା * ଗାଡ଼ବା	52,799	37,574
୪. ଲକ୍ଷ୍ମୀପୁର କୁଳ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା	49,301	33,925
୫. ନନ୍ଦପୁର କୁଳ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା * କୋଟିଆ	73,890	39,930
୬. ବନ୍ଦୁଗାଁ କୁଳ—	* କନ୍ଧ	42,954	33,345
୭. ନାରାୟଣ ପାଟଣା କୁଳ—	* କନ୍ଧ	32,835	26,806
୮. ଲମତାପୁଟ କୁଳ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା * ଗାଡ଼ବା	46,628	21,770
୯. ଦଶମନ୍ତପୁର କୁଳ—	* କନ୍ଧ * ପରଜା	61,528	34,610

ଜୟପୁର ସବ୍ ଡିଭିଜନ

୧. ଜୟପୁର କୁଳ—	* ପରଜା * ଗାଡ଼ବା * ଭୂମିଆ	83,747	41,811
---------------	-------------------------	--------	--------

୨. ବୈପାଶ୍ବତୀ ବୁକ—

* ଭୂମିଆ * ପରଜା * ଧରୁଆ 75,254 45,215

୩. କୋଟପାଡ଼ ବୁକ—

* ଭଦ୍ରା * ଧରୁଆ 69,551 42,540

୪. କୁମ୍ଭା ବୁକ—

* ଭଦ୍ରା * କନ୍ଧ * ପରଜା * ଭୂମିଆ 52,181 26,198

୫. ବରିଗୁମ୍ଫା ବୁକ—

* ପଟୋ * ଭଦ୍ରା * ଅମାନତ୍ୟ 1,13,983 58,135

ମାଲକାନଗିରି ଜିଲ୍ଲା

ମାଲକାନଗିରି ସବ୍ ଡିଭିଜନ

୧. ମାଲକାନଗିରି ବୁକ—

* ଧରୁଆ * କୋୟା 48,618 34,048
* ମାଡ଼ିଆ * ପରଜା

୨. କୋରକୋଣ୍ଡା ବୁକ—

* କୋୟା * ସାତାବ 88,219 47,068

୩. ଖଇରପୁଟ ବୁକ—

* ବଣା * ପରଜା 27,321 19,863
* ରାଦ୍‌ବା * କନ୍ଧ

୪. ପାଡ଼ୁଆ ବୁକ—

* କୋୟା * ବଣା * କୋଲର 38,459 25,145
* ଧରୁଆ * ହାଲବା

୫. କୁଡୁମୁଲୁ ଗୁମ୍ଫା ବୁକ—

* ପରଜା * କନ୍ଧ * ବିଦାୟା 40,699 30,956

୬. କାଲିମେଳା ବୁକ—

* କୋୟା * କନ୍ଧ 83,992 35,664
* ହାଲବା * ଦୋର

୭. ମାତିଲି ବୁକ—

* ଭୂମିଆ * କୋୟା 66,162 49,585

ନବରଙ୍ଗପୁରଜିଲ୍ଲା

ନବରଙ୍ଗପୁର ସବ୍ ଡିଭିଜନ

୨. ନବରଙ୍ଗପୁର ବ୍ଲକ—		
* ଭତ୍ତା * ପରଜା * ଧରୁଆ	57,914	33,538
୨. ଉମରକୋଟ ବ୍ଲକ—		
* ଭତ୍ତା	1,01,854	63,257
୩. ତେନ୍ତୁଳିଖୁଣ୍ଟି ବ୍ଲକ—		
* ପରଜା * ଭତ୍ତା * ଧରୁଆ	68,189	29,207
୪. ଚନ୍ଦାହାଣ୍ଡି ବ୍ଲକ—		
* ଗଣ୍ଡା * ଭୂଞ୍ଜିଆ * ବନଜାର	51,937	17,492
୫. କୋସାଗୁମୁଡ଼ା ବ୍ଲକ—		
* ଭତ୍ତା	1,17,731	74,907
୬. ପାପଡ଼ାହାଣ୍ଡି ବ୍ଲକ—		
* ଭତ୍ତା * ପରଜା * ହାଲବା	95,768	56,307
୭. ଝରିଗାଁ ବ୍ଲକ—		
* ଭତ୍ତା * ପରଜା * ଗଣ୍ଡା * କନ୍ଧ	95,920	59,344
୮. ଡାବୁଗାଁ ବ୍ଲକ—		
* ଭତ୍ତା * ପରଜା	46,095	27,371
୯. ସପ୍ତସର ବ୍ଲକ—		
* ଗଣ୍ଡା * ହାଲବା * ବନଜାର	1,25,244	80,797
୧୦. ନନ୍ଦାହାଣ୍ଡି ବ୍ଲକ—		
* ଭତ୍ତା * ପରଜା * ଅମାନତ୍ୟ	43,890	20,784

ରାୟଗଡ଼ାଜିଲ୍ଲା

ରାୟଗଡ଼ା ସବ୍ ଡିଭିଜନ

୧. ରାୟଗଡ଼ା ବ୍ଲକ—		
* କନ୍ଧ * ଜାତୀୟତୋର	96,107	61,695

୨, କାଣ୍ଡିପୁର ବ୍ଲକ —		
* କନ୍ଧ * ପରାଜା	1, 01,995	62, 742
୩, କୋଲ୍ଲାନବା ବ୍ଲକ —		
* କନ୍ଧ	59,309	40, 775
୪, କଲ୍ଲୀଶ ସିଙ୍ଗପୁର ବ୍ଲକ —		
* କନ୍ଧ	50, 807	32, 105

ଗୁଣପୁର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍

୧. ଗୁଣପୁର ବ୍ଲକ —		
* କନ୍ଧ * ସଉର * ଧରୁଆ	54, 237	38, 501
୨. ଗୁଡାବା ବ୍ଲକ —		
* କନ୍ଧ * ସଉର * ଜାତୀୟ	30, 120	22, 552
୩. ବିଷମକଟକ ବ୍ଲକ —		
* କନ୍ଧ	73, 276	45, 579
୪. ଚନ୍ଦ୍ରପୁର ବ୍ଲକ —		
* କନ୍ଧ	25, 947	18, 188
୫. ମୁନିଗୁଡା ବ୍ଲକ —		
* କନ୍ଧ	65, 032	21, 195
୬. ରାମନାଗୁଡା ବ୍ଲକ —		
* ସଉର * ଜାତୀୟ * କନ୍ଧ * ଧରୁଆ	42, 259	27, 336
୭. ପଦ୍ମପୁର ବ୍ଲକ —		
* ସଉର * କନ୍ଧ * ଜାତୀୟ	41, 720	19, 533

[ଅତିବାସୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ, କୋଲପୁଟ ଦ୍ଵାରା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ]

ପରିଶିଷ୍ଟ 'ଘ' 'କନ୍ଦପୁର' ପୁସ୍ତକ ଉପରେ ଚିତ୍ରପଟୀ

(ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛେଦ ଯାଏ ପୃଷ୍ଠା ନୋଟ୍ ଉପରେ ଦିଆଯାଇଛି)

- ପୃ-55 ଅନୁଚ୍ଛେଦ-2—କନ୍ଦପୁର ଗଙ୍ଗା ନଅ ଗୋଟି ତାଳୁକା ଓ ଚଉଦ ଗୋଟି ପ୍ରଗଣାରେ ବିଭକ୍ତ ଥିଲା । ଏବେର ପ୍ରଶାସନିକ ବିଭାଗର ବିବରଣୀ ପରିଶିଷ୍ଟ-'ଡ' ରେ ଦିଆଯାଇଛି ।
- ପୃ-58 ନଂ-4—ହରିହର ମିଶ୍ର : ବଉଦ ଗଙ୍ଗାର କଣେ ସାଧାନଚେତା ବିପ୍ଳବୀ । ସେଠାରେ ପ୍ରଜା ମେଲିର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ଗଙ୍ଗାରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ କନ୍ଦପୁରରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଛୁଦୟରେ କାତୀୟ ସାହିମାନର ସ୍ମୃତିଙ୍ଗ ପରେ କନ୍ଦପୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଚେତନା କାଗ୍ରତ କରିଥିଲା । କନ୍ଦପୁରରେ ସେ ବହୁ ଚକ୍ରାଚର ଶିକାର ହୋଇଥିଲେହେଁ ମହାବଳା ବିଜ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କୁ ସହାୟତା କରି କନ୍ଦପୁର ଜର୍ମିଦାରୀକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମିଶାଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଅବ୍ୟାହତ ରଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରପାଦନାରେ କନ୍ଦପୁର ବିଜ୍ରମ ସେସବୁ 'ପ୍ରଜାବାଣୀ' ନାମକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।
- ପୃ-60 ନଂ-5—ମଉପଡା ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ଶାଖା ରେଳପଥକୁ 1931 ମସିହାରେ ଗୁଣପୁର ଯାଏ ବଦାଯାଇଥିଲା । 1932 ରେ ଘୟଗଡ଼ା ଅଞ୍ଚଳ ଦେଇ ଯାଇଥିବା ବିଜୟନଗର ଗନ୍ଧପୁର ରେଳ ଗଙ୍ଗନରେ ରେଳ ଚଳାଚଳ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କୋରପୁଟ ଅଞ୍ଚଳ ଦେଇ ମଧ୍ୟସ୍ତଦେଶର ବାଲିନଦିନିରୁ ଅନ୍ତର କଟାବାଲିଯା ଯାଏ 1967 ମସିହାରେ ରେଳ ଗୁଲିଲା ଏବଂ କୋରପୁଟ ଠାରୁ କାଶିପୁର ଦେଇ ଯାଇଥିବା ନବ ନିର୍ମିତ ରେଳ ଗଙ୍ଗନରେ ଆସତା 1995 ଡିସେମ୍ବର 30ରୁ ରେଳଗାଡ଼ି ଚଳାଚଳ ଆରମ୍ଭ ହେବ ।
- ପୃ-74 ଅନୁଚ୍ଛେଦ-1—କନ୍ଦପୁର/ନନ୍ଦପୁର ଗଙ୍ଗା-ଶର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଗଙ୍ଗା ବିନାୟକ ଦେବ କାଶ୍ମୀରରୁ ଆସି 1443 ରେ ନନ୍ଦପୁର ଗଙ୍ଗା ଉପ ଗ୍ରହଣ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଜର୍ମାନ ଗବେଷକ Burkhard Schnepel ଭିନ୍ନ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଏହା 1993 The Orissa Historical Research Journal ରେ ପ୍ରକାଶିତ ।
- ପୃ-81 ଅନୁଚ୍ଛେଦ-2—1922 ରୁ 1924 ମଧ୍ୟରେ ଆନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶର ଶହୀଦ ଆଲୁରୁ ସାତୀସମ ଗଜୁଳ ନେତୃତ୍ୱରେ ଇଂରେଜ ସରକାର ବିରୋଧୀ ବିଦ୍ରୋହୀଙ୍କୁ 'ପିତୁରୀ ବୀର' କୁହାଯାଏ । 'ପିତୁରୀ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ 'ବିଦ୍ରୋହ' ।
- ପୃ-238 ଅନୁଚ୍ଛେଦ-3—1934 ନଭେମ୍ବର 22 ତାରିଖରେ ବ୍ୟଞ୍ଜ ପାଣ୍ଡ୍ୟାମେଶ୍ୱରୀ କର୍ମିଟିର ରିପୋର୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ଏବଂ ଏଥିରେ କନ୍ଦପୁର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରପାରିତ କରାଯିବା ପଦରେହିଁ 1936 ରେ ନବ ରପିତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳ ମିଶି ପାରିଲା । ଏହି ନଭେମ୍ବର 22 ତାରିଖଟି ଉତ୍କଳ ଉଦ୍ୟରେ ସ୍ମରଣୀୟ ଶୁଭଦିବସ ବୋଲି କବି ଶେଖରଙ୍କ ମତବ୍ୟ ପ୍ରତିଧ୍ୱାନି ଯୋଗ୍ୟ ।

୧୯୯୪ ରେ କୋରାପୁଟ ଅଞ୍ଚଳର ପରିସଂଖ୍ୟାନ ବିବରଣୀ

ତଥ୍ୟ	କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା		ମାଲକାନଗିରି ଜିଲ୍ଲା		ନବରଙ୍ଗପୁର ଜିଲ୍ଲା		ରାୟଗଡ଼ା ଜିଲ୍ଲା		ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା		ଓଡ଼ିଶା
	୨	୨	୩	୩	୪	୪	୫	୫	୬	୬	

ପ୍ରଶାସନିକ ତଥ୍ୟ-

i ଶେଷସ୍ଥଳ ତରଫି କାମି	୮,୩୭୯.୩୩	୨	୬,୧୧୫.୩୩	୧	୫,୨୯୦.୧୧	୧	୨,୫୮୪.୭୭	୨୭,୩୬୯.୪୫	୫୮	୧,୫୫୭.୦୭
ii ସବଡ଼ିଭିଜନ	୨	୨	୩	୩	୪	୪	୪	୧୭	୧୭	୧୪୭
iii ତହସିଲ	୨୦	୨୦	୮	୮	୧୦	୧୦	୧୨	୫୦	୫୦	୪୨୪
iv ପୋଲିସ୍ ଷ୍ଟେସନ	୧୪	୧୪	୭	୭	୧୦	୧୦	୧୧	୪୨	୪୨	୩୧୪
v ବ୍ଲକ୍	୧୯୭	୧୯୭	୯୭	୯୭	୧୪୮	୧୪୮	୧୪୦	୫୬୨	୫୬୨	୫୨୬୩
vi ଗ୍ରାମପଞ୍ଚାୟତ	୧,୯୯୭	୧,୯୯୭	୯୯୮	୯୯୮	୮୯୭	୮୯୭	୨,୬୬୭	୬,୪୮୯	୬,୪୮୯	୫୧,୦୫୭
vii ଗ୍ରାମ	୫	୫	୩	୩	୨	୨	୪	୧୪	୧୪	୧୨୩
viii ପଞ୍ଚାୟତ	୧	୧	୧	୧	୧	୧	୧	୨	୨	୨୧
ix ଲୋକସଭା ସ୍ଥାନ	୪	୪	୨	୨	୪	୪	୪	୪	୪	୧୪୭

(୨୭୨)

୧	୨	୩	୪	୫	୬
ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା-					
(୧୯୯୧-୯୯୯୯ର ଅନୁସାଧାରଣ)					
i ପୁରୁଷ	୫,୧୭,୨୭୪	୨,୧୨,୫୭୭	୪,୨୫,୬୫୯	୩,୫୪,୯୧୧	୧୫,୧୦,୫୨୦ ୧.୬୦,୬୪୫,୧୪୭
ii ସ୍ତ୍ରୀ	୫,୧୨,୭୧୨	୨,୦୯,୩୪୧	୪,୨୦,୯୦୦	୩,୫୯,୦୭୩	୧୫,୦୨,୦୨୭ ୧.୫୫,୯୫୫,୫୯୦
iii ମୋଟ	୧୦,୨୯,୯୮୬	୪,୨୧,୯୧୮	୮,୪୬,୫୫୯	୭,୧୩,୯୮୪	୩୦,୧୨,୫୪୭ ୩.୧୬,୫୯୫,୭୩୭
iv ବ୍ରାହ୍ମଣ	୮,୫୮,୨୮୧	୩,୮୭,୪୮୯	୮,୦୪,୫୪୨	୭,୨୪,୭୫୮	୨୭,୭୪,୯୦୦ ୨.୭୪,୨୪୫,୭୫୩
v ବୃହସ୍ପତି	୧,୭୧,୭୦୫	୩୪,୪୨୮	୪୨,୧୧୭	୮୯,୩୨୭	୩,୩୭,୫୭୭ ୪୨,୩୪,୯୮୩
vi କୃଷ୍ଣ	୧,୩୮,୧୭୯	୮୪,୨୦୮	୧,୨୭,୮୦୦	୧,୦୧,୯୫୭	୪୫,୨୯,୩୧୪ ୫୧,୨୯,୩୧୪
vii ଅନ୍ୟାନ୍ୟ	୫,୨୧,୮୯୯	୨,୪୭,୨୧୪	୪,୬୭,୯୧୯	୪,୦୦,୦୯୭	୧୭,୩୭,୦୭୯ ୭୦,୩୭,୨୧୪
ସମସ୍ତ ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା					
କୁଳମାନେ କଳ୍ପାତ୍ମକ	୩.୨୫%	୧.୩୩%	୨.୭୮%	୨.୨୭%	୯.୦୦%
ସଂଖ୍ୟା (ପ୍ରତିଶତ) ଦ୍ୱାରା					
ସାକ୍ଷରତା ହାର (୧୯୯୧)-	୨୪.୭୪	୨୦.୦୪	୧୮.୭୨	୨୭.୧୦	୪୯.୦୯
i ପୁରୁଷ	୨୯.୪୨	୨୮.୨୨	୨୮.୧୦	୩୭.୫୩	୫୨.୪୧

୧	୨	୩	୪	୫	୬
ii ମହୁଲା	୧୫.୧୫	୧୧.୬୯	୯୫.୬୩	୧୦.୬୨	୨୮.୮୩
iv ଜଙ୍ଗଲ ଅଂଚଳ (ବର୍ଗ କିଲୋମିଟର)	୧,୮୩୪.୧୫	୧,୬୨୯.୨୫	୧,୫୮୪.୧୩	୧,୦୦୮.୦୯	୫୨,୯୪୦.୩୩
v ୧୯୯୩ ମସିହାରେ ବୃଷ୍ଟି ପାତ (ମିଲିମିଟର)	୧,୨୯୨.୫	୧,୧୮୯.୧	୧,୩୫୭.୦	୧,୦୩୭.୭	—
vi ମୋଟ ଭୂମି ହୋଇଥିବା ଜମି ୧୯୯୨-୯୩ ର	୨,୯୪,୫୩୦	୧,୪୭,୯୭୦	୨,୩୭,୩୦୦	୧,୫୯,୮୧୦	୫୭,୩୮,୮୦

(ହେକ୍ଟରରେ)

ଶିକ୍ଷା-

(୧୯୯୨-୯୩ ର ସଂଖ୍ୟା)

ସାଥମିଳି ବିଦ୍ୟାଳୟ

୧) ସ୍କୁଲ ସଂଖ୍ୟା

୧,୬୩୯

୮୦୭

୧,୦୩୪

୧,୩୩୩

୪,୮୧୩

୩୬,୫୪୨

୨) ନାମ ଲେଖାଥିବା

ପ୍ରତିଷ୍ଠାସ୍ଥୀ ସଂଖ୍ୟା

୭୭,୦୫୩

୪୭,୬୨୯

୬୮,୧୭୨

୬୫,୧୫୮

୨,୫୭,୦୧୨

୫୦,୫୩,୫୩୧

୩) ଏକ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ

ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ସଂଖ୍ୟା

୧୭୭

୨୨୦

୧୫୭

୧୯୫

୧୫୯

୧୧୨

(୨୭୪)

୧	୨	୩	୪	୫	୬
ମଧ୍ୟଭାରତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ					
୧) ସ୍କୁଲ ଫୁଣ୍ଡ	୧୯୧	୭୭	୧୪୩	୧୪୭	୯୮୫୭
୨) ନାମ ଲେଖାଇଥିବା ସ୍ଥିତି ପ୍ରତୀକ୍ଷା	୩୨,୯୩୨	୭,୭୩୨	୧୭,୫୨୪	୧୧,୭୧୨	୧୦,୧୧,୧୫୯
୩) ଏକ ଲକ୍ଷ ଲେଖି ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ଫୁଣ୍ଡ	୭୧	୩୭	୨୫	୩୨	୩୧
ଉତ୍ତର ଭାରତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ					
୧) ସ୍କୁଲ ଫୁଣ୍ଡ	୭୧	୩୧	୭୦	୫୩	୫୨୨୭
୨) ନାମ ଲେଖାଇଥିବା ସ୍ଥିତି ପ୍ରତୀକ୍ଷା	୧୫,୫୨୦	୫,୫୨୨	୮,୯୯୧	୧୧,୭୩୩	୯,୧୯,୭୧୦
୩) ଏକ ଲକ୍ଷ ଲେଖି ପାଇଁ ସ୍କୁଲ ଫୁଣ୍ଡ	୭	୮	୫	୮	୧୭
ପଶ୍ଚାତ୍ତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ					
୧) ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଫୁଣ୍ଡ	୧୫	୪	୫	୧୧	୩୫
୨) ନାମ ଲେଖାଇଥିବା ସ୍ଥିତି ପ୍ରତୀକ୍ଷା	୮,୭୧୯	୧,୭୭୯	୨,୨୮୪	୩,୮୨୩	୪୦,୨୨,୦୯୪

(COATS, ଶୋଭାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ)